



Journal of Modern Learning Development

ISSN 2673-074X (Print) ISSN 2697-455X (Online)



ปีที่ 5 ฉบับที่ 4 กรกฎาคม - สิงหาคม 2563

Vol. 5 No. 4 July - August 2020

Journal of Modern Learning Development

ISSN 2673-074X (Print)

ISSN 2697-455X (Online)

ปีที่ 5 ฉบับที่ 4 ประจำเดือนกรกฎาคม – สิงหาคม 2563

วัตถุประสงค์

Journal of Modern Learning Development เป็นวารสารวิชาการราย 2 เดือน (ปีละ 6 ฉบับ ฉบับที่ 1 มกราคม-กุมภาพันธ์, ฉบับที่ 2 มีนาคม-เมษายน, ฉบับที่ 3 พฤษภาคม-มิถุนายน, ฉบับที่ 4 กรกฎาคม-สิงหาคม, ฉบับที่ 5 กันยายน-ตุลาคม, ฉบับที่ 6 พฤศจิกายน-ธันวาคม) มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่บทความวิจัย และบทความวิชาการแก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์ และนักศึกษา ด้านสาขาศาสนา และปรัชญา สาขาวิชารัฐศาสตร์ สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ และสาขาวิชาด้านการศึกษา

บทความที่ได้รับการพิจารณาให้ตีพิมพ์เผยแพร่ได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) อย่างน้อย 2 ท่าน พิจารณาตีพิมพ์บทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

ทัศนะและความคิดเห็นที่ปรากฏในบทความ Journal of Modern Learning Development ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น และไม่ถือเป็นทัศนะของกองบรรณาธิการ Journal of Modern Learning Development ไม่สงวนลิขสิทธิ์การคัดลอก แต่ให้อ้างอิงแสดงที่มา

กำหนดการเผยแพร่ ปีละ 6 ฉบับ

ฉบับที่ 1 มกราคม – กุมภาพันธ์

(เผยแพร่ทางเว็บไซต์ 28 กุมภาพันธ์)

ฉบับที่ 2 มีนาคม – เมษายน

(เผยแพร่ทางเว็บไซต์ 30 เมษายน)

ฉบับที่ 3 พฤษภาคม – มิถุนายน

(เผยแพร่ทางเว็บไซต์ 30 มิถุนายน)

ฉบับที่ 4 กรกฎาคม – สิงหาคม

(เผยแพร่ทางเว็บไซต์ 30 สิงหาคม)

ฉบับที่ 5 กันยายน – ตุลาคม

(เผยแพร่ทางเว็บไซต์ 30 ตุลาคม)

ฉบับที่ 6 พฤศจิกายน – ธันวาคม

(เผยแพร่ทางเว็บไซต์ 30 ธันวาคม)

เกณฑ์การพิจารณาและคัดเลือกบทความ

บทความแต่ละบทความจะได้รับการพิจารณาจากคณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสาร (Peer Review) จำนวน 2 ท่าน ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง และได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการก่อนตีพิมพ์ โดยการพิจารณาบทความจะมีรูปแบบที่ผู้พิจารณาบทความไม่ทราบข้อมูลของผู้เขียนบทความ เช่น ชื่อหรือประวัติการทำงาน และผู้เขียนบทความไม่ทราบชื่อผู้พิจารณาบทความ (Double-Blind Peer Review)

บทความที่ส่งมาขอเพื่อตีพิมพ์ในวารสาร จะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความของวารสาร และต้องให้เป็นไปตามรูปแบบที่กำหนดไว้

ทรงชนะและความคิดเห็นของผู้เขียนบทความ ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น และไม่ถือทรงชนะความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการ

เจ้าของ

ศูนย์พัฒนาการเรียนรู้สมัยใหม่

บก.พัฒนาการเรียนรู้สมัยใหม่

เลขที่ 141 หมู่ 6 ตำบลบ้านชัย อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี 41190

<https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jomld/index>

E-mail: journal1990jmsd@gmail.com

บรรณาธิการ

อาจารย์ธีรดนัย กับโก

ศูนย์พัฒนาการเรียนรู้สมัยใหม่

กองบรรณาธิการ

รศ.ดร.สัญญา เคนาภูมิ
รศ.ดร.รัตนะ ปัญญาภา
รศ.ดร.ภาสกร ดอกจันทร์
พระปลัดสมชาย ปโยโค,ดร.
ผศ.ดร.หอมหวล บัวระภา
ผศ.ดร.ธีระพงษ์ มีไธสง
ผศ.ดร.ปัญญา คล้ายเดช
ผศ.ดร.ประมุข ศรีชัยวงษ์
ดร.สมพงษ์ เกษานุช
ว่าที่ร้อยตรี ดร. สุริยะ หาญพิชัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยขอนแก่น
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ
มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

คณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสาร (Peer Review)

ผู้ทรงคุณวุฒิจากภายนอก

รศ.ดร.รัตนะ ปัญญาภา
รศ.ดร.สัญญา เคนาภูมิ
รศ.ดร.ภาสกร ดอกจันทร์
รศ.ดร.สุวัฒน์ จุลสุวรรณ
ผศ.ดร.วิเชียร แสนมี
ผศ.ดร.ธีระพงษ์ มีไธสง
ผศ.ดร.อภิวัฒน์ โพธิ์सान
ผศ.ดร.ปัญญา คล้ายเดช
ผศ.ดร.ประมุข ศรีชัยวงษ์
ผศ.ดร.เสกสรรค์ สนวา
ผศ.ดร.ธีรทัศน์ โรจน์กิจจากุล
ผศ.ดร.อรรถ อภินันท์ธีระศักดิ์ดา
ผศ. ดิษยพรรณ ศรีบุญเรือง
พระปลัดสมชาย ปโยโค,ดร.
พระมหาพิสิฐ วิสิษฐบุญโญ,ดร.
ดร.เกศสุดา โภคานิตย์
ดร.อินทุราภรณ์ อินทรประจบ

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
มหาวิทยาลัยขอนแก่น
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ
มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยวงษ์เขาวลิตรกุล
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ
มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

ดร.สมพงษ์ เกษานุช
ดร.สมควร นามสีฐาน
ว่าที่ร้อยตรี ดร. สุริยะ หาญพิชัย
ดร.ดำเนิน หมายดี
ดร.เกษภา ผาทอง
ดร.กิตติพงษ์ พิพิธกุล
ดร.สาคร มหาหิงค์

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
นักวิชาการอิสระ
นักวิชาการอิสระ

ผู้จัดการวารสาร

นางสาวนัยนา กัปโก

ศูนย์พัฒนาการเรียนรู้สมัยใหม่

สารบัญ

บทความวิจัย

- ➔ กลไกการบริหารจัดการด้านการสุขภาพของเทศบาลนครขอนแก่น 1
พรอนันต์ ทองสมบัติ และ ศิริศักดิ์ เหล่าจันทาม
- ➔ การประยุกต์ใช้สุนทรียสาธกเพื่อเพิ่มยอดขายปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดในจังหวัดยโสธร 16
ธนากร ทองบ่อ และ ภิญโญ รัตนพันธุ์
- ➔ ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยี 28
สุรนารี ปีการศึกษา 2563
วลัยพร ชันตะคุ, จริญญา สมอุดร และ นวรัตน์วดี ชินอัครวัฒน์
- ➔ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนาศักยภาพสมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี 40
อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม
กุลประภัสสร รำพึงจิตต์ และ ภัทรภร จำเริญ
- ➔ โปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขต 51
พื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 32
อภิญญา โยธายุทธ และ พีระศักดิ์ วรรณตร
- ➔ การบริหารสถานศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน อำเภอหาดใหญ่ สังกัด 62
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหาดใหญ่ เขต 2
พระอนันต์ กนตลีโล (สิงมาตา), สุนทร สายคำ และเจ้าอธิการบุญช่วย โชติวิโส
- ➔ Leadership Roles of The Demonstration School Administrators under The 71
Thai Public University for The Next Decade
Thanomkhwan Thongprong, Sumet Ngamkanok and Sompong Panhoon
- ➔ การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องโครงสร้างไวยากรณ์ภาษาอังกฤษของนักเรียน 82
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนโดยวิธีการสอนแบบ Student Teams Achievement Divisions
(STAD) และวิธีการสอนแบบ Grammar translation
กาญจนา สิ่งประสงค์
- ➔ การบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน อำเภอพยุหะภูมิ 92
พิสัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหาดใหญ่ เขต 2
พระสมุห์วิเชียร จิตตสาโร, เจ้าอธิการบุญช่วย โชติวิโส และ สุนทร สายคำ
- ➔ กระบวนการแสวงหาความจริงในเชิงปรัชญาที่ปรากฏในเกสบุตตสูตร 103
พระมหาสำรอง สญญโต และ ญัฐชยา จิตภักดี

- ➔รูปแบบการดำเนินชีวิตตามหลักพุทธธรรมของผู้ติดเชื้อเอชไอวี วัดพระบาทน้ำพุ จังหวัด 118
ลพบุรี

ชาตรี พะยิ, พระครูสุธีคัมภีร์ญาณ และ พระมหามิตร ฐิตปัญโญ

- ➔การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์เรื่องการเปลี่ยนแปลงและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมภายในจังหวัด 133
ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ด้วยเทคนิคหมวก 6 ใบ

ประทุมวรรณ ชัยนาม และ แสงเดือน คงนาง

- ➔การพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์โดยใช้กระบวนการแก้ปัญหาตามแนวคิดของ 145
โพลยา ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ เทคนิค STAD สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปี
ที่ 6

อมลรดา มินแทน และ ดุจเดือน ไชยพิชิต

บทความวิชาการ

- ➔ PLC ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพสู่การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืน 159
ธิดาภรณ์ กำนันตน, มาริษา อนันทรารวัน และ โชติ บดีรัฐ

- ➔ภัยพิบัติกับการจัดการของเกษตรกรไทย 173
นภาพร สร้อยยอดทอง, วันวิสา แซ่มะน้อย และ โชติ บดีรัฐ

- ➔การบูรณาการพุทธธรรมในการพัฒนาก้าวหน้าของเกษตรทฤษฎีใหม่ 185
พระมหาทองไพโร สาคโร (เกตุสาคร) และ พระครูสุธีคัมภีร์ญาณ

- ➔คุณค่าของการอุปฐากในพระพุทธศาสนาเถรวาท 196
พระครูประโชติพัชรพงศ์ (นัฐพงษ์ วิสุทโธ)

- ➔การศึกษากรอบแนวคิดของผู้บริหารมืออาชีพยุคการศึกษา 4.0 206
กุลจิรา รักษานคร

- ➔การจัดการทุนมนุษย์ตามแนวพุทธศาสนา 218
รัตน์ดีกานต์ อินทร์สุข, ภัชญาภา คงชน และ ธนัสถา ไรจนตระกูล

- ➔กฎหมายแรงงานกับการจัดการทรัพยากรมนุษย์ 227
ชนัญชิตา มูลชีพ, จิราภรณ์ สีไพร และ ธนัสถา ไรจนตระกูล

- ➔การพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ 239
ทาริตา แต่งเล็ง, ณัฐวิภา ทองรุ่ง และ กัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์

- ➔การดำเนินชีวิตตามแนวทางพระพุทธศาสนาเพื่อแก้ปัญหาหนี้สินของเกษตรกรไทย 254
สุภารัตน์ ทองปลิว, กุลชาติ บุญกลั่นสอน และ กัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์

➔ภาวะผู้นำแบบโลกาภิวัตน์	266
จිරินันท์ ยายะวงษ์, วัชรรา จินตา และ พัฒนพันธ์ เขตต์กัน	
➔วิเคราะห์หลักอนิยตในพระวินัยปิฎก	278
พระครูพิมลธรรมมาภรณ์, พระครูสุธีคัมภีรญาณ และ อุดุลย์ หลานวงศ์	
ภาคผนวก	293

กลไกการบริหารจัดการด้านการสุขาภิบาล
ของเทศบาลนครขอนแก่น
**Sanitation Management Mechanisms
of Khon Kaen Municipality**

พอรอนันต์ ทองสมบัติ และ ศิริศักดิ์ เหล่าจันทาม

วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Ponanun Thongsombat and Sirisak Laochankham

College of Local Administration, Khon Kaen University, Thailand

Corresponding Author, E-mail: Ponanun_th@kkumail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มุ่งตอบคำถามว่า กลไกการบริหารจัดการสุขาภิบาลของเทศบาลนครขอนแก่น อันประกอบด้วย น้ำอุปโภคบริโภค น้ำเสีย และขยะเป็นอย่างไร ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสุขาภิบาล จำนวน 25 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารเทศบาลนครขอนแก่น ผู้บริหารการประปาส่วนภูมิภาคเขต 6 ขอนแก่น ผู้บริหารสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 10 ขอนแก่น เจ้าหน้าที่เทศบาลนครขอนแก่น ผู้นำชุมชนและประชาชนในเขตเทศบาลนครขอนแก่น

ผลการวิจัย พบว่า กลไกการบริหารจัดการสุขาภิบาลของเทศบาลนครขอนแก่น อธิบายได้ 4 มิติดังนี้

1) ด้านเครือข่าย เทศบาลมีการบริหารจัดการเครือข่ายในด้านน้ำอุปโภคบริโภค แต่ยังพบข้อจำกัดในอำนาจหน้าที่ที่ทับซ้อนกับหน่วยงานในส่วนภูมิภาค ในการจัดการน้ำเสีย เทศบาลประสานงานกับเครือข่ายหน่วยงานส่วนภูมิภาคที่รับผิดชอบได้อย่างเป็นระบบ อย่างไรก็ตามยังพบว่าเครือข่ายประสานงานระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีพื้นที่ติดกันยังต้องอาศัยการประสานงานร่วมกันให้เพิ่มมากขึ้น ในด้านขยะ เทศบาลมีเครือข่ายในขั้นตอนของการกำจัดที่ค่อนข้างดี แต่ในกระบวนการเก็บ ขน ขยะ ต้นทาง มีเพียงบางชุมชนที่มีความเข้มแข็ง และยังพบข้อจำกัดในขั้นตอนการขนส่งลำเลียงขยะ

2) ด้านความร่วมมือ เทศบาลมีกลไกในการประสานความร่วมมือที่ชัดเจน แต่ยังพบข้อจำกัดเรื่องโครงสร้างอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานที่รับผิดชอบ

3) ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน เทศบาลร่วมกับภาคประชาชนในการจัดการขยะได้เป็นอย่างดี ในส่วนของน้ำอุปโภคบริโภคและน้ำเสียมีการเปิดช่องทางให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเสนอข้อร้องเรียนและส่งต่อไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และ 4) ด้านการจ้างเอกชนดำเนินการแทน เทศบาลได้ร่วมกับภาคเอกชนในการจัดตั้งโรงงานกำจัดขยะ เพื่อแบ่งเบาภาระของเทศบาล จากงาน วิจัยนี้มีข้อเสนอแนะว่า กลไกการ

บริหารงานสุขาภิบาลจะมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นก็ต่อ เมื่อเทศบาลได้รับมอบอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายจาก ส่วนกลาง ซึ่งข้อจำกัดส่วนใหญ่ยังเป็นประเด็นด้านระเบียบปฏิบัติที่เป็นอุปสรรคต่อการให้บริการสาธารณะ

คำสำคัญ: กลไกการบริหารจัดการ; การบริหารจัดการท้องถิ่น; การสุขาภิบาลเทศบาลนครขอนแก่น

Abstracts

The objective of this research was to explore the sanitation management mechanisms of Khon Kaen Municipality, including water for consumption, wastewater, and solid waste. The data were collected by interviewing 25 key informants who have direct responsibilities or interests in sanitation management. These included managers of the Region 6 Provincial Water Works (Khon Kaen), managers of the Region 10 Provincial Environmental Office (Khon Kaen), community leaders, and local residents.

This study found that: 1) While the Municipality does have a network for issues related to water supply for consumption, there are limitations in the authority structure of the agency at the regional level. In terms of wastewater, the Municipality adequately coordinates with the relevant regional government agencies. However, networking with the local administrative organizations needs improvement. We found that the Municipality has a rather good networking system for waste disposal. However, for collection and transport of waste, only some communities have a strong enough network to collaborate with the Municipality. Others need strengthening. 2) In the area of collaboration, the municipality has clear mechanisms in place, but there are limitations in the area of water for consumption, in which the authority structure of municipality is not in line with provincial waterworks authority. 3) In terms of public participation of the local residents, the municipality has mechanisms for collaborating with the local people for waste disposal which are quite good. There are channels for the public to present recommendations. 4) Finally, the Municipality has mechanisms for contracting to the private sector when there are gaps to fill. In any event, this would be conducted more efficiently if the central authorities would delegate more authority to the Municipality, since many obstacles to performance are related to procedures and regulations which sometimes can impede public services.

Keywords: Management Mechanisms; Local Government; Sanitation Khon Kaen Municipality

บทนำ

พัฒนาการการบริหารจัดการภาครัฐ ได้มีการปรับเปลี่ยนในหลายช่วง โดยเริ่มตั้งแต่การบริหารจัดการภาครัฐแนวเก่า (Old Public Management: OPM) ที่มีลักษณะการรวมศูนย์อำนาจการตัดสินใจไว้ที่ส่วนกลาง (Centralized Management) (ปกรณ์ ศิริประกอบ, 2560: 39-64) มีการบริหารตามแนวทางระบบราชการในอุดมคติ (Ideal-type bureaucracy) ของ Max Weber ที่เน้นโครงสร้างการบริหารจากบนลงล่าง มีการสั่งการตามลำดับบังคับบัญชา (Hierarchical Mechanism) (ไพศาล บรรจสุวรรณ์, 2559: 1-42) กระทั่งทศวรรษที่ 1980s ได้เกิดกระแสการปฏิรูประบบราชการด้วยแนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management หรือ NPM) (ไพศาล บรรจสุวรรณ์, 2559: 1-42) มีการปรับเปลี่ยนแบบรวมศูนย์

อำนาจไปสู่การกระจายอำนาจ และได้้นำแนวคิดการบริหารจากภาคธุรกิจเข้ามามีใช้ในการบริหารจัดการภาครัฐ รวมถึงได้ถ่ายโอนภารกิจบางส่วนของภาครัฐให้ภาคเอกชนดำเนินการในลักษณะสัญญา (Contracting Out) ต่อมาภาครัฐได้เล็งเห็นว่าการบริการสาธารณะที่ดีและมีประสิทธิภาพนั้น ควรให้คุณค่ากับการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ การแบ่งปันทรัพยากร ตลอดจนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งแนวคิดดังกล่าวได้ต่อยอดมาจากแนวคิดการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ ที่เรียกว่า New Public Governance บางสำนักแปลว่าการจัดการปกครองแนวใหม่ บางสำนักให้ความหมายว่า การบริหารจัดการสาธารณะแนวใหม่ ในบทความนี้ผู้วิจัยจะให้ความหมายที่สอง ซึ่งแนวทางการบริหารจัดการสาธารณะดังกล่าวค่อนข้างให้ความสำคัญกับการกระจายอำนาจและการพัฒนาจากฐานรากที่หน่วยงานบริการสาธารณะในระดับท้องถิ่นเป็นผู้ริเริ่มและเข้าใจปัญหามากที่สุด ประกอบกับการบริหารงานอยู่บนพื้นฐานของความร่วมมือกับภาคีหุ้นส่วน (Coordination of Sectors) ทั้งจากภาครัฐ และภาคเอกชน (Public-Private Partnership) รวมถึงภาคประชาสังคม แนวทางดังกล่าวเปิดโอกาสให้หลายฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำบริการสาธารณะในระดับท้องถิ่น เกิดเครือข่าย ทางนโยบาย (Policy Network) ในการจัดบริการสาธารณะ (Public Services) ซึ่งแนวทาง การบริหารจัดการท้องถิ่น (Local Governance) มีการใช้อย่างแพร่หลายในต่างประเทศ เช่น สวีเดน เนเธอร์แลนด์ เยอรมนี สหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร ฝรั่งเศส เป็นต้น (Mark Bevir, 2011: 67)

สำหรับประเทศไทย การบริหารจัดการสาธารณะของท้องถิ่น ได้ดำเนินการโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งรับการถ่ายโอนภารกิจจากส่วนกลางตามกฎหมายพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ซึ่งเป็นผลพวงของการปฏิรูประบบราชการ และการบริหารกิจการสาธารณะ ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ปีพุทธศักราช 2540 และได้มีการดำเนินการกิจ บริหารท้องถิ่นมาจนถึงปัจจุบัน (นาละ ดวงวิชัย, 2560: 42-43) การกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นมุ่งเน้นการบริการสาธารณะขั้นพื้นฐาน อันได้แก่ โครงสร้างพื้นฐาน การพัฒนาคุณภาพชีวิต ความปลอดภัย ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรม และการท่องเที่ยว และการส่งเสริมเศรษฐกิจของท้องถิ่น ซึ่งในการบริการสาธารณะที่กล่าวมาข้างต้น มีบางภารกิจที่ตกทอดมาจากยุคก่อนกระจายอำนาจ คือ การสุขาภิบาล ซึ่งหมายถึงหน้าที่รับผิดชอบในการจัดทำบริการสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับการจัดให้มี น้ำอุปโภคบริโภค การจัดการน้ำเสีย และการจัดการขยะ โดยภารกิจเหล่านี้ นับเป็นภารกิจและภาพลักษณ์ที่ประชาชนต่างทราบและเข้าใจว่าเป็นหน้าที่รับผิดชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อย่างไรก็ตามภายใต้ระบบโครงสร้างการบริหารราชการของประเทศไทย อำนาจหน้าที่หลายอย่างยังทับซ้อนและยังถูกควบคุมโดยส่วนกลาง สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความไม่สอดคล้องต่อเป้าหมายของการกระจายอำนาจ ขณะที่ประชาชนในท้องถิ่นต่างมีความคาดหวังและพึงพาการให้บริการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งในปัจจุบันการบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดำเนินการโดยองค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล องค์การบริหารส่วนจังหวัด กรุงเทพมหานคร และเมืองพัทยา ซึ่งองค์กรเหล่านี้ล้วนแต่มีหน้าที่หลัก

ในการดูแลด้านการสุขาภิบาล ซึ่งการสุขาภิบาลจะมีประสิทธิภาพหรือไม่นั้น ก็ขึ้นอยู่กับกลไกและปัจจัยหลายอย่าง เช่น ภาวะผู้นำ ศักยภาพของผู้บริหาร สภาพของชุมชน เป็นต้น

เทศบาลนครขอนแก่น เป็นอีกหนึ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่มีภารกิจและหน้าที่ในการบริการสาธารณะตามที่กฎหมายกำหนดไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสุขาภิบาลแต่ด้วยท้องถิ่นแต่ละแห่งมีลักษณะที่แตกต่างกัน ก็ย่อมทำให้เกิดปัญหาหรือความต้องการมีความหลากหลายแตกต่างกันออกไปด้วย เทศบาลนครขอนแก่นถือเป็นเทศบาลขนาดใหญ่ที่ตั้งอยู่เขตพื้นที่เมืองที่มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจและโครงสร้างพื้นฐานอย่างรวดเร็ว การให้บริการสาธารณะดำเนินการโดยหลายภาคส่วน ทั้งส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค ส่วนท้องถิ่น รวมถึงภาคเอกชน ซึ่งพบว่ามีการเกิดประเด็นปัญหาการทับซ้อนกันของอำนาจหน้าที่ ปัญหาการบริหารจัดการ รวมถึงความสับสนในการรับบริการของประชาชน ดังตัวอย่างเช่น กรณีที่น้ำประปามีกลิ่นเหม็นและสีขุ่นเข้ม (ขอนแก่นลิงก์, 2563 : ออนไลน์) หรือปัญหาร้องเรียนจำนวนมาก ที่เกี่ยวกับน้ำประปาขุ่นแดงในพื้นที่อำเภอเมืองขอนแก่นในปี พ.ศ. 2559 (การประปาส่วนภูมิภาค, 2559 : ออนไลน์) ซึ่งปัจจุบันยังคงพบปัญหาน้ำประปาขุ่นอย่างต่อเนื่อง (เค ทีวี ขอนแก่น, 2562 : ออนไลน์) อันเนื่องจากการอุดตันท่อระบายน้ำ การวางท่อหรือชุดร่องถนนเพื่อวางสายไฟฟ้าใต้ดินตามแนวที่มีระบบท่อประปาวางอยู่เดิมแล้ว บ่อยครั้งไปกระทบท่อประปาทำให้ท่อประปาแตก ดังนั้นการให้บริการสาธารณะด้านการเฝ้าระวัง ควบคุม และป้องกันโรคที่มากับน้ำซึ่งอาจเกิดขึ้นได้ (นัยน์ปพร ผลสนอง, 2558:59) ด้วยโครงสร้างทางการบริหารแท้จริงนั้น การประปาส่วนภูมิภาคเขต 6 ขอนแก่น กับการประปาส่วนภูมิภาค สาขาขอนแก่น (ชั้นพิเศษ) เป็นหน่วยงานรับผิดชอบเรื่องน้ำประปาโดยตรง สำหรับกรณีน้ำเสีย ซึ่งสาเหตุมาจากการปล่อยน้ำทิ้งที่ไม่ได้รับการบำบัดที่เหมาะสมจากหลายแหล่งกำเนิด เช่น การจัดการน้ำเสียของศูนย์อาหารและบริการจากมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งในจังหวัดขอนแก่นที่พบน้ำเสียเกิด จากร้านอาหาร การทำความสะอาดภาชนะ น้ำชะขยะ และน้ำเสียจากบ่อเกรอะของศูนย์อาหารและบริการ ไหลเข้าสู่ระบบบำบัดแบบแอกทิเวตเต็ดสลัดจ์ (Activated Sludge Process) ที่ติดตั้งมากับตัวโครงสร้างอาคารโดยไม่มีการดักไขมันก่อนและไม่มีผู้ควบคุม ดูแลระบบ จึงทำให้ประสิทธิภาพของระบบไม่ดี เกิดน้ำเสียล้นท่อไหลลงสู่แหล่งเก็บน้ำ (ลลิตา สมสัตย์พ และอุไรวรรณ อินทร์ม่วง, 2559:73-80)

ซึ่งตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม แห่งชาติ พ.ศ. 2535 ว่าด้วยการควบคุมมลพิษกล่าวถึงมลพิษทางน้ำ ในส่วนที่ 5 ความในมาตรา 77 ระบุว่าให้ส่วนราชการหรือราชการส่วนท้องถิ่นเป็นผู้จัดให้มีระบบบำบัด น้ำเสียรวมหรือระบบกำจัดของเสียรวม เพื่อให้สามารถรักษาสภาพที่ดีของแหล่งน้ำได้ (กรมควบคุมมลพิษ, 2561 : ออนไลน์) ในกรณีขยะ จากข้อมูลการรายงานสถานการณ์มลพิษของประเทศไทย ปี 2561 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 2,881 แห่ง เป็นแหล่งกำเนิดสถานที่ทิ้งขยะชุมชนที่ไม่ได้รับการจัดการขยะตามหลักสุขาภิบาล มีการลักลอบทิ้งขยะลงสู่แหล่งน้ำหรือในพื้นที่สาธารณะประโยชน์ และไม่มีระบบจัดการน้ำเสียที่เกิดจากน้ำฝน ชะล้างขยะ (กรมควบคุมมลพิษ, 2561 : ออนไลน์) โดยจังหวัดขอนแก่นพบข้อมูลของปริมาณขยะตกค้างสะสมในสถานที่กำจัดสูงถึง 114,109 ตัน และไม่สามารถดำเนินการได้ตามค่าเป้าหมาย ของจังหวัดที่กำหนดไว้ถึงร้อยละ 91.77 (สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 10 ขอนแก่น, 2561 :

ออนไลน์) ซึ่งบางพื้นที่รถเก็บขยะยังไม่สามารถเข้าไปเก็บขยะได้ ทำให้ชุมชนต้องขนขยะกองรวมกัน เป็นจำนวนมาก ปัญหาเหล่านี้ ในพื้นที่ชุมชนเมืองปฏิเสธไม่ได้ว่าสาเหตุหนึ่งมาจากเมือง มีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้น โดยสถิติข้อมูลจำนวนครัวเรือนในเขตเทศบาลนครขอนแก่น จากสำนักทะเบียนท้องถิ่นเทศบาลนครขอนแก่น ปรากฏว่าข้อมูลระหว่างปี พ.ศ. 2550 ถึง 2562 รวมระยะเวลา 12 ปี ที่ผ่านมามีครัวเรือนเพิ่มขึ้นจำนวน 13,603 หลัง อัตราการเพิ่มของจำนวนครัวเรือนคิดเป็นร้อยละ 25.9 หรือคิดเป็นอัตราการเพิ่มโดยเฉลี่ยร้อยละ 2.2 ต่อปี พบว่าประชากร ปี 2562 มีจำนวนสูงถึง 114,459 คน (สำนักงานเทศบาลนครขอนแก่น, 2562) เมื่อจำนวนประชากรดังกล่าวเพิ่มสูงขึ้น ความต้องการในการอุปโภคบริโภคย่อมมากขึ้น มีความสำคัญและส่งผลกระทบโดยตรงต่อการดำรงชีวิตของประชาชน ซึ่งการจะทำให้ภารกิจบริการสาธารณะเหล่านี้มีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชน การมีกลไกในการบริหารจัดการที่ดีมีประสิทธิภาพของเทศบาลจึงเป็นสิ่งที่สำคัญและต้องได้รับการพัฒนา จากประเด็นและความสำคัญของปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงต้องการที่จะตอบประเด็นคำถามที่ว่า กลไกในการบริหารจัดการน้ำอุปโภคบริโภค น้ำเสีย และขยะ ของเทศบาลนครขอนแก่นเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายกลไกการบริหารจัดการน้ำอุปโภคบริโภค น้ำเสีย และขยะ ซึ่งถือเป็นภารกิจด้านการสุขาภิบาลของเทศบาลนครขอนแก่น ซึ่งจะมุ่งอธิบายกระบวนการบริหารจัดการผ่านระบบเครือข่าย ความร่วมมือ การมีส่วนร่วมของประชาชน และการจ้างเอกชนดำเนินการแทน

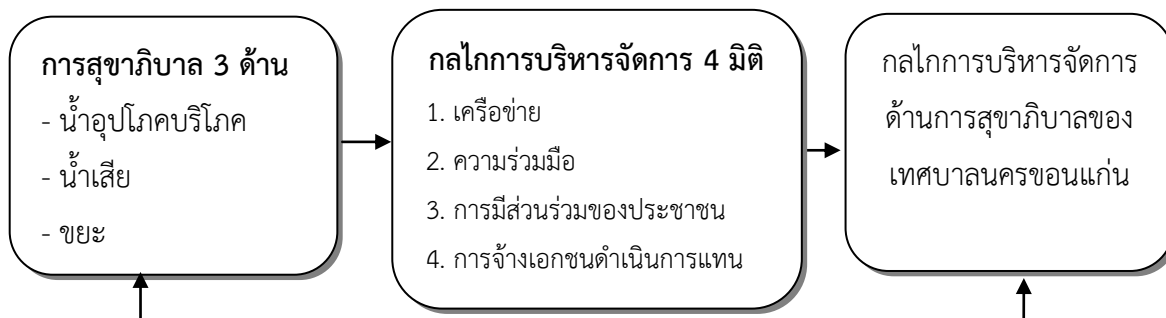
ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้ ใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพที่มุ่งเน้นเฉพาะกรณีศึกษา (Case Study) เฉพาะพื้นที่การให้บริการสาธารณะด้านการสุขาภิบาลของเทศบาลนครขอนแก่น ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจาก 2 แหล่ง แหล่งแรก เป็นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีส่วนเกี่ยวข้องในกลไกการบริหารจัดการด้านการสุขาภิบาลของเทศบาลนครขอนแก่น ประกอบด้วย ผู้บริหารเทศบาลฝ่ายการเมือง จำนวน 1 คน ผู้บริหารฝ่ายนิติบัญญัติ จำนวน 1 คน ผู้บริหารฝ่ายประจำ จำนวน 5 คน ผู้บริหารการประสานส่วนภูมิภาค เขต 6 ขอนแก่น จำนวน 1 คน ผู้บริหารสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 10 ขอนแก่น จำนวน 1 คน เจ้าหน้าที่เทศบาลนครขอนแก่น จำนวน 9 คน และประชาชนผู้มารับบริการในหน่วยงานเทศบาลนครขอนแก่น จำนวน 7 คน รวมเป็นจำนวน 25 คน แหล่งที่สอง ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลการรายงานผลการปฏิบัติงานประจำปี พ.ศ. 2559 ถึง พ.ศ. 2561 ของเทศบาลนครขอนแก่น รายงานการดำเนินการโรงเรียนปลอดขยะ (Zero Waste School) ปี พ.ศ. 2562 โรงเรียนเทศบาลคัมภีร์หนองคู และวารสารเทศบาลเล็กในเทศบาลใหญ่ สำนักปลัดเทศบาลนครขอนแก่น (เทศบาลนครขอนแก่น, 2562 : ออนไลน์)

หลังจากที่ผู้วิจัยได้ข้อมูลครบถ้วนแล้ว ได้นำข้อมูลดังกล่าวมาวิเคราะห์โดยใช้วิธีการค้นหาแก่นสาระตามลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้ ขั้นตอนที่หนึ่ง ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากสองแหล่งมาทำการตรวจทานความครบถ้วนและสร้างความคุ้นเคยกับข้อมูลโดยการอ่านข้อมูลที่ได้จากการจัดบันทึกพร้อมกับการถอดเทปเสียงสัมภาษณ์ วิเคราะห์ประเด็นที่เป็นสาระสำคัญ จากนั้นดำเนินการตามขั้นตอนที่สอง จัดระบบข้อมูลแยกประเภทหมวดหมู่ เริ่มต้นการสร้างรหัสอ้างอิงประเด็นที่เป็นสาระสำคัญที่สอดคล้องกรอบแนวคิดในการวิจัยทั้งหมด ขั้นตอนที่สาม ค้นหาแก่นสาระสำคัญโดยหาความสัมพันธ์กับรหัสที่สร้างไว้ เพื่อเปรียบเทียบและนำมาจัดเป็นแก่นสาระ (Themes) พิจารณาแก่นสาระที่ละประเด็นอย่างเฉพาะเจาะจง ขั้นตอนที่สี่ ทบทวนแก่นสาระสำคัญที่ได้ค้นหาในขั้นตอนก่อนหน้านี้ ขั้นตอนสุดท้าย ให้คำจำกัดความเพื่อให้เกิดความกระชับ ให้ความชัดเจนด้วยการตั้งชื่อเพิ่มขึ้น และขั้นตอนที่หก จัดทำรายงาน (Braun, Virginia and Clarke, Victoria, 2006 : 77-101) ซึ่งจะนำแก่นสาระของข้อมูลที่ได้กลั่นกรองจนมีความชัดเจนในขั้นตอนก่อนหน้านี้มาเขียนผลการวิจัย เพื่อหาข้อสรุปและอภิปรายผล ซึ่งจะแสดงให้เห็นถึงความสอดคล้องของการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก เปรียบเทียบความสอดคล้องกับข้อมูลที่ปรากฏในงานวิจัยอื่นที่เกี่ยวข้อง

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษากลไกการบริหารจัดการด้านการสุขาภิบาลของเทศบาลนครขอนแก่น ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย ดังนี้



ภาพที่ 1 กรอบแนวคิด

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์และวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้อง พบว่า กลไกการบริหารจัดการด้านการสุขาภิบาลของเทศบาลนครขอนแก่น อธิบายได้ 4 มิติ ดังนี้

1. มิติเครือข่าย (Network)

เทศบาลนครขอนแก่น ให้บริการน้ำอุปโภคบริโภคผ่านกลไกของเครือข่ายหน่วยงานที่รับผิดชอบหลัก ซึ่งอยู่นอกเหนืออำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นถึงแม้ว่าเทศบาลนครขอนแก่นไม่ได้ดำเนินการประปาโดยตรง แต่ประชาชนในพื้นที่เทศบาล ยังต้องใช้น้ำในการอุปโภคบริโภค ฉะนั้นหน้าที่ของเทศบาลจึงเป็นหน่วยในการเฝ้าระวัง และตรวจสอบคุณภาพของน้ำ มีเครือข่ายความร่วมมือกับการประปาส่วนภูมิภาคเขต 6 ขอนแก่น ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์ท่านหนึ่งได้ให้ข้อมูลในประเด็นนี้ว่า

“...การประปากับเราทำงานใกล้ชิดกันจนไม่ต้องสื่อสารกันเป็นหนังสือในหลายเรื่อง ให้ความร่วมมือทำงานกันด้วยดีเพียงยกโทรศัพท์คุยกันก็สามารถแก้ไขปัญหาได้...” (นักวิชาการสุขาภิบาล เทศบาลนครขอนแก่น, 15 ตุลาคม 2562)

ในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือดังกล่าว ทั้งสองหน่วยงานได้ดำเนินการประสานงานกันในรูปแบบ คือ รูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ สำหรับรูปแบบ ที่เป็นทางการ มีการรายงานระหว่างองค์กรโดยใช้หนังสือราชการในรูปแบบเอกสาร และมีคณะกรรมการดำเนินงานร่วมกัน เช่น คณะกรรมการพัฒนาเทศบาลนครขอนแก่น ในรูปแบบไม่เป็นทางการใช้วิธีการประสานงานผ่านทางโทรศัพท์หรือผ่านช่องทางออนไลน์ อื่น ๆ แต่สำหรับการประสานงานผ่านระบบเครือข่ายที่ไม่เป็นทางการ บางครั้งทำให้เกิดการผิดพลาดในการปฏิบัติงานกรณีที่มีพื้นที่การให้บริการร่วมกัน เช่น การวางท่อน้ำดิบตามแนวนอนหรือตามแนวทางเดิน และการปรับปรุงพื้นผิวจราจรและจัดทำทางเดินเท้าใหม่ที่กระทบต่อแนวการวางท่อน้ำดิบ ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์ท่านหนึ่งได้ให้ข้อมูลในประเด็นนี้ว่า

“...ความเชื่อมโยงด้านโครงสร้างระหว่างองค์กรรัฐด้วยกันไม่มีเลย แต่เรา จะเน้นการทำงานร่วมกันกับเทศบาลตลอด หน้าที่ไม่สัมพันธ์กันงบประมาณคนละก้อน บางครั้งก็พบปัญหามากในเรื่องของพื้นที่ จะพบปัญหาบ้างกรณีซ่อมบำรุงก็เป็นหน้าที่ของประปาอย่างเดียวเมื่อมีการประชุมที่เกี่ยวข้องเทศบาลก็จะเรียกเราเข้าไป...” (ผู้บริหารการประปาส่วนภูมิภาคเขต 6 ขอนแก่น, 18 มิถุนายน 2562)

ในด้านการสุขาภิบาลน้ำเสีย เทศบาลนครขอนแก่นมีกลไกในการดำเนินงานกับเครือข่ายหน่วยงานภาครัฐและสถาบันการศึกษาในพื้นที่ ประกอบด้วย สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 10 ขอนแก่น และสถาบันแหล่งน้ำและสิ่งแวดล้อม คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มีหน้าที่ในการสนับสนุนเทศบาลตรวจสอบและประเมินผลในกระบวนการทำงานของระบบบำบัดน้ำเสียของเทศบาล และนำผลดังกล่าวเสนอต่อผู้บริหารเพื่อกำหนดนโยบายและแนวทางในการแก้ไขปัญหาและปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้น จากข้อมูลพบว่าเครือข่ายกับหน่วยงานทั้งสอง เป็นเครือข่ายที่เป็นทางการ มีความร่วมมือกันในรูปแบบที่ชัดเจน ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์ท่านหนึ่งได้ให้ข้อมูลในประเด็นนี้ว่า

“...แต่แต่ละองค์กรมีบทบาทอำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย การดำเนินงานไม่มีความทับซ้อนกัน เทศบาลเป็นลูกค้าที่เราร่วมมือกิจกรรมด้วยมาก สนับสนุนซึ่งกันและกันภายใต้กฎหมายที่กำหนดให้ดำเนินการได้...” (ผู้บริหารสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 10 ขอนแก่น, 8 ตุลาคม 2562)

อย่างไรก็ตามผู้วิจัยพบว่า เครือข่ายความร่วมมือระหว่างเทศบาลนครขอนแก่น กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีพื้นที่โดยรอบ ยังมีจุดอ่อนในการประสานงานระหว่างกัน ยกตัวอย่าง เช่น กรณีน้ำเสียที่ไหลมาจากพื้นที่เขตเทศบาลรอบข้าง ซึ่งน้ำเสียเหล่านั้นยังไม่ได้รับการบำบัด ไหลมารวมกันในเขตพื้นที่เทศบาลนครขอนแก่น โดยไม่สามารถไหลเข้าระบบบำบัดน้ำเสียได้ เนื่องจากบางพื้นที่ที่เป็นพื้นที่รอยต่อยังมีพื้นที่ต่ำกว่าระบบบำบัดน้ำเสียจึงไม่สามารถเข้าสู่ระบบบำบัดน้ำเสียได้ แต่น้ำที่ยังไม่ได้รับการบำบัดยังคงไหลมาจากทุกทิศทาง ซึ่งแสดงถึงจุดอ่อนของเครือข่ายระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการร่วมบริหารจัดการในประเด็นนี้ ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์ท่านหนึ่งได้ให้ข้อมูลในประเด็นนี้ว่า

“...บ้านเราการแก้ไขปัญหายังต่างคนต่างแก้ จริง ๆ ต้องบูรณาการร่วมกัน บ่อบำบัดน้ำเสียก็มีจุดเดียว คือ ที่เทศบาลนครขอนแก่น ซึ่งศิลาหรือบ้านเป็ดก็ไม่มี...” (ผู้บริหารสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 10 ขอนแก่น, 8 ตุลาคม 2562)

ในด้านการสุขภาพขยะ เทศบาลนครขอนแก่นมีเครือข่ายที่เข้มแข็งในขั้นตอนการกำจัดขยะร่วมกับบริษัทเอกชนในการจัดตั้งโรงงานแปรรูปขยะมูลฝอยเป็นพลังงานไฟฟ้าขึ้นที่หมู่บ้านคำบอน ตำบลโนนท่อน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น แต่อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยพบว่า เทศบาลมีเครือข่ายกับชุมชนในขั้นตอนการคัดแยก เก็บ และขน ขยะจากต้นทาง แต่มีเพียงบางชุมชนเท่านั้นที่มีเครือข่ายความเข้มแข็ง เช่น ชุมชนบะขาม แต่เมื่อพิจารณาในภาพรวมแล้วชุมชนส่วนใหญ่ยังประสบปัญหาเรื่องการจัดการขยะตกค้างจากต้นทาง ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์ท่านหนึ่งได้ให้ข้อมูลในประเด็นนี้ว่า

“...เทศบาลเปิดโอกาสให้ชุมชนบริหารจัดการกันเองเรื่องขยะก็ดีนะและประสบผลสำเร็จจนได้รับรางวัล แต่มีบางช่วงที่เทศบาลปรับให้ชุมชนไปทิ้งขยะที่คำบอน ทำให้พบปัญหาเรื่องค่าใช้จ่ายด้านเชื้อเพลิง ความเสี่ยงอันตรายที่จะเกิดอุบัติเหตุจากการวิ่งรถ จึงต้องปรับการเก็บขยะใหม่โดยเก็บเฉพาะชุมชนของตนเอง...” (ประชาชนเขต 2 เทศบาลนครขอนแก่น, 16 มิถุนายน 2562)

มิติความร่วมมือ (Collaboration) เทศบาลนครขอนแก่น มีการประสานความร่วมมือกับทั้งหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนในด้านการสุขภาพน้ำอุปโภคบริโภค ยกตัวอย่าง เช่น เทศบาลนครขอนแก่นประสานความร่วมมือกับสำนักงานสาธารณสุขอำเภอ (สสอ.) และสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด (สสจ.) ขอนแก่น ในการร่วมลงพื้นที่สุ่มตรวจน้ำในชุมชนที่เป็นจุดเสี่ยงที่ตั้งอยู่พื้นที่ปลายท่อที่น้ำประปาผสมน้ำยาฆ่าเชื้อคลอรีนส่งไปไม่ถึง นอกจากนี้ ได้ร่วมกับการประสานส่วนภูมิภาคเขต 6 ขอนแก่น ในการลงพื้นที่ชุมชนเพื่อตรวจสอบคุณภาพน้ำประปาดังกล่าว ในส่วนของภาคเอกชนเทศบาลได้ร่วมมือกับบริษัท ปฏิบัติการกลาง (ประเทศไทย) จำกัด เพื่อการวิเคราะห์และตรวจคุณภาพน้ำในห้องปฏิบัติการ ส่วนความร่วมมือกับภาคประชาชน เทศบาลได้ร่วมมือกับประธานชุมชนและหรือประชาชน 4 เขต 95 ชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ร่วมลงพื้นที่เฝ้าระวัง และตรวจสอบคุณภาพน้ำประปาทุกเดือน หมุนเวียนไปจนครบทุกชุมชน ซึ่งความร่วมมือในด้านนี้เทศบาลมีความชัดเจนและเข้มแข็ง ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์ท่านหนึ่งได้ให้ข้อมูลในประเด็นนี้ว่า

“...เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานด้านการสุขาภิบาลไม่พบปัญหาหรืออุปสรรคในเรื่องน้ำ เมื่อเราลงตรวจสอบคุณภาพน้ำก็ลงร่วมกัน ภาครัฐ ภาคประชาชน ประธานชุมชน อสม. กักการประปา ร่วมลงพื้นที่ไปด้วยกัน ให้ความร่วมมือทำงานกันด้วยดี...” (นักวิชาการสุขาภิบาล เทศบาลนครขอนแก่น, 15 ตุลาคม 2562)

ในด้านการจัดการน้ำเสีย เทศบาลนครขอนแก่น ได้มีความร่วมมือในระดับองค์กร กับทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ในการร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐเทศบาลได้ร่วมกับสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาค 10 ขอนแก่นในการสุ่มตรวจพื้นที่เสี่ยงที่มีการปล่อยน้ำเสียในเขตชุมชน เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาต่อไป ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์ท่านหนึ่งได้ให้ข้อมูลในประเด็นนี้ว่า

“...เทศบาลร่วมตรวจสอบคุณภาพน้ำบำบัด กับทรัพยากรจังหวัดขอนแก่นและสิ่งแวดล้อมภาคที่ 10 จังหวัดขอนแก่น และตรวจสอบว่าระบบที่ใช้อยู่มีประสิทธิภาพอยู่หรือไม่...” (นักวิชาการสุขาภิบาล เทศบาลนครขอนแก่น, 15 ตุลาคม 2562)

ด้านการสุขาภิบาลขยะ เทศบาลนครขอนแก่น ได้ร่วมมือกับ โรงเรียนในสังกัดเทศบาลจัดกิจกรรมการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการในหลักสูตร “ขยะเป็นศูนย์”(Zero Waste School) และการจัดโครงการโรงเรียนปลอดขยะ (Zero Waste School) ที่นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาบูรณาการ เช่น กิจกรรมธนาคารขยะรีไซเคิลรักษ์สิ่งแวดล้อม กิจกรรมคัดแยกขยะใช้หลัก 3Rs รักษาสิ่งแวดล้อม กิจกรรมประกวดห้องเรียนน่าอยู่ รู้จักแยกขยะตั้งแต่ต้นทาง กิจกรรมน้ำหมักจุลินทรีย์อีเอ็ม กิจกรรมขยะอันตรายกำจัดให้ถูกวิธีรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นต้น ตลอดจนมีการถ่ายทอดความรู้ไปสู่ชุมชน โครงการทอดเล็กทอดใหญ่จากภาคประชาชนซึ่งได้รับความร่วมมือในทุกกระบวนการการตัดสินใจ มีดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์ท่านหนึ่งได้ให้ข้อมูลในประเด็นนี้ว่า

“...เราได้รับความร่วมมืออยู่ในระดับดินะ การจัดการขยะภายในโรงเรียน โดยเฉพาะเด็กที่อยู่โรงเรียนสังกัดเทศบาล จัดอบรมให้กับประชาชน จัดอบรมกระบวนการคัดแยก กระบวนการลดขยะต้นทาง ถึงแยกประเภท ในเรื่องของการคัดแยก มีการคัดแยกขยะขายได้ ทำกองทุนฌาปนกิจ มีโรงงานผลิตปุ๋ย มีเตาเผาไม่ก่อมลพิษ...” (นักบริหารงานสาธารณสุข เทศบาลนครขอนแก่น, 18 ตุลาคม 2562)

มิติการมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation)

การมีส่วนร่วมของประชาชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการสุขาภิบาลทั้งน้ำอุปโภคบริโภค น้ำเสีย และขยะ ร่วมกับเทศบาลนครขอนแก่นมีลักษณะสำคัญอยู่ 3 ประการ ประการที่หนึ่ง คือ การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการเฝ้าระวังและแจ้งเหตุเกี่ยวกับคุณภาพและการจัดการน้ำเสียในชุมชน หากมีความผิดปกติประชาชนมีช่องทางในการแจ้งหรือร้องเรียนผ่านช่องทางที่เทศบาลอำนวยความสะดวกไว้ เช่น ช่องทางแอปพลิเคชัน “อยู่ดี” แอปพลิเคชันไลน์ กล่องรับฟังความคิดเห็น และผ่านช่องทางการติดต่ออื่น ๆ บนเว็บไซต์หลักของเทศบาล ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์ท่านหนึ่งได้ให้ข้อมูลในประเด็นนี้ว่า

“...ก็เหมือนกับเรื่องน้ำฝนน้ำท่วมนี้แหละ ยังไงเราก็ห้ามไม่ให้น้ำมันท่วมไม่ได้ ดังนั้นเราจึงทำแอปไว้ให้ประชาชนคนอื่นสามารถแจ้ง สามารถรับรู้ได้ และเราก็รับรู้ได้ว่าเราควรส่งคนไปดูแลตรงไหนบ้าง...” (นัก

บริหารงานสำนักการช่าง เทศบาลนครขอนแก่น, 18 มิถุนายน 2562) ประการที่สอง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการเสนอความเห็นในเวทีต่าง ๆ ที่เทศบาลจัดขึ้น เช่น เวทีประชาคม เวทีสภาเมือง และเวทีการจัดทำแผนชุมชน เป็นต้น ในเวทีดังกล่าวเทศบาลจะเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นแนวทาง ในการแก้ไขปัญหาของเมืองร่วมกับเทศบาลซึ่งชุมชนเข้าร่วมในกิจกรรมนั้นอย่างต่อเนื่อง เป็นประจำ ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์ท่านหนึ่งได้ให้ข้อมูลในประเด็นนี้ว่า

“...การกำหนดทิศทางนโยบายในการทำแผน หรืออะไรต่าง ๆ เทศบาลมีการรับฟังความเห็นจากประชาชน เราจัดเวที มีการทำงานร่วมกันทุกภาคส่วน เทศบาลเรามีคณะทำงานเข้าไปรับฟังปัญหาผ่านเวทีสภาเมือง ผ่านเวทีการจัดทำแผนชุมชน และเวทีประชาคม...” (นักบริหารงานสำนักการช่าง เทศบาลนครขอนแก่น, 17 มิถุนายน 2562)

ประการสุดท้าย เทศบาลนครขอนแก่นได้เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการและร่วมรับผิดชอบ เริ่มจากกระบวนการจัดทำแผนชุมชนในการรับฟังปัญหาความต้องการ จนถึงการทำอำนาจประชาชนบริหารจัดการหรือตัดสินใจเอง เช่น โครงการทอเล็กทอใหญ่ ซึ่งเป็นโครงการที่เกี่ยวข้องในการจัดเก็บขยะ โดยเทศบาลเป็นผู้ให้คำปรึกษาในการดำเนินโครงการดังกล่าว ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์ท่านหนึ่งได้ให้ข้อมูลในประเด็นนี้ว่า

“...ปัจจุบันเราให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ผ่านโครงการเทศบาลเล็กในเทศบาลใหญ่ และมีโครงการย่อยเป็นชุมชนเก็บขนขยะ 3 ชุมชน คือ ชุมชนดอนหญ้านาง เจ้าพ่อทองสุข และวัดธาตุ อีกโครงการคือ โครงการชักลากขยะ 4 ชุมชน คือ บะขาม โนนหนองวัด ศรีจันทร์พัฒนา โนนทัน...” (นักบริหารงานสาธารณสุข เทศบาลนครขอนแก่น, 18 ตุลาคม 2562)

มิติการจ้างเอกชนดำเนินงาน (Contracting Out)

เทศบาลนครขอนแก่นมีกลไกในการจัดการขยะ ในรูปแบบที่เปิดให้เอกชนที่มีความเชี่ยวชาญเข้ามาดำเนินการแทนในขั้นตอนการกำจัด และแปรรูปเป็นพลังงานไฟฟ้า แต่ในส่วนของการจัดเก็บ และการขนส่งยังเป็นหน้าที่ของเทศบาล จุดเด่นของเทศบาลนครขอนแก่น อีกประการหนึ่งคือ การเปิดโอกาสให้ชุมชนสามารถจัดการขยะในชุมชนของตนเองได้ แต่ในส่วนขั้นตอนการกำจัดมีความจำเป็นที่ต้องอาศัยเทคโนโลยีขั้นสูง และการใช้งบประมาณในการลงทุนสูง ซึ่งภาคเอกชนสามารถทำกิจการเหล่านี้ได้มีประสิทธิภาพมากกว่า ทั้งในเชิงของระบบการจัดการ งบประมาณ ความคล่องตัว และความเชี่ยวชาญ ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์ท่านหนึ่งได้ให้ข้อมูลในประเด็นนี้ว่า

“...ปัญหาจริง ๆ เกิดจากเอกชนขยะมีจำนวนน้อย สามารถขนขยะไปยังเตาเผาขยะโดยตรงได้แค่ 50% การเก็บขยะก็ไม่มีประสิทธิภาพ ทางกองไม่สามารถแก้ไขปัญหาในจุดนี้ได้เลย เราพยายามให้มีการกระจายอำนาจให้ชุมชนเข้ามาจัดการขยะได้ด้วยตนเอง แต่ขยะก็ยังไม่มีความปลอดภัย จนสำนักการช่างได้ทำสัญญาจ้างเอกชนเข้าดำเนินการแทนในส่วนของการกำจัดขยะ...” (นักบริหารงานสำนักการสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม เทศบาลนครขอนแก่น, 17 มิถุนายน 2562)

“..ในเรื่องขยะ เรามีปัญหาเรื่องนี้มาตั้งแต่ปี 48 เราไปของบประมาณทำบ่อขยะขอที่ทำ ค่าก็ไม่ให้งบ เราก็เลยต้องใช้วิธีการไปคุยกับเอกชนให้มาทำโรงไฟฟ้าเผาขยะแล้วกัน ถ้ารอรัฐเองมาให้ก็ไม่รู้ว่าจะเมื่อไหร่จะได้ทำ จึงต้องให้เอกชนมาลงทุนทำแทน...” (นักบริหารงานสำนักการช่าง เทศบาลนครขอนแก่น, 17 มิถุนายน 2562)

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากงานวิจัยนี้สรุปได้ว่า เทศบาลนครขอนแก่นได้นำเอากลไกการบริหารจัดการท้องถิ่น (Local Governance) เข้ามาใช้ดำเนินการจัดการสุขาภิบาล ทั้งในด้านการสุขาภิบาลน้ำอุปโภคบริโภค น้ำเสีย และขยะ เทศบาลได้มีการสร้างเครือข่าย (Network) ทั้งกับภาคประชาชน และหน่วยงานของรัฐในระดับภูมิภาค ถึงแม้ว่าจะมีข้อจำกัดในด้านการทับซ้อนกันของพื้นที่และอำนาจหน้าที่รับผิดชอบ นอกจากนั้นในการดำเนินงานสุขาภิบาลเทศบาลได้ประสานความร่วมมือ (Collaboration) กับชุมชน หน่วยงานของรัฐ และหน่วยงานของเอกชนที่อยู่ในพื้นที่ให้เข้ามามีส่วนในการแก้ไขปัญหา (Public Participation) และดำเนินการจัดบริการสาธารณะ ซึ่งเทศบาลนครขอนแก่นถือว่าเป็นหน่วยงานที่มี จุดแข็งในการเปิดพื้นที่ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ กับเทศบาล ในส่วนของภารกิจที่เกินศักยภาพของเทศบาล ได้มีการมอบหมายให้ภาคเอกชนที่มีความเชี่ยวชาญ (Contracting Out) เข้ามาดำเนินการกำจัดขยะและแปรรูปขยะเป็นพลังงานไฟฟ้า ซึ่งสามารถช่วยลดต้นทุนและทรัพยากรต่าง ๆ ของเทศบาลได้ ขณะเดียวกันในกระบวนการเก็บ ขน ขยะต้นทาง เทศบาลได้มีการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานผ่านกิจกรรมและโครงการต่าง ๆ ที่ชุมชนมีส่วนร่วมดำเนินงาน อย่างไรก็ตามภายใต้โครงสร้างและอำนาจหน้าที่ของเทศบาลก็อาจทำให้การแก้ไขปัญหาเบ็ดเสร็จได้เพียงลำพัง ยังต้องพึ่งพาความร่วมมือกับส่วนงานต่าง ๆ อย่างใกล้ชิดและเข้าใจ และป้องกันมิให้เกิดการทับซ้อนกันในการปฏิบัติงาน รวมถึงจะเป็นโอกาสให้เกิดการแลกเปลี่ยนทรัพยากรระหว่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการบริหารจัดการท้องถิ่น (Local Governance) ของ Denters ที่ได้อธิบายลักษณะการให้บริการสาธารณะแนวใหม่ ที่จำเป็นต้องอาศัยความเข้มแข็งของเครือข่ายความร่วมมือ การมีส่วนร่วมของภาคประชาชน และการผ่อนคลายภารกิจบางประการให้เอกชนดำเนินการแทน (Mark Bevir, 2011: 69)

ข้อเสนอแนะ

ผลที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ อธิบายให้เห็นถึงกลไกการบริหารจัดการกิจการสาธารณะของท้องถิ่น (Local Governance) ที่ทางเทศบาลได้นำมาดำเนินการตามบทบาทภารกิจ ซึ่งผู้วิจัยได้เห็นทั้งโอกาสและข้อจำกัดที่ทางเทศบาลจะต้องแสวงหาแนวทางในการพัฒนา ให้ดียิ่งขึ้น และเพื่อเป็นแนวทางในการนำผลการวิจัยไปใช้ในกระบวนการจัดทำนโยบาย ของท้องถิ่น จึงควรที่จะศึกษาประเด็นข้อจำกัดเชิงโครงสร้าง

และบทบาทหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานภาครัฐอื่นในพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทับซ้อนกัน ของอำนาจหน้าที่ และความยั่งยืนของเครือข่ายความร่วมมือ ของหน่วยงานในพื้นที่

นอกจากนั้น ในการทำวิจัยครั้งต่อไป ผู้สนใจควรทำการศึกษาวิจัยเปรียบเทียบกลไกการบริหารจัดการสุขภาพในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่อยู่ในระดับเดียวกัน แต่อาจมี ที่ตั้งอยู่คนละพื้นที่ หรือมีสภาพแวดล้อมทางการบริหารที่แตกต่างกัน ซึ่งจะทำให้เห็นว่า ปัจจัยใด จะช่วยให้การขับเคลื่อนกลไกการบริหารสุขภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นประสบผลสำเร็จได้

เอกสารอ้างอิง

- กรมควบคุมมลพิษ. (2561). เกร็ดความรู้มลพิษทางน้ำ. *ออนไลน์*. สืบค้นเมื่อ 1 พฤษภาคม 2563. แหล่งที่มา: http://www.pcd.go.th/info_serv/water_water.htm
- กรมควบคุมมลพิษ. (2561). สรุปสถานการณ์มลพิษของประเทศไทย ปี 2561. *ออนไลน์*. สืบค้นเมื่อ 1 พฤษภาคม 2563. แหล่งที่มา: http://www.pcd.go.th/file/Thailand%20Pollution%20Report%202018_Thai.pdf
- การประปาส่วนภูมิภาค. (2559). กปภ. เขต 6 ร่วมกับกปภ.สาขาขอนแก่น (พ) ลงพื้นที่แก้ปัญหาน้ำขุ่น. *ออนไลน์*. สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2563. แหล่งที่มา: <https://www.pwa.co.th/news/view/51184>
- ขอนแก่นลิงก์. (2563). ชาวบ้านเขตนครขอนแก่นไว้น้ำประปามีสีขุ่นเข้มแถมมีกลิ่นเหม็น นานกว่า 2 เดือน. *ออนไลน์*. สืบค้นเมื่อ 29 พฤษภาคม 2563. แหล่งที่มา: <https://www.khonkaenlink.info/home/news/7043.html>
- เค ทีวี ขอนแก่น. (2562). ปัญหาน้ำประปาขุ่นในเขตเทศบาลนครขอนแก่น. *ออนไลน์*. สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2563. แหล่งที่มา: https://www.youtube.com/watch?v=eKv_K-S2mlo
- เทศบาลนครขอนแก่น. (2562). ข้อมูลประชากร. *ออนไลน์*. สืบค้นเมื่อ 10 สิงหาคม 2562. แหล่งที่มา: <http://www.kkmuni.city/center/images/data/lawdata/poppula/population-num-rate17.pdf>
- นัยน์พร ผลสนอง. (2558). *เอกสารประกอบการรายงานฝึกปฏิบัติงานโครงการตรวจสอบสุขภาพสถานผลิตน้ำดื่มในเขตเทศบาลนครขอนแก่น*. ขอนแก่น: สาขาวิทยาศาสตร์อนามัยสิ่งแวดล้อม คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- นาถะ ดวงวิชัย. (2560). *เปรียบเทียบรัฐธรรมนูญ ปี 2540 – 2550 และรัฐธรรมนูญ ปี 2560*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- ปกรณ ศิริประกอบ. (2560). ถอดบทเรียนการบริหารจัดการสังคมสูงวัยระดับสุดยอดของภาครัฐญี่ปุ่น: มองผ่าน 3 พาราไดม์ ทางรัฐประศาสนศาสตร์. *วารสารเครือข่ายญี่ปุ่นศึกษา*, 7 (2), 39-64.

- ไพศาล บรรจสุวรรณ์. (2559). การเคลื่อนตัวทางความคิดจากการบริหารรัฐกิจดั้งเดิม สู่การบริหารปกครองแบบประชาธิปไตย: ตัวอย่างบทวิเคราะห์ปัญหาทางการศึกษาของประเทศไทย. *วารสารด้านการบริหารรัฐกิจและการเมือง*, 5 (1), 1-41.
- ลลิตา สมสัตย์ และอุไรวรรณ อินทร์ม่วง. (2559). การสุขาภิบาลอาหารและการจัดการสิ่งแวดล้อมของศูนย์อาหาร และบริการ มหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งในจังหวัดขอนแก่น. *วารสารวิจัย มข*, 16(3), 73-80.
- สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 10 ขอนแก่น. (2561). หารือการจัดการขยะสะสมตกค้างของจังหวัดขอนแก่น. ออนไลน์. สืบค้นเมื่อ 7 เมษายน 2562. แหล่งที่มา: <http://www.mnre.go.th/reo10/th/news/detail/26264>.
- Braun, Virginia and Clarke, Victoria (2006) Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3 (2), 77-101.
- Mark Bevir, (2011). *The SAGE Handbook of Governance*. India: Glyph International

การประยุกต์ใช้สุนทรียสาธกเพื่อเพิ่มยอดขายปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ด
ในจังหวัดยโสธร

**Applying Appreciative Inquiry to Increase Sales Volume
of Bio-Organic Fertilizer Product in Yasothon Province**

ธนากร ทองบ่อ และ ภิญโญ รัตนพันธ์

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Thanakorn Tongbor and Pinyo Rattanaphan

Khon Kaen University, Thailand

Corresponding Author, E-mail : thanakornto@kkumail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อประยุกต์ใช้สุนทรียสาธกในการค้นหาประสบการณ์เชิงบวกและความประทับใจในการซื้อปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ด 2) เสนอแนวทางการเพิ่มยอดขายปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดให้กับ จก. ยโสธรคุณนิมิต การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน โดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีสุนทรียสาธก ผู้ให้ข้อมูลหลัก ประกอบด้วย คณะกรรมการ เจ้าหน้าที่ และเกษตรกรที่เป็นสมาชิกกลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรกรรมยั่งยืนน้ำอ้อม จังหวัดยโสธร จำนวน 25 คน ได้มาจากการสุ่มแบบเจาะจง และเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงบวกแล้ววิเคราะห์หาความถี่เพื่อค้นหาจุดร่วมและจุดโดดเด่น ผลการวิจัยพบว่า

1. ประสบการณ์เชิงบวกและความประทับใจในการซื้อปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดของคณะกรรมการเจ้าหน้าที่กลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรกรรมยั่งยืนน้ำอ้อม ตำบล

น้ำอ้อม จังหวัดยโสธร และกลุ่มเกษตรกร พบว่า มีจุดร่วมที่สำคัญ คือ มีคณะกรรมการแนะนำให้ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ คุณภาพของปุ๋ยอินทรีย์ที่มีปริมาณอินทรีย์วัตถุสูงทำให้พืชเจริญเติบโตดี แข็งแรง ความสัมพันธ์อันดีกับผู้ผลิต ความมั่นใจในตัวผู้ผลิตที่ผลิตตามสูตรของกลุ่มฯ และการได้รับการรับรองจากกลุ่มฯ

2. แนวทางการเพิ่มยอดขายปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ด จำนวน 8 โครงการ ได้แก่ โครงการที่ 1 ลุยเกษตรกรกับเพจลุงยู่ โครงการที่ 2 แบ่งปันทดลองปุ๋ยโครงการที่ 3 แหะ แจก ปุ๋ย โครงการที่ 4 แปลงทดลองปรับปรุงดินและทดสอบประสิทธิภาพปุ๋ย โครงการที่ 5 ลุยร่อนทัวร์ พาเบิ่งวิถีเกษตรอินทรีย์ โครงการที่ 6 คีนกำไรสู่สังคม โครงการที่ 7 สานสัมพันธ์สายใยยั่งยืน และโครงการที่ 8 ปุ๋ยดีปุ๋ยมาตรฐานกรมวิชาการเกษตรหลังจากได้ทำการประเมินผลโครงการ พบว่า มียอดขายปุ๋ยอินทรีย์ได้ 247 ตันคิดเป็นร้อยละ 74.85 ของเป้าหมายที่ตั้งไว้

คำสำคัญ: สุนทรียสาธก; ปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ด; การประยุกต์

Abstracts

The objectives of this research were: (1) to apply appreciative inquiry to collect the positive experiences or impression on buying the bio-organic fertilizer product, (2) to set up guidelines of increase sales volume of bio-organic fertilizer product of Yasothon Suphanimit Part., Ltd. This study was a mixed method research by applied appreciative inquiry theory. The key informant were 25 respondent from the committee and farmers' group of Nam Om Sustainable Agriculture Community Enterprise Network, Yasothon Province, which were purposive sampling. The data were collected by positive interview. Frequeancy were analyzed to find convergences and divergences experiences. A result of this study was found in the following aspects.

1. The positive experiences or impression on buying the bio-organic fertilizer product found the key convergences experience included: the committee recommends the use, the quality of bio-organic fertilizers, good relationships with manufacturers, growing plants, high organic content, confidence in producers, certified by the group for use, and produced according to the formula of group.

2. The guidelines to increase sales volume of bio-organic fertilizer product were 8 projects following: Project 1 Agriculture with Page Lung Yoon, Project 2 Share Fertilizer Test, Project 3 Spreading Fertilizer, Project 4 Soil Improvement and Fertilizer Test Field, Project 5 Lung Yoon On Tour Organic Farm, Project 6 Returning profits to society, Project 7 Building sustainable relationships, and Project 8 Good fertilizer, standard fertilizer with Department of Agriculture. After projects implementation found that the sale of bio-organic fertilizer was 247 tons, it was representing 74.85 percent of the target volumes.

Keywords: Appreciative Inquiry; Bio-Organic Fertilizer; Applying

บทนำ

ประเทศไทยเป็นประเทศที่ภาคเกษตรนั้นว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อเศรษฐกิจและสังคม เพราะมีการจ้างแรงงานสูงถึงร้อยละ 30.9 ของกำลังแรงงานทั้งประเทศ ครอบคลุมจำนวนครัวเรือนมากถึง 7,271,759 ครัวเรือน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2561: ออนไลน์) และสามารถสร้างรายได้ให้ประเทศจากการส่งออกสินค้าเกษตรตั้งแต่เดือนมกราคมถึงเดือนตุลาคม พ.ศ. 2562 เป็นมูลค่าสูงถึง 44,180 ล้านบาท (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2562: ออนไลน์) โดยมีสินค้าเกษตรส่งออกที่สำคัญ ได้แก่ ข้าว ยางพารา มันสำปะหลัง ผลไม้ สินค้ากสิกรรมอื่น ๆ และผลิตภัณฑ์จากสัตว์ เมื่อพิจารณาสัดส่วนของผลผลิตภาคการเกษตร พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ปลูกพืชเป็นหลัก เช่น ข้าว มันสำปะหลัง อ้อย ยางพารา ข้าวโพด พืชผัก และผลไม้ เป็นต้น ทั้งนี้ เกษตรกรได้มีการใช้ปุ๋ยกับพืชเหล่านี้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการเพาะปลูก รวมทั้งเพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรให้มากขึ้น เนื่องจากปุ๋ยมีธาตุอาหารที่สำคัญสำหรับการเติบโตของพืชปุ๋ยแบ่งเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ ปุ๋ยเคมีและปุ๋ยอินทรีย์ซึ่งปัจจุบันปุ๋ยเคมีมีราคาแพงขึ้นและต้องเพิ่มปริมาณในการใช้ปุ๋ยเคมีต่อพื้นที่เพาะปลูกมากขึ้น โดยมีสาเหตุมาจากการขาดธาตุอาหารที่เป็นประโยชน์ต่อพืชในดินและดินมีความอุดมสมบูรณ์ของลดลงจึงทำให้เกษตรกรผู้ปลูกพืชต้องเผชิญกับปัญหาปุ๋ยราคาแพงขึ้น และส่งผลให้ต้นทุนการผลิตเพิ่มสูง รัฐบาลและหน่วยงานของรัฐ จึงได้มีนโยบายให้เกษตรกรหันมาใช้ปุ๋ยอินทรีย์ในการปลูกพืชมากขึ้น

ประกอบกับกระแสในเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและรักษาสุขภาพร่างกายมากขึ้น ทำให้ผู้บริโภคมีแนวโน้มความต้องการบริโภคสินค้าเกษตรอินทรีย์เพิ่มขึ้นทั้งในและต่างประเทศเกษตรกรจึงหันมาใช้ปุ๋ยอินทรีย์ เพื่อปรับปรุงสมบัติดินให้เหมาะสมต่อการปลูกพืช เป็นธาตุอาหารให้พืชได้เติบโต ช่วยลดการใช้ปุ๋ยเคมีและรักษาสีสิ่งแวดล้อม (ชูชาติ พะยอม และคณะ, 2556 : 1-10; มารินา มาหมิน และคณะ 2557 : 90-97; ปรัชวินี บำรุง, 2558 : 268-275)

ปุ๋ยอินทรีย์เป็นปุ๋ยที่ได้จากอินทรีย์สารซึ่งผลิตขึ้นจากการหมัก สับ บด ร่อน หรือทำมาจากวัสดุอินทรีย์ ได้แก่ ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยคอก เศษซากพืชต่างๆ วัชพืช เป็นต้นการใช้ปุ๋ยอินทรีย์จะช่วยทำให้ดินมีคุณสมบัติดีขึ้นทั้งทางกายภาพ ทางเคมีและทางชีวภาพ ประโยชน์ทางกายภาพ ปุ๋ยอินทรีย์ส่งเสริมให้อนุภาคของดินจับตัวเป็นก้อน ทำให้ดินมีโครงสร้างที่ดีและร่วนมีอากาศถ่ายเทได้สะดวก การระบายน้ำดี ความสามารถในการอุ้มน้ำเพิ่มขึ้น ทางด้านเคมีของดิน ปุ๋ยอินทรีย์สามารถเพิ่มปริมาณธาตุอาหารพืชในดิน เพิ่มความสามารถในการดูดซับธาตุอาหารพืช เพิ่มความต้านทานการเปลี่ยนแปลงความเป็นกรดต่างของดิน และช่วยลดความเป็นพิษของธาตุอาหารพืชบางชนิด ทางด้านชีวภาพของดิน ปุ๋ยอินทรีย์สามารถเพิ่มแหล่งธาตุอาหารของจุลินทรีย์ดิน ช่วยเพิ่มปริมาณของจุลินทรีย์ที่เป็นประโยชน์และลดจำนวนจุลินทรีย์ที่เป็นสาเหตุโรคพืชได้ ดังนั้นปุ๋ยอินทรีย์เป็นวัสดุอินทรีย์ที่สำคัญ สามารถช่วยปรับปรุงสภาพดินเสื่อมโทรมให้มีคุณภาพดีเหมาะสมสำหรับการเจริญเติบโตของพืช และเพื่อให้สามารถใช้ทรัพยากรดินได้อย่างยั่งยืน รวมทั้งเป็นการช่วยลดปริมาณขยะและช่วยเพิ่มมูลค่าให้กับวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรได้อีกด้วย (บัญชา รัตน์ทิ, 2555: 115-127; อรประภา อนุกุลประเสริฐ และภาณุมาศ ฤทธิไชย, 2558: 81-94) แต่การใช้ปุ๋ยอินทรีย์มักพบปัญหาความไม่สะดวกในการใช้ จึงมีการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ในรูปของการอัดเม็ด-ปั้นเม็ดขึ้น เพื่อให้เกษตรกรสามารถนำไปใช้ได้ง่ายและสะดวกขึ้น ซึ่งในท้องตลาดมีปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดที่หลากหลายสูตร หลากหลายยี่ห้อ ให้เกษตรกรได้เลือกซื้อ และเลือกใช้ เป็นจำนวนมาก ทั้งยังมีการพัฒนารูปแบบ ภาพลักษณ์ของสินค้าให้น่าดึงดูดให้เกษตรกรเลือกซื้อเพื่อนำไปใช้ จึงทำให้มีการแข่งขันที่สูงขึ้นซึ่งส่งผลยอดขายของปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ด หก. ยโสธรศุภนิมิต ที่ได้มีการขายส่งให้กับสหกรณ์การเกษตร วิสาหกิจชุมชน และกลุ่มเกษตรกร เพื่อนำไปจำหน่ายต่อให้กับเกษตรกร โดยมียอดขายลดลงจากปี พ.ศ. 2561 ขายได้ 300 ตัน (2,000,000 บาท) แต่ปี พ.ศ. 2562 ขายได้ 225 ตัน (1,500,000 บาท) ดังนั้น หก. ยโสธรศุภนิมิต จึงต้องการจัดทำแนวทางการเพิ่มยอดขายปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดเพื่อให้มียอดขายเพิ่มขึ้น โดยมีเป้าหมายในปี พ.ศ. 2563 คือ 330 ตัน หรือคิดเป็นเงิน 2,200,000 บาท

สุนทรียสาธกเป็นเครื่องมือยุคใหม่ที่มีประโยชน์เป็นกระบวนการศึกษาค้นหาพร้อมกันเพื่อค้นหาสิ่งที่ดีที่สุดในตัวคนองค์กรหรือโลกที่อยู่รอบตัว โดยใช้ศิลปะของการถามคำถามเชิงบวกแบบเร็วๆ สั้นๆ ที่นำไปสู่การส่งเสริมให้องค์กรพัฒนาไปสู่ศักยภาพสูงสุดวงจรสุนทรียสาธกเริ่มจากกำหนดกรอบปัญหาที่ต้องการแก้ (Define) และทำการค้นหา (Discovery) ประสบการณ์ที่ดีที่สุดจากนั้นเอาประสบการณ์ที่ได้ไปสานต่อเป็นความฝัน (Dream) วางแผนทำให้เป็นจริง (Design) และเริ่มต้นทำ (Destiny) (Cooperrider and Whitney, 1999 : 10) ซึ่งได้นำสุนทรียสาธกประยุกต์ใช้ประโยชน์ที่หลากหลายเพื่อเพิ่มศักยภาพในการ

แข่งขันขององค์กร ทั้งในด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์การเพิ่มศักยภาพพนักงาน การพัฒนาการเรียนรู้ รวมทั้งการเพิ่มยอดขายสินค้าและบริการให้มียอดขายเพิ่มขึ้น และสามารถสร้างความพึงพอใจให้กับลูกค้าได้

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา จึงต้องการศึกษาเพื่อเพิ่มยอดขายปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ด โดยการประยุกต์ใช้สุนทรียศาสตร์ เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาทางการตลาดเพื่อให้สินค้าเป็นที่ต้องการ สร้างความประทับใจให้กับลูกค้า และสามารถแข่งขันกับสินค้าของคู่แข่งที่มีอยู่ในตลาดได้รวมทั้งสร้างแรงจูงใจให้เกษตรกรในการเลือกซื้อสินค้า เพื่อให้สินค้าประเภทปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดของร้านมีความสามารถในการตอบสนองความต้องการผลิตภัณฑ์ของลูกค้าได้จนกระทั่งเกิดความพึงพอใจอย่างสูงสุด

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อประยุกต์ใช้สุนทรียศาสตร์ในการค้นหาประสบการณ์เชิงบวกและความประทับใจในการซื้อปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ด จากคณะกรรมการ เจ้าหน้าที่ และเกษตรกรที่เป็นสมาชิกของกลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรกรรมยั่งยืนน้ำอ้อมตำบลน้ำอ้อม จังหวัดยโสธร
2. เพื่อเสนอแนวทางการเพิ่มยอดขายปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดของหจก. ยโสธรศุภนิมิต

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method Research) โดยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นการเก็บข้อมูลในรูปแบบการสัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคล (Individual Depth Interview) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยให้เจ้าของธุรกิจ คณะกรรมการเจ้าหน้าที่ และสมาชิกเกษตรกรกลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรกรรมยั่งยืนน้ำอ้อม ตำบลน้ำอ้อม จังหวัดยโสธร มีส่วนร่วมในการทำแนวทางการตลาด ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) คือ คณะกรรมการเจ้าหน้าที่ และสมาชิกเกษตรกรกลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรกรรมยั่งยืนน้ำอ้อม ตำบลน้ำอ้อม จังหวัดยโสธร จำนวน 25 คน โดยใช้เทคนิควิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Random Sampling)

เครื่องมือวิจัย

ผู้วิจัยได้ใช้แบบสัมภาษณ์ มีลักษณะปลายเปิด เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับประสบการณ์เชิงบวก ความประทับใจในการซื้อปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ด และข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดให้ดีขึ้น ซึ่งมีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด (Open ended Questionnaire) ให้ตอบโดยเสรี จำนวน 5 ข้อ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

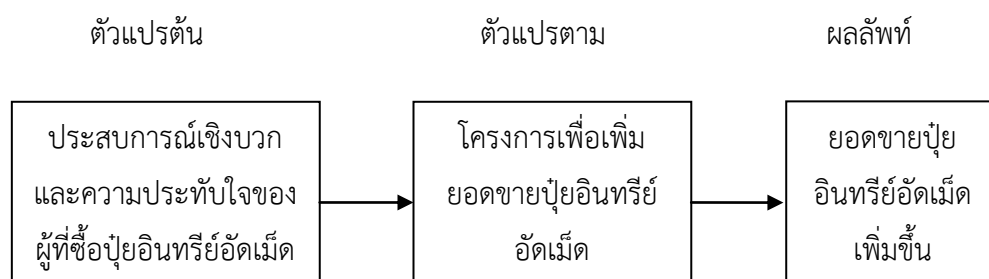
การเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสัมภาษณ์เชิงบวก มีขั้นตอนดำเนินการ ดังนี้ 1) ผู้วิจัยทำได้อขออนุญาตจากประธานกลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรกรรมยั่งยืนน้ำอ้อมตำบลน้ำอ้อมจังหวัดยโสธรเพื่อเข้าไปทำการสัมภาษณ์ 2) ทำการนัดหมายวันเพื่อสัมภาษณ์ 3) ทำการสัมภาษณ์ 4) นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไปโดยมีแนวทางการสัมภาษณ์โดยใช้คำถาม ดังนี้

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) เพื่อทำการค้นหาความถี่ของสิ่งที่ค้นพบ (Discovery) แล้ววิเคราะห์ 1) ปัจจัยจุดร่วม (Convergences) ได้แก่ ความถี่จากสิ่งที่ได้ค้นพบตั้งแต่ 3 คนขึ้นไป 2) ปัจจัยจุดโดดเด่น (Divergences) ได้แก่ ความถี่ของสิ่งที่ค้นพบน้อยกว่า 3 คน หลังจากนั้นทำการวาดฝัน (Dream) การออกแบบ (Design) และการลงมือทำ (Destiny) ตามขั้นตอนสุนทรียสาธกเพื่อเสนอแนวทางการเพิ่มยอดขายปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดของหจก. ยโสธรศุภนิมิต

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาการประยุกต์ใช้สุนทรียสาธกเพื่อเพิ่มยอดขายปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดในจังหวัดยโสธรจากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดการวิจัยประกอบด้วย



แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย สามารถสรุป ผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ประสบการณ์เชิงบวกและความประทับใจในการซื้อปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดของสหกรณ์การเกษตรวิสาหกิจชุมชนและกลุ่มเกษตรกร พบว่า

ตารางที่ 1 ความถี่ของจุดเปลี่ยนในการใช้ปุ๋ยอินทรีย์

ลำดับ	สิ่งที่ค้นพบจากจุดเปลี่ยนในการใช้ปุ๋ยอินทรีย์	ความถี่
1	มีผู้รู้แนะนำให้ใช้	6
2	ปลอดภัย ดีต่อสุขภาพ	5
3	ต้องการลดต้นทุนการผลิต	4
4	ต้องการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม	3
5	การทำงานร่วมกับกลุ่มปลูกพืชอินทรีย์	4
6	รัฐสนับสนุนการทำเกษตรอินทรีย์	2

7	ต้องการกลับมาอยู่บ้าน	2
8	แพ้สารเคมี	2
9	ผลผลิตพืชอินทรีย์ราคาสูง	2
10	รู้จักกับกลุ่มปลูกพืชอินทรีย์	1
11	เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม	1

จากตารางที่ 1 ทำให้ค้นพบจุดร่วมและจุดโดดเด่นที่ทำให้ผู้ให้ข้อมูลเปลี่ยนที่มาใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ดังนี้
จุดร่วม คือ สิ่งที่ค้นพบแล้วมีความถี่ 3 คน ขึ้นไปได้แก่

1) มีผู้รู้แนะนำให้ใช้ 2)ปลอดภัย ดีต่อสุขภาพ 3)ต้องการลดต้นทุนการผลิต 4) ต้องการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม 5) การทำงานร่วมกับกลุ่มปลูกข้าวอินทรีย์

จุดโดดเด่น คือ สิ่งที่ค้นพบแล้วมีความถี่น้อยกว่า 2 คน ได้แก่

1) รัฐสนับสนุนการทำเกษตรอินทรีย์ 2) ต้องการกลับมาอยู่บ้าน 3) แพ้สารเคมี 4) ผลผลิตพืชอินทรีย์ราคาสูง 5) รู้จักกับกลุ่มปลูกพืชอินทรีย์ 6) เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

ตารางที่ 2 ความถี่ของช่องทางที่ทำให้รู้จักปุ๋ยอินทรีย์

ลำดับ	สิ่งที่ค้นพบจากช่องทางที่ทำให้รู้จักปุ๋ยอินทรีย์	ความถี่
1	คณะกรรมการกลุ่มฯ แนะนำ	12
2	คนในครอบครัวญาติพี่น้อง	9
3	สมาชิกในกลุ่มแนะนำ	8
4	ผู้ผลิตปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ด	7
5	วิทยากรที่มาอบรม	5
6	เพื่อนบ้าน	4
7	สื่อโทรทัศน์ วิทยุ	4
8	เซลล์ขายปุ๋ย	2
9	อินเทอร์เน็ต	1
10	เกษตรตำบล	1
11	แผ่นพับ	1

จากตารางที่ 2 ทำให้ค้นพบจุดร่วมและจุดโดดเด่นของช่องทางที่ทำให้รู้จักปุ๋ยอินทรีย์ ดังนี้
จุดร่วม คือ สิ่งที่ค้นพบแล้วมีความถี่ 3 คน ขึ้นไปได้แก่

1)คณะกรรมการกลุ่มฯ แนะนำ 2) คนในครอบครัว ญาติพี่น้อง 3)สมาชิกในกลุ่มแนะนำ 4) ผู้ผลิตปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ด 5)วิทยากรที่มาอบรม 6) เพื่อนบ้าน 7) สื่อโทรทัศน์ วิทยุ

จุดโดดเด่น คือ สิ่งที่ค้นพบแล้วมีความถี่น้อยกว่า 2 คน ได้แก่ 1) เซลล์ขายปุ๋ย 2) อินเทอร์เน็ต 3) เกษตรตำบล 4) แผ่นพับ

ตารางที่ 3 ความถี่ของปุ๋ยอินทรีย์ที่ใช้

ลำดับ	สิ่งที่ค้นพบจากปุ๋ยอินทรีย์ที่ใช้	ความถี่
1	ปุ๋ยกลุ่ม (ปุ๋ยกระสอบขาว)	24
2	ปุ๋ยตรานกกระเรียน	15
3	ปุ๋ยคอก	8
4	ปุ๋ยตรารวงข้าวดาวเกษตร	4
5	ปุ๋ยตรากุหลาบแดง	2
6	ปุ๋ยหมัก	1

จากตารางที่ 3 ทำให้ค้นพบจุดรวมและจุดโดดเด่นปุ๋ยอินทรีย์ที่ใช้ ดังนี้ จุดรวม คือ สิ่งที่ค้นพบแล้วมีความถี่ 3 คน ขึ้นไปได้แก่ 1) ปุ๋ยกลุ่ม (ปุ๋ยกระสอบขาว) 2) ปุ๋ยตรานกกระเรียน 3) ปุ๋ยคอก 4) ปุ๋ยตรารวงข้าวดาวเกษตร

จุดโดดเด่น คือ สิ่งที่ค้นพบแล้วมีความถี่น้อยกว่า 2 คน ได้แก่ 1) ปุ๋ยตรากุหลาบแดง 2) ปุ๋ยหมัก

ตารางที่ 4 ความถี่ของสิ่งที่ประทับใจจากการใช้ปุ๋ยอินทรีย์

ลำดับ	สิ่งที่ค้นพบจากสิ่งที่ประทับใจจากการใช้ปุ๋ยอินทรีย์	ความถี่
1	คุณภาพของปุ๋ยอินทรีย์	13
2	พืชเจริญเติบโตดี แข็งแรง	12
3	การใช้งานง่าย สะดวก	11
4	ปรับสภาพดินให้ดีขึ้น	10
5	ผลผลิตเพิ่มขึ้น	9
6	ปริมาณอินทรีย์วัตถุสูง	8
7	ลดต้นทุนการผลิต	6
8	ดีต่อสุขภาพ	5
9	พืชผักรสชาติดี	4
10	มีความปลอดภัย	4
11	ราคาถูก	2
12	ขายผลผลิตได้ราคาสูง	2
13	กลิ่นไม่แรง	2

ลำดับ	สิ่งที่ค้นพบจากสิ่งที่ประทับใจจากการใช้ปุ๋ยอินทรีย์	ความถี่
14	มีแปลงสาธิต	1

จากตารางที่ 4 ทำให้ค้นพบจุดร่วมและจุดโดดเด่นของสิ่งที่ประทับใจจากการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ดังนี้
จุดร่วม คือ สิ่งที่ค้นพบแล้วมีความถี่ 3 คน ขึ้นไปได้แก่

- 1) คุณภาพของปุ๋ยอินทรีย์ 2) พืชเจริญเติบโตดี แข็งแรง 3) การใช้งานง่าย สะดวก 4) ปรับสภาพดินให้ดีขึ้น
- 5) ผลผลิตเพิ่มขึ้น 6) ปริมาณอินทรีย์วัตถุสูง 7) ลดต้นทุนการผลิต 8) ดีต่อสุขภาพ 9) พืชผักรสชาติดี 10) มีความปลอดภัย

จุดโดดเด่น คือ สิ่งที่ค้นพบแล้วมีความถี่น้อยกว่า 2 คน ได้แก่ 1) ราคาถูก 2) ขายผลผลิตได้ราคาสูง
3) กลิ่นไม่แรง 4) มีแปลงสาธิต

ตารางที่ 5 ความถี่ของสิ่งที่ประทับใจเมื่อใช้ปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ด หจก. ยโสธรศุภนิมิต

ลำดับ	สิ่งที่ค้นพบจากสิ่งที่ประทับใจเมื่อใช้ปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ด หจก. ยโสธรศุภนิมิต	ความถี่
1	คณะกรรมการกลุ่มฯ แนะนำให้ใช้	11
2	คุณภาพของปุ๋ยอินทรีย์	8
3	ความสัมพันธ์อันดีกับเจ้าของผู้ผลิต	7
4	พืชเจริญเติบโตดี แข็งแรง	6
5	ปริมาณอินทรีย์วัตถุสูง	5
6	ความมั่นใจในตัวผู้ผลิต	4
7	ได้รับการรับรองจากกลุ่มให้ใช้ได้	3
8	ผลิตตามสูตรของกลุ่ม	3
9	การใช้งานง่าย สะดวก	2
10	ราคาถูก	2

จากตารางที่ 5 ทำให้ค้นพบจุดร่วมและจุดโดดเด่นของสิ่งที่ประทับใจเมื่อใช้ปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ด หจก. ยโสธรศุภนิมิต ดังนี้

จุดร่วม คือ สิ่งที่ค้นพบแล้วมีความถี่ 3 คน ขึ้นไปได้แก่ 1) คณะกรรมการกลุ่มฯ แนะนำให้ใช้ 2) คุณภาพของปุ๋ยอินทรีย์ 3) ความสัมพันธ์อันดีกับเจ้าของผู้ผลิต 4) พืชเจริญเติบโตดี แข็งแรง 5) ปริมาณอินทรีย์วัตถุสูง 6) ความมั่นใจในตัวผู้ผลิต 7) ได้รับการรับรองจากกลุ่มให้ใช้ได้ 8) ผลิตตามสูตรของกลุ่ม

จุดโดดเด่น คือ สิ่งที่ค้นพบแล้วมีความถี่น้อยกว่า 2 คน ได้แก่ 1) การใช้งานง่าย สะดวก 2) ราคาถูก

ตารางที่ 6 ความถี่ของสิ่งที่แนะนำให้พัฒนาปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ด

ลำดับ	สิ่งที่ค้นพบจากสิ่งที่แนะนำให้พัฒนาปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ด	ความถี่
1	มีฉลาก โลโก้ สกรีนบนกระสอบ	11
2	ปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดคงรูปแข็งแรง ไม่จับตัวเป็นก้อนเมื่อเจอความชื้น	8
3	การรับรองจากกรมวิชาการเกษตร	5
4	มีการปรับราคา	2
5	เพิ่มความแห้งของปุ๋ยอัดเม็ด	1
6	การโฆษณาและประชาสัมพันธ์	1

จากตารางที่ 6 ทำให้ค้นพบจุดรวมและจุดโดดเด่นสิ่งที่แนะนำให้พัฒนาปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดดังนี้

จุดรวม คือ สิ่งที่ค้นพบแล้วมีความถี่ 3 คน ขึ้นไปได้แก่ 1) มีฉลาก โลโก้ สกรีนบนกระสอบ 2) ปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดคงรูปแข็งแรง ไม่จับตัวเป็นก้อนเมื่อเจอความชื้น 3) การรับรองจากกรมวิชาการเกษตร

จุดโดดเด่น คือ สิ่งที่ค้นพบแล้วมีความถี่น้อยกว่า 2 คน ได้แก่ 1) มีการปรับราคา 2) เพิ่มความแห้งของปุ๋ยอัดเม็ด 3) การโฆษณาและประชาสัมพันธ์

2. แนวทางการเพิ่มยอดขายปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ด พบว่า

2.1 กรอบปัญหาที่ต้องการแก้ (Define) คือต้องการเพิ่มยอดขายปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ตอบสนองความต้องการของลูกค้าและประชาสัมพันธ์ปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดของร้านให้เป็นที่รู้จักกับลูกค้ากลุ่มใหม่

2.2 กระบวนการค้นหา(Define)จากกระบวนการค้นหาทำให้ค้นพบ จุดรวมที่สำคัญดังนี้

1) จุดเปลี่ยนในการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ได้แก่มีผู้รู้แนะนำให้ใช้ปลอดภัยดีต่อสุขภาพต้องการลดต้นทุนการผลิตต้องการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มและการทำงานร่วมกับกลุ่มปลูกข้าวอินทรีย์

2) ช่องทางที่ทำให้รู้จักปุ๋ยอินทรีย์ได้แก่คณะกรรมการกลุ่มฯแนะนำคนในครอบครัวญาติพี่น้องสมาชิกในกลุ่มแนะนำผู้ผลิตปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดวิทยากรที่มาอบรมเพื่อนบ้านเซลล์ขายปุ๋ยและสื่อโทรทัศน์วิทยุ

3) สิ่งที่น่าประทับใจจากการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ได้แก่คุณภาพของปุ๋ยอินทรีย์พืชเจริญเติบโตดีแข็งแรงการใช้งานง่ายสะดวกปรับสภาพดินให้ดีขึ้นผลผลิตเพิ่มขึ้นปริมาณอินทรีย์วัตถุสูงลดต้นทุนการผลิตดีต่อสุขภาพพืชผักรสชาติดีและมีความปลอดภัย

4) สิ่งที่น่าประทับใจเมื่อใช้ปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดหจก. ยโสธรศุภนิมิตได้แก่คณะกรรมการกลุ่มฯแนะนำให้ใช้คุณภาพของปุ๋ยอินทรีย์ความสัมพันธ์อันดีกับเจ้าของผู้ผลิตพืชเจริญเติบโตดีแข็งแรงปริมาณอินทรีย์วัตถุสูงความมั่นใจในตัวผู้ผลิตได้รับการรับรองจากกลุ่มให้ใช้ได้และผลิตตามสูตรของกลุ่ม

5) สิ่งที่จะแนะนำให้พัฒนาปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดได้แก่มีฉลากโลโก้สกรีนบนกระสอบปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดคงรูปแข็งแรงไม่จับตัวเป็นก้อนเมื่อเจอความชื้นและการรับรองจากกรมวิชาการเกษตร

2.3 การวาดฝัน (Dream) ต้องการมีเพิ่มยอดขายเพิ่มขึ้นโดยมีเป้าหมาย คือ ปี 2563 มียอดขาย 330 ตัน มีลูกค้ารายใหม่เพิ่มขึ้นและจำนวนลูกค้ารู้จักแบรนด์เพิ่มขึ้น

2.4 การออกแบบ (Design) ได้ออกแบบแนวทางการเพิ่มยอดขายปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ด ได้ดังนี้

1) โครงการลุยเกษตรกับเพจลุงยัวร์ เพื่อเป็นช่องทางการประชาสัมพันธ์ข้อมูลเกี่ยวกับปุ๋ยอินทรีย์และการทำเกษตรอินทรีย์ และเพื่อขยายฐานลูกค้าใหม่

2) โครงการแบ่งปันทดลองปุ๋ยเพื่อให้ลูกค้าได้ทดลองใช้ปุ๋ยอินทรีย์

3) โครงการแซะ แจก ปุ๋ย เพื่อประชาสัมพันธ์ให้กับเกษตรกรหรือผู้สนใจใช้ปุ๋ยอินทรีย์และเพื่อให้ลูกค้าได้ทดลองใช้ปุ๋ยอินทรีย์

4) โครงการแปลงทดลองปรับปรุงดินและทดสอบประสิทธิภาพปุ๋ยเพื่อสร้างแปลงทดลองปรับปรุงดินและทดสอบประสิทธิภาพปุ๋ยให้ผู้สนใจเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์มาศึกษาดูงาน

5) โครงการลุงยัวร์ออนไลน์ พาเบิ่ง วิถีเกษตรอินทรีย์เพื่อหากลุ่มลูกค้าใหม่ และเพื่อสร้าง

6) โครงการคืนกำไรสู่สังคม เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีกับกลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจเกษตรกรรมยั่งยืน

7) โครงการสานสัมพันธ์ สายใยยั่งยืนเพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีกับคณะกรรมการและพนักงานของกลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรกรรมยั่งยืนน้ำอ้อม

8) โครงการปุ๋ยดี ปุ๋ยมาตรฐาน กรมวิชาการเกษตรเพื่อให้ได้รับการรับรองมาตรฐานปุ๋ยอินทรีย์กับกรมวิชาการเกษตรและเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือในคุณภาพของปุ๋ยอินทรีย์

2.5 การดำเนินงาน (Destiny) ได้มอบหมายให้ เจ้าของ หจก. ยโสธรศุภนิมิต ทายาทธุรกิจพนักงาน คณะกรรมการและพนักงานของกลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรกรรมยั่งยืนน้ำอ้อม ได้มีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการโดยมีผลจากการดำเนินแนวทางการเพิ่มยอดขายปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ด ดังนี้

โครงการที่ 1 ลุยเกษตรกับเพจลุงยัวร์ ได้ทำการสร้างแฟนเพจ “ลุยเกษตรกับเพจลุงยัวร์” ทำการโปรโมทเพจเพื่อให้มีผู้เข้าชมกดไลค์ (Like) กดแชร์ (Share) และมีการลงคอนเทนต์ (Content) เนื้อหาต่างๆ ที่น่าสนใจ เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับดิน การเกษตรอินทรีย์ วิธีการทำปุ๋ยอินทรีย์ วิธีการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ เป็นต้น ผลที่ได้จากการดำเนินการ พบว่า มีจำนวนการเข้าถึง 65,100 คน กดไลค์ 398 คน กดแชร์ 274 คน ผู้กดติดตาม 441คน และรับชม 324 คน

โครงการที่ 2 แบ่งปันทดลองปุ๋ยมีการแจกปุ๋ยอินทรีย์ชุดทดลองให้ผู้สนใจได้นำปุ๋ยอินทรีย์ไปทดลองใช้ ผลที่ได้จากการดำเนินการพบว่า ผู้ทดลองใช้ 67 คน ผู้เข้าถึงโพสต์ 51,982 คน กดไลค์โพสต์ 1,472 คน กดแชร์โพสต์ 248 คนและผู้ซื้อไปใช้ 4 คน

โครงการที่ 3 แจก ปุ๋ยกระตุ้นให้สมาชิกในกลุ่มเหล่านั้นอยากมีส่วนร่วมโดยการให้ปุ๋ยอินทรีย์เป็นรางวัล โดยการถ่ายรูปมาลงใต้โพสผลที่ได้จากการดำเนินการพบว่า จำนวนผู้เข้าถึงโพส 5,033 คน จำนวนผู้กดไลค์โพส 979 คน จำนวนผู้กดแชร์โพส 50 คน

โครงการที่ 4 แปลงทดลองปรับปรุงดินและทดสอบประสิทธิภาพปุ๋ยโพสกิจกรรมแปลงทดลองปรับปรุงดินและทดสอบประสิทธิภาพปุ๋ยไปแล้วจำนวน 6 ครั้ง ผลที่ได้จากการดำเนินการพบว่าผู้เข้าถึงโพส 2,745 คนกดไลค์โพส 36 คนและกดแชร์โพส 11 คน

โครงการที่ 5 ลงยูรออนทัวร์ พาเบิ่ง วิถีเกษตรอินทรีย์ผลที่ได้จากการดำเนินการครั้งที่ 1 ไปศึกษาดูงานสวนทุเรียนที่จังหวัดศรีสะเกษ โดยมีคณะกรรมการกลุ่มเครือข่ายฯ ร่วมเดินทาง จำนวน 8 คน

โครงการที่ 6 คีนกำไรสู่สังคมโพสภาพและรายละเอียดของสินค้าแปรรูปเกษตรอินทรีย์ที่นำมาจำหน่าย ผลที่ได้จากการดำเนินการพบว่า ผู้สนใจและสั่งซื้อสินค้า 4 คน ผู้เข้าถึงโพส 12,048 คน คนกดไลค์โพส 599 คนและกดแชร์โพส 14 คน

โครงการที่ 7 สานสัมพันธ์ สายใยยั่งยืนเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรกรรมยั่งยืนน้ำอ้อมผลที่ได้จากการดำเนินการร่วมเป็นวิทยากร จำนวน 1 ครั้งยอดสั่งซื้อปุ๋ยอินทรีย์จำนวน 165 ตัน

จากการดำเนินแนวทางการเพิ่มยอดขายปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดของ หจก. ยโสธรศุภณิมิต ใช้งบประมาณดำเนินการทั้งสิ้นจำนวน 40,976 บาท หลังจากการดำเนินโครงการไปแล้วบางส่วนตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนมิถุนายน พบว่า ขายปุ๋ยอินทรีย์ได้ 247 ตัน ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 74.85 ของเป้าหมายที่ตั้งไว้ คือ 330 ตัน และมียอดขายเพิ่มขึ้นจากปี 2562 คิดเป็นร้อยละ 9.78 เมื่อดำเนินโครงการถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2563 คาดว่าจะมียอดขายเพิ่มขึ้น และเมื่อพิจารณาตามลูกค้าตามพีระมิดแห่งความจงรักภักดีพบว่า

- | | |
|--------------------------------|--------------|
| 1) จำนวนผู้ที่รู้จักรายใหม่ | จำนวน 324 คน |
| 2) จำนวนผู้ที่ทดลองใช้ | จำนวน 71 คน |
| 3) จำนวนผู้ที่ใช้ | จำนวน 692 คน |
| 4) จำนวนผู้ที่ใช้ซ้ำ | จำนวน 635 คน |
| 5) จำนวนผู้ที่ใช้ซ้ำแล้วบอกต่อ | จำนวน 632 คน |

อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัยครั้งนี้โดยผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นที่สำคัญ และประเด็นที่น่าสนใจ แล้วจึงนำมาอภิปรายผล ดังนี้

จากการศึกษาประสบการณ์เชิงบวกและความประทับใจในการซื้อปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดของคณะกรรมการเจ้าหน้าที่กลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรกรรมยั่งยืนน้ำอ้อมตำบลน้ำอ้อม จังหวัดยโสธร และกลุ่มเกษตรกร พบจุดเปลี่ยนในการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ได้แก่ มีผู้รู้แนะนำให้ใช้ มีความปลอดภัยดีต่อสุขภาพ ต้องการลดต้นทุนการผลิต ต้องการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม และการทำงานร่วมกับกลุ่มปลูกข้าวอินทรีย์ ช่องทางที่ทำให้รู้จักปุ๋ยอินทรีย์ ได้แก่ คณะกรรมการกลุ่มฯ แนะนำคนในครอบครัวญาติพี่น้อง สมาชิกในกลุ่มแนะนำวิทยากรที่มาอบรม เพื่อนบ้าน เซลล์ขายปุ๋ย และสื่อโทรทัศน์ วิทยุ สิ่งประทับใจจากการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ได้แก่ คุณภาพของปุ๋ยอินทรีย์ พืชเจริญเติบโตดีแข็งแรง การใช้งานง่ายสะดวก ปรับสภาพดินให้ดีขึ้น ผลผลิตเพิ่มขึ้น ปริมาณอินทรีย์วัตถุสูง ลดต้นทุนการผลิต ดีต่อสุขภาพ พืชผักรสชาติดี และมีความปลอดภัย เห็นได้ว่า ปัจจัยเหล่านี้เป็นสิ่งที่ลูกค้าประทับใจเมื่อใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ กันธมาลา บุญประคอง (2559 : 51-52) พบว่า ลูกค้ารู้จักสินค้าจากการที่เซลล์เข้าไปนำเสนอขายปุ๋ยให้ลูกค้าได้รู้จักถึงที่บ้าน ลูกค้าประทับใจจากการใช้สินค้าแล้วได้ผล ปุ๋ยอินทรีย์มีคุณภาพดีเมื่อใช้แล้วพืชเจริญเติบโตได้ดี ผลผลิตเขียวหวานแตกกอดีให้ผลผลิตเยอะขนาดผลผลิตใหญ่ จึงเกิดการซื้อมาใช้ซ้ำ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ญัฐนิชา สมศรีใส และจักรพงษ์ พวงงามชื่น (2559 : 54-64) พบว่า การใช้ปุ๋ยอินทรีย์ของเกษตรกรในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เนื่องจากเกษตรกรเชื่อว่า การใช้ปุ๋ยอินทรีย์ช่วยรักษาระบบนิเวศในดิน เป็นการส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และไม่ทำให้มีสารพิษตกค้างในอาหาร ผลผลิตมีคุณภาพมากขึ้น ซึ่งก่อให้เกิดความปลอดภัยอย่างแท้จริง ตลอดจนช่วยลดต้นทุนการผลิต ดังนั้น จะเห็นได้ว่า ลูกค้าผู้ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ให้ความสำคัญกับคุณภาพของปุ๋ยอินทรีย์ ปริมาณอินทรีย์วัตถุสูง ดังนั้น ปุ๋ยอินทรีย์ต้องมีคุณภาพมาตรฐานได้รับการรับรองจากกรมวิชาการเกษตร มีฉลากโลโก้สกรีนบนกระสอบ เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับเกษตรกรผู้ใช้ปุ๋ยอินทรีย์

จากการนำการประยุกต์ใช้สุนทรียสาธกเพื่อเพิ่มยอดขายปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดนั้น เห็นได้ว่าสามารถนำมาใช้เพิ่มยอดขายได้จริง เห็นได้ว่าสุนทรียสาธกนำมาใช้ประโยชน์เพื่อเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันขององค์กรได้จริง ซึ่งสอดคล้องกับ ฉันทนิษฐ์ พงศ์ธนัตพร (2560:85) ศึกษากลยุทธ์ทางการตลาดโดยใช้สุนทรียสาธก กรณีศึกษา ร้านสมโชค อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งสามารถเพิ่มยอดขายสินค้าได้เช่นกัน

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้สุนทรียศาสตร์เพื่อเพิ่มยอดขายปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดในจังหวัดยโสธร ผู้วิจัยมี ข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ผู้บริการควรของการรับรองมาตรฐานปุ๋ยอินทรีย์จากกรมวิชาการเกษตร เมื่อได้ใบรับรองแล้วจะสร้างความเชื่อมั่นในแบรนด์ทั้งจากลูกค้าเก่าและกลุ่มลูกค้าใหม่ที่สนใจทดลองใช้และสามารถทำการโฆษณาได้อย่างเต็มรูปแบบ
2. ผู้บริหารและทีมขายควรเข้าอบรมเพิ่มเติมเพื่อเพิ่มความรู้ด้านต่างๆ เกี่ยวกับการเกษตรอินทรีย์ดินปุ๋ยอินทรีย์และความรู้อื่นๆ ที่เกี่ยวข้องเป็นประจำ เพื่อให้ความรู้ความเข้าใจเพิ่มขึ้น เพื่อให้สามารถอธิบายและตอบข้อซักถามเกี่ยวกับปุ๋ยอินทรีย์ให้กับลูกค้าหรือผู้สนใจได้
3. แอดมินเพจ“ลุยเกษตรกับเพจลุงยู” ควรมีทักษะในการสื่อสาร การตอบโต้และการให้ข้อมูลที่ดีเหมาะสมกับลูกค้าทุกกลุ่ม และการออกแบบคอนเทนต์ (Content) ที่เหมาะสมกับลูกค้ากลุ่มต่าง ๆ
4. เนื่องจากมีคู่แข่งลงขายออนไลน์อยู่ก่อนแล้ว คือ ปุ๋ยมูลไส้เดือนอัดเม็ดกับมูลวัวอัดเม็ดทำให้เสียโอกาสขายตัวอย่างทดลองไป ดังนี้ การหาตลาดกลุ่มใหม่ผ่านการใช้สื่อออนไลน์จึงควรมีการโฆษณาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ลูกค้าจากที่เพียงเห็นผ่านตาเริ่มสนใจและคลิกเข้ามาดูข้อมูล
5. ผู้บริหารควรมีการพัฒนาและปรับปรุงปุ๋ยอินทรีย์สำหรับไม้ดอก เพื่อนำไปใช้ปลูกพืชอื่นๆ เช่น แคคตัส กล้วยไม้ กุหลาบ ไม้ประดับ เป็นต้น เนื่องจากปัจจุบันมีสูตรเดียวคือสูตรปุ๋ยอินทรีย์ที่เน้นการเจริญเติบโต

เอกสารอ้างอิง

- กันธมาลา บุญประคอง. (2559). *การพัฒนาแผนกลยุทธ์การตลาดโดยใช้สุนทรียศาสตร์ Appreciative Inquiry: กรณีศึกษาธุรกิจปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ด ตราข้าวหอมมะลิโลก บริษัท จิรัฐฐาการกุล (999) จำกัด เขตจังหวัดขอนแก่น. รายงานการศึกษาอิสระปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต. วิทยาลัยบัณฑิตศึกษาการจัดการ: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.*
- ฉันทนิษฐ์ พงศ์รัตน์พร. (2560). *กลยุทธ์ทางการตลาดโดยใช้สุนทรียศาสตร์ กรณีศึกษา ร้านสมโชค อำเภอเมืองจังหวัดร้อยเอ็ด. รายงานการศึกษาอิสระปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต. วิทยาลัยบัณฑิตศึกษาการจัดการ: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.*
- ชูชาติ พะยอม และคณะ (2556). การศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการพัฒนาปุ๋ยอินทรีย์สำหรับชุมชน. *วารสารสักทอง*, 19 (2), 1-10.
- ณัฐนิชา สมศรีโส และจักรพงษ์ พวงงามชื่น. (2559). การใช้ปุ๋ยอินทรีย์ของเกษตรกรในจังหวัดสุราษฎร์ธานี. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์*, 1 (2), 54-64.

- ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2562). EC_XT_008_S2 มูลค่าและปริมาณสินค้าออกจำแนกตามกิจกรรมการผลิต. ออนไลน์. สืบค้นเมื่อ 3 มีนาคม 2563. แหล่งที่มา: https://www.bot.or.th/App/BTWS_STAT/statistics/ReportPage.aspx?reportID=747=th
- บัญชา รัตน์ทุ. (2555). ปุ๋ยอินทรีย์กับการปรับปรุงดินเสื่อมคุณภาพ. *วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์*, 4 (2), 115-127.
- ปรัชวณีพิบำรุง. (2558). การใช้ปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดมูลหอนนกเพื่อเพิ่มผลผลิตข้าว. *วารสารวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี*, 23 (2), 268-275.
- มารีนา มาหมื่น และคณะ. (2557). พฤติกรรมการซื้อปุ๋ยอินทรีย์ของชาวสวนยางพาราในจังหวัดชุมพร. *วารสารการจัดการสมัยใหม่*, 12(1), 90-97.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2561). สถิติเกษตรและประมง. ออนไลน์. สืบค้นเมื่อ 3 มีนาคม 2563. แหล่งที่มา: <http://statbbi.nso.go.th/staticreport/page/sector/th/11.aspx>
- อรประภา อนุกุลประเสริฐ และภาณุมาศ ฤทธิไชย. (2558). ผลของการใช้ปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูงต่อการให้ผลผลิตและคุณภาพของผักกาดหอม. *วารสารวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี*, 4(1), 81-94.
- Cooperrider, D.L., & Whitney, D.K. (1999). *Appreciative inquiry*. Williston: Berrett Koehler Communications.

ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาตรี

ในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี ปีการศึกษา 2563

Factors Affecting the Decision to Study a Bachelor Degree in Suranaree University of Technology, Academic Year 2020

วัลัยพร ชันตะคุ, จริญญา สมอุดร และ นวรัตน์วดี ชินอัครวัฒน์

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี

Walaiporn Khantaku, Jarunya Somudorn and Nawaratwadee Chinacarawat

Suranaree University of Technology, Thailand

Corresponding Author, E-mail : walaipon@sut.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี 2) เปรียบเทียบปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี 3) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี ประชากร ได้แก่ นักศึกษาระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 1 ในปีการศึกษา 2563 จำนวน 3,481 คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำนวน 346 คน โดยใช้วิธีการสุ่มแบบบังเอิญ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าเอฟ (F-test) และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน

ผลการวิจัยพบว่า 1) ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี พบว่า โดยภาพรวมนักศึกษามีระดับความคิดเห็นในการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อในแต่ละปัจจัยอยู่ในระดับมาก 2) ผลการเปรียบเทียบการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี โดยภาพรวม พบว่า นักศึกษาที่ภูมิภาคของโรงเรียนที่นักศึกษาสำเร็จการศึกษาต่างกัน เกรดเฉลี่ยต่างกัน และรูปแบบการคัดเลือกบุคคลเข้าศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาต่างกันมีผลต่อการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อไม่แตกต่างกัน และนักศึกษาที่สำนักวิชาที่สังกัดต่างกันมีผลต่อการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และ 3) ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี โดยภาพรวมมีความสัมพันธ์กันในทางบวก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

คำสำคัญ: ปัจจัยที่มีผล; การตัดสินใจ; ศึกษาต่อ; ระดับปริญญาตรี; มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี

Abstracts

The purpose of this research is 1) to study the factors affecting the decision to study a bachelor degree in Suranaree University of Technology 2) to compare the factors affecting the decision to study a bachelor degree in Suranaree University of Technology and 3) to study the relationship between the factors affecting the decision to study a bachelor degree in Suranaree University of Technology. The population consisted of 3,481 the for first year students in the 2020 academic year of Suranaree University of Technology. The sample of this research consisted of 346 used as a sampling group by using a accidental sampling. The research instrument used for collecting data was a rating scale questionnaire. The statistics used included mean, standard deviation, F-test and Pearson product moment correlation.

The results of the research found that: 1) The factors affecting the decision to study a bachelor degree in Suranaree University of Technology found that Overall, students had a high level of opinions in deciding to study further. 2) The results of a comparison of the decision to study for a bachelor degree in Suranaree University of Technology Overall, it was found that the students at the region of the school where students are graduating, GPA and the form of admission to a higher education institution are different, there were no differences in the decision to study at the Suranaree University of Technology and students at different faculty have different effects on their decision to study at the Suranaree University of Technology, with a statistical significance at 0.05 level. And 3) The relationship between the factors affecting the decision to study a bachelor degree in Suranaree University of Technology with a statistical significance at 0.01 level.

Keywords: Factors Affecting; Decision; to Study; Bachelor Degree; Suranaree University of Technology

บทนำ

การศึกษาเป็นหัวใจของการพัฒนาและการแข่งขันของทุกประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคปัจจุบันการแข่งขันของประเทศขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถของคนมากกว่าจำนวนคนและทรัพยากร (สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์, 2555 : ออนไลน์) อย่างไรก็ตามประเทศจะพัฒนาได้อย่างต่อเนื่องและมีความก้าวหน้าต้องประกอบไปด้วยประชากรที่มีการศึกษาดี มีคุณภาพ สามารถพัฒนาตนเองให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี ซึ่งสอดคล้องกับบริบทของการพัฒนาประเทศ ดังจะเห็นได้จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติทุกสมัยได้เน้นบทบาทการศึกษาอย่างต่อเนื่อง เพราะการศึกษาเป็นกระบวนการในการพัฒนาที่พึงประสงค์ในอนาคต (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2549 : 5)

ซึ่งในปัจจุบันมีการแข่งขันทางการศึกษาที่รุนแรงขึ้น ในขณะที่สถาบันอุดมศึกษามีทรัพยากรจำกัด อีกทั้งผู้เรียนต้องการการศึกษาที่มีคุณภาพและสอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน และผู้เรียนมีโอกาเลือกสถาบันอุดมศึกษาได้มากขึ้น ส่งผลให้สถาบันอุดมศึกษาต่างพยายามพัฒนาตนเองให้แข่งขันได้ด้วยเหตุนี้สถาบันอุดมศึกษาจึงต้องค้นหาเอกลักษณ์เฉพาะที่ถนัด ทำได้ดี มีความเชี่ยวชาญ และมีประสิทธิภาพที่สุด เพื่อทุ่มทรัพยากรในการพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การวิจัย การพัฒนา

บุคลากรที่เป็นจุดเด่นนั้นได้อย่างมีคุณภาพ (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2550 : ออนไลน์; สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2550 : 1-2)

สถาบันอุดมศึกษาปัจจุบันส่วนใหญ่มีสถานะเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ ส่งผลให้สถาบันอุดมศึกษาไทยต้องพึ่งตัวเองมากขึ้น โดยพัฒนาไปสู่การดำเนินกิจการเชิงพาณิชย์ ส่งผลให้สถาบันอุดมศึกษาจำเป็นต้องดำเนินกิจการโดยที่คำนึงถึงความอยู่รอด แต่ในขณะเดียวกันก็ไม่ละทิ้งเจตนารมณ์ของการเป็นสถาบันที่ผลิตบุคลากรให้มีคุณภาพ ซึ่งจำเป็นต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ โดยสถาบันอุดมศึกษายังคงต้องดำเนินงานตามการส่งเสริมด้านการศึกษาระดับสูงของประเทศไทยให้สามารถผ่านพ้นกระแสของการแข่งขันดังกล่าวได้อย่างเข้มแข็งต่อไป (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560 : 1-4)

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารีเป็นสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาแห่งหนึ่งที่ตั้งอยู่ในจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งได้พบปัญหาที่สำคัญอย่างหนึ่งของสถานศึกษาในปัจจุบัน คือจำนวนนักศึกษาที่ลดน้อยลง เพราะสาเหตุหลายประการ ที่สำคัญคือในจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดใกล้เคียงมีสถานศึกษาระดับอุดมศึกษาหลายแห่ง ทั้งที่เป็นสถานศึกษาของภาครัฐและเอกชน อีกทั้งสถานศึกษาระดับอุดมศึกษาในประเทศไทยมีหลักสูตรการจัดการเรียนการสอนที่คล้ายคลึงกัน จึงทำให้นักศึกษาสามารถเลือกได้ตามความต้องการ จึงก่อให้เกิดปัญหาแก่มหาวิทยาลัยอย่างมาก เห็นได้จากข้อมูลสถิติจำนวนนักศึกษาระดับปริญญาตรีแรกเข้า มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี ในปีการศึกษา 2560-2562 ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนนักศึกษาระดับปริญญาตรีแรกเข้า ปีการศึกษา 2562-2560

ปีการศึกษา 2560		ปีการศึกษา 2561			ปีการศึกษา 2562		
จำนวน (คน)	ร้อยละ (%)	จำนวน (คน)	ร้อยละ (%)	ลดลงจาก ปี 2560 (%)	จำนวน (คน)	ร้อยละ (%)	ลดลงจาก ปี 2560 (%)
4,166	100.00	3,568	85.65	14.35	3,687	88.50	11.50

(ฝ่ายรับนักศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี, 2563 : 25)

จากตารางที่ 1 จะเห็นว่าในปีการศึกษา 2561 และ 2562 มีจำนวนนักศึกษาลดลงจากปีการศึกษา 2560 ร้อยละ 14.35 และ 11.50 ตามลำดับ ซึ่งการที่มึ้นักศึกษาเข้าศึกษาลดลง จึงส่งผลให้มหาวิทยาลัยขาดนักศึกษาเข้ามาศึกษาในสาขาวิชาต่าง ๆ ได้ตามจำนวนที่หลักสูตรกำหนด จึงทำให้ผลิตนักศึกษาที่ศึกษาจบหลักสูตรไม่เพียงพอต่อความต้องการของตลาดแรงงานที่มีความต้องการนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารีเป็นจำนวนมาก

ด้วยเหตุดังกล่าวมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารีจึงจำเป็นต้องใช้กลยุทธ์เพื่อที่จะสามารถสร้างความพึงพอใจแก่นักศึกษาและผู้ปกครอง เพื่อให้มีนักศึกษาเลือกเข้าศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารีได้ครบตามจำนวนที่หลักสูตรกำหนด ดังนั้น ผู้วิจัยซึ่งเป็นบุคลากรของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี จึงเล็งเห็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาตรี

ในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี ปีการศึกษา 2563” โดยข้อมูลที่ได้จากการศึกษานี้มาเป็นแนวทางในการส่งเสริมจุดแข็ง และพัฒนาจุดอ่อน เพื่อให้มหาวิทยาลัยบรรลุตามเป้าหมายต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี
2. เพื่อเปรียบเทียบปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี

ระเบียบวิธีวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ มีลักษณะเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยมีระเบียบวิธีวิจัยดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ นักศึกษาระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 1 ในปีการศึกษา 2563 ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี จำนวน 3,481 คน

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักศึกษาระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 1 ในปีการศึกษา 2563 ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี จำนวน 346 คน โดยเทียบจำนวนประชากรกับขนาดกลุ่มตัวอย่างตามตารางสำเร็จรูปของ Krejcie and Morgan และใช้วิธีการสุ่มแบบบังเอิญ (Accidental Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม จำนวน 1 ฉบับ แบ่งออกเป็น 2 ตอน ประกอบด้วย ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) จำนวน 4 ข้อ และตอนที่

2 สำรวจระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการตัดสินใจเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี เป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) 5 ระดับตามวิธีของลิเคอร์ท (Likert Scale) จำนวน 29 ข้อ ซึ่งได้ดำเนินการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ได้แก่

- 1) ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา โดยวิธีหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับนิยามศัพท์เฉพาะ (Item-Objective Congruence Index: IOC) ได้ค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.80-1.00

2) ตรวจสอบค่าอำนาจจำแนกรายชื่อของแบบสอบถาม โดยการทดสอบนัยสำคัญทางสถิติระหว่างกลุ่มสูงและกลุ่มต่ำด้วยสถิติทดสอบค่าที (t-test) โดยเลือกผู้ได้คะแนนสูงสุดและต่ำสุดมาร้อยละ 25-30 ของจำนวนทั้งหมด ได้ค่าอำนาจจำแนกรายชื่ออยู่ระหว่าง 0.958 - 0.962 และ

3) ตรวจสอบค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ โดยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha - Coefficient) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach) ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.961

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการประสานงานกับศูนย์บริการการศึกษา และฝ่ายหอพักนักศึกษา เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง จากนั้นผู้วิจัยจึงดำเนินการเก็บข้อมูลโดยการฝากเจ้าหน้าที่และนักศึกษาที่เป็นกรรมการของหอพักช่วยดำเนินการเก็บข้อมูล โดยผู้วิจัยได้ทำการจัดส่งแบบสอบถามไปจำนวน 400 ฉบับ และได้รับแบบสอบถามกลับคืนมาจำนวน 346 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 86.50 ซึ่งเป็นแบบสอบถามที่สมบูรณ์ จำนวน 334 ฉบับ

การวิเคราะห์ข้อมูล

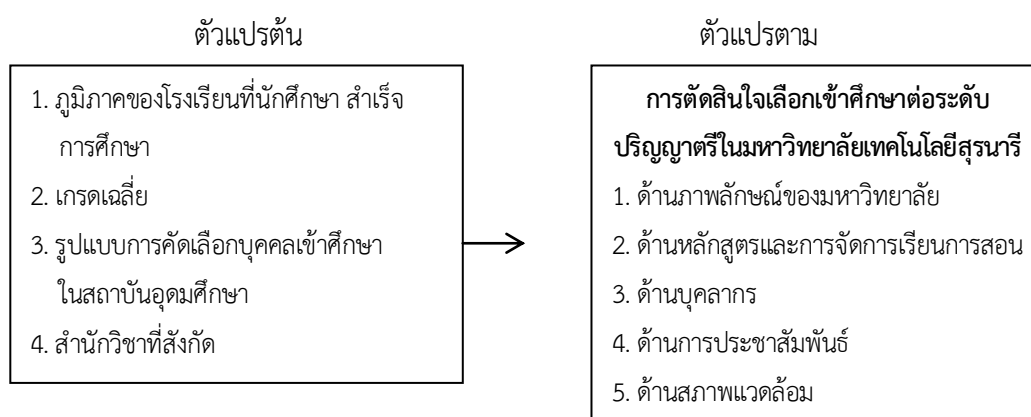
1) วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าความถี่ และค่าร้อยละ

2) วิเคราะห์ระดับปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี ใช้การวิเคราะห์โดยการหาค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงมาตรฐาน

3) วิเคราะห์และทดสอบสมมติฐานการวิจัยเพื่อเปรียบเทียบ จำแนกตามภูมิภาคของโรงเรียนที่นักศึกษาสำเร็จการศึกษา เกรดเฉลี่ย รูปแบบการคัดเลือกบุคคลเข้าศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา และสำนักวิชาที่สังกัด โดยใช้ค่าสถิติการทดสอบค่าเอฟ (F-test)

4) วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาตรี โดยใช้การวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน

กรอบแนวคิดในการวิจัย



แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิด

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี

ผลการศึกษาระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี พบว่า นักศึกษามีความคิดเห็นเกี่ยวกับการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.36$, S.D. = 0.43) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านภาพลักษณ์ของมหาวิทยาลัยมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 4.58$, S.D. = 0.38) รองลงมา คือ ด้านสภาพแวดล้อม ($\bar{X} = 4.41$, S.D. = 0.57) ด้านบุคลากร ($\bar{X} = 4.39$, S.D. = 0.55) ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน ($\bar{X} = 4.36$, S.D. = 0.51) และด้านการประชาสัมพันธ์ ($\bar{X} = 4.07$, S.D. = 0.73) ตามลำดับ

2. ผลการเปรียบเทียบปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี

2.1 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี จำแนกตามภูมิภาคของโรงเรียนที่นักศึกษาสำเร็จการศึกษา พบว่า โดยภาพรวมและรายด้านนักศึกษาที่ภูมิภาคของโรงเรียนที่นักศึกษาสำเร็จการศึกษาต่างกัน มีผลต่อการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารีไม่แตกต่างกัน

2.2 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี จำแนกตามเกรดเฉลี่ย พบว่า โดยภาพรวมนักศึกษาที่เกรดเฉลี่ยต่างกัน มีผลต่อการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารีไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านภาพลักษณ์ของมหาวิทยาลัย ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน ด้านการประชาสัมพันธ์ และด้านสภาพแวดล้อม นักศึกษาที่เกรดเฉลี่ยต่างกัน มีผลต่อการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารีไม่แตกต่างกัน ส่วนด้านบุคลากร มีนักศึกษาที่เกรดเฉลี่ยต่างกัน มีผลต่อการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารีต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบรายคู่ พบว่า นักศึกษาที่มีเกรดเฉลี่ย 2.51-2.99 มีค่าเฉลี่ยความคิดเห็นการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารีแตกต่างจากนักศึกษาที่มีเกรดเฉลี่ย 3.00-3.50 และเกรดเฉลี่ย 3.51 ขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

2.3 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี จำแนกตามรูปแบบการคัดเลือกบุคคลเข้าศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา พบว่า โดยภาพรวมและรายด้านนักศึกษาที่รูปแบบการคัดเลือกบุคคลเข้าศึกษาใน

[illegible]

เทคโนโลยีการเกษตร วิศวกรรมศาสตร์ สาธารณสุขศาสตร์ แพทย์ศาสตร์ พยาบาลศาสตร์ และหลักสูตรศาสตร์ และศิลปดิจิทัล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

3. ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยมีผลต่อการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาตรี ในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยมีผลต่อการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี

การตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี	ด้าน ภาพลักษณ์ ของมหาวิทยาลัย	ด้านหลักสูตร และการ จัดการเรียน การสอน	ด้านบุคลากร	ด้านการ ประชาสัมพันธ์	ด้าน สภาพแวดล้อม
ด้านภาพลักษณ์ของมหาวิทยาลัย	1	0.45**	0.42**	0.26**	0.40**
ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน		1	0.71**	0.55**	0.62**
ด้านบุคลากร			1	0.56**	0.57**
ด้านการประชาสัมพันธ์				1	0.60**
ด้านสภาพแวดล้อม					1

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

จากตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยมีผลต่อการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารีในภาพรวม มีความสัมพันธ์กันในทางบวก ตั้งแต่ 0.26 - 0.71 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี ปีการศึกษา 2563 โดยผู้วิจัยขออภิปรายผลการศึกษาเฉพาะประเด็นที่สำคัญ และประเด็นที่น่าสนใจ ในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ด้านภาพลักษณ์ของมหาวิทยาลัย โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่าส่วนใหญ่อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ เป็นมหาวิทยาลัยที่มีความโดดเด่นด้านเทคโนโลยี รองลงมาคือ เป็นมหาวิทยาลัยที่ติดอันดับต้น ๆ ของประเทศไทย จากการจัดอันดับโดยหน่วยงานในประเทศและต่างประเทศ เป็นมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงด้านวิชาการ เป็นมหาวิทยาลัยที่ได้รับการคัดเลือกจาก สกอ. เป็นมหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติ และเป็นมหาวิทยาลัยที่มีการจัดกิจกรรมช่วยเหลือสังคม และชุมชนเป็นลำดับสุดท้าย ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารีเป็นสถานศึกษาที่ก่อตั้งมานานกว่า 30 ปี และเป็นสถาบันการศึกษาที่เป็นเลิศ และมีความโดดเด่น ทันสมัยด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม และเป็นพี่พี่ของสังคมได้ อีกทั้งได้รับการจัดอันดับในด้านต่าง ๆ จากหน่วยงานในประเทศและ

ต่างประเทศ ซึ่งมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารีได้รับการจัดอันดับเป็นลำดับต้น ๆ ของมหาวิทยาลัยในประเทศไทยในทุกด้าน จึงทำให้มหาวิทยาลัยมีภาพลักษณ์ที่ดีต่อสังคมอย่างต่อเนื่อง ทำให้สังคมเกิดการยอมรับและเชื่อถือในสถาบัน จึงทำให้นักศึกษานิยมมาศึกษาต่อทางด้านวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เมธาวิ สุขปาน (2556 : 68-69) ได้ทำการศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกศึกษาต่อในหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) ของนักเรียน วิทยาลัยพาณิชย์การธนบุรี ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญมากที่สุดกับปัจจัยด้านความมีชื่อเสียงของวิทยาลัยมายาวนาน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ณัฏชา สุวรรณวงศ์ (2560 : 35-36) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี นครราชสีมา (ระบบโควตา) ประจำปีการศึกษา 2560 ผลการวิจัยพบว่า ด้านภาพลักษณ์ของมหาวิทยาลัยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เพราะมหาวิทยาลัยมีชื่อเสียงมายาวนานและมีความเป็นเลิศทางวิชาการ

2. ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ทุกข้ออยู่ในระดับมาก เมื่อเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ มีการเรียนการสอนที่มีรายวิชาฝึกปฏิบัติจริง รองลงมาคือ เป็นมหาวิทยาลัยที่มีทุนสนับสนุนการศึกษา หลักสูตรที่เปิดสอนตรงตามความต้องการของตลาดแรงงาน โครงสร้างของหลักสูตรและรายวิชาน่าสนใจ หลักสูตรที่เปิดสอนมีชื่อเสียง หลักสูตรที่เปิดสอนมีคุณภาพและมีจำนวนหน่วยกิตที่เหมาะสม และอัตราค่าธรรมเนียมการศึกษามีความเหมาะสมเป็นลำดับสุดท้าย ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก มหาวิทยาลัยมีการปรับปรุงหลักสูตรที่ต้องการของตลาดแรงงาน และยังมีการเปิดหลักสูตรใหม่ที่หลากหลายให้ตรงกับความต้องการของตลาดงาน เน้นการเรียนการสอนที่ฝึกปฏิบัติจริง เมื่อผู้เข้าศึกษาสำเร็จการศึกษาไปแล้วก็สามารถประกอบอาชีพได้อย่างหลากหลายทั้งในหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ จักรี ทองแก้ว (2553 : 64-65) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเข้าศึกษาต่อในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง วิทยาลัยเทคนิคภาคใต้ตอนบน ผลการวิจัยพบว่า ด้านหลักสูตรและการสอนอยู่ในระดับมาก เพราะมีหลักสูตรและวิธีการจัดการเรียนการสอนที่ทันสมัย และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธนวรรณ รักอยู่ (2556 : 77-78) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การตัดสินใจเข้าศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรีของนักศึกษาภาคปกติ ปีการศึกษา 2556 ผลการวิจัยพบว่า ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนอยู่ในระดับมาก

3. ด้านบุคลากร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ทุกข้ออยู่ในระดับมาก เมื่อเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ บุคลากรของมหาวิทยาลัยมีมิตรไมตรีจิตที่ดี รองลงมาคือ ผู้บริหารของมหาวิทยาลัยมีวิสัยทัศน์กว้างไกล คณาจารย์ของหลักสูตรมีผลงานวิจัยเป็นที่ยอมรับของสังคม คณาจารย์มีชื่อเสียงในวงการวิชาการ และผู้บริหารของมหาวิทยาลัยเป็นผู้นำที่มีชื่อเสียงเป็นลำดับสุดท้าย ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 1 ซึ่งอาจยังไม่รู้จักผู้บริหารและคณาจารย์เชิงลึกมากนัก เพียงได้แค่มองเห็นหรือสัมผัสกับบุคลากรในมหาวิทยาลัยในภาพรวมเท่านั้น ว่ามีมิตรไมตรีจิตที่ดีต่อการให้บริการนักศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เกรียงศักดิ์ แสงจันทร์ (2549 : 53) ได้

ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา ผลการวิจัยพบว่า ด้านอาจารย์ผู้สอนในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าคณาจารย์มีความรู้ ความชำนาญตรงกับสาขาที่ทำการสอน และมีตำแหน่งทางวิชาการจำนวนมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธนวรรณ รักอยู่ (2556 : 77) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การตัดสินใจเข้าศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรีของนักศึกษาภาคปกติ ปีการศึกษา 2556 ผลการวิจัยพบว่า ด้านบุคลากรอยู่ในระดับมาก ซึ่งส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าคณาจารย์มีความรู้ ความสามารถตรงกับสาขาวิชาที่สอนมากที่สุด

4. ด้านประชาสัมพันธ์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ทุกข้ออยู่ในระดับมาก เมื่อเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ มีการโฆษณาผ่านวิทยุ ป้ายประชาสัมพันธ์ หรือสื่อประชาสัมพันธ์ออนไลน์ รองลงมาคือ ได้รับคำแนะนำและชักชวนจากเพื่อน/รุ่นพี่/ญาติ/คนรู้จัก ได้รับคำแนะนำจากครูแนะแนว ได้รับคำแนะนำจากบิดา หรือมารดา หรือผู้ปกครองให้เข้าศึกษา การไปแนะแนวของรุ่นพี่ โรงเรียน/จังหวัด และได้รับคำแนะนำและชักชวนจากอาจารย์/เจ้าหน้าที่/บุคลากรของมหาวิทยาลัย และการไปแนะแนวของทีมนักประชาสัมพันธ์หลักสูตร/เจ้าหน้าที่/อาจารย์จากมหาวิทยาลัยเป็นลำดับสุดท้าย ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก มหาวิทยาลัยมีการประชาสัมพันธ์และการแนะแนวการรับสมัครเชิงรุก การให้ข้อมูลเกี่ยวกับหลักสูตรให้นักศึกษาทราบอย่างชัดเจนจึงส่งผลให้นักศึกษาเข้าศึกษาได้ตรงตามความต้องการ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ มาณิดา เกิดเกษ (2555 : 106) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาตรีหลักสูตรต่อเนื่องของนักศึกษาอาชีวศึกษา ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัยพบว่า ด้านประชาสัมพันธ์อยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะในเรื่องแผ่นป้ายประกาศ ซึ่งเป็นแรงเสริมที่ทำให้ผู้เรียนตัดสินใจเลือกสถานศึกษา และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธนวรรณ รักอยู่ (2556 : 76-77) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การตัดสินใจเข้าศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรีของนักศึกษาภาคปกติ ปีการศึกษา 2556 ผลการวิจัยพบว่า ด้านประชาสัมพันธ์อยู่ในระดับมาก

5. ด้านสภาพแวดล้อม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ทุกข้ออยู่ในระดับมาก เมื่อเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ มีภูมิทัศน์ที่สวยงามและร่มรื่น มีความปลอดภัยจากสภาพแวดล้อมโดยรอบของมหาวิทยาลัย มีสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ มีห้องเรียนและห้องปฏิบัติการที่ทันสมัย และสถานที่ตั้งของมหาวิทยาลัยอยู่ใกล้แหล่งชุมชน และการคมนาคมสะดวกเป็นลำดับสุดท้าย ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก มหาวิทยาลัยมีพื้นที่กว้างขวาง ตั้งอยู่ใกล้ธรรมชาติทำให้มีภูมิทัศน์ที่สวยงาม บรรยากาศร่มรื่น มีห้องเรียนและห้องปฏิบัติการที่ทันสมัย และมีหอพัก ศูนย์อาหาร สนามกีฬา และสถานพยาบาลอย่างครบครัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ จักรี ทองแก้ว (2553 : 63-64) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเข้าศึกษาต่อในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง วิทยาลัยเทคนิคภาคใต้ตอนบน ผลการวิจัยพบว่า ด้านสถานศึกษาและสภาพแวดล้อมอยู่ในระดับมาก เพราะเป็นสถานศึกษาใหญ่ มีอาคารสถานที่ ห้องเรียน อุปกรณ์การเรียนที่ทันสมัย และมีการเดินทางสะดวก และสอดคล้องกับงานวิจัยของ อภิสิทธิ์ ไชย

ยงค์ และจุฑาสินี ชนะศึก (2558 : 25) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ ผลการวิจัยพบว่า ด้านสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 มหาวิทยาลัยควรส่งเสริมการตลาดในด้านภาพลักษณ์ของมหาวิทยาลัยให้มากยิ่งขึ้น เพื่อให้ นักเรียนที่จะศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาได้ตัดสินใจเลือกเข้ามาศึกษาต่อมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารีในการศึกษาต่อไปให้มีจำนวนนักศึกษาที่เพิ่มขึ้น

1.2 มหาวิทยาลัยควรมีการปรับปรุงระบบบริหารจัดการด้านการประชาสัมพันธ์ ให้หลากหลายช่องทางมากขึ้น เพื่อให้มหาวิทยาลัยเป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี แบบเชิงลึกเน้นลงไปเฉพาะสำนักวิชาหรือสาขาวิชา

2.2 ควรศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี ในลักษณะเชิงคุณภาพมากขึ้น เพราะจะทำให้ได้ข้อมูลที่ละเอียดและมีคุณภาพมากขึ้น

2.3 ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี โดยแยกนักศึกษาเป็นระบบโควตา ระบบรับตรง และระบบแอดมิชชัน เพื่อนำผลที่ได้จากการศึกษามาเปรียบเทียบกับว่าผลที่ได้มีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร

เอกสารอ้างอิง

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2550). ทิศทางการอุดมศึกษาไทย. ออนไลน์. สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2563.

แหล่งที่มา <http://www.kriengsak.com/node/41>

เกรียงศักดิ์ แสงจันทร์. (2549). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาการบริหารทั่วไป. วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ: มหาวิทยาลัยบูรพา

จักรี ทองแก้ว. (2553). การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเข้าศึกษาต่อในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง วิทยาลัยเทคนิคภาคใต้ตอนบน. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิศวกรรมอุตสาหกรรม. คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรมและเทคโนโลยี: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี.

- ณัชชา สุวรรณวงศ์. (2560). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน นครราชสีมา (ระบบโควตา) ประจำปีการศึกษา 2560. งานบริหารงานทั่วไป. สำนักส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน.
- ธนวรรณ รักอู่. (2556). การตัดสินใจเข้าศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรีของนักศึกษาภาคปกติ ปีการศึกษา 2556. การค้นคว้าอิสระบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต. สาขาวิชาการจัดการ. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี.
- ฝ่ายรับนักศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี. (2563). จำนวนนิสิตสถิติผู้เข้าศึกษา. นครราชสีมา: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.
- มาณิดา เกิดเกษ. (2555). ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาตรีหลักสูตรต่อเนื่องของนักศึกษาอาชีวศึกษา ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต. สาขาวิชาบริหารธุรกิจ. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.
- เมธาวี สุขปาน. (2556). ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกศึกษาต่อในหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) ของนักเรียน วิทยาลัยพาณิชยการธนบุรี. วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2549). แนวทางการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์. (2555). จุดเน้นการขับเคลื่อนนโยบายรัฐบาลด้านการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ. ออนไลน์. สืบค้นเมื่อ 18 พฤษภาคม 2563. แหล่งที่มา <https://www.moe.go.th>
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2550). รายงานวิจัยผลกระทบโลกาภิวัตน์ต่อการจัดการศึกษาไทยใน 5 ปีข้างหน้า. กรุงเทพมหานคร: ออฟเซ็ท เพรส.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). ประสิทธิภาพและการบริหารจัดการของมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ. กรุงเทพมหานคร: พรินทวาทกราฟฟิค.
- อภิสิทธิ์ ไชยวงศ์ และจุฑาสินี ชนะศึก. (2558). ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์: มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ.

การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนาศักยภาพสมาชิกกองทุน
พัฒนาบทบาทสตรี อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม
**The Participation of Potential Development to the Member
of Women Empowerment Fund of Kamphaeng Saen district,
Nakhon Pathom Province**

กุลประภัสสร รำพึงจิตต์¹ และ ภัทรภร จ้ายเพ็ง²

วิทยาลัยเทคโนโลยีสยาม¹

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม²

Kunprapat Lumpungjit¹ and Phatharaporn Jaipheng²

Siam Technology College, Thailand¹

Rajabhat Mahasarakham University, Thailand²

Corresponding Author, E-mail : Dr.kunprapat@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษานี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) ระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนาศักยภาพสมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีอำเภอกำแพงแสน (2) ระดับความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมของสมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีอำเภอกำแพงแสนกับผลการดำเนินงานพัฒนาศักยภาพสมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีอำเภอกำแพงแสน และ (3) ศึกษาแนวทางการยกระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนาศักยภาพสมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีอำเภอกำแพงแสน ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงผสม กลุ่มตัวอย่างการวิจัยเชิงปริมาณคือ สมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีอำเภอกำแพงแสน จำนวน 346 คน เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม และกลุ่มตัวอย่างการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย (1) คณะอนุกรรมการกลั่นกรองและติดตามการดำเนินงานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีอำเภอ (2) สมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีอำเภอ (3) เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนอำเภอ จำนวน 20 คน เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

ผลการวิจัย พบว่า (1) ระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีอำเภอกำแพงแสน โดยรวมอยู่ในระดับมาก (2) การมีส่วนร่วมของสมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีอำเภอกำแพงแสนมีความสัมพันธ์กันในทางบวกกับผลการดำเนินงานพัฒนาศักยภาพสมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีอำเภอกำแพงแสน ในระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และ (3) แนวทางสำคัญในการยกระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนาศักยภาพสมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีอำเภอกำแพงแสน คือ การเปิดโอกาสให้สมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีอำเภอกำแพงแสน ได้ร่วมคิด และเสนอโครงการที่สอดคล้องกับความต้องการ เพื่อช่วยให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการ และร่วมขับเคลื่อนโครงการในทุกกิจกรรมได้อย่างเต็มความสามารถ

* วันที่รับบทความ: 29 กรกฎาคม 2563; วันที่แก้ไขบทความ 27 สิงหาคม 2563; วันที่ตอบรับบทความ: 28 สิงหาคม 2563

Received: July 29, 2020; Revised: August 27, 2020; Accepted: August 28, 2020

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วม; การพัฒนาศักยภาพ; กองทุนพัฒนามหาชนสตรีอำเภอกำแพงแสน

Abstracts

The aims of this study were 1) to study the participation of potential development to the member of Women Empowerment Fund of Kamphaeng Saen district, 2) to study the relationship between participation of member of Women Empowerment Fund of Kamphaeng Saen district and the potential development to the member of Women Empowerment Fund of Kamphaeng Saen district, and 3) to study the approach for enhancing more participation of potential development to the member of Women Empowerment Fund of Kamphaeng Saen district. The mixed-method research was used in this study. The samples of quantitative study were the member of Women Empowerment Fund of Kamphaeng Saen district, a total of 346 persons, which were collected by questionnaires. The informants of qualitative study were consisted of (1) subcommittee of Women Empowerment Fund (2) member of Women Empowerment Fund, and (3) community development specialist, a total of 20 persons, which were collected by in-depth interview forms.

The research findings were as follows: 1) the overall average of the participation of potential development to the member of Women Empowerment Fund of Kamphaeng Saen district was in high level, 2) the participation of member of Women Empowerment Fund of Kamphaeng Saen district had statistically significant positive correlation with the potential development to the member of Women Empowerment Fund of Kamphaeng Saen district on a moderate level at .01 level, and 3) the approach for enhancing more participation of potential development to the member of Women Empowerment Fund of Kamphaeng Saen district, is to give an opportunity to the member of Women Empowerment Fund of Kamphaeng Saen district for participating in project proposal that meet the requirement, to create a sense of belonging and drive the project in all activities with full of capacity.

Keywords: Participation; Potential Development; Women Empowerment Fund of Kamphaeng Saen District

บทนำ

การพัฒนาศรีของไทยมีการพัฒนาก้าวหน้าจากเดิมมากขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับสถานการณ์ก่อนที่ จะมีการเริ่มกิจกรรมการพัฒนาศรีตามแผนพัฒนาศรีฯ ฉบับต่างๆ อย่างต่อเนื่อง ดังเห็นได้จากการส่งเสริม กิจกรรมการพัฒนาศรีในภาครัฐ และการตื่นตัวขององค์กรพัฒนาเอกชนและชุมชนระดับต่างๆ ซึ่งทำให้มีการ รวมตัวเป็นองค์กรหรือกลไกการพัฒนาศรีทุกระดับ โดยหน่วยงานภาครัฐได้กำหนดการดำเนินกิจกรรมที่เอื้อ ต่อการพัฒนากลุ่มสตรีที่รับผิดชอบ เช่น กระทรวงยุติธรรมให้ความสำคัญในการลดความรุนแรง ส่งเสริมสิทธิ ความเสมอภาคของสตรีในทางกฎหมาย กระทรวงแรงงานดูแลสวัสดิการแรงงาน สิทธิของแรงงานสตรีควบคู่ ไปกับการส่งเสริมศักยภาพของสตรีและพัฒนากิจกรรมใหม่ๆ ให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาในการเข้าสู่ ตลาดแรงงาน กระทรวงสาธารณสุขให้การดูแลเรื่องสุขภาพอนามัยแก่กลุ่มเป้าหมายสตรีและพัฒนากิจกรรม ใหม่ๆ ให้สอดคล้องกับสภาพปัญหา เป็นต้น (สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, 2555:9)

รัฐบาลมีนโยบายจัดตั้งกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี เมื่อปีงบประมาณ พ.ศ. 2555 ภายใต้สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี ต่อมาคณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบให้กองทุนพัฒนาบทบาทสตรี อยู่ในความรับผิดชอบของกรมการพัฒนาชุมชนในปีงบประมาณ พ.ศ. 2558 ซึ่งกรมการพัฒนาชุมชนได้แต่งตั้งคณะกรรมการบริหารกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี และสำนักงานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี เพื่อบริหารกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี ภายใต้พระราชบัญญัติการบริหารทุนหมุนเวียน พ.ศ. 2558 และข้อบังคับคณะกรรมการบริหารกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี ว่าด้วยการบริหารกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี พ.ศ. 2559 โดยการดำเนินงานของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีมีวัตถุประสงค์ 4 ข้อคือ 1) เป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนดอกเบี้ยต่ำในการสร้างโอกาสให้สตรีเข้าถึงแหล่งเงินทุนสำหรับการลงทุนเพื่อพัฒนาอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้ หรือเสริมสร้างความเข้มแข็งทางด้านเศรษฐกิจให้แก่สตรีและองค์กรของสตรี 2) เป็นแหล่งเงินทุนเพื่อการส่งเสริมบทบาทและพัฒนาศักยภาพสตรี และเครือข่ายสตรี ในการเฝ้าระวังดูแลและแก้ไขปัญหาของสตรี การส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของสตรี นำไปสู่การสร้างสวัสดิภาพ หรือสวัสดิการเพื่อคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิของสตรีและผู้ด้อยโอกาสอื่น ๆ ในสังคม 3) เป็นแหล่งเงินทุนเพื่อการส่งเสริม สนับสนุนการจัดกิจกรรมในการพัฒนาบทบาทสตรี การสร้างภาวะผู้นำ การพัฒนาองค์ความรู้ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งทางด้านสังคมให้แก่สตรีและองค์กรของสตรี 4) เป็นแหล่งเงินทุนเพื่อสนับสนุนโครงการอื่นๆ ที่เป็นการแก้ไขปัญหาและพัฒนาสตรีตามที่คณะกรรมการพิจารณาเห็นสมควร (กรมการพัฒนาชุมชน, 2562:15)

กองทุนพัฒนาบทบาทสตรีอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม มีภารกิจดำเนินกิจกรรมดังกล่าวในระดับอำเภอ เพื่อพัฒนาศักยภาพของสมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีอำเภอกำแพงแสน โดยเห็นว่า สตรีได้มีบทบาทในการเป็นผู้นำ/แกนนำอาสาสมัครของหน่วยราชการ และเป็นผู้ดำเนินการดำเนินกิจกรรมในชุมชน ซึ่งกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีอำเภอกำแพงแสนได้เห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาศักยภาพของสมาชิกกองทุนฯ ให้มีประสิทธิภาพเพิ่มสูงขึ้น (สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดนครปฐม, 2562:20) จึงมีแนวคิดที่จะพัฒนาระบบการดำเนินงานเพื่อพัฒนาศักยภาพของสมาชิกให้ครอบคลุมทุกมิติ และนำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นในอนาคต ซึ่งแนวทางที่ช่วยให้สมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีอำเภอกำแพงแสนเกิดความเข้มแข็งคือการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาศักยภาพในการดำเนินงาน ดังนั้น การศึกษาการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนาศักยภาพสมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม จึงจะช่วยให้การจัดทำโครงการมีความสอดคล้องกับการพัฒนาศักยภาพของสมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีอำเภอกำแพงแสน ซึ่งจะทำให้การดำเนินงานของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีมีผลงานที่สอดคล้องกับเป้าหมาย และนโยบายของรัฐบาล รวมถึงส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกกองทุนฯ ให้ดีขึ้น ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนาศักยภาพสมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีอำเภอกำแพงแสน
2. เพื่อศึกษาระดับความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมของสมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีอำเภอกำแพงแสนกับผลการดำเนินงานพัฒนาศักยภาพสมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีอำเภอกำแพงแสน
3. เพื่อศึกษาแนวทางการยกระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนาศักยภาพสมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีอำเภอกำแพงแสน

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงผสม (Mixed Methods Research) มีขอบเขตการวิจัยดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 การวิจัยเชิงปริมาณ ประชากร ได้แก่ สมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีอำเภอกำแพงแสน จำนวน 2,566 คน เมื่อนำมาคำนวณหากลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Yamane, Taro (1973:727) ทำให้ได้จำนวน 346 คน ใช้การสุ่มแบบบังเอิญ ด้วยเก็บข้อมูลจากสมาชิกกองทุนฯ ที่เข้าร่วมประชุมและทำกิจกรรมในพื้นที่

1.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลเชิงคุณภาพ จำนวน 3 กลุ่ม รวมจำนวน 20 คน ประกอบด้วย (1) คณะอนุกรรมการกลั่นกรองและติดตามการดำเนินงานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีอำเภอ 3 คน (2) สมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีอำเภอ 15 คน (3) เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนอำเภอ 2 คน เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ

2.2.1 เป็นแบบสอบถามให้เลือกตอบ 5 ระดับตามเกณฑ์วัดของ Likert Scale

2.2.2 แบบสอบถามมีจำนวน 4 ตอน ประกอบด้วย (1) ข้อมูลส่วนบุคคล (2) การมีส่วนร่วมของสมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีอำเภอกำแพงแสน (3) ผลการดำเนินงานพัฒนาศักยภาพสมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีอำเภอกำแพงแสน และ (4) ข้อเสนอแนะ

2.2.3 แบบสอบถามได้รับการปรับปรุงตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน โดยทุกข้อมีค่า IOC มากกว่า 0.6 ขึ้นไป

2.2.4 นำแบบสอบถามที่ได้ไปทำการวิเคราะห์หาความเชื่อมั่น จำนวน 40 ชุด ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.84

2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ

2.2.1 เป็นแบบสัมภาษณ์ด้วยคำถามปลายเปิด สำหรับการสนทนากลุ่มย่อย

2.2.2 ปรับปรุงตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

3.1.1 ผู้วิจัยประสานกับสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม เพื่อขอเก็บข้อมูล

3.1.2 กำหนดแผนการเก็บข้อมูลให้ตรงกับวันทำกิจกรรมในพื้นที่ของกองทุนฯ

3.1.3 เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนร่วมชี้แจงการเก็บข้อมูล และใช้การสุ่มแบบบังเอิญ ด้วยการเลือกกลุ่มตัวอย่างจากสมาชิกกองทุนฯ ที่เข้าร่วมประชุมและทำกิจกรรมในพื้นที่

3.1.4 ผู้วิจัยตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลอย่างละเอียดเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์มากที่สุด หากแบบสอบถามชุดใดไม่สมบูรณ์ จะดำเนินการเก็บข้อมูลเพิ่มเติม

3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

3.2.1 ผู้วิจัยจัดเตรียมคำถามสัมภาษณ์

3.2.2 นัดหมายเวลา และจัดเตรียมสถานที่สำหรับสัมภาษณ์

3.2.3 ดำเนินการสัมภาษณ์

3.2.4 สรุปประเด็นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

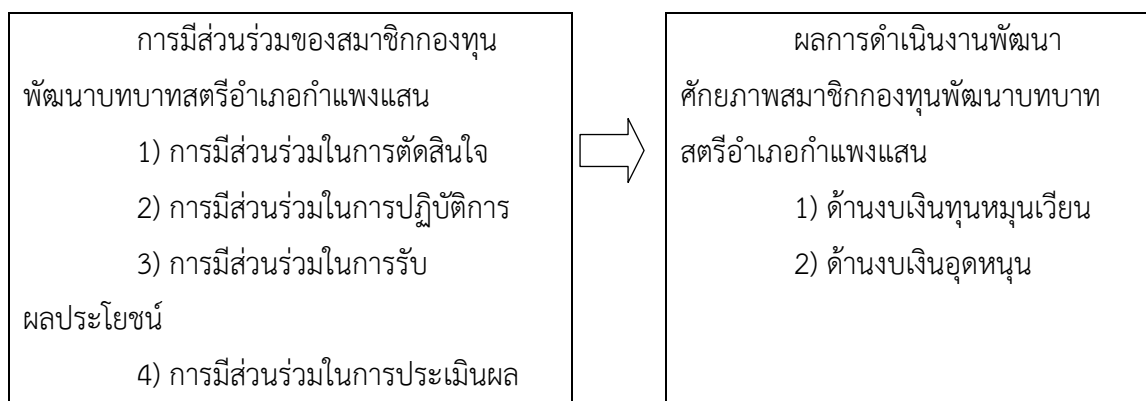
4.1 การวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน

4.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ตัวแปรอิสระ

ตัวแปรตาม



ผลการวิจัย

1 ผลการวิจัยเชิงปริมาณ

ตารางที่ 1 การมีส่วนร่วมของสมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีอำเภอกำแพงแสน

การมีส่วนร่วมของสมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีอำเภอ กำแพงแสน		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1.	การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ	4.04	0.23	มาก
2.	การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ	3.81	0.40	มาก
3.	การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์	3.64	0.27	มาก
4.	การมีส่วนร่วมในการประเมินผล	3.91	0.30	มาก
รวม		3.89	0.22	มาก

ตารางที่ 1 ระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนาศักยภาพสมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีอำเภอกำแพงแสน ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาตามลำดับคือ การมีส่วนร่วมในการประเมินผล การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ และการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีข้อคำถามเรื่อง ท่านได้รับโอกาสให้เข้าร่วมตัดสินใจพิจารณาคัดเลือกกิจกรรมเพื่อพัฒนาศักยภาพของสมาชิกกองทุนฯ อย่างสม่ำเสมอ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด

2) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยมีข้อคำถามเรื่อง ท่านได้รับโอกาสเข้าร่วมติดตามผลการดำเนินงานที่เกิดขึ้น เช่น การใช้เงินกองทุนฯ ได้ถูกวัตถุประสงค์ การต่อยอดกิจกรรมที่ได้รับการสนับสนุน มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด

3) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยมีข้อคำถามเรื่อง ท่านได้ร่วมขับเคลื่อนกิจกรรมในโครงการที่กองทุนฯ ดำเนินการ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด

4) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยมีข้อคำถามเรื่อง โครงการที่กองทุนฯ ดำเนินการมีประโยชน์ต่อคุณภาพชีวิตของสมาชิกกองทุนฯ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด

ตารางที่ 2 ผลการดำเนินงานพัฒนาศักยภาพสมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีอำเภอกำแพงแสน

ผลการดำเนินงานพัฒนาศักยภาพสมาชิกกองทุนพัฒนา บทบาทสตรีอำเภอกำแพงแสน		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1.	ด้านงบประมาณหมุนเวียน	3.67	0.57	มาก
2.	ด้านงบประมาณอุดหนุน	3.81	0.50	มาก
รวม		3.74	0.46	มาก

ตารางที่ 2 ผลการดำเนินงานพัฒนาศักยภาพสมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีอำเภอกำแพงแสน ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยผลการดำเนินงานด้านงบเงินอุดหนุน มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมา คือ ผลการดำเนินงานด้านเงินทุนหมุนเวียนซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1) ผลการดำเนินงานด้านงบเงินอุดหนุน ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีข้อคำถามเรื่อง ท่านได้รับการพัฒนาทักษะที่ช่วยให้การทำงานของกองทุนฯ มีประสิทธิภาพสูงขึ้น มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด

2) ผลการดำเนินงานด้านเงินทุนหมุนเวียน ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยมีข้อคำถามเรื่อง ท่านเห็นว่า เงินทุนหมุนเวียนที่ได้จากกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี ได้ช่วยให้สมาชิกมีการสร้างงานสร้างอาชีพ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด

ระดับความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมของสมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีอำเภอกำแพงแสน กับผลการดำเนินงานพัฒนาศักยภาพสมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีอำเภอกำแพงแสน

ตารางที่ 3 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน

	X1	X2	X3	X4	X	Y
X1	1	.206**	.409**	.516**	.800**	.516**
X2		1	.514**	.214**	.571**	.103**
X3			1	.506**	.783**	.362**
X4				1	.775**	.352**
X					1	.469**
Y						1

ตารางที่ 3 ระดับความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมกับการดำเนินงานพัฒนาศักยภาพสมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีอำเภอกำแพงแสนพบว่า มีความสัมพันธ์กันในทางบวกในระดับมากอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และเมื่อพิจารณาระดับความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมของสมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีอำเภอกำแพงแสนทั้ง 4 ตัวแปรกับการดำเนินงานพัฒนาศักยภาพสมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีอำเภอกำแพงแสน พบว่า การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับการดำเนินงานพัฒนาศักยภาพสมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีอำเภอกำแพงแสนมากที่สุด

2. ผลการศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพ

แนวทางการยกระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนาศักยภาพสมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีอำเภอกำแพงแสน ที่สำคัญคือ

2.1 การร่วมกันพัฒนาระบบงานของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีอำเภอกำแพงแสน เพื่อกำหนดกรอบการดำเนินงาน และทิศทางการพัฒนาให้เกิดความเชื่อมโยงกันทั้งระบบอย่างครอบคลุมทุกมิติ ซึ่งช่วยให้การจัดทำโครงการอยู่ภายใต้แนวทางเดียวกัน ดังตาราง

การเตรียมความพร้อมในการทำงาน	การขับเคลื่อนและพัฒนางาน	การเสริมสร้างภาพลักษณ์
1. การวิเคราะห์ข้อมูล และจัดทำแผนปฏิบัติการ 2. การเขียนโครงการ/การหาแหล่งทุน 3. การศึกษาดูงานในกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีที่ประสบผลสำเร็จ	1. การให้ความรู้เรื่องกฎหมาย ด้านการติดตามหนี้ของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี 2. การบริหารจัดการเงินกู้ 3. การวางแผนการเงินสำหรับผู้กู้ 4. แนวทางการส่งเสริมอาชีพ เพื่อสร้างรายได้อย่างยั่งยืน 5. การพัฒนาทักษะการให้คำปรึกษา และการบริหารความขัดแย้งความขัดแย้ง	1. กิจกรรมสื่อสารผลงาน 2. การสื่อสารสร้างสรรค์และนำเสนอผลงานผ่านสื่อในยุคดิจิทัล 3. การเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในระดับอำเภอ และจังหวัด

2.2 การร่วมกันพิจารณาการอนุมัติงบประมาณของงบบุคลากรหมู่บ้าน และงบบุคลากรหมู่บ้าน โดยมีแนวทางดังนี้

2.2.1 งบบุคลากรหมู่บ้านจะพิจารณาจาก (1) ศักยภาพในการใช้เงินคืนได้ตามกำหนดของสมาชิก (2) การประเมินพื้นที่ดำเนินโครงการ (3) ความยั่งยืนของอาชีพ และการต่อยอดพัฒนาเป็น OTOP (4) ให้โอกาสสมาชิกผู้กู้ครั้งแรกก่อน

2.2.2 งบบุคลากรหมู่บ้าน จะมีการกำหนดกิจกรรมตามกรอบการดำเนินงานทั้ง 3 ด้าน เพื่อให้เกิดความสอดคล้องเชื่อมโยงกันทั้งระบบอย่างครอบคลุมทุกมิติ

2.3 เทคนิคในการปฏิบัติงานที่ช่วยยกระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนาศักยภาพสมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีอำเภอกำแพงแสนมี 5 ประเด็นคือ

2.3.1 ความชัดเจนของเป้าหมาย และวิธีการดำเนินงาน โดยต้องกำหนดเป้าหมายและแนวทางการทำงานให้ชัดเจน เป็นระบบ โดยมีแผนการดำเนินงานรองรับ

2.3.2 สื่อสารต่อเนื่องสร้างความเชื่อมั่น โดยจัดทำ content ของเป้าหมาย และวิธีการดำเนินงานในรูปแบบที่เข้าใจง่าย โดยมีการสื่อสารตามช่องทาง และโอกาสต่างๆ อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องเข้าใจได้อย่างถูกต้องตรงกัน ซึ่งจะก่อให้เกิดความเชื่อมั่นในการดำเนินงานตามเป้าหมาย และวิธีการที่กำหนด

2.3.3 ลงพื้นที่ ตรวจสอบข้อเท็จจริงอย่างต่อเนื่อง

1) โครงการงบประมาณหมุนเวียน เช่น ความพร้อมของสถานที่ แนวโน้มผลประโยชน์ประกอบการ รวมถึงศักยภาพในการชำระหนี้ตามระยะเวลาที่กำหนด ตรวจสอบการใช้เงินตามวัตถุประสงค์การกู้เงิน ให้คำแนะนำในการบริหารจัดการผลผลิต รวมถึงการบริหารจัดการเพื่อชำระเงินกู้ตามระยะเวลาที่กำหนด

2) โครงการงบประมาณอุดหนุน เช่น ความสอดคล้องของวัตถุประสงค์โครงการกับการดำเนินกิจกรรมการให้คำแนะนำในการต่อยอดโครงการ รวมถึงการจัดทำเอกสารที่เกี่ยวข้อง

2.3.4 นึกถึงใจเขาใจเรา เน้นแก้ปัญหาให้เขา อย่าสร้างภาระให้เขาเพิ่ม โดยร่วมกันกำหนดเป้าหมายในการติดตามงานในพื้นที่ โดยต้องทำให้เขาเชื่อมั่นว่าเรามาหาทางออกให้เขา และควรให้คำแนะนำในเชิงสร้างสรรค์

2.3.5 ปรับกลยุทธ์ต่อเนื่อง โดยทำความเข้าใจการดำเนินงานภายใต้สภาพแวดล้อมที่มีความผันผวน และการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง เพื่อพิจารณาทางเลือกที่สร้างทางรอดให้กับผู้ปฏิบัติ และต้องมีการสื่อสารระหว่างกันอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างการรับรู้และความเข้าใจในการปรับกลยุทธ์ได้อย่างถูกต้องตรงกัน

อภิปรายผลการวิจัย

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีข้อคำถามเรื่อง ท่านได้รับโอกาสให้เข้าร่วมตัดสินใจพิจารณาคัดเลือกกิจกรรมเพื่อพัฒนาศักยภาพของสมาชิกกองทุนฯ อย่างสม่ำเสมอ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ผลการวิจัยดังกล่าวเป็นผลเนื่องมาจากกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีอำเภอกำแพงแสน มีการจัดประชุมอย่างต่อเนื่อง โดยมีการนำความเห็นจากสมาชิกกองทุนฯ เข้าสู่ประเด็นการพิจารณาจัดทำโครงการ จึงทำให้สมาชิกกองทุนฯ รู้สึกว่าได้มีโอกาสเข้ามีส่วนร่วมในการตัดสินใจเพื่อดำเนินกิจกรรมพัฒนาศักยภาพของสมาชิกกองทุนฯ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ นิรมล กุลศรีสมบัติ และพรสวรรค์ วิเชียรประดิษฐ์ (2560:3-4) ได้ให้ความเห็นว่า กระบวนการมีส่วนร่วมเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และความต้องการ เพื่อเจรจาข้อตกลงร่วมในการบริหารจัดการพื้นที่ของชุมชน ซึ่งเป็นการลดข้อขัดแย้งจากความแตกต่างของความคิดและการให้คุณค่าเรื่องนั้น ๆ ทั้งนี้ Cohen & Uphoff (1981:213) ได้ให้ความเห็นว่า การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ จะทำให้ประชาชนได้แสดงออกถึงความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดระบบ หรือกำหนดระบบของโครงการ เพื่อประเมินเบื้องต้นในการหาทางเลือกที่เป็นไปได้ในการปฏิบัติ

2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยมีข้อคำถามเรื่อง ท่านได้ร่วมขับเคลื่อนกิจกรรมในโครงการที่กองทุนฯ ดำเนินการ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ผลการวิจัยดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมจะช่วยให้สมาชิกกองทุนฯ เกิดความสัมพันธ์เชิงบวกกับโครงการที่จัดทำในพื้นที่ และทำให้เกิดความร่วมมือในการทำโครงการให้ประสบผลสำเร็จ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ คะนิงนิจ ศรีบัวเอี่ยม และคณะ (2545 : 3-5) ที่กล่าวว่า การมีส่วนร่วมจะช่วยให้ผู้รับผิดชอบโครงการกับประชาชนมีโอกาสร่วมกันดำเนินโครงการอย่างเป็นขั้นตอนในการนำโครงการไปปฏิบัติร่วมกัน และยังสอดคล้องกับแนวคิดของ

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (2553: ออนไลน์) ที่ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมจะช่วยเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วม และมีบทบาทเป็นหุ้นส่วนหรือภาคีในการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ผลวิจัยยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Cohen & Uphoff (1981:213) ที่ได้ว่า การมีส่วนร่วมจะก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมกันในการเป็นเจ้าของกิจกรรมและผลงานที่เกิดขึ้น

3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยมีข้อความเรื่องโครงการที่กองทุนฯ ดำเนินการมีประโยชน์ต่อคุณภาพชีวิตของสมาชิกกองทุนฯ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ผลการวิจัยดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า การทำให้สมาชิกกองทุนฯ ได้รับรู้ และเข้าใจถึงประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการ จะช่วยให้สมาชิกกองทุนฯ เต็มใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ อรทัย ก๊กผล (2552:10) ได้กล่าวถึง การมีส่วนร่วมของประชาชนว่า เป็นแนวทางที่ช่วยให้ประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมได้รับผลประโยชน์จากการดำเนินงานร่วมกัน และเป็นไปตามที่ Cohen & Uphoff (1981:213) ได้กล่าวว่า ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการได้ช่วยให้ประชาชนที่เข้าร่วมได้รับผลกระทบเชิงบวกจากการดำเนินโครงการในด้านผลผลิตที่เป็นรูปธรรม และผลลัพธ์ที่ส่งผลในระยะยาว

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยมีข้อความเรื่อง ท่านได้รับโอกาสเข้าร่วมติดตามผลการดำเนินงานที่เกิดขึ้น เช่น การใช้เงินกองทุนฯ ได้ถูกวัตถุประสงค์ การต่อยอดกิจกรรมที่ได้รับการสนับสนุน มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ผลการวิจัยดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า ในการดำเนินโครงการกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีอำเภอกำแพงแสน จะเปิดโอกาสให้สมาชิกกองทุนฯ ได้ร่วมติดตามประเมินผลโครงการ เพื่อนำมาวัดผลเปรียบเทียบกับเป้าหมายที่กำหนดไว้ รวมถึงนำข้อมูลที่ได้มาใช้ในการพัฒนาต่อยอดโครงการในอนาคต ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Fagence (1977:122-125) ที่ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมให้ความสำคัญต่อประชาชนในลักษณะที่เป็นหุ้นส่วนของการพัฒนา และมีความสำคัญอย่างมากต่อการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนและการดำเนินงานพัฒนาชุมชน และยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Cohen & Uphoff (1981:213) ที่ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมจะช่วยให้เกิดการวัดผลในการดำเนินงาน เพื่อค้นหาข้อดีและข้อบกพร่องสำหรับนำข้อมูลจากการประเมินไปใช้ประโยชน์ และกำหนดเป็นแนวทางแก้ไขการทำงานให้มีประสิทธิภาพต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. กองทุนพัฒนาบทบาทสตรีอำเภอกำแพงแสน ต้องสนับสนุนให้มีการลงพื้นที่เพื่อค้นหาแนวทางการแก้ไขปัญหาให้แก่สมาชิกกองทุนฯ เป็นประจำทุกเดือน
2. กองทุนพัฒนาบทบาทสตรีอำเภอกำแพงแสน ต้องสนับสนุนให้มีการพัฒนาศักยภาพเจ้าหน้าที่และสมาชิกกองทุนฯ อย่างต่อเนื่อง

3. กองทุนพัฒนาบทบาทสตรีอำเภอกำแพงแสน ต้องเปิดโอกาสให้สมาชิกกองทุนฯ ได้เข้าร่วมเสนอแนวทางการพัฒนางานเพื่อช่วยให้การจัดทำโครงการเกิดประโยชน์สูงสุด และช่วยให้สมาชิกกองทุนฯ รู้สึกภูมิใจที่เป็นเจ้าของกิจกรรม

4. กองทุนพัฒนาบทบาทสตรีอำเภอกำแพงแสนจัดกิจกรรมชี้แจงถึงข้อจำกัดของการจัดทำโครงการต่อสมาชิกกองทุนฯ ที่เข้าร่วมกิจกรรม

5. กองทุนพัฒนาบทบาทสตรีอำเภอกำแพงแสน ต้องสนับสนุนให้มีการร่วมกันพัฒนาระบบงานของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีอำเภอกำแพงแสนในทุกปีงบประมาณ

เอกสารอ้างอิง

- กรมการพัฒนาชุมชน. (2562). *แนวทางการดำเนินงานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี*. กรุงเทพมหานคร : กรมการพัฒนาชุมชน.
- คะนิงนิจ ศรีบัวเอี่ยม และคณะ. (2545). *แนวทางการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 : ปัญหา อุปสรรค และทางออก*. นนทบุรี : สถาบันพระปกเกล้า
- นิรมล กุลศรีสมบัติ และพรสวรรค์ วิเชียรประดิษฐ์. (2560). *กลไกการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการชุมชนของประเทศไทย*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว. (2555). *แผนพัฒนาสตรี ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559)*. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (2553). *ผลการดำเนินงานด้านการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม*. ออนไลน์. สืบค้นเมื่อ 30 มกราคม 2563. แหล่งที่มา : http://www.opdc.go.th/special.php?spc_id=3&content_id=303
- สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดนครปฐม. (2562). *บรรยายสรุปผลการดำเนินงานปีงบประมาณ พ.ศ. 2562*. นครปฐม : สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดนครปฐม.
- อรรถ กักพล. (2552). *คู่มือ การมีส่วนร่วมของประชาชนสำหรับนักบริหาร*. วิทยาลัยพัฒนา การปกครองท้องถิ่น สถาบันพระปกเกล้า.
- Cohen, J. M. & Uphoff, N. T. (1981). *Rural Development Participation: Concept and Measures for Project Design Implementation and Evaluation*. Rural Development Committee Center for International Studies: Cornell University.
- Fagence, M. (1977). *Citizen Participation in Planning*. Oxford: Pergamon.
- Yamane, Taro. (1973). *Statistics; An Introduction Analysis*. Tokyo:Harper International Edition.

โปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา

สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 32

Program to Creative Leadership Reinforcement of School Administrator's under the Secondary Educational Service Area Office 32

อภิญญา โยธายุทธ และ พีระศักดิ์ วรฉัตร

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Apinya Yothayut and Peerasak Worrachat

Mahasarakham University, Thailand

Corresponding Author, E-mail : 0317palm @gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมาย เพื่อศึกษาองค์ประกอบ ตัวชี้วัด ความต้องการจำเป็น และเพื่อนำเสนอโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 32 ระยะที่ 1 ศึกษาองค์ประกอบ ตัวชี้วัดและความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ กลุ่มตัวอย่างคือ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู จำนวน 359 คน สุ่มตัวอย่างโดยใช้เทคนิคการสุ่มแบ่งชั้นตามสัดส่วน แล้วสุ่มอย่างง่าย ระยะที่ 2 โปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีวิธีการปฏิบัติที่เป็นเลิศ จำนวน 3 แห่ง กลุ่มผู้ประเมินโปรแกรม ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 12 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าดัชนีความต้องการจำเป็น

ผลการวิจัยพบว่า

1. ได้องค์ประกอบ การมีจินตนาการ การมีวิสัยทัศน์และทักษะการคิด การมีความไว้วางใจความน่าเชื่อถือ และการมีความยืดหยุ่นเพื่อความสำเร็จ ลำดับความต้องการจากมากไปหาน้อย คือการมีความยืดหยุ่นเพื่อความสำเร็จ การมีวิสัยทัศน์และทักษะการคิด การมีจินตนาการ และการมีความไว้วางใจน่าเชื่อถือ
2. ได้โปรแกรมการเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารโรงเรียนประกอบด้วย หลักการวัตถุประสงค์เนื้อหา 4 Module กิจกรรมการพัฒนา และการวัดและประเมินผล รวมระยะเวลา 34 ชั่วโมง วิธีการดำเนินการพัฒนา ได้แก่ การศึกษาด้วยตนเอง การอบรม การศึกษาดูงาน และการปฏิบัติจริง

คำสำคัญ: โปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำ; ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์; ผู้บริหารสถานศึกษา

Abstracts

The objectives of the study were to examine the components, indicators and priority needs and present the program to creative leadership reinforcement of school administrators under the secondary educational service area office 32 phases: (1) Examining the components, indicators and priority needs of creative leadership reinforcement of school was conducted, and a sample from administrators teachers was selected 359 proportionate stratified random sampling between school administrators and teachers, and simple random sampling methods respectively. (2) Programme to creative leadership reinforcement of school had school administrators with Best Practices from 3 different schools give information. For development tools, the program had an evaluation for development collected by 12 experts, purposive sampling. The research instrument was an evaluation form. The data was analyzed using frequency, percentage, mean, standard deviation, and priority needs index.

The results of the study were as follows:

1. There including Imagination, Vision and thinking skills, Trust, and flexibility. Priority needs sorted in descending order were flexibility, vision and thinking skills, imagination, and trust.
2. Program to creative leadership reinforcement of school administrators consisted of principle, objectives, content including 4 modules, development activities, and measurement and evaluation. Duration of development was 34 hours. Strategies in executing program development were self-study, training, study trip, and practice.

Keywords: Program to Creative Leadership Reinforcement; Creative Leadership; School Administrators

บทนำ

ประเทศไทยในอดีต มีการพัฒนา สังคมและเศรษฐกิจ วัฒนธรรมและการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่โมเดลประเทศไทย 1.0 ที่เป็นประเด็นท้าทายในการปฏิรูปโครงสร้างเศรษฐกิจและการศึกษาไปสู่ประเทศไทย 4.0 ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ.2560-2579) ซึ่งเกิดจากความเชื่อมโยงระหว่างยุทธศาสตร์ชาติ กับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (เกษม เมฆินทร์, 2559 : 2) การจัดการความรู้ในองค์กรเพื่อก้าวสู่การปรับเปลี่ยนนี้ ผู้บริหารจำเป็นต้องกระตุ้นให้คนในองค์กรพัฒนาความรู้ สร้างนวัตกรรมในการปฏิบัติงานอยู่ตลอดเวลา เนื่องจากองค์กรต้องเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ซึ่งจะช่วยให้พร้อมรับความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น ยิ่งไปกว่านั้นยังจะสามารถนำพาองค์กรสู่การเป็นองค์กรชั้นนำได้ และการจัดการความรู้ยังเป็นเครื่องมือสำคัญที่สร้างความรู้สึกร่วมของคนในองค์กร สร้างความภาคภูมิใจในการทำงาน และกระตุ้นให้ทำงานอย่างเต็มศักยภาพและประสิทธิภาพ การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการเปลี่ยนแปลงซึ่งความเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วขึ้น องค์กรที่มีโครงสร้างการทำงานที่ไม่เอื้อต่อการเปลี่ยนแปลงคือองค์กรที่จะขาดศักยภาพในการจัดการปัญหาที่เกิดขึ้น การสร้างให้องค์กรมีความพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นการทำงานร่วมกันของคนในองค์กร เป็นกระบวนการที่ใช้เวลาปรับเปลี่ยนคนให้มีความเห็นร่วมกัน ทำงานร่วมกันสู่เป้าหมายเดียวกัน การทำงานอย่างเป็นเครือข่าย ซึ่งความต้องการจัดการศึกษาที่เปลี่ยนไป เป็นโจทย์ให้องค์กรทางการศึกษาจำเป็นต้องเพิ่มการทำงานร่วมกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ขณะเดียวกันจะต้องเรียนรู้ถึง

ความต้องการของสถานประกอบการที่องค์กรทางการศึกษาจะต้องเตรียมความพร้อมให้เกิดขึ้น (ธีระเกียรติ เจริญเศรษฐศิลป์, 2559 : 21)

ภาวะผู้นำยุค 4.0 ในศตวรรษที่ 21 ต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาตระหนักรู้ในหน้าที่ความรับผิดชอบ ความเสมอภาค ยึดธรรมาภิบาล บริหารจัดการให้บรรลุเป้าหมาย และรองรับการเปลี่ยนแปลงทักษะภาวะผู้นำ 4.0 จึงต้องมีความสามารถที่จะชักนำบุคลากรให้ปฏิบัติงานไปสู่เป้าหมายเดียวกัน โดยกระบวนการที่ผู้นำมีอิทธิพลต่อผู้ร่วมงาน ผ่านองค์ประกอบพฤติกรรมได้แก่ ทักษะการนำบุคลากร ทักษะความรู้ ทักษะการก้าวทันการเปลี่ยนแปลง และทักษะการใช้เทคโนโลยี มีอุดมการณ์ ที่มุ่งเน้นพัฒนาองค์กร พัฒนาบุคลากร พัฒนาความร่วมมือ สร้างแรงบันดาลใจ รวมถึงการกระตุ้นทางปัญญาและคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล และประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ (พรชัย เจตมานัน และคณะ, 2560 : 141) ผู้บริหารต้องมีการเตรียมความพร้อมในการบริหารจัดการให้นักเรียนในศตวรรษที่ 21 ผู้เรียนจะต้องมีความรู้ที่จำเป็นในการใช้ชีวิตและทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ดำรงชีพอยู่ได้กับภาวะเศรษฐกิจในสังคมโลกปัจจุบัน (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2553 : 60) โรงเรียนเป็นองค์กรที่มีบทบาทหลักในการจัดการศึกษา โดยผู้บริหารโรงเรียนมีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาให้มีประสิทธิผล เป็นตัวบ่งชี้ถึงความสำเร็จหรือ ประสิทธิภาพผู้บริหารสถานศึกษาซึ่งต้องใช้ความรู้ความสามารถและประสบการณ์ สร้างวิสัยทัศน์ในการเปลี่ยนแปลงสนับสนุนบุคลากรทางการศึกษาให้ได้รับการพัฒนาให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์โลกในปัจจุบัน โดยมุ่งให้เกิดผลสัมฤทธิ์ตามเป้าหมายที่วางไว้ (กนกรัตน์ ภูระหงษ์, 2549 : 4) ปัญหาสำคัญที่ควรได้รับการพัฒนาด้านการศึกษา คือ การสร้างผู้นำการศึกษาระดับมืออาชีพที่ตระหนักถึงการปฏิรูปการศึกษาอย่างเป็นองค์รวม ซึ่งควรได้รับการพัฒนาอย่างสร้างสรรค์ทั้งด้านวิธีการและเป้าหมาย (ธีระ รุญเจริญ, 2551 : 21)

การพัฒนาบุคลากรทางการศึกษานับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากการพัฒนาเป็นกระบวนการสร้างสรรค์การปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายได้นั้น การทำงานเป็นทีมและมนุษยสัมพันธ์ คือสิ่งจำเป็นสำหรับบุคลากรในองค์กร และเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่บุคลากรสร้างความร่วมมือการพัฒนาและนำผลการพัฒนาไปใช้ในงานของตนให้เกิดประสิทธิภาพสูงขึ้น ผู้บริหารการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา ประธานกลุ่มสหวิทยาเขต ผู้อำนวยการกลุ่ม/หน่วย/ศูนย์และบุคลากรในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 32 นับเป็นหัวใจสำคัญในการนำนโยบายสำคัญๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา ดังนั้น การทำงานจะต้องสอดคล้องประสานกันอย่างกลมกลืน ซึ่งบุคลากรทุกฝ่ายจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องนโยบายและแนวทางการดำเนินกิจกรรมทางการศึกษา ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงและขับเคลื่อนตลอดเวลา เพื่อจะได้นำไปขยายผลในโรงเรียนและกลุ่มงาน จึงเป็นเรื่องที่สำคัญจะต้องมีการประชุม พบปะชี้แจงถึงนโยบาย ประเด็นปัญหา รับฟังความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันเพื่อให้สามารถดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ให้ไปสู่เป้าหมายที่วางไว้โดยรวมและด้วยความร่วมมือกันของทุกๆ ฝ่ายสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

มัธยมศึกษา เขต 32 ได้กำหนดแผนกลยุทธ์เพื่อใช้เป็นแนวทางการดำเนินงานของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต 32 ในปี พ.ศ. 2559-2562 ภายใต้พันธกิจ คือพัฒนา ส่งเสริม สนับสนุนการจัดการศึกษา มัธยมศึกษา อย่างมีคุณภาพ โดยพัฒนาผู้เรียนให้เป็นบุคคลที่มีความรู้คู่คุณธรรม มีความสามารถตามมาตรฐาน การศึกษาขั้นพื้นฐานสู่มาตรฐานสากล และปรับปรุงกระบวนการให้มีความสอดคล้องกับระบบการบริหาร คุณภาพ (SPDCA) โดยเน้นการมีส่วนร่วม เพื่อสร้างความเข้าใจและช่วยกันกำหนดทิศทางการดำเนินงาน ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 32 ในแบบบูรณาการ ภายใต้แนวทางการรวมพลังยกระดับ คุณภาพการศึกษาอย่างมีความสุข “มัธยมศึกษา โชว์ช่อกลาง สร้างคนดี มีปัญญา” เพื่อให้ผู้อำนวยการ สถานศึกษา และบุคลากรในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 32 มีความรู้ความเข้าใจ บทบาทหน้าที่ มีส่วนร่วมและยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาอย่างจริงจังและต่อเนื่อง (กลุ่มนโยบายและ แผนสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 32, 2561 : 12)

เหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาและพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหาร โรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 32 ให้มีความรู้ความเข้าใจและสามารถ ปฏิบัติงานสร้างเป็นโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ เพื่อเป็นประโยชน์ในวงการศึกษาของอนาคต การศึกษาไทยต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบ ตัวชี้วัดและความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของ ผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 32
2. เพื่อนำเสนอโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 32

ระเบียบวิธีวิจัย

ระยะที่ 1 ศึกษาองค์ประกอบ ตัวชี้วัดและความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของ ผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 32

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและข้าราชการครู สังกัดสำนักงานเขต พื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 32 ปีการศึกษา 2562 จำนวน 3,961 คน

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต 32 โดยใช้จากตารางของ Taro Yamane สุ่มตัวอย่างโดยใช้เทคนิคการสุ่มแบบแบ่งชั้นตาม สัดส่วนและใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย จำนวน 19 คน และจำนวน 340 คน รวมทั้งหมด 359 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณ สิบถามสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต 32 ซึ่งสร้างตามนิยามศัพท์เฉพาะและกรอบแนวคิดที่กำหนดขึ้น แบ่งเนื้อหาออกเป็น 2 ตอน โดยมีข้อคำถามทั้งหมด 70 ข้อ ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) อยู่ระหว่าง .80 - 1.00 ค่าอำนาจจำแนกรายข้อสภาพปัจจุบันอยู่ระหว่าง .42 - .87 และสภาพที่พึงประสงค์อยู่ระหว่าง .37 - .89 ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับสภาพปัจจุบันเท่ากับ .96 และสภาพที่พึงประสงค์เท่ากับ .98

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการนำแบบสอบถาม 359 ฉบับ ขอความร่วมมือผู้บริหารสถานศึกษาและครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 32 เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเก็บรวบรวมแบบสอบถามคืนทั้งหมด จำนวน 359 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100.00

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลในระยะที่ 1 ได้แก่ การหาคุณภาพเครื่องมือ การวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบความมุ่งหมายของงานวิจัย และการวิเคราะห์หาความต้องการจำเป็น ใช้สถิติพื้นฐาน ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าดัชนีความต้องการจำเป็น ค่าดัชนีความสอดคล้อง และสัมประสิทธิ์แอลฟาตามวิธีของครอนบาค โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป

ระยะที่ 2 โปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงาน
เขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 32

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

1. ศึกษาวิธีปฏิบัติที่เลิศเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 3 แห่ง กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 3 คน ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง
2. การประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 32 โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 12 คน ใช้วิธีการเลือกแบบ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ 1) แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ที่พัฒนาขึ้นตามองค์ประกอบของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ เลือกใช้ข้อคำถามที่มีค่าความสอดคล้อง (IOC) ตั้งแต่ .60 ขึ้นไป 2) แบบประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 32 เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า

การเก็บรวบรวมข้อมูล

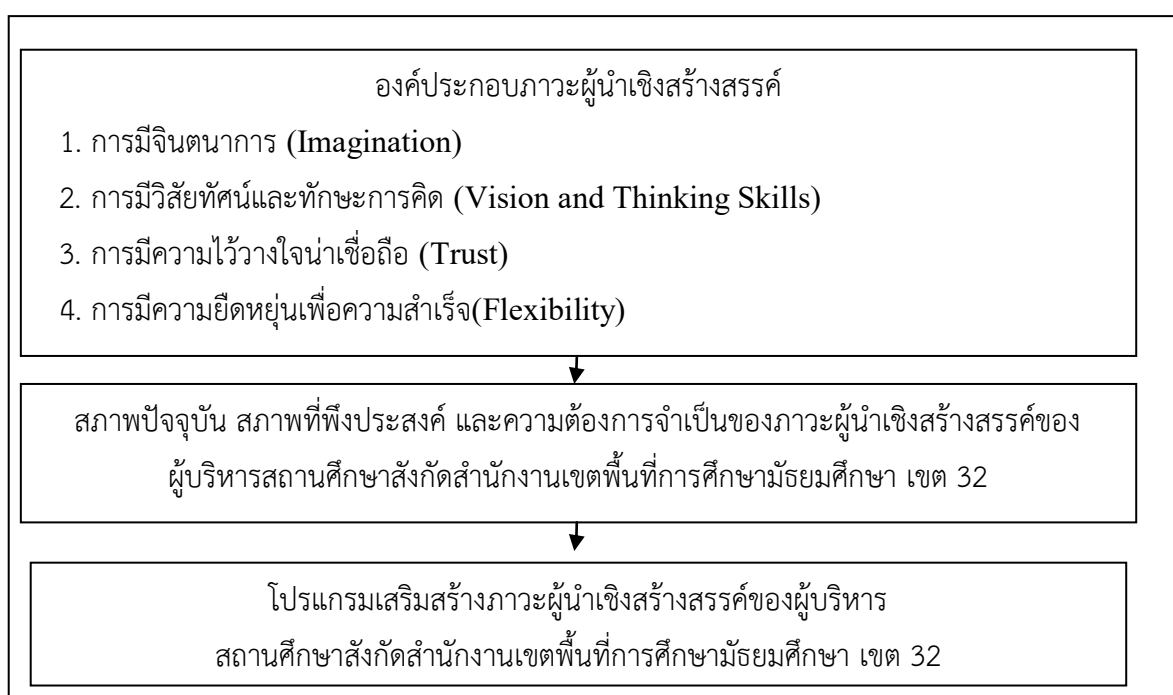
1. ผู้วิจัยขอหนังสือจากคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคามเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาวิธีปฏิบัติที่เลิศ และประสานผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้วิจัยเดินทางไปสัมภาษณ์และจัดเก็บข้อมูลด้วยวิธีการจดบันทึก ใช้เครื่องบันทึกเสียง และกล้องถ่ายภาพด้วยตนเอง
2. ติดต่อประสานกับผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลในระยะที่ 2 ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสัมภาษณ์ ใช้เทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ การวิเคราะห์ความเหมาะสมของโปรแกรม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เกณฑ์แปลความหมายจากค่าเฉลี่ยคะแนนความเหมาะสม ใช้สถิติพื้นฐานค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยอาศัยแนวคิดของ (บุญชม ศรีสะอาด, 2556 : 93-114)

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยทำการศึกษารองประกอบของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ และสังเคราะห์ได้จำนวน 4 องค์ประกอบ คือ การมีจินตนาการ การมีวิสัยทัศน์และทักษะการคิด การมีความไว้วางใจน่าเชื่อถือ และการมีความยืดหยุ่นเพื่อความสำเร็จ จากกรอบแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ข้างต้นสรุปเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยดังภาพประกอบ 1



แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 32 สามารถสรุปผลตามความมุ่งหมายของการวิจัยได้ ดังนี้

1. ผลการศึกษาได้องค์ประกอบและตัวชี้วัดภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลัก 13 ตัวชี้วัด ได้แก่ 1) การมีจินตนาการ (Imagination) ประกอบด้วย 3 ตัวชี้วัด คือ การท้าทายในการริเริ่มสิ่งใหม่ การมีอารมณ์ขันสู่ความรู้สึกที่อิสระ และการมีสติปัญญาแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ 2) องค์ประกอบด้านการมีวิสัยทัศน์และทักษะการคิด (Vision and Thinking Skills) ประกอบด้วย 4 ตัวชี้วัด คือ การสร้างวิสัยทัศน์ การปฏิบัติตามวิสัยทัศน์ การเผยแพร่วิสัยทัศน์ และการมีทักษะการคิด การนำนวัตกรรมสู่การเปลี่ยนแปลง 3) องค์ประกอบด้านการมีความไว้วางใจความน่าเชื่อถือ (Trust) ประกอบด้วย 3 ตัวชี้วัด คือ การแสดงออกอย่างเปิดเผย การมีความเชื่อมั่นการให้เกียรติสนับสนุนต่อบุคคลและองค์การ และความซื่อสัตย์ยุติธรรม 4) องค์ประกอบด้านการมีความยืดหยุ่นเพื่อความสำเร็จ (Flexibility) ประกอบด้วย 3 ตัวชี้วัด คือ การมีความสามารถในการคิดและทำหลายมิติอย่างอิสระไม่ตกอยู่ภายใต้ความคุ้นเคย การมีความสามารถในการปรับตัวตามสถานการณ์ต่างๆ และมุมมองการเปิดกว้างการมองสิ่งต่างๆ นำไปสู่ความเปลี่ยนแปลง

2. ได้โปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารโรงเรียน มีองค์ประกอบ ของโปรแกรม คือ 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) เนื้อหาประกอบด้วย 4 Module คือ Module 1 การมีจินตนาการ Module 2 การมีวิสัยทัศน์และทักษะการคิด Module 3 การมีความไว้วางใจน่าเชื่อถือ Module 4 การมีความยืดหยุ่นเพื่อความสำเร็จ 4) กิจกรรมการพัฒนา และ 5) การวัดและประเมินผล รวมระยะเวลาการพัฒนา 34 ชั่วโมง ซึ่งวิธีการต่างๆ ที่นำมาใช้ดำเนินการพัฒนาตามโปรแกรม ได้แก่ 1) การศึกษาด้วยตนเอง 2) การอบรม 3) การศึกษาดูงาน และ 4) การปฏิบัติจริง การดำเนินการพัฒนามีกระบวนการ 4 ขั้น ดังนี้ ขั้นที่ 1 การเตรียมความพร้อมก่อนการพัฒนา ขั้นที่ 2 การฝึกอบรม ขั้นที่ 3 การบูรณาการสอดแทรกการปฏิบัติงาน และขั้นที่ 4 การประเมินหลังการพัฒนา

อภิปรายผลการวิจัย

สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นในการเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 32 พบว่า สภาพปัจจุบันของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 32 เฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์เป็นเรื่องใหม่สำหรับการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา ดังที่ พัทธรา วาณิชชิล (2560 : 5) ได้กล่าวถึงการพัฒนาภาวะผู้นำไว้ว่า การพัฒนาภาวะผู้นำไม่ใช่เรื่องที่ทำได้ง่าย ถ้าไม่เข้าใจเรื่องกระแสการเปลี่ยนแปลงไม่ว่าจะเป็นความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี สภาพที่พึงประสงค์

เฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะกลุ่มตัวอย่างเห็นถึงความสำคัญของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์และความต้องการอยากให้ผู้บริหารสถานศึกษามีภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์มากขึ้น ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2553 : 17) ได้กล่าวถึงภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ว่าเป็นโมเดลที่ดีสำหรับการพัฒนาเชิงสร้างสรรค์ และถือได้ว่าเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการศึกษาและพัฒนาภาวะผู้นำ นอกจากนี้การศึกษาของ อรรถ กิตติชนม์ธวัช (2558 : 177) พบว่าผู้นำที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดของศตวรรษที่ 21 คือผู้นำเชิงสร้างสรรค์ที่ให้ความสำคัญและสนับสนุนบุคลากรบูรณาการความแตกต่างระหว่างบุคคลในการสร้างสรรค์ค้นหาปัญหาใหม่ ๆ และแก้ปัญหาเหล่านั้น ลำดับความต้องการจำเป็น พบว่า ลำดับความต้องการจำเป็นมากที่สุด คือการมีความยืดหยุ่นเพื่อความสำเร็จ รองลงมาคือการมีวิสัยทัศน์และทักษะการคิด รองลงมาคือการมีจินตนาการ และน้อยที่สุดคือการมีความไว้วางใจน่าเชื่อถือ ทั้งนี้อาจเพราะผู้บริหารในปัจจุบันภายใต้การปรับตัวตามสถานการณ์ต่างๆ ต้องมีความสามารถในการปรับเปลี่ยนแก้ไข ปรับปรุง ระเบียบ กฎเกณฑ์เพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร ให้เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษาเป็นสิ่งที่สำคัญมากในการปฏิบัติงานเพื่อนำไปสู่ความมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลของงาน ดังธีระ รุญเจริญ (2551 : 26) ที่กล่าวถึงภาวะผู้นำที่สำคัญไว้ว่า ภาวะต้องมีคุณสมบัติของบุคคลที่มีความสามารถปรับ และชักนำให้คนหรือกลุ่มคนทั้งหลายมาประสานและพึ่งพากัน อย่างหลากหลายรูปแบบเพื่อไปสู่จุดหมายที่ได้กำหนดไว้

โปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารโรงเรียน มีองค์ประกอบของโปรแกรม คือ 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) เนื้อหาประกอบด้วย **Module 1** การมีจินตนาการ **Module 2** การมีวิสัยทัศน์และทักษะการคิด **Module 3** การมีความไว้วางใจน่าเชื่อถือ **Module 4** การมีความยืดหยุ่นเพื่อความสำเร็จ 4) กิจกรรมการพัฒนา และ 5) การวัดและประเมินผล ระยะเวลาการพัฒนา 34 ชั่วโมง รูปแบบและวิธีการพัฒนา ใช้วิธีการพัฒนาที่หลากหลายเพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจ และทักษะการเรียนรู้ที่ลึกซึ้งและ วิธีการต่างๆ ที่นำมาใช้ดำเนินการพัฒนาตามโปรแกรม ได้แก่ 1) การศึกษาดด้วยตนเอง 2) การอบรม 3) การศึกษาดูงาน และ 4) การปฏิบัติจริง การดำเนินการพัฒนามีกระบวนการ 4 ขั้น ดังนี้ ขั้นที่ 1 การเตรียมความพร้อมก่อนการพัฒนา ขั้นที่ 2 การฝึกอบรม ขั้นที่ 3 การบูรณาการสอดแทรกการปฏิบัติงาน และขั้นที่ 4 การประเมินหลังการพัฒนา สอดคล้อง กับ อนันต์ พันนึก (2554 : 181) ทำการวิจัยเรื่องการวิจัยและพัฒนาโปรแกรมพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า โปรแกรมพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย 4 ส่วน ส่วนที่ 1 ความนำ ส่วนที่ 2 รายละเอียดโปรแกรมพัฒนาสมรรถนะผู้บริหาร สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ส่วนที่ 3 เครื่องมือประเมินประสิทธิภาพโปรแกรมพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในภาคสนาม และส่วนที่ 4 แนวทาง เงื่อนไข ตัวชี้วัดความสำเร็จในการนำโปรแกรมพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานไปใช้สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศักดิ์ชัย ภูเจริญ (2553 : 169) ได้ทำการวิจัยเรื่องการสร้างรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียน

ประกอบด้วย 4 ส่วน คือ 1) แนวคิด หลักการ 2) วัตถุประสงค์ทั่วไป 3) กระบวนการพัฒนา คุณลักษณะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียน ซึ่งประกอบด้วย 5 ขั้น คือ (1) ขั้นเตรียมการ (2) ขั้นเตรียมการประเมินก่อนพัฒนา (3) ขั้นการพัฒนา (4) ขั้นประเมินหลังพัฒนา นอกจากนี้โปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารโรงเรียนที่พัฒนาขึ้น สอดคล้อง กับแนวคิดของ McCauley R.N. (1986 : 288-310) ที่ได้วิเคราะห์และสังเคราะห์รายงานการวิจัยต่างๆ เกี่ยวกับการพัฒนาภาวะผู้นำ สรุปวิธีการในการพัฒนาภาวะผู้นำมี 4 วิธี คือ 1) เรียนรู้จากการทำงาน 2) การเรียนรู้จากผู้อื่น 3) เรียนรู้จากความผิดพลาด 4) เรียนรู้จากการอบรม

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

1.1 สำหรับสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

จากผลการวิจัย ที่พบว่าโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 32 เป็นแนวทางพัฒนาผู้บริหารโรงเรียนโดยกลุ่มเป้าหมายในการพัฒนาเป็นผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

1.1.1 ในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา ควรนำรูปแบบการพัฒนาวิชาชีพที่หลากหลายมาผสมผสานและบูรณาการในการพัฒนา

1.1.2 ในการประเมินภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาโดยให้ครูประเมินผู้บริหารสถานศึกษานั้น ควรให้มีจำนวนครูครอบคลุมทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ หรือให้มีจำนวนครูครบทุกชั้นเรียน

1.2 สำหรับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

จากผลการวิจัยที่ชี้ให้เห็นว่า ในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาให้บรรลุวัตถุประสงค์ของโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา ต้องบูรณาการภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ร่วมกับการปฏิบัติงาน โดยนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาภาวะ ผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารโรงเรียนที่เข้าร่วมโปรแกรม ข้อเสนอแนะมีดังนี้

1.2.1 ผู้บริหารของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรกำกับ ดูแล และติดตามผลการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารโรงเรียนตามโปรแกรมอย่างใกล้ชิด โดยให้ความสำคัญต่อผลการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารโรงเรียน

1.2.3 การเลือกวิทยากรในการอบรมตามโปรแกรม ควรเลือกวิทยากรที่มีความรู้ความสามารถ หรือมีประสบการณ์ หรือมีความเชี่ยวชาญตามประเด็นในการอบรมการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาตามโปรแกรม

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ในตำแหน่งครูที่เป็นหัวหน้างานในสถานศึกษา

2.2 ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวข้องกับรูปแบบหรือวิธีการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ในรูปแบบอื่นที่หลากหลายยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กนกรัตน์ ภูระหงษ์. (2549). *ประสิทธิภาพการดำเนินงานตามมาตรฐานการศึกษาด้านผลผลิตของผู้บริหารและพนักงานครูในสถานศึกษา สังกัดเทศบาลจังหวัดสระบุรี*. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต : มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี.
- กลุ่มนโยบายและแผนสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 32. (2561). *แผนปฏิบัติการประจำปี ปิงบประมาณ พ.ศ. 2561*. บุรีรัมย์: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 32.
- เกษม เมฆินทรีย์. (2559). *ยุทธศาสตร์และการปฏิรูปสู่การเป็นไทยแลนด์ 4.0*. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2553). *ความคิดเชิงสร้างสรรค์*. กรุงเทพมหานคร: ชัคเชสมิเดียจำกัด.
- ธีระ รุญเจริญ. (2551). *ความเป็นมืออาชีพทางการบริหารการศึกษายุคปฏิรูปการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: ข้าวฟ่าง.
- ธีระเกียรติ เจริญเศรษฐศิลป์. (2559). *การศึกษาไทย 4.0 ในบริบทการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน*. 28 สิงหาคม 2559. โรงแรมเซ็นทารา ศูนย์ราชการและคอนเวนชันเซ็นเตอร์แจ้งวัฒนะ. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ประชุมวายุภักษ์.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2556). *การวิจัยเบื้องต้น*. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพมหานคร: สุวีริยา สาส์น.
- พัชรา วาณิชชิล. (2560). *การพัฒนาภาวะผู้นำ : จากทฤษฎีสู่แนวปฏิบัติที่ดีและกรณีการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: ปัญญาชน.
- พรชัย เจดามาน และคณะ. (2560). *ทรัพยากรมนุษย์: มิติการบริหารจัดการศตวรรษที่ 21 อย่างยั่งยืน*. กรุงเทพมหานคร: สุตรไพศาลบิวเดอร์.
- ไพฑูรย์ สีนารัตน์. (2553). *ผู้นำเชิงสร้างสรรค์และผลผลิตภาพ : กระบวนทัศน์ใหม่และผู้นำใหม่ทางการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศักดิ์ชัย ภูเจริญ. (2553). *การสร้างรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน*. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิตสาขาวิชาบริหารการศึกษา: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.
- อนันต์ พันนึก. (2554). *การวิจัยและพัฒนาโปรแกรมพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

- อรชร กิตติชนม์ธวัช. (2558). การพัฒนารูปแบบการบริหารโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์
ของนักเรียนประถมศึกษา. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิตสาขาวิชาบริหารการศึกษา :
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- McCauley, R.N.(1986).Problem Solving in Science and the Competence Approach to
Theorizing in Linguistics. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 16 (3), 288-
310.

การบริหารสถานศึกษาตามหลักอริยบท 4 ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
อำเภอนาดูน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

มหาสารคาม เขต 2

**The institute administration on idddhipada iv of Nadoon district
undermahasarakarm office of Education primary
education service area 2**

พระอภินันท์ กนต์สีโล (สิงมาดา),

สุนทร สายคำ และเจ้าอธิการบุญช่วย โชติวิโส

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Phra Apinun Kuntasilo(Singmada),

Sunton Saykum and Chao Athikan Boonchuay Chotivungso

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, KhonKaen Campus, Thailand

Corresponding Author, E-mail : watphosee2298@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาการบริหารสถานศึกษาตามหลักอริยบท 4 ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 2) เพื่อเปรียบเทียบการบริหารสถานศึกษาตามหลักอริยบท 4 ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 3) เพื่อเสนอแนวทางในการส่งเสริม การบริหารสถานศึกษาตามหลักอริยบท 4 ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยวิธีวิหยาแบบผสม สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า 1. การบริหารสถานศึกษาตามหลักอริยบท 4 โดยภาพรวมและรายด้านปฏิบัติอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านวิมังสา รองลงมาคือด้านจิตตะและ ด้านฉันทะตามลำดับ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือด้านวิริยะ 2. ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบจำแนกตามข้อมูลส่วนบุคคล ของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน 3. แนวทางการส่งเสริมการบริหารสถานศึกษาตามหลักอริยบท 4 มีข้อเสนอแนะให้นำหลักธรรมเกี่ยวกับหลักอริยบท 4 บูรณาการเข้ากับทุกกิจกรรมภายในสถานศึกษา โดยการร่วมมือร่วมใจกันวางแผน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในเชิงประจักษ์สามารถพิสูจน์ผลสำเร็จเป็นรูปธรรมได้

การที่จะทำให้การบริหารสถานศึกษาตามหลักอริยบท 4 ให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในเชิงประจักษ์ได้นั้น ควรเป็นมีการวางแผนการดำเนินงานแบบบูรณาการที่ครอบคลุมทั้งองค์กร เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสามารถพิสูจน์เป็นรูปธรรมได้

คำสำคัญ: การบริหาร; สถานศึกษา; หลักอริยบท 4

Abstracts

This research aimed to 1) to study the administration of educational institutions according to the Iddhipada IV in the basic education institutions 2) to compare the administration of educational institutions according to the Iddhipada IV in the basic educational institutions 3) to propose guidelines for promote The administration of educational institutes according to the Iddhipada IV in the basic education institutions The research model was a mixed methodology research. Summarize the research results according to the research objectives.

The research results were found that.1. The administration of educational institutes according to the Iddhipada IV, overall and in practice aspects were at a high level. The side with the highest mean was Wimangsa, followed by Chitta and Side of me, respectively The side with the lowest mean was persistence.2. The results of comparative analysis classified by personal information Of respondents Overall and each aspect was no different. 3. Guidelines for promoting the administration of educational institutes according to Iddhipada IV Integration with all activities within the school By working together to plan To achieve efficacy and empirical effectiveness Able to prove success in concrete.

In order to make the administration of educational institutions according to the Iddhipada IV to achieve empirical results There should be an integrated operational plan that covers the entire organization. So that efficiency and effectiveness can prove tangible.

Keywords: Management; Iddhipada; IV basic education institutions

บทนำ

การพัฒนาประเทศไทยในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่12 (พ.ศ. 2560-2564) อยู่ในหัวเวลาของการปฏิรูปประเทศเพื่อแก้ปัญหาพื้นฐานหลายด้านที่สั่งสมมานาน ท่ามกลางสถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็วและเชื่อมโยงกันใกล้ชิดมากขึ้น การแข่งขันด้านเศรษฐกิจจะเข้มข้นมากขึ้นสังคมโลกจะมีความเชื่อมโยงใกล้ชิดกันมากขึ้นเป็นสภาพไร้พรมแดน การพัฒนาเทคโนโลยีจะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและจะกระทบชีวิตความเป็นอยู่ในสังคม และการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจอย่างมาก ขณะที่ประเทศไทยมีข้อจำกัดของปัจจัยพื้นฐานเชิงยุทธศาสตร์เกือบทุกด้าน และจะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาที่ชัดเจนขึ้น ช่วงแผนพัฒนาฉบับที่ 12 นับเป็นจังหวะเวลาที่ทำทายอย่างมากที่ประเทศไทยต้องปรับตัวขนานใหญ่ โดยจะต้องเร่งพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การวิจัยและพัฒนา และนวัตกรรมให้เป็นปัจจัยหลักในการขับเคลื่อนการพัฒนาในทุกด้านเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทยท่ามกลางการแข่งขันในโลกที่รุนแรงขึ้นมากท่ามกลาง ปัญหาท้าทายหลากหลายที่เป็นอุปสรรคสำคัญสำหรับการพัฒนาประเทศ ในระยะยาวดังกล่าวก็เป็นที่ตระหนักร่วมกันในทุกภาคส่วนว่าการพัฒนาประเทศไทยไปสู่การเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว มีความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนในระยะยาวได้นั้น ประเทศต้องเร่งพัฒนาปัจจัยพื้นฐานเชิงยุทธศาสตร์ในทุกด้าน ได้แก่ การเพิ่มการลงทุนเพื่อการวิจัยและพัฒนา การพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม ซึ่งต้องดำเนินการควบคู่กับการเร่งยกระดับทักษะฝีมือแรงงาน กลุ่มที่กำลังจะเข้าสู่ตลาดแรงงาน และกลุ่มที่อยู่ในตลาดแรงงานในปัจจุบัน ให้สอดคล้องกับสาขาการผลิตและบริการเป้าหมาย และการเปลี่ยนแปลงด้าน

เทคโนโลยี รวมถึงการพัฒนาคนในภาพรวม ให้เป็นคนที่มีสมรรถนะในทุกช่วงวัย ที่สามารถบริหารจัดการ การเปลี่ยนแปลงที่เป็นสภาพแวดล้อมการดำเนินชีวิตได้อย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาทุนมนุษย์จากการยกระดับคุณภาพการศึกษา การเรียนรู้ การพัฒนาทักษะ และยกระดับคุณภาพบริการสาธารณสุขให้ทั่วถึงในทุกพื้นที่ พร้อมทั้งต้องส่งเสริมบทบาทสถาบันทางสังคมในการกล่อมเกลาสังคมสร้างคนดี มีวินัย มีค่านิยมที่ดีและมีความรับผิดชอบต่อสังคม

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 ได้จัดทำคู่มือการปฏิบัติงานของกลุ่มนิเทศ ติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา เพื่อให้การปฏิบัติงานของกลุ่มเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมีการพัฒนาระบบการปฏิบัติงานให้เป็นระบบ เพื่อยกระดับคุณภาพและมาตรฐานการปฏิบัติงาน กลุ่มงานส่งเสริมพัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษา เล็งเห็นความสำคัญของการพัฒนาระบบการปฏิบัติงานอย่างเป็นรูปธรรม จึงได้จัดทำคู่มือการปฏิบัติงานกลุ่มงานส่งเสริมพัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อใช้เป็นแนวทางหลักในการปฏิบัติราชการตามบทบาทอำนาจหน้าที่ของกลุ่มงานที่ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติรวมทั้งสามารถนำไปใช้เพื่อการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความถูกต้องครอบคลุมและชัดเจน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2, 2556 : 10) และสิ่งที่สามารถช่วยให้การทำงานประสบผลสำเร็จได้นั้น สถานศึกษาจึงควรนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักอิทธิบาท 4 มาใช้ ด้วยเหตุผลที่ว่าหลักอิทธิบาท 4 เป็นหลักธรรมที่นำมาซึ่งความสำเร็จอย่างยั่งยืน หากบุคลากรในสถานศึกษาสามารถนำมาบูรณาการเข้ากับงานในภาระงานอันได้แก่ งานด้านวิชาการ งานด้านบุคคล งานด้านงบประมาณและงานบริหารงานทั่วไปก็จะทำให้การบริหารสถานศึกษาบรรลุตามจุดประสงค์ ทั้งในระดับองค์กรและระดับชาติได้ การพัฒนาคุณภาพการศึกษา หมายความว่า กระบวนการพัฒนาการศึกษาเข้าสู่คุณภาพ ที่สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาของชาติ โดยมีการกำหนดมาตรฐานการศึกษา การจัดระบบและโครงสร้าง การวางแผนและการดำเนินงานตามแผน รวมทั้งการสร้างจิตสำนึกให้เห็นว่าการพัฒนาคุณภาพการศึกษาจะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และเป็นความรับผิดชอบร่วมกันของทุกคน

จากเหตุผลและความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการบริหารสถานศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน อำเภอนาดูน สังกัดสำนักงานการศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 เพื่อเป็นข้อมูลสารสนเทศนำไปพัฒนาการบริหารสถานศึกษาให้เกิดผลดียิ่งขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการบริหารสถานศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานอำเภอนาดูน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2
2. เพื่อเปรียบเทียบการบริหารสถานศึกษาตาม หลักอิทธิบาท 4 ในสถานศึกษา ขั้นพื้นฐานอำเภอนาดูน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 จำแนกตามตำแหน่ง, วุฒิ การศึกษา และประสบการณ์ทำงาน

3. เพื่อศึกษาแนวทางในการส่งเสริม การบริหารสถานศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 ในสถานศึกษา
ขั้นพื้นฐาน อำเภอนาดูน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิจัยวิธีวิทยาการวิจัยแบบผสม ระหว่างวิธีวิทยาการวิจัยเชิง
ปริมาณกับวิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการผสมในระดับข้อมูลด้วยวิธีการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากการ
สัมภาษณ์ และวิธีการเก็บรวบรวมเชิงปริมาณจากแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการพรรณนาเชิง
วิเคราะห์ และด้วยวิธีการทางสถิติ โดยสรุปผลการวิจัยสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ขั้นรวบรวมข้อมูล

รวบรวมข้อมูลด้านเนื้อหาจากคัมภีร์พระไตรปิฎก รวมทั้งแนวคิดจากหนังสือ ตำรา เอกสาร วารสาร
บทความ และรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยศึกษาจากแหล่งข้อมูลคือ ห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น และเว็บไซต์ของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ และข้อมูลพื้นฐานของประชากร
จากหลักฐานด้านสารสนเทศจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 ได้แก่
ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานอำเภอนาดูน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 จำนวน 225 คน

2. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้จากเอกสารชั้นปฐมภูมิและทุติยภูมิมาวิเคราะห์ เพื่อหาประเด็นตามกรอบแนวคิดที่ได้
กำหนด เพื่อให้ได้ผลการวิจัยที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย นำข้อมูลมาจัดทำเป็นแบบสอบถามและ
แบบสัมภาษณ์ เพื่อนำไปลงพื้นที่เก็บข้อมูลจากประชากรกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งกลุ่มตัวอย่างได้จากการนำจำนวน
ประชากรมาเทียบตารางเครชี และมอร์แกน (Krejcie and Morgan) ได้จำนวน 165 คน เพื่อใช้ตอบแบบ
สอบ และกำหนดกลุ่มเป้าหมายในการตอบแบบสัมภาษณ์โดยการสุ่มจับฉลากจำนวน 15 คน

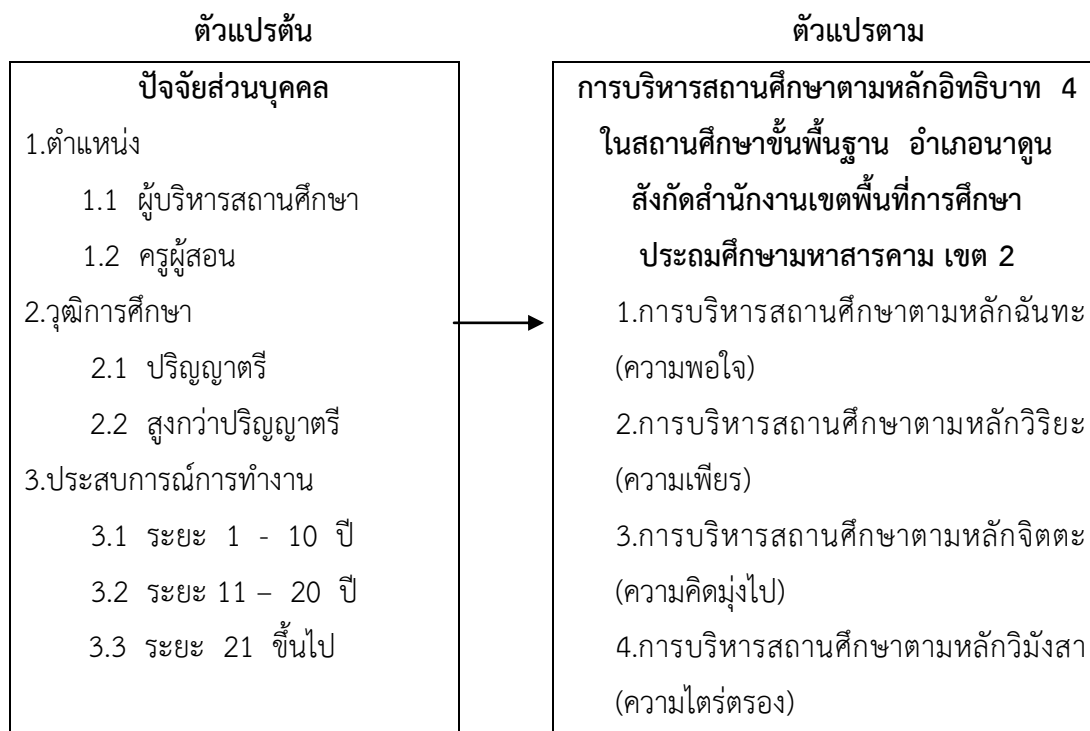
3. ขั้นนำเสนอข้อมูล

เมื่อได้ข้อมูลจากการลงพื้นที่นำมาวิเคราะห์สรุปและนำเสนอเป็นผลงานวิจัย โดยสรุปผล
แบบสอบถามสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เป็นการเปรียบเทียบการบริหารสถานศึกษาตาม หลักอิทธิบาท
4 จำแนกตามตำแหน่ง, วุฒิการศึกษา และประสบการณ์ทำงาน และสรุปผลแบบสัมภาษณ์สอดคล้องกับ
วัตถุประสงค์ข้อ 3 คือการเสนอแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนา การบริหารสถานศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4
ในสถานศึกษา ซึ่งเป็นการเสนอเชิงพรรณนา

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเรื่อง “การบริหารสถานศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 ใน
สถานศึกษาขั้นพื้นฐานอำเภอนาดูน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2”

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งหลักอิทธิ 4 โดยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ประกอบด้วยตัวแปรต้น (Independent Variables) และตัวแปรตาม (Dependent Variables)



แผนภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย

ผลการวิจัย

1. การบริหารสถานศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 โดยภาพรวมและรายด้านปฏิบัติอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านวิมังสา รองลงมาคือด้านจิตตะและ ด้านฉันทะตามลำดับ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือด้านวิริยะ

2. ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบจำแนกตามข้อมูลส่วนบุคคล ของผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านตำแหน่งหน้าที่ พบว่า จำแนกตามตำแหน่งหน้าที่ โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน จำแนกตามวุฒิการศึกษา โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน และจำแนกตามประสบการณ์การทำงาน โดยภาพรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกันเช่นกัน

3. แนวทางการส่งเสริมการบริหารสถานศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 ผู้บริหารและครูผู้สอนมีความรู้ความเข้าใจในหลักอิทธิบาท 4 เป็นอย่างดี พร้อมกันนี้ก็มีข้อเสนอแนะในการนำหลักธรรมเกี่ยวกับหลักอิทธิบาท 4 มาบูรณาการเข้ากับทุกกิจกรรมภายในสถานศึกษา เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในเชิงประจักษ์ สามารถพิสูจน์ผลสำเร็จเป็นรูปธรรมได้

การที่จะทำให้การบริหารสถานศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 ให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในเชิงประจักษ์ได้นั้น ควรเป็นมีการวางแผนการดำเนินงานแบบบูรณาการที่ครอบคลุมทั้งองค์กร เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสามารถพิสูจน์เป็นรูปธรรมได้

อภิปรายผลการวิจัย

บุคลากรในสถานศึกษา ควรมีความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนเองเป็นอย่างดี มีความพอใจรักใคร่ในงาน ในหน้าที่ ผู้ร่วมงาน นักเรียน และผู้ใต้บังคับบัญชาเพื่อเป็นแรงจูงใจให้การทำงานประสบความสำเร็จ สิ่งจำเป็นสำหรับการบริหารคือต้องมีความอดทน รอคอย การกำกับดูแลโดยใช้หลักฉันทะเป็น ตัวช่วยให้งานพบความสำเร็จ ควรมีการสร้างเสริมกำลังใจในการทำงานให้เกิดความรักในงาน ในองค์กร ควรมีการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ อย่างตั้งใจตามเป้าหมายของการบริหารสถานศึกษา เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลอย่างยั่งยืนบุคลากรควรทำความเข้าใจเกี่ยวกับเป้าหมายในการบริหารจัดการ เพื่อพัฒนาตนเอง และผู้เรียน ภายในสถานศึกษามีความเข้าใจและ มีความตั้งใจในการวางแผนและจัดทำนโยบายในการบริหารงานในสถานศึกษา การทำงานด้วยใจรัก จะทำให้ผลที่ได้เกิดจากความตั้งใจจริง นำมาซึ่งความภาคภูมิใจในหน้าที่การงานของตน ซึ่งสอดคล้องกับ พระธรรมปิฎก ป.อ. ปยุตโต (2542:25) ได้กล่าวถึง ฉันทะ แปลว่า ความพอใจ ได้แก่ ความมีใจรักใคร่สิ่งที่ทำ และพอใจใฝ่รัก ในจุดหมายของสิ่งที่ทำนั้น อยากทำสิ่งนั้น ๆ ให้สำเร็จ อยากให้งานนั้นหรือสิ่งนั้นบรรลุ พุดง่าย ๆ ว่ารักงานและรักจุดหมายของงาน พุดให้ลึกลงไปทางธรรมว่า ความรักความใฝ่ใจปรารถนา ต่อภาวะดีงามเต็มเปี่ยมสมบูรณ์ของสิ่งนั้น ๆ ของงานนั้น อยากทำให้สำเร็จผลตามจุดหมายที่ดีงามนั้น เมื่อเห็นสิ่งนั้นหรืองานนั้นกำลังเดินหน้าไปสู่จุดหมาย ก็เกิดปิติเป็นความเอิบอímใจ

วิเชียร พากเพียร (2555:13) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของฉันทะ คือ เป็นข้าศึกกับความเบื่อหน่าย ทำให้ไม่เบื่องานไม่ท้อแท้ มีกำลังใจต่อสู้ป้องกันสร้างสรรค์สิ่งที่ตนรัก ทำให้งานหนักกลายเป็นงานเบาที่ยากก็กลายเป็นง่าย ถ้าขาดฉันทะ ทำให้ขาดกำลังใจ เบื่องาน ทอดทิ้งงาน กลายเป็นคนจับจด ไม่ก้าวหน้า ดังนั้น การบูรณาการหลักฉันทะเข้ากับการบริหารสถานศึกษา จึงเป็นสิ่งที่ผู้บริหารสถานศึกษาต้องทำความเข้าใจ มีความรักเอาใจใส่เป็นอย่างมาก เพราะว่างานที่มีความเข้าใจในตน ในคน และในงานถือว่าเป็นหัวใจสำคัญในการจัดการศึกษา ถ้าผู้บริหารสถานศึกษาจึงต้องมีกำลังใจต่อสู้ป้องกันสร้างสรรค์ด้วยความรัก ทำให้งานหนักกลายเป็นงานเบาที่ยากก็กลายเป็นง่าย ถ้าขาดฉันทะ ทำให้ขาดกำลังใจ เบื่องาน ทอดทิ้งงาน กลายเป็นคนจับจด ไม่ก้าวหน้า

2. อภิปรายผลการใช้หลักวิธีะ ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานอำเภอนาดูน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2

ควรมีความพากเพียรในการทำงาน ซึ่งในระบอบราชการจำเป็นต้องใช้ความเพียรพยายามเป็นอย่างมาก และควรมีความเข้าใจในระเบียบกฎเกณฑ์ของการบริหารสถานศึกษาเป็นอย่างดีเพื่อการบริหารจัดการ

อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ บุคลากรในสถานศึกษา ควรมีความมุ่งมั่นในการตรวจสอบและการประเมินผล เรื่อง การปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง การที่มีความอดทน ขยันหมั่นเพียร จะทำให้การทำงานประสบผลสำเร็จการมีความมุ่งมั่นในการขับเคลื่อนนโยบายสู่การปฏิบัติ ตามสภาพความเป็นจริงเป็นสิ่งสำคัญของนักพัฒนา ที่มีการคิดโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ มาพัฒนาสถานศึกษาอย่างสมเหตุ สมผล ในความมุ่งมั่นที่จะปรับปรุงและพัฒนา การบริหารงานในสถานศึกษา การทำงานด้วยความพรวกเพียร นำมาซึ่งความสำเร็จและเกิดผลสัมฤทธิ์ ทั้งแก่ตัวผู้สอนและเด็กนักเรียนด้วยความขยันอดทน เป็นคุณสมบัติของผู้ที่มีความตั้งใจจริง ในการที่หวังผลสำเร็จของการทำงาน ในการบริหารงานทุกภาคส่วนควรจะมีอดทนต่อทำงานถ้าขาดความขยัน ความขำนาญก็จะไม่เกิด พิทุร มลิวลีย์ (2540 : 15) ได้กล่าวไว้ว่า องค์ประกอบของอิทธิบาท 4 ที่เกี่ยวกับวิริยะ ความเพียรประกอบสิ่งนั้น คือ เมื่อทำสิ่งใดก็ทำด้วยความขยันหมั่นเพียรด้วยความพยายาม เข้มแข็งอดทน ไม่ทอดทิ้งกิจที่ทำนั้น (แข็งใจ)

3. อภิปรายผลการใช้หลักจิตตะ ในสถานศึกษาชั้นพื้นฐานอำเภอหาดใหญ่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2

การที่มีจิตใจดี มีความมุ่งมั่นในการทำงาน มองแต่ประโยชน์ส่วนรวมเป็นคนที่เก่ง ดีและมีความสุข การมีจิตจดจ่อเอาใจใส่ในงานและความตั้งใจจริงในการปฏิบัติงานเป็นสิ่งที่ควรกระทำ เพื่อความเจริญรุ่งเรืองทั้งหน้าที่การงาน และสังคมโดยทั่วไป บุคลากรควรมีความรับผิดชอบงานในหน้าที่ และสามารถประสานความร่วมมือทั้งในองค์กรและชุมชนได้เป็นอย่างดี มีจิตใจดีใสสะอาด มีความมุ่งมั่นในการทำงาน มองแต่ประโยชน์ส่วนรวม เป็นคนที่เก่ง ดีและมีความสุขควรมีการมีจิตจดจ่อเอาใจใส่ในงานและความตั้งใจจริงในการปฏิบัติงาน มีจิตใจโอบอ้อมอารีต่อบุคคลทั่วไป และมีความเสียสละในการอุทิศตน เพื่อบำเพ็ญประโยชน์ต่อสถานศึกษาและต่อสาธารณชนทั่วไป การทำงานด้วยความมุ่งมั่น ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคต่าง ๆ ทำให้เกิดผลดีทั้งแก่ตนเองและ ผู้อื่น เป็นการพิสูจน์ให้เห็นถึงศักยภาพที่มีอยู่ในตัวบุคคล อิทธิบาท 4 ไว้ดังนี้และกล่าวจิตตะว่าจิตตะ แปลว่า ความคิดจดจ่อ หรือเอาใจใส่ได้แก่ ความมีจิตผูกพัน จดจ่อ เผื่อคิดเรื่องนั้นใจอยู่กับงานนั้น ไม่ปล่อย ไม่ห่างไปไหน นั้นอย่างลึกซึ้ง อย่างมุ่งมั่น อย่างจริงจัง และอย่างทุ่มเท ใครก็ตามที่ทำงานด้วยการเอาใจจดจ่ออยู่กับงานนั้น คนนั้นจะประสบความสำเร็จ

4. อภิปรายผลการใช้หลักวิมังสา ในสถานศึกษาชั้นพื้นฐานอำเภอหาดใหญ่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2

การรู้จักวิเคราะห์งานและสังเคราะห์อย่างถูกต้อง ใช้หลักการของวิมังสาการไตร่ตรองใคร่ครวญอย่างรอบคอบ ก็จะสามารถทำให้ประสบผลสำเร็จในการทำงานได้การทำงานทุกอย่างจำเป็นต้องไตร่ตรองให้ละเอียดถี่ถ้วน ก่อนที่จะตัดสินใจทำอะไรลงไปเพื่องานจะได้ออกมาสมบูรณ์แบบไม่มีข้อบกพร่อง การปฏิบัติงานของบุคลากร ควรพิจารณาความสามารถในการปรับเปลี่ยนแผนดำเนินงานในการบริหารจัดการตามสถานการณ์ต่าง ๆ ตามความเหมาะสม รู้จักวิเคราะห์งานและสังเคราะห์อย่างถูกต้อง โดยใช้หลักการของวิมังสา การไตร่ตรองใคร่ครวญอย่างรอบคอบการทำงานด้วยความรอบคอบไตร่ตรองอย่างถี่ถ้วน คิดถึง

ข้อดีข้อเสีย ความสมเหตุสมผล วางานที่ทำได้วางแผนมาอย่างดี ทั้งที่เป็นเรื่องส่วนตัวและเป็นเรื่องที่ร่วมคิดร่วมทำกับคนอื่น เพื่อปรับปรุงปรับแก้ไขให้ดียิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งนี้

1) การบริหารสถานศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานอำเภอ นาดูน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 นั้น ทั้งผู้บริหารและครูผู้สอน ต่างก็มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องอิทธิบาท 4 เป็นอย่างดี ดังนั้น ควรมีการจัดทำโครงการและกิจกรรมรองรับ โดยการเน้นการติดตามประเมินผลอย่างเป็นรูปธรรม

2) ผลเปรียบเทียบการบริหารสถานศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 ในสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน อำเภอ นาดูน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 จำแนกตาม ตำแหน่ง วุฒิการศึกษา และประสบการณ์การทำงาน ไม่มีความแตกต่างกันอย่างไร เพราะว่าหลักอิทธิบาท 4 เป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เป็นสากล สามารถบูรณาการเข้าได้กับทุกกิจกรรมของการเรียนการสอน และการบริหารสถานศึกษา จึงเห็นสมควรนำมาเป็นหลักการที่สามารถนำมาประกอบเข้ากับแผนการดำเนินงานของทุกภาคส่วนในสถานศึกษา

3) แนวทางในการส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมที่ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน อำเภอนาดูน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 ที่จะทำให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในเชิงประจักษ์ได้นั้น ควรเป็นมีการวางแผนการดำเนินงานแบบบูรณาการที่ครอบคลุมทั้งองค์กรเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสามารถพิสูจน์เป็นรูปธรรมได้ 2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) การนำหลักอิทธิบาท 4 บูรณาการกับการบริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา

2) การส่งเสริมและพัฒนาโดยใช้หลักอิทธิบาท 4 บูรณาการกับการบริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา

3) การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมและพัฒนาโดยใช้หลักอิทธิบาท 4 บูรณาการกับการบริหารสถานศึกษาระดับอุดมศึกษา

เอกสารอ้างอิง

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2542). *พุทธธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,

พิฑูร มลิวัลย์. (2540). *แบบเรียนวิชาธรรมและนักธรรมชั้นตรี*. กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา.

วิเชียร พากเพียร. (2555). *การสร้างแบบทดสอบวัดคุณธรรมด้านอิทธิบาท 4 สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6*. ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2. (2556). *แผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ*.
มหาสารคาม: กลุ่มนโยบายและแผน.

Leadership Roles of The Demonstration School Administrators under The Thai Public University for The Next Decade

Thanomkhwan Thongprong

Sumet Ngamkanok and Sompong Panhoon

Burapha University, Thailand.

Corresponding Author, E-mail : snowykob@gmail.com

Abstracts

This research was 1) to determine the current conditions on the leadership roles of the demonstration school administrators as perceived by 148 demonstration schools teachers by means of simple random sampling, 2) to analyze and set up the leadership roles of demonstration school administrators' perceptions of the 17 expert panels by means of purposive sampling. EDFR technique was used for analyzing the data, and 3) to certify the appropriateness of leadership roles by using Focus Group Discussion technique. There were four aspects synthesized from the related research and use them as the components of leadership of the future.

The components of leadership roles were Visionary, Trustworthy, Communication and Team leading. Mean, standard deviation, median, and interquartile range, and descriptive technique were used for analyzing the data.

The results on current conditions of the leadership roles of school administrators were found at the high level in all aspects. The EDFR technique used for future trends of the leadership roles of demonstration school administrators showed consensus. For the focus group discussion, the expert panels agreed that all aspects of the leadership role were appropriate for the administrators in the next decade.

Keywords: Leadership Roles; School Administrators; The Next Decade

Introduction

Sakulsumpaopol, N. (2010 : online) mentioned about ONEC (1999) about the schools that carry out various members that are consisted of school administrator, educational leaders, teachers, parents and students. Education system changes that has been happened was made by Thai public Office of the National Education Commission researchers, political figure. Moreover, according to ONEC (1999, as cited in Sakulsumpaopol, N., 2010 : online) mentioned “Education for all” that began in 1990’s has emphasized importance of how to increase the quality of education. Similarly to other countries in the world, the educators have been faced with the problem of what is how to increase quality of education.

Moreover, the evidences about the low academic achievement of Thai students are showed in PISA test. The Thai students have been performing below the international average in core subjects, according to the results of the international 2018 PISA examinations according to the Organisation for Economic Co-operation and Development (Bangkok Post, 2019 : online) the results showed that most of Thai students have themselves the low score in science, mathematics and reading compared with the participating. In every year, the PISA examinations, access the educational evaluation which the basic skills of the students who are 15 years old. Thailand is ranked 56th for maths, 66th for reading, and 52nd for sciences (Bangkok Post, 2019 : online) Comparing to other Asian students, for example, students from Singapore got the high score in the PISA tests. For instance, Chinese students were top in all subjects (Bangkok Post, 2019 : online).

The demonstration schools or satit schools are know as laboratory schools as they are under the faculty of education in Thai public universities. It is noticeable that the demonstration schools are more flexible in term of management withing their own school than other state schools for example the student performance development and to produce the good quality of teacher students to the society. They are viewed as to provide better quality and more flexible of educational management (Thongprong, 1998 : 10 -15).

The researcher would like to say that it would be useful to analyze the leadership roles in the current and analyze and set up the roles of leadership of school administrators that are able to fit with the new era of the world.

Research objectives

1. To determine the current conditions about the roles of school administrators in coping with changes in the next decade in Public Demonstration schools in Thailand.
2. To analyze and set up the leadership roles of Demonstration schools’ administrators in secondary school level under the Office of Higher Education Commission in Thailand by using EDFR technique in the next decade.
3. To evaluate and certify the appropriateness of leadership roles of the school administrators in implementing change in the next decade.

Research design

The researcher would like to divide to research design into 3 parts according to the research objective as followed:

Objective 1

To determine current conditions about leadership of school administrators in public demonstration schools in secondary school level under the office of higher education commission in Thailand.

Research procedure

1. To review related literature about leadership theory, leadership and change theory of leaders.

2. Make a survey research by studying current condition leadership of school leadership of the school administrators in public demonstration schools in secondary school level under the office of higher education commission in Thailand by randomly select from population: the teachers. The researcher will use questionnaires for teachers as research instrument in five scale that explore leadership from the teachers and will statistically analyze by mean ($\bar{X}$) and standard deviation (SD) about the components of effective administrators' leadership of the Demonstration schools' administrators.

3. Do site visit by making pilot survey from the data from research instrument will be synthesized according to the objective 1.

Sampling design

To decide the suitable size of sample was important stage for data collection, it has to be connected and consistent between data and respondent. In this study, the research approach required a small actual sample of the respondents, due to the particular research area that had been focused.

Sample size

The researcher determine the population by using purposive sampling as the three best practice demonstration schools were selected. Next, in each school, the researcher used simple sampling to get the target sample size which were 148 teachers in the schools which are as followed:

Population	Sample size
Srinakharinwirot University Prasarnmit Demonstration School	
85	70
Srinakharinwirot University Patumwan Demonstration School	
70	59
The Demonstration School of Chulalongkorn	
80	66

(Chulalongkorn University Demonstration Secondary School, 2011 :online; Patumwan Demonstration School, 2019 : online; Srinakharinwirot University Prasarnmit Demonstration School (Secondary), 2019 : online)

Sampling

From table 1, the researcher used purposive sample to select the schools by using criteria as their reputations and the academic student outcomes. Next, in each school, the simple sampling to sample number of teachers, the researcher will use simple sampling technique according to (Krejcie, R., & Morgan, D.,1970 : 607-610)

Research instrument

Research questionnaire is divided into 2 part as followed:

Part 1: Demographic information. This part consisted of the questions asking about the position and the general information from the respondents.

Part 2: This part will ask the respondents to indicate how they perceive the role of their administrator or their own role as an administrator in their school. It indicates the degree of perception of each leadership that has been used to manage school in the context of current condition, which 1 as the level of strongly disagree and 5 stand for strongly agree as well as followed:

Interpretation criteria of Mean of teachers' opinions toward current condition of administrators leadership's role

4.51-5.00 refer to respondent agree in the highest level

3.51-4.50 refer to respondent agree in the high level

2.51-3.50 refer to respondent agree in the moderate level

1.51-2.50 refer to respondent agree in the low level

1.00-1.50 refer to respondent agree in the lowest level

The researcher collected the 148 questionnaires back which was 76 percent out of 195 teachers which were the sample of this study.

Test of the research instrument

Reliability and validity

Panel of expert judges

There are 6 experts in educational administration to the committee of expert by evaluating the items to the operational definition (IOC) using the Item Objective Congruence (IOC) and used the IC (Internal consistency) (Rovinelli and Hambleton, 1976; as cited in Saelao, 2014 : 52), and found all items have the IOC at 1.00.

The research questionnaire needed to be measured to clarify its reliability, by the committee of expert judges and then a pilot testing with a very small target sample in the Demonstration School of Ramkhamhaeng University (Secondary School) with 30 teachers at .963 of Cronbach Alpha Coefficient level.

Objective 2

To analyze and set up the leadership roles of Demonstration schools' administrators under the Office of Higher Education Commission in Thailand by using EDFR technique in the next decade.

The researcher used EDFR technique to analyze the leadership roles by asking the opinions from professional experts in educational administration in order to get the consensus from them about the leadership roles in the next decade of Demonstration schools' administrators.

Research procedure

1. The researcher took the results from objective one to analyze for finding the low Mean ($\bar{X}$) to use as a setting the issues to interview the 17 expert panels.

2. The researcher set up the unstructured interview for 17 expert panels about 4 components of leadership role.

3. The researcher proposed to the advisor for approval.

4. The researcher took the unstructured interview to 17 expert panels: six experts to face-to-face interview and the rest of experts were asked to send the opinions and recommendation in document form to confirm questionnaire and improve some items.

5. The researcher proposed the questionnaire to the advisor for approval.

6. The questionnaire were administered to 17 experts panels.

7. The researcher analyzed and concluded results to propose to be certified in next stage.

Sampling design

The researcher selected 17 professional experts in Educational Administration. There are two selecting criteria: Associate professor lecturers in Educational Administration Department in Higher Education and demonstration schools directors with the two years working experience as the school director, to create the leadership of Demonstration schools' administrators.

Research instruments

The instruments for this objective were interview protocol and questionnaire analyzed and described the study objectives as followed:

1. Interview protocol

This part consisted of the questions from the results of objective one to ask the opinions and the recommendations from the expert panels to confirm in term of the leadership roles in the future of administrators in demonstration schools under public university in Thailand for 44 items.

2. The questionnaires for Delphi

This part was adjusted from the confirmation of experts panels. The expert panels were asked to indicate their opinions towards the role of administrators in demonstration schools. It indicated the degree of median and interquartile range, which one being strongly disagree and five being strongly agree as followed:

Interpretation criteria of possibility of expert panels' opinions was five rating scale as followed

- 5 means Highest consistence
- 4 means High consistence
- 3 means Moderate consistence
- 2 means Low consistence
- 1 means Lowest consistence

Both instruments were approved by the advisor before distributing them to the respondents.

Data collection

1. The researcher went to see the professional experts to interview by using the results from stage one.

2. The researcher got all the data: opinions and recommendations and adjusted to do the questionnaire for EDFR.

3. The researcher sent out questionnaire to the professional experts.

4. After obtained the questionnaire, the researcher analysed the data.

5. After obtained the professional experts consensus, the researcher prepare the consensus to do focus group discuss as it is shown stage three.

Data analysis

The researcher used Content Analysis Technique for interview and Delphi techniques, the researcher used Median (Mdn) and Interquartile Range (IQR) statistical techniques for data analysis.

1. Median levels criteria are as follow:

Interpretation criteria of median of expert panels' opinions are as followed (Poolpatarachewin, 1999 as cited in Phattasen, 2009 : 151).

Median between 4.50-5.00 means level of consensus is the highest

Median between 3.50-4.49 means level of consensus is high

Median between 2.50-3.49 means level of consensus is moderate

Median between 1.50-2.49 means level of consensus is low

Median between 1.00-1.49 means level of consensus is the lowest

The considerable items to as possibility of expert panels' must be 3.50 and higher

2. Interquartile range criteria are as followed:

The appropriate criteria of interquartile range of expert panels' opinions used in this research is lower than 1.50 (Poolpatarachewin, 1999 as cited in Phattasen, 2009 : 151).

Objective 3

To certify the appropriateness of leadership roles school administrators in implementing change in the next decade.

Research procedure

1. The researcher took the consensus from objective two, after analyzing Median (Mdn) Interquartile Range from 17 expert panels.
2. The researcher set up the unstructured interview for five expert panels about 4 components of leadership role by conducting focus group discussion because of the time overlap of the expert panels.
3. The researcher proposed to the advisor for approval.
4. The researcher took the structured interview to ask five expert panels.
5. The researcher concluded the main issue from the focus group discussing, including opinions of experts panels in term of appropriateness and how to apply the leadership roles in the future and recommendations from the experts panels.
6. The researcher proposed the results to the advisor for approval to report in the research.

Sampling design

The researcher selected five professional experts panels in Educational Administration. There are two selecting criteria: associate professor lecturers in educational administration and educational experts who obtained the Degree doctoral degree in educational administration.

Research instruments

The instrument for this objective were unstructured interview and open-ended questionnaire in order to record the data from focus group discussion as followed:

1. Unstructured interview

This part consisted of the questions from the results of objective two to ask the expert panels in term of appropriateness and how to apply the leadership roles in the future from the expert panels of administrators in demonstration schools under public university in Thailand.

2. The open-end questionnaire

This part was adapted and adjusted from the results of interview part. The expert panels were questioned including their further recommendations for the future towards administrators' role in demonstration schools.

Both instruments were approved by the advisor before distributing them to the respondents.

Data collection

The researcher divided the group of expert panels into two groups according to the time overlap of the experts. After that, the researcher set the questions and result of the objective 2 to the participants and select the place for the group. The purposive sampling method was those are educational experts.

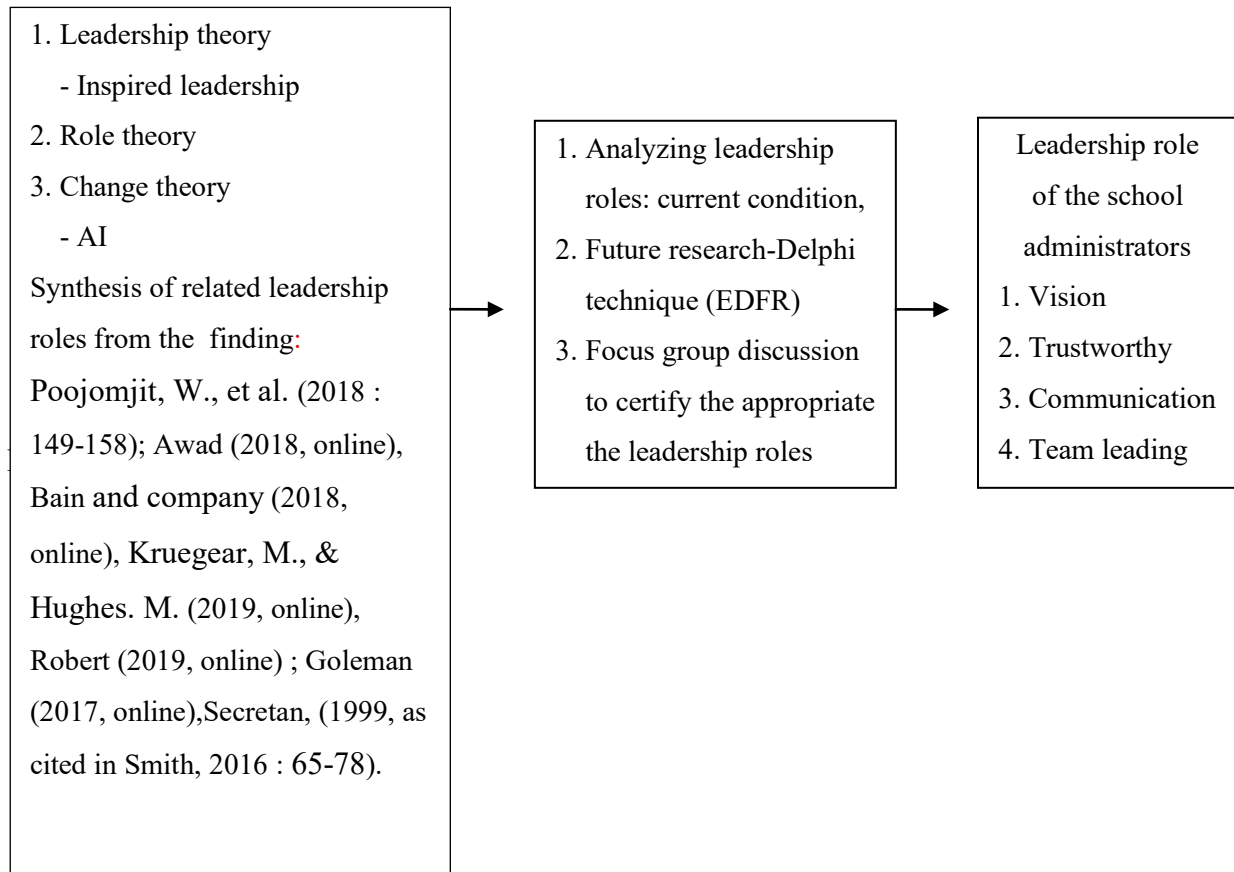
The researcher stated the purposes in each group. It took around two hours in this discussion. The main ideas of the group discussion was to conclude and report about the participants' opinions and recommendations for the research.

Data analysis

The researcher counted to analyze inform of frequency and content analysis to analysis of the participants' opinions from the respondents.

Conceptual framework

Leadership roles of the demonstration school administrators under the Thai public university



Research Results

There are 4 aspects of leadership that has been synthesized and according to objective 1-3.

1. The opinion of lecturers in demonstration schools about current leadership in their schools were at high level. It is noticeable that they agreed about the component of leadership of the future as visionary, trustworthy, communication and team leading.

2. The consensus of the experts from EDFR were consistent. As it can be seen, the experts all agreed that the 4 components of leadership.

EDFR Consensus

Aspects	Median	IQR	Experts' opinions
1. Visionary	4-5	0-1	Consistent
2. Trustworthy	4-5	0-1	Consistent
3. Communication	4-5	1	Consistent
4. Team leading	4-5	0-1	Consistent

3. The results of a group conversation with five expert panels on the leadership roles of the demonstration school administrators in the future, could be concluded that a group of experts certified the components of leadership roles in terms of appropriateness and application

Focus group discussion

Aspects	Experts' opinions						
	Experts					Frequency and percentage	Results
	1	2	3	4	5		
1. Visionary							
1.1 Appropriateness	✓	✓	✓	✓	✓	5 (100 percent)	Certified
1.2 Application	✓	✓	✓	✓	✓	5 (100 percent)	Certified
2. Trustworthy							
2.1 Appropriateness	✓	✓	✓	✓	✓	5 (100 percent)	Certified
2.2 Application	✓	✓	✓	✓	✓	5 (100 percent)	Certified
3. Communication							
3.1 Appropriateness	✓	✓	✓	✓	✓	5 (100 percent)	Certified
3.2 Application	✓	✓	✓	✓	✓	5 (100 percent)	Certified
4. Team leading							
4.1 Appropriateness	✓	✓	✓	✓	✓	5 (100 percent)	Certified
4.2 Application	✓	✓	✓	✓	✓	5 (100 percent)	Certified

Discussion

The researcher used and referred the data from educational experts to confirm and certify the possibility and the consistent in the attributes of leadership roles of the future could be discussed in each aspect as followed:

1. Visionary: in this aspect, the EDFR results were consensus from the 17 experts panels. According to Howard, P. et al. (2019 : online) that mentioned about vision for educational leadership that has been proposing as an attribute to support reform of education.

2. Trustworthy: in this aspect, the EDFR results were consensus from the 17 experts panels. As a principal, it is very important to be with the school's vision and goals. However, to be trustworthy on the context of using the new technology for future is also important. According to (Grady, 2011 : Online) school leaders or principals are supposed to be as a model of technology application and promote to use technology in their organization. For example, they encourage technology operation in instructional approaches and also help their teachers to set goals to use technology in their teaching methods. Additionally, the school leaders must be calm about the resistance and anxiety of using technology when the application of technology attack the teachers. Moreover, the school administrators have to be visible and support their subordinates as their responsibility to ensure that the teachers keep inspired to use technology and do not get irritated by the administrators' expectations of technology application in the organization.

3. Communication : in this aspect, the EDFR results were consensus from the 17 experts panels. To communication, in my opinion, this attribute of the leadership of the future

are important to cope with education change in context of technology and AI which is related (Maudling, W. S. et al., 2012 : 20-29) they mentioned that “relationship building” skill of school leaders is their communication ability, listening carefully and keep sympathetic character that produce trust and understanding.

4. Team leading: in this aspect, the EDFR results were consensus from the 17 experts panels. To be team leading, in my opinion, to inspire school members to work as a team in the organization, the school administrators should make the staff feel to be a part of their organization and enjoy with their team, it is related to (OECD, 2009 : online) that mentioned about the new time of school that cultures of collaborative work are needed to build and set up by the school leaders by conducting effective teaching in new age schools to be as collegiality, cooperation and collaboration from the member of teams. Encouraging and supporting in teamwork promotion among all teachers are needed for school administrators.

Recommendations

The leadership roles of the demonstration school administrators as perceived by school teachers on current condition showed that they performed active roles in school administration and rated at higher to highest levels. The 17 expert panels perceived the leadership roles showed high consensus in every aspect. For the focus group discussion from the five expert panels found that the roles were appropriate for the school administrators in the next decade. The researcher gives the recommend upon the school improvement as follows:

1. The school administrators as change agent establish direction by creating the school vision and setting up strategies in moving forward to the ultimate goals for the next decade. Information technology and AI concepts applying to teaching and learning environment including effective school management will take advantage for the next decade.

2. The school administrators as change agent by taking the leadership roles build teamwork in working together with all school personnel and stakeholders with trustworthy to each other.

3. The school administrators as change agent align the school personnel together for in working through effective two way communication for better mutual understanding to each other. Also, information technology, digital technology devices will take advantage taking place traditional communicative messages.

Recommendation for further research

There are many limitations in conducting this research as discussed before, the researcher recommends to conduct the future research as follows:

1. Conduct the instructional leadership role model of school administrators for improving teaching and learning environments. The research technique should be mixed method, quantitative and qualitative.

2. Participative action research should be conducted as R & D for the benefit of teachers and administrators as well.

3. Factors effecting the student achievement in the education era 4.0

4. Analysis of the key standard performance indicators of the school teachers and administrator in the next decade.

5. Artificial intelligence roles (actual and expected roles) enhancing the school management in Thailand.

References

- Awad, O. (2018). The relationship between the inspirational leader leadership and the entrepreneurship in the small and medium-sized enterprises in GazaStrip. *Online*. Retrieved May 5, 2020. from :https://iugspace.iugaza.edu.ps/bitstream/handle/20.50012358/20309/file_1.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Bain and company. (2018). How Leaders Inspire: Cracking the Code. *Online*. Retrieved May 5, 2020. from :<https://www.bain.com/insights/how-leaders-inspire-cracking-the-code/>
- Bangkok Post. (2019). Poor grades for Thai students in PISA tests. *Online*. Retrieved May 5, 2020. from : <https://www.bangkokpost.com/thailand/general/1808509/poor-grades-for-thai-students-in-pisa-tests>
- Chulalongkorn University Demonstration Secondary School. (2011). Chulalongkorn University Demonstration Secondary School. *Online*. Retrieved May 5, 2020. from : <http://www.satitm.chula.ac.th/>
- Goleman, D. (2017). 4 Keys to being an inspirational leader. *Online*. Retrieved May 5, 2020. from : <https://www.linkedin.com/pulse/4-keys-being-inspirational-leader-daniel-goleman>
- Grady, M. (2011). The principal's role as technology leader. *Online*. Retrieved May 5, 2020. from : <https://www.seenmagazine.us/Articles/Article-Detail/articleid/1800/the-principal-8217-s-role-as-technology-leader>
- Howard, P. et al. (2019). Leading Educational change in the 21st century: creating living schools through shared vision and transformative governance. *Online*. Retrieved May 5, 2020. from :<https://www.mdpi.com/2071-1050/11/15/4109>
- Krejcie, R., & Morgan, D. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement*, 19 (30), 607-610.
- Kruegear, M., & Hughes. M. (2019). Being an inspirational leader. *Online*. Retrieved May 5, 2020. from : <https://www.nfhs.org/media/1014401/workshop-session-10-17-being-an-inspirational-leader.pdf>
- Maudling, W. S. et al. (2012). Emotional intelligence and resilience as predictors of leadership in school administrators. *Journal of Leadership Studies*, 5(4), 20-29.
- OECD. (2009). Improving School Leadership, the toolkit. *Online*. Retrieved May 5, 2020. from : <https://www.oecd.org/education/school/44339174.pdf>
- ONEC. (1999). *Education in Thailand 1999*. Bangkok: Office of the National Education. Bangkok: Commission.
- Patumwan Demonstration School. (2019). *Online*. Retrieved May 5, 2020. from : <https://www.satitpatumwan.ac.th/>
- Phattasen, S. (2009). *The strategic management for autonomous university in the next decade: The case study of Burapha University*. Dissertation. Faculty of education: Burapha University.
- Poojomjit, W., et al. (2018). Indicators of inspirational leadership for primary school principals: developing and testing the structural relationship model. *International education studies*, 11(12), 149-158.
- Poolpatarachewin, C. (1999). *EDFR research technique: The future research technique handout : Research to guide vision and policy formulation*. Chonburi: Burapha University.
- Robert, F. (2019). 7 Essential traits of inspirational leader. *Online*. Retrieved May 5, 2020. from :<https://peopledevelopmentmagazine.com/2019/04/03/inspirationalleadership/>

- Rovinelli, R. J., & Hambleton, R.K. (1976). On the use of content specialists in the assessment of criterion-referenced test item validity. *Online*. Retrieved May 5, 2020. from: https://pdfs.semanticscholar.org/14a1/8d4b0d4694911ff32b20de7f1f090088012e.pdf?_ga=2.232284191.1203059266.1599286970-1283401009.1596108866
- Saelao, S., (2014). *The effect of online language learning of the English achievement of first-year undergraduate students*. Doctoral Dissertation, Faculty of education: Burapha University.
- Sakulsumpaopol, N. (2010). The roles of school principals in implement change in elementary and secondary school in Thailand. *Online*. Retrieved May 5, 2020. from: http://vuir.vu.edu.au/15842/2/SAKUKSUMPAOPOL%20Natcharinthesis_nosignature.pdf
- Secretan, L. (1999). *Inspirational leadership*. Toronto, ON: Macmillan Canada.
- Smith, B. (2016). The role of leadership style in creating a great school. *SELU Research Review Journal*, 1(1), 65-78.
- Srinakharinwirot University Prasarnmit Demonstration School (Secondary). (2019). *Online*. Retrieved May 5, 2020. from: <https://spsm.ac.th/home/>
- Thongprong, A. (1998). *Parents' expectations of the demonstration school of Ramkhamhaeng university*. Faculty of Education: Ramkhamhaeng University.

การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องโครงสร้างไวยากรณ์ภาษาอังกฤษ
ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนโดยวิธีการสอนแบบ

Student Teams Achievement Divisions (STAD)

และวิธีการสอนแบบ Grammar translation

**A Comparison of English Grammar Structure Achievement of
mathayomsuksa 1 Students by Using The Method of
Student Teams Achievement Divisions (STAD)
and The method of Grammar translation**

กาญจนา สิ่งประสงค์

มหาวิทยาลัยรามคำแหง

Karnchana Singprasong

Ramkhamhaeng University, Thailand

E-mail : tadum_dumm@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงทดลองครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องโครงสร้างไวยากรณ์ภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง (ฝ่ายมัธยม) ระหว่างนักเรียนที่ได้รับโดยวิธีจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือที่เน้นผลสัมฤทธิ์ (STAD) และวิธีจัดการเรียนรู้แบบ Grammar translation ตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในภาคเรียน 2 ปีการศึกษา 2562 จำนวน 54 คน จาก 2 ห้องเรียน ห้องเรียนละ 27 คน ใช้วิธีการโดยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (Sample Random Sampling) โดยให้กลุ่มทดลองใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือที่เน้นผลสัมฤทธิ์ Student Teams Achievement Divisions (STAD) และกลุ่มควบคุมใช้การจัดการเรียนรู้แบบ Grammar translation ใช้เวลาสอนกลุ่มละ 5 คาบ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยแผนการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือที่เน้นผลสัมฤทธิ์ (STAD) แผนการจัดการเรียนรู้แบบ Grammar translation และแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องโครงสร้างไวยากรณ์ภาษาอังกฤษ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่า t- test

ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียนรู้แบบร่วมมือแบบที่เน้นผลสัมฤทธิ์ (STAD) สูงกว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียนรู้แบบ Grammar translation อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ : โครงสร้างไวยากรณ์ภาษาอังกฤษ; วิธีการสอนแบบ Student Teams Achievement Divisions (STAD); วิธีการสอนอ่านแบบ Grammar translation

Abstracts

The purposes of this experimental research were to compare the English Grammar Structure Achievement of the mathayomsuksa 1 students between the method of Student Teams Achievement Divisions (STAD) and the method of Grammar translation. The sample consisted of 54 mathayomsuksa 1 in the second semester of academic year 2019 from The Demonstration School of Ramkhamhaeng University. There were two experimental condition, the method of Student Teams Achievement Divisions (STAD) , Experimental Group and the method of Grammar translation, Control Group. Each group consisted of 27 students. The experimental group was taught by the method of Student Teams Achievement Divisions (STAD), while the control group was taught by the method of Grammar translation. The research tools were the lesson plans of the method of Student Teams Achievement Divisions (STAD) and Grammar translation. And the test of the English grammar structure achievement. The data was analyzed by Mean, Standard Deviation, and statistical test, t-test.

The result of research were found that the English grammar structure achievement of experimental group, the method of Student Teams Achievement Divisions (STAD) was significantly difference from the control group, the method of Grammar translation at the 0.05 level.

Keywords: English Grammar Structure; The Method of Student Teams Achievement Divisions (STAD); The method of Grammar translation

บทนำ

ปัจจุบันนี้ภาษาอังกฤษมีบทบาทอย่างยิ่ง และเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้ประเทศไทยพัฒนาได้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก โดยมุ่งใช้ความก้าวหน้าของสังคม ความรู้ และนวัตกรรมทางเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นปัจจัยชี้้นำในการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ดังนั้น การเตรียมความพร้อมของบุคลากรในประเทศเพื่อให้มีทักษะภาษาอังกฤษในระดับที่สามารถติดต่อสื่อสาร แสวงหาความรู้และสร้างความสำคัญอันดีได้ ซึ่งการจัดการเรียนการสอนวิชาภาษาอังกฤษจำเป็นต้องสอนให้ผู้เรียนให้เกิดทักษะในทุกด้าน โดยหลักสูตรมีความมุ่งหวังให้ผู้เรียนมีเจตคติที่ดีต่อภาษาต่างประเทศ สามารถใช้ภาษาต่างประเทศสื่อสารในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ ซึ่งประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งในสมาชิกอาเซียน ดังนั้น ภาษาอังกฤษจึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ทั้งด้านการศึกษา การประกอบอาชีพ การดำรงชีวิต รวมทั้งมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องราวและวัฒนธรรมอันหลากหลาย และสามารถถ่ายทอดความคิดและวัฒนธรรมไทยไปยังสังคมโลกอย่างสร้างสรรค์ การเรียนภาษาต่างประเทศจะช่วยให้นักเรียนมีวิสัยทัศน์กว้างไกลสามารถสื่อสารกับชาวต่างชาติได้อย่างถูกต้องเหมาะสมและมั่นใจ

ภาษาต่างประเทศที่เป็นสาระการเรียนรู้พื้นฐานซึ่งกำหนดให้เรียนตลอดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน คือ ภาษาอังกฤษ ส่วนภาษาต่างประเทศอื่น เช่น ภาษาฝรั่งเศส เยอรมัน จีน ญี่ปุ่น อาหรับ บาลี และภาษากลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน หรือภาษาอื่น ๆ ให้อยู่ในดุลยพินิจของสถานศึกษาที่จะจัดทำ

รายวิชาและจัดการเรียนรู้ตามความเหมาะสม (หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551) กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กำหนดไว้ในกลุ่มสาระภาษาต่างประเทศไว้ 4 สาระสำคัญ คือ ภาษาเพื่อการสื่อสาร ภาษาและวัฒนธรรม ภาษาด้วยความสัมพันธ์กับกลุ่มสาระอื่น และภาษาด้วยความสัมพันธ์กับชุมชนและโลก ซึ่งจะเน้น 4 ทักษะ คือ ฟัง พูด อ่าน เขียน

จากผลการเรียนภาษาอังกฤษของผู้เรียนบางส่วนที่ยังมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ ซึ่งจากการสังเกตพบว่านักเรียนเหล่านี้ยังขาดทักษะทั้งด้านการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียนภาษาอังกฤษ ผู้เรียนแสดงความเบื่อหน่ายขาดความกระตือรือร้นต่อกิจกรรมการเรียนภาษาอังกฤษ ขาดความสนใจและไม่ให้ความร่วมมือในการปฏิบัติกิจกรรม ซึ่งการสอนภาษาอังกฤษเพื่อให้นักเรียนสามารถ ฟัง พูด อ่าน และเขียนได้ และสามารถนำไปใช้สื่อสารในชีวิตประจำวันได้นั้น กิจกรรมในชั้นเรียนถือว่าเป็นหัวใจของการสอนภาษา ซึ่งกิจกรรมในชั้นเรียนต้องช่วยให้ผู้เรียนได้ฝึกคิด ฝึกใช้ภาษา ฝึกปฏิบัติ และทำให้ผู้เรียนเกิดแรงจูงใจในการเรียน ช่วยให้การเรียนภาษาเป็นไปอย่างธรรมชาติและช่วยสร้างสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ ซึ่งกิจกรรมที่จะนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอนนั้นมีมากมายหลายวิธี การเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative Learning) เป็นวิธีการสอนที่ทำให้เกิดการกระตุ้นความคิดซึ่งกันและกัน ให้นักเรียนทำงานเป็นกลุ่มเล็ก ๆ เพื่อช่วยกันเรียนรู้โดยมีจุดประสงค์เพื่อให้นักเรียนเกิดความรู้ความเข้าใจที่ถ่องแท้ ทักษะและความเข้าใจ มีความสุขในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การเรียนแบบร่วมมือนั้นมีหลายรูปแบบ เช่น การเรียนแบบร่วมมือแบบกลุ่มแข่งขัน (Teams – Games Tournament หรือ TGT) การเรียนแบบร่วมมือแบบกลุ่มสัมฤทธิ์ (Student Teams-Achievement Division หรือ STAD) การเรียนแบบร่วมมือแบบบูรณาการอ่านและการเขียน (Cooperative Integrated Reading and Composition หรือ CIRC) การเรียนแบบร่วมมือแบบจิ๊กซอว์ (Jigsaw) และการเรียนแบบร่วมมือแบบกลุ่มช่วยสอนเป็นรายบุคคล (Team Assisted Individualization หรือ TAI) ซึ่งการเรียนแบบร่วมมือนี้จะกำหนดให้นักเรียนเป็นกลุ่ม กลุ่ม 4-6 คน สมาชิกในกลุ่มประกอบด้วย ผู้ที่มีความสามารถในการเรียนรู้แตกต่างกัน โดยสมาชิกจะคอยกระตุ้นซึ่งกันและกัน เพื่อพากันไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่ต้องการ และจะได้รับรางวัลเมื่อสมาชิกในกลุ่มมีความสามารถเพิ่มขึ้น (อดุสิทธิ์ คิตรีมย์, 2548 : 19)

ผู้วิจัยได้สนใจที่จะศึกษาวิธีสอนแบบร่วมมือโดยวิธีแบ่งกลุ่มตามผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (Student Teams-Achievement Division) (STAD) เพื่อมาเปรียบเทียบกับการสอนโดยวิธีการสอนแบบการแปลไวยากรณ์ (Grammar translation) โดยส่วนใหญ่ ผู้วิจัยได้นำวิธีการสอนแบบ Grammar translation ซึ่งเป็นวิธีสอนแบบแปลไวยากรณ์ (Grammar Translation) เกิดขึ้นมาเป็นเวลานานตั้งแต่มีการสอนภาษาละตินโดยมีจุดประสงค์ เพื่อให้ผู้เรียนมีความซาบซึ้งในวรรณคดี และใช้เป็นภาษาของผู้มีการศึกษา วิธีสอนดังกล่าวมุ่งเน้นในเรื่องของ กฎเกณฑ์ทางไวยากรณ์ คำศัพท์ และฝึกแปลประโยค โดยที่ผู้เรียนสามารถเข้าใจภาษาต่างประเทศได้โดยการฝึกจำกฎเกณฑ์และคำศัพท์เพื่อใช้ในการแปลมาสู่ภาษาแม่ของผู้เรียนจนเป็นที่เข้าใจ แม้ว่าต่อมาภาษาละตินจะ เสื่อมความนิยมลง แต่การสอนภาษาต่างประเทศอื่น ๆ ยังคงสะท้อนวิธีสอน

แบบภาษาลาตินอยู่ เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส และภาษาอิตาลี (ภักขร หรุ่นเลิศ, 2547: 62) ดังนั้นวิธีสอนแบบแปลไวยากรณ์จึงเป็นวิธีสอนภาษาต่างประเทศแบบดั้งเดิมที่ใช้กัน อย่างแพร่หลายในกลุ่มประเทศยุโรปตะวันตกในช่วงศตวรรษที่ 18-19 และในปัจจุบันก็ยังคงเป็นที่นิยมในกลุ่ม ประเทศที่มีวัฒนธรรมแบบกลุ่ม (Collectivistic Countries) มากกว่าประเทศที่มีวัฒนธรรมแบบปัจเจกชน (Individualistic Countries) เช่น ประเทศไทยและญี่ปุ่น ซึ่งวิธีสอนดังกล่าวสามารถช่วยให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจความหมายของคำศัพท์ต่างประเทศและโครงสร้างประโยค ที่ซับซ้อนได้ดี ซึ่งส่วนใหญ่ผู้วิจัยได้นำวิธีนี้มาใช้ในการเรียนการสอนโครงสร้าง อธิบายกฎไวยากรณ์และข้อยกเว้นต่าง ๆ ขณะเดียวกันผู้เรียนต้องท่องจำจากเกณฑ์ต่างๆ ท่องศัพท์และนำไปแต่งประโยค หรือแปลข้อความเป็นภาษาของตน แต่จากงานวิจัยของศศิกานต์ โฆษตระกูล ได้กล่าวไว้ว่า วิธีนี้อาจจะเน้นผู้สอนเป็นศูนย์กลางมากกว่าจะเน้นที่ตัวผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยผู้สอนเป็นผู้ควบคุมชั้นเรียน และให้ความรู้แก่ผู้เรียนฝ่ายเดียว ผู้เรียนไม่ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมทำให้การสอนในภาพรวมมีลักษณะเป็นการสื่อสารทางเดียว (one-way communication) การเรียนการสอนด้วยวิธีการเช่นนี้อาจทำให้ผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่าย ไม่มีความกระตือรือร้นที่จะเรียนและไม่มีความสุข อาจจะก่อให้เกิดความคิดที่ว่า การเรียนไวยากรณ์ เป็นเรื่องหนักและยาก ซึ่งส่งผลให้ผู้เรียนไม่ประสบผลสำเร็จในการเรียนไวยากรณ์ ภาษาอังกฤษ และไม่สามารถนำความรู้ไวยากรณ์ที่เรียนไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์จริงได้ทำให้เกิดข้อผิดพลาดและความล้มเหลวในการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร วิธีการสอนแบบนี้อาจทำให้ผู้เรียนบางส่วนรู้สึกเบื่อหน่าย จึงทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาวิธีการสอนที่จะนำมาเปรียบเทียบกับวิธีการสอนแบบเดิม ซึ่งการจัดการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ วิธีหนึ่งที่น่าจะทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้น คือการสอนแบบร่วมมือกัน (Cooperative learning) เนื่องจากเป็นวิธีการจัดการเรียนการสอนที่แบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มย่อยกำหนดให้สมาชิกในกลุ่มมีความแตกต่างกันในด้านความสามารถของการเรียน ลักษณะเด่นของการเรียนแบบนี้จะเน้นความร่วมมือร่วมใจกันระหว่างสมาชิกทุกคนในกลุ่ม สมาชิกแต่ละคนจะมีหน้าที่และความรับผิดชอบต่อการเรียนที่ครูสอน ช่วยเหลือซึ่งกันและกันเพื่อทุกคนจะได้รับความสำเร็จร่วมกัน จากการศึกษาพบว่าวิธีการสอนแบบร่วมมือกัน มีหลายรูปแบบ เช่น รูปแบบ Jisaw รูปแบบ STAD รูปแบบ TGT รูปแบบ JI ซึ่งการสอนสอนด้วยวิธีการเรียนแบบร่วมมือกันแต่ละรูปแบบมีความเหมาะสมในด้านเนื้อหา และวิธีสอนที่แตกต่างกัน ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะนำการสอนด้วยวิธีการเรียนแบบร่วมมือกันเทคนิค STAD มาใช้ในการเรียนการสอนในวิชาภาษาอังกฤษ การจัดการเรียนรู้อยู่แบบ STAD คือ รูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบร่วมมือกันเรียนรู้อีกรูปแบบหนึ่ง ที่มีชื่อเต็มว่า Student Teams Achievement Divisions เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งกำหนดให้นักเรียนที่มีความสามารถแตกต่างกัน ทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มๆ ละ 4-5 คน ซึ่งประกอบด้วย นักเรียนที่เรียนเก่ง 1 คน นักเรียนที่เรียนปานกลาง 2-3 คน และนักเรียนที่เรียนอ่อน 1 คน ซึ่งมีผู้วิจัยหลายท่านที่ได้นำวิธีนี้ไปใช้ อาทิเช่น ผลงานวิทยานิพนธ์ของ สุทัศน์ สังคะพันธ์ ที่ได้นำวิธีการสอนแบบ STAD ไปใช้ในการพัฒนาทักษะการ

อ่านภาษาอังกฤษ ซึ่งผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยวิธีการสอนแบบ STAD มีผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ที่สูงขึ้น

จากประเด็นดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการนำวิธีการสอนแบบ STAD และวิธีการสอนแบบ Grammar Translate มาทดลองใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โครงสร้างภาษาอังกฤษ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง (ฝ่ายมัธยม) ที่ได้รับการสอนโดยการเรียนแบบร่วมมือกัน เทคนิค STAD กับ วิธีสอนแบบ Grammar translation เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการเรียนภาษาอังกฤษต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง โครงสร้างไวยากรณ์ภาษาอังกฤษ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง (ฝ่ายมัธยม) ระหว่างวิธีการสอนแบบ Student Teams Achievement Divisions (STAD) วิธีการสอนแบบ Grammar translation

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) ใช้รูปแบบ Posttest Control Group Design ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง (ฝ่ายมัธยม) จำนวน 8 ห้อง รวมนักเรียน 272 คน ที่กำลังเรียนในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2562 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง (ฝ่ายมัธยม) จำนวน 54 คน ที่กำลังเรียนวิชาภาษาอังกฤษ อ21102 ภาคเรียนที่ 2 ในปีการศึกษา 2562 ใช้วิธีการเลือกจากได้มาจากการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) จำนวน 8 ห้อง เลือกห้องที่นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอยู่ในระดับเดียวกันทั้ง 2 ห้อง คือ 1/3 และ 1/4 ห้องเรียนละ 27 คน ผู้วิจัยกำหนดให้ห้อง 1/3 เป็นกลุ่มทดลอง และ 1/4 เป็นกลุ่มควบคุม โดยกลุ่มทดลองได้รับการสอนแบบ Student Teams Achievement Divisions (STAD) และกลุ่มควบคุมได้รับการสอนแบบ Grammar translation

การเก็บข้อมูลและแบบสอบถาม

1) ผู้วิจัยได้ศึกษาปัญหาผลสัมฤทธิ์ในรายวิชาภาษาอังกฤษ จากผลการเรียนของผู้เรียนบางส่วนที่ยังมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ ซึ่งจากการสังเกตพบว่านักเรียนเหล่านี้ยังขาดทักษะทั้งด้านการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียนภาษาอังกฤษ มีความรู้พื้นฐานทางด้านโครงสร้างน้อย ขาดความเข้าใจในเรื่องโครงสร้างซึ่งปัญหานี้จะมีผลต่อทักษะในทุก ๆ ด้าน ทำให้มีผลการเรียนภาษาอังกฤษต่ำลง ผู้วิจัยจึงตระหนักถึงความสำคัญของการแก้ไขปัญหการเรียนการสอนโครงสร้างไวยากรณ์ภาษาอังกฤษของนักเรียนในโรงเรียน ผู้วิจัยได้สนใจที่จะศึกษาวิธีสอนแบบร่วมมือโดยวิธีแบ่งกลุ่มตามผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (Student Teams Achievement

Divisions) เพื่อมาเปรียบเทียบกับการสอนโดยวิธีการสอนแบบไวยากรณ์และการแปล (Grammar translation)

2) ผู้วิจัยได้สร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ ซึ่งประกอบด้วย แผนการจัดการเรียนรู้แบบ Student Teams Achievement Divisions (STAD) แผนการจัดการเรียนรู้แบบ Grammar translation และได้นำแผนการจัดการเรียนรู้ไปใช้ดังนี้

1. แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ Student Teams Achievement Divisions (STAD) จำนวน 5 แผน ใช้กับกลุ่มทดลอง จำนวน 5 คาบ คาบละ 50 นาที

2. แผนการจัดการเรียนรู้แบบ Grammar translation จำนวน 5 แผน ใช้กับกลุ่มควบคุม จำนวน 5 คาบ คาบละ 50 นาที

3) ผู้วิจัยนำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ด้านการเรียน เรื่องโครงสร้างไวยากรณ์ภาษาอังกฤษ ซึ่งเป็นข้อสอบชนิดปรนัย แบบ 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ ไปทดสอบทั้งสองกลุ่ม

4) นำคะแนนที่ได้จากการทดสอบมาวิเคราะห์ เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ด้านการเรียน เรื่องโครงสร้างไวยากรณ์ภาษาอังกฤษ ของมัธยมศึกษาปีที่ 1 ด้วยวิธีการสอนโดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ Student Teams Achievement Divisions (STAD) กับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ Grammar translation

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลและใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสร้างและหาคุณภาพของแบบทดสอบ โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อสอบและจุดประสงค์การเรียนรู้ (IOC) และหาคุณภาพของแบบทดสอบ โดยการหาค่าความยาก (p) ค่าอำนาจจำแนก (r) ค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบ

1.1 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์หาคุณภาพของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์

1. การวิเคราะห์หาค่าความเที่ยงตรงของเนื้อหา ของแผนการจัดการเรียนรู้แบบ Student Teams Achievement Divisions (STAD) แผนการจัดการเรียนรู้แบบ Grammar translation และแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ด้านการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจ โดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง)Index of Item Objective Congruence : IOC (ใช้สูตรคำนวณหาค่า จากผู้เชี่ยวชาญ

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

IOC แทน ดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อสอบกับจุดประสงค์ (Index of Item - Objective Congruence)

$$\frac{\sum R}{N} \text{ แทน ผลรวมคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ}$$

$$N \text{ แทน จำนวนผู้เชี่ยวชาญ}$$

หากค่า IOC มีค่าตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไปแสดงว่า เครื่องมือมีค่าดัชนีความสอดคล้อง เหมาะสมและสามารถนำไปใช้ทดลองได้ แต่หากค่า IOC มีค่าน้อยกว่า 0.50 แสดงว่าเครื่องมือที่มีค่าดัชนีความสอดคล้อง

ไม่สอดคล้องกับเนื้อหา ซึ่งจะต้องได้รับการแก้ไขปรับปรุงก่อนการนำไปใช้จริง โดยมีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.67 – 1.00

2. ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) คำนวณจาก ดังนี้

$$\bar{x} = \frac{\sum X}{N}$$

เมื่อ $\bar{x}$ แทน ค่าเฉลี่ยของคะแนน
 $\sum X$ แทน ผลรวมของคะแนนแต่ละคน
 N แทน จำนวนนักเรียนทั้งหมด

3. คำนวณหาค่าความยากง่าย (p) ของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ การวิเคราะห์ ความยากง่ายเป็นการวิเคราะห์รายข้อ ใช้สูตร

$$p = \frac{R}{N}$$

เมื่อ p คือ ค่าความยากของข้อคำถามแต่ละข้อ
 R คือ จำนวนผู้ที่ตอบข้อคำถามนั้นถูก
 N คือ จำนวนผู้เข้าสอบทั้งหมด

4. คำนวณหาค่าอำนาจจำแนกรายข้อของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การหาอำนาจจำแนกเป็นการดูความเหมาะสมของรายข้อว่า ข้อคำถามสามารถจำแนกกลุ่มเก่งและกลุ่มอ่อนได้จริง หรือจำแนกผู้ที่มีคุณลักษณะสูงจากผู้มีคุณลักษณะต่ำได้ใช้สูตร

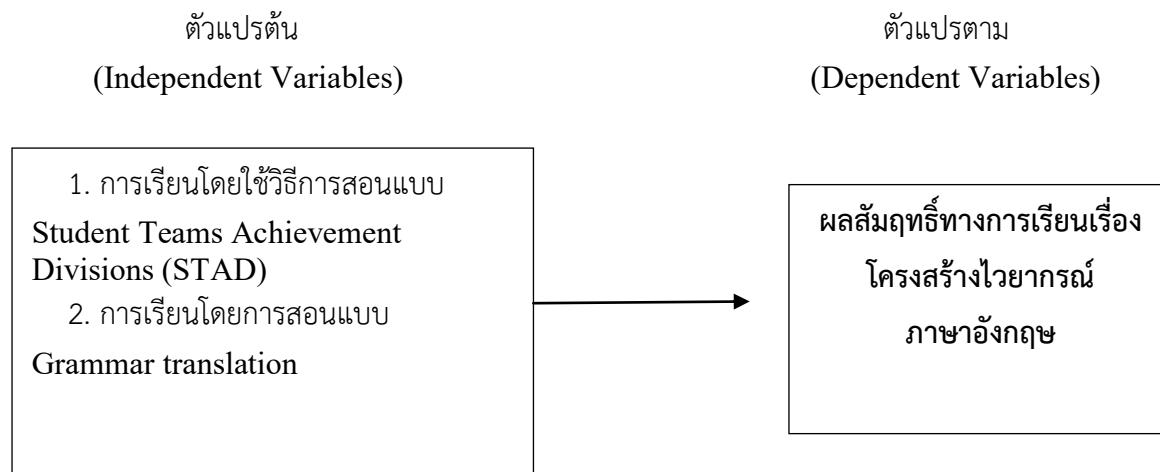
$$r = \frac{R_U - R_L}{N}$$

เมื่อ r คือ ค่าอำนาจจำแนก
 R_U คือ จำนวนนักเรียนในกลุ่มสูงที่ตอบถูก
 R_L คือ จำนวนนักเรียนในกลุ่มต่ำที่ตอบถูก
 N คือ จำนวนนักเรียนในกลุ่มสูงหรือกลุ่มต่ำ

5. ค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบโดยใช้สูตร $KR - 20$ ของคูเดอร์ ริชาร์ดสัน ซึ่งคำนวณโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์

6. เปรียบเทียบความแตกต่างของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม โดยใช้สถิติแบบ $t - \text{test for Independent samples}$ กลุ่มตัวอย่างเป็นอิสระแก่กันคำนวณโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์

กรอบแนวคิดในการวิจัย



ผลการวิจัย

ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องโครงสร้างไวยากรณ์ภาษาอังกฤษหลังการทดลองระหว่างกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม โดยการใช้สถิติ t -test ได้ทำการทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนวิธีการสอนแบบ Student Teams Achievement Divisions (STAD) กับวิธีการสอนแบบ Grammar translation โดยใช้แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จำนวน 30 ข้อ

ตารางที่ 1 ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างผลสัมฤทธิ์หลังการเรียน ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

กลุ่ม	N	$\bar{X}$	SD	t	Sig (2 – tailed)
กลุ่มทดลอง E	27	23.70	3.12	4.785	.00*
กลุ่มควบคุม C	27	19.67	3.08		

$P^* < .05$

จากตารางที่ 1 พบว่า ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์หลังการเรียนของนักเรียนกลุ่มทดลองได้คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 23.70 ($\bar{X} = 23.70$ และ S.D. = 3.12) สูงกว่ากลุ่มควบคุมที่ได้ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 19.67 ($\bar{X} = 19.67$ และ S.D. = 3.08) จากการวิเคราะห์โดยใช้สถิติ t -test for independent sample พบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องโครงสร้างไวยากรณ์ภาษาอังกฤษของกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุม มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

นักเรียนกลุ่มทดลองที่เรียนโดยวิธีการสอนแบบ Student Teams Achievement Divisions (STAD) มีผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้โครงสร้างไวยากรณ์ภาษาอังกฤษสูงกว่ากลุ่มควบคุมที่เรียนโดยวิธีการสอนแบบ Grammar translation

ผลการเปรียบเทียบสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องโครงสร้างไวยากรณ์ภาษาอังกฤษ มัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง (ฝ่ายมัธยม) ด้วยวิธีการสอนโดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ Student Teams Achievement Divisions (STAD) กับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ Grammar translation โดยการใช้สถิติ $t - test$ for independent sample พบว่า นักเรียนที่เรียนด้วยวิธีการสอนแบบ Student Teams Achievement Divisions (STAD) สูงกว่านักเรียนที่เรียนด้วยวิธีการสอน Grammar translation แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องโครงสร้างไวยากรณ์ภาษาอังกฤษ ของมัธยมศึกษาปีที่ 1 ด้วยวิธีการสอนแบบ Student Teams Achievement Divisions (STAD) กับวิธีการสอนแบบ Grammar translation พบว่าผลสัมฤทธิ์ทางด้านการเรียนเรื่องโครงสร้างไวยากรณ์ภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง (ฝ่ายมัธยม) ที่เรียนด้วยการวิธีการสอนแบบ Student Teams Achievement Divisions (STAD) กับสูงกว่าวิธีการสอนแบบ Grammar translation อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 อาจเนื่องมาจากวิธีการสอนแบบ Student Teams Achievement Divisions (STAD) ในการทำกิจกรรมมีขั้นตอนชัดเจนไม่ซ้ำซ้อนแล้วฝึกทำไปทีละขั้นตอนจากขั้นตอนการทบทวนความรู้เดิม ของนักเรียนที่มีความรู้กับเรื่องนั้นแล้วนำสู่ความรู้ใหม่โดยการตั้งคำถาม โดยทั่วไปกลุ่มผู้เรียนในห้องเรียนมีความแตกต่างกันในเรื่องของความถนัดความสามารถและความสนใจ การใช้วิธีการสอนเพียงแบบเดียว ย่อมไม่สนองกับความต้องการของผู้เรียนเหล่านั้นถ้าหากผู้สอนใช้วิธีการสอนหลาย ๆ แบบผสมผสานด้วยกันย่อมเปิดโอกาสให้ ผู้เรียนได้แสดงความสามารถ ความถนัดของตนได้อย่างเต็มที่ ทำให้ผู้เรียนมีความเชื่อมั่นในการเรียนของตนยิ่งขึ้น นอกจากนั้นจะพบว่าความสนใจของกลุ่มผู้เรียนยังไม่คงที่ เป็นต้น ว่าตอนต้นๆ ชั่วโมงผู้เรียนจะมีความกระตือรือร้น แต่พอถึงกลาง ๆ ชั่วโมงหรือท้ายชั่วโมงความกระตือรือร้นของผู้เรียนจะลดลง ดังนั้นจึงไม่ควรสอนโดยใช้การสอนแบบเดียวตลอดทั้งชั่วโมง จากการทดลอง พบว่าผู้เรียนให้ความสนใจในการเรียนด้วยวิธีการสอนแบบ Student Teams Achievement Divisions (STAD) เป็นอย่างมาก ความกระตือรือร้น และมีความตั้งใจเรียน มีความพยายามเรียนรู้ ได้ผลการสำรวจความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการเรียนไวยากรณ์ภาษาอังกฤษแบบร่วมมือ กันเรียนรู้ โดยใช้เทคนิค STAD พบว่า การเรียนด้วยเทคนิคนี้ทำให้บรรยากาศใน การเรียนเป็นกันเอง ผู้เรียนได้ปฏิสัมพันธ์ช่วยกันเรียนรู้ภายในกลุ่ม มีแรงจูงใจในการเรียน มีความมีมานะตั้งใจเรียน เกิดความภาคภูมิใจและเห็นคุณค่าของตนเองที่ตนมีส่วนช่วยให้กลุ่มประสบผลสำเร็จ เทคนิคนี้มีส่วนช่วยทำให้นักศึกษามีความสุขในการเรียน นอกจากนี้ยังช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับไวยากรณ์ภาษาอังกฤษในบทเรียนดีขึ้นด้วย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ควรมีการสนับสนุนให้มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ Student Teams Achievement Divisions (STAD) ในระดับชั้นต่าง ๆ
2. ควรส่งเสริมการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม โดยมีการแบ่งกลุ่มแบบความสามารถของนักเรียนให้ได้เรียนรู้และทำกิจกรรมร่วมกัน
3. ควรเสริมสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดีให้เกิดในห้องเรียน แต่ครูผู้สอนจะต้องศึกษารูปแบบวิธีการในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ถูกต้องเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนที่มีศักยภาพแตกต่างกันเกิดการเรียนรู้ที่มีความสุขและพัฒนาศักยภาพของตนเองไปพร้อม ๆ กัน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรทำการวิจัยเพื่อพัฒนาผลการเรียนรู้ทางการเรียนวิชาภาษาอังกฤษในด้านทักษะอื่น ๆ เช่น ด้านคำศัพท์ ด้านการพูด หรือ อื่น ๆ โดยการจัดการเรียนรู้แบบ Student Teams Achievement Divisions (STAD)
2. เนื่องจากการเรียนแบบร่วมมือนี้มีกิจกรรมหลายรูปแบบ ผู้วิจัยจึงควรศึกษาและนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับผู้เรียน
3. ควรศึกษาหรือพัฒนาสื่อชนิดอื่นในการพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษ เพื่อให้เกิดความหลากหลายในการเรียนรู้ และเป็นการกระตุ้นความสนใจของผู้เรียน

เอกสารอ้างอิง

- ภักขร หรุ่นเลิศ (2547). การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์การสอนอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจ โดยใช้โครงสร้างเรื่องเล่า กับการสอนโดยวิธีการแปล ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนสายน้ำผึ้ง กรุงเทพมหานคร. ปรินญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษในฐานะภาษาต่างประเทศ. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- อดุลสิทธิ์ คิตรีมย์. (2548). การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและเจตคติต่อการเรียนวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่เรียนแบบร่วมมือแบบ STAD กับการเรียนแบบปกติ. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

การบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
อำเภอพยุหะภูมิพิสัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

มหาสารคาม เขต 2

**The school administration based on good governance
In payaggaphompisai district under mahasarakarm office
Of education primary education service area 2**

พระสมุห์วิเชียร จิตตสาโร,

เจ้าอธิการบุญช่วย โชติวิโส และ สุนทร สายคำ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Phra Samuwichian Jittasaro,

Chao Athikan Boonchuay Chotivungso and Suthorn Saikham

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, KhonKaen Campus, Thailand

Corresponding Author, E-mail : watphosee2298@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยวิธีวิทยาแบบผสมและด้วยวิธีการ บุรณาการสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยคือ 1. เพื่อศึกษาการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล 2. เพื่อเปรียบเทียบการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล 3. เพื่อเสนอแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน อำเภอพยุหะภูมิพิสัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2

ผลการวิจัยพบว่า 1) การบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน อำเภอพยุหะภูมิพิสัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 พบว่า 1.1) การประยุกต์ใช้หลักนิติธรรมนั้น บุคลากรในสถานศึกษาเข้าใจและยึดหลักในกฎระเบียบด้านการบริหารตามหลักนิติธรรมอย่างเคร่งครัด 1.2) การประยุกต์ใช้หลักคุณธรรมนั้น บุคลากรยึดมั่นในความถูกต้องและซื่อสัตย์ตรงไปตรงมาในการปฏิบัติงานตามหลักคุณธรรมภายในสถานศึกษา 1.3) การประยุกต์ใช้หลักความโปร่งใส นั้นผู้บริหารสถานศึกษาจัดให้มีคณะกรรมการตรวจสอบการปฏิบัติงานด้วยความถูกต้องโปร่งใส มีเอกสารหลักฐานชัดเจน ตรวจสอบได้และเป็นไปตามกฎระเบียบทางราชการภายในสถานศึกษา 1.4) การประยุกต์ใช้หลักการมีส่วนร่วม นั้น ผู้บริหารสถานศึกษาสนับสนุนให้บุคลากรทุกฝ่าย ได้มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น ในการปฏิบัติงานบริหารงานในสถานศึกษา 1.5) การประยุกต์ใช้หลักความรับผิดชอบนั้น บุคลากรทุกคนรับผิดชอบต่องานตามความรู้ความสามารถความถนัดและประสบการณ์มีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบอย่าง

ชัดเจนในสถานศึกษา 1.6) การประยุกต์ใช้หลักความคุ้มค่า นั้น ผู้บริหารสถานศึกษาคิดและวางแผนการทำงานอย่างต่อเนื่องร่วมกับบุคลากรในองค์กร เพื่อให้การดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ

2) เปรียบเทียบการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลในสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน อำเภอ พัทลุงภูมิพิสัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 จำแนกตามตำแหน่ง วุฒิ การศึกษา และประสบการณ์ในการทำงาน พบว่าผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

3) แนวทางในการส่งเสริมและพัฒนการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล พบว่า ทั้งผู้บริหารและครูผู้สอนมีข้อเสนอแนะว่า ควรมีการปฏิบัติอย่างจริงจังจนเกิดผลสัมฤทธิ์ โดยจัดทำโครงการและ กิจกรรมรองรับ มีการวางแผนการดำเนินงานแบบบูรณาการ ที่ครอบคลุมทั้งองค์กร เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผลในเชิงประจักษ์ ที่สามารถเห็นเป็นรูปธรรมได้

คำสำคัญ : การบริหารสถานศึกษา; หลักธรรมาภิบาล; การศึกษาประถมศึกษา

Abstracts

This research is a mixed methodology research. It is a combination of quantitative research methods. (Quantitative Research Methodology and Qualitative Research Methodology) is a combination of data levels by collecting qualitative data from interviews. And the quantitative method of collecting from the questionnaires Data were analyzed using descriptive analysis and statistical methods. The research findings were integrated according to the research objectives.

The results of the research showed that. 1) Educational administration according to the principles of good governance In basic education institutions Phayakkhaphum Phisai District Under the Office of Maha Sarakham Primary Educational Service Area 2 found that 1.1) the application of the rule of law Personnel in educational institutions understand and strictly adhere to the rules of rule of law according to the rule of law.1.2) The application of that moral principle Personnel adhere to correctness and honesty in performing their work according to morality within the school. Personnel adhere to correctness and honesty in performing their work according to 1.3) How to apply the principle of transparency School administrators provide a committee to examine the operations with accuracy and transparency. With clear documents Checkable and in accordance with the government regulations within the school. 1.4) The application of the principle of participation School administrators encourage all personnel to Have participated in commenting In the performance of administrative work in educational institutions. 1.5) the application of the principle of responsibility All personnel are responsible for their work according to their knowledge, abilities, aptitudes and experience. 1.6) the application of the value principle School administrators think and plan to work continuously with personnel in the organization. In order to operate efficiently.

2) Compare the education administration according to the principles of good governance in the basic education institutions in Phayakkhaphum Phisai District. Under the Maha Sarakham Primary Educational Service Area Office, Region 2, classified by position,

educational background and work experience. Found that the school administrators and teachers There were no significant differences in opinions.

3) Guidelines for promoting and developing educational institutions according to good governance principles, it was found that both administrators and teachers suggested that Should be practiced seriously until it is successful. By conducting projects and supporting activities Integrated operational planning That cover the entire organization To achieve efficiency and empirical effectiveness That can be seen as concrete.

Keywords: School Administration; Good Governance; Education Primary

บทนำ

สภาพของสังคมไทยและสังคมโลกในปัจจุบันนี้ มีการเปลี่ยนแปลงเป็นไปตามอิทธิพลของการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคม ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การหลั่งไหลเข้ามาของวัฒนธรรมต่างชาติก่อให้เกิด การเปลี่ยนแปลง ต่อแบบแผนพฤติกรรมค่านิยมและทัศนคติ ของคนในชาติ ดังนั้นการศึกษานับว่าเป็นสิ่ง สำคัญมากของคนในปัจจุบันนี้ เพราะบุคคลที่ได้รับการศึกษา ย่อมนำความรู้ไปพัฒนาตนเองและสังคมได้อย่าง มีประสิทธิภาพ ทำให้เป็นมนุษย์ที่มีความคิดสร้างสรรค์ คิดอย่างมีเหตุผล มีระเบียบวินัย กล้าคิด กล้า ตัดสินใจ จากกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกในยุคโลกาภิวัตน์ ได้ส่งผลกระทบให้ประเทศไทย จำเป็นต้องเร่งการพัฒนา ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงระบบการจัดการศึกษาของประเทศ เพื่อให้สามารถพัฒนาคน ให้มีคุณภาพและศักยภาพ อย่างเพียงพอต่อการดำรงชีวิตอยู่ได้ในสังคมที่กำลังเกิดการเปลี่ยนแปลง (พระมหา สุทัต สุทสฺสโน (นุราช), 2552 : 1)

ปัจจุบันนี้ การที่องค์กรหรือหน่วยงานใด ที่จะสามารถดำเนินงานให้บรรลุผลสำเร็จตาม วัตถุประสงค์และเป้าหมายขององค์กรได้นั้นย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ หลายประการซึ่งประกอบด้วย คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ และการจัดการ สำหรับผู้บริหารนับว่าเป็นบุคคลสำคัญของหน่วยงานต่าง ๆ เป็นอันมาก เพราะ เป็นหัวหน้าของหน่วยงานที่ควบคุม ดูแล ดำเนินงาน ให้เป็นไปด้วยความราบรื่นและลุล่วงสำเร็จตามเป้าหมาย ผู้บริหาร หรือผู้นำ หรือผู้จัดองค์การ หรือหัวหน้างาน ไม่ว่าหน่วยงานเล็กหรือหน่วยงานใหญ่ หน่วยงาน ราชการ หรือเอกชนก็ตาม ย่อมมีบทบาทที่เป็นผลต่อการสำเร็จหรือประสิทธิภาพของงานเป็นอย่างยิ่ง การศึกษาจะมีการพัฒนา ให้เกิดประสิทธิภาพมากขึ้นเพียงใดนั้น ผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทสำคัญต่อการ เรียนการสอน และพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของสถานศึกษา ผู้บริหารต้องเป็นบุคคลที่มีคุณภาพในทุกด้าน เช่น ด้านวิชาการ และด้านคุณธรรม ซึ่งคุณภาพของผู้บริหารการศึกษา หมายถึง ความพร้อมในการบริหารจัดการ ที่มีคุณภาพของผู้บริหารสถานศึกษาโดยจะแสดงให้เห็นถึงศักยภาพ กระบวนการพัฒนาคุณภาพ และการ ควบคุมคุณภาพของผู้บริหารสถานศึกษา (วีระยุทธ ขาตะกาญจน์, 2552 : 38)

การบริหารสถานศึกษาที่สำคัญที่สุดคือ ผู้บริหารสถานศึกษาต้องเป็นหลักชัยให้กับหน่วยงาน และเป็นดวงประทีป แก่ผู้ปฏิบัติงานหรือผู้ใต้บังคับบัญชา ผู้บริหารสถานศึกษาที่ดีจะต้องเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถในการปฏิบัติงาน และพยายามทำตนให้เป็นที่หน้าเลื่อมใสศรัทธาของเพื่อนร่วมงาน หรือ

ผู้ได้บังคับบัญชาอย่างแท้จริง เพื่อให้มีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษา ย่อมขึ้นอยู่กับองค์ประกอบที่สำคัญหลายประการซึ่ง ได้แก่ความรู้ความเข้าใจในหลักการบริหารงาน รวมทั้งประสบการณ์และทักษะการบริหารงานของผู้บริหาร ในการดำเนินงานของผู้บริหารนั้น จำเป็นต้องมีกระบวนการในการชักนำบุคคลในองค์กร ให้มีความตั้งใจในการทำงานให้ประสบความสำเร็จ โดยเปิดโอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วม ในการแสดงความคิดเห็น ร่วมกันตัดสินใจ ร่วมกันปฏิบัติงานในสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษามีหน้าที่ให้บริการ การศึกษาแก่ประชาชนและเป็นสถานศึกษาของรัฐ จึงต้องนำหลักการว่าด้วยการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี ซึ่งเรียกกันโดยทั่วไปว่า “ธรรมาภิบาล” มาบูรณาการในการบริหารและจัดการศึกษา เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับโรงเรียนในฐานะที่เป็นนิติบุคคลซึ่งหลักการดังกล่าวประกอบด้วยหลัก 6 ประการได้แก่ 1) หลักนิติธรรม 2) หลักคุณธรรม 3) หลักความโปร่งใส 4) หลักการมีส่วนร่วม 5) หลักความรับผิดชอบ 6) หลักความคุ้มค่า ซึ่งเป็นแนวทางการบริหารสถานศึกษา (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2554 : 4-18)

จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 เกี่ยวกับสภาพโดยทั่วไปในปัจจุบัน และปัญหาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานพบว่าสภาพปัญหาในปัจจุบันในด้านบทบาทผู้นำทางการศึกษาและครู ในเรื่องเกี่ยวกับกระบวนการวางแผนกลยุทธ์ ในการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 ยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ซึ่งสาเหตุอาจมาจากการเปลี่ยนแปลงทางกฎหมาย และมีข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องไม่เอื้อให้ผู้บริหารสถานศึกษาแสดงบทบาทผู้นำได้เต็มที่ อีกทั้งผู้บริหารสถานศึกษาบางแห่งยังขาดความพร้อมหลายด้าน โดยเฉพาะโรงเรียนขนาดเล็ก เช่น ด้านงบประมาณ ด้านบุคลากร และขาดการมีส่วนร่วมจากบุคลากร ไม่มีคู่มือที่แน่นอนในการให้ปฏิบัติตาม จึงทำให้ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน ไม่มีแนวทางที่ชัดเจนในการศึกษาวางแผน ในการบริหารสถานศึกษา จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาคู่มือการบริหารสถานศึกษาที่เป็นนิติบุคคล เอกสารนักวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า มีแนวทางการปฏิบัติงานกว้าง ๆ ไม่ชัดเจน ทั้งยังไม่มีกฎระเบียบแน่นอนว่าผู้บริหารสถานศึกษา ที่มีบทบาทผู้นำทางการศึกษาควรมีบทบาทอย่างไร การวางแผนกลยุทธ์ควรใช้กระบวนการหรือขั้นตอนใดบ้าง และบทบาทผู้นำทางการศึกษากับการวางแผนกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษามีความสัมพันธ์กันอย่างไร จึงทำให้เกิดความเข้าใจผิด และนำไปใช้ไม่ประสบผลสำเร็จ มีผลเสียต่อสถานศึกษา และผู้ที่เกี่ยวข้อง อีกทั้งทำให้การพัฒนาปรับปรุงสถานศึกษาให้เป็นไปตามแนวปฏิรูปการศึกษาหยุดชะงัก

จากประเด็นดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาในเรื่องที่เกี่ยวข้อง และข้อเสนอแนะแนวทางการบริหารโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอยักษ์ภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งมีจำนวน 70 แห่ง ว่าได้มีการส่งเสริมสนับสนุนให้สถานศึกษาจัดการบริหารสถานศึกษา โดยการยึด หลักธรรมาภิบาล ในการบริหารจัดการสถานศึกษามากน้อยเพียงใด มีปัญหาและอุปสรรคในการนำหลักธรรมาภิบาล มาใช้ในการบริหารสถานศึกษาอย่างไร ทั้งนี้ เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ เพื่อนำไป

บูรณาการใช้ในการพัฒนาศักยภาพผู้บริหารสถานศึกษาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน อำเภอยักษ์ภูมิพิสัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา มหาสารคาม เขต 2 เพื่อประโยชน์แก่ทั้งตัวผู้บริหารสถานศึกษาเอง และสถานศึกษาที่ทำหน้าที่ผู้บริหารปฏิบัติงานอยู่จะได้มีการพัฒนาทั้งระบบครบวงจรสร้างความมั่นใจแก่ผู้ให้บริการ คือ นักเรียนและผู้ปกครองสืบไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล ในสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน อำเภอยักษ์ภูมิพิสัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา มหาสารคาม เขต 2
2. เพื่อเปรียบเทียบการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลในสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน อำเภอยักษ์ภูมิพิสัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา มหาสารคาม เขต 2 จำแนกตามตำแหน่ง วุฒิ การศึกษา และประสบการณ์ในการทำงาน
- 3 เพื่อศึกษาแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน อำเภอยักษ์ภูมิพิสัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา มหาสารคาม เขต 2

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิจัยวิธีวิทยาการวิจัยแบบผสม ระหว่างวิธีวิทยาการวิจัยเชิงปริมาณกับวิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการผสมในระดับข้อมูลด้วยวิธีการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์ และวิธีการเก็บรวบรวมเชิงปริมาณจากแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ และด้วยวิธีการทางสถิติ โดยสรุปผลการวิจัยสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ขั้นรวบรวมข้อมูล

รวบรวมข้อมูลด้านเนื้อหาจากหนังสือ ตำรา เอกสาร วารสาร บทความ และรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยศึกษาจากแหล่งข้อมูลคือ ห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น และเว็บไซต์ของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ และข้อมูลพื้นฐานของประชากรจากหลักฐานด้านสารสนเทศจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา มหาสารคาม เขต 2 ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานอำเภอยักษ์ภูมิพิสัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา มหาสารคาม เขต 2

2.ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้จากเอกสารในขั้นรวบรวมข้อมูลมาวิเคราะห์ เพื่อหาประเด็นสร้างกรอบแนวคิดที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย แล้วจึงนำข้อมูลมาจัดทำเป็นแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ เพื่อนำไปลงพื้นที่เก็บข้อมูลจากประชากรกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งกลุ่มตัวอย่างได้จากการนำจำนวนประชากรมาเทียบตาราง

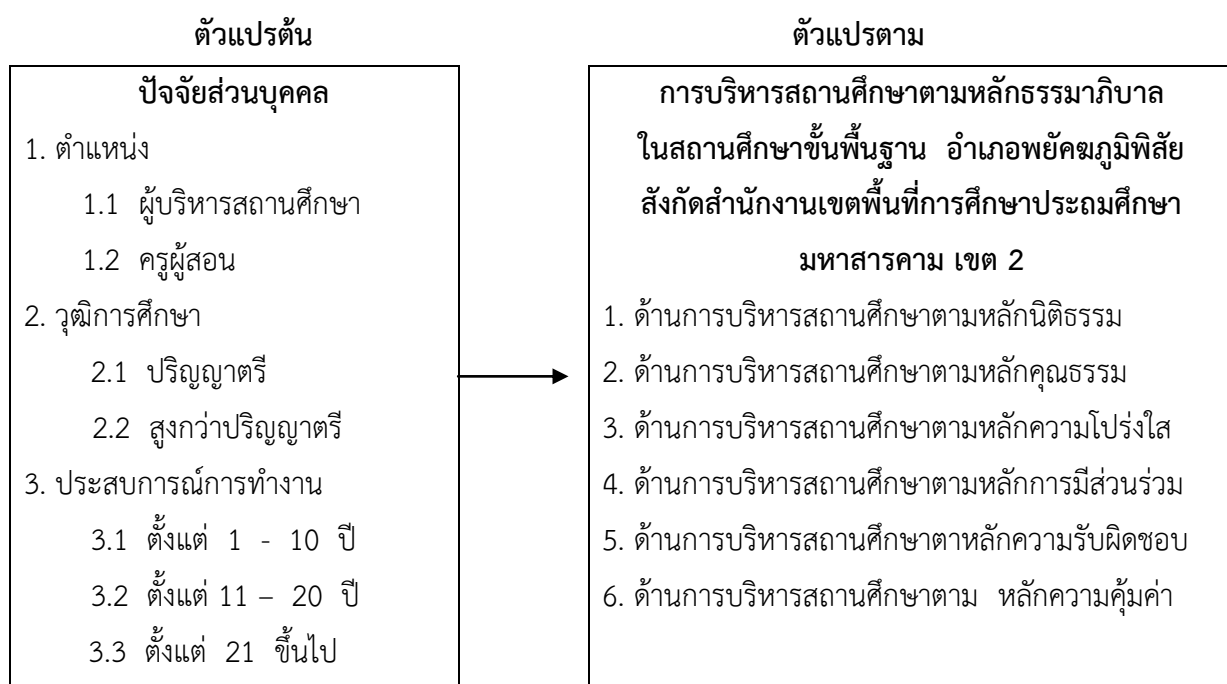
เครชชี และมอร์แกน (Krejcie and Morgan) (บุญชม ศรีสะอาด, 2545 : 43) ได้จำนวน 225 คน คน เพื่อใช้ตอบแบบสอบถาม และกำหนดกลุ่มเป้าหมายในการตอบแบบสัมภาษณ์โดยการสุ่มจับฉลากจำนวน 15 คน

3. ชี้นำเสนอข้อมูล

เมื่อได้ข้อมูลจากการลงพื้นที่นำมาวิเคราะห์สรุปและนำเสนอเป็นผลงานวิจัย โดยสรุปผลแบบสอบถามเป็นผลการวิจัยเชิงปริมาณสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เป็นการเปรียบเทียบการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล จำแนกตามตำแหน่ง, วุฒิการศึกษา และประสบการณ์ทำงาน และสรุปผลแบบสัมภาษณ์เป็นผลการวิจัยเชิงคุณภาพสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ข้อ 3 คือการเสนอแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนา การบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลในสถานศึกษา ซึ่งเป็นการเสนอเชิงพรรณนา

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยได้มุ่งศึกษาการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน อำเภอยักษ์ภูมิพิสัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 จากขอบเขตด้านเนื้อหานำมาใช้เป็นกรอบการวิจัย ดังแผนภาพที่ 1



แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน อำเภอพยุหะภูมิพิสัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 พิจารณาโดยยึดตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1) การบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน อำเภอพยุหะภูมิพิสัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 พบว่า

1.1) การประยุกต์ใช้หลักนิติธรรมนั้น บุคลากรในสถานศึกษาเข้าใจและยึดหลักในกฎระเบียบด้านการบริหารตามหลักนิติธรรมอย่างเคร่งครัด

1.2) การประยุกต์ใช้หลักคุณธรรมนั้น บุคลากรยึดมั่นในความถูกต้องและซื่อสัตย์ ตรงไปตรงมาในการปฏิบัติงานตามหลักคุณธรรมภายในสถานศึกษา

1.3) การประยุกต์ใช้หลักความโปร่งใส นั้น ผู้บริหารสถานศึกษาจัดให้มีคณะกรรมการตรวจสอบการปฏิบัติงานด้วยความถูกต้องโปร่งใส มีเอกสารหลักฐานชัดเจน ตรวจสอบได้และเป็นไปตามกฎระเบียบทางราชการภายในสถานศึกษา

1.4) การประยุกต์ใช้หลักการมีส่วนร่วม นั้น ผู้บริหารสถานศึกษาสนับสนุนให้บุคลากรทุกฝ่าย ได้มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น ในการปฏิบัติงานบริหารงานในสถานศึกษา

1.5) การประยุกต์ใช้หลักความรับผิดชอบนั้น บุคลากรทุกคนรับผิดชอบงานตามความรู้ความสามารถความถนัดและประสบการณ์มีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบอย่างชัดเจนในสถานศึกษา

1.6) การประยุกต์ใช้หลักความคุ้มค่า นั้น ผู้บริหารสถานศึกษาคิดและวางแผนการทำงานอย่างต่อเนื่องร่วมกับบุคลากรในองค์กร เพื่อให้การดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ

2) เปรียบเทียบการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล ในสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน อำเภอพยุหะภูมิพิสัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 จำแนกตามตำแหน่ง วุฒิ การศึกษา และประสบการณ์ในการทำงาน พบว่าผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

3) แนวทางในการส่งเสริมและพัฒนการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล พบว่า ทั้งผู้บริหารและครูผู้สอนมีข้อเสนอแนะว่า ควรมีการปฏิบัติอย่างจริงจังจนเกิดผลสัมฤทธิ์ โดยจัดทำโครงการและกิจกรรมรองรับ มีการวางแผนการดำเนินงานแบบบูรณาการ ที่ครอบคลุมทั้งองค์กร เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในเชิงประจักษ์ ที่สามารถเห็นเป็นรูปธรรมได้

อภิปรายผลการวิจัย

ในการอภิปรายผลการวิจัย ผู้วิจัยทำการอภิปรายผลการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามผลของการตอบแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ ของประชากรกลุ่มตัวอย่างและกลุ่มเป้าหมาย ดังนี้

การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาล ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีระดับการปฏิบัติมากที่สุด คือด้านการมีส่วนร่วม รองลงมาคือด้านคุณธรรม ด้านนิติธรรม ด้านการความโปร่งใส ด้านความรับผิดชอบ ตามลำดับ และส่วนด้านที่มีระดับการปฏิบัติต่ำสุด คือ ด้านความคุ้มค่า สามารถนำเสนอตามลำดับผลของระดับการปฏิบัติได้ ดังนี้

1. การใช้หลักธรรมาภิบาลด้านการมีส่วนร่วม ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน มีความเห็นว่า ต้องมีการดำเนินการโดยการเปิดโอกาสให้บุคลากรทั้งในหน่วยงาน และนอกหน่วยงาน เป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง หรือผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการบริหารงาน ได้ร่วมรับรู้แสดงความคิดเห็นร่วมตัดสินใจ รวมทั้งร่วมสนับสนุนติดตาม และตรวจสอบการปฏิบัติงาน ตามสิ่งที่ตนเองได้ร่วมตัดสินใจนั้น เพราะการดำเนินการต่าง ๆ จำเป็นต้องมีภาคีเครือข่าย ช่วยในการตัดสินใจ หรือมีสิทธิ์ออกความคิดเห็นเพื่อช่วยให้ผู้บริหารตัดสินใจได้โดยรอบด้าน ทุกมิติ และเที่ยงตรง หรือเกิดผลเสียน้อยที่สุด สอดคล้องกับสรุปผลพหุคำ กล่าวว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้ผู้ใต้บังคับบัญชา ได้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับงานที่ตนได้รับมอบหมาย ทั้งร่างกายและจิตใจ ทั้งนี้ เพื่อให้บุคลากรเกิดความพึงพอใจในงานที่ตนได้รับมอบหมาย และพร้อมที่จะดำเนินการ ให้งานบรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ

1.2) การใช้หลักธรรมาภิบาลด้านคุณธรรม ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน มีความเห็นว่า การบริหารสถานศึกษาตามหลักคุณธรรมนั้น ผู้บริหารควรเป็นผู้มีเหตุ-มีผล ยึดมั่นและเชื่อถือในความถูกต้องดีงาม สนับสนุนการทำงานให้มีความซื่อสัตย์สุจริต จริงใจ เสียสละ ขยัน อดทน มีระเบียบวินัย สร้างทัศนคติด้านคุณธรรมและจริยธรรมให้เกิดขึ้นแก่บุคลากร ส่งเสริมให้บุคลากรในหน่วยงานเห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ตน มีจิตสาธารณะ ภายใต้ระเบียบข้อบังคับของหน่วยงานนั้น ๆ สามารถปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่สังคม ซึ่งสอดคล้องกับระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี กล่าวถึง หลักคุณธรรมว่า หมายถึง ความชอบธรรมในการใช้อำนาจการยึดมั่นในความถูกต้องดีงามโดยธรรมาภิบาลให้ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ ยึดถือหลักนี้ในการปฏิบัติหน้าที่รัฐมนตรีเพื่อเป็นตัวอย่างแก่สังคม และสนับสนุนให้ประชาชนพัฒนาตนเองไปพร้อมกันเพื่อให้คนไทยมีความซื่อสัตย์ จริงใจ ขยัน อดทน มีระเบียบวินัยประกอบอาชีพสุจริตจนเป็นนิสัย

1.3) การใช้หลักธรรมาภิบาลด้านนิติธรรม ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน มีความเห็นว่า แนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาการประยุกต์ใช้หลักนิติธรรม เป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน เพื่อให้สมาชิกในหน่วยงานปฏิบัติเหมือนกัน เพื่อความสำเร็จขององค์กรหรือหน่วยงาน โดยให้ทุกคนมีส่วนร่วมคิดร่วมทำ และรับผิดชอบต่อผลที่เกิดขึ้นด้วยกัน ซึ่งต้องเน้นความถูกต้องตามระเบียบกฎหมาย ข้อบังคับ ที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานนั้น และต้องได้รับความร่วมมือของบุคลากรในองค์กรด้วย หากมีบุคคลใดบุคคลหนึ่งไม่เข้าใจ ต้องมีการอบรมหรือพูดคุยกันให้เข้าใจ และปฏิบัติไปในแนวทางเดียวกัน ซึ่งสอดคล้องกับเกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ ได้กล่าวถึง หลักนิติธรรมว่า การปกครองจะใช้กฎหมายเป็นบรรทัดฐานและทุกคน

เคารพกฎหมาย โดยที่กรอบของกฎหมายที่ใช้ในประเทศ ต้องมีความยุติธรรมและถูกบังคับใช้กับคนกลุ่มต่างๆ อย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน

1.4) การใช้หลักธรรมาภิบาลด้านการความโปร่งใส ในสถานการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน มีความเห็นว่าผู้บริหารเป็นบุคคลสำคัญที่จะต้องมีการบริหารทุกเรื่องให้เกิดความโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้จากทุกคนที่เกี่ยวข้อง จัดให้มีการประชุมชี้แจง วางแผน และมอบหมายงานผู้ปฏิบัติ ก่อนดำเนินงานทุกครั้ง เพื่อสร้างความเข้าใจกันในองค์กร เปิดเผยข้อมูลที่เกี่ยวข้องและเปิดโอกาสให้ซักถาม อภิปรายแสดงความคิดเห็น ประชุมสรุป รายงานผล หากพบปัญหาช่วยกันหาแนวทางแก้ไข ควรมีการเปิดเผยข้อมูลและข่าวสารที่เป็นประโยชน์อย่างถูกต้องตรงไปตรงมา บุคคลภายนอกสามารถเข้าถึงข้อมูล ข่าวสารได้ถูกต้องและชัดเจน สอดคล้องกับสุวรรณ ทองคำได้กล่าวว่า ความโปร่งใสหมายถึงการเปิดเผยข้อมูล ข่าวสาร ที่เป็นประโยชน์ให้ประชาชนได้เข้าถึงอย่างสะดวกและมีส่วนร่วมตรวจสอบความถูกต้องในการดำเนินงาน

1.5) การใช้หลักธรรมาภิบาลด้านความรับผิดชอบ ในสถานการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน มีความเห็นว่า การพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้มีคุณภาพนั้น มิใช่หน้าที่ของใครคนใดคนหนึ่ง แต่เป็นเรื่องที่ทุกฝ่ายต้องร่วมกันทำหน้าที่ของตนเองให้บกพร่องน้อยที่สุด การรู้จักและตระหนักในสิทธิหน้าที่ ความรับผิดชอบของตน มีความ ใส่ใจในปัญหาต่าง ๆ กระตือรือร้น เคารพสิทธิผู้อื่น กล้าแสดงออกในทาง ที่เป็นแบบอย่างที่ดีต่อเพื่อนร่วมงานและนักเรียน มุ่งมั่นและตั้งใจปฏิบัติงานอย่างเต็มความสามารถ ตามลักษณะการมอบหมายงานในแต่ละงาน ยอมรับผลดีและผลเสียจากการดำเนินงาน สามารถชี้แจงเหตุผล พร้อมแสดงข้อเท็จจริงและพร้อมรับการตรวจสอบจากผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย สอดคล้องกับ สำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้สรุปการบริหารโรงเรียนขั้นพื้นฐาน ตามหลักการบริหารกิจการ บ้านเมืองและสังคมที่ดี ในหลักความรับผิดชอบว่า จะต้องมีความตระหนักในสิทธิหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น สำนึกและรับผิดชอบต่อการตัดสินใจ ที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน ใส่ใจและ กระตือรือร้นในการแก้ปัญหาที่เกี่ยวข้อง เคารพในความคิดเห็นที่แตกต่าง และมีความกล้าที่จะยอมรับผลจากการกระทำของตนเองตามบทบาทหน้าที่ ของโรงเรียนและคณะกรรมการโรงเรียนขั้นพื้นฐาน

1) ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ (Responsibility) องค์กรจะต้องกำหนดภารกิจของแต่ละฝ่ายอย่าง ชัดเจน รู้หน้าที่ของตนเองว่าจะทำอะไร และเข้าใจหน้าที่ของตนเองอย่างชัดเจน ยึดหลักความถูกต้องในการ ปฏิบัติหน้าที่ของตนอยู่เสมอ เพื่อประสิทธิภาพสูงสุดในการทำงาน จะต้องมีความรู้สึกลอยใจเสมอว่า ภาระหน้าที่ที่จะต้องทำอะไรบ้าง มีหลักเกณฑ์ในการพิจารณาอย่างถูกต้องต้องกำหนดภาระให้ชัดเจน จะทำงาน ได้อย่างรวดเร็วยิ่งขึ้นด้วยความโปร่งใส

2) ความรับผิดชอบต่อการทำใจและการทำตน (Accountability) จะต้องมีการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความ สำคัญรับผิดชอบอย่างแท้จริง มีความเข้าใจว่ามีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ใดบ้าง ในลักษณะใดแค่ไหน อย่างไรที่สำคัญต้องมีใจรักในหน้าที่ของตนอย่างแท้จริงและจริงใจมีหน้าที่รับผิดชอบสามารถตรวจสอบได้

1.6) การใช้หลักธรรมาภิบาลด้านความคุ้มค่า ในสถานการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน มีความเห็นว่า ควรมีการวางแผนการใช้จ่ายงบประมาณ ตามโครงการ/กิจกรรมให้เหมาะสม ใช้งบประมาณและบุคลากรในการปฏิบัติตามความจำเป็น และเหมาะสมให้เกิดประโยชน์สูงสุด พร้อมกันนี้ต้องมีการวางแผนในการดำเนินงาน หรือจัดทำโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ โดยคำนึงถึงความคุ้มค่ากับงบประมาณ เวลา และวัสดุอุปกรณ์ที่เราต้องสูญเสียไป พร้อมทั้งประเมินผลความสมดุล และความลงตัวปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น เพื่อแก้ไขให้เกิดความคุ้มค่าสูงสุด ซึ่งสอดคล้องกับเกษม วัฒนชัย เสนอหลักความคุ้มค่าไว้ดังนี้ 1) การทำกิจการใด ต้องสร้างระบบมาตรฐานควบคู่กันไปให้มีการกำหนดระดับมาตรฐานที่จะไปถึง กำหนดวิธีปฏิบัติและสร้างคู่มือปฏิบัติ และวัดผลประเมินผลเป็นระยะ ผู้บริหารต้องนำหลักความคุ้มค่า ไปบริหารจัดการโดยมีการรณรงค์ให้บุคลากรในหน่วยงานหรือองค์กรช่วยกันประหยัด ใช้อย่างคุ้มค่า สร้างสรรค์และมีคุณภาพรวมทั้งรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น 2) การบริหารจัดการทุกด้านต้องยึดหลักประหยัดและหลักประสิทธิภาพ ต้องตระหนักว่ามีทรัพยากรค่อนข้างจำกัด ดังนั้นในการบริหารจำเป็นจะต้องยึดหลักความประหยัดและคุ้มค่า ซึ่งจำเป็นจะต้องตั้งจุดมุ่งหมายไปที่ผู้รับบริการ เพื่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรขององค์กรอย่างมีคุ้มค่าที่สุด

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1 การบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานอำเภอพยุหะคีรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 นั้น ทั้งผู้บริหารและครูผู้สอนมีความรู้ความเข้าใจว่าเป็นหลักการที่สำคัญ ควรมีการปฏิบัติอย่างจริงจังจนเกิดผลสัมฤทธิ์ โดยจัดทำโครงการและกิจกรรมรองรับอย่างเป็นรูปธรรม

2 ผลเปรียบเทียบการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล ในสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน อำเภอพยุหะคีรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 จำแนกตาม ตำแหน่ง วุฒิ การศึกษา และประสบการณ์การทำงาน ไม่มีความแตกต่างกันอย่างไร เพราะว่าหลักธรรมาภิบาลเป็นหลักการที่สามารถบูรณาการได้กับทุกกิจกรรม จึงเป็นหลักการที่สามารถนำมาประกอบเข้ากับแผนการดำเนินงานได้ทั้งองค์กร

3 แนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาล ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน อำเภอพยุหะคีรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 ที่จะทำให้เกิดประสิทธิภาพ ควรเป็นมีการวางแผนการดำเนินงานแบบบูรณาการ ที่ครอบคลุมทั้งองค์กร เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในเชิงประจักษ์ ที่สามารถเห็นเป็นรูปธรรมได้

ข้อเสนอแนะในการนำไปปฏิบัติ

1 ควรมีการปฏิบัติอย่างจริงจังจนเกิดผลสัมฤทธิ์ โดยจัดทำโครงการและกิจกรรมรองรับอย่างเป็นรูปธรรม

2 ควรเป็นมีการวางแผนการดำเนินงานแบบบูรณาการที่ครอบคลุมทั้งองค์กร เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในเชิงประจักษ์ ที่สามารถเห็นเป็นรูปธรรมได้

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1 หลักธรรมาภิบาลบูรณาการกับการบริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา

2 การส่งเสริมและพัฒนาโดยใช้หลักธรรมาภิบาลบูรณาการกับการบริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา

3 การส่งเสริมและพัฒนาโดยใช้หลักธรรมาภิบาลบูรณาการกับการบริหารสถานศึกษาระดับอุดมศึกษา

เอกสารอ้างอิง

บุญชม ศรีสะอาด. (2545). *การวิจัยเบื้องต้น*. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาสน์.

พระมหาสุทนต์ สุตสโน (นุราช). (2552). *ศึกษาบทบาทของผู้บริหารโรงเรียนวิถียุทธ ระดับประถมศึกษา เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.*

วีระยุทธ ขาตะกาญจน์. (2552). *เทคนิคการบริหารสำหรับนักบริหารการศึกษามืออาชีพ*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2554). *ยุทธศาสตร์การผลิตและพัฒนากำลังคนของประเทศในช่วงการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่ 2*. กรุงเทพมหานคร :พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.

กระบวนการแสวงหาความจริงในเชิงปรัชญา
ที่ปรากฏในเกสปุตตสูตร
**The Process of Seeking Philosophical Truth as
Appeared in Kesaputta Sutta**

พระมหาสำรอง สณฺญโต และ ญัฐชยา จิตภักดี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Phraaha Samrong Saññato and Natchaya Jitpakdee
Mahachulalongkornrajavidyalaya University KhonKaen Campus, Thailand
Corresponding Author, E-mail : msamrong84@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษากระบวนการแสวงหาความจริงในเชิงปรัชญา 2) เพื่อศึกษากระบวนการแสวงหาความจริงที่ปรากฏในเกสปุตตสูตร 3) เพื่อวิเคราะห์กระบวนการแสวงหาความจริงในเชิงปรัชญาที่ปรากฏในเกสปุตตสูตร เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร โดยการเก็บข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ และเอกสารทุติยภูมิ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่ากระบวนการแสวงหาความจริงในเชิงทางปรัชญามี 2 วิธีใหญ่ ๆ คือ 1) การแสวงหาความจริงทางประสาทสัมผัสหรือทางประสบการณ์ ซึ่งทางปรัชญาเรียกว่าการหาความจริงแบบวิธีอุปนัย คือการแสวงหาความจริงจากประสบการณ์ย่อยไปสู่ความจริงสากล ซึ่งเป็นวิธีการหาความรู้ของกลุ่มวัตถุนิยม 2) การแสวงหาความจริงทางเหตุผล ซึ่งทางปรัชญาเรียกว่าการแสวงหาความจริงแบบนิรนัย คือการแสวงหาความจริงสากลไปสู่ความจริงย่อย เป็นวิธีการหาความจริงของกลุ่มจิตนิยม

กระบวนการแสวงหาความจริงที่ปรากฏในเกสปุตตสูตร ได้แก่ การแสวงหาความจริง 10 ประการ คือ 1) อย่าฟังเชื่อตามที่ได้ยินได้ฟังมา 2) อย่าฟังเชื่อตามที่ได้ปฏิบัติกันมา 3) อย่าฟังเชื่อตามที่ข่าวลือมา 4) อย่าฟังเชื่อตามตำรา 5) อย่าฟังตามหลักตรรกะ 6) อย่าฟังเชื่อตามหลักอนุमान 7) อย่าฟังเชื่อตามปรากฏการณ์ 8) อย่าฟังเชื่อตามความคิดเห็นของตนเอง 9) อย่าฟังเชื่อตามผู้พูดน่าเชื่อถือ 10) อย่าฟังเชื่อตามอาจารย์ หลังจากนั้นค่อยใช้วิจารณ์อย่างถี่ถ้วนแล้วจึงเชื่อ

กระบวนการแสวงหาความจริงในเชิงปรัชญาที่ปรากฏในเกสปุตตสูตร มี 2 กระบวนการ คือ 1) กระบวนการแสวงหาความจริงตามหลักประสบการณ์ ได้แก่ การใช้อายตนะภายใน คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย กับอายตนะภายนอก คือ รูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัส ทางปรัชญาเรียกว่าการแสวงหาความจริงแบบอุปนัย ในเกสปุตตสูตร ได้แก่ ข้อที่ 1-4 และ 2) การแสวงหาความจริงตามหลักเหตุผล ได้แก่ การใช้หลักเหตุผลในการค้นหาความจริง ทางปรัชญาเรียกว่าแบบนิรนัย ของกลุ่มจิตนิยม ในเกสปุตตสูตร ได้แก่ ข้อที่ 5-10 ส่วนการ

* วันที่รับบทความ: 4 สิงหาคม 2563; วันที่แก้ไขบทความ: 29 สิงหาคม 2563; วันที่ตอบรับบทความ: 30 สิงหาคม 2563

Received: August 4, 2020; Revised: August 29, 2020; Accepted: August 15, 2020

แสวงหาความจริงแบบเกสปุตตสูตร เป็นการใช้ทั้งวิธีการของอุปนัยคือการใช้ปรโตโฆษะ และนินัยคือใช้โยนิโสมนสิการ พิจารณาอย่างถี่ถ้วนแล้วจึงเชื่อ

คำสำคัญ: กระบวนการแสวงหาความจริง; เจริญปัญญา; เกสปุตตสูตร

Abstracts

The objectives of this research were: 1) to study the philosophical process of seeking truth; 2) to study the process of seeking truth that appears in the Kesaputta Sutta; 3) to analyze the philosophical process of finding the truth that appears in the mentioned Sutta. This study was carried out by means of documentary research used in collecting data from primary and secondary resources and afterwards the gathered data were interpreted by using descriptive reasoning methods.

The results were as follows: There are two major methods of the process of seeking truth in a philosophical approach: 1) the pursuit of truth through sensory contacts or experience philosophically called the inductive pursuit of truth in other words it is to seek the truth from small experiences to the conclusion of universal truth; this is a method of finding knowledge of materialism; 2) the rational search for truths which philosophy calls it the deductive pursuit of truth; it is the quest for universal truths to summarize the sub-truths; this is a way to find the truth of the group of idealism.

The process of seeking truth as it appears in the Kesaputta Sutta includes: 1) be not led by report, 2) tradition, 3) hearsay, 4) authority of texts, 5) mere logic, 6) inference, 7) considering appearances, 8) the agreement with a considered and approved theory, 9) seeming possibilities and 10) the idea ‘This is our teacher’. After these stages, critical thinking is used to make a decision to believe.

There are two processes of philosophical truth finding in the Kesaputta Sutta: 1) the truth seeking based on experience, namely the use of internal sense-fields (ajjihattikāyatana) including eyes, ears, nose, tongue and body and external sense-fields (bāhirāyatana) including visible objects, sound, smell, tastes, physical contact and mind object; in philosophy, this is called the inductive pursuit of truth and in the Kesaputta Sutta, it refers to items 1-4; 2) rational search for truths, including the use of reasoning to search for truth; in philosophy, this is called deductive pursuit of truth of idealism and in the Kesaputta Sutta, it refers to items 5-10 above. Finding the truths in the Kesaputta Sutta is the use of both the inductive method (paratoghosa, another’s utterance) and deductive method (yonisomanasikāra, proper attention) in critical thinking before making a decision to believe.

Keywords: Philosophical Process; Seeking Truth As Appeared; Kesaputta Sutta.

บทนำ

ประวัติศาสตร์ศาสนาและประวัติศาสตร์ปรัชญา มีแหล่งที่มาไม่เหมือนกัน เช่น ศาสนาเกิดจากความกลัว และเป็นเรื่องของจิต-วิญญาณ แต่ปรัชญาเกิดจากความอยากรู้อยากเห็นและเป็นเรื่องของการใช้เหตุผลหาความจริง ดังนั้นศาสนาและปรัชญาต่างก็มีอัตลักษณ์ประจำตัวคนละอย่าง ในประเทศกรีกโบราณที่เป็นบ่อเกิดของ อารยธรรมตะวันตก ปรัชญาเกิดขึ้นเมื่อปัญญาชนไม่พอใจคำอธิบายของศาสนาเกี่ยวกับโลกและชีวิต

โดยการอ้างอิงอำนาจของเทพเจ้าหรือพลังเหนือธรรมชาติและพยายามหาคำอธิบายใหม่ที่มีเหตุผล นักปรัชญาเริ่มต้นแนวความคิดของตนเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติหรือสิ่งที่เกิดจากธรรมชาติ อันเกิดจากความสงสัยหรือความประหลาดใจในสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และพยายามตอบข้อสงสัยในสิ่งเหล่านั้นด้วยเหตุผล เช่น ธาเลส (Thales) มีความสงสัยเกี่ยวกับปฐมธาตุของโลก หรือบ่อเกิดของโลกว่า โลกเกิดขึ้นมาจากอะไร มีอะไรเป็นบ่อเกิด เขาพยายามหาคำตอบ จนในที่สุดเขาก็ได้คำตอบว่า “น้ำ” เป็นบ่อเกิดของโลก หรือเป็นปฐมธาตุของโลก (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2552: 41) โดยให้เหตุผลว่า สิ่งที่มีชีวิตที่อยู่ในโลกล้วนต้องการน้ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมนุษย์หากขาดน้ำแล้วไม่สามารถจะมีชีวิตอยู่ได้ สรรพสิ่งเกิดมาจากน้ำและจะกลับเข้าไปสู่น้ำอีก เป็นต้น แนวความคิดของนักปรัชญาลักษณะเช่นนี้ นั่นคือแนวความคิดเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติเช่นนี้ เป็นแนวความคิดทางอภิปรัชญา เพราะอภิปรัชญาเป็นวิชาที่เกี่ยวกับเรื่องปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ หรือเอกภพ รวมไปถึงจักรวาลด้วย ปรัชญาเข้าไปเกี่ยวกับกับศาสนาอีกครั้งหนึ่ง เมื่อนักปรัชญาสนใจวิเคราะห์และวิพากษ์ศาสนาในมุมมองของเหตุผลเพื่อให้ศาสนิกชนมองเห็น “เหตุผล” ที่อยู่ในคำสอนทางศาสนาและคนทั่วไปอาจมองไม่เห็น และเพื่อนำคำสอนต่าง ๆ มาร้อยรัดเข้าด้วยกันให้เป็นระบบความคิดเพื่อประโยชน์ของการศึกษาหาความรู้

โดยทั่วไปเวลาพูดถึงปรัชญามักจะมีคนรับรู้และเข้าใจไปอย่างหลากหลายนัยยะ คือ มีทั้งความเข้าใจที่เป็นไปตามหลักวิชาการและความเข้าใจตามสัญชาตญาณที่รับรู้ต่อ ๆ มา ดังนั้นปรัชญาจึงเป็นองค์ความรู้ที่ยังต้องแสวงหาคำตอบที่ถูกต้องตามหลักวิชาการต่อไปอีก มิเว้นแม้กระทั่งข้อถกเถียงในความเป็นปรัชญาของพระพุทธศาสนาที่มักเรียกติดปากกันว่าพุทธปรัชญา (พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2548: 15) ก็ยังเป็นข้อโต้แย้งกันระหว่างนักการศาสนากับนักปรัชญาที่มีคำตอบที่แตกต่างกัน หมายความว่ามื่อนักปรัชญาบางส่วนโดยเฉพาะนักปรัชญาตะวันตกมองว่าพระพุทธศาสนาไม่ใช่ปรัชญา แต่มีบางส่วนโดยเฉพาะนักการศาสนาสมัยใหม่พร้อมยอมรับในความเป็นปรัชญาของศาสนาเช่นศาสนาพุทธ พุทธปรัชญาเป็นระบบปรัชญาอีกระบบหนึ่งในบรรดาปวงปรัชญาทั้งหลาย การใช้คำว่า “พุทธปรัชญา” เป็นการใ้เรียกวธีการศึกษาพระพุทธศาสนาในเชิงปรัชญา ที่นับพุทธปรัชญาเป็นปรัชญาอีกระบบหนึ่ง ก็ด้วยเหตุผลที่ว่า เพราะจุดเริ่มต้นแห่งพุทธปรัชญาอยู่ที่ความสงสัยในความจริงของชีวิตที่เกิดขึ้นแก่เจ้าชายสิทธัตถะในขณะยังมิได้เสด็จออกผนวช กล่าวคือ ทรงเล็งเห็นถึง ความแก่ ความเจ็บ และความตายเป็นปัญหาของชีวิตมนุษย์ และได้ตั้งคำถามกับพระองค์ว่า จะหลุดพ้นจากความแก่ ความเจ็บและความตายนี้ได้อย่างไรหรือไม่ จากนั้นจึงทรงอุทิศเวลาและชีวิตเพื่อแสวงหาคำตอบที่ว่านี้จนได้คำตอบ ทั้งยังทรงค้นพบมรรคาสู่ความหลุดพ้นจากสภาวะดังกล่าวนี้ด้วย

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประเภทอเทวนิยม (Atheism) คือศาสนาที่มีทศนะว่าไม่มีพระเจ้า (พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน., 2548: 10) ในทางอภิปรัชญา จึงมิได้ให้ความสำคัญกับพระเจ้า ดังที่มีผู้แสดงทศนะไว้ว่า ในทางปรัชญาความคิดเรื่องโลกเป็นความคิดที่สำคัญเรื่องหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปรัชญาอเทวนิยม ความคิดเรื่องโลกจัดเป็นความคิดพื้นฐานที่มีความสัมพันธ์อย่าง

ใกล้ชิดกับความคิดเรื่องพระเจ้าและความคิดเรื่องมนุษย์ ปรัชญาทุกระบบโดยเฉพาะปรัชญาตะวันตกซึ่งรวมทั้งพุทธปรัชญาด้วย มุ่งแสวงหาความจริงเกี่ยวกับโลกและชีวิต เช่นเดียวกับปรัชญาตะวันตก แต่มีข้อแตกต่างกันคือ ปรัชญาตะวันตกมุ่งแสวงหาความจริงหรือข้อเท็จจริงเพียงอย่างเดียว โดยไม่พยายามที่จะปฏิบัติตนเพื่อให้เข้าถึงความจริงที่ได้แสวงหาพบแล้ว ส่วนนักปรัชญาตะวันออกเมื่อแสวงหาความจริงจนพบแล้ว ก็พยายามที่จะปฏิบัติตามวิธีการที่กำหนดขึ้นไว้ เพื่อเข้าถึงความจริงนั้น ๆ พุทธปรัชญาเป็นปรัชญาชีวิต เพราะแนวความคิดทางปรัชญานั้นได้นำมาใช้ปฏิบัติในชีวิตประจำวัน (way of life)

พุทธปรัชญา คือ เป็นปรัชญาที่ค้นพบโดยพระพุทธเจ้า เป็นปรัชญาที่ตระหนักในความจริงที่เรียกว่า “สัจนิยม” อันเป็นกฎธรรมชาติ ซึ่งมีอยู่ในโลกไม่มีสิ่งใดมาบังคับดลให้เป็นไป จึงเรียกว่า “ธรรมชาตินิยม” แต่บางลัทธิอาจจะมองพุทธปรัชญาเป็นสุขนิยมบ้าง อสขนิยมบ้าง หรือทุนิยมบ้าง จะเป็นจริงหรือไม่ ควรศึกษาไตร่ตรองดูให้ถ้วนถี่ด้วยเหตุผลและด้วยวิญญูณของวิญญูก่อน การจะเชื่ออะไรว่าเป็นจริงควรใคร่ครวญพิจารณาด้วยเหตุผลด้วยปัญญาของตน ดังในกาลามสูตรหรือเกสปุตตยสูตร (บุญมี แผ่นแก้ว, 2543: 53-54) อันเป็นพระสูตรสำคัญสูตรหนึ่งในพระพุทธศาสนา ได้รับความสนใจมากเป็นพิเศษจากนักวิชาการและนักวิทยาศาสตร์ในยุคปัจจุบัน แท้ที่จริงในพระไตรปิฎกชื่อกาลามสูตรไม่ได้มีปรากฏอยู่ หากมีแต่ชื่อว่าเกสปุตตยสูตร ทั้งนี้ก็เพราะว่าพระพุทธเจ้าทรงแสดงพระสูตรนี้แก่ชาวกาลามะ ซึ่งอยู่ในเกสปุตตนิคม เพราะฉะนั้นจึงตั้งชื่อพระสูตรนี้ตามชื่อของนิคมนี้ว่าเกสปุตตยสูตร แต่คนที่อยู่ในนิคมหรือ ตำบลนี้เป็นเชื้อสาย หรือมีสกุลเดียวกัน คือ สกุลกาลามะ เขาจึงเรียกประชาชนเหล่านั้นว่า กาลามชน ซึ่งมีโคตรอันเดียวกัน สกุลเดียวกัน คือ กาลามโคตร เพราะฉะนั้นเขาจึงเรียกพระสูตรนี้ว่า เกสปุตตยสูตร แต่ชาวโลกทั่วไปมักจะเรียกพระสูตรนี้ว่า กาลามสูตร เพราะเห็นว่าจะเรียกได้ง่ายกว่า ซึ่งเนื้อหาโดยย่อพระพุทธเจ้าตรัสแก่ชาวกาลามโคตรว่า

มา อนุสสวเนน - อย่าปลงใจเชื่อด้วยการฟังตามกันมา

มา ปรมปราย - อย่าปลงใจเชื่อด้วยการถือสืบ ๆ กันมา

มา อิติกิริยา - อย่าปลงใจเชื่อด้วยการเล่าลือ

มา ปิฎกสมปทาเนน - อย่าปลงใจเชื่อด้วยการอ้างตำราหรือคัมภีร์

มา ตกกเหตุ - อย่าปลงใจเชื่อเพราะตรรกะ (การคิดเอาเอง)

มา นยเหตุ - อย่าปลงใจเชื่อเพราะการอนุมาน (คาดคะเน)

มา อากาปริวิตกเกน - อย่าปลงใจเชื่อด้วยการคิดตรองตามแนวเหตุผล

มา ทิฏฐินิซฆมานกฺขนติยา - อย่าปลงใจเชื่อเพราะเข้ากันได้กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว

มา ภพพรูปตา - อย่าปลงใจเชื่อมองเห็นรูปลักษณะน่าจะเป็นไปได้

มา สมโณ โน ครุติ - อย่าปลงใจเชื่อเพราะนับถือว่าท่านสมณะนี้ เป็นครูของเรา (มหาจุฬาลง

กรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย. 2539.20/66/255-257)

พระสูตรนี้เป็นพระสูตรที่ไม่ยาว แต่มีใจความลึกซึ้งน่าคิดประกอบด้วยเหตุผล ซึ่งผู้นับถือพระพุทธศาสนาหรือผู้ศึกษาพระพุทธศาสนาควรจะได้ศึกษาเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นการใช้เหตุผลตามหลัก

วิทยาศาสตร์ สอดคล้องกับกฎทางวิทยาศาสตร์ ในปัจจุบันนี้นักวิทยาศาสตร์ได้สรรเสริญพระพุทธศาสนาในแง่ของการมีเหตุผล เพราะเป็นคำสอนอันมีเหตุผลและสอดคล้องกับหลักวิทยาศาสตร์ของพระพุทธศาสนา ดังนั้น กาลามสูตรจึงเป็นพระสูตรที่ให้อิสระในด้านความคิด แต่ไม่ได้หมายความว่าไม่ให้เราเชื่อ แต่ให้พิจารณาให้ดี เสียก่อนแล้วจึงค่อยเชื่อ อย่าเชื่อโดยฟังตามกันมา แม้แต่พระคัมภีร์ก็อย่าเพิ่งเชื่อ ให้พิจารณา ดูเสียก่อน ถ้าทำได้อย่างนี้ ถือว่าสมกับการเป็นชาวพุทธ ไม่เชื่ออะไรอย่างไรระยะไหนก็ได้ โดยไม่พิจารณาว่าควรเชื่อหรือไม่เพียงไร หลักการ วิธีการ และเป้าหมายของพุทธปรัชญานี้คือการที่พระพุทธเจ้าได้เสนอถึงหลักการเพื่อละความไม่ดี หรือชั่ว เพื่อทำความดีให้เกิดขึ้น และเพื่อความบริสุทธิ์จดหมดแห่งจิตใจ โดยพุทธปรัชญาพุ่งเป้าไปที่การทำให้ ผู้ประพฤติปฏิบัติตามพุทธธรรมมีความสุขในปัจจุบันชาติและชาติต่อ ๆ ไป จนในที่สุด สามารถหลุดพ้นจากการเกิด ซึ่งพุทธปรัชญาถือว่าเป็นเป้าหมายสูงสุดกล่าวคือการเข้าถึงนิพพานนั่นเอง

จากประเด็นดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษากระบวนการแสวงหาความจริงทางปรัชญา และศึกษากระบวนการใช้เหตุผลเพื่อการเข้าถึงความจริงในทัศนะของพุทธปรัชญาที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา คือ เกสปุตตสูตร เพื่อให้เห็นทัศนะในการยอมรับและการเข้าถึงความจริงตามหลักเหตุและผล ในพุทธปรัชญาสืบไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการแสวงหาความจริงในเชิงปรัชญา
2. เพื่อศึกษากระบวนการแสวงหาความจริงที่ปรากฏในเกสปุตตสูตร
3. เพื่อวิเคราะห์กระบวนการแสวงหาความจริงในเชิงปรัชญาที่ปรากฏในเกสปุตตสูตร

ระเบียบวิธีวิจัย

1. ขอบเขตด้านเอกสาร

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ผู้วิจัยได้ศึกษาเกี่ยวข้องกับกระบวนการเข้าถึงความจริงโดยใช้หลักเหตุผล โดยได้แบ่งเอกสารออกเป็น 2 ชั้น คือ

1) เอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) ได้แก่ พระไตรปิฎก (ภาษาไทย) ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยพุทธศักราช 2539 อรรถาธิบาย ฎีกา อนุฎีกา และปกรณ์วิเสส

2) เอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary sources) ได้แก่ เอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการแสวงหาความจริงตามวิธีการทางปรัชญา และกระบวนการแสวงหาความจริงตามวิธีการใช้เหตุผลตามหลักพุทธปรัชญา โดยเฉพาะวิธีการแสวงหาความจริงที่ปรากฏในเกสปุตตสูตร

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

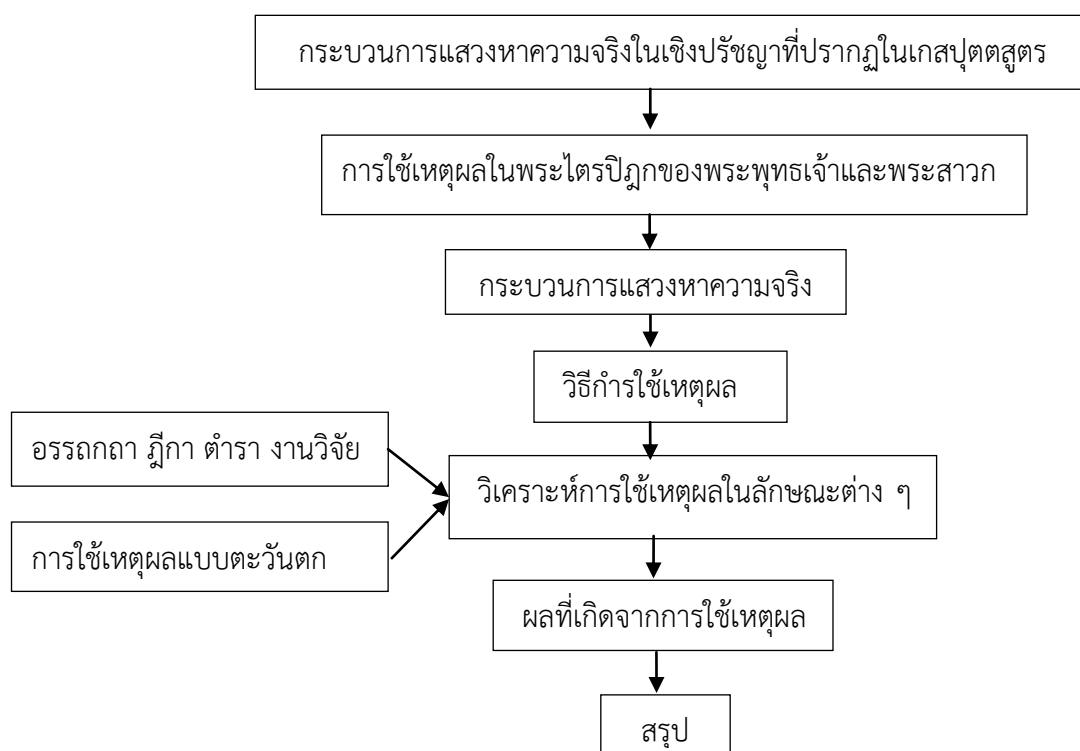
การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ ศึกษากระบวนการเข้าถึงความจริงในเชิงปรัชญาของนักปรัชญา 2 กลุ่มคือ

- 1) กระบวนการหาความจริงของกลุ่มวัตถุนิยมและกลุ่มประสบการณ์นิยม และ

2) กระบวนการหาความจริงของกลุ่มจิตนิยมและกลุ่มเหตุผลนิยม ศึกษากระบวนการแสวงหาความจริงที่ปรากฏในเกสปุตตสูตร และกระบวนการแสวงหาความจริงในเชิงปรัชญาที่ปรากฏในเกสปุตตสูตร ว่ามีการแสวงหาความจริงและการใช้เหตุผล ที่สามารถเป็นไปด้วยกันได้หรือไม่

กรอบแนวคิดในการวิจัย

กระบวนการแสวงหาความจริงในเชิงปรัชญาที่ปรากฏในเกสปุตตสูตรจากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดการวิจัยดังนี้



ผลการวิจัย

1. กระบวนการแสวงหาความจริงในเชิงปรัชญามนุษย์ ถือได้ว่าเป็นสัตว์ประเสริฐที่รู้จักคิด มีการพัฒนาการมาตั้งแต่ดึกดำบรรพ์จนกระทั่งปัจจุบัน มนุษย์ในสมัยก่อนได้สังเกตเห็นความเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ เห็นภัยธรรมชาติจึงเกิดความสงสัยและประหลาดใจในสิ่งที่ได้พบเห็น จึงพากันพยายามที่จะทำความเข้าใจกับสภาพเหล่านั้น โดยพยายามแสวงหาคำตอบเกี่ยวกับสิ่งที่ได้เห็นว่ามันคืออะไร เป็นไปอย่างไร เกิดขึ้นได้อย่างไร มีสภาพความแท้จริงเป็นอย่างไรกันแน่ นั่นก็แสดงให้เห็นว่าอภิปรัชญาเกิดมาจากความสงสัย (Doubt) หรือความแปลกใจ (Wonder) เกี่ยวกับธรรมชาตินั่นเอง ความพยายามในการหาคำตอบเหล่านี้ ได้ถูกถ่ายทอดมายังอนุชนรุ่นหลัง จนทำให้เกิดเป็นกลุ่มชนที่มีแนวความคิดลักษณะเดียวกันเกิดขึ้น แนวความคิดเกี่ยวกับเรื่องปรากฏการณ์ทางธรรมชาตินั้นได้เป็นบ่อกำเนิดของปรัชญา เพราะมนุษย์รู้จักคิดหาเหตุผลในสิ่งที่

ได้ประสบพบเห็น หรือสิ่งที่ปรากฏ แนวคิดแบบวัตถุนิยมนี้ปรากฏทั้งในปรัชญาฝ่ายตะวันตกและตะวันออก นักปรัชญาตะวันตกที่สำคัญ เช่น ธาเลส (Thales), คาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) หรือ เอพิคิวรัส (Epicurus) เป็นต้น ที่เห็นว่าสรรพสิ่งมีอยู่และวัตถุหรือสสารเพียงสิ่งเดียวเท่านั้นที่สามารถสร้างความสุขให้กับมนุษย์ได้ สิ่งอื่นที่ไม่ใช่สสาร ถือว่าเป็นสิ่งที่ไม่มีอยู่จริง ส่วนในปรัชญาตะวันออก มีกลุ่มที่สนับสนุนเรื่องของวัตถุนิยม ได้แก่ กลุ่มปรัชญาจรรยาหรือลัทธิโลกาปัตย์ของอินเดีย ที่มีความเห็นว่า สรรพสิ่งมีหรือเกิดขึ้นมาได้เพราะเกิดจากการรวมตัวของธาตุ 4 คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ อย่างเหมาะสมเท่านั้น เมื่อธาตุเหล่านี้แตกสลายไป ทุกสิ่งจะสูญสิ้นไม่มีอะไรเหลือ (จันงค์ ทองประเสริฐ, 2514 : 64-65)

ความจริง (Truth) หรือ “สัจจะ” มีลักษณะเป็นนามธรรม เมื่อเราพูดถึงความจริงของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เรามักหมายถึง หลักการที่มีอยู่แน่นอนมั่นคง ไม่เปลี่ยนแปลงของสิ่งนั้น เช่น “ชีวิตเป็นทุกข์” “สังขารเป็นของไม่เที่ยง” “ไม่มีอะไรเกิดจากความว่างเปล่า” ล้วนแต่เป็นการบอก “ความจริง” ทั้งสิ้น ทศนะในเรื่องของความจริงนั้น ในทางปรัชญาข้อโต้แย้งว่าสิ่งใดมีอยู่จริง เป็นอย่างไร และดำรงอยู่ในลักษณะไหน ปรากฏอยู่ในมุมมองด้านภววิทยาของเกือบทุกแนวคิดหรือสำนักคิด ความจริงแบบจิตนิยมเห็นว่า ความเป็นจริงขึ้นอยู่กับความคิดหรือจิตของมนุษย์อะไรที่เราคิดว่ามีอยู่จริง สิ่งนั้นก็คือความเป็นจริงสำหรับเรา ความจริงมุมมองแบบวัตถุนิยมหรือสสารนิยมกลับเห็นว่า สิ่งที่มีอยู่จริงหรือเป็นจริงคือสิ่งที่ป็นวัตถุ มีเนื้อหนัง สัมผัสได้หรือชั่ง ตวง และวัดได้ เพราะฉะนั้นอะไรที่มองไม่เห็นหรือสัมผัสไม่ได้ไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่จริง ส่วนความจริงมุมมองแบบสัญนิยมหรือพุทธปรัชญามีความเห็นต่างออกไปว่า ความเป็นจริงหรือการมีอยู่จริงของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ขึ้นอยู่กับตัวของสิ่งนั้นเอง ไม่ได้ขึ้นอยู่กับการรับรู้ของมนุษย์ สิ่งที่มีอยู่จริงดังกล่าวอาจจะมองไม่เห็นหรือสัมผัสไม่ได้ก็ได้ แต่มนุษย์สามารถค้นพบสิ่งนั้นได้ การมองความเป็นจริงที่แตกต่างกันระหว่างมุมมองต่าง ๆ ทำให้นักศึกษามีความเชื่อในความจริงไม่เหมือนกัน การมองความจริงที่ต่างกันจึงมีผลให้นักศึกษายอมรับสิ่งที่ป็นความรู้แต่ละด้านได้ต่างกัน รวมทั้งแสวงหาความรู้ด้วยวิธีที่อาจจะผิดแผกกันตามมา ปรัชญาจิตนิยมเชื่อว่าความจริงสูงสุดมีลักษณะเป็นจิตหรือนามธรรม จิตจึงมีความสำคัญกว่าวัตถุ จิตนิยมโดยทั่วไปยอมรับว่าความจริงมีสองอย่างคือจิตและวัตถุ ส่วนปรัชญาสสารนิยมมีทศนะยอมรับความเป็นจริงแท้มีอย่างเดียว คือ สสาร และรับรู้ได้ด้วยประสบการณ์ทางประสาทสัมผัส

ความเป็นจริง หมายถึง ภาวะที่มีอยู่จริง ภาวะที่เป็นอย่างนั้นแน่แท้ไม่กลับกลายเป็นอย่างอื่น สิ่งที่มีอยู่จริง คือ สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีอยู่จริง เป็นอยู่จริง จะมีสิ่งอื่นรับรู้ว่ามีอยู่จริง เป็นอยู่จริงหรือไม่ก็ตาม ก็มีอยู่และเป็นอยู่โดยภาวะของสิ่งนั้นเอง

ข้อเท็จจริง ข้อเท็จจริง (Fact) คือปรากฏการณ์ของแต่ละสิ่งที่เกิดขึ้นความจริงที่ประจักษ์ชัด เหตุการณ์ที่เป็นจริง (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554, 2556: 36) ความรู้เห็นสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยประจักษ์ทางประสาทสัมผัสทั้ง 5 ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น และกาย และข้อเท็จจริงสามารถแยกข้อเท็จจริงออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

1) ข้อเท็จจริงอันเป็นที่ยอมรับร่วมกัน (Agreement fact) คือข้อเท็จจริงที่มีคุณสมบัติอันเป็นสิ่งที่บุคคลในสังคมตกลงยอมรับร่วมกัน (Del Kiernan-Lewis, 2000:52) ข้อเท็จจริงที่ยอมรับร่วมกัน ซึ่งเทียบได้กับประพจน์ อาจไม่มีความสัมพันธ์ถูกต้องเป็นจริงก็ได้ เป็นแต่เพียงการยอมรับร่วมกัน เช่น ในปรัชญาตะวันตกโบราณผู้คนทั้งหลายจำนวนมากมีความเชื่อว่าโลกแบน คนในสมัยนั้นก็ยอมรับข้อเท็จจริงร่วมกัน

2) ข้อเท็จจริงเชิงวัตถุวิสัย (Objective fact) คือข้อเท็จจริงที่มีฐานะเป็นข้อเท็จจริงที่เป็นความจริงเชิงวัตถุวิสัย หรือเป็นประพจน์ที่มีความสัมพันธ์กับความเป็นจริงเชิงวัตถุวิสัย เช่น “โดยข้อเท็จจริงนั้นโลกกลม” ดังนั้นข้อเท็จจริงเชิงวัตถุวิสัย จึงย่อมมีการเชื่อมโยงกันอย่างจำเป็นระหว่างความเชื่อตามข้อเท็จจริงกับข้อเท็จจริงเชิงวัตถุวิสัย ซึ่งก็ต้องสัมพันธ์กับตัวข้อเท็จจริงอย่างตรงกัน

การรับรู้และให้ค่าสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ของมนุษย์นี้ แม้จะมีประโยชน์ในการสื่อสารและทำความเข้าใจเรื่องต่าง ๆ แต่ก็เป็นที่มาของความยึดมั่นในตัวตน การมองโลกแบบแยกส่วน เกิดปัญหาความขัดแย้งในเรื่องต่าง ๆ ในสังคมมนุษย์ เป็นความรู้ที่ผิดพลาด หากแต่มนุษย์จะได้ตระหนักรู้ถึงความผิดพลาดและความถูกต้องในการรับรู้ของตน มนุษย์ย่อมเกิดปัญญาที่จะรู้จักโลกและสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง พุทธปรัชญาได้แบ่งความจริงของสิ่งทั้งหลายออกเป็น 2 ระดับ คือ

1) สมมติสัจจะ เรียกว่า เนยยตตถ (Indirect meaning) หมายถึง ความจริงที่เป็นสมมติ คือ สรรพสิ่งถูกสมมติให้เป็นสิ่งนั้น สิ่งนี้ เพื่อให้เป็นสื่อกลางแห่งความเข้าใจตรงกัน เพื่อต่อการสื่อสารสร้างความเข้าใจให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และเรียกขานตรงกัน เช่น มนุษย์สมมติเรียกสัตว์ประเภทหนึ่ง ที่มีสี่ขา มีลำตัวคล้ายสุนัข แต่มีขนาดที่ใหญ่กว่า มีหน้ายาว มีหาง ว่องไว ใช้ชี้อได้ และกินหญ้า ว่า ม้า ซึ่งม้าเป็นสัตว์ประเภทหนึ่ง มนุษย์ทุกคนอาจรู้และเข้าใจตรงกัน

2) ปรมัตถสัจจะ เรียกว่า นิตตถ (Direct meaning) หมายถึง ความจริงล้วนปราศจากการสมมติเป็นจริงตามสภาพ มิได้สมมติเรียกขานเพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกัน ไม่ว่ามนุษย์จะเรียกสิ่งนั้นว่าอย่างไร จะเรียกถูกหรือผิด ก็ตาม แต่สิ่งที่ถูกเรียกนั้นหรือสิ่งนั้น ก็ย่อมมีสภาพที่เป็นความจริงอยู่อย่างนั้น ต่อให้เรียกสิ่งนั้นว่า เป็นสิ่งอื่นหรือทำให้เป็นสิ่งอื่น ก็ย่อมจะไม่ทำให้ความจริงตามสภาพนั้นหมดไปหรือหายไป ขอให้เข้าใจตรงกันก่อนว่า ความจริงแบบปรมัตถ์นี้ไม่สามารถที่จะใช้คำพูดใด ๆ มาอธิบายได้ เรียกว่า อนิรวจนะ แปลว่า ไม่สามารถอธิบายได้ด้วยคำพูด สำหรับผู้ที่รู้ความจริงแบบปรมัตถ์นั้น ก็คือพระอรหันต์

มนุษย์พยายามแสวงหาความจริงมาตลอด และสะสมเป็นความรู้ต่าง ๆ มากมาย โดยเชื่อว่าความจริงคือความรู้ที่ตรงกับความเป็นจริง ซึ่งความจริงเช่นนี้ถ้าจะมีได้ก็คือความจริงวัตถุวิสัย (objective truth) เพราะเชื่อว่ามีความจริงระหว่างความเป็นจริงวัตถุวิสัยที่อยู่ภายนอกผู้สังเกต/ผู้รู้ กับเครือข่ายตรรกะที่อยู่ในความคิดของผู้สังเกต/ผู้รู้ เขาเข้าใจโลกว่าอย่างไรโลกก็เป็นเช่นนั้น และมุ่งแต่ที่จะหาความเป็นจริงที่อยู่นอกตัวปัญหาต่าง ๆ จึงเกิดขึ้นจากนิยามดังกล่าว เพราะกลับพบว่าบนความเป็นจริงเดียวกัน มนุษย์สามารถสร้างอภิปรัชญา ซึ่งเป็นการตีความความเป็นจริงเดียวกันนั้นได้หลายระบบความคิด ทั้งนี้ย่อมเป็นไปตามความสนใจความถนัด เครื่องมือที่ใช้หาความรู้ ตลอดจนบริบทและกรอบความคิด ในทัศนะทางปรัชญาการที่จะได้มาซึ่ง

ความจริงนั้นมีกระบวนการที่แตกต่างกันออกไป เช่น กลุ่มเหตุผลนิยมเชื่อว่า เหตุผลเป็นอิสระจากประสาทสัมผัส เหตุผลทำให้สามารถเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง เหตุผลสามารถใช้ได้ในทางคณิตศาสตร์ในขณะเดียวกันก็ใช้ได้ทางปรัชญาเช่นกัน ดังนั้นวิธีของกลุ่มเหตุผลนิยมจึงเรียกว่าวิธีการทางคณิตศาสตร์ ส่วนกลุ่มประจักษ์นิยมถือว่า ความรู้เกิดจากประสบการณ์ทางประสาทสัมผัส ซึ่งได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย กลุ่มประจักษ์นิยมเชื่อว่า เหตุผลมิใช่แหล่งเกิดแห่งความรู้ เพราะถ้าไม่มีหลักการขั้นต้นของประสบการณ์แล้ว เหตุผลก็คือแนวคิดเท่านั้น

2. กระบวนการแสวงหาความจริงที่ปรากฏในเกสปุตตสูตร

เกสปุตตสูตร หรือกาลามสูตร สูตรหนึ่งในคัมภีร์ติกนิบาตอังคุตตรนิกาย พระสูตรนี้ในบาลีเรียกว่า เกสปุตติสูตร ที่ชื่อกาลามสูตรเพราะทรงแสดงแก่ชนเผ่ากาลามะแห่งวรรณะกษัตริย์ ที่ชื่อเกสปุตติยสูตรเพราะพวกกาลามะนั้นเป็นชาวเกสปุตตนิคม พระสูตรนี้เป็นพระสูตรที่ไมยาว แต่มีใจความลึกซึ้งน่าคิดประกอบด้วยเหตุผล หลักการที่ปรากฏในกาลามสูตรหรือเกสปุตตสูตรในแง่ของการมีเหตุผล เพราะเป็นคำสอนอันมีเหตุผลและสอดคล้องกับหลักวิทยาศาสตร์ของพระพุทธศาสนา ธรรมชาติของมนุษย์ส่วนใหญ่ต้องการที่จะพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนให้ดีขึ้น ซึ่งเหตุนี้จึงเป็นแรงกระตุ้นให้มนุษย์มีความอยากรู้ อยากเห็น อยากเข้าใจถึงปรากฏการณ์ต่างๆ ในธรรมชาติและสิ่งที่อยู่รอบตัวเอง เพื่อให้เข้าใจถึงข้อเท็จจริง (Fact) โดยหนทางในการเข้าถึงความรู้มีอยู่สองวิธีก็คือ

1) วิธีอนุมาน (Deduction method) เป็นการหาความสัมพันธ์เชิงเหตุผล ระหว่างข้อเท็จจริงใหญ่ และข้อเท็จจริงย่อย แล้วจึงลงสรุปจากความสัมพันธ์ระหว่างข้อเท็จจริงใหญ่และย่อย

2) วิธีอุปมาน (Induction method) เป็นวิธีย้อนกลับกับวิธีอนุมาน นั่นคือเป็นวิธีการค้นหาความรู้ความจริงจากข้อเท็จจริงย่อย ๆ โดยพิจารณาสิ่งที่เหมือนกัน ต่างกัน สัมพันธ์กัน แล้วจึงสรุปเป็นข้อเท็จจริงใหญ่ ดังนั้นกระบวนการทางปรัชญาที่ปรากฏในเกสปุตตสูตรจึงมีความแตกต่างจากแนวคิดทางปรัชญาอื่นๆ กล่าวคือกระบวนการทางปรัชญาในแบบอื่นๆ เช่น การคาดคะเน การเก็ง การใช้ตรรกะ เหล่านี้อาจได้ข้อมูลไม่ตรง และถูกต้องตามความเป็นจริงเสมอไป การที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงสิ่งที่ไม่ควรเชื่อทั้ง 10 ประการนั้นก็เพื่อให้ตรวจสอบความจริงที่ได้มาจากระบวนการเหล่านั้น และต้องประจักษ์กับความจริงนั้น ๆ ด้วยตัวเอง ซึ่งหลักคำสอนในพระพุทธศาสนานั้นพระพุทธเจ้าได้ให้สาวกพิสูจน์ด้วยตัวเองก่อนแล้วจึงค่อยเชื่อถือ

ดังนั้นกาลามสูตรจึงเป็นพระสูตรที่ให้อิสระในด้านความคิด แต่ไม่ได้หมายความว่าไม่ให้เราเชื่อ แต่ให้พิจารณาให้ถี่เสียก่อน แล้วจึงค่อยเชื่อ อย่าเชื่อโดยฟังตามกันมา แม้แต่พระคัมภีร์ก็อย่าเพิ่งเชื่อ ให้พิจารณาถี่เสียก่อน ถ้าทำได้อย่างนี้ ถือว่าสมกับการเป็นชาวพุทธ ไม่เชื่ออะไรอย่างไรเหตุผล โดยไม่พิจารณาว่าควรเชื่อหรือไม่เพียงไร ซึ่งหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาพระพุทธเจ้าได้ว่าหลักการเข้าถึงความจริงด้วยหลักเหตุผล และวางวิธีการเข้าถึงความจริงว่าประกอบด้วย ปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ

พุทธปรัชญานั้น มีลักษณะบางประการที่ต่างไปจากแนวคิดปรัชญาทางตะวันตก เพราะการรับรู้ความจริงในทัศนะพุทธปรัชญานั้นไม่ใช่เป็นลักษณะการคาดเดาถึงความจริง หรืออนุมานถึงความน่าจะเป็นของ

สรรพสิ่ง หากแต่เป็นการแสดงถึงความจริงของสรรพสิ่งตามที่มันเป็น ซึ่งในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงหลักคำสอนในส่วนที่เป็นอภิปรัชญา เป็นหลักคำสอนที่แสดงหลักความจริงของสรรพสิ่งอันได้แก่ หลักไตรลักษณ์ หลักอริยสัจ 4 หลักปฏิจจสมุปบาท หลักกฎแห่งกรรม หลักอนัตตา เป็นต้น เกณฑ์ตัดสินความเป็นอภิปรัชญาทางตะวันตก คือ การพิสูจน์ได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้งห้าของมนุษย์ เรื่องใดก็ตามที่ข้ามพ้นการพิสูจน์หรืออยู่เหนือการรับรู้ด้วยประสาทสัมผัสทั้งห้า อภิปรัชญาแบบตะวันตกนั้นจะจำกัดอยู่เฉพาะสิ่งที่ไม่ใช่วัตถุ หรือสิ่งที่อยู่เหนือขอบเขตของโลกทางกายภาพ หรือโลกทางวัตถุ และไม่อาจรับรู้ด้วยประสาทสัมผัสทั้งห้าของมนุษย์ การจำกัดความหมายเช่นนี้ออกจะแคบเกินไป เพราะอภิปรัชญาไม่ควรจะกำหนดผูกโยงไว้กับเรื่องจิตวิญญาณ หรือเรื่องเหนือธรรมชาติเท่านั้น ความจริงใด ๆ ไม่ว่าจะเป็นทางจิตวิญญาณหรือทางวัตถุหากเป็นความจริงขั้นสุดท้าย (อันติมสัจจะ)

พระพุทธเจ้าตรัสแสดงถึงหลักการของพระพุทธศาสนาที่มองสัจธรรมด้วยท่าทีที่ว่า ไม่ว่าพระพุทธเจ้าจะเกิดขึ้นหรือไม่ก็ตาม มันก็เป็นความจริง เป็นกฎธรรมดาอยู่ว่าดังนี้ ๆ เช่นตรัสถึงเรื่องไตรลักษณ์ว่า ถึงแม้พระพุทธเจ้าจะอุบัติขึ้นหรือไม่ก็ตาม ก็เป็นธรรมดาว่าสิ่งทั้งหลายที่เกิดจากเหตุปัจจัยล้วนไม่เที่ยงไม่คงที่ เรียกว่าเป็น อนิจจัง สิ่งทั้งหลายที่เกิดจากเหตุปัจจัยถูกปัจจัยปรุงแต่งนั้น ล้วนคงทนอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ เรียกว่าเป็น ทุกข์ และสิ่งทั้งหลายทั้งปวงนั้นก็ไม่มีตัวตนของมันเอง ตั้งอยู่โดยอาการที่สัมพันธ์กับสิ่งอื่น มีความเป็นไปของมันโดยสัมพันธ์กับสิ่งเหล่านี้ เป็นไปตามเหตุปัจจัย เรียกว่าเป็น อนัตตา ไม่เป็นตัวตนของมันเอง อันนี้เป็นความจริงที่เป็นธรรมดา ไม่เกี่ยวกับว่าพระพุทธเจ้าจะเกิดขึ้นหรือไม่ พระพุทธเจ้าสอนให้มนุษย์เรารู้จักความเป็นจริง ซึ่งเป็นธรรมดาของธรรมชาติด้วยปัญญาของตน สถานะของพระศาสดาเป็นเพียงผู้ค้นพบสัจธรรม แล้วทรงนำมาบอกต่อเท่านั้นเอง สิ่งที่เราต้องทำคือต้องรู้ต้องเข้าใจความจริงที่เป็นกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ เมื่อรู้แล้วก็เอาความรู้นั้นมาใช้ประโยชน์ โดยทำเหตุปัจจัยให้เกิดขึ้นตามกฎเกณฑ์นั้น เมื่อต้องการสิ่งใด ก็เรียนรู้เหตุปัจจัยแล้วทำเหตุปัจจัยนั้นขึ้น กระบวนการของกฎธรรมชาติดำเนินไปให้เกิดผลตามที่เราต้องการ แต่ถ้าเราไม่รู้กฎเกณฑ์ตามความเป็นจริงของธรรมชาติแล้ว ไม่ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์นั้น มันก็ไม่เกิดผลที่เราต้องการ ก็แก้ปัญหาไม่สำเร็จ เพราะฉะนั้นจุดสำคัญก็คือ ต้องรู้ความจริงแล้วปฏิบัติให้ถูกต้อง ตามกฎเกณฑ์แห่งความเป็นเหตุปัจจัย หรือความสัมพันธ์แห่งเหตุและผล

ดังนั้น การที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงเกสปัญตสูตรในเรื่องสิ่งที่ไม่ควรปลงใจเชื่อ 10 ประการนั้น ด้วยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้ศึกษาได้ใช้กระบวนการทางความคิด เพื่อพิจารณาและพิสูจน์ความจริงหรือสิ่งที่รับรู้กันว่ามีความน่าเชื่อถือมากน้อยเพียงใด นอกจากนี้การที่พุทธปรัชญาไม่ยอมรับกระบวนการได้มาซึ่งความจริงตามที่ปรากฏในเกสปัญตสูตรนั้น เนื่องจากความจริงเหล่านั้นเป็นความจริงที่ยังไม่สมบูรณ์ และเป็นความจริงที่ไม่เป็นไปเพื่อความหลุดพ้นและเข้าถึงภาวะของความจริงสูงสุดนั่นก็คือ พระนิพพาน ขั้นตอนการเข้าถึงความจริงตามหลักพุทธศาสนาจึงมี 3 ขั้นคือ ปรียัติ การศึกษาค้นคว้าความรู้เพื่อหาแนวทางในการปฏิบัติ ปฏิบัติ ได้แก่ การลงมือกระทำตามความรู้ที่ได้ค้นคว้ามาอย่างถูกต้องปฏิบัติตามขั้นตอนวิธีการที่ได้ศึกษามา และ ปฏิเวธ คือ ผลของการลงมือปฏิบัติตามขั้นตอนวิธีการนั้น ๆ

3. กระบวนการแสวงหาความจริงในเชิงปรัชญาที่ปรากฏในเกสปุตตสูตร

กระบวนการแสวงหาความจริงในเชิงทางปรัชญามี 2 วิธีใหญ่ ๆ คือ 1) การแสวงหาความจริงทางประสาทสัมผัสหรือทางประสบการณ์ ซึ่งทางปรัชญาเรียกว่าการหาความจริงแบบวิธีอุปนัย คือการแสวงหาความจริงจากประสบการณ์ย่อยไปสู่สรุปความจริงสากล ซึ่งเป็นวิธีการหาความรู้ของกลุ่มวัตถุนิยม 2) การแสวงหาความจริงทางเหตุผล ซึ่งทางปรัชญาเรียกว่าการแสวงหาความจริงแบบนิรนัย คือการแสวงหาความจริงสากลไปสู่สรุปความจริงย่อย เป็นวิธีการหาความจริงของกลุ่มจิตนิยม หลังจากนั้นเป็นการนำเอากระบวนการทางปรัชญาไปเทียบกับวิธีการหาความจริงแบบเกสปุตตสูตร เพื่อให้ได้หลักความรู้ที่ผสมผสานกันระหว่างแนวคิดตะวันตกกับแนวคิดตะวันออก

กระบวนการแสวงหาความจริงในเชิงปรัชญาที่ปรากฏในเกสปุตตสูตร มี 2 กระบวนการ คือ 1) กระบวนการแสวงหาความจริงตามหลักประสบการณ์ ได้แก่ การใช้อายตนะภายใน คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย กับอายตนะภายนอก คือ รูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัส ทางปรัชญาเรียกว่าการแสวงหาความจริงแบบอุปนัย ในเกสปุตตสูตร ได้แก่ ข้อที่ 1-4 คือ (1) อย่าเพิ่งเชื่อตามที่ได้ยินได้ฟังมา (2) อย่าเพิ่งเชื่อตามที่ได้ปฏิบัติกันมา (3) อย่าเพิ่งเชื่อตามที่ชาวโลกมา (4) อย่าเพิ่งเชื่อตามตำรา และ 2) การแสวงหาความจริงตามหลักเหตุผล ได้แก่ การใช้หลักเหตุผลในการค้นหาความจริง ทางปรัชญาเรียกว่าแบบนิรนัย ของกลุ่มจิตนิยม ในเกสปุตตสูตร ได้แก่ ข้อที่ 5-10 คือ (5) อย่าฟังตามหลักตรรกะ (6) อย่าเชื่อเสียตามหลักอนุमान (7) อย่าเพิ่งเชื่อตามปรากฏการณ์ (8) อย่าเพิ่งเชื่อตามความคิดเห็นของตนเอง (9) อย่าเพิ่งเชื่อตามผู้พูดน่าเชื่อถือ (10) อย่าเพิ่งเชื่อตามอาจารย์ ส่วนการแสวงหาความจริงแบบเกสปุตตสูตร เป็นการใช้ทั้งวิธีการของอุปนัยคือการใช้ปรโตโมฆะ และนิรนัยคือใช้โยนิโสมนสิการ พิจารณาอย่างถี่ถ้วนแล้วจึงเชื่อ (สมภาร พรหมทา, 2542 : 238) ที่ได้จัดกลุ่มของกาลามสูตรตามแหล่งที่มาของความรู้เป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

- 1) กลุ่มประเพณีและเสียงของคนส่วนใหญ่ (ข้อ 1-3)
- 2) คัมภีร์และบุคคลที่น่าเชื่อถือ (ข้อ 4 และ 10)
- 3) การคิดด้วยกระบวนการวิธีต่างๆ (ข้อที่ 5-9) ซึ่งแยกประเภทเป็น
 - (1) คิดด้วยกระบวนการวิธีแบบนิรนัย (ข้อ 5)
 - (2) คิดด้วยกระบวนการวิธีแบบอุปนัย (ข้อ 6)
 - (3) คิดด้วยกระบวนการวิธีแบบนิรนัยและอุปนัยผสมกัน (ข้อ 7-9)

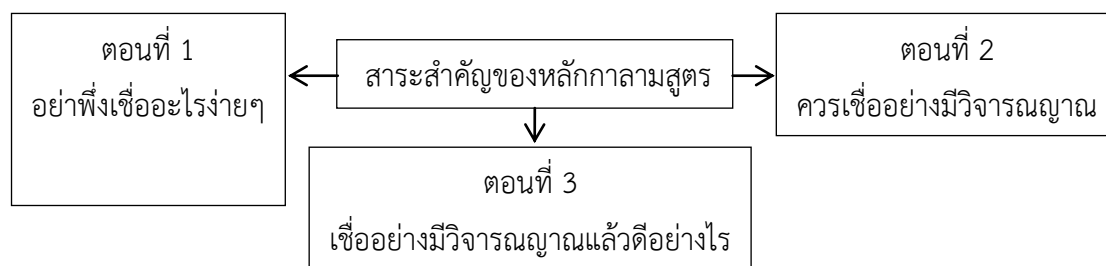
ข้อความในกาลามสูตรไม่ได้แสดงว่า พระพุทธเจ้าไม่ยอมรับความรู้ที่เป็นศัพท์ประมาณ และอนุमानประมาณ เพียงแต่พระองค์ทรงชี้ให้เห็นว่า ความรู้จากแหล่งทั้งสองนั้นควรได้รับการตรวจสอบยืนยันประสบการณ์ตรงหรือประจักษ์ประมาณ จากเนื้อความกาลามสูตรสามารถวิเคราะห์ได้ 3 แนวทางด้วยกันคือ

1. กาลามสูตรให้วิธีการเชื่อมิใช่เพียงเนื้อหาของความเชื่อ กล่าวคือกาลามสูตรมิได้บอกว่าควรเชื่ออะไร? แต่บอกว่า ควรเชื่ออย่างไร โดยใช้หลักการว่า ควรเชื่อเมื่อใด และเมื่อใดไม่ควรเชื่อ ดังนั้นวิธีการย่อมสำคัญกว่า ถ้าเรามีหลักเราสามารถประยุกต์ได้ทุกกรณี

2. กาลามสูตรเน้นการทดสอบและปฏิบัติ กล่าวคือหลักทั้ง 10 ข้อ มิได้บอกว่าแหล่งความเชื่อทั้ง 10 แหล่งนั้นผิด แต่เพียงให้สติว่าอย่าเพิ่งเชื่อเพราะหลัก 10 ข้อนั้น ต้องนำมาปฏิบัติก่อนจึงค่อยเชื่อ เช่น มีตำราอยู่ 2 เล่ม สอนเรื่องเดียวกัน แต่มีเนื้อหาแตกต่างกันอย่าเพิ่งเชื่อเล่มใด เมื่อมีการทดลองปฏิบัติแล้วอันไหนให้ผลที่ถูกต้องจึงเชื่ออันนั้น

3. กาลามสูตรสอนให้เป็นคนใจกว้าง พระพุทธเจ้าไม่ได้สอนว่า คำสอนของพระองค์ถูกต้องของคนอื่นผิด หรือของพระองค์ผิดของคนอื่นถูก แต่เปิดโอกาสให้ทุกคนเข้ามาทดลองปฏิบัติหรือทดสอบนี้คือความใจกว้างของพระพุทธศาสนา เพราะสัจธรรมมีอยู่ตามธรรมชาติมิได้เป็นของส่วนตัว

4. กระบวนการแสวงหาความจริงที่ปรากฏในเกสปุตตสูตร
กาลามสูตร มีสาระสำคัญอยู่ 3 ตอน โดย สรุปเป็นแผนภาพดังนี้



อภิปรายผลการวิจัย

แนวความคิดเกี่ยวกับเรื่องปรากฏการณ์ทางธรรมชาตินั้นได้เป็นบ่อกำเนิดของปรัชญา เพราะมนุษย์รู้จักคิดหาเหตุผลในสิ่งที่ได้ประสบพบเห็น หรือสิ่งที่ปรากฏ ความจริง (Truth) หรือ “สัจจะ” มีลักษณะเป็นนามธรรม เมื่อเราพูดถึงความจริงของสิ่งใดสิ่งหนึ่งเรามักหมายถึง หลักการที่มีอยู่แน่นอนมั่นคง ไม่เปลี่ยนแปลงของสิ่งนั้น เช่น “ชีวิตเป็นทุกข์” “สังขารเป็นของไม่เที่ยง” “ไม่มีอะไรเกิดจากความว่างเปล่า” ล้วนแต่เป็นการบอก “ความจริง” ทั้งสิ้น ทศณะในเรื่องของความจริงนั้น ในทางปรัชญาข้อโต้แย้งว่าสิ่งใดมีอยู่จริง เป็นอย่างไร และดำรงอยู่ในลักษณะไหน ปรากฏอยู่ในมุมมองด้านภววิทยาของเกือบทุกแนวคิดหรือสำนักคิด ความจริงแบบจิตนิยมเห็นว่า ความเป็นจริงขึ้นอยู่กับความคิดหรือจิตของมนุษย์อะไรที่เราคิดว่ามีอยู่จริง สิ่งนั้นก็คือความเป็นจริงสำหรับเรา ความจริงมุมมองแบบวัตถุนิยมหรือสสารนิยมกลับเห็นว่า สิ่งที่มีอยู่จริงหรือเป็นจริงคือสิ่งที่ป็นวัตถุ มีเนื้อหนัง สัมผัสได้หรือชั่ง ตวง และวัดได้ เพราะฉะนั้นอะไรที่มองไม่เห็นหรือสัมผัสไม่ได้ไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่จริง ส่วนความจริงมุมมองแบบสัจนิยมหรือพุทธปรัชญามีความเห็นต่างออกไปว่า ความเป็นจริงหรือการมีอยู่จริงของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ขึ้นอยู่กับตัวของสิ่งนั้นเอง ไม่ได้ขึ้นอยู่กับการรับรู้ของมนุษย์ สิ่งที่มีอยู่จริง

ดังกล่าวอาจจะมองไม่เห็นหรือสัมผัสไม่ได้ก็ได้ แต่มนุษย์สามารถค้นพบสิ่งนั้นได้ การมองความเป็นจริงที่แตกต่างกันระหว่างมุมมองต่าง ๆ ทำให้มนุษย์มีความเชื่อในความจริงไม่เหมือนกัน การมองความจริงที่ต่างกันจึงมีผลให้มนุษย์ยอมรับสิ่งที่เป็นความรู้แต่ละด้านได้ต่างกันรวมทั้งแสวงหาความรู้ด้วยวิธีที่อาจจะผิดแผกกันตามมา ปรัชญาจิตนิยมเชื่อว่าความจริงสูงสุดมีลักษณะเป็นจิตหรือนามธรรมดังกล่าวของ พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตโต) (2533: 129) กล่าวถึงการใช้เหตุผลของพระพุทธเจ้า ไว้ในหนังสือ “พุทธศาสนากับปรัชญา” ว่า การใช้เหตุผลของพระพุทธองค์นั้นมีหลายลักษณะ หลายแห่ง ไม่ว่าจะเป็นการใช้เหตุผลในการพิสูจน์ความจริงในการอนุมาน เช่น ในการพิสูจน์ว่าวิญญาณเป็นอนัตตา พระองค์ก็ทรงแสดงให้เห็นว่าวิญญาณไม่เที่ยง จากนั้นจึงทรงสรุปว่า สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา ซึ่งสอดคล้องกับ (พระมหาบุญไทย ดัววงศ์, 2540: 121) ได้ทำวิจัยเรื่อง “การใช้เหตุผลทางตรรกะในพระไตรปิฎก” พบว่า พระพุทธศาสนายอมรับการใช้เหตุผลว่ามีความจำเป็นในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในระดับหนึ่ง แต่ไม่ยอมรับว่าเป็นสิ่งที่เชื่อได้ทั้งหมด เชื่อได้เพียงบางส่วนเท่านั้น วิธีการที่พระพุทธเจ้าใช้นั้นมีทั้งส่วนที่คล้ายกับตรรกศาสตร์ทั่วไปสามารถนำหลักการทางตรรกศาสตร์ทั่วไปมาอธิบายวิธีที่พระพุทธเจ้าใช้ได้ หรืออาจกล่าวได้ว่าตรรกะมีอยู่ในพระพุทธศาสนา แต่อยู่ในฐานะเพียงเป็นวิธีการหนึ่งเท่านั้น

ในกาลามสูตรหรือเกสปุตตสูตรในแง่ของการมีเหตุผล เพราะเป็นคำสอนอันมีเหตุผลและสอดคล้องกับหลักวิทยาศาสตร์ของพระพุทธศาสนา ธรรมชาติของมนุษย์ส่วนใหญ่ต้องการที่จะพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนให้ดีขึ้น (บุญมี แท่นแก้ว, 2543: 47) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ปรัชญาศาสนา” ถึงเกสปุตตสูตร ว่า ในคัมภีร์กาลามสูตร พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่าความรู้เกิดจากแหล่ง 3 ประการ ได้แก่ 1. ความรู้ที่ได้จากการฟังตามกันมา เช่น ผู้ศึกษาคัมภีร์พระเวทโดยตรง เป็นต้น เรียกอีกอย่างว่า “สุตมยปัญญา” 2. ความรู้ที่ได้จากการใช้เหตุผลคาดคะเน เก็งความจริงตามหลักเหตุผล เรียกอีกอย่างว่า “จินตามยปัญญา” 3. ความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ตรงของผู้แสวงหาความรู้ นั้น เรียกอีกอย่างว่า “ภาวนามยปัญญา” สอดคล้องกับ (เสาวนีย์ พงศกรเสถียร, 2557: ก) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องญาณวิทยาในธัมมปัทมสูตร” พบว่า ญาณวิทยากับกระบวนการเรียนรู้ในธัมมปัทมสูตรเกิดขึ้นโดยอาศัยเทคนิควิธีการสอนของพระพุทธเจ้าที่ทรงวางแบบอย่างไว้อย่างถูกต้องเหมาะสมแก่สติปัญญาของแต่ละบุคคลความรู้มี 2 ชนิด คือ (1) ความรู้โดยอ้อม ได้แก่ สุตมยปัญญาและจินตามยปัญญา เป็นความรู้ที่อาศัยปัจจัยภายนอกและภายใน เป็นได้ทั้งสัมมาทิฐิและมีจาทิฐิ (2) ความรู้โดยตรง ได้แก่ ภาวนามยปัญญา เป็นความรู้ที่เกิดจากการฝึกฝนอบรมจิตโดยตรงเป็นสัมมาทิฐิฝ่ายเดียว ส่วนขอบเขตของความรู้แบ่งเป็น 2 ระดับ คือ (1) ความรู้ที่ทำให้เกิดความสงบสุขในการดำเนินชีวิตประจำวัน (2) ความรู้ที่ทำให้หลุดพ้นจากอวิชชา ได้แก่ พระนิพพาน วิธีการใช้ญาณวิทยาในธัมมปัทมสูตรเพื่อเป็นบ่อเกิดแห่งความรู้จากเรื่องตัวอย่างทั้ง 26 เรื่องนั้น มีกระบวนการแห่งญาณวิทยานำไปสู่จริยศาสตร์ คือ ภาคปฏิบัติหรือการฝึกอบรมเริ่มจากศรัทธาไปสู่สัมมาทิฐิจนถึงขั้นสัมมาญาณะ และเข้าถึงจุดหมายคือความหลุดพ้นเป็นอิสระเรียกว่า สัมมาวิมุตติ

กระบวนการแสวงหาความจริงในเชิงทางปรัชญามี 2 วิธีใหญ่ ๆ คือ 1) การแสวงหาความจริงทางประสาทสัมผัสหรือทางประสบการณ์ ซึ่งทางปรัชญาเรียกว่าการหาความจริงแบบวิธีอุปนัย คือการแสวงหาความจริงจากประสบการณ์ย่อยไปสู่สรุปความจริงสากล ซึ่งเป็นวิธีการหาความรู้ของกลุ่มวัตถุนิยม 2) การแสวงหาความจริงทางเหตุผล ซึ่งทางปรัชญาเรียกว่าการแสวงหาความจริงแบบนิรนัย คือการแสวงหาความจริงสากลไปสู่สรุปความจริงย่อย เป็นวิธีการหาความจริงของกลุ่มจิตนิยม หลังจากนั้นเป็นการนำเอากระบวนการทางปรัชญาไปเทียบกับวิธีการหาความจริงแบบเกสปุตตสูตร เพื่อให้ได้หลักความรู้ที่ผสมผสานกันระหว่างแนวคิดตะวันตกกับแนวคิดตะวันออก (เอกวุฒิ บุตรโคษา, 2553: 39) ประโยชน์ในพุทธปรัชญาเถรวาทกับลัทธิประโยชน์นิยมเชิงตะวันตก และได้แสดงความคิดเห็นนั้นผ่านทางตำรับตำราและงานวิจัย ซึ่งได้ใช้คำว่า “ประโยชน์นิยม” มาประกอบกับคำว่า “พุทธปรัชญา” หรือ “พุทธปรัชญาเถรวาท” เป็นกรณีเฉพาะ เช่นคำว่า “ประโยชน์นิยมในพุทธปรัชญา” หรือ “ประโยชน์นิยมในพุทธปรัชญาเถรวาท” เป็นต้น การใช้คำดังกล่าวนี้เป็นการยอมรับว่ามีปรัชญาประโยชน์นิยมในพุทธศาสนาหรือเท่ากับสนับสนุนว่าการแสวงหาความจริงตามหลักกาลามสูตร หรือ เกสปุตตสูตรเป็นประโยชน์นิยมเชิงพุทธด้วย (ชาญณรงค์ บุญหนุน, 2540 : ก) ได้ทำวิจัยเรื่อง “ทฤษฎีความเป็นจริงในพุทธปรัชญาเถรวาท” กล่าวถึงทฤษฎีความเป็นจริงในพุทธปรัชญาเถรวาทไม่สามารถจัดเข้าในทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่ง คือ ทฤษฎีความเป็นจริงแบบสมนัย ทฤษฎีความเป็นจริงแบบสหนัย ทฤษฎีความเป็นจริงแบบปฏิบัตินิยม ตรงกันข้ามผู้เขียนเสนอว่าในพุทธปรัชญาเป็นทฤษฎีความเป็นจริงแบบวิภาษวาท คือ ทฤษฎีความเป็นจริงที่ว่าด้วยการกล่าว จำแนก แยกแยะ

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิเคราะห์กระบวนการทางปรัชญาที่ปรากฏในเกสปุตตสูตร นี่เป็นการวิจัยเชิงวิเคราะห์เอกสารจากพระไตรปิฎก คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา เอกสารวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยใช้วิธีการอธิบายเชิงพรรณนาเพื่อให้ทราบเกี่ยวกับกระบวนการค้นหาความจริงในทัศนะทางปรัชญา และกระบวนการทางปรัชญาที่ปรากฏในเกสปุตตสูตร เพื่อให้เข้าใจความจริงและการยอมรับวิธีได้มาซึ่งความจริงนั้น อย่างไรก็ตามผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไปดังนี้

1. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่อง “การให้เหตุผลทางตรรกะที่ปรากฏในคัมภีร์อภิธรรมปิฎก”
2. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่อง “ศึกษาวิภาษวิธีในพุทธปรัชญา”
3. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่อง เกณฑ์ตัดสินความประพจน์ตามหลักกาลามสูตร

เอกสารอ้างอิง

- จำนงค์ ทองประเสริฐ. (2514). *ปรัชญาประยุกต์ชุดอินเดีย*. กรุงเทพมหานคร: เกษมบรรณกิจ.
- ชาญณรงค์ บุญหนุน. (2540). *ทฤษฎีความเป็นจริงในพุทธปรัชญาเถรวาท*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- บุญมี แผ่นแก้ว. (2543). *ปรัชญากับศาสนา*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. (2556). (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน.
- พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. (2548). กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2552). *ปรัชญากรีก บ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก*. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม.
- พระมหาบุญไทย ดัววงศ์. (2540). *การใช้เหตุผลทางตรรกะในพระไตรปิฎก*. ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญาบัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ .
- พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2533). *พุทธศาสนากับปรัชญา*. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์ปริ้นติ้งกรุ๊ป
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมภาร พรหมทา. (2542). *พุทธปรัชญา : มนุษย์ สังคม และปัญหาจริยธรรม*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เสาวนีย์ พงศกรเสถียร. (2557). *การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องญาณวิทยาในอัมมปทัฏฐกถา*. ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาปรัชญา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เอกวุฒิ บุตรโคษา .(2553) .*การศึกษาเรื่องประโยชน์นิยมในพุทธปรัชญาเถรวาท*. สารนิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- Del Kiernan-Lewis. (2000). *Learning to Philosophize a Primer*. Belmont: Wadsworth.

รูปแบบการดำเนินชีวิตตามหลักพุทธธรรมของผู้ติดเชื้อเอชไอวี
วัดพระบาทน้ำพุ จังหวัดลพบุรี

**The model of life style based on buddhadhamma of hiv-infected
peoplein phrabatnampu temple, lopburi province**

ชาตรี พะยิ,พระครูสุธีศัมภีรญาณ และ พระมหามิตร ฐิตปัญโญ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Chatree Payi,Phrakhru Sudhikhamphirayan and Phramahamit titapanyo

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Khon Kaen Campus,Thailand

Corresponding Author, E-mail : chatreetpet@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัญหาของผู้ติดเชื้อเอชไอวีวัดพระบาทน้ำพุ จังหวัดลพบุรี 2) ศึกษาการดำเนินชีวิตตามหลักพุทธธรรมของผู้ติดเชื้อเอชไอวี วัดพระบาทน้ำพุ จังหวัดลพบุรี 3) รูปแบบการดำเนินชีวิตตามหลักพุทธธรรมของผู้ติดเชื้อเอชไอวี วัดพระบาทน้ำพุ จังหวัดลพบุรี เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการวิจัยพบว่า

สภาพปัญหาผู้ติดเชื้อเอชไอวีวัดพระบาทน้ำพุจังหวัดลพบุรีแบ่งออกเป็น 4 ด้าน คือ 1.ด้านร่างกาย ลักษณะอาการที่ปรากฏชัดเจนภายนอกคือ ผอม น้ำหนักลด ผิวหนังแห้งคล้ำ ระบบภูมิคุ้มกันในร่างกายบกพร่อง 2. ด้านจิตใจ สภาพจิตใจจะแย่ แย่ หดหู่ใจ รุสีกว่าตัวเองเป็นคนไร้ค่า 3. ด้านสังคม ผู้ติดเชื้อรู้สึกด้อยค่า ไม่มีกำลังใจและเป้าหมายในชีวิต 4. ด้านเศรษฐกิจ ผู้ติดเชื้อ ผลจากการขาดรายรับทำให้ไม่มีค่าใช้จ่ายในการจัดหาสารานุปโภค โดยเฉพาะปัจจัยสี่ ยิ่งทวีความกังวลขึ้นเป็นเท่าตัวหลักพุทธธรรมในการดำเนินชีวิตผู้ติดเชื้อเอชไอวี คือ ไตรสิกขา คือ ศีล เป็นหลักการพัฒนาระดับความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคม สมาธิ เป็นหลักการพัฒนาจิตใจให้มีสมรรถภาพและประสิทธิภาพทางด้านจิตใจ ปัญญา รู้จักสิ่งทั้งหลายตามที่เป็นอยู่วิเคราะห์สืบทาสเหตุของสิ่งทั้งหลายได้ชัดเจน และหลักไตรลักษณ์คือ อนินัง ทุกขัง อนัตตา หลักกัลยาณมิตร คือ เพื่อนที่ดี ที่รักใคร่ คั่นเคย มีความเอื้อเฟื้อ มีน้ำใจเอื้อเฟื้อ มีจิตที่หวังดีและหวังประโยชน์เกื้อกูลต่อตนเองและผู้อื่น

รูปแบบการดำเนินชีวิตของผู้ติดเชื้อเอชไอวี วัดพระบาทน้ำพุ จังหวัดลพบุรี ผู้ติดเชื้อเอชไอวีมีรูปแบบการดำเนินชีวิตตามแนวพุทธธรรม โดยนำหลักของไตรสิกขาซึ่งเป็นพื้นฐานของผู้มีศรัทธาเริ่มจากการรักษาศีลโดยเชื่อว่าการรักษาศีลจะมีส่วนทำให้สุขภาพดีขึ้น มีการปฏิบัติภาวนาเพื่อให้จิตใจสงบมีกำลังใจที่แข็งแกร่งในการต่อสู้กับเชื้อโรค เชื่อมโยงไปสู่หลักไตรลักษณ์โดยการพิจารณาเห็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ตามความเป็นจริงคลายความยึดมั่นในสิ่งรอบข้าง มีความกังวลน้อยลง เมื่อมีสุขภาพกายดีขึ้นมาผู้ติดเชื้อเองมีความมั่นใจใน

ตนเองเริ่มเป็นอาสาสมัครช่วยเหลือเพื่อนๆ ที่อ่อนแอกว่าเป็นการน้อมนำหลักกัลยาณมิตรมาใช้ มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นและเห็นค่าในตนเอง

คำสำคัญ: รูปแบบการดำเนินชีวิต; หลักพุทธธรรม; ผู้ติดเชื้อเอชไอวี

Abstracts

This research aims were (1) to study state of peoblem of HIV affected people at Wat Phabatnampu Lopburi province (2) to study life style of HIV affected people at Wat Phabatnampu and (3) to present the model ife style of HIV affected people at Wat Phabatnampu Lopburi province. This research is qualitative and field work study.

The results of study were found that the state of HIV affected people ,Wat Phrabatnampu, Lopburi province were divided into 4 aspects 1) body, the outside characteristics clearly appeared i.e. thin the weight was reduced, skin was black and dry the immunity from infected body.2)Mental aspect, the bad mental state, lost heart and felt him/her self useless. 3) social aspect, the HIV affected person felt that he /she was useless, no moral support and no aim of life. 4) Economic aspect, the HIV affected person has no income then no money for spending about food-stuff, especially, the four requisites increased double. Buddhist doctrines in daily life of the HIV affected person i.e. the Threefold training, Sila is principle of social environmental relationship development to have efficiency and proficiency on the mental aspect .Wisdom is knowledge all being things. Analysis and investigation the cause of all things clearly. The Three Characteristics i.e, impermanence, state of suffering and soullessness, the qualitaties of a good friend i. e. good friend ,affection, familiar, generous, a good heart, hope for benefits to oneself and others.

The life style model of the HIV affected person of Wat Phrabatnampu, Lopburi province. The HIV affected person had life style based on Buddha Dhamma doctrines. They brought the Threefold training which is foundation of believers. It begun from the precepts observation by belief that the precepts observation will create a good health, cultivation practice for strong and peaceful mind in fighting against germs. It linked with the Three Characteristics by considering to impermanence, state of suffering and soullessness according to the truth. It withdraw clinging to surroundings, there was no worry if there is a good health. The HIV affected person had a confidence in oneself, be a volunteer to help more weak friends, there was a compassion for others and self-worth.

Keywords: Model of Life Style Based; Buddhadhamma; Hiv Affected People.

บทนำ

จากสถานการณ์ที่ได้มีรายงานโรคเอดส์ครั้งแรกในโลกที่ประเทศสหรัฐอเมริกาในปี พ.ศ.2524 ต่อมาประเทศไทยค้นพบผู้ป่วยเอดส์รายแรกของประเทศไทยที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ โดยศาสตราจารย์ นายแพทย์ประพันธ์ ภาณุภาคเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2528 ในระยะ 3 ปีแรก เอดส์ระบาดส่วนใหญ่ในกลุ่มชายรักชาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งชายรักชายที่มีเพศสัมพันธ์กับชาวต่างชาติในปี พ.ศ.2531 มีการระบาดหนักในกลุ่มผู้ขายเสฟติดโดยการฉีดยา ปีต่อมาเริ่มระบาดในกลุ่มหญิงขายบริการทางเพศ ปี พ.ศ. 2533 พบมากในชายรัก

เที่ยวที่ตีจากโรคจากหญิงขายบริการปลดปล่อยมา พ.ศ. 2534 พบระบาดในหญิงตั้งครรภ์ซึ่งเป็นภรรยาของชาย นักเที่ยว และการระบาดในทารกแรกคลอด ภายในระยะเวลา 6 ปีที่โรคเอดส์เข้ามาเมืองไทยก็ระบาดเข้าไปถึง สถาบันครอบครัวของคนไทยทุกคน (วัชร ทอมมอญ, 2541 : 32)

สถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อเอชไอวีในระยะแรก สังคมมีความตระหนก หวาดกลัว เนื่องจากสังคมไทยยังขาดความรู้ ความเข้าใจ และข้อเท็จจริงเกี่ยวกับโรคที่เกิดจากเชื้อเอชไอวี ดังนั้น ภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาสังคม จึงมีความพยายามรณรงค์เพื่อประชาสัมพันธ์เผยแพร่ให้ประชาชนทั่วไปมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเอดส์อย่างแพร่หลาย โดยเน้นกลุ่มที่มีพฤติกรรมเสี่ยงสูง เช่น ผู้ซื้อบริการทางเพศ กลุ่มชายรักชาย และกลุ่มผู้ติดยาเสพติดซึ่งใช้เข็มฉีดยาร่วมกัน นอกจากนี้ประชาชนทั่วไปยังมักมีทัศนคติในเชิงลบ ต่อผู้ติดเชื้อเอชไอวี โดยมองว่าผู้ติดเชื้อเอชไอวีเป็นผู้มีพฤติกรรมทางเพศไม่เหมาะสม หรือเป็นผู้ติดยาเสพติด จนทำให้ภาพลักษณ์ของผู้ติดเชื้อคือคนเลว คนไม่ดี และเป็นที่น่ารังเกียจของสังคม (เฉลิมพล พลมุข, 2539 : 56)

ผลกระทบจากโรคเอดส์ส่งผลอย่างมากต่อทั้งตัวผู้ติดเชื้อเอชไอวีและผู้ป่วยเอดส์ทั้งทางด้านร่างกาย และจิตใจ ต่อครอบครัว รวมทั้งต่อสังคมและเศรษฐกิจ ซึ่งทำให้คุณภาพชีวิตแย่ลง และในท้ายที่สุดจะส่งผลกระทบต่อประเทศชาติด้วยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ อีกทั้งผู้เจ็บป่วยส่วนใหญ่เป็นวัยแรงงานและวัยเจริญพันธุ์ บางส่วนเป็นหัวหน้าครอบครัว ที่ต้องดูแลรับผิดชอบสมาชิกภายในครอบครัวเมื่อเกิดการติดเชื้อโรคเอดส์และมีอาการเจ็บป่วย ความต้องการในการใช้เงินก็เพิ่มมากขึ้น เพื่อไปใช้ในการรักษาพยาบาลอาการเจ็บป่วย เนื่องจากโรคเอดส์เป็นโรคติดเชื้อเรื้อรัง ประกอบกับสมรรถภาพในการประกอบอาชีพที่น้อยลง ทำให้ผู้ป่วยเอดส์จำนวนมากต้องตกอยู่ในสภาพสิ้นเนื้อประดาตัวเป็นหนี้สินอันเป็นผลมาจากการดิ้นรนในการแสวงหาวิธีที่มีประสิทธิภาพจึงประสบปัญหามากยิ่งขึ้น ภาวะร่างกายและจิตใจมักทรุดโทรมลงในเวลาอันรวดเร็ว (ประทีป ดวงงาม, 2555 : 16)

วัดพระบาทน้ำพุจังหวัดลพบุรี มีรายงานจำนวนผู้ติดเชื้อเพศชาย ณ วันที่ 2 มกราคม 2559 ทั้งหมดจำนวน 146 คน ซึ่งแยกตามเพศประกอบด้วยผู้ติดเชื้อเพศชาย 93 คน เพศหญิง 39 คนและพระจำนวน 14 รูป โดยมีการได้รับเชื้อจากช่องทางต่างๆ คือ จากการมีเพศสัมพันธ์จำนวน 139 คน ได้รับเชื้อจากการใช้สารเสพติดจำนวน 5 คน และได้รับเชื้อผ่านทางแม่สู่ลูกจำนวน 2 คน ในจำนวนผู้ป่วยทั้งหมดนี้แยกเป็นผู้ป่วยที่ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ 40 คน ช่วยเหลือตัวเองได้บางส่วน 31 คน และผู้ป่วยที่แข็งแรง จำนวน 74 คน ถือว่าเป็นบ้านพักผู้ป่วยโรคเอดส์ระยะสุดท้ายแห่งแรกในประเทศไทย ซึ่งเป็นระยะเริ่มแรกที่โรคเอดส์เข้ามา โดยให้ความสำคัญการรักษาระบบทางที่เน้นจิตใจความเจ็บปวด และดูแลอาการของโรคแบบองค์รวม ทั้งนี้เพื่อสนองความต้องการในด้านร่างกาย จิตใจ จิตวิญญาณ และสังคมของผู้ป่วย ซึ่งรวมถึงครอบครัวและญาติมิตรของผู้ป่วยด้วย

ดังนั้น จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษาเกี่ยวกับบริบทการดำเนินชีวิตตามหลักพุทธธรรมของผู้ติดเชื้อเอชไอวีวัดพระบาทน้ำพุจังหวัดลพบุรี รวมทั้ง

แนวคิด แนวทาง รูปแบบ และกิจกรรมต่าง ๆ ที่น่าสนใจของวัดพระบาทน้ำพุตั้งที่กล่าวมาตามข้างต้น ร่วมกับการศึกษาวิเคราะห์การนำหลักพุทธธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตของผู้ติดเชื้อเอชไอวีนำมาใช้เชื่อมโยงเกี่ยวข้องกัน ซึ่งถือได้ว่าเป็นวัดที่มีผลงานในการดำเนินงานในการดูแลผู้ติดเชื้อเอชไอวีเป็นที่ประจักษ์แก่ทั้งประเทศและทั่วโลกเพื่อเสนอแนวทางในการดำเนินชีวิตที่มีคุณค่าตามหลักพุทธธรรมของผู้ติดเชื้อเอชไอวีต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1 เพื่อศึกษาสภาพปัญหาของผู้ติดเชื้อเอชไอวีวัดพระบาทน้ำพุ จังหวัดลพบุรี
- 2 เพื่อศึกษาการดำเนินชีวิตตามหลักพุทธธรรมของผู้ติดเชื้อเอชไอวี วัดพระบาทน้ำพุ จังหวัดลพบุรี
- 3 เพื่อเสนอรูปแบบการดำเนินชีวิตตามหลักพุทธธรรมของผู้ติดเชื้อ HIV วัดพระบาทน้ำพุ จังหวัดลพบุรี

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการดำเนินชีวิตตามหลักพุทธธรรมของผู้ติดเชื้อ HIV วัดพระบาทน้ำพุ จังหวัดลพบุรี” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพนำข้อมูลมาวิเคราะห์เชิงพรรณนา โดยผู้วิจัยจำแนกขอบเขตของการศึกษาออกเป็นดังนี้

ขอบเขตด้านเอกสาร

1. เอกสารชั้นปฐมภูมิ ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้กำหนดเอกสารที่เป็นปฐมภูมิประกอบการศึกษาได้แก่ พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปีพุทธศักราช 2539
2. เอกสารชั้นทุติยภูมิ วรรณคดี ฎีกา และเอกสารวิชาการทางพระพุทธศาสนาทั้งที่เป็น หนังสือ ตำรา เอกสารวิชาการอื่นๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ขอบเขตด้านเนื้อหาและด้านพื้นที่

ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษารวม 3 ประเด็นคือ ศึกษาสภาพปัญหาผู้ติดเชื้อเอชไอวี ศึกษาการดำเนินชีวิตตามหลักพุทธธรรมของผู้ติดเชื้อเอชไอวี และศึกษารูปแบบการดำเนินชีวิตของผู้ติดเชื้อเอชไอวี วัดพระบาทน้ำพุ จังหวัดลพบุรี และมีพื้นที่วิจัยคือ วัดพระบาทน้ำพุ จังหวัดลพบุรี โดยมีเกณฑ์ในการเลือกพื้นที่ศึกษาดังนี้ 1. เป็นพื้นที่ที่เป็นสถานพักพิงของผู้ติดเชื้อเอชไอวี 2. เป็นพื้นที่สถานพักพิงผู้ติดเชื้อเอชไอวีของเอกชน มิใช่ของรัฐบาล ซึ่งมีพระสงฆ์เป็นผู้นำในการดำเนินการ 3. เป็นพื้นที่สถานพักพิงผู้ติดเชื้อเอชไอวีซึ่งยินดีเข้าร่วมในการศึกษาวิจัย

ขอบเขตด้านกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้ติดเชื้อเอชไอวี ที่เจ็บป่วยเมื่อมาพักพิงอาศัยอยู่ ณ วัดพระบาทน้ำพุ จังหวัดลพบุรี ดังนี้

- เจ้าอาวาสวัดพระบาทน้ำพุจังหวัดลพบุรี	จำนวน 1 รูป
- พยาบาล	จำนวน 3 คน
- เจ้าหน้าที่ผู้ดูแล	จำนวน 3 คน
- ชาวบ้านจิตอาสา	จำนวน 3 คน
- สมาชิกในครอบครัว หรือเพื่อนผู้ติดเชื้อ	จำนวน 10 คน
- จิตอาสา	จำนวน 30 คน
รวมทั้งสิ้น	จำนวน 50 รูป/คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการดำเนินชีวิตตามหลักพุทธธรรมของผู้ติดเชื้อ HIV วัดพระบาทน้ำพุ จังหวัดลพบุรี” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย จากการสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นการสัมภาษณ์ถึงข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับปัญหาการของผู้ติดเชื้อ HIV วัดพระบาทน้ำพุ ผลกระทบและแนวทางการแก้ไข โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นฐานในการสัมภาษณ์จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เฉพาะในบางประเด็นที่ได้ข้อมูลไม่ชัดเจนครบถ้วนและการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อตรวจสอบและยืนยันข้อมูลจากการจดบันทึกในการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

การสร้างและการหาคุณภาพเครื่องมือการวิจัย

การสร้างและการหาคุณภาพเครื่องมือการวิจัยผู้วิจัยได้มีขั้นตอนปรึกษาขอคำแนะนำและตรวจสอบความเหมาะสมของคำถามเพื่อใช้ในการวิจัย ปรับปรุงแบบคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึก ตามข้อเสนอแนะแล้วนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่านในการตรวจสอบความเหมาะสมเชิงเนื้อหา ภาษาและจัดพิมพ์เครื่องมือวิจัยฉบับสมบูรณ์แล้วนำไปใช้ในการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

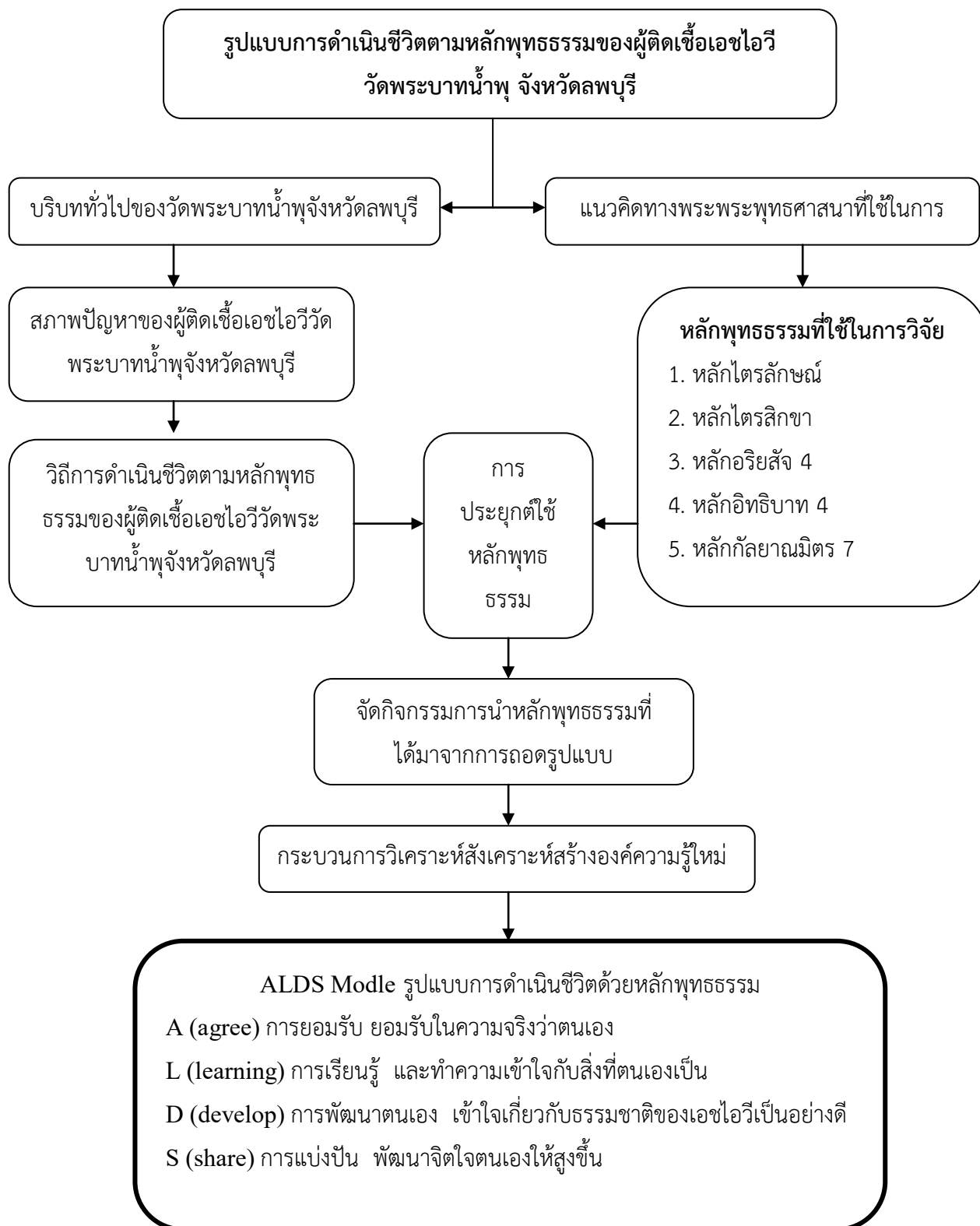
การเก็บรวบรวมข้อมูล

- 1) เตรียมแบบสอบถาม แนวคำถามในการสัมภาษณ์รายบุคคล และสถานที่เก็บข้อมูล
- 2) คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจงและตรวจสอบคุณสมบัติตามเกณฑ์ที่ได้กำหนดไว้
- 3) นำหนังสือจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เสนอต่อให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 50 คน เพื่อขออนุญาตดำเนินการการวิจัย และลงพื้นที่เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลการทำวิจัย โดยการทำกิจกรรมกลุ่มสัมภาษณ์เชิงลึกในกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสัมภาษณ์ โดยยึดวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นแนววิเคราะห์เพื่อนำเสนอข้อเท็จจริงที่ได้จากการวิจัยโดย การจัดหมวดหมู่ข้อมูลจากการศึกษา แนวคิดทฤษฎีและการสัมภาษณ์เชิงลึกที่ได้มาทั้งหมด วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้ได้ถึงรูปแบบการดำเนินชีวิตตามหลักพุทธธรรมของผู้ติดเชื้อเอชไอวีวัดพระบาทน้ำพุ จังหวัดลพบุรีและสรุปการวิเคราะห์ข้อมูลอภิปรายผล

กรอบแนวคิดในการวิจัย



ผลการวิจัย

1.สภาพปัญหาของผู้ติดเชื้อเอชไอวีวัดพระบาทน้ำพุจังหวัดลพบุรี จำแนกออกเป็นปัญหาโดยรวมมี 4 กลุ่ม คือ ปัญหาด้านร่างกาย ได้แก่ ปัญหาอาการที่แตกต่างกัน ตั้งแต่ ไม่ปรากฏอาการไปจนถึงมีอาการมะเร็งหรือโรคฉวยโอกาสที่ร้ายแรง เช่น อาการเชื้อราในปาก งูสวัด อูจจาระร่วงไข ไอ น้ำหนักลด

ปัญหาด้านจิตใจ ผู้ติดเชื้อเอชไอวี มีปัญหาด้านจิตใจแตกต่างกันขึ้นอยู่กับ เพศ การศึกษา บุคลิกภาพ สถานะทางสังคม ระยะเวลาการปรับตัวยอมรับสภาพการติดเชื้อแตกต่างกัน ผู้ติดเชื้อเอชไอวีเริ่มหมดความสุข ไม่แน่ใจ สับสน คิดมาก หลบหนีสังคม บางรายหมดความอดทน ไม่เข้มแข็งที่จะต่อสู้กับภาระความเจ็บป่วย เป็นภาวะที่คุกคามต่อสภาพจิตใจ อย่างรุนแรง ส่วนใหญ่เกิดความตื่นตระหนก วิตกกังวลและสับสน ผลกระทบทางจิตใจผู้ที่ ทราบว่าตนติดเชื้อเอชไอวีส่วนใหญ่จะมีความกังวลอย่างมากมาย บางรายไม่เชื่อว่าตนเองติดเชื้อ สำหรับพ่อแม่ของผู้ติดเชื้อเอชไอวีความเศร้าโศกความวิตกกังวลของพ่อแม่หรือญาติสนิทจะขึ้น กับระยะเวลาของการเจ็บป่วย การปรับตัวตามบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัวและ ชุมชน แม้ว่าผู้ติดเชื้อจะมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารโรคเอดส์ การเสียชีวิตของคนในหมู่บ้านและการให้ความช่วยเหลือเด็กกำพร้าที่พ่อแม่เสียชีวิตผู้ติดเชื้อเอชไอวี

ปัญหาด้านสังคม หน้าที่การงาน บทบาทหน้าที่ การไม่มีที่พักอาศัย สูญเสียสัมพันธภาพระหว่างบุคคล สุขภาพของบุคคลนั้น ย่อมไม่ดี ผลกระทบด้านสังคม ถึงแม้ว่ากระแสโรคเอดส์เป็นโรคที่สังคมรังเกียจเนื่องจากความกลัว และความเข้าใจผิดและทัศนคติที่ผิด ๆ เกี่ยวกับการติดเชื้อรวมทั้งการมองว่าผู้ติดเชื้อเป็นบุคคลที่มี พฤติกรรม ที่ไม่เหมาะสม มักง่าย เสื่อมโทรมทางศีลธรรมหรือมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนจะเบาบางลงแต่ก็ยังพบว่ามีผู้ติดเชื้อรายใหม่พยายามปกปิดตัวเอง เนื่องจากยังคงกลัวสังคมรังเกียจตน และครอบครัวและอาจมีผลกระทบต่อความสัมพันธ์กับบุคคลใกล้ชิดและแผนการต่าง ๆ ในอนาคต เช่น การมีบุตรการประกอบอาชีพ นอกจากนี้ เนื่องจากวัฒนธรรมในเชิงลบ นำไปสู่อคติ และการแบ่งแยก การปฏิเสธจากสังคมปัญหาด้านเศรษฐกิจ จากการปฏิเสธทางสังคม ทำให้เกิดปัญหาการสูญเสีย

ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ผลกระทบเชิงสังคมเศรษฐกิจในด้าน ต่าง ๆ เช่น อาจถูกไล่ออกจากงานการใช้เงินจำนวนมากในการรักษาตัวเองเมื่อมีอาการเจ็บป่วย เจ็บป่วยบ่อย กำลังการผลิตจะลดลง ทำให้ขาดรายได้มีการเปลี่ยนแปลง การ ประกอบอาชีพ การทำงาน ส่งผลทำให้รายได้ลดลง ผู้ป่วยส่วนหนึ่งต้องขายทรัพย์สินเพื่อนำเงินไปรักษาตัว การตอบรับต่อภาระค่าใช้จ่ายในการรักษาผู้ป่วยเอดส์ที่พบมากที่สุดคือการนำเงินออมของครอบครัวไปใช้ในการรักษาตัว การพยายามหางานทำเพื่อเพิ่มรายได้และการขาย ทรัพย์สินเพื่อนำเงินไปใช้ ส่วนใหญ่ของครอบครัวผู้ติดเชื้อเอชไอวี ไม่มีเงินออม แทบทุกครอบครัวมีหนี้สินที่เป็นผลมาจากการเจ็บป่วยที่มีระยะเวลายาวนาน

2. การดำเนินชีวิตตามหลักพุทธธรรมของผู้ติดเชื่อเอชไอวี วัดพระบาทน้ำพุ จังหวัดลพบุรี

ผู้ติดเชื่อเอชไอวีที่เข้ามาอยู่ในการดูแลของวัดพระบาทน้ำพุ ที่ซึ่งเป็นทั้งที่พักอาศัย สถานพยาบาลดูแลผู้ป่วย และเป็นวัดซึ่งมีการปฏิบัติศาสนกิจเหมือนกับวัดโดยทั่วไป เท่ากับการดำเนินชีวิตตลอดวันนั้นมีความใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนาจนได้มีการซึมซับนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ ได้แก่

1. หลักของศีล ซึ่งหมายถึงศีล 5 อันเป็นหลักพื้นฐานในการดำรงชีวิตของชาวพุทธ โดยปกติของชาวไทยเมื่อเข้ามาสู่เขตพื้นที่ของวัด จะเกิดการสำรวมระวังทั้งกายวาจา ให้อยู่ให้อริยาบถที่สงบ ดังนั้นแล้วผู้ติดเชื่อเอชไอวีเมื่อเข้ามาอยู่ในวัดพระบาทน้ำพุ ก็เกิดความรู้สึกสำรวมระวัง เกิดความละอายต่อบาปถ้าหากประพฤติตนไม่ดี เท่ากับการเข้ามาอยู่ในวัดนั้นเป็นการกรองความเป็นอกุศลทางกาย วาจา ใจในระดับหนึ่ง ประกอบกับเท่าเจ้าคุณอลงกตเองท่านก็เป็นแบบอย่างที่ดีในการเสียสละและอุทิศตนเพื่อคนอื่นมาโดยตลอด ส่งผลให้ผู้ติดเชื่อเกิดศรัทธาและอยากปฏิบัติตามในเบื้องต้นจะเห็นได้ว่าผู้ติดเชื่อเริ่มมีสัมมาทิฐิ ในความเป็นกุศลและอยากจะรักษาศีล

2. หลักของสมาธิ ในการปฏิบัติศาสนกิจของสงฆ์ในวัด ที่เปิดโอกาสให้สมาธิก ผู้ติดเชื่อเจ้าหน้าที่ อาสาสมัครมีโอกาสในการทำบุญตักบาตร ฟังธรรม ตามวันสำคัญทางศาสนา โดยเฉพาะในช่วงเข้าพรรษา ในทุกๆเย็นจะมีพระภิกษุนำปฏิบัติ ฟังธรรม สวดมนต์ และนั่งสมาธิเดินจงกรม ทำให้จิตสงบเกิดเป็นสมาธิ มีเวลาอยู่กับตัวเอง นั่งพิจารณาใคร่ครวญธรรมและ ช่วยทำให้ผู้ติดเชื่อมีกำลังใจที่ดีในการต่อสู้กับเชื้อโรค

3. หลักของการเจริญปัญญา ในวัดพระบาทน้ำพุผู้ติดเชื่อจะพบกับความจริงของชีวิตในบางมุมที่แตกต่างไปจากโลกภายนอก เช่นเพื่อนที่สนิทกันมาก ๆ เมื่อวานยังพูดคุยกักทากันปกติ เห็นว่าสุขภาพดีแข็งแรงอยู่ แต่พอตื่นมาอีกวันพบว่าเพื่อนได้เสียชีวิตแล้ว ทำความเข้าใจได้ว่าโรคนี้บางทีเห็นกันภายนอกเหมือนแข็งแรงดีแต่ภายในภูมิใต้ผิวหนังถูกทำลายลงเกือบไม่เหลือ จึงเกิดความรู้สึกน้อมเข้ามาใส่ตนมีความเห็นว่าวันหนึ่งก็จะถึงวันของเราบ้าง การจัดบรรยายภาคของวัด วัดล้วนแต่มีกุศโลบายสอดแทรกอยู่ในนั้น เช่น พิพิธภัณฑ์ชีวิต พิพิธภัณฑ์ทองกระดุก จุดแสดงนิทรรศการดองอวัยวะ ศีลปะหุ่นเร่ขึ้นจากกระดุก บรรยายภาศในรูป ๆ วัดเป็นธรรมะไปหมดทุกอย่าง ทำให้พิจารณาเห็นความไม่เที่ยง ความไม่แน่นอนของชีวิต แม้แต่ตัวเองก็เป็นเช่นนั้นเหมือนกัน นี่เป็นการเห็นทุกอย่างตามความเป็นจริงเกิดปัญญาที่ว่า การเห็นเกิดขึ้น ตั้งอยู่ดับไป เป็นตามหลักไตรลักษณ์ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา

4. หลักกัลยาณมิตร ผู้ติดเชื่อเมื่อเข้ามาอยู่ในวัดช่วงแรกจะเกิดความรู้สึกกลัว บางคนกลัวผู้ติดเชื่อด้วยกันเองด้วยความที่ตนเป็นคนมาใหม่ แต่พออยู่ไประยะหนึ่งจะเริ่มเห็นความเห็นอกเห็นใจจากเจ้าหน้าที่จิตอาสาและผู้ติดเชื่อด้วยกันเองการช่วยเหลือกันทางกายภาพก็ดี การพูดคุยให้กำลังใจกันก็ดีทำให้ผู้ติดเชื่อเกิดความไว้วางใจต่อคนรอบข้างมากขึ้นความเอื้อเฟื้อความเป็นกัลยาณมิตรเหล่านี้ทำให้ตัวผู้ติดเชื่อเกิดกำลังใจที่จะต่อสู้กับเชื้อโรคจากเดิมที่เคยสิ้นหวังมา กำลังใจนับเป็นสิ่งสำคัญมากสำหรับผู้ติดเชื่อ การเข้ามาอยู่ในวัดพระบาทน้ำพุบางความรู้สึกเหมือนกับอยู่อีกโลกหนึ่งที่ผู้คนมีความเข้าอกเข้าใจกัน ซึ่งแตกต่างจากโลกภายนอกที่ผู้คน

รังเกียจซ้ำเติม ทำให้ผู้ติดเชื่อที่มีอาการดีขึ้นหรือคนที่พอจะช่วยเหลือคนอื่นได้หันไปเป็นอาสาสมัครเสียเอง ด้วยการที่เข้าอกเข้าใจเพื่อสนิทชิดด้วยกันดี จึงแทบจะเรียกได้ว่าเข้าถึงจิตใจเพื่อนผู้ติดเชื่อด้วยกันเองดีกว่าทีมเจ้าหน้าที่หรือจิตอาสาเสียอีก นี่เป็นการน้อมนำหลักพุทธธรรมที่ว่าด้วยหลักกัลยาณมิตรมาใช้เป็นประการที่ 4

3. รูปแบบการดำเนินชีวิตตามหลักพุทธธรรมของผู้ติดเชื่อเอชไอวีวัดพระบาทน้ำพุ จังหวัดลพบุรี ในการดำเนินชีวิตซึ่งประกอบไปด้วย 4 หัวข้อหลักด้วยกัน

1.หลักของการรักษาศีล การที่ผู้ติดเชื่อเอชไอวีได้เข้ามาพักพิงอาศัยในวัดพระบาทน้ำพุ ซึ่งเป็นสถานที่ร่มเย็น สงบ สุข รวมทั้งการปฏิบัติต่อกันด้วยความมีเมตตาจิต จนเห็นเป็นความดีชนิดที่เป็นสัมมาทิฐิ จึงเกิดเป็นแบบอย่างที่ดีอยากจะทำความดี คือการรักษากาย รักษาใจ หรือเรียกว่าการรักษาศีล เมื่อรักษากาย วาจาที่ดีแล้ว เกิดเป็นความสุข ความสงบ ไม่เดือดเนื้อร้อนตัว มีจิตมีความสุข สุขภาพกายก็ดีขึ้นตามลำดับ

2.หลักของการการฝึกสมาธิจะเห็นได้ว่าวัดพระบาทน้ำพุเน้นมีการปฏิบัติศาสนกิจเช่นเดียวกับวัด โดยทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นวันสำคัญศาสนาต่างๆ ทำให้ผู้ติดเชื่อเองมีโอกาสในการการร่วมฟังธรรม และการทำบุญ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในช่วงเข้าพรรษาที่มีคณะสงฆ์นำสวดมนต์ ปฏิบัติสมาธิภาวนา ทำให้มีเวลาในการอยู่กับตัวเองอย่างแท้จริง ได้พิจารณาความเป็นไปของตนเอง เกิดความสงบจิตเป็นสมาธิสิ่งนี้ช่วยให้เกิดความสุขในภายใน

3.หลักของการฝึกเจริญปัญญา การที่ผู้ติดเชื่อเอชไอวีได้พบกับความทุกข์ทั้งทางกายและทางใจ อย่างมาก ทำให้เกิดความรู้สึกที่อยากจะหลุดพ้นจากความทุกข์นั้น ๆ และมีสภาวะธรรมที่ปรากฏให้เป็นอยู่ทุกวัน ไม่ว่าจะเป็นการพลัดพรากจากเพื่อนสนิทชิดด้วยกัน การได้เห็นสภาพแวดล้อมโดยรอบของวัดที่เป็นกุศโลบายไม่ว่าจะเป็นพิพิธภัณฑ์ชีวิต รูปปั้นเรซินจากกระดูก การดองอวัยวะชิ้นส่วนต่าง ๆ ของร่างกายมนุษย์ สิ่งเหล่านี้ชวนให้น้อมธรรมเข้าสู่ตนเอง ว่าตัวเองนี้วันหนึ่งก็จะเป็นเช่นนั้นเหมือนกันทำให้เห็นสภาวะธรรมตามความเป็นจริง เกิดการปล่อยวางความยึดมั่นในร่างกายได้มากขึ้น ส่งผลให้ความทุกข์ลดน้อยลงแล้วมาแทนที่ด้วยความสุข

4. หลักกัลยาณมิตร 7 ประการ เนื่องจากการได้เห็นแบบอย่างการเสียสละการปฏิบัติตนที่น่าเลื่อมใสของหลวงพ่อลงกต การได้รับความรักความเมตตาจากเพื่อนสนิทชิดด้วยกันและเจ้าหน้าที่ จนเป็นไอดอลหรือแบบอย่างในการประพฤติตัวเดินตามในสิ่งที่ดี ผู้ติดเชื่อจำนวนมากเองก็หันกลับมาเป็นอาสาสมัครหรือจิตอาสาในการดูแลและเพื่อน ๆ สนิทชิดที่อ่อนแอกว่า และสามารถเข้าถึงความรู้สึกของเพื่อนได้ดีกว่าเจ้าหน้าที่เพราะตัวเองเคยผ่านจุดนั้นมาก่อน การได้ช่วยเหลือผู้อื่นนั้นทำให้ผู้ติดเชื่อรู้สึกว่าคุณค่าต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ดังนั้นแล้วจึงมีส่วนในการให้กำลังใจทั้งผู้อื่นและตนเองในการต่อสู้กับเชื้อโรคด้วยหัวใจที่เต็มเปี่ยมไปด้วยความหวัง

จากรูปแบบการดำเนินชีวิตตามหลักพุทธธรรมของผู้ติดเชื่อเอชไอวี วัดพระบาทน้ำพุ จังหวัดลพบุรี ซึ่งประกอบด้วยหลักไตรสิกขา คือ หลักศีล หลักสมาธิ หลักปัญญา ทำให้หัวใจหัวใจแข็งแกร่งขึ้น มีกำลังใจที่จะ

ต่อสู้ต่อเชื้อเอชไอวีครั้งนั้นเมื่อร่างกายตัวเองดีขึ้นแล้วยังมีการนำหลักของกัลยาณมิตร 7 มาใช้ในการช่วยเหลือเพื่อนสมาชิกที่อ่อนแอกว่า จนเกิดเห็นคุณค่าในตน และพาผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ด้วย

อภิปรายผลการวิจัย

1 เพื่อศึกษาสภาพปัญหาของผู้ติดเชื้อเอชไอวีวัดพระบาทน้ำพุ จังหวัดลพบุรี

ผลจากการศึกษาสภาพปัญหาของผู้ติดเชื้อเอชไอวีวัดพระบาทน้ำพุ จังหวัดลพบุรี พบว่าก่อนหน้านี้ผู้ติดเชื้อจะเข้ามาอยู่ในความดูแลวัดพระบาทน้ำพุนั้นมีความทุกข์ มีความกังวลใจเป็นอย่างมาก พอได้เข้ามาอาศัยอยู่ในวัดความทุกข์ต่าง ๆ ค่อยเบาบางลงอย่างต่อเนื่อง โดยการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ได้ศึกษาสภาพปัญหาผู้ติดเชื้อเอชไอวีจำแนกออกเป็น 4 ด้านประกอบด้วย

1. ด้านร่างกาย ผู้ติดเชื้อที่เข้ามาอยู่ในวัดโดยส่วนมากจะเป็นกลุ่มที่เริ่มมีอาการของโรคแทรกซ้อนแทรกซ้อนเป็นส่วนใหญ่ สืบเนื่องจากผู้ติดเชื้อส่วนมากกว่าจะเข้ามารับการตรวจเชื้อจะอยู่ในระยะที่ปรากฏอาการชัดเจน หรือบางคนก็รักษาตัวเองอย่างเจี๊ยบๆ พอเมื่ออาการปรากฏชัดแจ้งไม่สามารถปกปิดผู้คนได้จึงเข้ามารับการรักษาตัวในวัดพระบาทน้ำพุ ดังนั้นลักษณะอาการที่ปรากฏชัดเจนภายนอกคือ ผอม น้ำหนักลด ผิวหนังแห้งคล้ำ ผมหงอก ผมร่วง แขนขาไม่มีกำลัง ลักษณะอาการดังกล่าวส่วนมากมีผลมาจากโรคแทรกซ้อน หลักๆ ได้แก่ ปอดอักเสบ วัณโรค สมออักเสบ กระเพาะอาหารและลำไส้อักเสบ เยื่อหุ้มสมองอักเสบ และภาวะแทรกซ้อนต่าง ๆ ที่เกิดจากระบบภูมิคุ้มกันในร่างกายบกพร่อง

2. ด้านจิตใจ สภาพด้านจิตผู้ติดเชื้อเอชไอวีนั้นว่าเป็นสิ่งสำคัญที่ส่งผลต่อร่างกายโดยตรง ถ้าหากมีสภาพจิตใจที่ดีก็จะผลต่อร่างกายด้วย ปัญหาความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับเอชไอวี และการไตร่ตรอง มีผลกระทบต่อสภาพจิตใจผู้ติดเชื้อเป็นอย่างมาก ผู้ติดเชื้อจำนวนมากหมดกำลังใจที่จะต่อสู้กับเชื้อโรค เพราะมีรูปร่างจะมีชีวิตต่อไปเพื่ออะไร ไม่มีเป้าหมายในชีวิต สิ่งเหล่านี้บั่นทอนจิตใจผู้ติดเชื้อเป็นอย่างมาก การได้เข้ามาอยู่ในวัดพระบาทน้ำพุ เริ่มที่การปูพื้นฐานความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง มีการดูแลด้านร่างกายควบคู่ไปกับการดูแลทางด้านจิตใจ ทั้งจากสมาชิกด้วยกันเอง อาสาสมัคร เจ้าหน้าที่และที่สำคัญเจ้าหน้าที่คุณอลงกต สิ่งเหล่านี้ทำให้สภาพจิตใจของผู้ติดเชื้อดีขึ้นตามลำดับ

3. ด้านสังคม มนุษย์เป็นสัตว์สังคม อยู่ร่วมกันด้วยการพึ่งพิงอาศัยซึ่งกันและกัน แต่สำหรับผู้ติดเชื้อเอชไอวีแล้วการ การไม่ให้การยอมรับกันในที่ทำงาน เพื่อนร่วมงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งแม้แต่ในครอบครัวกันเอง นั้นเท่ากับว่าผู้ติดเชื้อถูกตีค่าความเป็นมนุษย์จากคนในสังคมเหลือน้อยเต็มที นับว่าเป็นปัญหาใหญ่ประการหนึ่งของผู้ติดเชื้อ สำหรับการเข้ามาอยู่ในความดูแลของวัดพระบาทน้ำพุกำแพงเหล่านี้ถูกทำลายไปสิ้น เพราะผู้คนที่มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับเอชไอวี มีความเห็นอกเห็นใจกัน ไม่มีการแบ่งแยก ผู้ติดเชื้อ เจ้าหน้าที่ อาสาสมัคร โดยเฉพาะหลวงพ่อลงกตท่านให้การดูแลผู้ติดเชื้อโดยไม่มีท่าทีรังเกียจ เป็นการสร้างความมั่นใจ และเห็นคุณค่าความเป็นมนุษย์ของตนเองกลับคืนมาอีกครั้ง

4. ด้านเศรษฐกิจ ผู้ติดเชื้อ และผู้ป่วยเอดส์กำลังอยู่ในวัยแรงงานและเป็นการสำคัญในการเลี้ยงดูครอบครัว เมื่อเกิด ปัญหาการติดเชื้อและป่วยด้วยโรคเอดส์ก็จะส่งผลกระทบต่อผู้ป่วยและผู้ใกล้ชิด เช่น บุตร ภรรยา สามี พ่อแม่ ผู้ติดเชื้อและผู้ป่วยต้องหยุดงานหรืองานทำได้ลำบาก หากได้งานก็เป็น งานที่มีรายได้ น้อยไม่พอใช้จ่ายในชีวิตประจำวันและค่ารักษาพยาบาลขาดคนดูแลหรืออาจจำเป็นต้องว่าจ้างแรงงานเพื่อ ชดเชยแรงงานที่ป่วยเป็นเอดส์ท้ายที่สุดจะมีผลต่อชุมชนและต่อ เศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ โดยผลกระทบ ที่รุนแรงในระยะแรกจะเป็นผลกระทบทางด้าน เศรษฐกิจ สอดคล้องกับการศึกษาของ อริญญา รักษาและ คณะ วิจัยเรื่อง “การปฏิบัติตามหลักธรรมทางศาสนาพุทธ การรับรู้สุขภาพกับความหวังผู้ติดเชื้อเอชไอวี” พบว่าการปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับสูง บุคคลใช้ศาสนาเป็น สิ่ง ศักดิ์สิทธิ์ สามารถทำให้เกิดกำลังใจ ให้การคุ้มครองและให้มีความหวังตามความเป็นจริง มีความเป็นไปได้ โดยเฉพาะในศาสนาพุทธ เน้นความสุข ความสงบ สดทุกข์ ทั้งนี้อธิบายได้ว่า กลุ่มตัวอย่างมียึดเหนี่ยวทางจิตใจ โดยใช้ศาสนาหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนเองนับถือ ดังนั้นกลุ่มตัวอย่างมีการแสดงออกโดยการปฏิบัติกิจกรรมตาม หลักธรรมทางศาสนาพุทธ เช่น รักษาศีล 5 โดยการเพิ่มการสร้างกรรมดี ช่วยเหลือผู้ติดเชื้อเอชไอวีผู้ป่วยโรค เอดส์ด้วยตัวเอง ทั้งด้านคำแนะนำปรึกษา และระบายความรู้สึกเป็นต้น โดยหวังผลให้ตนเองรู้สึกสบายใจและ เชื่อว่าผลบุญที่ตนเองปฏิบัติดังกล่าวจะสามารถช่วยให้ตนลดทุกข์ พบกับความสุขได้ในอนาคต ซึ่งสอดคล้อง กับ พระมหาภาณุวิชญ์ ปัญญาโชโต (บุญคอย) (2555 : 123) ที่กล่าวถึงพุทธวิธีบำบัดโรคทางใจไว้ว่า ธรรม โอสถที่พระพุทธเจ้าทรงนำมาใช้ในผู้ป่วยมรณวิถีมามากที่สุด ทั้งนี้ทรงมีจุดหมายเพื่อให้บุคคลนั้นได้เข้าใจถึงแก่นแท้แห่งชีวิตว่าเป็นอย่างไร จะได้เกิดความเข้าใจในกระบวนการของชีวิต นับว่าได้เป็นประโยชน์ต่อผู้ป่วยใน ระดับหนึ่งได้ คือ ธรรมโอสถ จะช่วยทำให้ผู้ป่วยที่ได้ฟังธรรมนั้น มีจิตใจน้อมระลึกนึกถึงพระรัตนตรัย บุญกุศล ตลอดจนคุณความดีต่าง ๆ ที่ได้เคยกระทำไว้ก่อน มาเป็นหลักยึดใจอันจะส่งผลให้ภาวะจิตใจมีความเบิกบาน ผ่องใส และมีสติไม่หลงตาย เมื่อผู้ติดเชื้อเอชไอวีทราบว่าตนเองมีเลือดเอชไอวีบวก และผ่านขั้นตอนที่ทราบว่า ตนเองเป็นโรคเอดส์จนกระทั่งป่วยด้วยโรคเอดส์ระยะสุดท้าย

2 เพื่อศึกษาการดำเนินชีวิตตามหลักพุทธธรรมของผู้ติดเชื้อเอชไอวี วัดพระบาทน้ำพุ จังหวัดลพบุรี

เนื่องจากวัดพระบาทน้ำพุไม่ได้เป็นเพียงสถานพยาบาลให้การรักษาผู้ติดเชื้อแต่เพียงอย่างเดียว สถานะหลักคือวัดและพระในวัดก็ยังมีประกอบศาสนกิจ เช่นเดียวกันกับวัดทั่วไป ดังนั้นแล้วกล่าวได้ว่าทั้ง วัดและสถานพยาบาลถือว่าเป็นสถานที่เดียวกัน ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ สมาชิกผู้ติดเชื้อจึงได้ซึมซับ หลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตไปโดยปริยาย หลักธรรมประการ สำคัญที่แทรกซึมอยู่ในการดำเนินชีวิตไปกอบไปด้วย

1.หลักของศีล การเข้ามาอยู่ในเขตพื้นที่ของวัดโดยนิสสัยของคนไทยต้องมีการสำรวมระวังใน เรื่องการควบคุม กาย วาจา ใจ อยู่แล้ว ยิ่งจะต้องมาอยู่เป็นประจำในวัดเสมือนหนึ่งบ้านนั้น เท่ากับเป็นการทำ ให้ผู้อยู่อาศัยต้องระมัดระวังตัวอยู่ตลอดเวลา เหตุแห่งการควบคุมกาย วาจา ใจที่ตึงนั้นทำให้ไม่รู้สึกเดือดร้อน ใจไปด้วย

2.หลักของสมาธิ ในช่วงเวลาเช้าพระสงฆ์จะมีคณะสงฆ์นำสวดมนต์ ปฏิบัติภาวนา ผู้ติดเชื้อมีร่างกายแข็งแรงจำนวนมากให้ความสนใจเข้าร่วมปฏิบัติ ส่วนผู้ติดเชื้อบางคนที่ไม่สามารถเดินทางไปร่วมได้ก็จะเปิดวิทยุฟังธรรมอยู่กับเตียงผิ่ไปยังเพื่อนคนอื่น ๆ ด้วย การฟังธรรมนึ่งสมาธิเป็นประจำส่งผลให้จิตสงบได้อยู่กับตนเอง พิจารณาธรรม เกิดความสุขอันเนื่องมาจากจิตที่สงบ เมื่อมีกำลังจิตกำลังใจที่ดีก็ส่งผลต่อสุขภาพกายดีขึ้นตามลำดับ

3. หลักปัญญา โดยสภาพแวดล้อมของวัดพระบาทน้ำพุเอื้อให้เกิดการพิจารณาธรรมอยู่ทุกแห่งหน ไม่ว่าจะเป็นพิพิธภัณฑ์ชีวิต จุดดองขึ้นส่วนร่างกายมนุษย์ กองกระดูก ประติมากรรมรูปปั้นเนซิ่นจากกระดูก ทำให้เห็นถึงความไม่แน่นอนของชีวิต บางครั้งเพื่อนผู้ติดเชื้อด้วยกันนั่งคุยกันอยู่ดีๆพอตื่นเช้าขึ้นมาถูกหามไปเผาศพแล้ว ทำให้เกิดความรู้สึกคลายความยึดมั่นในร่างกาย และสิ่งรอบข้าง จะเห็นได้ว่าการเห็นทุกอย่างตามความเป็นจริงของธรรมชาตินั้น จะทำให้ผู้ติดเชื้อปล่อยวางเรื่องราวต่างๆได้ง่ายขึ้น เมื่อปล่อยวางความสุขก็จะตามมา

4. หลักกัลยาณมิตร ผู้ติดเชื้อจำนวนมากเมื่อเข้ามาอยู่ในวัดพระบาทน้ำพุแรก ๆ จะเกิดความรู้สึกกังวล กลัวต่าง ๆ นา ๆ แต่พออยู่ไปนานเข้า พวกเขาใจได้รับความเอาใจใส่ดูแลจากเจ้าหน้าที่พยาบาล จิตอาสา และเพื่อนผู้ป่วยด้วยกัน การได้เห็นหลวงพ่อลงกตพุ่มเทเสี่ยสละทั้งชีวิตของท่านเพื่อดูแลผู้ติดเชื้อ เป็นภาพที่สมาชิกในวัดพระบาทน้ำพุเห็นจนชินตา ทำให้ผู้ติดเชื้อหลาย ๆ คนที่เมื่อเข้ามารับการดูแล พอการดีขึ้นจึงหันมาเป็นจิตอาสาเสียเองช่วยเหลือเพื่อน ๆ สมาชิกที่อ่อนแอว่า ช่วยเหลืองานแบ่งเบาภาระงานเจ้าหน้าที่ ผู้ติดเชื้อและเจ้าหน้าที่ จิตอาสา มีความผูกพันเหมือนกับพี่น้อง ผู้ติดเชื้อที่อยู่มานานจะเรียกหลวงพ่อลงกตว่าป้าหรือพ่อ

3 รูปแบบการดำเนินชีวิตตามหลักพุทธธรรมของผู้ติดเชื้อเอชไอวี วัดพระบาทน้ำพุ จังหวัดลพบุรี

รูปแบบการดำเนินชีวิตของผู้ติดเชื้อเอชไอวี วัดพระบาทน้ำพุ จังหวัดลพบุรี ที่ยึดนำหลักธรรมคำสอนตามพระพุทธศาสนามาใช้ จนมีสุขภาพจิตสุขภาพใจกายที่ดีขึ้น ครั้นเมื่อแข็งแรงจึงกระทำตนเป็นจิตอาสาช่วยเพื่อนผู้ติดเชื้อด้วยกันที่อ่อนแอกว่า ทำให้เห็นคุณค่าในตนเองตลอดจนมีกำลังใจที่ดีขึ้นตามลำดับนั้น มีรูปของการนำหลักไตรสิกขา และหลักกัลยาณมิตร ดังนี้

1.หลักไตรสิกขา ซึ่งประกอบด้วยศีล สมาธิ ปัญญา เป็นหลักธรรมที่มีความสำคัญ เพราะเป็นหลักธรรมที่สามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้ โดยจะขาดเสียมิได้ ถ้าขาดเสียจะทำให้สังคมเกิดความไม่มีความสันติสุข

1) อธิศีลสิกขา (สิกขา คือ ศีลอันยิ่ง) หมายถึงข้อปฏิบัติสำหรับการฝึกอบรมในทางความประพฤติอย่างสูง การเข้ามาอยู่ในเขตพื้นที่ของวัดโดยนิสสัยของคนไทยต้องมีการสำรวมระวังในเรื่องการควบคุมกาย วาจา ใจ อยู่แล้ว ยิ่งจะต้องมาอยู่เป็นประจำในวัดเสมือนหนึ่งบ้านนั้น เท่ากับเป็นการทำให้ผู้อยู่อาศัยต้องระมัดระวังตัวอยู่ตลอดเวลา เหตุแห่งการควบคุมกาย วาจา ใจที่ดีนั้นทำให้ไม่รู้สึกเดือดร้อนกายใจไปด้วย

2) อธิจิตสิกขา (สิกขา คือจิตอันยัง) หมายถึงข้อปฏิบัติในการฝึกอบรมจิตใจเพื่อให้เกิดคุณธรรม เช่น สมาธิอย่างสูง การสัจจากามและอกุศลธรรมทั้งปวงในช่วงเวลาเข้าพรรษจะมีคณะสงฆ์นำสวดมนต์ ปฏิบัติภาวนา ผู้ติดเชื้อที่ร่างกายแข็งแรงจำนวนมากให้ความสนใจเข้าร่วมปฏิบัติ ส่วนผู้ติดเชื้อบางคนที่ไม่สามารถเดินทางไปร่วมได้ก็จะเปิดวิทยุฟังธรรมอยู่กับเตียงเพื่อแผ่ไปยังเพื่อนคนอื่นๆด้วย การฟังธรรมนี้สมาธิเป็นประจักษ์ผลให้จิตสงบ ได้อยู่กับตนเอง พิจารณาธรรม เกิดความสุขอันเนื่องมาจากจิตที่สงบ เมื่อมีกำลังจิตกำลังใจที่ดีก็ส่งผลต่อสุขภาพกายดีขึ้นตามลำดับ

3) อธิปัญญาสิกขา (สิกขา คือ ปัญญาอันยัง) หมายถึงข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมปัญญาเพื่อให้เกิดความรู้แจ้งอย่างสูง การรู้ชัดตามความเป็นจริงในอริยสัจ 4 เป็นลำดับไปจนทำให้แจ้งทั้งเจโตวิมุตติและปัญญาวิมุตติ สามารถทำลายอาสวะทั้งหมดไป โดยสภาพแวดล้อมของวัดพระบาทน้ำพุเอื้อให้เกิดการพิจารณาธรรมอยู่ทุกแห่งหน ไม่ว่าจะเป็นพิพิธภัณฑ์ชีวิต จุดดองขึ้นส่วนร่างกายมนุษย์ กองกระดูกประติมากรรมรูปปั้นเนิ่นจากรกระดูก ทำให้เห็นถึงความไม่แน่นอนของชีวิต บางครั้งเพื่อนผู้ติดเชื้อด้วยกันนั่งคุยกันอยู่ดี ๆ พอตื่นเช้าขึ้นมาถูกหามไปเผาเสียแล้วทำให้เกิดความรู้สึกละลายความยึดมั่นในร่างกาย และสิ่งรอบข้าง จะเห็นได้ว่าการเห็นทุกอย่างตามความเป็นจริงของธรรมชาตินั้น จะทำให้วางเรื่องราวต่าง ๆ ได้ง่ายขึ้น เมื่อปล่อยวางความสุขก็จะตามมา สอดคล้องกับงานวิจัยของสุวรรณ ณนจำปา ศึกษาวิจัยเรื่อง “การดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายใกล้ตายเชิงพุทธบูรณาการ” พบว่า การรักษาด้วยแพทย์แผนปัจจุบันเท่าที่จำเป็นดูแลให้ครบทุกมิติซึ่งมี 4 ด้าน คือ 1.มิติทางกาย-ศีลสิกขา 2.มิติทางสังคม-ศีลสิกขา 3.มิติทางจิตใจ-สมาธิสิกขา 4.มิติทางปัญญา-ปัญญาสิกขา ให้การดูแลด้วยจุดมุ่งหมายที่จะให้ผู้ป่วยมีสติสัจปัญญะสมบูรณ์

2. หลักกัลยาณมิตร ผู้ติดเชื้อจำนวนมากเมื่อเข้ามาอยู่ในวัดพระบาทน้ำพุแรกๆจะเกิดความรู้สึกกังวล กลัวต่าง ๆ นา ๆ แต่พออยู่ไปนานเข้า พวกเขาใจได้รับความเอาใจใส่ดูแลจากเจ้าหน้าที่พยาบาล จิตอาสา และเพื่อนผู้ป่วยด้วยกัน การได้เห็นหลวงพ่อดองกตุมเทเสยสละทั้งชีวิตของท่านเพื่อดูแลผู้ติดเชื้อ เป็นภาพที่สมาชิกในวัดพระบาทน้ำพุเห็นจนชินตา ทำให้ผู้ติดเชื้อหลายคนตอนที่เมื่อเข้ามารับการดูแลพออาการดีขึ้นจึงหันมาเป็นจิตอาสาเสียเองช่วยเหลือเพื่อนๆ สมาชิกที่อ่อนแอว่า ช่วยเหลืองานแบ่งเบาภาระงานเจ้าหน้าที่ ผู้ติดเชื้อและเจ้าหน้าที่ จิตอาสา มีความผูกพันเหมือนกับพี่น้อง ผู้ติดเชื้อที่อยู่มานานจะเรียกหลวงพ่อดองกตุมเทเสยหรือพ่อ พระราชวรมนี (ป.อ. ปยุตโต) (2527 : 79) ให้ความหมายคำว่ามิตรไว้ว่า มิตรหมายถึงบุคคลที่ช่วยชี้แนะแนวทาง ชักจูง ตลอดจนแนะนำสั่งสอน ชักนำผู้อื่นให้ดำเนินชีวิตที่ดีงาม ประสพผลดีและมีความสุข เจริญก้าวหน้า พัฒนาในธรรม แม้จะเป็นบุคคลเสมอกันหรือเป็นมารดาบิดา ครูอาจารย์ ตลอดจนทั้งพระสงฆ์จนถึงพระพุทธเจ้าก็นับว่าเป็นมิตร แต่เป็นมิตรใจดี หรือมิตรมีธรรมที่เรียกว่ากัลยาณมิตร แปลว่า มิตรดีงาม นอกจากนี้ ยังปรากฏความหมายของกัลยาณมิตรที่ท่านอธิบายไว้ในพุทธธรรมสอดคล้องกับพระปลัดสมชาย ปโยโค (ดำเนิน) (2558 : 126) ที่กล่าวถึงรูปแบบการดูแลผู้ป่วยโรคเรื้อรังเชิงพุทธบูรณาการไว้ว่าผู้ป่วยในทางพระพุทธศาสนาหมายถึง บุคคลที่เกิดความทุกข์จากการเจ็บป่วยครอบงำ ทำให้บุคคลนั้นเกิดความทุกข์กายหรือทุกข์ใจ หรือทุกข์ทั้งร่างกายและจิตใจ โรคที่เกิดทางกายเป็นโรคที่เกิดกับอวัยวะต่างๆใน

ร่างกายของมนุษย์ ทั้งที่เป็นอวัยวะภายในและอวัยวะภายนอก ส่งผลให้ได้รับความลำบากในการดำเนินชีวิต ชีวิตประจำวัน และสอดคล้องกับเฉลิมพล พลมุข กล่าวถึงจริยธรรมในพระพุทธศาสนากับปัญหาโรคเอดส์ : กรณีศึกษาการดูแลผู้ป่วยโรคเอดส์ไว้ว่าการนำหลักจริยธรรมในพระพุทธศาสนามาดูแลรักษาผู้ป่วยโรคเอดส์ เช่น ใช้หลักเมตตา สงสาร ซึ่งเป็นพรหมวิหารธรรม การนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนาใช้ร่วมกับการแพทย์สมัยใหม่ พบว่า ใช้การดูแลทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจโดยใช้หลักศาสนาซึ่งเป็นสังคหวัตถุ 4 ควบคู่กันไป หลักจริยธรรมในพระพุทธศาสนาดูแลรักษาผู้ป่วยโรคเอดส์โดยใช้การช่วยเหลืออย่างเต็มที่ บอกสิ่งที่จำเป็น ประโยชน์ต่อสุขภาพของผู้ป่วยโรคเอดส์ ซึ่งเป็นสาราณียธรรม จัดกิจกรรมที่ปฏิบัติง่ายและได้ผลดีต่อผู้ป่วย ใช้กิจกรรมกลุ่ม ให้ทำงานฝีมือ และงานอาชีพตามความถนัด และสอดคล้องกับวัชร ทองมอญที่กล่าวถึงการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการให้การปรึกษาเพื่อลดความเครียดของ ผู้ติดเชื้อเอชไอวี จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าการฝึกอบรมการประยุกต์พุทธธรรมในการให้การ ปรึกษาเพื่อลดความเครียดได้ คือการมีสติ โดยใช้สติปัญญา 4 คิดเป็นแบบโยนิโสมนสิการ และคิดถูกโดยใช้อิทัปปัจจยตา อริยสัจ 4 และไตรสิกขา จึงพบว่าการทดลองและทฤษฎี สามารถนำผู้ติดเชื้อเอชไอวีไปสู่ความสุข เห็นคุณค่าของตนเองสูง และลดความเครียด ได้จริงด้วยกัลยาณมิตร

ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยมีประเด็นเสนอแนะ 2 ด้านหลัก ดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

การเปลี่ยนแปลงของสังคมเศรษฐกิจ เทคโนโลยี มีผลกระทบต่อสังคมการสื่อสารข่าวสารมีผลกระทบต่อพฤติกรรมสังคม ชุมชน เปลี่ยนไป วัฒนธรรมต่าง ๆ เปลี่ยนไปสภาวะทางเศรษฐกิจทำให้ความสัมพันธ์ในสังคมเปลี่ยนไปจากเดิม จึงต้องระมัดระวัง การวิจัยแบบการดำเนินชีวิตตามหลักพุทธธรรมของผู้ติดเชื้อเอชไอวี วัดพระบาทน้ำพุ จังหวัดลพบุรี ครั้งนี้ ผู้วิจัยเห็นว่ามีประโยชน์ต่อสังคม คือ

1.1 เป็นการรวบรวมองค์ความรู้และประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับการดูแลผู้ติดเชื้อเอชไอวีและผู้ป่วยเอดส์ สามารถสืบค้นได้โดยนำไปสร้างเป็นฐานข้อมูลทางเอกสาร

1.2 ผลการวิจัยทำให้เข้าใจถึงสภาพปัจจุบันว่าการดูแลผู้ติดเชื้อเอชไอวี และผู้ป่วยเอดส์โดยหลักพุทธธรรม มีประเด็นใดที่ดำเนินการและยังคงมีประเด็นใดที่ควรได้รับการดูแลเพิ่มเพื่อให้เกิดความครอบคลุม

1.3 รูปแบบการดำเนินชีวิตตามหลักพุทธธรรมของผู้ติดเชื้อเอชไอวี วัดพระบาทน้ำพุ จังหวัดลพบุรี ควรได้รับการพัฒนาอย่างจริงจังเพราะเป็นการแก้ปัญหาของสังคมทั่วโลก โดยความร่วมมือกันทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคชุมชน และผู้ติดเชื้อเอชไอวี ซึ่งผลจากความร่วมมืออย่างจริงจัง สามารถที่จะทำให้สังคมดีขึ้น ไม่มีการแพร่เชื้อในทางที่ไม่ถูกต้อง ทุกคนมีความรับผิดชอบทั้งต่อตนเอง สังคม เพื่อให้ผู้ติดเชื้อเอชไอวี มีสุขภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีชีวิตยืนยาว ใช้ชีวิตที่เหลืออยู่อย่างมีคุณค่าต่อสังคม

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรวิจัย “การเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตของติดเชื้อเอชไอวี วัดพระบาทน้ำพุ จังหวัดลพบุรี” โดยศึกษาครอบคลุมทั้งประเทศ

2. ควรวิจัย “คุณภาพชีวิตของ เจ้าหน้าที่ และญาติผู้ทำหน้าที่ดูแลผู้ติดเชื้อเอชไอวี” เพื่อนำเสนอหลักการ ประสพการณ์ เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของผู้ที่จะต้องปฏิบัติหน้าที่ในการดูแลผู้ติดเชื้อเอชไอวีที่ยังไม่มีประสพการณ์ในการดูแลผู้ป่วย

เอกสารอ้างอิง

- เฉลิมพล พลมุข. (2539). *จริยธรรมในพระพุทธศาสนากับปัญหาโรคเอดส์ : กรณีศึกษาการดูแลผู้ป่วยโรคเอดส์วัดพระบาทน้ำพุ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี และโรงพยาบาลบาราคนราด อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์บัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ประทีป ดวงงาม. (2555). *ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้ติดเชื้อเอชไอวีและผู้ป่วยเอดส์ที่ได้รับยาต้านไวรัสเอชไอวีในโรงพยาบาลชุมชน จังหวัดตรัง*. วิทยานิพนธ์หลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- พระปลัดสมชาย ปโยโค(ดำเนิน). (2558). *รูปแบบการดูแลผู้ป่วยโรคเรื้อรังเชิงพุทธบูรณาการ*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาภาณุวิชญ์ ปณญาปโชโต(บุญคอย). (2555). *พุทธวิธีบำบัดโรคทางใจ*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระราชวรมุณี (ป.อ. ปยุตโต), (2527). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วัชร ทอมมอญ. (2541). *การศึกษาการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการให้การปรึกษาเพื่อลดความเครียดของ ผู้ติดเชื้อเอชไอวี ในโครงการของโรงพยาบาลบาราคนราด*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์บัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล.

การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์เรื่องการเปลี่ยนแปลงและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมภายใน
จังหวัดของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ด้วยเทคนิคหมวก 6 ใบ

**Developing 4th Grade Students' Creative Thinking and Learning
Achievement in Changes and Environmental Conservation within the
Province through the 6 - Hats Technique**

ประทุมวรรณ ชัยนาม และ แสงเดือน คงนาวัง

มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

Pratumwan Chainam and Sangdean Kongnawong

North Eastern University, Thailand

Corresponding Author, E-mail : pathumwan.chaiyanam@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์เรื่องการเปลี่ยนแปลงและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมภายในจังหวัด ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ด้วยเทคนิคหมวก 6 ใบ ให้นักเรียนมีคะแนนผ่านเกณฑ์ตั้งแต่ร้อยละ 80 ขึ้นไปและมีจำนวนนักเรียนผ่านเกณฑ์ตั้งแต่ร้อยละ 80 ขึ้นไปจากจำนวนนักเรียนทั้งหมดและ 2) ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องการเปลี่ยนแปลงและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมภายในจังหวัด ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ด้วยเทคนิคหมวก 6 ใบ ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 80 ขึ้นไปจากจำนวนนักเรียนทั้งหมด กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านไทรงามโนนภูดิน ตำบลโซ อำเภอโศกพิสัย จังหวัดบึงกาฬ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ประถมศึกษาบึงกาฬ จำนวน 30 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มี 3 ประเภท ประกอบด้วย 1) แผนการจัดการเรียน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา เรื่อง การเปลี่ยนแปลงและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมภายในจังหวัด 2) แบบทดสอบวัดความคิดสร้างสรรค์ 3) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ผลการวิจัยพบว่า 1) คะแนนทดสอบวัดความคิดสร้างสรรค์เรื่องการเปลี่ยนแปลงและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมภายในจังหวัด ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ด้วยเทคนิคหมวก 6 ใบ หลังเรียนพบว่า คะแนนทดสอบวัดความคิดสร้างสรรค์เรื่องการเปลี่ยนแปลงและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมภายในจังหวัด จำนวนคะแนน 20 คะแนน มีคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 16.90 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 84.50 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.25 และมีจำนวนนักเรียนที่ผ่านเกณฑ์ จำนวน 29 คน คิดเป็นร้อยละ 96.67 ของจำนวนนักเรียนทั้งหมด และมีจำนวนนักเรียนที่ไม่ผ่านเกณฑ์ จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 3.33 ของจำนวนนักเรียนทั้งหมด ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 80 ที่ตั้งไว้และ

2) คะแนนทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่อง การเปลี่ยนแปลงและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมภายในจังหวัด ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ด้วยเทคนิคหมวก 6 ใบ หลังเรียนจากคะแนนเต็ม 30 คะแนนได้ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 26.60 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 88.67 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 1.99 และมีจำนวนนักเรียนผ่านเกณฑ์ 29 คน คิดเป็นร้อยละ 96.67 ของจำนวนนักเรียนทั้งหมดและมีจำนวนนักเรียนไม่ผ่านเกณฑ์ จำนวน 1 คน เท่ากับร้อยละ 3.33 ของจำนวนนักเรียนทั้งหมด ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 80 ที่ตั้งไว้

คำสำคัญ: เทคนิคหมวก 6 ใบ; การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์; ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

Abstracts

The objectives of the present research study were 1) to develop 4th grade students' creative thinking in changes and environmental conservation within the province through the 6-Hats Technique so that the students made a mean achievement score of 80% or better and at least 80% of the students passed the criterion and 2) to develop the students' learning achievement on changes and environmental conservation within the province through the 6-Hats Technique so that the students made a mean learning achievement score of 80% or better and at least 80% of the students passed the criterion. The target group consisted of 30 grade-4 students in Ban Sai-ngarm Noen-pudin School, under Bueng-gan Primary Education Office, Kai Sub-district, Sopsisai District, Bueng-gan Province, during the second semester of the 2019 academic year. The study employed the One-Group Posttest Only Design for the experiment. Three categories of research instrument were used in the study, i.e. 1) 5 social studies lesson plans on the topic of Changes and Environmental Conservation within the Province which took 10 instructional periods to finish, 2) a creative thinking test and 3) a learning achievement test. The collected data were analyzed by means of percentage, arithmetic mean and standard deviation.

The findings show that: 1) The students made a mean achievement score of 16.90 or 84.50% of the full marks on creative thinking on the topic of Changes and Environmental Conservation within the Province through the 6-Hats Technique (S.D. = 0.25), and 29 students or 96.67% of the group, passed the 80% criterion which is higher than the prescribe criterion.

2) The students made a mean learning achievement score of 26.60% or 88.67% of the full marks on the topic of Changes and Environmental Conservation within the Province (S.D. = 1.99), and 29 students or 96.67% of the group, passed the 80% criterion which is higher than the prescribe criterion.

Keywords: The 6-Hat Technique; The Development of Creative Thinking; Learning Achievement

บทนำ

โลกในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไป เป็นสังคมของโลกข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยี ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ และโทรคมนาคม ซึ่งมีอิทธิพลและมีบทบาทต่อการพัฒนาประเทศ การเตรียมคนให้สามารถเผชิญกับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจำเป็นต้องให้การศึกษาที่มี คุณภาพ ซึ่งการศึกษาเป็นกลไกที่สำคัญของการพัฒนาคน ซึ่งเป็นสิ่งที่สังคมหวังพึ่งพาให้เป็นเครื่องมือเตรียมคน และสังคมให้พร้อมกับการเปลี่ยนแปลงเพื่อการพัฒนา ประเทศอย่างมีประสิทธิภาพ (ปิยามาศ เตงชู, 2552 : 26) พระราชบัญญัติการศึกษา พุทธศักราช 2542 แก้ไขฉบับที่ 2 (พ.ศ.2545) และ ฉบับที่ 3 (พ.ศ.2553) มาตรา 22 การจัดการศึกษาที่ระบุดังกล่าวต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาได้ตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพของผู้เรียน

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2560) เป็นหลักสูตรที่จัดทำขึ้นเพื่อให้เขตพื้นที่การศึกษา หน่วยงานระดับท้องถิ่นและสถานศึกษาทุกสังกัดได้จัดการศึกษาไปใช้เป็นกรอบและทิศทางในการพัฒนาหลักสูตร และจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนไทยทุกคนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้มีคุณภาพด้านความรู้ และทักษะที่จำเป็นสำหรับใช้เป็นเครื่องมือในการดำรงชีวิตในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง และแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560 : 12) โดย กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม นั้นช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจการดำรงชีวิตของมนุษย์ทั้งในฐานะปัจเจกบุคคลและการอยู่ร่วมกันในสังคม การปรับตัวตามสภาพแวดล้อม การจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560 : 20) โรงเรียนบ้านไทรงามโนนภูดิน จังหวัดบึงกาฬ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ นับเป็นโรงเรียนที่ตระหนักเรื่องการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เนื่องจากอดีตที่ผ่านมาโรงเรียนประสบปัญหาในเรื่องของการจัดการขยะ โรงเรียนจึงมีนโยบายให้ทุกคน ตั้งแต่ผู้บริหาร ครู นักเรียน บุคลากรทุกคน รวมถึงชุมชน ท้องถิ่น ในการขับเคลื่อนเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ตามแนวทางสิ่งแวดล้อมศึกษา และต้องการให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการลงมือปฏิบัติอย่างแท้จริงการคิดสร้างสรรค์แบบนี้จะช่วยให้ง่ายต่อการจัดการกระบวนการคิด เพราะเป็นการคิดพัฒนาจากสิ่งที่มีอยู่แล้ว เพิ่มสิ่งใหม่ๆ เข้ามาที่ละเล็กละน้อย ความคิดสร้างสรรค์เป็นความสามารถของสมองที่คิดได้กว้างไกลหลายแง่มุม ทำให้เกิดความคิดแปลกใหม่แตกต่างไปจากเดิมเกิดการเรียนรู้เข้าใจ จนเกิดความคิดเชิงจิตนาการบูรณาการกับประสบการณ์และความรู้เดิม นำไปสู่การสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ออกมา (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2553 : 26) เพราะความคิดสร้างสรรค์จะทำให้เราสามารถมองเห็นทางเลือกได้หลายทาง เมื่อประสบปัญหา ก็สามารถหาทางออกได้ และสามารถทำสิ่งที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้นได้อีก

(วีระ สดุดสังข์, 2550 : 14) การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์สามารถใช้เทคนิคหมวก 6 ใบ ซึ่งเป็นวิธีคิดที่ถูกออกแบบขึ้นมาโดย ดร. เอ็ดเวิร์ด เดอ โบโน เป็นการใช้หมวก 6 สี เข้ามาช่วยให้เรามีความคิดที่มี

ประสิทธิภาพ สร้างสรรค์และครบในทุกมิติมากยิ่งขึ้น โดยใช้หมวกแต่ละใบเป็นตัวแทนของมุมมองที่ต่างกั น ตามสัญลักษณ์ หมวก 6 ใบ ซึ่ง หมวกสีขาว เป็นสีที่ชี้ให้เห็นถึงความเป็นกลาง หมวกสีแดง เป็นสีที่แสดงถึงอารมณ์และหมวกสีดำ เป็นสีที่แสดงถึงความโศกเศร้า และการปฏิเสธ หมวกสีเหลือง คือสีของความสว่างสดใส หมวกสีเขียว เป็นสีที่แสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ และแสดงความคิดใหม่ๆ สร้างสรรค์ หมวกสีน้ำเงิน เป็นสีที่ให้ความรู้สึกลงจะเป็นการบริหาร การควบคุม กระบวนการคิด หรือการจัดระเบียบการคิดสอดคล้องกับงานวิจัยของ นารี เจนสาริกกร (2548 : 42) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องผลการสอนโดยใช้กิจกรรมหมวกคิดหกใบ ของ De Bono ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา และความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และได้้นำแนวคิดเรื่องหมวกคิดหกใบ (Edward De Bono, 1992 : 30) มาใช้เพื่อเป็นแนวทางส่งเสริมให้บุคคลไม่ยึดติดกับการคิดแบบใดแบบหนึ่ง แต่จะช่วยให้รู้จักคิดอย่างรอบคอบ คือ สามารถที่จะคิดได้หลาย แบบในสถานการณ์หนึ่งๆ เพื่อให้สามารถหาทางแก้ไข ได้อย่างชัดเจน โดยใช้สีหมวกเป็นสัญลักษณ์ของลักษณะการคิดในแต่ละแบบ ซึ่งการเปลี่ยนวิธีคิดไม่ได้เป็นการเอาหัวของคนอื่นมาใส่แทน แต่เป็นการเปลี่ยนหมวกในแต่ละสีตามกาลเทศะ ซึ่งการคิดแบบนี้เป็นการคิดรอบด้าน คิดทุกแง่มุม มองทั้งด้านบวก ด้านลบ ด้านสร้างสรรค์ ด้านอารมณ์หรือด้านเหตุผลได้อย่างสะดวก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ผู้วิจัยที่ทำการวิจัยหลายท่านที่ใช้เทคนิคการคิดแบบหมวกคิดหกใบเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และพัฒนาความคิดสร้างสรรค์

จากปัญหาและความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะนำแนวคิดหมวกหกใบมาพัฒนาเป็นทักษะการคิดสร้างสรรค์เรื่องการเปลี่ยนแปลงและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมภายในจังหวัด สำหรับนักเรียนประถมศึกษาชั้นปีที่ 4 เมื่อนักเรียนสวมหมวกในแต่ละสี จะแสดงความคิดใหม่ๆ เพื่อการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น การคิดอย่างสร้างสรรค์ในการร่วมกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ของนักเรียนโรงเรียนบ้านไทรงามโนนภูดิน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ เพื่อสนับสนุนส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และเพื่อพัฒนาการคิดของผู้เรียนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์เรื่องการเปลี่ยนแปลงและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมภายในจังหวัดของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ด้วยเทคนิคหมวก 6 ใบ ให้นักเรียนมีคะแนนผ่านเกณฑ์ตั้งแต่ร้อยละ 80 ขึ้นไปและมีจำนวนนักเรียนผ่านเกณฑ์ตั้งแต่ร้อยละ 80 ขึ้นไปจากจำนวนนักเรียนทั้งหมด
2. เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องการเปลี่ยนแปลงและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมภายในจังหวัดของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 หลังเรียนด้วยเทคนิคหมวก 6 ใบ ให้นักเรียนมีคะแนนผ่านเกณฑ์ตั้งแต่ร้อยละ 80 ขึ้นไปและมีจำนวนนักเรียนผ่านเกณฑ์ตั้งแต่ร้อยละ 80 ขึ้นไปจากจำนวนนักเรียนทั้งหมด

ระเบียบวิธีวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านไทรงามโนนภูดิน ตำบลโซ่พิสัย อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ จำนวน 1 ห้อง มี 30 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 แผนการจัดการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา เรื่อง การเปลี่ยนแปลงและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติในจังหวัด ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 5 แผน ใช้เวลาในการสอน 10 ชั่วโมง ผลการประเมินแผนการจัดการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ย 4.33

2.2 แบบทดสอบวัดความคิดสร้างสรรค์โดยใช้แนวคิดแบบทดสอบวัดความคิดสร้างสรรค์ ประกอบด้วยแบบทดสอบอัตนัย จำนวน 4 ข้อ โดยพิจารณาคะแนน 4 ด้าน คือ ความคิดคล่อง ความคิดยืดหยุ่น ความคิดริเริ่มและความคิดละเอียดลออ ผลการประเมินแผนการจัดการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ย 4.49 มีค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 0.28-0.61 ได้ค่าความยากง่ายอยู่ระหว่าง 0.47-0.67 ได้ความเชื่อมั่นแบบทดสอบทั้งฉบับด้วยวิธี Kuder-Richardson 20: KR- 20 เท่ากับ 0.97

2.3 แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ จำนวน 30 ข้อ มีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามและตัวเลือกกับพฤติกรรมที่วัด (IOC) ค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.67-1.00 มีค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 0.28-ได้ค่าความยากง่ายอยู่ระหว่าง 0.42-0.69 ได้ค่าความเชื่อมั่นแบบทดสอบทั้งฉบับด้วยวิธี Kuder-Richardson 20: KR-20 เท่ากับ 0.86

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

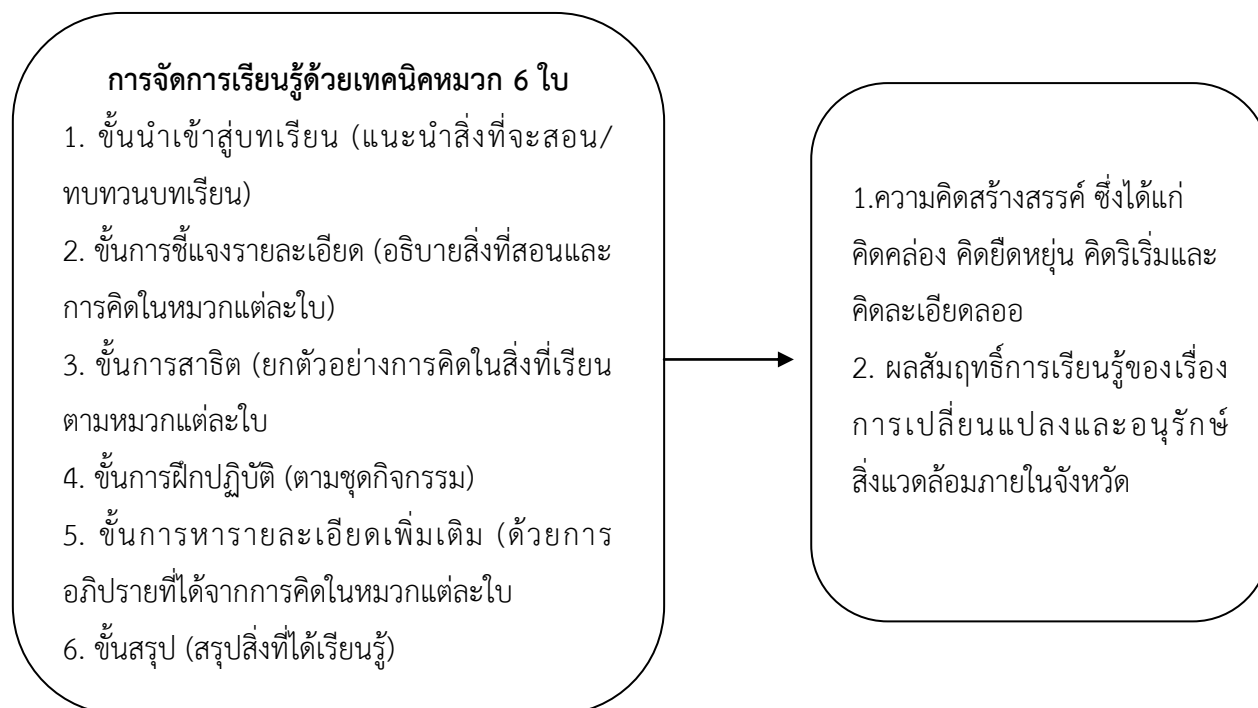
3.1 ผู้วิจัยทำการปฐมนิเทศนักเรียนเพื่อทำความเข้าใจและสร้างข้อตกลงและดำเนินการทดลอง โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแผนการจัดการเรียนรู้ จำนวน 5 แผน แผนละ 2 ชั่วโมง รวม 10 ชั่วโมง ตามแนวคิดของ เดอ โบโน 6 ขั้นตอน เรื่อง การเปลี่ยนแปลงและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมภายในจังหวัด

3.2 ประเมินความคิดสร้างสรรค์ตามแนวคิดของกิลฟอร์ด ของนักเรียนทุกครั้งหลังจากการทำกิจกรรมในชั่วโมงเสร็จสิ้นลง โดยใช้แบบประเมินความคิดสร้างสรรค์ทั้ง 4 ด้าน คือ การคิดคล่อง การคิดยืดหยุ่น คิดริเริ่ม และคิดละเอียดลออ เป็นแบบทดสอบอัตนัย จำนวน 4 ข้อ

3.3 ประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน เรื่องการเปลี่ยนแปลงและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมภายในจังหวัด เป็นแบบทดสอบปรนัย ชนิด 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด หลักการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ด้วยเทคนิคการคิดหวมก 6 ใบ สามารถสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ดังภาพที่ 1



ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผลการวิจัย

1) ผลการวิเคราะห์ความคิดสร้างสรรค์เรื่องการเปลี่ยนแปลงและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมภายในจังหวัด ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ด้วยเทคนิคหวมก 6 ใบ ให้นักเรียนมีคะแนนผ่านเกณฑ์ตั้งแต่ร้อยละ 80 ขึ้นไป และมีจำนวนนักเรียนผ่านเกณฑ์ตั้งแต่ร้อยละ 80 ขึ้นไปจากจำนวนนักเรียนทั้งหมด ปรากฏผล ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สรุปผลคะแนนวัดความคิดสร้างสรรค์เรื่องการเปลี่ยนแปลงและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมภายในจังหวัด ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ด้วยเทคนิคหวมก 6 ใบ

จำนวนนักเรียนทั้งหมด	คะแนนเต็ม	คะแนนที่ผ่านเกณฑ์	คะแนน			จำนวนนักเรียนที่ผ่านเกณฑ์		ร้อยละของนักเรียนที่ผ่านเกณฑ์	
			$\bar{X}$	ร้อยละ	S.D.	ผ่าน	ไม่ผ่าน	ผ่าน	ไม่ผ่าน
30	20	16	16.90	84.50	0.25	29	1	96.67	3.33

จากตารางที่ 1 พบว่า คะแนนทดสอบวัดความคิดสร้างสรรค์เรื่องการเปลี่ยนแปลงและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมภายในจังหวัด ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ด้วยเทคนิคหวก 6 ใบ หลังเรียนพบว่า คะแนนทดสอบวัดความคิดสร้างสรรค์เรื่องการเปลี่ยนแปลงและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมภายในจังหวัด จำนวน คะแนน 20 คะแนน มีคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 16.90 คะแนน มีร้อยละเท่ากับ 84.50 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.25 และมีจำนวนนักเรียนที่ผ่านเกณฑ์ จำนวน 29 คน เท่ากับร้อยละ 96.67 ของจำนวนนักเรียน ทั้งหมด และมีจำนวนนักเรียนที่ไม่ผ่านเกณฑ์ จำนวน 1 คน เท่ากับร้อยละ 3.33 ของจำนวนนักเรียนทั้งหมด ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 80 ที่ตั้งไว้

ตารางที่ 2 สรุปผลคะแนนเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และร้อยละ ของการคิดสร้างสรรค์เรื่องการเปลี่ยนแปลงและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมภายในจังหวัด ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ด้วยเทคนิค หวก 6 ใบ

การคิดสร้างสรรค์	คะแนนเต็ม	$\bar{X}$	S.D.	ร้อยละ
1. คิดคล้องแคล่ว	5	4.07	0.52	81.33
2. คิดยืดหยุ่น	5	4.07	0.58	81.33
3. คิดริเริ่ม	5	4.47	0.51	89.33
4. คิดละเอียดลออ	5	4.30	0.53	86.00
รวมคะแนน		4.23	0.25	84.50

จากตารางที่ 2 สรุปผลความคิดสร้างสรรค์เรื่องการเปลี่ยนแปลงและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมภายใน จังหวัด ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ด้วยเทคนิคหวก 6 ใบ มีคะแนนเฉลี่ย 4.23 คิดเป็นร้อยละ 84.50 ดังนั้นความคิดสร้างสรรค์ด้วยเทคนิคหวก 6 ใบ สูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 80 ที่ตั้งไว้

2) ผลการวิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องการเปลี่ยนแปลงและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมภายใน จังหวัด ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 หลังเรียนด้วยเทคนิคหวก 6 ใบ โรงเรียนบ้านไทรงามโนนภูดิน ตำบลโซ อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดบึงกาฬ จำนวน 1 ห้อง มี 30 คน และได้นำผลการทดสอบมาวิเคราะห์ข้อมูลดัง แสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องการเปลี่ยนแปลงและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมภายในจังหวัด ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิคหวก 6 ใบ

ผลการ เรียนรู้	จำนวน นักเรียน	จำนวนนักเรียน ผ่านเกณฑ์	คะแนนเต็ม	คะแนนที่ ผ่านเกณฑ์	$\bar{X}$	S.D.
หลังเรียน	30	29	30	26.60	26.60	1.99

จากตารางที่ 3 พบว่า คะแนนทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่อง การเปลี่ยนแปลงและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมภายในจังหวัด ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ด้วยเทคนิคหวก 6 ใบ หลังเรียนจากคะแนนเต็ม 30 คะแนนได้ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 26.60 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 88.67 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 1.99 และมีจำนวนนักเรียนผ่านเกณฑ์ 29 คน เท่ากับร้อยละ 96.67 ของจำนวนนักเรียนทั้งหมดและมีจำนวนนักเรียนไม่ผ่านเกณฑ์ จำนวน 1 คน เท่ากับร้อยละ 3.33 ของจำนวนนักเรียนทั้งหมด ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 80 ที่ตั้งไว้

ตารางที่ 4 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การเปลี่ยนแปลงและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมภายในจังหวัด รายละเอียด

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในรายละเอียด	คะแนนเต็ม	$\bar{X}$	S.D.	ร้อยละ
1 สิ่งแวดล้อมในจังหวัด	5	4.37	0.93	87.40
2 การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม	6	5.30	0.79	88.33
3 มนุษย์กับการพึ่งพาสิ่งแวดล้อมในการดำรงชีวิต	6	5.20	0.85	86.67
4 อนุรักษ์และการจัดการสิ่งแวดล้อมในจังหวัด	7	6.37	0.81	91.00
5 การสร้างสรรค์สิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม	6	5.37	0.93	89.50

จากตารางที่ 4 พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การเปลี่ยนแปลงและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมภายในจังหวัด ในรายละเอียด ได้แก่ 1) สิ่งแวดล้อมในจังหวัด 2) การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม 3) มนุษย์กับการพึ่งพาสิ่งแวดล้อมในการดำรงชีวิต 4) อนุรักษ์และการจัดการสิ่งแวดล้อมในจังหวัดและ 5) อนุรักษ์และการจัดการสิ่งแวดล้อมในจังหวัด ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 30 ข้อ คะแนนได้แบ่งรายละเอียดดังนี้ 1) สิ่งแวดล้อมในจังหวัด จำนวน 5 คะแนน 2) การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม จำนวน 6 คะแนน 3) มนุษย์กับการพึ่งพาสิ่งแวดล้อมในการดำรงชีวิต จำนวน 6 คะแนน 4) อนุรักษ์และการจัดการสิ่งแวดล้อมในจังหวัด จำนวน 7 คะแนน 5) อนุรักษ์และการจัดการสิ่งแวดล้อมในจังหวัด จำนวน 6 คะแนน โดยในแต่ละสาระย่อย มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.37, 5.30, 5.20, 6.37 และ 5.37 คะแนนตามลำดับ สามารถคิดเป็นร้อยละในแต่ละสาระย่อยเท่ากับ 87.40, 88.33, 86.67, 91.00 และ 89.50 ตามลำดับ ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้

อภิปรายผลการวิจัย

1. จากผลการวิจัยพบว่า พบว่าคะแนนทดสอบวัดความคิดสร้างสรรค์เรื่องการเปลี่ยนแปลงและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมภายในจังหวัด ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ด้วยเทคนิคหวก 6 ใบ หลังเรียนพบว่าคะแนนทดสอบวัดความคิดสร้างสรรค์เรื่องการเปลี่ยนแปลงและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมภายในจังหวัด ของ

นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ด้วยเทคนิคหวก 6 ใบ จำนวนคะแนน 20 คะแนน มีคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 16.90 คะแนน มีร้อยละเท่ากับ 84.50 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.25 และมีจำนวนนักเรียนที่ผ่านเกณฑ์ จำนวน 29 คน เท่ากับร้อยละ 96.67 ของจำนวนนักเรียนทั้งหมด และมีจำนวนนักเรียนที่ไม่ผ่านเกณฑ์ จำนวน 1 คน เท่ากับร้อยละ 3.33 ของจำนวนนักเรียนทั้งหมด ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 80 ที่ตั้งไว้ทั้งนี้เป็นเพราะว่า การสอนโดยใช้เทคนิคหวก 6 ใบของเดอ โบโน นั้นสามารถพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนในรายวิชาสังคมศึกษาและวัฒนธรรมได้ เพราะหวกแต่ละใบจะมีการจัดกิจกรรมให้เด็กคิดหลากหลายรูปแบบ เช่น หวกสีขาว เป็นการคิดรวบรวมข้อมูล หวกสีแดง ฝึกให้เด็กคิดแสดงความรู้จากสิ่งที่เกิดขึ้น หวกสีเขียว ฝึกให้เด็กมีความคิดริเริ่ม หวกสีดำ เป็นการคิดถึงข้อเสีย รู้จักการวิพากษ์วิจารณ์ หวกสีเหลือง เป็นการฝึกคิดถึงประโยชน์ข้อดีของสิ่งที่เรียนรู้ และหวกสีฟ้า คิดเกี่ยวกับการสรุปกระบวนการภาพรวมของสิ่งที่เรียนรู้ หวกทั้ง 6 ใบ จะทำให้ผู้เรียนคิดสร้างสรรค์ได้เป็นอย่างดี ซึ่งและการจัดการเรียนการสอนด้วยเทคนิคหวก 6 ใบยังเป็นการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ นักเรียนมีส่วนในการอภิปราย การแสดงความคิดเห็น โดยไม่มีกรอบในเรื่องของความถูกต้องตามหลักเนื้อหาวิชาการ ดังนั้นจึงทำให้นักเรียนไม่รู้สึกกดดันว่าตัวเองเรียนเก่งหรืออ่อน เพราะทุกคนสามารถแสดงความคิดเห็นของตนได้อย่างเต็มที่ นอกจากนักเรียนจะได้แสดงความคิดเห็นส่วนบุคคลแล้ว นักเรียนยังได้ร่วมกันทำกิจกรรมกลุ่ม ระดมสมองเพื่อนำเสนองานหน้าชั้นเรียน ซึ่งเป็นส่วนช่วยเสริมสร้างทักษะการคิดอย่างสร้างสรรค์ เพราะนักเรียนต้องช่วยกันหาคำตอบ ซึ่งสอดคล้องกับหลักสูตร แกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2560) มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้ ซึ่งการพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดนั้น จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะทางด้านความสามารถในการคิด เป็นความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การคิดสังเคราะห์ การคิดอย่างสร้างสรรค์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการคิดเป็นระบบ เพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้หรือสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับตนเองและสังคมได้อย่างเหมาะสม ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้เทคนิคการคิดแบบหวก 6 ใบมาใช้เพื่อส่งเสริมและฝึกกระบวนการคิดของนักเรียน ทำให้นักเรียนไม่ยึดติดอยู่กับความคิดเพียงด้านเดียว โดยการพัฒนาทักษะการวิจารณ์ความคิดขั้นสูงในการเรียนวิชาสิ่งแวดล้อม ด้วยการประยุกต์วิธีการเทคนิคความคิดหวก 6 ใบให้เข้ากับการแก้ไขอนุกรมวิธานของบลูม (Bloom, 1956 : 47) การปฏิบัติในกระบวนการเรียนการสอนจะเห็นได้ในห้องเรียนการผสมผสานวิธีการทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ ถูกจัดให้มีการศึกษานี้เพื่อสำรวจและระบุประสิทธิภาพของเทคนิคหวกความคิด 6 ใบ ในการส่งเสริมทักษะความคิดขั้นสูงและการสนใจใฝ่เรียนรู้ที่มากขึ้นของผู้เรียนที่จะนำไปสู่การเป็นผู้นำทางวิชาการ (Saroja and Khoo Tabitha ; 2013: 20-29)

สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศิริทิพย์ ดาทอง (2559 : 129-239) เรื่อง การส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ โดยใช้กระบวนการปฏิบัติร่วมกับเทคนิคหวก 6 ใบ สารทัศนศิลป์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผลการวิจัยพบว่าการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์โดยใช้กระบวนการปฏิบัติร่วมกับเทคนิคหวก 6 ใบ มีประสิทธิภาพ เท่ากับ 83.83/84.16 นักเรียนที่เรียนโดยใช้กระบวนการปฏิบัติร่วมกับเทคนิคหวก 6 ใบ มี

คะแนนเฉลี่ยความคิดสร้างสรรค์ ร้อยละ 70 ขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 90 ของนักเรียนทั้งหมด และการคิดด้วยเทคนิคหมวก 6 ใบนั้นยังสามารถนำไปช่วยในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปรีศนา ทะวันเวทย์ (2561 : 63) ที่ศึกษาเกี่ยวกับชุดกิจกรรมภาพการ์ตูนประกอบคำถามตามแนวคิดหมวก 6 ใบ เพื่อพัฒนาการเขียนเชิงสร้างสรรค์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ผลการวิจัยปรากฏว่าชุดกิจกรรมมีประสิทธิภาพ (E1 /E2) เท่ากับ 87.57/84.61 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้คือ 80/80

จากที่อภิปรายผลมาข้างต้น พบว่า การเรียนการสอนด้วยเทคนิคการสอนแบบหมวก 6 ใบคือการใช้สีของหมวกเป็นการใช้กรอบที่เป็นรูปธรรม สนุกสนาน ตื่นเต้นในการคิดเมื่อสวมหมวกแต่ละใบซึ่งช่วยให้นักเรียนเข้าใจและจดจำวิธีการได้ง่ายขึ้น และยังช่วยให้นักเรียนได้พัฒนาการคิดสร้างสรรค์ตามแนวคิดของกิลฟอร์ด ทั้งในการคิดคล่องแคล่ว คิดยืดหยุ่น คิดริเริ่ม และคิดละเอียดลออเข้าใจในเรื่องการคิดอย่างสร้างสรรค์ได้เป็นอย่างดี

2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จากผลการวิจัยพบว่า คะแนนทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่อง การเปลี่ยนแปลงและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมภายในจังหวัด ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ด้วยเทคนิคหมวก 6 ใบ หลังเรียนจากคะแนนเต็ม 30 คะแนนได้ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 26.60 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 88.67 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 1.99 และมีจำนวนนักเรียนผ่านเกณฑ์ 29 คน เท่ากับร้อยละ 96.67 ของจำนวนนักเรียนทั้งหมดและมีจำนวนนักเรียนไม่ผ่านเกณฑ์ จำนวน 1 คน เท่ากับร้อยละ 3.33 ของจำนวนนักเรียนทั้งหมด ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 80 ที่ตั้งไว้ ทั้งนี้เป็นเพราะการสอนด้วยเทคนิคหมวก 6 ใบ ช่วยให้ผู้เรียนได้การคิดอย่างสร้างสรรค์ ได้ฝึกปฏิบัติตามแนวคิดของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยเทคนิคหมวก 6 ใบ 6 ขั้นตอนตามแนวคิดของ Edward.De Bono (1992 : 139) ดังนี้

1) ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน(แนะนำสิ่งที่จะสอน/บททวนบทเรียน) 2) ขั้นการชี้แจงรายละเอียด(อธิบายสิ่งที่สอนและการคิดในหมวกแต่ละใบ) 3) ขั้นการสาธิต/(ยกตัวอย่างการคิดในสิ่งที่เรียนตามหมวกแต่ละใบ) 4) ขั้นการฝึกปฏิบัติ(ตามชุดกิจกรรม) 5) ขั้นการหารายละเอียดเพิ่มเติม (ด้วยการอภิปรายที่ได้จากการคิดในหมวกแต่ละใบ) 6) ขั้น สรุป (สรุปสิ่งที่ได้เรียนรู้) ซึ่ง เดอ โบโน ได้กล่าวไว้ว่าการคิดด้วยเทคนิคหมวก 6 ใบนั้นมุ่งเน้นในเรื่องของการช่วยให้เกิดการคิดได้ง่ายขึ้น ด้วยการช่วยให้ผู้คิดเรื่องใดเรื่องหนึ่งในเวลาหนึ่งๆ ด้วยความสนใจทั้งอารมณ์ เหตุผล ข้อมูล และความคิดสร้างสรรค์ในเวลาเดียวกัน ดังนั้นการเรียนการสอนด้วยเทคนิคหมวก 6 ใบจึงทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ สอดคล้องกับงานวิจัย ปรีศนา ทะวันเวทย์ (2561 : 65) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ผลการใช้ชุดกิจกรรมภาพการ์ตูนประกอบคำถามตามแนวคิดหมวก 6 ใบ เพื่อพัฒนาการเขียนเชิงสร้างสรรค์สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียนด้วยชุดกิจกรรมภาพการ์ตูนประกอบคำถามตามแนวคิดหมวก 6 ใบ เพื่อพัฒนาการเขียนเชิงสร้างสรรค์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ นฤมล มีโสภา (2550:52) และ วิไลลักษณ์ สายเสน่ห์ (2556:54) พบว่านักศึกษาที่ได้รับการสอนแบบจัดกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยเทคนิคการสอนแบบหมวกความคิด 6 ใบในวิชาการคิดเชิงวิจารณ์ญาณและสร้างสรรค์นั้นคะแนนความคิดสร้างสรรค์สูงกว่านักศึกษาที่ได้รับการสอนแบบปกติ จากที่อภิปรายผลมาข้างต้น การจัดการเรียนการสอนด้วยเทคนิคหมวก 6 ใบนั้นสามารถทำให้นักเรียนได้พัฒนาความคิดสร้างสรรค์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งนี้

1) จากผลการวิจัยการคิดสร้างสรรค์เรื่องการเปลี่ยนแปลงและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมภายในจังหวัดด้วยเทคนิคหมวก 6 ใบ ในระยะแรกนักเรียนยังเกิดความสับสนในความหมายและวิธีการใช้หมวกในแต่ละใบในการคิด เนื่องจากหมวก 6 ใบยังเป็นความรู้ใหม่สำหรับนักเรียน ดังนั้นครูผู้สอนต้องใช้สื่อการสอนที่นักเรียนเห็นได้ชัดเจนมากขึ้นและสามารถจดจำได้ง่ายขึ้น เช่น ให้นักเรียนวาดภาพหมวกและระบายสีหมวกในแต่ละใบและเขียนความหมายด้วยตนเอง เพื่อให้นักเรียนเกิดภาพและการจดจำที่มากขึ้น

2) ควรประเมินความคิดสร้างสรรค์ ควรมีการชี้แจงก่อนการประเมิน ให้รู้เรื่องเข้าใจคำสั่งให้ชัดเจน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาการคิดสร้างสรรค์ ด้วยเทคนิคหมวก 6 ใบใช้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้วิชาอื่นๆ เช่น กลุ่มสาระวิทยาศาสตร์ กลุ่มสาระภาษาไทย เป็นต้น

2) ควรมีการวิจัยเปรียบเทียบทักษะการคิดสร้างสรรค์ นักเรียนที่เรียนรู้ด้วยเทคนิคหมวก 6 ใบในระดับชั้นอื่น

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2560)*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2553). *การคิดเชิงสร้างสรรค์*. กรุงเทพมหานคร: ชักเชส มีเดีย.
- นฤมล มีโสภา. (2550). *การพัฒนาชุดฝึกทักษะการคิดแก้ปัญหาเรื่อง สรรพสิ่งในธรรมชาติ ด้วยเทคนิคหมวก 6 ใบ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- นารี เจนสาริก. (2548). *ผลการสอนโดยใช้กิจกรรมหมวกคิดหกใบ ของ เดอ โบโน ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา และความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1*. วิทยานิพนธ์หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.

- ปรีศนา ทะวันเวทย์. (2561). ผลการใช้ชุดกิจกรรมภาพการตั้งต้นประกอบคำถามตามแนวคิดหมวด 6 ไปเพื่อพัฒนาการเขียนเชิงสร้างสรรค์สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.
- ปิยมาศ เต่งชู. (2552). การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้แนวคิดหมวดคิดหกลบ เพื่อพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาการวิจัยและประเมิน. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- วีไลลักษณ์ สายเสน่ห์. (2556). ผลการสอนโดยใช้เทคนิควิธีการสอบแบบหมวดความคิดหกลบในวิชาการคิดเชิงวิจักษ์และสร้างสรรค์ที่มีผลต่อความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนปริญญาบัณฑิต. กรุงเทพมหานคร: ทูลวิจัยอุดหนุนจากมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- วีระ สุดสังข์. (2550). การคิดวิเคราะห์ คิดอย่างมีวิจารณญาณ และคิดสร้างสรรค์. กรุงเทพมหานคร :ชมรมเด็ก.
- ศิรินทิพย์ ดาทอง (2559). การส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ โดยใช้กระบวนการปฏิบัติร่วมกับเทคนิคหมวด 6 ไป สารทัศนศิลป์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 14 (1), 129 -139.
- Bloom, Benjamin S. and others. (1956) *Taxonomy of Educational Objective The Classification of Educational Goals Hand Book I: Cognitive Domain*. New York: David Mackay.
- Edward.De Bono, (1992). *Six Thinking Hats for Schools*. London: Haeker Brown low Education.
- Saroja,D & Khoo Tabitha,W.L. (2013). A Study to Investigate How Six Thinking Hats Enhance the Learning of Environmental Studies. *IOSR Journal of Research & Method in Education (IOSR-JRME)*, 1 (6), 20 - 29.

การพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์โดยใช้กระบวนการแก้ปัญหาตาม

แนวคิดของโพลยา ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ

เทคนิค STAD สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

**Developing 6th Grade Students' Mathematical Problem Solving Skill
Basing on Polya Concept of Problem Solving Process together
with STAD Technique of Cooperative
Learning Management Process**

อมรดา มินเทน และ ดุจเดือน ไชยพิชิต

มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

Amonrada Mintan and Duddean Chaipichit

North Eastern University, Thailand

Corresponding Author, E-mail : amolrada9635@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อ 1) เพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์โดยใช้กระบวนการแก้ปัญหาตามแนวคิดของ โพลยา ร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือ เทคนิค STAD สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ให้มีคะแนนร้อยละ 70 ขึ้นไป และจำนวนนักเรียนผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70 ขึ้นไปของนักเรียนทั้งหมด 2) เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์โดยใช้กระบวนการแก้ปัญหาตามแนวคิดของโพลยา ร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือ เทคนิค STAD สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ให้มีคะแนนร้อยละ 70 ขึ้นไป และจำนวนนักเรียนผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70 ขึ้นไปของนักเรียนทั้งหมด กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6/1 โรงเรียนอนุบาลรัตนบัณฑิต ตำบลรัตนวาปี อำเภอรัตนวาปี จังหวัดหนองคาย สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2562 จำนวน 34 คน ได้มาจากการสุ่มอย่างง่าย โดยใช้ห้องเรียนเป็นหน่วยสุ่ม เป็นการวิจัยแบบกลุ่มเดียว ทดสอบหลังเรียน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี 3 ชนิด ได้แก่

1) แผนการจัดการเรียนรู้คณิตศาสตร์ โดยเลือกใช้กระบวนการแก้ปัญหาตามแนวคิดของโพลยา ร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือ เทคนิค STAD สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษา ปีที่ 6 จำนวน 13 แผน ซึ่งแต่ละแผนใช้เวลา 1 ชั่วโมง 2) แบบทดสอบวัดทักษะการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ เรื่อง การบวก การลบ และการคูณทศนิยม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เป็นข้อสอบแบบอัตนัย จำนวน 10 ข้อ และ 3) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ เรื่อง การบวก การลบ และการคูณทศนิยม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เป็นข้อสอบแบบปรนัย ชนิดเลือกตอบมี 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ร้อยละ

* วันที่รับบทความ: 3 สิงหาคม 2563; วันที่แก้ไขบทความ 30 สิงหาคม 2563; วันที่ตอบรับบทความ: 30 สิงหาคม 2563

Received: August 3, 2020; Revised: August 30, 2020; Accepted: August 30, 2020

และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1. ทักษะการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์โดยใช้กระบวนการแก้ปัญหาตามแนวคิดของโพลยา ร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับร้อยละ 73.90 ของคะแนนเต็ม และมีจำนวนนักเรียนผ่านเกณฑ์เท่ากับร้อยละ 85.29 ของจำนวนนักเรียนทั้งหมดซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด 2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์โดยกระบวนการแก้ปัญหาตามแนวคิดของโพลยา ร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับร้อยละ 82.16 และจำนวนนักเรียนผ่านเกณฑ์ร้อยละ 85.29 ของจำนวนนักเรียนทั้งหมดซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด

คำสำคัญ: การเรียนรู้แบบร่วมมือ; เทคนิค STAD; การแก้ปัญหา

Abstracts

The objectives of the present research study were 1) to develop 6th grade students' mathematical problem solving skill basing on Polya Concept of Problem Solving Process together with STAD Cooperative Learning Management Process Technique so that the students made a mean achievement score of 70% or better and at least 70% of them passed the mean score and 2) to develop the students' learning achievement in mathematics basing on Polya Concept of Problem Process together with STAD Cooperative Learning Management Process Technique so that the students made a mean learning achievement score of 70% or better and at least 70% of the students passed the mean achievement score. The sample consisted of 34 grade 6 students in room number 6/1 in Ratanabundit Kindergarten in Ratanawapi Sub-district, Ratanawapi District, Nongkai Province, under the Office of Private Education Promotion Board. The students were selected randomly through a cluster sampling during the second semester of the 2519 academic year. The study follows the One-Group Only Posttest Design procedure for data collection. Three categories of research instruments were used in the study which included

1) 13 mathematics lesson plans basing on Polya Concept of Problem Solving Process together with STAD Technique of Cooperative Learning Management Process, and each lesson took 1 instructional period to finish, 2) a 10-item essay test on mathematical problem solving skill on addition, subtraction and multiplication of decimals and 3) a 30-item multiple-choice learning achievement test on addition, subtraction and multiplication of decimals. The collected data were analyzed by arithmetic mean, percentage and standard deviation. The research results showed that: 1. The students made a mean achievement score in mathematical problem solving skill of 73.90% of the full marks and 85.29% of the students passed the criterion of 70% which were higher than the prescribed criterion of 70/70, 2. The students made a mean learning achievement score of 82.16% of the full marks and 85.29% of them passed the criterion of 70% which were higher than the prescribed criterion of 70/70.

Keywords: Cooperative learning; STAD technique; Problem solving.

บทนำ

คณิตศาสตร์มีบทบาทสำคัญยิ่งต่อความสำเร็จในการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เนื่องจากคณิตศาสตร์ช่วยให้มนุษย์มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ คิดอย่างมีเหตุผล เป็นระบบ มีแบบแผน สามารถวิเคราะห์ปัญหาหรือสถานการณ์ได้อย่างรอบคอบและถี่ถ้วน ช่วยให้คาดการณ์ วางแผน ตัดสินใจ แก้ปัญหา ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม และสามารถนำไปใช้ในชีวิตจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้คณิตศาสตร์ยังเป็นเครื่องมือในการศึกษาด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และศาสตร์อื่น ๆ อันเป็นรากฐานในการพัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติให้มีคุณภาพและพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศให้ทัดเทียมกับนานาชาติ การศึกษาคณิตศาสตร์จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ทันสมัยและสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจ สังคม และความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่เจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วในยุคโลกาภิวัตน์ การเตรียมผู้เรียนให้มีทักษะด้านการคิดวิเคราะห์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ การแก้ปัญหา การคิดสร้างสรรค์ การใช้เทคโนโลยี การสื่อสารและการร่วมมือ ซึ่งจะส่งผลให้ผู้เรียนรู้เท่าทัน การเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสภาพแวดล้อม สามารถแข่งขันและอยู่ร่วมกับประชาคมโลกได้ ทั้งนี้การจัดการเรียนรู้คณิตศาสตร์ที่ประสบความสำเร็จนั้น จะต้องเตรียมผู้เรียนให้มีความพร้อมที่จะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ พร้อมทั้งจะประกอบอาชีพเมื่อจบการศึกษา หรือสามารถศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560:25)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พุทธศักราช 2545 และฉบับที่ 3 พุทธศักราช 2553 ได้กำหนดให้การศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษาในเรื่องความรู้ และทักษะด้านคณิตศาสตร์ โดยฝึกทักษะกระบวนการคิด การเผชิญสถานการณ์ การประยุกต์ความรู้มาใช้และการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553 : 42)

ปัญหา หมายถึง สถานการณ์ที่เผชิญอยู่และต้องการค้นหาคำตอบ โดยที่ยังไม่รู้วิธีการหรือขั้นตอนที่จะได้คำตอบของสถานการณ์นั้นในทันที ปัญหาทางคณิตศาสตร์ หมายถึง สถานการณ์ที่เกี่ยวกับคณิตศาสตร์ซึ่งเผชิญอยู่และต้องการค้นหาคำตอบ โดยที่ยังไม่รู้วิธีการหรือขั้นตอนที่ได้คำตอบของสถานการณ์ นั้นในทันที และการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ หมายถึง กระบวนการในการประยุกต์ความรู้ทางคณิตศาสตร์ ขั้นตอน / กระบวนการแก้ปัญหา ยุทธวิธีแก้ปัญหา และประสบการณ์ที่มีอยู่ไปใช้ในการค้นหาคำตอบของปัญหาทางคณิตศาสตร์

สภาพปัจจุบันการสอนคณิตศาสตร์ในโรงเรียนอนุบาลรัตนบัณฑิต สำนักงานการศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 2 เกิดปัญหาในการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ นักเรียนส่วนมากทำข้อสอบได้คะแนนน้อย สาเหตุอาจเนื่องมาจากผลของการจัดกิจกรรมการจัดการเรียนการสอนของครูไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร อาจเป็น

เพราะครูผู้สอนไม่มีวิธีการสอนที่มีความหลากหลาย ยึดตัวเองเป็นหลัก ผู้เรียนไม่ได้ใช้กระบวนการคิดแก้ปัญหาด้วยตนเองและไม่ได้แสดงออกเท่าที่ควร รวมทั้งยังไม่มีรูปแบบการเรียนการสอนที่สามารถส่งเสริมทักษะและกระบวนการแก้ปัญหา ในการจัดการเรียนการสอนโดยตรง และอีกประเด็นหนึ่ง คือ ปัญหาความแตกต่างระหว่างบุคคล ซึ่งในการเรียนรู้เรื่องการบวก การลบ และการคูณเป็นเรื่องง่ายสำหรับบางคนที่มีพื้นฐานทางด้านคณิตศาสตร์ แต่เป็นเรื่องยากต่อการทำความเข้าใจสำหรับบางคนที่ไม่มีความรู้พื้นฐานทางด้านนี้เลย ทำให้นักเรียนเกิดความเบื่อหน่ายและไม่อยากเรียนวิชาคณิตศาสตร์ และไม่ผ่านการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ส่งผลให้เป็นอุปสรรคต่อการส่งเสริมและพัฒนาทักษะทางด้านคณิตศาสตร์ที่ยั่งยืน จากรายงานผลการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2561 โรงเรียนอนุบาลรัตนบัณฑิต พบว่า ร้อยละของนักเรียนที่มีผลการเรียนระดับดีขึ้นไป ร้อยละ 41.83 จากจำนวนนักเรียนทั้งหมด 65 คน (โรงเรียนอนุบาลรัตนบัณฑิต, 2558 : 18) ซึ่งต่ำกว่าเป้าหมายที่ทางโรงเรียนได้กำหนดไว้คือ ไม่น้อยกว่าร้อยละ 70 จากการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นโดยการสัมภาษณ์ และจากการวิเคราะห์ข้อสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของฝ่ายวิชาการ พบว่า นักเรียนส่วนมากทำข้อสอบได้คะแนนน้อย ซึ่งเมื่อวิเคราะห์ด้านเนื้อหาแล้วพบว่า เนื้อหาที่นักเรียนสอบไม่ผ่านส่วนใหญ่ คือ เรื่องการบวก การลบ และการคูณทศนิยม

กระบวนการแก้ปัญหาของโพลยา (Polya) เป็นกระบวนการในการพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ของนักเรียน กระบวนการแก้ปัญหามีความสำคัญ สำหรับกระบวนการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ที่ส่งผลต่อทักษะการแก้ปัญหาให้สูงขึ้นซึ่งเป็นที่ยอมรับและนำมาใช้กันอย่างแพร่หลาย ได้แก่ กระบวนการแก้ปัญหตามแนวคิดของโพลยา มี 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นทำความเข้าใจปัญหาเป็นการคิดเกี่ยวกับปัญหาและตัดสินใจว่าอะไรที่ต้องการค้นหา โดยผู้เรียนต้องทำความเข้าใจปัญหาและระบุส่วนที่สำคัญของปัญหาหรือเป็นการสำรวจว่าในปัญหามีคำ หรือวลีหรือประโยคย่อย ๆ อะไรบ้าง มีความหมายอย่างไร แล้วจำแนกเป็นส่วน ๆ ว่า โจทย์กำหนดอะไรให้ สิ่งที่ต้องการหาคืออะไร ข้อมูลที่กำหนดให้มีเงื่อนไขอย่างไรบ้าง

ขั้นที่ 2 ขั้นวางแผนแก้ปัญหา เป็นการค้นหาความเชื่อมโยงหรือความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลและตัวไม่รู้ค่า นำความสัมพันธ์ที่ได้มาผสมผสานกับประสบการณ์ กำหนดแนวทางหรือแผนในการแก้ปัญหาหรือเป็นขั้นการวิเคราะห์รายละเอียดและหาความเชื่อมโยงระหว่างข้อมูลที่กำหนดกับสิ่งที่ต้องการหาโดยใช้บทนิยามสมบัติ และทฤษฎีบทต่าง ๆ ที่ได้เรียนรู้มาก่อนแล้ว ในการพิจารณาอาจใช้วิธีการต่าง ๆ เพื่อช่วยให้ได้ข้อสรุปที่สามารถดำเนินการแก้ปัญหาและหาคำตอบได้

ขั้นที่ 3 ขั้นดำเนินการตามแผน เป็นการลงมือปฏิบัติตามแผนหรือแนวทางที่วางไว้ อาจตรวจสอบความเป็นไปได้ของแผน เพิ่มเติมรายละเอียด แล้วลงมือปฏิบัติจนได้ความสำเร็จ ถ้าไม่สำเร็จต้องค้นหาและทำการแก้ปัญหาจนสามารถแก้ปัญหาได้ และขั้นที่ 4 ขั้นตรวจสอบผล เป็นการมองย้อนกลับไปยังคำตอบที่ได้มาเริ่มจากการตรวจสอบความถูกต้อง ความสมเหตุสมผลของคำตอบและยุทธวิธีแก้ปัญหาที่ใช้ มีคำตอบหรือยุทธวิธีอื่นในการแก้ปัญหานี้หรือไม่ (วิรัชดา เลิศรมยานันท์, 2562 : ออนไลน์)

การเรียนรู้แบบร่วมมือ เทคนิค STAD หมายถึง การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถต่างกัน ได้ร่วมมือกันทำงานกลุ่มด้วยความตั้งใจและเต็มใจรับผิดชอบในบทบาทหน้าที่ในกลุ่มของตน ทำให้งานของกลุ่มดำเนินไปสู่เป้าหมายของงานได้ โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และฝึกทักษะกระบวนการกลุ่มได้ฝึกบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบในการทำงานกลุ่ม เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะการคิดค้นคว้า ทักษะการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ทักษะการคิดสร้างสรรค์ การแก้ปัญหา การตัดสินใจ การตั้งคำถาม ตอบคำถาม การใช้ภาษา การพูด ฯลฯ เพื่อให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะทางสังคม การอยู่ร่วมกับผู้อื่น การมีน้ำใจช่วยเหลือผู้อื่น การเสียสละ การยอมรับกันและกัน การไว้วางใจ การเป็นผู้นำ ผู้ตาม ฯลฯ องค์ประกอบที่สำคัญ 5 ประการ คือ การนำเสนอสิ่งที่ต้องเรียน ครูเป็นผู้นำเสนอสิ่งที่นักเรียนต้องเรียน ไม่ว่าจะเป็นมนทัศน์ ทักษะและ/หรือกระบวนการ การนำเสนอสิ่งที่ต้องเรียนนี้อาจใช้การบรรยาย การสาธิตประกอบการบรรยาย การใช้วีดิทัศน์หรือแม้แต่การให้นักเรียนลงมือปฏิบัติการทดลองตามหนังสือเรียนการทำงานเป็นกลุ่ม ครูจะแบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มๆ แต่ละกลุ่มจะประกอบด้วยนักเรียนประมาณ 4 - 5 คนที่มีความสามารถแตกต่างกัน มีทั้งเพศหญิงและเพศชาย และมีหลายเชื้อชาติ ครูต้องชี้แจงให้นักเรียนในกลุ่มได้ทราบถึงหน้าที่ของสมาชิกในกลุ่มว่านักเรียนต้องช่วยเหลือกัน เรียนร่วมกัน อภิปรายปัญหาร่วมกัน ตรวจสอบคำตอบของงานที่ได้รับมอบหมายและแก้ไขคำตอบร่วมกัน สมาชิกทุกคนในกลุ่มต้องทำงานให้ดีที่สุดเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ การทดสอบย่อย หลังจากทีนักเรียนแต่ละกลุ่มทำงานเสร็จเรียบร้อยแล้ว ครูก็ทำการทดสอบย่อยนักเรียน โดยนักเรียนต่างคนต่างทำ เพื่อเป็นการประเมินความรู้ที่ นักเรียนได้เรียนมา สิ่งนี้จะเป็นตัวกระตุ้นความรับผิดชอบของนักเรียน คະแนนพัฒนาการของนักเรียนแต่ละคน คະแนนพัฒนาการของนักเรียนจะเป็นตัวกระตุ้นให้นักเรียนทำงานหนักขึ้น ในการทดสอบแต่ละครั้งครูจะมีคะแนนพื้นฐาน ซึ่งเป็นคะแนนต่ำสุดของนักเรียนในการทดสอบย่อยแต่ละครั้ง ซึ่งคะแนนพัฒนาการของนักเรียนแต่ละคนได้จากความแตกต่างระหว่างคะแนนพื้นฐาน (คะแนนต่ำสุดในการทดสอบ) กับคะแนนที่นักเรียนสอบได้ใน การทดสอบย่อยนั้น ๆ ส่วนคะแนนของกลุ่ม ได้จากการรวมคะแนนพัฒนาการของนักเรียนทุกคนในกลุ่มเข้าด้วยกัน การรับรองผลงานของกลุ่ม โดยการประกาศคะแนนของกลุ่มแต่ละกลุ่มให้ทราบ พร้อมกับให้คำชมเชย หรือให้ประกาศนียบัตรหรือให้รางวัลกับกลุ่มที่มีคะแนนพัฒนาการของกลุ่มสูงสุด โปรดจำไว้ว่า คະแนนพัฒนาการของนักเรียนแต่ละคนมีความสำคัญเท่าเทียมกับคะแนนที่นักเรียนแต่ละคนได้รับจากการทดสอบ ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน มี 5 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นที่ 1 ขั้นสอน ครูดำเนินการสอนเนื้อหา ทักษะหรือวิธีการเกี่ยวกับบทเรียนนั้น ๆ อาจเป็นกิจกรรมที่ครูบรรยาย สาธิต ใช้สื่อประกอบการสอน หรือให้นักเรียนทำกิจกรรมการทดลอง

ขั้นที่ 2 ขั้นทบทวนความรู้เป็นกลุ่ม แต่ละกลุ่มประกอบด้วยสมาชิก 4-5 คน ที่มีความสามารถทางการเรียนต่างกัน สมาชิกในกลุ่มต้องมีความเข้าใจว่า สมาชิกทุกคนจะต้องทำงานร่วมกันเพื่อช่วยเหลือกันและกันในการศึกษาเอกสารและทบทวนความรู้เพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการสอบย่อย

ขั้นที่ 3 ขั้นทดสอบย่อย ครูจัดให้นักเรียนทำแบบทดสอบย่อย หลังจากนักเรียนเรียนและทบทวนเป็นกลุ่มเกี่ยวกับเรื่องที่กำหนด นักเรียนทำแบบทดสอบคนเดียวไม่มีการช่วยเหลือกัน

ขั้นที่ 4 ขั้นหาคะแนนพัฒนาการ คะแนนพัฒนาการเป็นคะแนนที่ได้จากการพิจารณาความแตกต่างระหว่างคะแนนที่ต่ำสุดการทดสอบครั้งก่อนๆ กับคะแนนที่ได้จากการทดสอบครั้งปัจจุบันเมื่อได้คะแนนพัฒนาการของนักเรียนแต่ละคนแล้ว จึงหาคะแนนพัฒนาการของกลุ่ม ซึ่งได้จากการนำคะแนนพัฒนาการของสมาชิกแต่ละคนมารวมกัน หรือหาค่าเฉลี่ยของคะแนนพัฒนาการของสมาชิกทุกคน

ขั้นที่ 5 ขั้นให้รางวัลกลุ่ม กลุ่มที่ได้คะแนนปรับปรุงตามเกณฑ์ที่กำหนดจะได้รับคำชมเชยหรือติดประกาศที่บอร์ดในห้องเรียน Slavin 1980 อ้างถึงใน (ทิศนา แคมมณี, 2559 : 45) จากงานวิจัยของ แก้วมะณี เลิศสนธิ์ (2557:32) ได้ศึกษาการจัดการเรียนรู้คณิตศาสตร์ เรื่องสมการเชิงเส้นตัวแปรเดียวด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือแบบแบ่งกลุ่มสัมฤทธิ์ (STAD) สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนได้รับการสอนเรื่องสมการเชิงเส้นตัวแปรเดียวด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือแบบแบ่งกลุ่มสัมฤทธิ์ (STAD) มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และมีเจตคติต่อการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือแบบแบ่งกลุ่มผลสัมฤทธิ์ (STAD) วิชาคณิตศาสตร์ในระดับเห็นด้วย

จากความสำคัญและเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงสนใจที่จะพัฒนาการจัดการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์โดยจัดทำวิจัยเรื่อง การพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์โดยใช้กระบวนการแก้ปัญหาตามแนวคิดของโพลยา ร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือ เทคนิค STAD สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ เรื่อง การบวก การลบ และการคูณทศนิยม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์โดยใช้กระบวนการแก้ปัญหาตามแนวคิดของ โพลยา ร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือ เทคนิค STAD สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ให้มีคะแนนร้อยละ 70 ขึ้นไป และจำนวนนักเรียนผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70 ขึ้นไปของนักเรียนทั้งหมด
2. เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์โดยใช้กระบวนการแก้ปัญหาตามแนวคิดของโพลยา ร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือ เทคนิค STAD สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ให้มีคะแนน ร้อยละ 70 ขึ้นไป และจำนวนนักเรียนผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70 ขึ้นไปของนักเรียนทั้งหมด

ระเบียบวิธีวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนอนุบาลรัตนบัณฑิต สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน จังหวัดหนองคาย ปีการศึกษา 2562 ภาคเรียนที่ 2 จำนวน 2 ห้องเรียน รวม 65 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6/1 โรงเรียนอนุบาลรัตนบัณฑิต สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน จังหวัดหนองคาย ปีการศึกษา 2562 ภาคเรียนที่ 2 จำนวน 34 คน ได้มาโดยการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) โดยใช้ห้องเรียนเป็นหน่วยสุ่ม

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 แผนการจัดการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์ โดยเลือกใช้กระบวนการแก้ปัญหาตามแนวคิดของโพลยา ร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือ เทคนิค STAD สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษา ปีที่ 6 จำนวน 13 แผน ซึ่งแต่ละแผนใช้เวลา 1 ชั่วโมง

2.2 แบบทดสอบวัดทักษะการแก้ปัญหาด้านคณิตศาสตร์ เรื่อง การบวก การลบ และ

การคูณ ทศนิยม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เป็นข้อสอบแบบอัตนัย จำนวน 10 ข้อ

2.3 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ เรื่อง การบวก การลบ และการคูณ ทศนิยม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เป็นข้อสอบแบบปรนัย ชนิดเลือกตอบ มี 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 ติดต่อประสานงานอาจารย์ประจำสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ เพื่อแจ้งกำหนดการและรายละเอียดในการเก็บข้อมูล ในการวิจัยครั้งนี้

3.2 ปฐมนิเทศนักเรียนให้ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบการเรียนรู้โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการแก้ปัญหาตามแนวคิดของโพลยา ร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือ

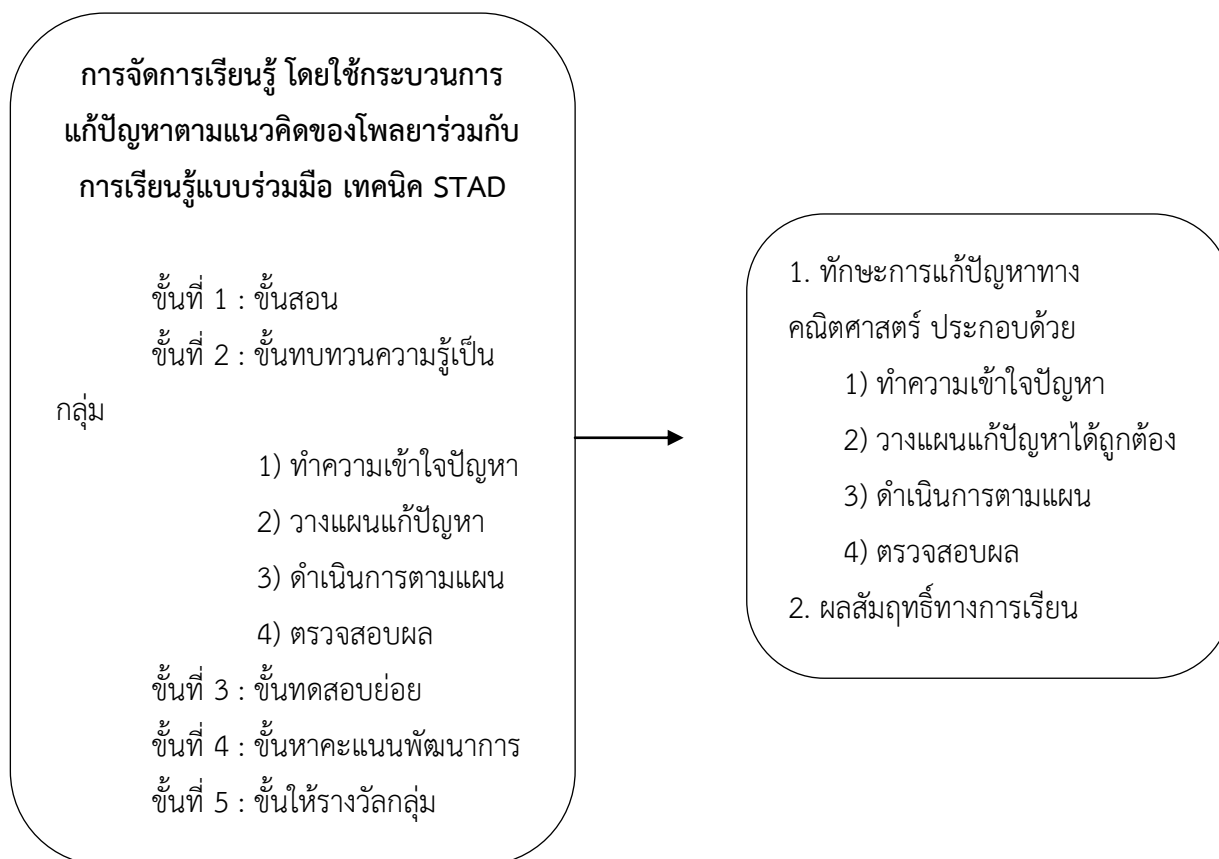
3.3 ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้การจัดการเรียนรู้โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการแก้ปัญหาตามแนวคิดของโพลยา ร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD เรื่อง การบวก การลบ และการคูณ ทศนิยม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น จำนวน 13 แผน

3.4 หลังจากที่ได้ดำเนินการสอนจนครบทุกแผนแล้ว ประเมินผลการเรียนโดยให้นักเรียน

ทำแบบทดสอบวัดทักษะในการแก้ปัญหาด้านคณิตศาสตร์และแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จากนั้นนำคะแนนที่ได้ไปวิเคราะห์ผลและแปลผลข้อมูลต่อไป

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับ การพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ โดยใช้กระบวนการแก้ปัญหาตามแนวคิดของโพลยาพร้อมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือ เทคนิค STAD สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งสามารถกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ดังนี้



ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผลการวิจัย

1) ทักษะการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์โดยใช้กระบวนการแก้ปัญหาตามแนวคิดของโพลยาพร้อมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือ เทคนิค STAD สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผู้วิจัยได้เสนอผลการพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ ดังนี้

ตารางที่ 1 ผลทดสอบทักษะการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์

ผลทดสอบทักษะการ แก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์	คะแนนทดสอบทักษะการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์				
	ทำความเข้าใจ ปัญหา (เต็ม 20)	วางแผน แก้ปัญหา (เต็ม 20)	ดำเนินการ ตามแผน (เต็ม 20)	ตรวจสอบ ผล (เต็ม 20)	คะแนนรวม (80)
คะแนนเฉลี่ย	15.53	14.91	14.44	14.24	59.12
ร้อยละของคะแนนเฉลี่ย	77.65	74.56	72.21	71.18	73.90
ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	2.76	2.67	2.64	2.79	10.76

จากตารางที่ 1 พบว่านักเรียนมีความสามารถในการใช้ทักษะการการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ผ่านเกณฑ์ทั้ง 4 ทักษะ คิดเป็นร้อยละของคะแนนเฉลี่ย 73.90 ซึ่งนักเรียนมีทักษะการทำความเข้าใจปัญหามากที่สุด มีคะแนนเฉลี่ยร้อยละ 77.65 รองลงมาคือทักษะการวางแผนแก้ปัญหา คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 74.56 ทักษะการดำเนินการตามแผน คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 72.21 และทักษะการตรวจสอบผล คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 71.18

ตารางที่ 2 สรุปคะแนนทดสอบวัดทักษะการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ เรื่อง การบวก การลบ และการคูณทศนิยม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

จำนวน นักเรียน ทั้งหมด	คะแนน เต็ม	คะแนน ที่ผ่าน เกณฑ์ ร้อยละ 70	คะแนน			จำนวนนักเรียนที่ ผ่านเกณฑ์ ร้อยละ 70		ร้อยละของนักเรียนที่ ผ่านเกณฑ์	
			$\bar{X}$	ร้อยละ	S.D.	ผ่าน	ไม่ผ่าน	ผ่าน	ไม่ผ่าน
34	80	56	59.12	73.90	10.76	29	5	85.29	14.71

จากตารางที่ 2 พบว่า คะแนนสอบวัดทักษะการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ เรื่อง การบวก การลบ และการคูณทศนิยม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวนคะแนน 80 คะแนน มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 59.12 คะแนน คิดเป็นร้อยละเท่ากับ 73.90 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 10.76 และมีจำนวนนักเรียนที่ผ่านเกณฑ์ จำนวน 29 คน คิดเป็นร้อยละ 85.29 ของจำนวนนักเรียนทั้งหมด และมีจำนวนนักเรียนที่ไม่ผ่านเกณฑ์ จำนวน 5 คน เท่ากับร้อยละ 14.71 ของจำนวนนักเรียนทั้งหมด ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้

2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์โดยใช้กระบวนการแก้ปัญหาตามแนวคิดของโพลยา ร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือ เทคนิค STAD สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับร้อยละ 82.16 และจำนวนนักเรียนผ่านเกณฑ์ร้อยละ 85.29 ของจำนวนนักเรียนทั้งหมดซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด ผู้วิจัยได้เสนอผลการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ดังนี้

ตารางที่ 3 สรุปคะแนนสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การบวก การลบ และการคูณทศนิยม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

จำนวนนักเรียนทั้งหมด	คะแนนเต็ม	คะแนนที่ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70	คะแนน			จำนวนนักเรียนที่ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70		ร้อยละของนักเรียนที่ผ่านเกณฑ์	
			$\bar{X}$	ร้อยละ	S.D.	ผ่าน	ไม่ผ่าน	ผ่าน	ไม่ผ่าน
34	30	21	24.65	82.16	3.48	29	5	85.29	14.71

จากตารางที่ 3 พบว่า คะแนนทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การบวก การลบ และการคูณทศนิยม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวนคะแนน 30 คะแนน มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 24.65 มีร้อยละเท่ากับ 82.16 ของคะแนนเต็มส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 3.48 และมีจำนวนนักเรียนที่ผ่านเกณฑ์จำนวน 29 คน เท่ากับร้อยละ 85.29 ของจำนวนนักเรียนทั้งหมด และมีจำนวนนักเรียนที่ไม่ผ่านเกณฑ์จำนวน 5 คน เท่ากับร้อยละ 14.71 ของจำนวนนักเรียนทั้งหมด ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้

อภิปรายผลการวิจัย

1. ทักษะการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์โดยใช้กระบวนการแก้ปัญหาตามแนวคิดของโพลยา ร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือ เทคนิค STAD สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับร้อยละ 73.90 ของคะแนนเต็ม และมีจำนวนนักเรียนผ่านเกณฑ์เท่ากับร้อยละ 85.29 ของจำนวนนักเรียนทั้งหมดซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด

เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลทักษะการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์เป็นรายกระบวนการพบว่านักเรียนมีความสามารถในการใช้ทักษะการการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ผ่านเกณฑ์ทั้ง 4 ทักษะ คิดเป็นร้อยละของคะแนนเฉลี่ย 73.90 ซึ่งนักเรียนมีทักษะการทำความเข้าใจปัญหามากที่สุด มีคะแนนเฉลี่ยร้อยละ 77.63 รองลงมาคือทักษะการวางแผนแก้ปัญหา คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 74.56 ทักษะการดำเนินการตามแผน คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 72.21 และทักษะการตรวจสอบผล คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 71.18 จากผลการสอบวัดทักษะการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์นักเรียนกลุ่มตัวอย่าง 34 คน พบว่าคะแนนสอบจากจำนวนคะแนน 80 คะแนน มี

คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 59.12 คะแนน มีร้อยละเท่ากับ 73.90 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 10.76 และมีจำนวนนักเรียนที่ผ่านเกณฑ์ จำนวน 29 คน เท่ากับร้อยละ 85.29 ของจำนวนนักเรียนทั้งหมด และมีจำนวนนักเรียนที่ไม่ผ่านเกณฑ์ จำนวน 5 คน เท่ากับร้อยละ 14.71 ของจำนวนนักเรียนทั้งหมด ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้

ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้การจัดการเรียนรู้ทักษะการแก้ปัญหาของโพลยา (Polya) โดยฝึกให้นักเรียนคิดอย่างเป็นระบบ มีลำดับขั้นตอนที่ชัดเจน ซึ่งในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้วิจัยได้มีเอกสารใบความรู้ และแบบทดสอบให้นักเรียนได้ฝึกการเรียนรู้ และฝึกการคิดอย่างเป็นระบบ นักเรียนทำกิจกรรมในแต่ละครั้งจะเกิดการคิดวิเคราะห์ ดังนั้นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นทักษะการคิดวิเคราะห์ นอกจากจะช่วยพัฒนาผลสัมฤทธิ์ให้สูงขึ้นแล้ว ยังช่วยส่งเสริมให้นักเรียนคิดอย่างเป็นระบบ นำความสามารถในการคิดมาใช้ในการตัดสินใจและแก้ปัญหาได้ เมื่อเจอสถานการณ์ต่าง ๆ สามารถนำทักษะการแก้ปัญหาไปใช้ได้เหมาะสม ดังที่ สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (2558:78) กล่าวว่าสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์เป็นศาสตร์ที่เน้นให้นักเรียนหาวิธีและ กระบวนการคิดเพื่อให้มีองค์ความรู้และหลักการต่าง ๆ ทางคณิตศาสตร์ แล้วนำความรู้และหลักการไปพัฒนาและแก้ปัญหาในชีวิตจริงจนทำให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ มีความริเริ่มสร้างสรรค์ และเห็นคุณค่าของคณิตศาสตร์ นักเรียนจึงสามารถบอกสิ่งที่โจทย์กำหนดให้ วิเคราะห์หาความเชื่อมโยงจากโจทย์แล้วนำมาสมมติการบวก การลบ การคูณทศนิยมไปประยุกต์ใช้ในการหาคำตอบ สามารถตรวจสอบและสรุปคำตอบได้อย่างสมเหตุสมผล ดังนั้น การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นทักษะการคิดวิเคราะห์ นอกจากจะช่วยพัฒนาผลสัมฤทธิ์ให้สูงขึ้นแล้ว ยังช่วยส่งเสริมให้นักเรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ เพื่อนำมาใช้ในการตัดสินใจและแก้ปัญหาได้

สอดคล้องกับผลการวิจัยของ นฤมล นิยมงาม (2558:52) ได้ศึกษาการพัฒนาความสามารถในการแก้โจทย์ปัญหาพีลิสต์ โดยใช้เทคนิคการแก้ปัญหาของโพลยาผสานกับการจัดการเรียนรู้แบบวัฏจักรการเรียนรู้ 7 ขั้น ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ผลการวิจัยพบว่า ความสามารถในการแก้โจทย์ปัญหาพีลิสต์หลังเรียนด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคการแก้ปัญหาของโพลยาผสานกับการจัดการเรียนรู้แบบวัฏจักรการเรียนรู้ 7 ขั้น สูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ความสามารถในการแก้โจทย์ปัญหาพีลิสต์หลังเรียนด้วยการจัดการเรียนรู้ปกติ สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญ .05 และความสามารถในการแก้โจทย์ปัญหาพีลิสต์ที่เรียนด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคการแก้ปัญหาของโพลยาผสานกับการจัดการเรียนรู้แบบวัฏจักรการเรียนรู้ 7 ขั้น สูงกว่านักเรียนที่เรียนด้วยการจัดการเรียนรู้ปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และงานวิจัยของ ชัยยุทธ บุญธรรม (2549:75) ได้ศึกษาการพัฒนาชุดการเรียนรู้คณิตศาสตร์ที่เน้นทักษะการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ โดยการสอนแบบค้นพบ เรื่อง สมการเชิงเส้นตัวแปรเดียว ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า ชุดการเรียนรู้คณิตศาสตร์ที่เน้นทักษะการแก้ปัญหาคณิตศาสตร์ โดยการสอนแบบค้นพบ เรื่องสมการเชิงเส้นตัวแปรเดียว ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์ 80/80 โดยมีค่า 89.44/91.37 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ภายหลัง

ได้รับการสอนด้วยชุดการเรียนรู้คณิตศาสตร์ที่เน้นทักษะการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ โดยการสอนแบบค้นพบ เรื่องสมการเชิงเส้นตัวแปรเดียว สูงกว่าก่อนได้รับการสอนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ภายหลังได้รับการเรียนด้วยชุดการเรียนรู้คณิตศาสตร์ที่เน้นทักษะการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ โดยการสอนแบบค้นพบ เรื่องสมการเชิงเส้นตัวแปรเดียว ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 65 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์โดยใช้กระบวนการแก้ปัญหาตามแนวคิดของโพลยา ร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือ เทคนิค STAD สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับร้อยละ 82.16 และจำนวนนักเรียนผ่านเกณฑ์ร้อยละ 85.29 ของจำนวนนักเรียนทั้งหมดซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด

การที่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนหลังจากที่ได้เรียนรู้จากกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์ โดยใช้กระบวนการแก้ปัญหาตามแนวคิดของโพลยา ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ เทคนิค STAD เนื่องจากการจัดกิจกรรมได้ส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนรู้ ค้นหาคำตอบ กิจกรรมการเรียนรู้ก็ส่งเสริมให้นักเรียนได้ใช้ทักษะการคิดวิเคราะห์ ทำให้เข้าใจบทเรียนได้ง่าย ทำให้ได้รับการฝึกปฏิบัติเป็นขั้นตอน นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ใช้กระบวนการเรียนรู้แบบร่วมมือ เพื่อให้นักเรียนได้ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ได้ฝึกอธิบายให้เพื่อนฟัง ทำให้นักเรียนสามารถจดจำความรู้และมีความเข้าใจที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น สังเกตได้จากนักเรียนที่พูดหรืออธิบายให้เพื่อนฟังบ่อย ๆ จะจดจำเนื้อหาได้ดีกว่านักเรียนที่ฟังเพียงอย่างเดียว ทั้งนี้กระบวนการอภิปรายก็มีความสำคัญยิ่ง เพราะนักเรียนได้ฝึกการแสดงความคิดเห็น ฝึกการคิด และฝึกการให้เหตุผลในการอธิบาย ทำให้นักเรียนเกิดความเข้าใจและสามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ของตนเองได้

สอดคล้องกับงานวิจัยของแก้วมะณี เลิศสนธิ์ (2557 : 47) ได้ศึกษาการจัดการเรียนรู้คณิตศาสตร์ เรื่องสมการเชิงเส้นตัวแปรเดียวด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือแบบแบ่งกลุ่มสัมฤทธิ์ (STAD) สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนได้รับการสอนเรื่องสมการเชิงเส้นตัวแปรเดียวด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือแบบแบ่งกลุ่มสัมฤทธิ์ (STAD) มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และมีเจตคติต่อการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือแบบแบ่งกลุ่มสัมฤทธิ์ (STAD) วิชาคณิตศาสตร์ในระดับเห็นด้วย และศศิธร เกตขจร (2556 : 58) ได้ศึกษาการพัฒนาชุดการเรียนรู้การสอนวิชาคณิตศาสตร์ เรื่อง การบวกและการลบจำนวนนับที่มีผลลัพธ์และตัวตั้งไม่เกิน 100,000 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โดยการเรียนรู้แบบร่วมมือ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนได้รับการสอนการบวกและการลบจำนวนนับที่มีผลลัพธ์และตัวตั้งไม่เกิน 100,000 ด้วยชุดการเรียนรู้การสอนวิชาคณิตศาสตร์ โดยการเรียนรู้แบบเทคนิค STAD มีประสิทธิภาพ 83.27/81.43 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้นกว่าก่อนเรียน โดยมีคะแนนพัฒนาการเพิ่มขึ้นร้อยละ 47.62 ดัชนีประสิทธิผลของชุดการเรียนรู้การสอนวิชาคณิตศาสตร์ เท่ากับ 0.7194 หรือคิดเป็นร้อยละ 71.94

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งนี้

1.1 การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือจะต้องคำนึงถึงพื้นฐานการเรียนรู้แบบกลุ่มของนักเรียนกระตุ้นให้นักเรียนมีบทบาทในกลุ่มให้นักเรียนเกิดความกระตือรือร้นในการเรียนรู้มากยิ่งขึ้น

1.2 ทรัพยากรในการจัดการเรียนรู้ ครูผู้สอนควรทำความเข้าใจในเนื้อหาที่จะทำการสอนและจัดเตรียมความพร้อมรวมทั้งสื่อ และแหล่งเรียนรู้ที่เหมาะสม ที่สามารถเอื้ออำนวยและเพียงพอต่อการจัดการเรียนรู้พร้อมทั้งควรมีเทคโนโลยีเพื่อใช้ในการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ที่ต้องการ เช่น อินเทอร์เน็ต เอกสาร ตำรา เป็นต้น

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาเปรียบเทียบผลการเรียนรู้ก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ เทคนิค STAD เพื่อศึกษาความก้าวหน้าของผลสัมฤทธิ์และความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์

2.2 ควรศึกษาผลสัมฤทธิ์ของการเรียนรู้ ความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์และตัวแปรอื่น ๆ เช่น ความสามารถในการสื่อสาร ความสามารถในการคิด และความสามารถในการใช้เทคโนโลยีโดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบอื่นที่น่าสนใจ

2.3 ควรมีการวิจัยพัฒนาการจัดการเรียนรู้แบบ ร่วมมือกับเนื้อหาเรื่องอื่น ๆ เช่น เรื่องเศษส่วน ปริมาตร และบทประยุกต์ในเนื้อหาวิชาอื่น ๆ เช่น วิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษ ภาษาไทย และในระดับชั้นอื่นๆ อีกด้วย

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง กลุ่มสาระการเรียนรู้ คณิตศาสตร์(ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2560)* ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด

กระทรวงศึกษาธิการ. (2553). *พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อักษรไทย

สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (2558). *ทักษะ/กระบวนการทางคณิตศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ สก.สศ.

โรงเรียนอนุบาลรัตนบัณฑิต. (2558). *หลักสูตรสถานศึกษา*. รัตนวาปี: โรงเรียนอนุบาลรัตนบัณฑิต

วิรัชดา เลิศมยานันท์. ทักษะกระบวนการทางคณิตศาสตร์. *ออนไลน์* สืบค้นเมื่อ 10 ตุลาคม 2562.

แหล่งที่มา: www.mcpswis.mcp.ac.th/html_edu/cgibin/mcp/main_php/print_informed.php?id_count_inform=17210

- ทิตินา แคมมณี. (2559). *ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ*. (พิมพ์ครั้งที่ 20). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นฤมล ฉิมงาม. (2558). *การพัฒนาความสามารถในการแก้โจทย์ปัญหาฟิสิกส์ โดยใช้เทคนิคการแก้โจทย์ปัญหาของโพลยาผสานกับการจัดการเรียนรู้แบบวัฏจักรการเรียนรู้ 7 ขั้น ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6*. ปทุมธานี : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
- ชัยยุทธ บุญธรรม. (2549). *การพัฒนาชุดการเรียนรู้คณิตศาสตร์ที่เน้นทักษะการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ โดยการสอนแบบค้นพบ เรื่อง สมการเชิงเส้นตัวแปรเดียว ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1*. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- แก้วมะณี เลิศสนธิ์. (2557). *การจัดการเรียนรู้ เรื่องสมการเชิงเส้นตัวแปรเดียวด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือแบบแบ่งกลุ่มสัมพันธ์ (STAD) สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1*. ฉะเชิงเทรา: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ศศิธร เกตขจร. (2556). *พัฒนาชุดการเรียนรู้การสอนวิชาคณิตศาสตร์ เรื่อง การบวกและการลบจำนวนนับที่มีผลลัพธ์และตัวตั้งไม่เกิน 100,000 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โดยการเรียนรู้แบบร่วมมือ*. บุรีรัมย์: มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.

PLC ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพสู่การพัฒนา

วิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืน

PLC : Professional Learning Community for Sustainable Community Enterprise Development

ธิชาภรณ์ กำนันตน, มารีชา อนันทรวัน และโชติ บดีรัฐ

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

Tichaporn Komnanton, Marisa Anantrawan and Chot Bodeerat

Pibulsongkram Rajabhat University, Thailand

Corresponding Author, E-mail : tichaporn1994@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการ PLC ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ เพื่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืน พบว่า การพัฒนากระบวนการวิสาหกิจชุมชนนั้นต้องคำนึงถึงวิสาหกิจชุมชนใน 3 ระดับ คือ ระดับพื้นฐาน ระดับพัฒนา และระดับก้าวหน้า ทั้ง 3 ระดับนี้ เป็นการดำเนินการอย่างมีขั้นตอน เกิดจากครอบครัว ชุมชน ไปจนถึงการส่งออกโดยมีการพัฒนาสินค้าต่างๆ ให้มีคุณภาพและความต้องการ โดยนำหลักการกระบวนการ PLC 3 อย่าง คือ มีอาชีพ เรียนรู้ และชุมชน มาเป็นกระบวนการในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน มีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้ โดยเริ่มต้นจากการกำหนดเป้าหมายแลกเปลี่ยนกับคนอื่น ๆ เพื่อกำหนดวิธีการดำเนินการ การวางแผนด้านความร่วมมือ ศึกษาและใช้ข้อเพื่อวางแผนให้ประสบความสำเร็จ นำไปสู่การปฏิบัติเพื่อการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรมโดยการเชิญชวนให้คนอื่นเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของวิสาหกิจชุมชน ขนาดย่อย คือ ครอบครัว แล้วค่อยๆ ขยายไปจนถึงในระดับชุมชน โดยเกิดจากการร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจกันของคนในชุมชน โดยผลประโยชน์ทั้งหมดเกิดกับคนในชุมชน แล้วนำไปสู่การขยายเครือข่ายเป็นวิสาหกิจขนาดกลาง และขนาดใหญ่ต่อไป

คำสำคัญ: PLC ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ; การพัฒนา; วิสาหกิจชุมชน

Abstracts

The purpose of this academic paper is to study the PLC process for professional learning communities. In order to develop a sustainable community enterprise, it is found that the development of the community enterprise process must take into account the 3 levels of community enterprise, which are basic level, development level and progressive level. Born from families, communities to exports, by developing various products to have quality and needs. By using 3 PLC process principles, namely, professionals, learners and communities into processes In the development of community enterprises The process is as follows, starting from setting goals, exchanging with others. To determine the method of action Cooperative planning Study and use items to plan for success Lead to the practice for

* วันที่รับบทความ: 14 กรกฎาคม 2563; วันที่แก้ไขบทความ 15 สิงหาคม 2563; วันที่ตอบรับบทความ: 20 สิงหาคม 2563

Received: July 14, 2020; Revised: August 15, 2020; Accepted: August 20, 2020

concrete development by inviting others to participate in various activities Of small-scale community enterprise, namely the family, and gradually expanding to the community level By the cooperation and cooperation of the people in the community In which all benefits occur in the community And lead to the expansion of the network into medium-sized enterprises And the next large.

Keywords: Professional Learning Community; Development; Community enterprise

บทนำ

การพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนซึ่งเป็นการสร้างรากฐานเศรษฐกิจให้ประชาชนในระดับรากหญ้าให้พึ่งตนเองได้ในอนาคต ทั้งนี้ให้มีความเหมาะสม สอดคล้องกับสภาพพื้นที่โดยเน้นการยกระดับศักยภาพ อันเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนให้โดดเด่น เป็นจุดขาย จุดของการเปลี่ยนวัฒนธรรมชุมชนให้เป็นแหล่งเศรษฐกิจที่สร้างรายได้แก่ชุมชน ค้นหาภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนนั้น ๆ มาสร้างรายได้ให้เศรษฐกิจบนรากฐานมั่นคงและยั่งยืน พัฒนาศักยภาพผู้นำ ให้เป็นนักบริหารจัดการชุมชนเชิงยุทธศาสตร์ เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง เป็นผู้นำนวัตกรรมที่มีรูปแบบการทำงานภายใต้การมีส่วนร่วมของประชาชน เสริมสร้างขีดสมรรถนะในการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมและการเมืองโดยยึดเอาประโยชน์สุขของประชาชนเป็นที่ตั้ง เพื่อให้ดำรงไว้ซึ่งหลักแห่งการบำบัดทุกข์ บำรุงสุขแก่ประชาชน (สำนักนโยบายและแผน กระทรวงมหาดไทย, 2559 : ออนไลน์) จึงมีการนำไปสู่วิสาหกิจชุมชนโดยการรวมตัวกันของเกษตรกรในการประกอบธุรกิจในระดับชุมชน มีความมั่นคง ได้รับการรับรองตามกฎหมายเพื่อส่งเสริมสนับสนุนเศรษฐกิจชุมชนซึ่งเป็นพื้นฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียงให้ได้รับการส่งเสริมความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น การสร้างรายได้ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การพัฒนาความสามารถในการจัดการและพัฒนาารูปแบบของวิสาหกิจชุมชน เพื่อให้ระบบเศรษฐกิจชุมชนมีความเข้มแข็งเพราะความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจต้องประกอบด้วย ศักยภาพของคนทรัพยากรธรรมชาติ ทุน เทคโนโลยีและการจัดการที่มีประสิทธิภาพซึ่งเป็นสิ่งชี้ขาดของความเข้มแข็ง สามารถพัฒนาไปสู่การเป็นผู้ประกอบการของหน่วยธุรกิจที่สูงขึ้น วิสาหกิจชุมชนจะเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนที่เลี้ยงตนเองได้ พึ่งตนเองได้ ซึ่งมีได้หมายถึง การพึ่งพาภายนอก วิสาหกิจชุมชนจะเป็นการเพิ่มศักยภาพของระบบเศรษฐกิจระดับชุมชนในการพัฒนาความร่วมมือกับระบบเศรษฐกิจภาพรวม เพราะการที่ชุมชนไม่ต้องพึ่งพาเศรษฐกิจภายนอก ย่อมหมายถึงโอกาสในการพัฒนาความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกันจะเป็นไปได้มากขึ้น อันเป็นหลักการที่นำไปสู่ “การเป็นฐานรากทางเศรษฐกิจที่มั่นคงและยั่งยืนของระบบเศรษฐกิจระดับประเทศอย่างแท้จริง” (สุวิทย์ วงศ์เหรียญไทย, 2554 : 36)

กระบวนการ PLC (Professional Learning Community) คือ ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ เป็นกระบวนการในการสร้างการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากหลักการ 3 อย่าง คือ มืออาชีพ (Professional) เรียนรู้ (Learning) และ ชุมชน (Community) ซึ่งเป็นพื้นฐานของการรวมตัว ร่วมแรงรวมใจ ร่วมทำและร่วมเรียนรู้แบบกัลยาณมิตรเพื่อการพัฒนาให้ประสบความสำเร็จ มีประสิทธิภาพ ในการทำงานร่วมกันของสมาชิกใน

ชุมชน (สำนักพัฒนาครูและบุคลากรการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2563 : 5)

กระบวนการการพัฒนาจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้วิชาชีพชุมชนมีความยั่งยืน ทั้งนี้การพัฒนาจำเป็นต้องหลักในการทำงานเพื่อให้ประสบผลสำเร็จ กระบวนการ PLC ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ เป็นกระบวนการที่มีพื้นฐานมาจากภาคธุรกิจเกี่ยวกับความสามารถขององค์กรในการเรียนรู้และยังมีการประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการบริหารงานของโรงเรียน ซึ่งโรงเรียนกับชุมชนมีความใกล้เคียงกัน ดังนั้นผู้เขียนจึงเห็นควรนำกระบวนการ PLC มาเป็นหลักในการพัฒนาวิชาชีพชุมชนเพื่อเป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไป

กระบวนการ PLC

กระบวนการ PLC (Professional Learning Community) มีพื้นฐานแนวคิดมาจากภาคธุรกิจเกี่ยวกับความสามารถขององค์กรในการเรียนรู้ (Thompson, S. et al., 2004 : 1-15) คือ เป็นแนวคิดในการพัฒนาองค์กรโดยเน้นการพัฒนาการเรียนรู้สภาวะของการเป็นผู้นำในองค์กร (Leadership) และการเรียนรู้ร่วมกันของคนในองค์กร (Team Learning) เพื่อให้เกิดการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ประสบการณ์ และทักษะร่วมกัน และพัฒนาองค์กรอย่างต่อเนื่องทันต่อสภาวะการเปลี่ยนแปลงและการแข่งขันการมีองค์กรแห่งการเรียนรู้นี้จะทำให้องค์กรและบุคลากร มีกระบวนการทำงานที่มีประสิทธิภาพและมีผลการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิผล โดยมีการเชื่อมโยงรูปแบบของการทำงานเป็นทีม (Team working) สร้างกระบวนการในการเรียนรู้และสร้างความเข้าใจเตรียมรับกับความเปลี่ยนแปลง เปิดโอกาสให้ทีมงานและมีการให้อำนาจในการตัดสินใจ เพื่อเป็นการส่งเสริมให้เกิดบรรยากาศของการคิดริเริ่ม และการสร้างนวัตกรรม ซึ่งจะทำให้เกิดองค์การที่เข้มแข็ง พร้อมเผชิญกับสภาวะการแข่งขัน หรือการทำให้องค์การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ (Senge, Peter M. and others, 1999 : 39) ซึ่งมีแนวทางดังนี้

1. บุคคลรอบรู้ (Personal Mastery) หมายถึง การเรียนรู้ของบุคลากรจะเป็นจุดเริ่มต้น คนในองค์กรจะต้องให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ ฝึกฝน ปฏิบัติ และเรียนรู้อย่างต่อเนื่องไปตลอดชีวิต (Lifelong Learning) เพื่อเพิ่มศักยภาพของตนเองอยู่เสมอ
2. แบบแผนทางความคิด (Mental Model) หมายถึง แบบแผนทางความคิด ความเชื่อ ทักษะคติแสดงถึงวุฒิภาวะ (Emotional Quotient, EQ) ที่ได้จากการสั่งสมประสบการณ์กลายเป็นกรอบความคิดที่ทำให้บุคคลนั้นๆ มีความสามารถในการทำความเข้าใจ วินิจฉัย ตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม
3. การมีวิสัยทัศน์ร่วม (Shared Vision) หมายถึง การสร้างทัศนคติร่วมของคนในองค์กร ให้สามารถมองเห็นภาพและมีความต้องการที่จะมุ่งไปในทิศทางเดียวกัน
4. การเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีม (Team Learning) หมายถึง การเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกในลักษณะกลุ่มหรือทีมงานเป็นเป้าหมายสำคัญที่จะต้องทำให้เกิดขึ้นเพื่อให้มีการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์กันอย่างสม่ำเสมอ

5. การคิดอย่างเป็นระบบ (System Thinking) หมายถึง การที่คนในองค์กรมีความสามารถที่จะเชื่อมโยงสิ่งต่างๆ โดยมองเห็นภาพความสัมพันธ์กันเป็นระบบโดยรวม (Total System) ได้อย่างเข้าใจ แล้วสามารถมองเห็นระบบย่อย (Subsystem) ที่จะนำไปวางแผนและดำเนินการทำส่วนย่อยๆ นั้นให้เสร็จทีละส่วน

PCL ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพเป็นกระบวนการสร้างการเปลี่ยนแปลงโดยเรียนรู้จากการปฏิบัติงานของกลุ่มบุคคลที่มาร่วมตัวกันเพื่อทำงานร่วมกัน และสนับสนุนซึ่งกันและกัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน ร่วมกันวางแผนเป้าหมายการเรียนรู้ของผู้เรียน และตรวจสอบ สะท้อนผลการปฏิบัติงานทั้งในส่วนบุคคลและผลที่เกิดขึ้นโดยรวมผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การวิพากษ์วิจารณ์การทำงานร่วมกัน การร่วมมือรวมพลัง โดยมุ่งเน้นและส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นองค์รวม โดยมีการดำเนินการอย่างน้อย 5 ประการ (เรวดี ชัยเชาวรัตน์, 2558 : 89) ดังนี้

1. มีเป้าหมายร่วมกันในการจัดการเรียนรู้
2. มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากหน้างาน
3. ทุกฝ่ายเกี่ยวข้องร่วมเรียนรู้และรวมพลัง/หนุนเสริมให้เกิดการสร้างการเปลี่ยนแปลงตามเป้าหมาย
4. มีการวิพากษ์ สะท้อนผลการทำงานพัฒนาผู้เรียน
5. มีการสร้าง HOPE ให้ทีมงาน อันประกอบด้วย

5.1 honesty & humanity เป็นการยึดข้อมูลจริงที่เกิดขึ้นและให้การเคารพกัน อย่างจริงใจ

5.2 option & openness เป็นการเลือกสรรสิ่งที่ดีที่สุดให้ผู้เรียนและพร้อมเปิดเผย/เปิดใจเรียนรู้จากผู้อื่น

5.3 patience & persistence เป็นการพัฒนาความอดทนและความมุ่งมั่น ทุ่มเทพพยายามจนเกิดผลชัดเจน

5.4 efficacy & enthusiasm เป็นการสร้างความเชื่อมั่นในผล ของวิธีการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนจะทำให้ผู้เรียนเรียนรู้ และกระตือรือร้นที่จะพัฒนาตนเองอย่างเต็มที่

ในขณะเดียวกันนั้น กระบวนการ PCL มีองค์ประกอบสำคัญ (สำนักพัฒนาครูและบุคลากร การศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2563 : 19) คือ

1. ต้องมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน หมายถึง มีเป้าหมาย ทิศทางเดียวกัน มุ่งสู่การพัฒนาการเรียน การสอน สู่คุณภาพผู้เรียน
2. ร่วมแรง ร่วมใจ และร่วมมือ หมายถึง ต้องเปิดใจ รับฟัง เสนอวิธีการนำสู่การปฏิบัติและ ประเมินร่วมกัน Open เปิดใจรับและให้ Care และ Share
3. ภาวะผู้นำร่วม หมายถึง การทำ PLC ต้องมีผู้นำและผู้ตามในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้
4. กัลยาณมิตร หมายถึง เป็นเพื่อนร่วมวิชาชีพ เติบโตเต็มที่ที่ขาดของแต่ละคน

5. ต้องปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมองค์กร หมายถึง ต้องเน้นการทำงานที่เปิดโอกาสการทำงาน ที่ช่วยเหลือกันมากกว่าการสั่งการ มีชั่วโมงพูดคุย

6. การเรียนรู้และพัฒนาวิชาชีพ หมายถึง การเรียนรู้การปฏิบัติงานและตรงกับภาระงาน คือ การสอน ผู้คุณภาพผู้เรียน

กระบวนการในการเรียนรู้ทางวิชาชีพ PCL พัฒนาการมาจากกลยุทธ์ระดับองค์กรที่มุ่งเน้นให้องค์กรมีการปรับตัวต่อกระแสการเปลี่ยนแปลง ของสังคมที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยเริ่มพัฒนาจากแนวคิดองค์กรแห่งการเรียนรู้ และปรับประยุกต์ให้มีความสอดคล้อง และการเรียนรู้ร่วมกันในทางวิชาชีพที่มีหน่วยงานสำคัญ คือ ความรับผิดชอบการเรียนรู้ร่วมกันเป็นสำคัญ มุ่งประกอบ (สำนักพัฒนาครูและบุคลากรการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2563 : 21-25) ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 วิสัยทัศน์ร่วม (Shared Vision) วิสัยทัศน์ร่วมเป็นการมองเห็นภาพเป้าหมาย ทิศทาง เส้นทาง และสิ่งที่จะเกิดขึ้นจริง เป็นเสมือนเข็มทิศในการขับเคลื่อน PLC ที่มีทิศทางร่วมกัน โดยมีวิสัยทัศน์เชิงอุดมการณ์ทางวิชาชีพร่วมกัน คือ พัฒนาการการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นภาพความสำเร็จที่มุ่งหวังในการนำทางร่วมกัน อาจเป็นการมองเริ่มจากผู้นำหรือกลุ่มผู้นำที่มี วิสัยทัศน์ทำหน้าที่เหนี่ยวนำให้ผู้ร่วมงานเห็นวิสัยทัศน์นั้นร่วมกัน หรือการมองเห็นจากแต่ละปัจเจกที่มีวิสัยทัศน์เห็นในสิ่งเดียวกัน วิสัยทัศน์ร่วมมีลักษณะสำคัญ 4 ประการ ดังนี้

1.1 การเห็นภาพและทิศทางร่วม (Shared Vision) จากภาพความเชื่อมโยงให้เห็นภาพความสำเร็จร่วมกันถึงทิศทางสำคัญของการทำงานแบบมอง “เห็นภาพเดียวกัน”

1.2 เป้าหมายร่วม (Shared Goals) เป็นทั้งเป้าหมาย ปลายทาง ระหว่างทาง และเป้าหมายชีวิตของสมาชิกแต่ละคนที่ สัมพันธ์กันกับเป้าหมายร่วมของชุมชนการเรียนรู้ฯ ซึ่งเป็นความเชื่อมโยงให้เห็นถึงทิศทางและเป้าหมายในการทำงานร่วมกัน

1.3 คุณค่าร่วม (Shared Values) เป็นการเห็นทั้งภาพเป้าหมาย และที่สำคัญเมื่อเห็นภาพความเชื่อมโยงแล้ว ภาพดังกล่าวมีอิทธิพลกับการตระหนักถึงคุณค่าของตนเองและของงานจนเชื่อมโยงเป็นความหมายของงานที่เกิดจากการตระหนักของสมาชิกใน PLC จนเกิดเป็นพันธะสัญญาาร่วมกัน ร่วมกันหลอมรวมเป็น “คุณค่าร่วม” ซึ่งเป็นชุมพลังสำคัญที่จะเกิดพลัง ในการไหลรวมกันทำงานในเชิงอุดมการณ์ทางวิชาชีพร่วมกัน

1.4 ภารกิจร่วม (Shared Mission) เป็นพันธกิจแนวทางการปฏิบัติร่วมกันเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายร่วม รวมถึงการเรียนรู้ของครูในหลายๆ ภารกิจ

องค์ประกอบที่ 2 ทีมร่วมแรงร่วมใจ (Collaborative Teamwork) ทีมร่วมแรงร่วมใจ เป็นการพัฒนามาจากกลุ่มที่ทำงาน ร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ ลักษณะการทำงานร่วมกันแบบมีวิสัยทัศน์ คุณค่าเป้าหมาย และพันธกิจร่วมกัน รวมกันด้วยใจ จนเกิดเจตจำนงในการทำงานร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ การเรียนรู้ของทีม และการเรียนรู้บนพื้นฐานงานที่มีลักษณะต้องมีการคิดร่วมกัน วางแผนร่วมกัน ความเข้าใจร่วมกัน

ข้อตกลงร่วมกัน การตัดสินใจร่วมกัน แนวปฏิบัติร่วมกัน การประเมินผลร่วมกัน และการรับผิดชอบร่วมกัน จากสถานการณ์ ที่งานจริงถือเป็นโจทย์ร่วม

องค์ประกอบที่ 3 ภาวะผู้นำร่วม (Shared Leadership) ภาวะผู้นำร่วมใน PLC มีนัยสำคัญของการผู้นำร่วม 2 ลักษณะสำคัญ คือ ภาวะผู้นำผู้สร้างให้เกิดการนำร่วม และภาวะผู้นำร่วมกันให้เป็น PLC ที่ขับเคลื่อนด้วยการนำร่วมกัน รายละเอียดดังนี้

3.1 ภาวะผู้นำผู้สร้างให้เกิดการนำร่วมเป็นผู้นำที่สามารถทำให้สมาชิกใน PLC เกิดการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงทั้งตนเองและวิชาชีพ

3.2 ภาวะผู้นำร่วมกัน เป็นผู้นำร่วมกันของสมาชิก PLC ด้วยการกระจายอำนาจ เพิ่มพลังอำนาจซึ่งกันและกันให้สมาชิกมีภาวะผู้นำเพิ่มขึ้นจนเกิดเป็นผู้นำร่วม ในการขับเคลื่อน PLC มุ่งการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ โดยยึดหลักแนวทางบริหารจัดการร่วม การสนับสนุน การกระจายอำนาจ การสร้างแรงบันดาลใจ ภาวะผู้นำร่วมมีหัวใจสำคัญ คือ นำการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงตนเองของแต่ละคนทั้งสมาชิก และผู้นำ โดยตำแหน่งเมื่อใดที่บุคคลนั้นเกิดการเรียนรู้ ทั้งด้านวิชาชีพและชีวิตจนเกิดพลังการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อความสุขในวิชาชีพของตนเองและผู้อื่นภาวะผู้นำร่วมจะเกิดผลต่อความเป็น PLC

องค์ประกอบที่ 4 การเรียนรู้และการพัฒนาวิชาชีพ (Professional learning and development) การเรียนรู้และการพัฒนาวิชาชีพใน PLC มีจุดเน้นสำคัญ 2 ด้าน คือ

4.1 การเรียนรู้เพื่อพัฒนาวิชาชีพ หัวใจสำคัญการเรียนรู้ บนพื้นฐานประสบการณ์ตรงในงานที่ลงมือปฏิบัติจริง ร่วมกันของ สมาชิก จะมีสัดส่วนการเรียนรู้มากกว่าการอบรมจากหน่วยงาน ภายนอก คอยสะท้อนการเรียนรู้และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ถือเป็นพื้นที่การเรียนรู้ร่วมกันที่ใช้วิธีการที่หลากหลาย เช่น สะท้อนการเรียนรู้ สนทนา สนทนา การเรียนรู้สืบเสาะแสวงหา การสร้างมโนทัศน์ ริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ การคิดเชิงระบบ การสร้างองค์ความรู้ การเรียนรู้บนความเข้าใจการทำงานของสมอง และการจัดการความรู้ เป็นต้น

4.2 การเรียนรู้เพื่อจิตวิญญาณ เป็นการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองจากข้างใน การเรียนรู้ตนเองเพื่อที่จะเข้าใจมิติต่างๆ ที่มากกว่าความรู้ แต่เป็นมิติของความเป็นมนุษย์ ความฉลาดทางอารมณ์ มีความเข้าใจธรรมชาติตนเองแล้ว จึงสามารถมองเห็นธรรมชาติของคนอื่นอย่างถ่องแท้

องค์ประกอบที่ 5 ชุมชนกัลยาณมิตร (Caring community) กลุ่มคนที่อยู่ร่วมโดยมีวิถีและวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกัน ในชุมชน มีคุณลักษณะคือ มุ่งเน้นความเป็นชุมชนแห่งความสุข สุขทั้งทางงานและการอยู่ร่วมกันที่มีลักษณะวัฒนธรรมแบบ “วัฒนธรรมแบบเปิดเผย” ที่ทุกคนมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของตนเป็นวิถีแห่งอิสราภาพ และเป็นพื้นที่ให้ความรู้สึกปลอดภัย หรือปลอดภัยใช้อำนาจกดดัน บนพื้นฐานความไว้วางใจ เคารพซึ่งกันและกัน มีจริยธรรมแห่งความเอื้ออาทรเป็นพลังเชิงคุณธรรม คุณงามความดีที่สมาชิกร่วมกันทำงานแบบอุทิศตนเพื่อวิชาชีพโดยมีเจตคติเชิงบวกต่อการศึกษา

องค์ประกอบที่ 6 โครงสร้างสนับสนุนชุมชน (Supportive structure) โครงสร้างที่สนับสนุนการก่อเกิดและคงอยู่ของ PLC มีลักษณะ ดังนี้ ลดความเป็นองค์การที่ยึดวัฒนธรรมแบบราชการ หันมาใช้วัฒนธรรม

แบบกัลยาณมิตรทางวิชาการแทน และเป็นวัฒนธรรมที่ส่งเสริมวิสัยทัศน์ การดำเนินการที่ต่อเนื่องและมุ่งมั่นความยั่งยืน จัดปัจจัยเงื่อนไขสนับสนุนตามบริบทชุมชนมี โครงสร้างองค์การแบบไม่รวมศูนย์หรือ โครงสร้างการปกครองตนเองของชุมชน เพื่อลดความขัดแย้ง

องค์ประกอบทั้ง 6 ของ PLC เป็นเอกลักษณ์สำคัญแสดงให้เห็นว่าความเป็น PLC จะทำให้ความเป็นองค์กร มีการพัฒนาการเรียนรู้อย่างแท้จริง ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของ PLC ด้วยกลยุทธ์การสร้างความร่วมมือที่ยึดเหนี่ยวกันด้วยวิสัยทัศน์ร่วม มุ่งการเรียนรู้และพัฒนาวิชาชีพ และชุมชนกัลยาณมิตร แสดงถึงการรวมพลังร่วมกัน ทำงานร่วมกัน แบบทีมร่วมแรงร่วมใจมุ่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเอง พัฒนาวิชาชีพ ภายใต้อำนาจทางวิชาชีพ และอำนาจเชิงคุณธรรม ที่มาจากการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมนำ ร่วมพัฒนาภายใน PLC ที่ส่งถึงผู้เกี่ยวข้อง

ผู้เขียนเห็นว่าในการพัฒนาวิสาหกิจของชุมชนนั้นควรนำกระบวนการ PLC หรือ ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพมาเป็นหลักในการพัฒนา เพราะ PLC คือ การรวมตัว ร่วมใจ ร่วมพลัง ร่วมทำ และร่วมเรียนรู้ร่วมกัน บนพื้นฐานวัฒนธรรมความสัมพันธ์แบบกัลยาณมิตร ที่เน้นคุณภาพในการพัฒนา เพื่อความสำเร็จหรือประสิทธิผลการทำงานร่วมกันของสมาชิกในชุมชน มีองค์ประกอบ 3 ประการด้วยกัน คือ

1. P (Professional) มีอาชีพ หมายถึง วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเพาะเห็ดนางฟ้า ต.ทุ่งแล้ง อ.ลอง จ.แพร่ เป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนต้นแบบของความสำเร็จต่อการดำเนินการเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน ซึ่งได้รางวัลรองชนะเลิศอันดับที่ 1 ในปี 2560 ในระดับจังหวัด

2. L (Learning) เรียนรู้ หมายถึง กระบวนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการทำงาน ความรู้ ความเข้าใจ อันเกิดจากการศึกษา จากแหล่งการเรียนรู้ด้านวิสาหกิจชุมชนที่ประสบความสำเร็จ เป็นต้นแบบการดำเนินงาน เพื่อให้บุคคลที่เข้าไปเรียนรู้ ทำให้เกิดประสบการณ์และเกิดทักษะต่างๆ ขึ้น อีกทั้งยังผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในด้านต่างๆ ด้วย

3. C (Community) ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่อาศัยอยู่บริเวณเดียวกัน ซึ่งในแต่ละชุมชนนั้นจะมีลักษณะ ความเป็นอยู่ สภาพแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรม ที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การดำเนินชีวิตของคนในชุมชน วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในแต่ละภูมิภาคมีความแตกต่างกัน ซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ ได้แก่ สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ รากฐานทางวัฒนธรรมดั้งเดิมของกลุ่มคนในภูมิภาค การรับวัฒนธรรมจากภายนอกและลักษณะการผสมผสานทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นผลทำให้ลักษณะการดำเนินชีวิตหรือวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของคนไทยในภูมิภาคต่างๆ มีเอกลักษณ์เฉพาะตน

วิสาหกิจชุมชน

วิสาหกิจชุมชนเป็นแนวคิดที่มุ่งแปรรูปผลผลิตตามธรรมชาติ หรือสร้างผลิตภัณฑ์หรือผลิตผลโดยครอบครัวในชุมชนโดยองค์กรชุมชน และเครือข่ายองค์กรชุมชน เพื่อการบริโภคและสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน โดยมีหลักการคิดที่สำคัญคือ สร้างความหลากหลายของผลผลิตและผลิตภัณฑ์ในชุมชน เพื่อการบริโภคแบบ

พึ่งพาตนเอง ลดรายจ่ายให้ครอบครัว สร้างเสริมสุขภาพอนามัยที่ดีให้ตนเอง และมีคุณธรรมรับผิดชอบต่อสมาชิกคนอื่น ๆ ที่อยู่ร่วมในชุมชน ไม่เห็นแก่ประโยชน์ด้านกำไรสูงสุดและเอาเปรียบผู้บริโภค

วิสาหกิจชุมชน (สุวิทย์ วงศ์เหรียญไทย, 2554 : 37) (SMCE หรือ small and micro community enterprise) หมายถึง กิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการหรือการอื่น ๆ ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นนิติบุคคลในรูปแบบใด หรือไม่เป็นนิติบุคคล เพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชน และระหว่างชุมชน ความหมายของวิสาหกิจชุมชนโดยสรุป คือ การประกอบการเพื่อการจัดการ “ทุนของชุมชน” อย่างสร้างสรรค์เพื่อการพึ่งตนเอง “ทุนของชุมชน” ไม่ได้หมายถึงแต่เพียงเงิน แต่รวมถึงทรัพยากร ผลผลิต ความรู้ ภูมิปัญญา ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสังคม (กฎเกณฑ์ทางสังคมที่ร้อยรัดผู้คนให้อยู่ร่วมกันเป็นชุมชนเป็นพี่เป็นน้องไว้ใจกัน)

จินตนา กาญจนวิสุทธิ (2558 : 59) กล่าวว่า วิสาหกิจชุมชนเป็นการร่วมมือของคนในชุมชนที่ มีการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหา มีการเรียนรู้ การจัดการร่วมกัน เพื่อดำเนินกิจกรรมการผลิต การแปรรูป โดยใช้ ทุนทางสิ่งแวดล้อม ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสังคม ของชุมชน โดยเริ่มต้นจากกระดมทุนใน การทำกิจกรรมร่วมกัน ทั้งในด้านการผลิต การตลาด การจัดการสินค้า การสร้างเครือข่าย การแบ่ง ผลประโยชน์ เพื่อการพึ่งพาตนเองและการเพิ่มรายได้ให้ชุมชนโดยมุ่งเน้นประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับคนในชุมชน รวมทั้งสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน ทั้งนี้วิสาหกิจชุมชนนั้นมีองค์ประกอบ จินตนา กาญจนวิสุทธิ (2558 : 3-4) ดังนี้

1. ชุมชนเป็นเจ้าของและเป็นผู้ดำเนินการหลักอาจมีบุคคลภายนอกมีส่วนร่วม ในลักษณะของการ ถือหุ้นได้เพื่อการมีส่วนร่วม ร่วมมือ และให้ความช่วยเหลือแต่ไม่ใช่ ผู้ถือหุ้น ใหญ่ที่จะทำให้มีอำนาจในการ ตัดสินใจ

2. ผลผลิตมาจากกระบวนการในชุมชน เน้นการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นให้มากที่สุดแต่อาจนำวัตถุดิบ บางส่วนมาจากภายนอกได้

3. ริเริ่มสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมโดยชุมชน ชุมชนมีความรู้ มีภูมิปัญญา หากชุมชนมีกระบวนการ เรียนรู้ที่เหมาะสมชุมชนจะเกิดความเชื่อมั่นในตนเองและริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ โดยไม่เลียนแบบหรือแสวงหา สูตรสำเร็จจากแหล่งอื่น ๆ ซึ่งเป็นการพัฒนาศักยภาพของชุมชน

4. มีฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับภูมิปัญญาสากลฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐาน ทุนที่สำคัญ เป็นการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยประยุกต์ให้ผสมผสานกับความรู้ภูมิปัญญาสากล

5. มีการดำเนินการแบบบูรณาการเชื่อมโยงกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ คือ มีหลายประสานและ ผนึกกำลังและเกื้อกูลกัน

6. มีกระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจ ซึ่งการเรียนรู้คือหัวใจของกระบวนการพัฒนา เพื่อให้เกิดความคิด ริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ เป็นวิสาหกิจชุมชนบนฐานความรู้

7. มีการพึ่งพาตนเอง เป็นเป้าหมายสำคัญที่สุดของการประกอบการ

ในขณะเดียวกันนั้น จินตนา กาญจนวิสุทธิ์ (2558 : 7) กล่าวว่า วิสาหกิจชุมชนแบ่งออกเป็น 5 ระดับ คือ

1. วิสาหกิจชุมชนระดับครอบครัว เป็นวิสาหกิจชุมชนแบบพอเพียงซึ่งมีการประกอบกิจกรรมที่เริ่มต้นจากการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรไว้ใช้ไว้กินในครอบครัวหรือสร้างผลิตภัณฑ์ของชุมชน เพื่อการอุปโภคบริโภคภายในครัวเรือนของตนเองเป็นหลักและทดแทนการพึ่งพาจากภายนอกลักษณะผลิตภัณฑ์ที่ผลิตออกมามีความหลากหลาย ผลิตเพื่อการพึ่งพาตนเองลดรายจ่ายจากการซื้อและป้องกันไม่ให้เงินของชุมชนไหลออกไปนอกชุมชนโดยไม่จำเป็น

2. วิสาหกิจชุมชนระดับชุมชน เป็นวิสาหกิจชุมชนแบบพอเพียงมีการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างครอบครัวที่อยู่ในชุมชนเดียวกัน เพราะการพึ่งพาตนเองในบางกรณีก็ไม่สามารถทำได้เองโดยลำพังครอบครัวเดียว ต้องซื้อสินค้าจากเพื่อนบ้านในชุมชนเดียวกันเป็นการลดภาระการซื้อของแพงหรือช่วยลดรายจ่ายให้แก่เพื่อนบ้าน

3. วิสาหกิจชุมชนระดับเครือข่าย เป็นวิสาหกิจชุมชนแบบพอเพียงที่ประกอบกิจการโดยกลุ่มเนื่องจากในบางกรณีชุมชนเพียงชุมชนเดียวก็ไม่สามารถพึ่งตนเองได้ จึงต้องมีหลายชุมชนร่วมมือกันเป็นระบบพึ่งพาอาศัยระหว่างชุมชนที่มีผลผลิตและทรัพยากรที่แตกต่างกันเพื่อตอบสนองความต้องการในการอุปโภคของทุกชุมชนและเครือข่าย

4. วิสาหกิจชุมชนเพื่อการจัดการผลผลิตส่วนเกิน เป็นวิสาหกิจชุมชนแบบพอเพียงผสมกับแบบก้าวหน้าโดยการดำเนินงานในรูปแบบผลผลิตหรือทรัพยากรของชุมชนสร้างผลิตภัณฑ์ต่อเนื่อง เพื่อเพิ่มมูลค่าและตอบสนองการตลาดภายนอกชุมชนและเครือข่ายดังนั้นการตลาดของวิสาหกิจชุมชนเพื่อการจัดการผลผลิตส่วนเกินคือ การตลาดนอกชุมชนโดยนำ สินค้าที่เหลือจากการใช้ภายในชุมชนออกวางจำหน่ายและนำเงินจากคนภายนอกชุมชนเข้าสู่หมู่บ้าน

5. ระดับธุรกิจ วิสาหกิจชุมชนแบบก้าวหน้าเป็นการประกอบการที่ริเริ่มจากฐานครอบครัวพัฒนาจนถึงขั้นธุรกิจโดยมีการผลิตผลิตภัณฑ์ที่สามารถนำ ออกตลาดใหญ่ได้มีคุณภาพดีได้มาตรฐาน และสามารถแข่งขันกับผลิตภัณฑ์หรือสินค้าอื่นได้

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ และพิทยา ว่องกุ (2548 : 2) ได้ให้คำนิยามคำว่า วิสาหกิจชุมชน (Small and Micro community Enterprise-SMCE) หมายถึง “การประกอบการขนาดเล็กและขนาดจิ๋ว เพื่อจัดการทุนของชุมชนอย่างสร้างสรรค์ เพื่อการพึ่งพาตนเองและความเพียงพอของครอบครัวและชุมชน ทุน ในที่นี้ไม่ได้หมายถึงแต่เพียงเงิน แต่รวมถึงทรัพยากร ผลผลิต ความรู้ ภูมิปัญญา ทุนทางวัฒนธรรม และทุนทางสังคม (กฎเกณฑ์ทางสังคมที่ร้อยรัดผู้คนให้อยู่ร่วมกันเป็นชุมชน เป็นพี่น้องไว้ใจกัน ให้เกิดประสิทธิภาพและยั่งยืน ยังประโยชน์ให้ชุมชนผู้เป็นเจ้าของวิสาหกิจนั้นเป็นหลัก”

สุวิทย์ วงศ์เหรียญไทย (2554 : 38-39) ได้ให้คำนิยามคำว่า วิสาหกิจชุมชน การรวมกลุ่มการประกอบกิจการของชุมชนในกระบวนการทางความคิด การจัดการผลผลิตระหว่างชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาของชุมชนเพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและการเรียนรู้ของชุมชน ให้เกิดประสิทธิภาพและยั่งยืน ยังประโยชน์ให้ชุมชนผู้เป็นเจ้าของวิสาหกิจนั้นต่อไป ทั้งนี้การจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน มีหลักการ คือ

1. วัตถุประสงค์การจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน เพื่อให้เป็นองค์กรรองรับในการดำเนินงานของชุมชน ซึ่งมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน มีผู้รับผิดชอบบริหารจัดการมีการจัดองค์กรและระบบงาน จะทำให้สามารถขอรับการสนับสนุนเงินทุน จากแหล่งต่างๆ ได้ วิสาหกิจชุมชน ตามแนวของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นวิสาหกิจชุมชนที่เกิดขึ้นตามโครงการเพิ่มศักยภาพการผลิตของชุมชนตำบลนำร่องและตำบลหลัก

2. คุณสมบัติของวิสาหกิจชุมชน

2.1 เป็นวิสาหกิจชุมชนภายใต้การส่งเสริมของศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล

2.2 สมาชิกประกอบด้วยเกษตรกรผู้มีภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่ในตำบลนั้น

2.3 สมาชิกเป็นเจ้าของและผู้ดำเนินการ มีการลงทุนร่วมกัน

2.4 มีความพร้อมในด้านบุคลากร การบริหารจัดการ มีการจัดทำบัญชี มีการกำหนดกติการะเบียบหรือแนวทางปฏิบัติของกลุ่ม

2.5 พร้อมที่จะจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชน เมื่อกฎหมายเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชนถือใช้

3. วิธีการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน

3.1 เกษตรกรในตำบลรวมตัวกันด้วยความสมัครใจ เพื่อจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชนตำบลโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อดำเนินกิจกรรมร่วมกัน และช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการประกอบกิจการวิสาหกิจชุมชน

3.2 คณะผู้จัดตั้งจัดทำบัญชีรายชื่อผู้เข้าร่วมกันจัดตั้งและแจ้งความประสงค์ขอจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนต่อสหกรณ์จังหวัดโดยผ่านศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล

3.3 ผู้เข้าชื่อร่วมจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน นัดประชุมชี้แจงการจัดตั้ง และจัดทำใบสมัครและจัดทำทะเบียนสมาชิก

3.4 จัดประชุมใหญ่วิสาหกิจชุมชน เพื่อพิจารณากำหนดกติกา หรือแนวทางปฏิบัติของวิสาหกิจชุมชนขึ้นถือใช้

3.5 ระดมทุนรวมกันเป็นค่าหุ้น (การกำหนดกติกา แนวทาง หรือระเบียบของวิสาหกิจชุมชนให้ชุมชนพิจารณาปรับปรุงจากข้อบังคับและระเบียบต่างๆ)

วิสาหกิจชุมชนเป็นการรวมกลุ่มการประกอบกิจการของชุมชนในกระบวนการทางความคิด การจัดการผลผลิตระหว่างชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาของชุมชน เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและการเรียนรู้ของชุมชน ทั้งนี้ยังเป็นกระบวนการเรียนรู้ และการพัฒนาเพื่อการพึ่งพาตนเองของชุมชนที่ครอบคลุมการจัดการทุกด้านให้มีระบบการจัดการ การผลิต การแปรรูป การตลาด การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การจัดสวัสดิการชุมชน

ซึ่งดำเนินการโดยองค์กรชุมชน ในการวางแผนดำเนินการ และประสานความร่วมมือกับภาครัฐและเอกชน ให้เกิดประสิทธิภาพและยั่งยืน ยังประโยชน์ให้ชุมชนผู้เป็นเจ้าของวิสาหกิจนั้น

การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามหลักกระบวนการ PLC

ในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามกระบวนการ PLC นั้นเป็นกระบวนการที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ซึ่งเป็นกระบวนการในการสร้างการเปลี่ยนแปลงของวิสาหกิจชุมชนใน 3 ระดับ (ธงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร, 2556 : 5) คือ

1. ระดับพื้นฐาน ได้แก่ วิสาหกิจที่มีการประกอบการเพื่อให้เกิดผลผลิตหรือการให้บริการที่จะนำไปใช้เพื่อการอุปโภค บริโภค มุ่งเน้นการลดรายจ่าย การประหยัดและออม เพื่อให้ดำรงชีวิตได้อย่างพอเพียง ทั้งระดับชุมชน ครุว์เรือน และระหว่างชุมชน หรือเรียกว่าวิสาหกิจแบบพอเพียง

2. ระดับพัฒนา ได้แก่ วิสาหกิจชุมชนที่มีการขยายช่องทางการตลาดเพิ่มมากขึ้นจากชุมชนตนเองไปยังชุมชนอื่นมีการประกอบเพื่อให้เกิดผลผลิตหรือการให้บริการเพื่อการลดรายจ่ายและมีส่วนเหลือสามารถนำไปแบ่งปันแลกเปลี่ยนหรือจำหน่ายให้เกิดรายได้เพิ่ม

3. ระดับก้าวหน้า ได้แก่ วิสาหกิจชุมชนที่มีการขยายช่องทางการตลาดเพิ่มมากขึ้นไปยังตลาดสินค้าทั่วไป มีการประกอบการทั้งภาคการผลิตและการบริการมุ่งการเพิ่มรายได้ไปสู่การลงทุน ลดการนำเข้า เพื่อการส่งออกผลิตภัณฑ์ ขยายกิจการ ขณะเดียวกันก็สามารถจัดสรรผลกำไร เพื่อสวัสดิการของชุมชน หรือเพื่อกิจกรรมสาธารณประโยชน์ สร้างความมั่งมีศรีสุขของครอบครัว ชุมชน ขยายไปถึงระหว่างชุมชนนำไปสู่การเป็นวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมต่อไป

ทั้ง 3 ระดับนี้ เป็นการดำเนินการอย่างมีขั้นตอน เกิดจากครอบครัว ชุมชน ไปจนถึงการส่งออกโดยมีการพัฒนาสินค้าต่างๆ ให้มีคุณภาพ และความต้องการ ทั้งนี้การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนนั้นมีหลักการ 3 อย่าง คือ มีอาชีพ เรียนรู้ และชุมชน ซึ่งเกิดจากการร่วมแรงร่วมใจในการทำงานให้ประสบผลสำเร็จร่วมกันของสมาชิกในชุมชนอย่างเป็นกัลยาณมิตร ทั้งนี้กำดำเนินการตามหลักการกระบวนการ PLC เพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชนนั้นเกิดจากการดำเนินขั้นตอนดังนี้

1. โดยเริ่มต้นจากการกำหนดเป้าหมายแลกเปลี่ยนกับคนอื่นๆ เพื่อกำหนดว่าวิธีการดำเนินการอย่างไร โดยพิจารณาและสะท้อนผลในประเด็นต่างๆ คือ สร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติดำเนินงาน โดยเริ่มต้นจากการศึกษาหาความรู้ใหม่ จากการไปศึกษาจากวิสาหกิจที่ประสบผลสำเร็จ เพื่อนำความรู้ที่ได้รับมา ออกแบบผลิตภัณฑ์ต่างๆ โดยสอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนเป็นหลัก

2. การวางแผนด้วยความร่วมมือ คนในกลุ่มร่วมวางแผนการดำเนินการ กระบวนการทำงานต่างๆ อย่างเป็นรูปธรรม โดยมีการกำหนดความคาดหวังและนำมาวิเคราะห์ เพื่อสืบเสาะหาวิธีการที่จะทำให้ประสบผลสำเร็จสูงสุด

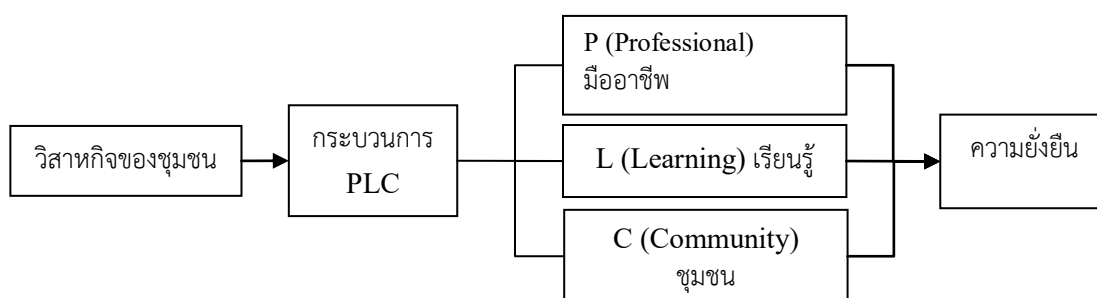
3. ศึกษาและใช้ข้อมูล ตรวจสอบผลการนำไปใช้และการสะท้อนผลเพื่อนำมากำหนดว่า แผนไหนควรใช้ต่อไป/แผนไหนควรปรับปรุงหรือยกเลิก

4. วางแผนเพื่อความสำเร็จ โดยเริ่มเรียนรู้จากอดีต ปรับปรุงหรือปฏิเสธในสิ่งที่ไม่สำเร็จ และทำต่อไป ซึ่งเป็นการเริ่มต้นจากจุดเล็กๆ เริ่มต้นจากการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนในระดับพื้นฐาน จากนั้นค่อยๆ ขยายไปในระดับพัฒนาและระดับก้าวหน้าต่อไป

5. นำไปสู่การปฏิบัติเพื่อการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรมโดนนำสู่สาธารณะในชุมชน โดยการเชิญชวนให้คนอื่นเข้ามามีส่วนร่วม ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของวิสาหกิจชุมชน อีกทั้งเป็นการเพื่อพัฒนาคนในชุมชนให้เข้มแข็งยั่งยืนมาซึ่งผลความสำเร็จต่อวิสาหกิจของชุมชนเอง

PLC ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพสู่การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนนั้น การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้เกิดความยั่งยืนชุมชนควรดำเนินการตามกระบวนการ PCL เพื่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนอย่างมีระบบ คือ P (Professional) มืออาชีพ L (Learning) เรียนรู้ C (Community) ชุมชน ชุมชนต้องเรียนรู้จากการแหล่งการศึกษา จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ จากผู้ประสบความสำเร็จในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนในหมู่บ้านของตนเอง โดยเริ่มจากหน่วยเล็กๆ หรือขนาดย่อย คือ ครอบครัว แล้วค่อยๆ ขยายไปจนถึงในระดับชุมชน โดยเกิดจากการร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจกันของคนในชุมชน โดยผลประโยชน์ทั้งหมดเกิดกับคนในชุมชน แล้วนำไปสู่การขยายเครือข่ายเป็นวิสาหกิจ ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ต่อไป

สรุป



กระบวนการ PLC (Professional Learning Community) คือ ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ เป็นกระบวนการในการสร้างการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากหลักการ 3 อย่าง คือ 1) P (Professional) มืออาชีพ หมายถึง ตัวอย่าง ต้นแบบของความสำเร็จต่อการดำเนินการเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน เช่น วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเพาะเห็ดนางฟ้า ตำบลทุ่งแล้ง อำเภอลอง จังหวัดแพร่ ซึ่งได้รางวัลรองชนะเลิศอันดับที่ 1 ในปี 2560 ในระดับจังหวัด 2) L (Learning) เรียนรู้ หมายถึง กระบวนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการทำงาน ความรู้ ความเข้าใจ อันเกิดจากการศึกษา จากแหล่งการเรียนรู้ด้านวิสาหกิจชุมชนที่ประสบความสำเร็จ เป็นต้นแบบการดำเนินงาน เพื่อให้บุคคลที่เข้าไปเรียนรู้ ทำให้เกิดประสบการณ์และเกิดทักษะต่างๆ ขึ้น อีกทั้ง

ยังผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในด้านต่างๆ ด้วย และ 3) C (Community) ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่อาศัยอยู่บริเวณเดียวกัน ซึ่งในแต่ละชุมชนนั้นจะมีลักษณะ ความเป็นอยู่ สภาพแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรม ที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การดำเนินชีวิตของคนในชุมชน วิธีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในแต่ละภูมิภาคมีความแตกต่างกัน ซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ ได้แก่ สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ รากฐานทางวัฒนธรรมดั้งเดิมของกลุ่มคนในภูมิภาค การรับวัฒนธรรมจากภายนอกและลักษณะการผสมผสานทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นผลทำให้ลักษณะการดำเนินชีวิตหรือวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของคนไทยในภูมิภาคต่างๆ มีเอกลักษณ์เฉพาะตนทั้ง 3 หลักการนี้เป็นพื้นฐานของการรวมตัว ร่วมแรงร่วมใจ ร่วมทำและร่วมเรียนรู้แบบกัลยาณมิตรเพื่อการพัฒนาให้ประสบความสำเร็จ มีประสิทธิภาพ ในการทำงานร่วมกันของสมาชิกในชุมชน

วิสาหกิจชุมชนเกิดจากการรวมตัวกันของกลุ่มประชาชนเพื่อประโยชน์ของคนในชุมชนโดยมีคนในชุมชนร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันเป็นเจ้าของและร่วมกันรับผิดชอบที่เกิดจากการดำเนินงาน ซึ่งการดำเนินกิจการของวิสาหกิจชุมชนเป็นเสมือนเครื่องมือที่ใช้ในการพัฒนาให้เศรษฐกิจชุมชนมีความเจริญก้าวหน้า โดยมีการส่งเสริมให้คนในชุมชนทำธุรกิจชุมชนที่นำเอา ภูมิปัญญาชุมชนและทุนทางสังคมของชุมชนมาใช้ในการดำเนินงาน ส่งเสริมให้คนในชุมชนมีโอกาสเรียนรู้วิธีการจัดการธุรกิจที่ไม่สลับซับซ้อน รู้จักการทำงานร่วมกันเพื่อส่วนร่วมและเพื่อตัวเองตลอดจนได้เรียนรู้ถึงการจัดการผลประโยชน์เพื่อพัฒนาชุมชนที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนและมีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการรู้จักใช้ทรัพยากรภายในชุมชน ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจของการพัฒนาเศรษฐกิจโดยใช้ภูมิปัญญาชุมชนและสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน

ในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามกระบวนการ PLC นั้นเป็นกระบวนการที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ซึ่งเป็นกระบวนการในการสร้างการเปลี่ยนแปลงของวิสาหกิจชุมชนใน 3 ระดับ ระดับพื้นฐาน ระดับพัฒนา และระดับก้าวหน้า การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามหลักกระบวนการ PLC เป็นการพัฒนอย่างมีระบบ จากการศึกษา การเรียนรู้จากแหล่งข้อมูลต่างๆ จากผู้ประสบความสำเร็จ ในการพัฒนานั้นเริ่มจากหน่วยเล็กๆหรือขนาดย่อย คือ ครอบครัว แล้วค่อยๆ ขยายไปจนถึงในระดับชุมชน โดยเกิดจากการร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจกันของคนในชุมชน โดยผลประโยชน์ทั้งหมดเกิดกับคนในชุมชน แล้วนำไปสู่การขยายเครือข่ายเป็นวิสาหกิจ ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- จินตนา กาญจนวิสุทธ์. (2558). *เส้นทางวิสาหกิจชุมชน เพื่อการพัฒนาอาชีพและการพึ่งพาตนเอง*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ และพิทยา ว่องกุ. (2548). *การฝึกอบรมทีมวิทยากรหลักในการถ่ายทอดความรู้ เรื่องวิสาหกิจชุมชน*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ธงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร. (2556). *การจัดการและการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน*. สงขลา: สถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- เรวดี ชัยเชาวรัตน์. (2558). *วิธีสร้างครูสู่ศิษย์ : ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ : เอกสารประมวลแนวคิดและแนวทางพัฒนาวิชาชีพครูสำหรับคณะทำงานโครงการพัฒนาระบบกลไกและแนวทางการหนุนเสริมชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ เพื่อพัฒนาผู้เรียน*. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน.
- สำนักนโยบายและแผน กระทรวงมหาดไทย. (2559). *แผนยุทธศาสตร์กระทรวงมหาดไทย พ.ศ. 2556-2561*. ออนไลน์. สืบค้นเมื่อ 23 มิถุนายน 2563. แหล่งที่มา : <https://www.google.co.th/webhp?Sourceid=chromeinstant&ion=1&espv=2&ie=UTF-8#q>
- สำนักพัฒนาครูและบุคลากรการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2563). *คู่มือการอบรมคณะกรรมการขับเคลื่อนกระบวนการ PLC (Professional Learning Community) “ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ” สู่สถานศึกษา ระดับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา*. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ.
- สุวิทย์ วงศ์เหรียญไทย. (2554). *บทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลมหาโพธิ์ต่อการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน : กรณีศึกษาสหกรณ์เครดิตยูเนียนชุมชนมหาโพธิ์ จำกัดอำเภอเก้าเลี้ยว จังหวัดนครสวรรค์*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- Senge, Peter M. and others. (1999). *The dance of change: the challenges of sustaining momentum in learning organizations*. New York: London Currency/Doubleday; Nicholas Breale.
- Thompson, S. et al. (2004). Professional learning communities, leadership and student learning. *Research in Middle Level Education*, 28 (1),1-15.

ภัยพิบัติกับการจัดการของเกษตรกรไทย

Disaster and management of Thai farmers

นภสร สร้อยยอดทอง,วันวิสา แชมชัย และ โชติ บดีรัฐ

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

Naphason Saiyodtong, Vanvisa Chamchoy and Chot Bodeerat

Pibulsongkram Rajabhat University, Thailand

Corresponding Author, E-mail : naphason.soi@gmail.com

บทคัดย่อ

น้ำเป็นทรัพยากรที่ทรงคุณค่าต่อการดำเนินชีวิตของเกษตรกรไทย ขณะเดียวกันปัญหาที่เกิดจากทรัพยากรน้ำก็มีไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน การจัดการน้ำอย่างมีระบบจะช่วยแก้ไขปัญหาวิกฤตการณ์ต่าง ๆ ได้ทั้งในระยะสั้นและระยะยาวเพื่อให้เกิดการจัดการอย่างยั่งยืน บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดการของเกษตรกรไทยในการปรับเปลี่ยนวิธีการทำการเกษตรเพื่อเป็นแนวทางป้องกันภัยพิบัติที่เกิดขึ้น พบว่าหน่วยงานภาครัฐ ได้มีการวางแผนเพื่อจัดการกับภัยพิบัติที่เกิดขึ้นตามหลัก 2P2R คือ การป้องกัน การเตรียมความพร้อม การเผชิญเหตุ และการฟื้นฟูเยียวยา เพื่อเป็นการวางแผนในการแก้ไขปัญหาให้เกษตรกร นอกจากนี้เกษตรกรได้ปรับเปลี่ยนวิธีการดำเนินการเกษตรบนพื้นฐานของความพอเพียงตามทฤษฎีโดยเกษตรกรบางรายได้ปรับวิธีการทำเกษตรใหม่เป็นรูปแบบ โคก หนอง นา โมเดล และ ปลูกไม้ 3 อย่าง และประโยชน์ 4 อย่าง ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางเพื่อในการบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างคุ้มค่า เป็นการวางแผนการทำงานเกษตรแบบการจัดการ เพื่อเป็นการป้องกันและเตรียมพร้อม หากประสบปัญหาภัยพิบัติอีก เช่น ปัญหาน้ำท่วม ปัญหาน้ำแห้งแล้ง ปัญหาโรคและแมลงรบกวน เป็นต้น

คำสำคัญ: ภัยพิบัติ; การจัดการ; เกษตรกรไทย

Abstracts

Water is a valuable resource for the life of Thai farmers. At the same time, the problems arising from water resources are no less common. Systematic water management solves problems. Crises can be both short-term and long-term to achieve sustainable management. This academic article aims to study the management of Thai agriculture to modify agricultural methods as a guideline for disaster prevention that arise. It is planned to deal with disasters that arise in accordance with 2P2R principles: prevention, preparedness, response and remediation. In order to plan for solving the problems for farmers, In addition, Agriculture has modified the agricultural method based on the theoretical sufficiency, with some farmers adapting new farming methods to Khok Nong Na model and planting trees 3. 4 things and benefits to serve as a guideline for the management of valuable resources It is a

* วันที่รับบทความ: 1 กรกฎาคม 2563; วันที่แก้ไขบทความ 14 สิงหาคม 2563; วันที่ตอบรับบทความ: 20 สิงหาคม 2563

Received: July 1, 2020; Revised: August 14, 2020; Accepted: August 20, 2020

management agricultural plan. To prevent and prepare If there is another disaster such as flood, drought Disease and insect infestation problems, etc.

Keywords: Disaster; Management; Thai farmers

บทนำ

น้ำเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญมาก น้ำเป็นแหล่งกำเนิดชีวิตทั้งสัตว์และพืชน้ำยังมีความจำเป็นต่อการดำเนินชีวิตทั้งในด้านการบริโภคและอุปโภค กล่าวคือ การกิน การใช้ ทั้งในภาคเกษตรกรรม อุตสาหกรรม ตลอดจนสิ่งมีชีวิตทั้งหลายบนโลกนี้อีกทั้งมีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาประเทศ ขณะเดียวกันปัญหาที่เกิดจากทรัพยากรน้ำก็มีไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากันหากปริมาณน้ำน้อยลงก็จะก่อให้เกิดความแห้งแล้ง เกิดความเสียหายหรือหากปริมาณน้ำมากเกินไปก็ทำให้เกิดปัญหาน้ำท่วมสร้างความเสียหายแก่ชีวิตและทรัพย์สิน (กรมทรัพยากรน้ำ, 2562 : 1)

ปัญหาภัยพิบัติเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นประจำทุกปีและนับวันจะทวีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะปัญหาอุทกภัยและปัญหาภัยแล้ง ซึ่งส่งผลกระทบเป็นบริเวณกว้างในหลายพื้นที่ของประเทศ สร้างความเสียหายต่อพื้นที่การเกษตร ทำให้เกษตรกรได้รับความเดือดร้อนเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ยังมีปัญหาคัดรุพิษระบาดทำให้ผลผลิตการเกษตรได้รับความเสียหาย ปัญหาเหล่านี้จะส่งผลกระทบต่อการเพาะปลูกพืชของเกษตรกรโดยตรง โดยเฉพาะรายได้ของเกษตรกร

การจัดการจึงเป็นการดำเนินการเพื่อบูรณาการเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาอันเกิดจากทรัพยากรน้ำ ปัญหาอันเกิดจากศัตรูพืช และปัญหาจากทรัพยากรอื่นที่เกี่ยวข้องเพื่อแก้ไขปัญหาวิกฤตการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้ อย่างเป็นรูปธรรมทั้งในระยะสั้นและระยะยาวให้ปัญหาบรรเทาลงหรือกำจัดจนหมดสิ้นไปเพื่อให้เกิดการจัดการอย่างยั่งยืนและทั่วถึง

ภัยพิบัติ

ภัยพิบัติเป็นสถานการณ์ที่ขยายเป็นวงกว้างที่เกินความสามารถของมนุษย์ที่จะเข้าไปป้องกันภัยพิบัติเหล่านั้นได้ และไม่มีระบบใดสามารถป้องกันไม่ให้ภัยพิบัตินั้นเกิดขึ้นได้ อีกทั้งภัยพิบัตียังเป็นเหตุการณ์รุนแรงที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติหรือที่เกิดขึ้นจากการกระทำของมนุษย์แบบทันทีทันใดหรือแบบค่อยๆ เกิดขึ้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อนชีวิตและทรัพย์สินของคนในสังคมจนทำให้ คนในสังคมท้องถิ่นที่ประสบภัยไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้

ปัญหาภัยพิบัตินั้นในประเทศไทยมีแนวโน้มที่จะทวีความรุนแรงมากขึ้น อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ทรัพยากรและระบบนิเวศน์เสื่อมโทรม ซึ่งสถานการณ์ภัยพิบัติที่เกิดขึ้นทั้งการเกิดอุทกภัย ดินถล่ม ภัยแล้ง รวมถึงปัญหาการเกิดโรคและแมลงศัตรูพืชระบาด ได้ส่งผลกระทบในวงกว้างทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สร้างความเดือดร้อนต่อประชาชน และสร้างความเสียหายต่อระบบเศรษฐกิจโดยตรง เพราะพื้นที่การเกษตรและผลผลิตทางการเกษตรได้รับความเสียหายจาก

ภัยพิบัติต่างๆ เป็นประจำทุกปีทำให้เกษตรกรสูญเสียรายได้และขาดความมั่นคงในการประกอบอาชีพเกษตรกร (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2557 : ออนไลน์)

ทั้งนี้ปัญหาภัยพิบัติเป็นสภาวะการกระทบกระเทือนที่ผู้คนและชุมชนได้รับอย่างรุนแรงเป็นสาเหตุให้เกิดการสูญเสียชีวิต ทรัพย์สิน เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมที่เกินกำลังความสามารถของชุมชนและสังคมที่ได้รับผลกระทบจะจัดการได้โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ของตนเอง อีกทั้งเป็นต้นตอของผลกระทบซึ่งก่อให้เกิดความสูญเสียในชีวิตและทรัพย์สินของมนุษย์ หรือเกิดความเสียหายทางระบบเศรษฐกิจ มีผลกระทบต่อสังคม และอื่นๆ อีกมากมาย ซึ่งสามารถจำแนกได้เป็น 3 ประเภท (ชูวงศ์ อุบลีและคณะ, 2555 : 25) คือ

1. ภัยทางธรรมชาติ ได้แก่ น้ำท่วม แผ่นดินไหว ดินถล่ม อาการถล่ม เป็นต้น
2. ภัยที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ เช่น อัคคีภัย ภัยจากการจราจรและคมนาคมขนส่ง ภัยจากการก่อการร้าย
3. ภัยจากเทคโนโลยีต่างๆ เช่น ภัยจากการทดลองอาวุธนิวเคลียร์ ปัญหาระบบสื่อสาร

กล่าวได้ว่า ภัยพิบัติเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและส่งผลกระทบต่อชีวิตและทรัพย์สินแก่ประชาชนส่วนใหญ่ซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายต่อระบบเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมโดยส่วนรวม ซึ่งภัยพิบัติที่เกิดขึ้นอาจมีสาเหตุมาจากทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ หรืออาจเกิดจากสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นโดยเจตนาและไม่ได้เจตนา ทั้งนี้ภัยพิบัติที่เป็นสาเหตุซึ่งส่งผลกระทบร้ายแรงต่อเกษตรกรของไทยซึ่งเกิดจากปัญหาหลักๆ คือ ปัญหาการเกิดอุทกภัยปัญหาภัยแล้ง และปัญหาการเกิดโรคและแมลงศัตรูพืชระบาด ปัญหาทั้ง 3 ด้านนี้ สามารถอธิบายได้ว่า

ปัญหาการเกิดอุทกภัยเป็นปัญหาหลักที่ทำให้พืชผลทางการเกษตรเกิดความเสียหายอย่างร้ายแรง มีสาเหตุมาจากที่เกิดจากน้ำท่วมหรือน้ำท่วมฉับพลัน หรืออันตรายเกิดจากสภาวะน้ำไหลเอ่อล้นฝั่งแม่น้ำ ลำธาร หรือทางน้ำ โดยปกติปัญหาอุทกภัยเกิดจากฝนตกหนักอย่างต่อเนื่องเป็นเวลานานทำให้เกิดการสะสมของน้ำบนพื้นที่ซึ่งระบายออกไม่ทันทำให้ พื้นที่นั้นมีน้ำท่วม ซึ่งเป็นภัยร้ายที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติและเป็นเรื่องที่ไม่สามารถควบคุมได้

ปัญหาภัยแล้ง เป็นปัญหาที่เกิดจากการขาดแคลนน้ำในพื้นที่เป็นเวลานาน จนก่อให้เกิดความแห้งแล้งและส่งผลกระทบต่อชุมชน ส่วนใหญ่เกิดจากฝนแล้ง ฝนทิ้งช่วงระยะเวลานาน ซึ่งฝนแล้งเป็นภาวะปริมาณฝนตกน้อยกว่าปกติหรือฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล

ปัญหาการเกิดโรคและแมลงศัตรูพืชระบาด เป็นปัญหาที่เกิดจากการทำลายและการรบกวนของศัตรูพืชเกิดจาก 2 สาเหตุหลัก คือ 1) ปัญหาจากโรคพืชต่างๆ เช่นเกิดจากสิ่งมีชีวิต เช่น เกิดจากเชื้อไวรัส เชื้อไมโคพลาสมา เชื้อแบคทีเรีย เชื้อรา เป็นต้นเกิดจากสิ่งไม่มีชีวิต เช่น การขาดธาตุอาหาร ธาตุอาหารเป็นพิษ ดินเป็นกรด ดินเค็มจัด ดินเป็นด่าง หรือพืชจากสารเคมีบางชนิด เป็นต้น 2) ปัญหาเกิดจากแมลงหรือสัตว์รบกวน เช่นแมลงจำพวกกัดกินใบ แมลงจำพวกดูดกินน้ำเลี้ยง แมลงจำพวกหนอนชอนใบ แมลงจำพวกหนอนเจาะลำแมลงจำพวกกัดกินราก นก หนู ปู หอยทาก เป็นต้น

การจัดการ

“การจัดการ”(Management) เป็นการปฏิบัติการเพื่อให้เป็นไปตามนโยบายเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ขององค์กรเพื่อจัดการเป็นสิ่งที่จำเป็นที่ต้องนำมาสู่กระบวนการของการบริหารงานในแต่ละองค์การเพื่อให้บรรลุตามเป้าประสงค์ที่วางไว้จะขาดอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ได้ คือคน เงิน วัสดุสิ่งของ และการจัดการ

การจัดการนั้นเป็นภารกิจหรือบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารหรือเป็นสิ่งที่ต้องยึดถือ หรือเป็นจุดยืนสำหรับปฏิบัติกิจกรรมต่างๆเป็นลำดับขั้นตอนในการจัดการหรือหมายถึงขอบข่ายของงานต่างๆที่อยู่ในหน้าที่ความรับผิดชอบของนักบริหาร ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบ (วันชัย มีชาติ, 2557 : 54) ดังนี้

1. การวางแผน (Planning) หมายถึงการกำหนดภาพในอนาคตที่องค์การต้องการบรรลุและวิธีการในการดำเนินการได้ประสบผล การวางแผนจะต้องมีลักษณะเป็นเอกภาพ มีความต่อเนื่อง
2. การจัดรูปงานหรือการจัดองค์การ (Organization) หมายถึงองค์ประกอบในการจัดองค์การเป็น การพิจารณาแบ่งงานภายในหน่วยงานว่าใครควรทำอะไร ทำหน้าที่ใด งานในองค์การจึงจะบรรลุผล
3. การสั่งการ (Command) หมายถึงการกำหนดมอบหมายงานให้ผู้ปฏิบัติงานดำเนินงานตามที่ต้องการได้ ผู้ที่สั่งการจะต้องมีความรู้ในเรื่องของความสามารถจัดการหรือจัดผู้ที่เกี่ยวข้องที่ไร้ความสารถออกไปจากหน่วยงานได้
4. การประสานงาน (Co-ordination) หมายถึงการสร้าง ความกลมกลืนในการปฏิบัติงานของ องค์การให้ทุกภาคส่วนในองค์การทำงานเชื่อมโยงกันเพื่อให้เกิดเป้าหมายตามที่ต้องการ
5. การควบคุม (Control) หมายถึงการตรวจสอบการดำเนินการขององค์การให้เป็นไปตามแผนที่วางไว้

การจัดการเป็นศิลปะในการใช้ทรัพยากรมนุษย์ใช้วัสดุอุปกรณ์และใช้เงินทุนในการดำเนินงานต่างๆ ให้ประสบความสำเร็จโดยอาศัยตนเองและผู้อื่นในการดำเนินงานต่างๆ ให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ตั้งไว้ ทั้งนี้ต้องมีหลักการ คือ หลักการบริหารตนบริหารคนและบริหารงานมีกระบวนการเป็นขั้นตอนคือ การวางแผน การจัดรูปงานหรือการจัดองค์การ การสั่งการ การประสานงาน และการควบคุม ทั้งนี้เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานตามที่ตั้งไว้โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้งานมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลสูงสุด

การจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อการเกษตร

การจัดการทรัพยากรน้ำ หรือ การบริหารจัดการน้ำ ต่างก็เป็นกิจกรรมเพื่อการจัดการการจัดหาการใช้ประโยชน์การบำรุงรักษาการพัฒนาการป้องกันแก้ไขปัญหการอนุรักษ์การฟื้นฟูและการดำเนินการด้านอื่นที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรน้ำเพื่อให้มีเอกภาพและบูรณาการสอดคล้องและสัมพันธ์กัน โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกภาคส่วนการบริหารจัดการน้ำเป็นการบูรณาการเพื่อให้คนทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ยอมรับและ

สามารถดำเนินการอย่างได้ผล และมีประสิทธิภาพตามจุดมุ่งหมายควรพิจารณาองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องใน 3 ส่วน (ประสิทธิ์ ประครองศรี, 2551 : 32) คือ

1. การส่งเสริมให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในการบริหารจัดการทรัพยากรของตนเอง
2. การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำให้สอดคล้องสนับสนุนและไม่ขัดกันกับทรัพยากรอื่นๆที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ทรัพยากรป่าไม้ดินแร่ธาตุและทรัพยากรมนุษย์และ
3. ต้องบริหารจัดการโดยมีการพัฒนาอนุรักษ์ฟื้นฟูและใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสมโดยมีการบำรุงดูแลรักษาอย่างสม่ำเสมอเพื่อการใช้ประโยชน์อย่างต่อเนื่อง

การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำอย่างมีประสิทธิภาพนั้นจำเป็นต้องมีกิจกรรมที่สำคัญอย่างน้อย 3 กิจกรรม (ประสิทธิ์ ประครองศรี, 2551 : 54-55) คือ

1. การวางแผนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำจะต้องศึกษาความต้องการใช้น้ำของภาคส่วนต่างๆทั้งด้านการเกษตรกรรมการอุปโภคบริโภคการท่องเที่ยวการอุตสาหกรรมการรักษาคุณภาพน้ำและสภาพแหล่งน้ำและอื่นๆศึกษาถึงศักยภาพของแหล่งน้ำในกลุ่มน้ำศึกษาทางเลือกในการพัฒนาเพื่อลดความขัดแย้งของการใช้ทรัพยากรในกลุ่มน้ำจัดลำดับความสำคัญของการพัฒนาและการบริหารจัดการในพื้นที่กลุ่มน้ำจัดทำแผนรวมการบริหารจัดการและแผนปฏิบัติการกำหนดแนวทางการนำไปสู่การปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพและติดตามประเมินผลการปฏิบัติตามแผนเพื่อให้มีข้อมูลที่จะสามารถนำมาซึ่งแผนและงานโครงการให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นเป็นระยะๆ

2. การเพิ่มขีดความสามารถของผู้มีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผนแบบบูรณาการโดยให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีส่วนร่วมในการวางแผนเพื่อให้ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้มีความรู้ความสามารถมีทักษะและเข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษาวางแผนการดำเนินการตามแผนการประเมินผลและการปรับปรุงแนวทางและวิธีปฏิบัติรวมทั้งองค์กรท้องถิ่นและประชาชนที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนได้มีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้นจนสามารถดำเนินการแก้ไขปัญหาและพัฒนาด้วยตนเองทั้งหมดในอนาคต

3. การจัดทำระบบเครือข่ายข้อมูลข่าวสารเนื่องจากในการจัดทำแผนที่มีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลจะต้องมีการพัฒนาระบบข้อมูลข่าวสารที่สามารถเชื่อมโยงและเอื้อประโยชน์ถึงกันได้ทั้งระบบและบรรจุข้อมูลที่ทันสมัยเป็นปัจจุบันและครบถ้วนให้มากที่สุดทั้งนี้เพื่อให้ผู้ที่ร่วมบริหารจัดการกลุ่มน้ำระดับต่างๆได้รับรู้ข่าวสารที่มีข้อมูลอย่างเพียงพอและได้ใช้ข้อมูลพื้นฐานที่ถูกต้องร่วมกันในการวางแผนระบบเครือข่ายข้อมูลซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการวางแผนการดำเนินงานและการประเมินผลการดำเนินการตามแผนปฏิบัติงานของคณะทำงานต่างๆด้วย

การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเป็นการพัฒนาและการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในอนาคตต้องดำเนินการแบบบูรณาการ โดยคำนึงถึงคุณภาพชีวิตส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นหลักและให้มีการมีส่วนร่วมกำหนดแนวทางอย่างเป็นองค์รวมโดยคำนึงถึงการบูรณาการร่วมกันใน 3 ลักษณะ

คือ การบูรณาการทรัพยากรการบูรณาการองค์กรหน่วยงานและบทบาทหน้าที่และการบูรณาการด้านปัญหา แผนงานโครงการและวิชาการโดยยึดหลักการดำเนินการที่สอดคล้องกันใน 5 ประการ คือ

1. การบูรณาการทรัพยากรน้ำและทรัพยากรอื่นๆได้แก่ทรัพยากรป่าไม้ทรัพยากรน้ำทรัพยากรดิน และทรัพยากรมนุษย์

2. การบูรณาการทรัพยากรการบริหารจัดการเป็นการบูรณาการทรัพยากรทางด้านบุคลากร นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญเครื่องมือวัสดุอุปกรณ์ข้อมูลข่าวสารความรู้ทักษะประสบการณ์ภูมิปัญญาวิชาการ เทคโนโลยีและงบประมาณดำเนินการและปัจจัยอื่นๆที่มีอยู่และจำเป็นต้องใช้

3. การบูรณาการองค์กรและหน่วยงานคือการนำองค์กรและหน่วยงานที่มีภารกิจเกี่ยวข้องกับการ พัฒนาและบริหารจัดการน้ำมาทำงานร่วมกันเพื่อให้ได้ผลตามวัตถุประสงค์ซึ่งเห็นได้ว่าการบูรณาการในส่วนนี้ ต้องอาศัยแนวทางการมีส่วนร่วมในทุกระดับตั้งแต่หน่วยงานราชการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและองค์กร หรือกลุ่มประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อพิจารณาแนวทางในการพัฒนาและบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ร่วมกัน

4. การบูรณาการด้านปัญหาแผนงานโครงการและปัจจัยทางวิชาการการบูรณาการด้านวิชาการคือ การนำเอาวิชาการในด้านต่างๆเทคโนโลยีที่เหมาะสมและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ในการเก็บรวบรวม ข้อมูลวิเคราะห์ปัญหาและความจำเป็นค้นหาสาเหตุและเพื่อหาแนวทางรูปแบบและวิธีการเพื่อนำไปใช้ในการ พัฒนาและบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพเป็นธรรมและมีความยั่งยืนในการใช้มากที่สุด โดยพิจารณาใน 6 ส่วนคือ 1) เทคโนโลยีที่เหมาะสม 2) ภูมิปัญญาท้องถิ่น 3) ระบบฐานข้อมูล 4) การวิจัยและ พัฒนา 5) การติดตามประเมินผล 6) การถ่ายทอดและเพิ่มขีดความสามารถ

5. การบูรณาการขั้นตอนในกระบวนการบริหารจัดการกลุ่มน้ำโดยการบริหารจัดการกลุ่มน้ำที่มี ประสิทธิภาพและประสิทธิผลมีหลักการสำคัญคือ 1) การจัดการแบบผสมผสานการดำเนินงานทุกกิจกรรมและ ทุกหน่วยงาน องค์กรที่เกี่ยวข้อง 2) การมีส่วนร่วมของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในทุกระดับของการบริหารจัดการ 3) การกระจายอำนาจการบริหารจัดการไปสู่ระดับกลุ่มน้ำและระดับท้องถิ่นโดยเฉพาะองค์การบริหารส่วน ท้องถิ่น เช่น อบจ. เทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบล 4) การจัดองค์กรแบบใหม่ประกอบด้วย คณะกรรมการทรัพยากรน้ำระดับชาติระดับกลุ่มน้ำหลักระดับกลุ่มน้ำย่อย/อำเภอคณะทำงานระดับตำบลและ ผู้แทนหมู่บ้าน 5) กลุ่มน้ำขนาดเล็ก/ย่อยมีการบริหารจัดการโดยองค์กรพื้นฐานในท้องถิ่นกลุ่มผู้ใช้น้ำบ้าน/ โรงเรียน/วัดเครือข่ายประชาคมระบบเหมืองฝายชุมชนและท้องถิ่นและ 6) กลุ่มน้ำขนาดใหญ่มีการบริหาร จัดการโดยคณะกรรมการบริหารจัดการกลุ่มน้ำระดับต่างๆสภากลุ่มน้ำสมาชิกสมาคมและราชการ

การจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อการเกษตรของไทยเป็นการจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการ จำเป็นต้องมีการส่งเสริมให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในการบริหารจัดการทรัพยากร การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำต้องสอดคล้องสนับสนุนและไม่ขัดกันกับทรัพยากรอื่นๆที่เกี่ยวข้องและต้องบริหาร จัดการโดยมีการพัฒนาอนุรักษ์ฟื้นฟูและใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสมคำนึงถึงประสิทธิภาพในการจัดการมีความ

โปร่งใสเป็นธรรมมีความยั่งยืนถาวรอย่างมีเอกภาพแบบบูรณาการและสอดคล้องกับแผนพัฒนาผู้นำโดยทำการบูรณาการทรัพยากรน้ำและทรัพยากรอื่นๆได้แก่ป่าไม้ดินและมนุษย์บูรณาการทรัพยากรการบริหารจัดการบูรณาการองค์กรและหน่วยงานบูรณาการด้านปัญหาแผนงาน/โครงการและปัจจัยทางวิชาการและบูรณาการขั้นตอนในกระบวนการบริหารจัดการกลุ่มน้ำ

ภัยพิบัติกับการจัดการของเกษตรกรไทย

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้จัดทำแผนเตรียมรับสถานการณ์ภัยพิบัติด้านการเกษตร ภายใต้กรอบแนวคิด 2P2R ซึ่งเป็นแนวนโยบายของรัฐบาลที่นำมาใช้ในการบริหารจัดการสาธารณภัยของประเทศ โดยเฉพาะการบริหารจัดการป้องกันและแก้ไขปัญหาอุทกภัยของรัฐบาลในช่วงที่ผ่านมา การนำหลักการ 2P2R มาใช้อย่างเป็นรูปธรรม โดยการบูรณาการการทำงานทุกส่วนงานเพื่อให้เกิดการตัดสินใจอย่างรวดเร็วเป็นระบบตั้งแต่ท้องถิ่นจนถึงระดับประเทศ แบ่งออกเป็น 4 หลักการ (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2557 : ออนไลน์) ดังนี้

1. การป้องกัน (Prevention) หมายถึง มาตรการและกิจกรรมต่างๆ ที่กำหนดขึ้นล่วงหน้าทั้งด้านโครงสร้าง และมีใช้ด้านโครงสร้าง เพื่อควบคุมป้องกันมิให้เกิดเหตุหรือลดโอกาสที่อาจก่อให้เกิดสาธารณภัย และลดผลกระทบในทางลบจากสาธารณภัย
2. การเตรียมความพร้อม (Preparedness) หมายถึง มาตรการและกิจกรรมที่ดำเนินการล่วงหน้าก่อนเกิดสาธารณภัย เพื่อเตรียมพร้อมการจัดการในสถานการณ์ฉุกเฉิน ให้สามารถรับมือกับผลกระทบจากสาธารณภัยได้อย่างทันการณ์ และมีประสิทธิภาพ
3. การเผชิญเหตุ (Response) หมายถึง การปฏิบัติกรอย่างทันทีทันใดของหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เมื่อมีภัยพิบัติใดๆ เกิดขึ้น เพื่อให้ความช่วยเหลือเบื้องต้นเกี่ยวกับชีวิต ทรัพย์สิน สุขภาพ และความปลอดภัย ต่อผู้เดือดร้อนอย่างทั่วถึงและรวดเร็ว
4. การฟื้นฟูเยียวยา (Recovery) หมายถึง การฟื้นฟูสภาพเพื่อทำให้สิ่งที่ถูกทำลายหรือได้รับความเสียหายจากสาธารณภัยได้รับความช่วยเหลือ แก้ไขให้คือสู่สภาพเดิมหรือดีกว่าเดิม รวมทั้งให้ผู้ประสบภัยสามารถดำรงชีวิตตามปกติได้โดยเร็ว

ในขณะเดียวกันภาครัฐยังมีมาตรการต่างๆ ออกมาช่วยเกษตรกรเพื่อการจัดการของเกษตรกรไทยทั้งที่ประสบภัยพิบัติและไม่ประสบภัยพิบัติ เช่น โครงการพัฒนาระบบกระจายน้ำบาดาลเพื่อการเกษตรโครงการช่วยเหลือเกษตรกรผู้ประสบภัยแล้ง โครงการการให้ความช่วยเหลือฟื้นฟูเกษตรกรผู้ประสบอุทกภัยหลังน้ำลด เป็นต้น อีกทั้งกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ยังขับเคลื่อนนโยบายที่สำคัญเพื่อส่งเสริมให้เกษตรกรได้พัฒนาการทำเกษตร พัฒนาผลผลิตทางการเกษตรให้มีคุณภาพ (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2561 : ออนไลน์) ดังนี้ 1) ระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ 2) ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร 3) พัฒนาเกษตรกรสู่ Smart Farmer 4) บริหารจัดการพื้นที่เกษตรตามแผนที่การเกษตรเชิงรุก 5) พัฒนา

คุณภาพสินค้าเกษตรสู่มาตรฐาน (GAP) 6) เกษตรอินทรีย์ 7) ตลาดสินค้าเกษตร 8) การส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ 9) แผนการผลิตและการตลาดข้าวครบวงจร 10) การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ 11) การส่งเสริมการเพิ่มมูลค่าสินค้าและการใช้เครื่องจักรกลทางการเกษตรทดแทนแรงงาน 12) การพัฒนาสถาบันเกษตรกรรูปแบบประชารัฐ 13) ธนาคารสินค้าเกษตร 14) การช่วยเหลือด้านหนี้สินสมาชิกสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกร 15) การจัดระเบียบประมงให้เป็นไปตามมาตรฐาน

ในปัจจุบันเกษตรกรได้ปรับเปลี่ยนการทำการเกษตรเพื่อเป็นการลดผลกระทบ หรือเป็นการป้องกันจากการเกิดภัยพิบัติต่างๆ นั้นเกษตรกรเองได้นำหลักการต่างๆ มาใช้โดยการดำเนินงานนั้นอาศัยหลักการ 2P มาใช้ คือ การป้องกัน (Prevention) และการเตรียมความพร้อม (Preparedness) คือทั้งนี้เป็นการบูรณาการทั้ง 2 หลักการไปพร้อมกันในระบบเดียว ทั้งการป้องกันและเตรียมพร้อม เกษตรกรได้ปรับเปลี่ยนวิธีการทางการทำการเกษตรแบบเดิม โดยมีการวางแผนปรับเปลี่ยนการทำการเกษตรลดลงเพื่อให้สอดคล้องกับปัจจัยต่างๆ ที่มีอยู่ เป็นการทำการเกษตรเพื่อเน้นคุณภาพมากกว่าปริมาณ หรือสอดคล้องกับปัจจัยการผลิตที่มีอยู่โดยเฉพาะทรัพยากรน้ำ โดยมีการปรับรูปแบบใหม่ คือ การขุดสระเพื่อกักเก็บน้ำในฤดูฝนเพื่อเอาไว้ใช้ในฤดูแล้ง และยังทำแนวคันดินเพื่อลดปัญหาและน้ำท่วมอีกทั้งปรับการทำการเกษตรเป็นแบบ โคก หนอง นา หรือ เกษตรแบบทฤษฎีใหม่ เป็นต้น นอกจากนี้แล้วเกษตรกรบางรายได้ปรับเปลี่ยนการทำการเกษตรเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบัน โดยที่เกษตรกรจะมุ่งถึงการทำการผลิต เพื่อสร้างความพอเพียงให้ครอบครัวเกษตรกรเอง และเป็นฐานในการพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยไม่จำกัดว่าจะทำการผลิตรูปแบบใด ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมทางสังคมเศรษฐกิจของแต่ละชุมชน ดังนี้

1. เกษตรแบบยังชีพ (subsistence agriculture) เป็นการทำการเกษตรที่มีได้มุ่งหวังผลิตเพื่อการจำหน่ายแต่มุ่งหวังผลผลิตเพื่อเป็นแหล่งอาหารใช้ในครอบครัว อาจมีการแลกเปลี่ยนผลผลิตกันบ้าง โดยเป็นการผลิตโดยใช้พันธุ์ที่มีอยู่ ใช้ปัจจัยที่หาได้ในท้องถิ่นเป็นหลัก

2. เกษตรผสมผสานแบบประณีตเป็นการใช้พื้นที่ทางการเกษตรที่มีอยู่เดิมมาเพิ่มกิจกรรมให้มากกว่าเดิมตั้งแต่ 2 ชนิดขึ้นไป อาจเป็นการปลูกพืชหรือเลี้ยงสัตว์ เป็นการลดความเสี่ยงที่เกิดจากราคาผลผลิตตกต่ำหากปลูกพืชเพียงอย่างเดียว ซึ่งกิจกรรมในพื้นที่จะต้องผสมผสานเกื้อกูลกัน เช่น ทำนา ทำไร่ ทำสวน และเลี้ยงสัตว์ในพื้นที่เดียวกัน

3. วนเกษตร (agro-forestry) เป็นการทำการเกษตรโดยคำนึงถึงระบบนิเวศของป่าเป็นสำคัญ ให้เกิดความเกื้อกูลกันโดยไม่ทำลายความเป็นป่า หรือสร้างพื้นที่ให้ใกล้เคียงกับความเป็นป่า มีความหลากหลายทางชีวภาพดังเช่นระบบนิเวศของป่า มีรูปแบบตามองค์ประกอบกิจกรรมหลักเช่น ระบบป่าไม้-ปลูกพืชเกษตร ป่าไม้-การทำปศุสัตว์ เกษตร-ป่าไม้-ปศุสัตว์ และป่าไม้-ประมง

4. เกษตรปลอดสารพิษเป็นการทำการเกษตรที่ตระหนักถึงสุขภาพอนามัยของตนเองและผู้บริโภคมากยิ่งขึ้น โดยผลิตภัณฑ์จะปลอดภัยจากสารพิษ เป็นผลผลิตการเกษตรที่ไม่เก็บเกี่ยวก่อนที่สารเคมีที่เป็นพิษจะถูกชะล้างหรือเสื่อมสลายไป เป็นผลผลิตการเกษตรที่ไม่ใช้สารพิษหรือสารเคมีเลยหรือเป็นผลผลิต

การเกษตรที่ผ่านการตรวจสอบของกรมวิชาการเกษตร โดยเกษตรกรได้ควบคุมการใช้สารเคมี ที่เป็นพิษอย่างระมัดระวัง มีความปลอดภัยในการนำไปบริโภค มีสารพิษตกค้างในปริมาณไม่เกินที่กำหนด

5. เกษตรทฤษฎีใหม่เป็นแนวคิดในการทำการเกษตรของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เหมาะกับพื้นที่ขนาดเล็กมี 3 ขั้นตอน

ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 : พออยู่พอกินเป็นเรื่องของการจัดการพื้นที่การเกษตรออกเป็น 4 ส่วน ตามสูตร 30 : 30 : 30 : 10 ตัวอย่างพื้นที่ 15 ไร่ แบ่งเป็น

1) แหล่งน้ำร้อยละ 30 หรือ 3 ไร่ ขุดลึก 4 เมตร เพื่อกักเก็บน้ำในหน้าฝน ป้องกันน้ำไหลหลากท่วมไร่นา และเพื่อใช้น้ำในหน้าแล้งหรือฝนทิ้งช่วง โดยคำนวณว่าพื้นที่เพาะปลูก 1 ไร่ ต้องมีน้ำ 1,000 ลูกบาศก์เมตร

2) ทำนาร้อยละ 30 หรือ 5 ไร่ เพื่อปลูกไว้กินเองหรือเหลือขายเป็นรายได้

3) ปลูกไม้ผลยืนต้น พืชไร่ พืชผัก พืชสมุนไพร และไม้ดอกไม้ประดับ ร้อยละ 30 หรือ 5 ไร่ เพื่อเป็นแหล่งอาหาร ปลูกไม้ใช้สอย และเพิ่มรายได้

4) ที่อยู่อาศัย เลี้ยงสัตว์ และกิจกรรมอื่นๆ ร้อยละ 10 หรือ 2 ไร่

ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2 : รวมพลังเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันเป็นการรวมกลุ่มให้เกิดพลังในการดำรงชีพ การผลิต การตลาด ทำให้เพิ่มอำนาจในการต่อรองราคาในการจำหน่ายผลผลิตได้เมื่อกลุ่มเข้มแข็งก็สามารถสร้างสวัสดิการความเป็นอยู่ของสมาชิกและชุมชน

ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 3 : รวมค้าขายสร้างเครือข่ายเศรษฐกิจชุมชนเป็นการร่วมกับคนภายนอกค้าขาย ประสานประโยชน์ร่วมกัน

6. เกษตรธรรมชาติ (natural farming) เป็นการเกษตรอีกรูปแบบหนึ่งที่เน้นการผลิตโดยใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยไม่เกิดผลเสียต่อสิ่งแวดล้อมเกษตรกรสามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างกลมกลืน

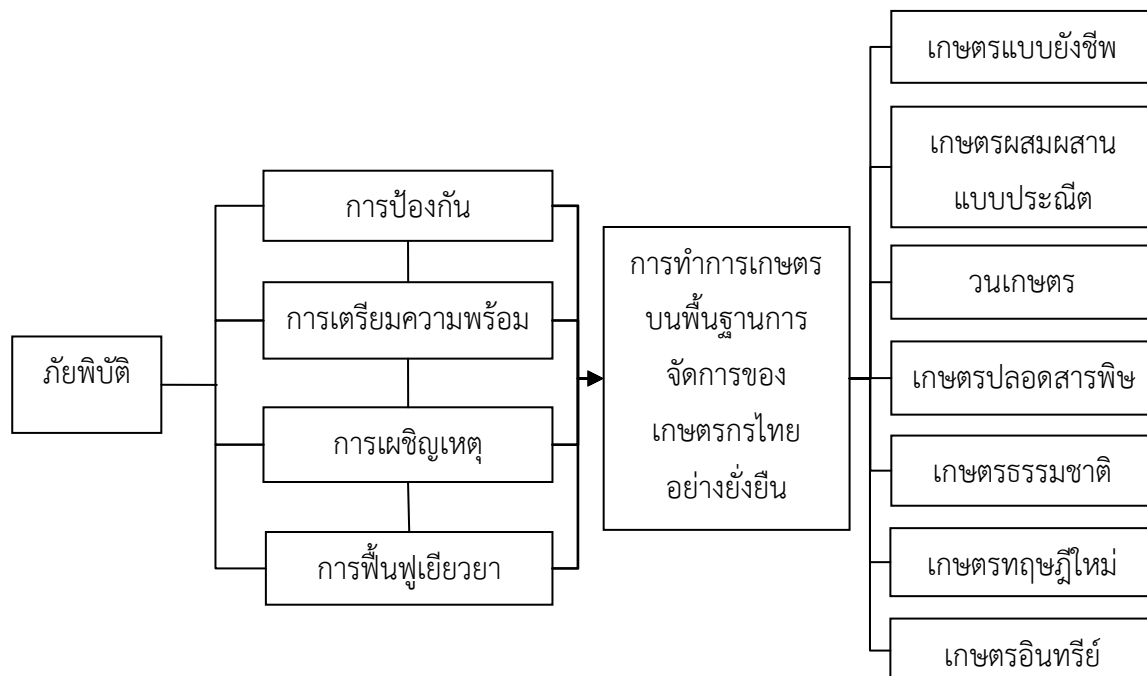
7. เกษตรอินทรีย์ (organic agriculture) ระบบเกษตรอินทรีย์ถือว่าความอุดมสมบูรณ์ของดินเป็นปัจจัยสำคัญของความสำเร็จในการผลิต พืชและสัตว์ป่านิตต่างๆทำหน้าที่ให้มีความหลากหลายทางนิเวศในระบบอินทรีย์ ตัวอย่างเช่น แมลงพาหะถ่ายเรณู ศัตรูธรรมชาติของศัตรูพืชและสัตว์ และจุลินทรีย์ในดิน เป็นส่วนประกอบในระบบนิเวศเกษตร ดังนั้นการมีความหลากหลายทางชีวภาพสูงทำให้เกิดความเข้มแข็งของระบบการเกษตรและการทำการเกษตร ระบบอินทรีย์ยังลดการใช้ปัจจัยจากภายนอกโดยระงับการใช้ปุ๋ยเคมี สารฆ่าศัตรูพืชและสัตว์ และเคมีเกษตร ดังนั้นระบบอินทรีย์จึงถูกออกแบบในการจัดการธรรมชาติเพื่อตั้งใจให้เพิ่มผลผลิตการเกษตรและการต้านทานโรค โดยมุ่งใช้การพึ่งพาศักยภาพตามธรรมชาติของพืช สัตว์ และสภาพภูมิศาสตร์ ให้เกิดผลทางคุณภาพที่ดีที่สุดทุกรูปแบบของการเกษตรและสิ่งแวดล้อม

จะเห็นได้ว่ารูปแบบการทำการเกษตรทั้ง 7 แบบ นั้นในปัจจุบันมีเกษตรกรได้หันมาทำการเกษตรใหม่ ด้วยเพราะได้รับผลกระทบอันเกิดจากภัยพิบัติต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาการเกิดอุทกภัยปัญหาภัยแล้ง และ

ปัญหาการเกิดโรคและแมลงศัตรูพืชระบาดดังนั้นเกษตรกรจึงได้ปรับปรุงแบบการทำเกษตรใหม่ มีการวางแผนการปลูกพืชใหม่ ไม่ทำการเกษตรเชิงเดี่ยว แต่เป็นการเกษตรแบบผสมผสาน ทั้งนี้ก็เพื่อลดผลกระทบที่เกิดจากภัยพิบัติต่างๆ อีกทั้งยังเป็นการป้องกัน และเตรียมความพร้อมด้วย เช่น การทำการเกษตรของนายอำนาจ สงวนสิน บ้านวังประดู่ ตำบลวังพิกุล อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก (สัมภาษณ์นายอำนาจ สงวนสิน โดยรายการสามอาชีพ เพื่อมนุษยชาติ “กิจกรรม เอามื้อ เอาม่วน” วันที่ 21 ธ.ค. 2562) (อำนาจ สงวนสิน, 2562 : ออนไลน์) ได้ทำการเกษตรแบบ “โคก หนอง นา โมเดล” ซึ่งเป็นการทำการเกษตรตามแบบโมเดลที่สถาบันเศรษฐกิจพอเพียงและมูลนิธิสิริธรรมธรรมชาติได้นำพระราชดำรัสของในหลวงรัชกาลที่ 9 ในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่มาใช้บริหารจัดการน้ำและพื้นที่ทำการเกษตร ซึ่งนายอำนาจ สงวนสิน ได้ปรับพื้นที่การทำนาตนเองบนพื้นที่ 15 ไร่ เป็นโคก หนอง นา โมเดล ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2559 โดยได้เริ่มขุดบ่อเอาดินมาถมเป็นคันบ่อหรือเป็นโคกให้สูงจากพื้นที่เดิมประมาณ 2 เมตร เพื่อใช้ในการกักเก็บน้ำไว้ทำนาและเลี้ยงปลา และขุดคลองไส้ไก่เพื่อเป็นทางใช้สำหรับเติมน้ำในบ่อใหญ่ มีการปลูกต้นไม้ยืนต้น เช่น ยางนา ประดู่ สัก มะพร้าว กล้วย เป็นต้น และได้แบ่งพื้นที่ไว้สำหรับปลูกบ้านและทำนา อีกด้วย อีกทั้งยังเป็นต้นแบบให้ประชาชนในพื้นที่ในการทดลองและเปรียบเทียบ เช่น พื้นที่นา 2 ไร่ ทำการปลูกข้าวกระดังงา โดยให้นายสมบัติ ซึ่งเป็นเพื่อนบ้าน มาหวานให้ ซึ่งจะให้เปรียบเทียบกับของที่ตนเองปลูกบนที่นา 1 ไร่ หวานข้าว 30 กิโลกรัม เมื่อถึงฤดูเก็บเกี่ยวโดยเทียบผลผลิตที่ได้แล้ว ผลผลิตที่เก็บเกี่ยวจากที่นา 2 ไร่ได้ข้าว 1 ตัน ซึ่งใกล้เคียงกับที่นาของนายสมบัติ 1 ไร่ ที่ได้ผลผลิตประมาณ 50-60 ถัง ทั้งนี้เพื่อให้เป็นแบบอย่างของชุมชนเพื่อปรับเปลี่ยนวิธีการทำเกษตรแบบเดิม ซึ่งในปัจจุบันเกษตรกรก็ได้เริ่มปรับเปลี่ยนการทำนาบางส่วนแล้ว เช่น จากเดิมเผาฟางข้าว ก็เลิกเผาฟางข้าว เป็นต้น

นอกจากนี้นายประสิทธิ์ เพ็งหั่วรอดตำบลวัดพริก อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ได้เปลี่ยนพื้นที่นามาปลูกป่าไม้ ตามพระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ปลูกไม้ 3 อย่าง และประโยชน์ 4 อย่างการปลูกพืชผสมผสานนั้นจะมีประโยชน์มากกว่าปลูกพืชเชิงเดี่ยว ซึ่งเป็นไปตามกระแสพระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เมื่อปี พ.ศ. 2519 เรื่องปลูก 3 อย่าง ได้ประโยชน์ 4 อย่าง จึงปรับเปลี่ยนจาก นาข้าวพื้นที่ 11 ไร่ กลายเป็นสวนป่าแบบผสมผสาน มีความหลากหลายทางพันธุ์พืช โดยเริ่มจากการเพาะปลูกตามคันนาก่อนจะเพิ่มพื้นที่เพาะปลูกให้มีปริมาณมากขึ้นโดยพื้นที่ของบ้านนายประสิทธิ์ ได้แบ่งพื้นที่เพาะปลูกเป็นหมวดหมู่ เพื่อให้เกิดความหลากหลาย ให้ต้นไม้พึ่งพากันและกัน โดยปลูกต้นไม้ 3 อย่าง ให้เป็นประโยชน์ต่อระบบนิเวศน์ สร้างความสมบูรณ์และก่อให้เกิดความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่ป่าจนในปัจจุบันได้เป็นป่าไม้ครอบคลุม ซึ่งได้ปลูกไม้ตั้งแต่ พืชสมุนไพร พืชที่ใช้การประกอบอาหาร ไม้เศรษฐกิจ อีกทั้งมีไม้หายากและไม่ประจำถิ่น อีกด้วย

สรุป



จะเห็นได้ว่า ภัยพิบัติเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นประจำทุกปี เป็นปัญหาที่เกิดจากธรรมชาติและเกิดจากการกระทำของมนุษย์ แต่ปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อการทำเกษตรของเกษตรกรส่วนใหญ่ เกิดจากน้ำท่วม ภัยแล้ง หรือเกิดจากโรคและแมลงศัตรูพืชระบาดซึ่งส่งผลกระทบต่อการกระทำของเกษตรกร ขณะเดียวกันภาครัฐได้มีโครงการช่วยเหลือเกษตรกรที่ประสบภัยพิบัติต่าง ๆ มีโครงการช่วยเหลือเกษตรกร เพื่อบรรเทาความเดือดร้อน อีกทั้งกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้จัดทำแผนเตรียมรับสถานการณ์ภัยพิบัติด้านการเกษตร ภายใต้กรอบแนวคิด 2P2R โดยการบูรณาการการทำงานทุกส่วนงานเพื่อให้เกิดการตัดสินใจอย่างรวดเร็ว เป็นระบบ ตั้งแต่ท้องถิ่นจนถึงระดับประเทศ แบ่งออกเป็น 4 หลักการ คือ การป้องกัน (Prevention) การเตรียมความพร้อม (Preparedness) การเผชิญเหตุ (Response) และการฟื้นฟูเยียวยา (Recovery) เพื่อเป็นการวางแผนในการแก้ไขปัญหาให้เกษตรกร โดยมีการวางแผนปรับเปลี่ยนการทำเกษตรลดลงเพื่อให้สอดคล้องกับปัจจัยต่างๆ ที่มีอยู่ เป็นการทำการเกษตรเพื่อเน้นคุณภาพมากกว่าปริมาณ หรือสอดคล้องกับปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ โดยเฉพาะทรัพยากรน้ำ โดยที่เกษตรกรจะมุ่งถึงการใช้การผลิตเพื่อสร้างความพอเพียงให้ครอบครัวเกษตรกรเอง และเป็นฐานในการพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ 1. เกษตรแบบยังชีพ 2. เกษตรผสมผสานแบบประณีต 3. วนเกษตร 4. เกษตรปลอดสารพิษ 5. เกษตรทฤษฎีใหม่ 6. เกษตรธรรมชาติ และ 7. เกษตรอินทรีย์

ขณะเดียวกันพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ในหลวงรัชกาลที่ 9 พระองค์ได้ทรงวางแนวทางการทำเกษตรกรไว้หลายวิธีการ ซึ่งพระองค์มีพระราชดำรัสเกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่ว่า “ให้ทำแบบคนจน” กล่าวคือ การทำแบบที่ชาวบ้านทำตามได้ แม้จะดูไม่หรูหราหรือไม่เข้าหลักวิชาการมากนัก แต่ก็ได้ผลและเป็นที่ยิ่งของประชาชนได้จริง ๆ โดยสร้างรูปแบบการใช้ชีวิตที่มีวินัย ใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างประหยัด ไม่ใช้ทำลายทุกสิ่งทุกอย่างจนไม่เหลืออะไรไว้ให้กับแผ่นดิน ดังนั้นหน่วยงานภาครัฐ องค์กรเอกชน ได้ปรับเปลี่ยนวิธีการทำการเกษตรเป็นหลายรูปแบบ เช่น การทำเกษตรแบบทฤษฎีใหม่ การทำเกษตรแบบผสมผสาน เป็นต้น โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานความพอเพียง

จะเห็นได้ว่าเกษตรกรบางรายได้ปรับเปลี่ยนวิธีการทำการเกษตรใหม่ เช่น การทำการเกษตรของนายอำนาจ สงวนสิน บ้านวังประดู่ ตำบลวังพิรุณ อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น แบบ โคก หนอง นา โมเดล หรือนายประสิทธิ์ เพ็งหิ้วรอตตำบลวัดพริก อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น ได้เปลี่ยนพื้นที่นาปลูกข้าวมาปลูกป่าไม้ แบบปลูกป่า 3 อย่าง และประโยชน์ 4 อย่าง เป็นต้น โดยไม่คำนึงถึงปริมาณของผลผลิต แต่คำนึงถึงคุณภาพของผลผลิตเป็นสำคัญ จึงได้ปรับเปลี่ยนวิธีทำการเกษตรใหม่เพื่อให้สอดคล้องในสถานการณ์ในปัจจุบัน อีกทั้งคำนึงถึงสุขภาพของตัวเองและผู้บริโภค ตามหลัก 3 ป คือ ปลอดภัย ปลอดภัย ปลอดภัย หากเกษตรกรปรับวิธีคิด มีการจัดการที่ดี ไม่ว่าภัยพิบัติจะเกิดขึ้นช่วงใดก็ตาม เกษตรกรก็จะไม่เกิดความเครียด เพราะมีการเตรียมการเพื่อป้องกันหรือลดผลกระทบไว้แล้ว

เอกสารอ้างอิง

- กรมทรัพยากรน้ำ. (2562). ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการบริหารทรัพยากรน้ำแห่งชาติ พ.ศ. 2550. (แก้ไขเพิ่มเติม 2561). กรุงเทพมหานคร: กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2557). แผนเตรียมรับสถานการณ์ภัยพิบัติด้านการเกษตร. ออนไลน์. สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2563. แหล่งที่มา : http://www.plan.doae.go.th/ndrc/work/plan_57.pdf
- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2561). สรุปสาระสำคัญโครงการตามนโยบายสำคัญ (Agenda) 15 โครงการ. ออนไลน์. สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2563. แหล่งที่มา : <https://www.opsmoac.go.th/satundwl-files-401291791018>
- ชูวงศ์ อุบลีและคณะ. (2555). การพัฒนาศักยภาพของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองจันทบุรีลำ 184 ไร่ การจัดการภัยพิบัติ. รายงานวิจัยชุมชน. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า.
- ประสิทธิ์ ประครองศรี. (2551). ศูนย์วิจัยและพัฒนาการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- วันชัย มีชาติ. (2557). การบริหารองค์การ. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด สามลดา.
- อำนาจ สงวนสิน. (2562). สามอาชีพ เพื่อมนุษยชาติ กิจกรรม เอามื้อ เอาม่วน. ออนไลน์. สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2563. แหล่งที่มา : <https://www.facebook.com/watch/?v=2527256414048544>

การบูรณาการพุทธธรรมในการพัฒนาก้าวหน้าของเกษตรทฤษฎีใหม่

Integrating Buddhism and Progressive Development with New Theory of Agriculture

พระมหาก้องไพร สาคร (เกตุสาคร) และ พระครูสุธีคัมภีรญาณ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Phramaha Kongpai Sākaro (Ketsakorn) and Phrakhru Sudhikhambhirayan

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, KhonKaen Campus, Thailand

Corresponding Author, E-mail : mail : Kong_0059@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ที่ศึกษาการบูรณาการพุทธธรรมในการพัฒนาก้าวหน้ากับเกษตรทฤษฎีใหม่ ที่มีจุดมุ่งหมายบริหารจัดการทรัพยากรดินและน้ำเพื่อการเกษตร ในที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทำให้เกษตรกรสามารถเลี้ยงตัวเอง มีรายได้ไว้ใช้จ่ายในครอบครัว มีอาหารไว้สำหรับบริโภคตลอดปี เป็นการลดความเสี่ยงไม่ให้เกิดความเสียหายเมื่อตลาดหรือสภาพแวดล้อมเกิดความแปรปรวนหรือเกิดวิกฤติขึ้น เป็นกระบวนการผลิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง ยึดหลักการพึ่งพาตนเอง ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ มีการวางแผนการดำเนินการอย่างเป็นระบบ ประสานสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นในชุมชน ทั้งนี้ การนำหลักเกษตรทฤษฎีใหม่ไปใช้จะต้องมีความรู้ความเข้าใจที่ชัดเจน รู้จักยืดหยุ่น สามารถนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมในแต่ละพื้นที่ได้ การบูรณาการหลักพุทธธรรมด้วยหลักในการพัฒนาก้าวหน้ากับเกษตรทฤษฎีใหม่ด้วยหลักสัปปุริสธรรม 7 ทำให้เกิดผล ได้แก่ ใช้ชีวิตด้วยความพอดี รู้จักประมาณ มีจิตใจเยือกเย็น รู้จักรอคอย รู้จักความเป็นไปของชุมชนที่ตนอยู่ว่า มีวัฒนธรรม ความเชื่ออย่างไร รู้จักให้เกียรติเคารพในความคิดเห็นของผู้อื่น

คำสำคัญ: การบูรณาการ; พุทธธรรม; เกษตรทฤษฎีใหม่

Abstracts

This article is a presentation. Integrating Buddhist Dharma in Progressive Development and Agricultural Theory New with the aim of managing soil and water resources for agriculture. In the smallest land for maximum benefit Enable farmers to support themselves Have income to spend in the family With food for consumption throughout the year It is the average risk of not causing damage when the market or the environment fluctuates or crises. It is a production process with sufficient economy. Stick to the principles of self-reliance Does not destroy the natural environment There is a systematic action plan. Coordination and strengthening in the community. However, the application of the new agricultural theory must have a clear understanding Know how to be flexible Can be adjusted to suit each area Integrating Buddhist principles with principles of progressive development with new agricultural theories as well. The principle of the Sappurisdhamma 7 is effective, including living a life that is well-known, having a cool mind, waiting to know the possibility

* วันที่รับบทความ: 26 กรกฎาคม 2563; วันที่แก้ไขบทความ 25 สิงหาคม 2563; วันที่ตอบรับบทความ: 26 สิงหาคม 2563

Received: July 26, 2020; Revised: August 25, 2020; Accepted: August 26, 2020

of the community in which he has that culture and belief. Recognize, respect and respect the opinions of others

Keywords: Integration; Buddhism; New Theory Agriculture

บทนำ

แนวคิดในการพัฒนาประเทศตามแนวเศรษฐกิจกระแสหลัก (Main Stream Economy) แม้จะก่อให้เกิดผลสำเร็จหลายด้าน แต่ในขณะเดียวกันย่อมก่อให้เกิดผลอันไม่พึงปรารถนาต่อประชาชนทั้งในด้านชีวิตความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ค่านิยม ทรัพยากรธรรมชาติรวมถึงปัญหาอื่นที่สำคัญอีก เช่น กรณีปัญหาภาวะเศรษฐกิจฟองสบู่แตก ในปี 2540 อันทำความวิฤติและหายนะมาสู่ประเทศชาติครั้งสำคัญที่สุดครั้งหนึ่ง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2545: 14) ซึ่งเดิมทีนั้นแนวความคิดนี้เริ่มต้นขึ้นโลกตะวันตกแล้วเผยแพร่มาสู่โลกตะวันออก หลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา ก่อให้เกิดผลกระทบในด้านลบที่ไม่พึงปรารถนาที่สำคัญ คือ การพัฒนาทำให้เกิดช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนมากยิ่งขึ้น ทรัพยากรธรรมชาติและสุขภาพอนามัยของคนในสังคมเสื่อมโทรมลง คนจนไม่สามารถที่จะพัฒนาตนเองได้ มีการแข่งขันทางธุรกิจมากขึ้น สังคมเปลี่ยนจากเกษตรมาสู่อุตสาหกรรม เปลี่ยนจากการทำมาหากิน มาทำมาหาเงินเปลี่ยนจากการพึ่งพาธรรมชาติ มาพึ่งพาตลาด ทำให้วิถีชีวิตในชุมชนชนบทเกิดความเปลี่ยนแปลงและซับซ้อนมากยิ่งขึ้น (ดลพัฒน์ ยศธร, 2542: 30)

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ทรงตระหนักถึงปัญหาทุกข์สุขของพสกนิกรชาวไทยเหล่านี้ดี พระองค์จึงทรงงานหนักตรากตรำเพื่อความผาสุกและประโยชน์สุขแห่งปวงพสกนิกรมาโดยตลอด ทรงอุทิศพระวรกาย พระสติปัญญา และในบางโอกาสได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ ดำเนินโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ นับได้กว่า 3,000 โครงการ (มบุญ มุกขประดิษฐ์, 2542: 17) โดยองค์ความรู้ที่เกิดจากโครงการเหล่านี้ รวมแล้ว เรียกว่าศาสตร์ของพระราชา ซึ่งโครงการต่างๆ เหล่านี้ตั้งอยู่บนหลักของความพออยู่ พอกิน และควมมีชีวิตอยู่ที่เหมาะสม พอเพียงรู้เท่าทันความเป็นไปและความเป็นจริงของโลก รู้จักประสานกลมกลืนกับธรรมชาติ และใช้ธรรมชาติเท่าที่จำเป็นและก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดโดยไม่ทำลายเบียดเบียนทั้งมนุษย์และธรรมชาติโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินั้น ๑๖๖ โครงการอยู่เกี่ยวกับเรื่องของการพัฒนาปัจจัยการผลิตต่าง ๆ เช่น ดิน น้ำ ที่ทำกิน พืช ความรู้พื้นฐานด้านการเกษตรกรรม การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การรวมกลุ่มเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับปัจเจกบุคคลและสังคม และการสร้างความเข้มแข็งให้กับจิตใจ (มบุญ มุกขประดิษฐ์, 2547: บทคัดย่อ) และหนึ่งในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินั้น คือโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ ซึ่งเป็นโครงการ ที่พระองค์เห็นปัญหาหลักของเกษตรกรในอดีตจนถึงปัจจุบันที่สำคัญ คือ การขาดแคลนน้ำเพื่อเกษตรกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตพื้นที่อาศัยน้ำฝนซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนใหญ่ของประเทศและส่วนมากเป็นนาข้าวและพืชไร่ นอกจากนี้ยังมีความเสี่ยงกับความแปรปรวนของสภาพดิน ฟ้า อากาศ และฝนทิ้งช่วง แม้ว่าจะมีการขุดบ่อหรือสระเก็บน้ำไว้ใช้บ้างแต่ก็ไม่มีความแน่นอน มีปัจจัยอื่น ๆ ที่เป็นปัญหาให้มีน้ำใช้ไม่เพียงพอ รวมทั้งระบบการปลูกพืชไม่มีหลักเกณฑ์ใด ๆ

และส่วนใหญ่ปลูกพืชเชิงเดี่ยว ด้วยเหตุนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงได้พระราชทาน“ทฤษฎีใหม่” มาใช้เป็นรูปแบบในการบริหารจัดการที่ดินและน้ำเพื่อการเกษตรในที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุด (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2555: 26)

จากโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่าง ๆ ดังกล่าวมานั้น ล้วนแล้วแต่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม แต่กลับพบว่า ในทางปฏิบัติจริง มีเกษตรกรจำนวนมาก ยังไม่ได้มีความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง พอที่จะนำหลักธรรมต่าง ๆ มาใช้อย่างจริงจัง ปัญหาสำคัญของชาวบ้านวันนี้คือ การขาดความมั่นคงในชีวิต ไม่มีระบบสวัสดิการ ไม่มีหลักประกันในชีวิต บางคนมีลูกหลานได้พอพึ่งพิงอาศัยได้ แต่หลายคนต้องอยู่อย่างโดดเดี่ยวเดียวดายเผชิญกับชีวิตที่โหดร้ายตามลำพัง ชีวิตในชุมชนซึ่งเคยพึ่งพาอาศัยกัน ก็เปลี่ยนไปเป็น ต่างคนต่างอยู่ ต่างคนต่างดิ้นรน ปากกัดตีนถีบเพื่อแก้ปัญหาการหาหากิน ปัญหานี้สิน ชีวิตปราศจากระบบระเบียบอะไรมากกว่าการหาเงิน และพากันแยกย้ายเข้าสู่ตัวเมือง ไปต่างที่ ต่างถิ่น พ่อแม่ลูกต้องแยกกันอยู่ แยกกันเดิน จึงเป็นชีวิตที่ขาดภูมิคุ้มกัน เมื่อสังคมเปลี่ยนไป การพัฒนาสมัยใหม่ได้ทำลายความสัมพันธ์ดังกล่าวแทบหมดสิ้น เป็นการพัฒนาที่คล้ายกับโรคชนิดหนึ่งที่ทำลายภูมิคุ้มกันของตนเอง ของวิถีชีวิตชุมชน และทำให้คนตายในที่สุด สะท้อนให้เห็นถึงการแก้ปัญหาที่ไม่ยั่งยืนอย่างแท้จริง จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องกลับมาทบทวนว่า ถึงเวลาแล้วหรือยัง ที่เราจะต้องนำหลักเกษตรทฤษฎีใหม่มาใช้อย่างจริงจัง และน้อมนำหลักพุทธธรรมที่สัมพันธ์กับขั้นตอนของเกษตรทฤษฎีใหม่มาประยุกต์ใช้เพื่อให้เป็นหลักการพัฒนาก้าวหน้าวิถีชีวิตของเกษตรกร อันจะเป็นแนวทางสำคัญสำหรับยึดเหนี่ยวระบอบจิตใจให้อยู่หนทางแห่งความดีงาม ด้วยปัญญารู้เท่าทันโลก มีคุณภาพและความมั่นคงในชีวิต มีความสุข ประกอบอาชีพเกษตรกรรมโดยไม่เบียดเบียนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ภายใต้หลักเกษตรทฤษฎีใหม่อย่างยั่งยืนโดยใช้ชีวิตอย่างพอเพียง ไม่ต้องหลงไปกลับกระแสทุนนิยมในยุคปัจจุบัน

เกษตรทฤษฎีใหม่

“ทฤษฎีใหม่” จึงเป็นหลักและวิธีการพื้นฐานสำหรับเกษตรกร ซึ่งอาจรวมไว้ในบริบทของเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริได้ เดิมที “ทฤษฎีใหม่” มองดูคล้ายกับเป็นวิธีการหรือมาตรการ ในด้านเทคนิคเชิงปฏิบัติของการใช้ประโยชน์สูงสุด จากพื้นที่เกษตรกรรมขนาดเล็ก ที่เฉลี่ยของเกษตรกรใช้เป็นที่ทำกินทั่วประเทศ คือประมาณไม่มากกว่า 15 ไร่ และภายในพื้นที่เกษตรกรรมอันจำกัดนี้ จะถูกแบ่งเป็นสัดส่วนตามความจำเป็น และความสำคัญเพื่อสร้างผลผลิต โดยมีนาข้าวขนาดเล็กเป็นหลักสำคัญเหตุผลง่าย ๆ ในเฉพาะประเด็นเรื่องข้าว ก็คือ คนไทยทุกคนต้องบริโภคข้าว ข้าวคือสิ่งจำเป็นที่สุดในการครองชีวิตมีข้าวสำรองในครัวเรือน ก็คือมีอาหารสำหรับบริโภค และแม่ในสภาพที่ยากแค้นที่สุด คือ ไม่มีเงินออมไว้ซื้ออาหารเลยก็ตาม แต่การมีข้าวเป็นหลัก ก็สามารถเก็บพืชผักอื่นและปศุสัตว์ เช่น หมู ไก่ เป็ด เป็นอาหารเลี้ยงตนและครอบครัวได้ต่อเมื่อมีมากเกินพอจึงนำไปจำหน่ายแลกเปลี่ยนกันในชุมชนนั้น เมื่อมีนาข้าวเป็นหลัก สำหรับการปลูกข้าวแล้ว สิ่งสำคัญที่สุด ต่อมาก็คือต้องมี “น้ำ” เพื่อนำมาเพาะและการเพาะปลูก ดังที่มีพระราชดำรัสอยู่เสมอ

ว่าสำคัญคือ ต้องมี น้ำ น้ำ คือชีวิต ไม่มีไฟยังพออยู่ได้ แต่หากขาดน้ำ ชีวิตก็อยู่ไม่ได้ (มณูญ มุกข์ประดิษฐ์, 2539: 67) หลักการแนวคิดดังกล่าว เป็นวิธีการทาเกษตรพื้นฐาน ไม่ซับซ้อน แต่แฝงไปด้วยแนวคิดการดำรงชีวิตด้วยการพึ่งพาตนเอง มีการบริหารจัดการพื้นที่ทำกินอย่างเป็นระบบไม่ต้องรอคอยความช่วยเหลือจากทางราชการเพียงอย่างเดียว ดังที่พระองค์มีดำรัสไว้ว่าทฤษฎีใหม่นี้ มีไว้สำหรับป้องกันความขาดแคลนในยามปกติก็จะทำให้มีรายได้มากขึ้น ในยามที่มีอุทกภัย ก็สามารถที่จะฟื้นตัวได้เร็ว โดยไม่ต้องให้ทางราชการไปช่วยเหลือมากเกินไป ทำให้ประชาชนมีโอกาสพึ่งตนเองได้อย่างดี ฉะนั้น จึงได้สนับสนุนให้มีการปฏิบัติตามทฤษฎีใหม่ (ราสี บุรุษรัตนพันธุ์, 2543 : 50) ที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิตผลที่สุด พระองค์ได้เสนอสูตร 30: 30: 30:10 คือการแบ่งพื้นที่ทำกินออกเป็น 4 ส่วน โดยอาศัยสูตร 30: 30: 30:10 ได้แก่ ...30 แรก ประมาณ 3-4 ไร่ ในกรณีที่ประมาณ 15 ไร่ ต้องขุดสระน้ำ 30 ที่สอง ต้องปลูกไม้ผลยืนต้น ผักหญ้าต่าง ๆ ใช้อุปโภคด้วย ขายเป็น 30 ถัดไปปลูกข้าว อีก 10 % เป็นเรื่องของโครงสร้างถนนหนทาง บ้านเรือนที่อยู่อาศัย (สุเมธ ตันติเวชกุล, 2543: 95)

ดังนั้น “ทฤษฎีใหม่” จึงเป็นแนวคิดที่นำไปสู่การปฏิบัติที่มีลักษณะง่าย ๆ ไม่สลับซับซ้อน อันเป็นลักษณะเด่นชัดของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริโดยทั่วไป คือ “ต้องง่าย” และนำไปปฏิบัติได้จริงจะไม่ทรงโปรดอะไรที่เป็นศาสตร์ยาก ๆ และนำไปปฏิบัติได้ยาก โดยมีการบริหารจัดการและจัดแบ่งที่ดินแปลงเล็กออกเป็นสัดส่วนที่ชัดเจน เพื่อประโยชน์สูงสุดของเกษตรกร ซึ่งไม่เคยมีใครคิดมาก่อน มีการคำนวณโดยหลักวิชาการเกี่ยวกับปริมาณน้ำที่จะกักเก็บให้พอเพียงต่อการเพาะปลูกได้ตลอดปี และมีการวางแผนที่สมบูรณ์แบบสำหรับเกษตรกรรายย่อย โดยพระองค์ทรงแบ่งขั้นตอนการทำทฤษฎีใหม่ไว้ เป็น 3 ขั้นตอน ได้แก่

1.1 เกษตรทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 ขั้นต้น (การผลิต) ทฤษฎีใหม่ขั้นที่หนึ่ง เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการผลิต หลักพื้นฐานที่สำคัญที่จะปฏิบัติตามทฤษฎีใหม่ขั้นที่หนึ่งนี้ คือ เกษตรกรหรือเจ้าของที่ดินต้องมีพื้นที่ทำมาหากินแปลงเล็ก ๆ หรือค่อนข้างจำกัด ไม่เกิน 15 ไร่ ทั้งนี้ สถานะพื้นฐานของเกษตรกร คือ มีพื้นที่น้อยค่อนข้างยากจน อยู่ในเขตเกษตรน้ำฝนเป็นหลัก โดยในขั้นที่ 1 นี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างเสถียรภาพของการผลิต เสถียรภาพด้านอาหารประจำวัน ความมั่นคงของรายได้ ความมั่นคงของชีวิต และความมั่นคงของชุมชนชนบทเป็นเศรษฐกิจพึ่งตนเองมากขึ้น ทั้งนี้ต้องอาศัยความขยัน มานะ อดทน รวมถึงต้องรู้ รักสามัคคี ในท้องถิ่นของตนเอง มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

1.2 เกษตรทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2 ขั้นกลาง (การรวมพลัง)

เมื่อเกษตรกรเข้าใจในหลักการและได้ปฏิบัติในที่ดินของตนจนได้ผลผลิตแล้ว ก็ต้องเริ่มก้าว ไปสู่ขั้นที่สอง คือให้เกษตรกรรวมพลังกันในรูปกลุ่มหรือสหกรณ์ในการที่เข้ามาร่วมแรงร่วมใจกันดำเนินการในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1) การผลิต เกษตรกรจะต้องร่วมมือในการผลิตโดยเริ่มตั้งแต่ ขึ้นเตรียมดิน การหาพันธุ์พืช ปุ๋ย การหาน้ำและอื่น ๆ เพื่อการเพาะปลูก

2) การตลาด เมื่อมีผลผลิตแล้ว จะต้องเตรียมการต่าง ๆ เพื่อการขายผลผลิตให้ได้ประโยชน์ สูงสุด เช่น การเตรียมลานตากข้าวร่วมกัน การจัดหาผู้รวบรวมข้าว เตรียมหาเครื่องสีข้าวตลอดจน การรวมตัวกันขายผลผลิตให้ได้ราคาดีและเป็นการลดค่าใช้จ่ายลงด้วย

3) ความเป็นอยู่ เกษตรกรจะต้องมีความเป็นอยู่ที่ดีพอสมควร โดยมีปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต เช่น อาหารการกินต่าง ๆ กะปิ น้ำปลา เสื้อผ้าที่พอเพียง

4) สวัสดิการ ในแต่ละชุมชนควรมีสวัสดิการและบริการที่จำเป็น เช่น มีสถานอนามัยเมื่อยามป่วยไข้ หรือมีกองทุนไว้ให้กู้ยืมเพื่อประโยชน์ในกิจกรรมต่าง ๆ

5) การศึกษา มีโรงเรียนและชุมชนมีบทบาทในการส่งเสริมการศึกษา เช่น มีกองทุนเพื่อการศึกษาเล่าเรียนให้แก่เยาวชนของชุมชนเอง

6) สังคมและศาสนา ชุมชนควรเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาสังคมและจิตใจ โดยมีศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชน กิจกรรมทั้ง 6 กิจกรรมดังกล่าวข้างต้น จะต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง อาทิ ส่วนราชการ องค์กรเอกชน มูลนิธิต่าง ๆ ตลอดจนสมาชิกในชุมชนด้วย

1.3 เกษตรทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 3 ก้าวหน้า (การร่วมมือกับแหล่งทุน)

เมื่อดำเนินการผ่านพ้นขั้นที่สองแล้ว เกษตรกรจะมีรายได้ดีขึ้นฐานะมั่นคงขึ้น เกษตรกรหรือ กลุ่มเกษตรกรก็ควรพัฒนาก้าวหน้าไปสู่ขั้นที่สามต่อไป คือการติดต่อประสานงานเพื่อจัดหาทุนหรือ แหล่งเงินทุน เช่น ธนาคารพาณิชย์ องค์กรการเงิน รวมถึงบริษัทห้างร้านเอกชน เช่น บิมน้ำมันร้านขายปุ๋ย เป็นต้น เข้ามาช่วยในการทำธุรกิจ การลงทุนและพัฒนาคุณภาพชีวิต ทั้งนี้ฝ่ายเกษตรกรและ ฝ่ายธนาคารกับบริษัทจะได้รับประโยชน์ร่วมกัน กล่าวคือ 1) เกษตรกรขายข้าวได้ในราคาสูง ไม่ถูกกดราคา 2) ธนาคารกับบริษัทสามารถซื้อข้าวบริโภคในราคาต่ำ ซื้อข้าวเปลือกโดยตรงจากเกษตรกร และนามาสีเอง 3) เกษตรกรซื้อเครื่องอุปโภคบริโภคได้ในราคาต่ำ เพราะรวมกันซื้อเป็นจำนวนมาก (เป็นร้านสหกรณ์ ซื้อในราคาขายส่ง) 4) ธนาคารกับบริษัทจะสามารถกระจายบุคลากร เพื่อไปดำเนินการในกิจกรรมต่าง ๆ ให้เกิดผลดียิ่งขึ้น มีกองทุนเพื่อการศึกษาเล่าเรียนให้แก่เยาวชนของชุมชนเอง ซึ่งทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 3 จัดว่าเป็นความพอเพียงในระดับเครือข่าย จัดเป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า ที่เน้นถึงการรวมกลุ่มในแนวราบในลักษณะของเครือข่ายวิสาหกิจ เพื่อการพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขัน มีการติดต่อประสานความร่วมมือระหว่างกลุ่มธุรกิจต่าง ๆ กับหน่วยอื่น ๆ ในสังคม ก่อให้เกิดการพัฒนาภายใต้รูปแบบของการพึ่งพิงอิงกัน สงเคราะห์เกื้อกูลมีจริยธรรม มีความสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม หรือบรรษัทภิบาล ร่วมกันทำให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในเครือข่ายได้รับประโยชน์กันโดยถ้วนหน้า

“ทฤษฎีใหม่” มีความลึกซึ้งและเป็นแก่นแห่งการพัฒนาอย่างแท้จริง ไม่ใช่เพียงเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการเกษตรเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวเนื่องกับ ชุมชน เกี่ยวเนื่องกับชนบท เกี่ยวเนื่องกับการผลิต เกี่ยวเนื่องกับวิทยาศาสตร์ เกี่ยวเนื่องกับธรรมชาติ เกี่ยวเนื่องกับการปกครอง เกี่ยวเนื่องกับการรวมตัวของสมาชิกครอบครัว และที่สำคัญที่สุดคือ เกี่ยวเนื่องกับวิถีคิดและจิตสำนึกของคน ทั้งนี้ เพราะปรัชญาแห่งทฤษฎีใหม่

เป็นปรัชญาที่ว่าด้วยการ พัฒนาอย่างสมบูรณ์ที่สุด เป็นการมองสังคมอย่างองค์รวมไม่แยกการพัฒนาออกจากกัน

ความสัมพันธ์ระหว่างพุทธธรรมกับเกษตรทฤษฎีใหม่

การทำเกษตรทฤษฎีใหม่นั้น จะจำเป็นต้องมีหลักพุทธธรรมที่มีลักษณะของการพึ่งพาตนเอง มีเคารพในธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การมีระเบียบวินัยในตัวเอง การพึ่งพาอาศัยกัน และการแสวงหาความรู้ เพื่อการมีปัญญาในการดำเนินชีวิตให้มีความก้าวหน้า และมีความสอดคล้องกับขั้นตอนของเกษตรทฤษฎีใหม่ คือ ขั้นตอนการผลิต ที่เน้นการพึ่งพาตนเอง โดยจะต้องนำหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการพึ่งพาตนเองเข้ามาส่งเสริม ขั้นการรวมพลังที่ต้องอาศัยหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการประสานน้ำใจเชื่อมโยงให้คนหมู่มาก มีพลังสามัคคีเข้ามาส่งเสริม และ ขั้นการก้าวหน้าพัฒนา ที่ต้องอาศัยหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาตนเองและชุมชนให้มีความก้าวหน้ามาส่งเสริม ซึ่งผู้เขียนได้ทำหลักสัปปุริสธรรม 7 ที่ส่งเสริมด้านการพัฒนาก้าวหน้า เป็นหลักธรรมที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาชีวิตมนุษย์ โดยความหมายของหลักธรรมหมวดนี้ หมายถึง ธรรมของคนดี มีรายละเอียดดังต่อไปนี้ (อง. สดตก. (ไทย) 23/68/143-146.) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 143-146).

1. หลักธัมมัญญตา ในหลักการทางพระพุทธศาสนา หมายถึง รู้เหตุแห่งความเสื่อมและความเจริญ รู้จักเหตุ รู้หลักการ รู้งาน รู้หน้าที่ รู้ระเบียบแบบแผนที่มีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินงาน เช่น รู้จักว่า สิ่งที่ต้องทำมีวิธีการหรือกระบวนการอย่างไร รู้จักว่าเรื่องนั้น ๆ มีที่มาที่ไปอย่างไร รู้จักว่า สิ่งนั้น ๆ มีความสัมพันธ์หรือเกี่ยวข้องกันอย่างไร รู้จักว่า ผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำมีสาเหตุมาจากอะไร ฯลฯ โดยเฉพาะ ในหลักของการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ก็เช่นเดียวกัน เกษตรกรเองต้องรู้หลักการหรือหัวใจสำคัญของการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ตามขั้นตอนที่ถูกต้อง รู้เรื่องดิน เรื่องน้ำ เรื่องป่า เรื่องอากาศ สภาพแวดล้อมการบริหารจัดการว่า ทำอย่างไรจึงจะไม่เกิดความเสียหาย และรู้แนวทางว่า จะต้องทำอย่างไร จึงจะประสบผลสำเร็จในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ได้

2. หลักอัตถัญญตา หมายถึง การรู้จักอรรถ รู้ความมุ่งหมาย หรือ รู้จักผล คือ รู้ความหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์ รู้จักผลที่จะเกิดขึ้นสืบเนื่องจากการกระทำ หรือความเป็นไปตามหลักในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่เช่นเดียวกัน ยกตัวอย่างเช่น เกษตรกรมีความรู้เรื่องการทำปุ๋ยหมักอินทรีย์ เมื่อใช้ปุ๋ยเหล่านี้แล้ว จะทำให้ดินอุดมสมบูรณ์ ไม่เสียหายในระยะยาว พืชผักที่ปลูกก็เกิดความสะดวก ปลอดภัย ต่อสุขภาพของตนเอง ครอบครัว และเพิ่มมูลค่าการขายได้ นี่คือการรู้จักผล หรือจุดมุ่งหมายของการทำปุ๋ยหมักอินทรีย์ธรรมชาตินั่นเอง

3. หลักอัตถัญญตา หมายถึง ความเป็นผู้รู้จักฐานะ ภาวะ เพศ กำลัง ความรู้ ความสามารถ ความถนัด และคุณธรรม ของตนว่ามีสภาพอย่างไร แล้วประพฤติปฏิบัติตนให้เหมาะสมและทำการต่างๆ ให้สอดคล้องถูกต้องที่จะสัมฤทธิ์ผล ตลอดจนพร้อมแก้ไขปรับปรุงตนให้เจริญงอกงามถึงความสมบูรณ์อันยิ่งขึ้น

สำหรับหลักอรรถัตถยญาที่ส่งเสริมการทาเกษตรทฤษฎีใหม่นั้น เกษตรกรจะต้องรู้จักกำล้งกาย กำล้งทุนทรัพย์ และกำล้งสติปัญญาของตนเอง ว่ามีมากน้อยเพียงใด ในการที่จะตัดสินใจดำเนินการต่าง ๆ ที่จะไม่ทำให้ตนเองก่อหนี้สินอันเป็นปัญหาที่สร้างความลำบากให้เกิดขึ้นแก่ตนเองและครอบครัว

4. หลักมัตตัตถยญา หมายถึง การรู้จักประมาณ คือ รู้จักประมาณในการใช้จ่ายโยคทรัพย์ ซึ่งหลักธรรมนี้ทำให้ผู้ปฏิบัติรู้จักยั้งยั้งในสิ่งที่ตนมีไม่ทำอะไรเกินตัว จนทำให้ตนเองและผู้อื่นเกิดความเดือดร้อน และสามารถประกอบกิจการงานจนเกิดประสิทธิภาพสูงสุดได้ การรู้จักประมาณตามหลักมัตตัตถยญา ย่อมส่งผลดีให้แก่ผู้ประพฤติปฏิบัติได้มีความสุข ความเจริญ พอเหมาะแก่ฐานะของตนเอง โดยรู้จักความพอดีในการทำงานและความพอเพียงในการดำเนินชีวิต ซึ่งหลักความพอดีนี้ ถือเป็นหัวใจสำคัญของการเกษตรทฤษฎีใหม่

5. หลักกาลัตถยญา หมายถึง การรู้จักกาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่ควรหรือจะต้องใช้ในการประกอบกิจการ ทำหน้าที่การงาน หรือปฏิบัติการต่าง ๆ เช่น ให้ตรงเวลา ให้เป็นเวลา ให้ทันเวลา ให้พอเวลา ให้เหมาะสมเวลา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2545: 210) สำหรับหลักกาลัตถยญาที่ส่งเสริมการทาเกษตรทฤษฎีใหม่นั้น หลักสำคัญคือเกษตรกรจะต้องรู้จักรอคอย หรือรอเวลาเนื่องจากการทาเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชานั้นส่วนใหญ่แล้วจะไม่เห็นผลเร็วทันตา แบบศาสตร์ทันสมัยที่เร่งผลผลิตเก็บและขาย แต่จะต้องอาศัยความอดทนรู้จักรอคอย ไม่ใจร้อน ซึ่งจะส่งผลดีต่อเกษตรกร เช่น ในแง่ของการประหยัดค่าใช้จ่ายเรื่องปุ๋ยเคมี และยาฆ่าแมลง เพราะใช้เกษตรอินทรีย์ ซึ่งจะไม่ให้ผลเร็วเหมือนเคมี แต่มีความปลอดภัยต่อชีวิตและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

6. หลักปริสัตถยญา หมายถึง การรู้จักบริษัท คือ รู้จักชุมชน และรู้จักที่ประชุม รู้กิจริยาที่จะประพฤติต่อชุมชนนั้น ๆ ว่า ชุมชนนั้นเมื่อเข้าไปหา จะต้องทำกิจริยาอย่างนี้ จะต้องพูดอย่างนี้ ชุมชนนี้ควรสงเคราะห์อย่างนี้ ถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งโดยเฉพาะในเวลาที่จะต้องนำเอาหลักเกษตรทฤษฎีใหม่ไปปฏิบัติ จะต้องศึกษาหาข้อมูลพื้นที่ ชุมชน ชาวบ้านว่ามีความเชื่ออย่างไร ดำรงชีวิตแบบไหน เพื่อจะได้เป็นประโยชน์ต่อการนำวิธีการ หรือความรู้ทางเกษตรทฤษฎีใหม่มาปรับใช้ให้เข้ากับชาวบ้าน ชุมชนหรือสภาพแวดล้อมนั้น ๆ อันจะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่โดยตรง

7. หลักบุคคลปริสัตถยญา หมายถึง การรู้จักบุคคล คือ ความแตกต่างแห่งบุคคลว่า โดยอรรถาัยความสามารถ และคุณธรรม เป็นต้น ใคร ๆ ยิงหรือหย่อนอย่างไร และรู้ที่จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้น ๆ ด้วยดีว่าควรจะคบหรือไม่ จะใช้จะตำหนิ ยกย่อง และแนะนำสั่งสอนอย่างไร ในส่วนของหลักบุคคลปริสัตถยญาที่ส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่นั้น จะส่งผลดีให้เกษตรกรรู้จักคบหามิตรที่ดี ต้องประพฤติปฏิบัติตนอย่างไร ให้พอเหมาะ พอดี กับบุคคลอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ควรจะต้องได้รับการเน้นย้ำ คือ หน่วยงานราชการที่จะเข้าไปอบรมให้ความรู้แก่เกษตรกรในเรื่องของเกษตรทฤษฎีใหม่ ที่จะต้องรู้พื้นฐานชีวิตของคนในแต่ละท้องถิ่นว่าเป็นอย่างไร มีความเชื่อทางศาสนาแบบไหน และขีดจำกัดการรับรู้และเข้าใจมีมากน้อยเพียงใด โดยไม่เน้นเพียงแค่ปริมาณคนเท่านั้น แต่จะต้องให้ได้คุณภาพ เมื่อได้คุณภาพก็จะได้เครือข่ายผู้นำที่มีความชำนาญใน

การทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ที่จะเป็นตัวแทนภาครัฐในการกระจายความรู้เหล่านั้นไปสู่เกษตรกรที่สนใจหรือสามารถช่วยแก้ปัญหาของเกษตรกรได้ทันทั่วทั้งที่ โดยไม่ต้องรอความช่วยเหลือจากรัฐเพียงอย่างเดียว (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2545: 210)

การบูรณาการหลักพุทธธรรมในการพัฒนาก้าวหน้าของเกษตรทฤษฎีใหม่

ปัญหาหรืออุปสรรคสำคัญที่สุดของการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวทางพระราชดำรินั้นคือการขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง จึงทำให้เกษตรกรไม่กล้าตัดสินใจที่จะทำตาม ส่วนหนึ่งภาครัฐที่เข้าไปส่งเสริม ขาดทักษะความชำนาญในการถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่ เมื่อถ่ายทอดออกไปเกษตรกรก็ไม่สามารถที่จะนำไปดำเนินการได้อย่างถูกขั้นตอน ส่งผลให้ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ดังนั้นเพื่อให้ได้รับประโยชน์ทั้งภาครัฐและเกษตรกร ผู้วิจัยจึงได้นำเสนอการบูรณาการหลักพุทธธรรมในการพัฒนาก้าวหน้ากับเกษตรทฤษฎีใหม่ มาบูรณาการเข้ากับการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา เพื่อให้เห็นการเชื่อมโยงระหว่างหลักธรรมและการดำเนินการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ในขั้นตอนของการพัฒนาก้าวหน้า โดยผู้วิจัยได้ทำสังเคราะห์และสรุปเป็นประเด็นสำคัญในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1) **รู้ดี รู้ชอบ รู้ใช้** เกษตรกรหรือผู้สนใจทำได้โดยต้องการศึกษาให้หลักทฤษฎีใหม่ให้เข้าถึงแก่นอย่างแท้จริง สามารถนำไตรตรอง หาเหตุ หาผล วิเคราะห์ข้อมูลพื้นที่ ว่าจะต้องนำไปปรับใช้ได้อย่างไรบ้างในขณะเดียวกัน หน่วยงานภาครัฐที่จะสนับสนุนให้เกษตรกรทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ต้องมีความรู้ ความเข้าใจที่ชัดเจน เช่นกันว่า โดยการลงพื้นที่สำรวจลักษณะของสภาพแวดล้อม ความเป็นจริง เพื่อที่จะได้ช่วยแนะนำแก้ไขปัญหาของเกษตรกรได้อย่างถูกต้อง

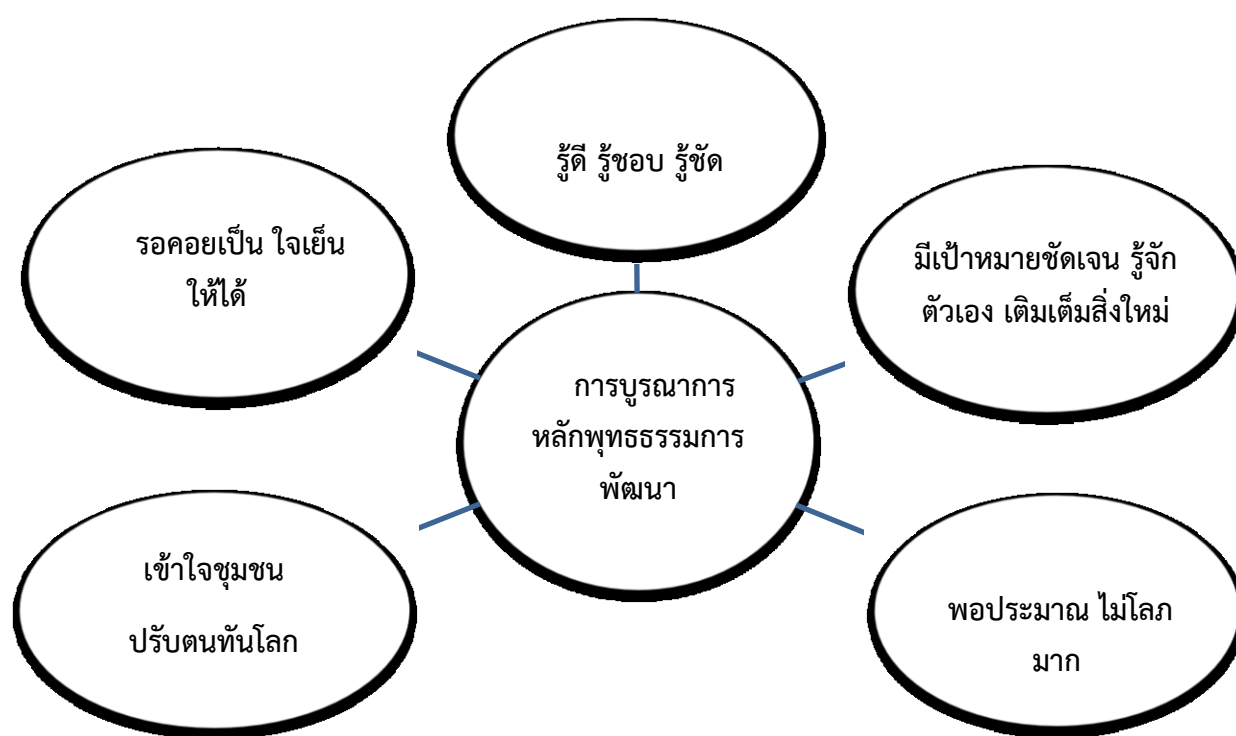
2) **มีเป้าหมายชัดเจน รู้จักตัวเอง เต็มเต็มสิ่งใหม่** เกษตรกรหรือผู้สนใจทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ควรตรวจสอบว่าตนมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการ เรื่อง ดิน น้ำ พืช ตลอดจนโรคระบาดต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นตามมา นอกจากนี้ ควรพิจารณาเรื่อง ที่ดิน เงินทุนและแรงงาน ว่าตนเองมีความพร้อมมากน้อยเพียงใด เพราะเรื่องดังกล่าวมานั้นมีความสำคัญอย่างมาก หากละเลยส่วนนี้ไป ย่อมก่อให้เกิดความเสียหายตามมา จากนั้นจึงหาความรู้เพิ่มเติม และเติมเต็มส่วนที่ขาดหายไปให้ ไม่หยุดนิ่งอยู่กับที่ ต้องก้าวไปข้างหน้าอยู่เสมอ หากมีการอบรมเกษตร หรือพบวิธีการที่น่าสนใจก็ควรจะนำมาทดสอบ หาข้อดี แล้วนำมาปรับใช้กับวิธีการของตน เช่น เรื่องเทคโนโลยีสมัยใหม่ ที่เข้ามาช่วยประหยัดแรงงาน ทำให้การทำเกษตรสะดวกขึ้น เป็นต้น

3) **พอประมาณ ไม่โลภมาก** เกษตรกรหรือผู้สนใจทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ควรรู้จักประมาณในการบริโภคสิ่งต่างๆ ไม่โลภมากจนเกินไป มีความพอดี ไม่ฟุ้งเฟ้อ มีความสุขได้จากสิ่งที่มีในขณะนั้น เช่น เมื่อได้ผลผลิตตามที่ต้องการแล้ว ก็บริโภคแต่พอดี ที่เหลือก็แจกจ่ายหรือจำหน่าย และเวลาแจกจ่ายหรือจำหน่ายก็ต้องหาแต่พอดี ไม่ใช่ขายหรือแจกจนตนเองไม่มีกิน อย่างนี้ เป็นต้น

4) รอคอยเป็น ใจเย็นให้ได้ เกษตรกรหรือผู้สนใจหาเกษตรทฤษฎีใหม่ ควรรู้จักรอคอย ใจเย็น จะต้องรู้จักกาล เวลา ที่เหมาะสม และชัดเจนว่า ฤดูกาลนี้ปลูกพืชชนิดใดจึงจะเหมาะสมกับสภาพดินฟ้า อากาศรู้จักว่าเวลาไหน ควรให้ปุ๋ย ฉีดสมุนไพรไล่แมลงเวลาใด หรือรู้ว่า ไม้ไขอินทรีย์จะออกไขน้อยที่สุดใน เดือนใด จะต้องแก้ปัญหาอย่างไร เป็นต้น

5) เข้าใจชุมชน ปรับตนทันโลก เกษตรกร ควรรู้ว่าชุมชนที่ตนอยู่นั้น มี ประเพณี วัฒนธรรมความ เชื่อ อย่างไร โดยใช้หลักธรรมแห่งการรู้จักปฏิบัติตนต่อชุมชน สถานที่สภาพสังคม ที่เกษตรกรเองจะต้องเข้าไป เกี่ยวข้องในการทากิจการร่วมกันกับสังคม นอกจากนี้ หลักธรรมดังกล่าว เหมาะสมสำหรับหน่วยงานของ ภาครัฐ ที่ควรรู้ว่า ชุมชนที่ตนจะนำหลักเกษตรทฤษฎีใหม่ไปส่งเสริมนั้น มีสภาพเป็นเช่นไร มีความพร้อมมาก น้อยเพียงใด จึงจะไม่ใช่เป็นการสูญเสียงบประมาณของรัฐโดยเปล่าประโยชน์

การบูรณาการหลักพุทธธรรมในการพัฒนาก้าวหน้าของเกษตรทฤษฎีใหม่ สามารถสรุปเป็นกรอบ ตารางได้ ดังนี้



สรุป

การบูรณาการหลักพุทธธรรมในการพัฒนาก้าวหน้ากับเกษตรทฤษฎีใหม่ตามหลักสัปปริสธรรม 7 ที่ ส่งเสริมด้านการพัฒนาก้าวหน้า โดยเกษตรกรหรือผู้เข้าร่วมโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา

จะต้องเป็นผู้รู้ดี รู้ชอบ และรู้ชัดในสิ่งที่ตนเองกำลังทำอยู่ว่าเป็นอย่างไร มีขั้นตอนอย่างไรบ้าง และจะต้องมีความเชื่อมั่นสิ่งที่ทำอยู่นี้ จะสามารถนำพาชีวิตไปสู่ความสุข ที่ตั้งอยู่บนหลักของความพอดีได้ มีเป้าหมายที่ชัดเจนว่า การเกษตรทฤษฎีใหม่นี้ จะก่อให้เกิดผลลัพธ์หรือประโยชน์อย่างไรบ้าง เช่น จะต้องรู้อย่างชัดเจนว่า การขุดสระ ความยาว กว้างลึก เท่าไหร่ จึงจะมีน้ำเพียงพอต่อการใช้ตลอดทั้งปี และพืชที่ปลูก ใช้น้ำมาก หรือใช้น้ำน้อย ทนต่อโรคและแมลงมากน้อยเพียงใด รู้จักตนเองว่า มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องเกษตรทฤษฎีใหม่น้อยเพียงใด มีความพร้อมมากแค่ไหนที่จะตัดสินใจเลือกทำเกษตรทฤษฎีใหม่นี้ เป็นผู้รู้จักประมาณในการบริโภคสิ่งต่าง ๆ ไม่โลภมากจนเกินไป มีความพอดี ไม่ฟุ้งเฟ้อ มีความสุขได้จากสิ่งที่มีในขณะนั้น รู้จักกาลเวลา ที่เหมาะสม และชัดเจนว่า ฤดูกาลนี้ปลูกพืชชนิดใดจึงจะเหมาะสมกับสภาพดินฟ้าอากาศ รู้จักชุมชน และสังคมว่า ที่ตนเองอยู่นั้นมีวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ เป็นอย่างไร รู้จักบุคคลอื่น ๆ ว่า มีอุปนิสัยใจคออย่างไร สามารถที่จะเข้าใจหรือรับรู้ขั้นตอนวิธีการ องค์ความรู้ของเกษตรทฤษฎีใหม่ไปใช้ได้หรือไม่ และรู้ว่า จะต้องใช้วิธีการสนับสนุนหรือส่งเสริมแนวทางใดที่จะก่อให้เกิดผลดีต่อบุคคลอื่นต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- ดลพัฒน์ ยศธร. (2542). *รูปแบบการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวพุทธศาสตร์. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุขฎฐิบัณฐิต. บัณฐิตวิทยาลัั: จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย.*
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2545). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม.* กรุงเทพมหานคร: บ.สื่อตะวัน.
- มณูญ มุขประดิษฐ. (2539). *ประทีปแห่งแผ่นดิน.* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: บริษัทไทยประกันชีวิตจำกัด.
- มณูญ มุขประดิษฐ. (2542). *จิตวิทยาตามแนวพระราชดำริ.* กรุงเทพมหานคร: คณะจิตวิทยา จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย.
- มณูญ มุขประดิษฐ. (2547). *การศึกษาวิเคราะห์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุขฎฐิบัณฐิต. บัณฐิตวิทยาลัั: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.*
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.(2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ราศี บุรุษรัตนพันธุ์. (2543). *ทฤษฎีใหม่ในหลวง : ชีวิตที่พอเพียง.* สมุทรปราการ: ภัคธรรม.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2545). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9.* กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. (2555). *จอมปราชญ์แห่งการพัฒนา*. กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).

สุเมธ ตันติเวชกุล. (2543). *ใต้เบื้องพระยุคลบาท*. กรุงเทพมหานคร: มติชน.

คุณค่าของการอุปัฏฐากในพระพุทธศาสนาเถรวาท

The Value of Supporters in Theravada Buddhism

พระครูประโชติพัชรพงศ์ (นัฐพงษ์ วิสุทโธ)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

Phrakru Prachotipatcharapong (Nattaphong Wisutho)

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhonsawan Campus, Thailand

E-mail : Nattaphong19752518@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณค่าของการอุปัฏฐากในพระพุทธศาสนาเถรวาท การอุปัฏฐากของอุบาสกอุบาสิกาที่ได้กระทำต่อพระสงฆ์ มีความเป็นมาพร้อมกับพระพุทธศาสนาที่ได้เผยแผ่เข้าไปถึง เป็นการปฏิบัติต่อกันระหว่างบรรพชิตและคฤหัสถ์ โดยพระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางจิตวิญญาณด้วยการแนะนำพร่ำสอน คฤหัสถ์ให้ละเว้นจากการกระทำความชั่ว ให้ประกอบกรรมดี ช่วยเหลือเกื้อกูลในกิจการต่าง ๆ ด้วยความปรารถนาดี บอกแนวทางการดำเนินชีวิตที่ให้ประสพความสุขความเจริญ ส่วนคฤหัสถ์พึงปฏิบัติต่อบรรพชิตด้วยการเข้าไปทำหน้าที่อุปัฏฐากด้วยปัจจัย 4 ตลอดทั้งการช่วยอำนวยความสะดวกด้วยการช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ ที่ตนเองสามารถเข้าไปช่วยจัดการแก้ไขปัญหาได้ เป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลแก่กันและกัน มีคุณค่าต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของพระสงฆ์ ส่งเสริมเพื่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนา และสร้างความเป็นปึกแผ่นให้เกิดขึ้นแก่สังคมตลอดไป

คำสำคัญ: คุณค่า; อุปัฏฐาก; พระพุทธศาสนาเถรวาท

Abstracts

This article aims at studying the value of laymen in Theravada Buddhism. Laymen of laymen who have done to monks There is Buddhism and spread to Is a practice between the ancestors and the householder In which the monks are spiritually supposed to teach the householders to abstain from doing evil, doing good, helping and support various activities with good wishes. Tell the way of life that leads to happiness and prosperity As for the householder, he should treat the monkhood By becoming laymen with 4 factors, including helping in various areas Which they can help solve problems Being supportive to each other Valuable to the daily lives of monks Promote the prosperity and stability of Buddhism Have support And create social unity

Keywords: Value; Supporters; Theravada Buddhism

บทนำ

อุปัฏฐาก หมายถึง ผู้บารุง ผู้รับใช้ ผู้ดูแลความเป็นอยู่ ผู้อุปถัมภ์บำรุงพระภิกษุสามเณร ในพุทธกาล เป็นปัจจัยสำคัญต่อการดำเนินชีวิตและเป็นข้อปฏิบัติที่ตึงตามอันบ่งถึงความเคารพและความกตัญญูต่อบุคคลของผู้ทำหน้าที่ผู้อุปฐากแล้ว ยังเป็นปัจจัยสำคัญต่อความดำรงมั่นของพระพุทธศาสนาอีกด้วย ในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงยกย่องการการทำหน้าที่ผู้อุปฐากไม่เพียงเป็นหลักที่พระสงฆ์พึงปฏิบัติต่อกันตามพุทธบัญญัติเท่านั้น แม้อุบาสกอุบาสิกาก็ยังทำหน้าที่ผู้อุปฐากพระสงฆ์ด้วยการอุปถัมภ์บำรุงด้านต่าง ๆ จนเป็นเหตุให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองอีกด้วย และการทำหน้าที่ผู้อุปฐากนี้ ในพุทธกาลได้มีผู้ตั้งใจปฏิบัติได้ดี และได้รับการยกย่องจากพระพุทธเจ้าในตำแหน่งเอตทัคคะ คือ ผู้เป็นเลิศในด้านการทำหน้าที่ผู้อุปฐากกว่าภิกษุทั้งหลาย ฝ่ายพระสงฆ์ ได้แก่ พระอานนท์ (วิ.จุ. (ไทย) 7/304-307/111-119) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 111-119) ฝ่ายอุบาสกอุบาสิกาที่ทำหน้าที่ผู้อุปฐากพระสงฆ์และบำรุงพระพุทธศาสนาด้วยปัจจัย 4 คือ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานเภสัช ซึ่งมีชื่อปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก เช่น อนาถปิณฑิกเศรษฐีได้ทำหน้าที่ผู้อุปฐากพระสงฆ์ด้วยการถวายปัจจัย 4 บริจาคทรัพย์จำนวนมากสร้างพระอารามชื่อว่า เขตวันมหาวิหาร และถวายภัตตาหารแก่พระสงฆ์เป็นประจำ ตลอดทั้งเข้าไปมีส่วนร่วมในการดูแลพระพุทธศาสนาในด้านต่าง ๆ อีกเป็นจำนวนมาก จึงได้รับการแต่งตั้งจากพระพุทธเจ้าให้เป็นทายกผู้เลิศในการถวายทานกว่าทายกทั้งหลาย (อง. เอกก. (ไทย) 20/249/31) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 31)

ดังนั้น คุณค่าของการอุปฐากในพระพุทธศาสนาเถรวาท ที่ได้กระทำต่อพระสงฆ์ มีความเป็นมาพร้อมกับพระพุทธศาสนาที่ได้เผยแผ่เข้าไปถึง เป็นการปฏิบัติต่อกันระหว่างบรรพชิตและคฤหัสถ์ โดยพระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางจิตวิญญาณด้วยการแนะนำพร่ำสอนคฤหัสถ์ให้ละเว้นจากการกระทำความชั่ว ให้ประกอบกรรมดีช่วยเหลือเกื้อกูลในกิจการต่าง ๆ ด้วยความปรารถนาดี บอกแนวทางการดำเนินชีวิตที่ให้ประสบความสำเร็จ ส่วนคฤหัสถ์พึงปฏิบัติต่อบรรพชิต ด้วยการเข้าไปทำหน้าที่อุปฐากด้วยปัจจัย 4 ตลอดทั้งการช่วยอำนวยความสะดวกด้วยการช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ ที่ตนเองสามารถเข้าไปช่วยจัดการแก้ไขปัญหาได้ เป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลแก่กันและกัน มีคุณค่าต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของพระสงฆ์ ส่งเสริมเพื่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนา และสร้างความเป็นปึกแผ่นให้เกิดขึ้นแก่สังคมตลอดไป

อุปัฏฐากในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ในพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงการทำหน้าที่อุปฐาก เป็นกิจอย่างหนึ่งที่พระสงฆ์พึงปฏิบัติต่อกันและกัน ดังที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ให้พระสงฆ์ปฏิบัติต่อกัน เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “วัตร” เช่น อุปัชฌาย วัตร หรือข้อปฏิบัติที่สัทธวิหาริกพึงกระทำต่ออุปัชฌาย์ของตน, หน้าที่ต่ออุปัชฌาย์ โดยย่อคือ การเอาใจใส่ปรนนิบัติรับใช้ คอยศึกษาเล่าเรียนจากท่าน (วิ.ม. (ไทย) 4/66/82-87) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 82-87) หน้าที่ของผู้อุปฐากในความหมายนี้ จึงได้แก่ วัตรที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ให้พระสงฆ์ปฏิบัติต่อ

กันตามฐานะของแต่ละบุคคลอีกนัยหนึ่ง คำว่า หน้าที่ของผู้ปฏิบัติ หมายถึง หน้าที่ที่พึงเข้าไปกระทำโดยให้การอุปถัมภ์บำรุงพระสงฆ์ (เปรม หิมจันทร์, 2521 : 89) การเข้าไปสนใจ รับใช้ ดูแล และเอาใจใส่ การปรนนิบัติรับใช้ ตลอดทั้งการเข้าไปช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนาที่อุบาสกอุบาสิกาได้กระทำแก่พระสงฆ์ ความหมายของหน้าที่ของผู้ปฏิบัติที่กล่าวมานี้ทำให้ทราบว่า หน้าที่ของผู้ปฏิบัติ คือ การรับใช้ ช่วยเหลือ และการเอาใจใส่ในกิจการต่าง ๆ ตามหน้าที่ ตามกิจ หรือฐานะของแต่ละบุคคล เช่น พระอานนท์ทำหน้าที่ผู้ปฏิบัติจากพระพุทธเจ้า (อง.เอกก. (ไทย) 20/223/29.) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 29) สามเณรทำหน้าที่ผู้ปฏิบัติจากพระสงฆ์ สัทธิวิหาริกทำหน้าที่ผู้ปฏิบัติจากพระอุปัชฌาย์ อันเตวาสิกทำหน้าที่ผู้ปฏิบัติจากอาจารย์ (วิ.ม. (ไทย) 4/105/168.) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 169) และ อุบาสกอุบาสิกาทำหน้าที่ผู้ปฏิบัติจากพระสงฆ์ หน้าที่ของผู้ปฏิบัติในพระพุทธศาสนา เมื่อกล่าวโดยสรุป มี 2 ลักษณะหลัก ๆ ได้แก่

1. หน้าที่ของผู้ปฏิบัติฝ่ายพระสงฆ์ หมายถึง การรับใช้ เอาใจใส่ดูแลซึ่งกันและกันของพระสงฆ์ ซึ่งปฏิบัติต่อกันและกันตามหน้าที่ ตามสถานภาพของแต่ละท่าน เช่น การเข้าไปรับใช้ปรนนิบัติพระอุปัชฌาย์ของสัทธิวิหาริก การเข้าไปปรนนิบัติรับใช้อาจารย์ของอันเตวาสิก หน้าที่ดังกล่าวนี้ จัดเป็นหน้าที่ที่พระสงฆ์ผู้เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาแล้วจะพึงปฏิบัติด้วยความหวังดีแสดงออกถึงความกตัญญู ต่อมาเมื่อมีกุลบุตรออกบวชในพระพุทธศาสนามากขึ้น ได้มีพระภิกษุบางกลุ่มไม่ได้ทำหน้าที่ของผู้ปฏิบัติจากพระอุปัชฌาย์และอาจารย์ของตน พระพุทธเจ้าจึงทรงบัญญัติอุปัชฌายวัตร เป็นธรรมเนียมหรือข้อปฏิบัติที่สัทธิวิหาริกพึงกระทำต่อพระอุปัชฌาย์ เอาใจใส่ ปรนนิบัติรับใช้ คอยศึกษาเล่าเรียนจากท่าน ขวนขวาย ป้องกัน หรือระงับความเสื่อมเสียที่เกิดขึ้นแล้วหรือป้องกันความเสื่อมเสียที่จะเกิดขึ้น เป็นต้น รักษาหัวใจของท่าน มีความเคารพ จะไปไหนบอกลา ไม่เที่ยวไปตามอำเภอใจและเอาใจใส่พยาบาลเมื่อท่านอาพาธ (วิ.จ. (ไทย) 7/375/244-250.) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 244-250) และ อาจริยวัตร คือ กิจอันที่อันเตวาสิกควรประพฤติปฏิบัติต่ออาจารย์ เช่นเดียวกับหลักที่สัทธิวิหาริกพึงปฏิบัติต่อพระอุปัชฌาย์ เพื่อเป็นกรอบให้พระสงฆ์ได้ปฏิบัติต่อกันอย่างถูกต้อง มีความเอื้อเฟื้อกันและกัน (วิ.จ. (ไทย) 7/379/256-261.) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 256-261) ดังนั้น หน้าที่ของผู้ปฏิบัติของฝ่ายพระสงฆ์จึงเป็นธรรมเนียม ระเบียบปฏิบัติอย่างชัดเจน มีความเป็นมาตามลำดับมาจนถึงปัจจุบันนี้

2. หน้าที่ของผู้ปฏิบัติฝ่ายคฤหัสถ์ หมายถึง การเอาใจใส่ การช่วยเหลือ และให้การอุปถัมภ์บำรุงด้วยปัจจัย 4 คือ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และเภสัช ที่อุบาสกอุบาสิกาได้กระทำต่อพระสงฆ์ ซึ่งเป็นหน้าที่ของพุทธบริษัทพึงปฏิบัติต่อกันด้วยความเกื้อกูลต่อกันระหว่างพระสงฆ์กับคฤหัสถ์ หน้าที่ของผู้ปฏิบัติในครั้งพุทธกาลของฝ่ายคฤหัสถ์นั้น จะเริ่มจากการฟังธรรมเมื่อมีความเข้าใจในเนื้อหาพระธรรมคำสั่งสอนแล้ว เกิดความเลื่อมใสจึงได้นิมนต์พระสงฆ์ไปฉันภัตตาหารที่บ้านหรือที่อยู่ ถ้าหากอุบาสกอุบาสิกาท่านใดมีศรัทธาและมีการสั่งพรหมมาก บางท่านได้สละทรัพย์สมบัติสร้างถาวรวัตถุ คือ เสนาสนะถวายไว้ในพระพุทธศาสนา เช่น เมื่อพระเจ้าพิมพิสารได้ทรงฟังพระธรรมแล้วเกิดความเลื่อมใสในพระรัตนตรัย ได้นิมนต์พระสงฆ์ซึ่งมี

พระพุทธเจ้าเป็นประธานไปฉันภัตตาหารที่พระราชนิเวศน์ พระองค์ได้ทรงถวายภัตตาหารแด่พระพุทธเจ้า พร้อมทั้งพระสงฆ์ เมื่อเสร็จเรียบร้อยแล้วได้ทรงพระราชทานพระราโชฎยานเวฬุวัน เพื่อพำนักอาศัยอยู่ของพระสงฆ์ ซึ่งเป็นวัดแห่งแรกในพระพุทธศาสนา และเป็นวัดต้นแบบในพระพุทธศาสนา (วิ.ม. (ไทย) 4/59/71-72) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 71-72) และกรณีตัวอย่างของอนาถปิณฑิกะที่ได้ฟังธรรมแล้วนิมนต์พระพุทธเจ้าพร้อมพระสงฆ์ไปฉันภัตตาหาร ต่อมาได้สร้างพระอารามชื่อว่า เขตวันมหาวิหาร (วิ.จุ. (ไทย) 7/295/92.) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 92) หรือนางวิสาขา มหาอุบาสิกาได้ฟังธรรมแล้วนิมนต์พระพุทธเจ้าพร้อมด้วยพระสงฆ์ไปฉันภัตตาหาร และได้สร้างวัดชื่อว่า บุพพาราม (ขุ.ธ.อ. (ไทย) 1/2/105.) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 105)

จากกรณีตัวอย่างที่ยกมานั้น เห็นได้ว่า ผู้ปฏิบัติของทางฝ่ายอุบาสกอุบาสิกา นั้น ได้มีมาตั้งแต่ครั้งปฐมโพธิกาล สืบทอดมาถึงปัจจุบันนี้ ซึ่งมีความหมายกว้างไม่เพียงแต่เป็นการเอื้อประโยชน์ต่อตัวพระสงฆ์เท่านั้น ยังเกี่ยวข้องกับฝ่ายคฤหัสถ์ ตลอดทั้งเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตที่มีความเกื้อกูลกันและกันของพุทธบริษัท เป็นไปตามหลักพระธรรมวินัย เป็นผลดีต่อสังคมส่วนรวม และหน้าที่ของผู้ปฏิบัตินี้ได้พัฒนาการมาตามลำดับ โดยเกิดจากความศรัทธา การให้ความเคารพต่อกันและกันของพระสงฆ์ และจากความศรัทธาและความเคารพของประชาชนที่มีต่อพระสงฆ์จึงได้กระทำหน้าที่ที่ตนเองที่พึงกระทำต่อกันและกันตามฐานะ ซึ่งเรียกว่า หน้าที่ของผู้ปฏิบัติ การกระทำดังกล่าวเป็นพุทธประสงค์ที่ต้องการให้พุทธบริษัทอยู่ด้วยกันอย่างเอื้ออาทรต่อกันนั่นเอง (อง.ติก.อ. (ไทย) 1 /3/5.) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 5)

ความสำคัญของผู้ปฏิบัติ

อุปัฏฐาก ในพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่ง เพราะพระสงฆ์เมื่อไม่มีใครทำหน้าที่อุปัฏฐากให้บางครั้งย่อมได้รับความลำบากมาก ดังนั้น พระพุทธศาสนาจึงได้กล่าวถึงความสำคัญของผู้ปฏิบัติไว้ว่าได้แก่

พระสงฆ์พึงปฏิบัติต่อกันด้วยความเมตตา

หน้าที่ของผู้ปฏิบัติกันและกันของพระสงฆ์เป็นเหตุให้สังคมพระสงฆ์อยู่ร่วมกันด้วยความเกื้อกูลเมตตาต่อกันอย่างยิ่ง หากมีภิกษุบางรูปอาพาธขึ้นมา ถ้าขาดผู้ทำหน้าที่อุปัฏฐากแล้ว ย่อมได้รับความลำบากมาก เช่น ในกรณีของพระติสสเถระ ชาวเมืองสาวัตถี ได้อาพาธเป็นโรคตุ่มขึ้นตามสรีระ ตุ่มนั้นใหญ่ขึ้นตามลำดับแล้วแตกทั่วร่างกาย ไม่มีใครดูแลเพราะรังเกียจ ผ้านุ่งผ้าห่มของท่านเปื้อนด้วยหนองและเลือด แม้แต่สัทธิวิหาริกของท่านเองก็พากันทอดทิ้งท่านหมด ท่านจึงไม่มีที่พึ่ง เมื่อพระพุทธองค์ทรงทราบ จึงได้เสด็จไปหาพระติสสเถระนั้นแล้วเสด็จเข้าไปยังโรงไฟ ทรงล้างหม้อใส่น้ำยกตั้งบนเตา เมื่อภิกษุทั้งหลายเห็นพระพุทธเจ้าทรงกระทำเช่นนั้น จึงได้พากันไปช่วยเหลือ คือ ช่วยกันพยาบาลพระติสสเถระนั้น ทำความสะอาดผ้านุ่งผ้าห่ม พร้อมทั้งชำระร่างกายให้ (ขุ.ธ.อ. (ไทย) 2/222.) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 222)

เพราะหน้าที่ของผู้ปฏิบัติมีความสำคัญดังกล่าวนี้นี้ พระสงฆ์จึงควรปฏิบัติต่อกันอย่างจริงจัง เพราะเป็นการทำหน้าที่ตามพระพุทธรูปที่บัญญัติไว้ว่า “ถ้าพวกเธอจะไม่พยาบาลกันเอง ใครเล่าจะพยาบาลพวกเธอ ถ้าพระอุปัชฌาย์อาจารย์ สัทธินทริก อันเตวสิกของผู้มีอยู่ ให้เธอพยาบาลกันจนกว่าจะหายหรือสิ้นชีพ ถ้าไม่มีผู้ร่วม ให้พระอุปัชฌาย์ อาจารย์ ถ้าภิกษุไข้เป็นผู้จรมมา ตัวคนเดียว ให้สงฆ์พยาบาล ถ้าไม่พยาบาลต้องอาบัติทุกกฏ” (วิ.ม. (ไทย) 5/365/239-240.) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 239-240) พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทนี้ เป็นการแสดงให้เห็นว่า หน้าที่ของผู้ปฏิบัติสำคัญ เพราะเป็นหน้าที่ที่พระพุทธเจ้าทรงมีพระประสงค์ให้พุทธบริษัทช่วยเหลือเกื้อกูลต่อกัน ซึ่งเป็นหน้าที่ตามพระวินัยที่ทรงวางไว้เป็นหลัก ดังนั้น พุทธบริษัททั้งหมดจึงควรให้ความสำคัญต่อหน้าที่ของผู้ปฏิบัติ

ผู้ปฏิบัติในฐานะผู้เกื้อกูลต่อการปฏิบัติธรรม

หน้าที่ของผู้ปฏิบัติเป็นการอำนวยความสะดวกในด้านต่าง ๆ แก่บุคคลที่ได้รับการทำหน้าที่ผู้ปฏิบัติให้ เช่น พระสงฆ์ถ้าหากมีผู้ทำหน้าที่ปฏิบัติให้ ย่อมสามารถบำเพ็ญสมณธรรมได้สะดวกและเผยแผ่ธรรมได้ดียิ่งขึ้น เพราะไม่กังวลถึงกิจต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันเนื่องจากมีผู้คอยช่วยเหลือ ประณินัตริย์ใช้ เช่น พระพุทธเจ้าเมื่อพระองค์ทรงได้พระอรหันต์มารับหน้าที่ปฏิบัติ คือ ทำหน้าที่ของผู้ปฏิบัติ ในตำแหน่งพุทธปฏิบัติ ทำหน้าที่ผู้ปฏิบัติพระพุทธเจ้าในกิจวัตรประจำวันถวายงานพระพุทธเจ้า เช่น การถวายน้ำเย็น น้ำร้อนไม้สีฟัน นวดพระหัตถ์และพระบาท นวดพระปฤษฎางค์ ปัดกวาดพระคันธกุฎีและบริเวณพระคันธกุฎี (อง. เอกก.อ. (ไทย) 1/249/454.) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 454) หน้าที่ของผู้ปฏิบัติเป็นเหตุให้ได้รับความสะดวกสบาย ภายหลังท่านสามารถปฏิบัติธรรมและบรรลุธรรมได้ ดังตัวอย่าง อุบาสิกาทานหนึ่ง ชาวตำบลมาตคาม ใกล้ภูเขา ในแคว้นของพระเจ้าโกศลวันหนึ่งภิกษุประมาณ 60 รูป ได้ไปยังหมู่บ้านนั้น เมื่ออุบาสิกาทานนั้นได้เห็นภิกษุจึงสอบถามความต้องการของท่าน ทราบว่า ภิกษุเหล่านั้นหาที่จำพรรษาจึงอาราธนาให้จำพรรษาใกล้หมู่บ้านนั้น ภิกษุเหล่านั้นตั้งใจปฏิบัติธรรม แต่ยังไม่บรรลุธรรม อุบาสิกาทานจึงตรวจดูว่า ภิกษุเหล่านั้นไม่ได้รับความสบายด้วยอาหาร ซึ่งเป็นปัจจัยอย่างหนึ่งที่เกื้อกูลต่อการปฏิบัติธรรม เช่น เสนาสนะเป็นที่สบาย บุคคลเป็นที่สบาย และอาหารเป็นที่สบาย เมื่อภิกษุเหล่านั้นได้รับการอุปถัมภ์ด้วยวัตถุทั้งหลายมีข้าวยาสูบ เป็นต้น สบายใจขึ้น มีจิตแน่วแน่ ไม่นานก็ได้บรรลุธรรม (ขุ.ธ.อ. (ไทย) 1/2/394-399.) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 394-399)

ผู้ปฏิบัติกับการสร้างความมั่นคงแก่พระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองมาได้ถึงปัจจุบันนี้มีหลายปัจจัย หน้าที่ของผู้ปฏิบัติเป็นปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่ง ที่ทำให้พระพุทธศาสนามั่นคง โดยเฉพาะการอุปถัมภ์บำรุงด้วยปัจจัย 4 ที่อุบาสกอุบาสิกาได้กระทำไว้แก่พระสงฆ์ซึ่งเป็นเหตุให้พระพุทธศาสนาเจริญสืบต่อมาถึงปัจจุบันนี้ ในพุทธกาลได้ มีอุบาสกอุบาสิกาเข้ามาให้การสนับสนุนโดยการอุปถัมภ์ด้วยปัจจัย 4 หรืออุบาสกอุบาสิกาบางท่านชีวิตทั้งชีวิตได้เข้าไปช่วยพระพุทธศาสนา เช่น อนาถบิณฑิกเศรษฐี หรือนางวิสาขามหาอุบาสิกา การทำหน้าที่ผู้ปฏิบัติด้วยการเข้าไปบำรุงพระพุทธศาสนาดังกล่าวนี้นี้ ช่วยให้พระสงฆ์ทำการเผยแผ่พระธรรมคำสอนได้สะดวกขึ้น เป็นเหตุให้

พระพุทธศาสนานั้นคงสืบทอดมาถึงปัจจุบัน ความสำคัญของหน้าที่ของผู้ปฏิบัติดังกล่าวมานี้ นั้น แสดงให้เห็นว่าพระพุทธศาสนาจะขาดหน้าที่ของผู้ปฏิบัติไม่ได้

ดังนั้น ความสำคัญของหน้าที่ของผู้ปฏิบัติ มีความเกี่ยวข้องและจำเป็นต่อพระสงฆ์เป็นอย่างมาก เพราะการเข้ามาบรรพชาอุปสมบทเป็นภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนานั้น นอกจากจะทำหน้าที่ดูแลกันและกันแล้ว ยังจำเป็นอย่างยิ่งที่จะได้รับการอุปถัมภ์ด้วยการเข้าไปทำหน้าที่ผู้ปฏิบัติจากชาวบ้าน เหตุที่มีการทำหน้าที่ผู้ปฏิบัตินี้เองทำให้เกิดความเคารพกระหวั่นกันของพระสงฆ์เอง และทำให้องค์กรของพระพุทธศาสนาเข้มแข็ง อย่างไรก็ตามข้อปฏิบัติที่เกี่ยวกับการทำหน้าที่ผู้ปฏิบัติต่าง ๆ ที่พระสงฆ์พึงปฏิบัติต่อกัน หรือข้อที่ฝ่ายคฤหัสถ์พึงเข้าไปทำหน้าที่ผู้ปฏิบัติพระสงฆ์ก็ตาม สะท้อนให้เห็นว่า คนเราควรอยู่อย่างช่วยเหลือเกื้อกูลกัน รักใคร่ห่วงใยกันเหมือนเป็นญาติพี่น้อง เป็นคนในครอบครัวเดียวกัน ซึ่งจะสอดคล้องแนวคิดในพระพุทธศาสนาที่ว่า คนเราล้วนเคยเป็นพ่อแม่พี่น้องกันมาจึงควรปฏิบัติต่อกันอย่างญาติพี่น้อง และประการสำคัญหน้าที่ของผู้ปฏิบัติเป็นปัจจัยสำคัญต่อการดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนา เนื่องด้วยพระสงฆ์ซึ่งทำหน้าที่ประกาศพระศาสนาต้องมีความพร้อมในเรื่องปัจจัยสี่ คือ สะดวกสบายในเรื่อง อาหารเครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค เป็นต้น ดังนั้น หากขาดหน้าที่ของผู้ปฏิบัติแล้วพระพุทธศาสนาก็ดำเนินไปอย่างลำบากยิ่ง

คุณค่าของการปฏิบัติในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ผู้ปฏิบัติในพระพุทธศาสนามีความสำคัญและจำเป็นต่อการพัฒนาของพระพุทธศาสนาไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง ดังนั้น เพื่อให้เห็นแนวการปฏิบัติกับความสำคัญต่อการพัฒนาของพระพุทธศาสนา แสดงให้เห็นว่าพระสงฆ์ในครั้งพุทธกาลมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันมากในปัจจุบันสังคมพระสงฆ์แตกต่างจากสังคมสงฆ์ในอดีต เพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาของพระพุทธศาสนาในบทความนี้จึงได้นำเสนอการปฏิบัติมาประยุกต์ใช้ ดังนี้

การปฏิบัติกับการดำเนินชีวิตประจำวันของพระสงฆ์

การนำหน้าที่ผู้ปฏิบัติมาประยุกต์ใช้ให้เป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิตของพระสงฆ์ กล่าวคือการดำเนินชีวิตของพระสงฆ์จะต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันกับพระรูปอื่นในฐานะต่าง ๆ เช่น พระอุปัชฌาย์ ผู้รับรองให้เข้ารับการอุปสมบทในท่ามกลางสงฆ์ เป็นทั้งผู้นำเข้าหมู่ และเป็นผู้ปกครองคอยดูแลรับผิดชอบ ทำหน้าที่ฝึกสอน อบรมให้การศึกษา ย่อมเป็นการช่วยให้เห็นแนวทางการกระทำหน้าที่อย่างถูกต้องสมบูรณ์อีกด้วย ในสมัยปัจจุบันโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์เป็นไปตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ การปกครองดังกล่าวนี้ทำให้เห็นว่าพระสงฆ์เป็นสถาบันที่มีความเกี่ยวข้องกันในระดับต่าง ๆ ซึ่งเปลี่ยนแปลงตามบริบทของสังคมในสมัยนั้น ๆ ดังนั้น การนำหลักการทำหน้าที่ผู้ปฏิบัติมาใช้ ในงานหน้าที่รับใช้พระผู้ใหญ่จึงเป็นเรื่องจำเป็น เพราะการจะสนองงานให้ได้สำเร็จจะต้องมีหลักที่สามารถปฏิบัติตามอย่างได้ผล ซึ่งหลักการทำหน้าที่ผู้ปฏิบัติที่พระวินัยกำหนดก็ประสบผลสำเร็จได้ เช่น งานด้านเลขานุการ ซึ่งมีหน้าที่รับใช้พระเถระที่ทำหน้าที่ด้านการ

ปกครอง จะต้องมีความสัมพันธ์ ที่เหมาะสม เช่น มีความชำนาญในงานเลขาคำนวณ มีทักษะในการทำงาน และสามารถปรับตัวและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดี การที่จะมีความสัมพันธ์ดังที่กล่าวมาแล้วนั้นได้ ที่สำคัญจะต้องทำงานด้วยความรักยิ่งมีความเลื่อมใสยิ่ง มีความละเอียดยิ่ง มีความเคารพอย่างยิ่ง และ มีความหวังดีอย่างยิ่ง ในผู้ใหญ่ที่เราเข้าไปสนองงานนั้น กล่าวคือ เมื่อทำงานโดยมีพื้นฐานแห่งความรัก ความเลื่อมใส ความละเอียด ซื่อสัตย์ ความเคารพอย่างยิ่ง และหวังดีอย่างยิ่ง ไม่ว่าทำงานอะไรให้ใครผู้วิจยมีความเชื่อว่า จะประสบผลสำเร็จได้ด้วยดี

การอุปฐากกับการส่งเสริมความเจริญมั่นคงของพระพุทธศาสนา

ดังที่กล่าวมาแล้วว่า การทำหน้าที่ผู้อุปฐากเพื่อมุ่งประโยชน์แก่ปัจเจกบุคคลโดยตรง ไม่ได้มีผลสำเร็จเฉพาะแก่ผู้ทำหน้าที่ผู้อุปฐากหรือผู้ได้รับการทำหน้าที่อุปฐากเพียงคนเดียว สังคมส่วนอื่นย่อมได้รับประโยชน์ในการนี้ด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันสงฆ์ได้รับความสะดวกสบาย เช่น พระมหากษัตริย์ทุก ๆ พระองค์ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภก ทรงถวายการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา และ ทายกถวายที่อยู่เพื่อสร้างเป็นวัดไว้ในพระพุทธศาสนา พระสงฆ์นั้นเป็นผู้มีความเกี่ยวข้องกับกิจกรรมนี้ โดยเฉพาะ เมื่อพระสงฆ์ได้รับการอุปถัมภ์ ผลที่ได้ก็คือท่านจะมีความสะดวกในการปฏิบัติศาสนกิจ และมีพลังใจที่จะทำประโยชน์แก่พระพุทธศาสนาตลอดทั้งสังคม ให้สมกับเป็นศาสนทายาทสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา และเป็นผู้นำด้านจิตวิญญาณของสังคมนอกจากการทำหน้าที่ผู้อุปฐากจะอำนวยประโยชน์แก่พระสงฆ์เองแล้ว ประโยชน์ยังจะตกเป็นของพระพุทธศาสนาโดยรวมด้วย เพราะเมื่อพระสงฆ์ได้รับการอุปถัมภ์เท่าที่พระพุทธศาสนาได้รับความอุปถัมภ์ด้วย คือพระสงฆ์เป็นศาสนบุคคล ทั้งศาสนธรรมอันเป็นเนื้อแท้ของศาสนา ทั้งสิ่งที่เนื่องด้วยศาสนาอื่น ๆ เช่น ศาสนพิธี และศาสนวัตถุได้รับประโยชน์ด้วยองค์ประกอบของศาสนพุทธ ทั้งหมดมีความเกี่ยวเนื่องกันอย่างไม่แยกขาดจากกัน หากส่วนใดส่วนหนึ่งได้รับประโยชน์ ส่วนอื่นๆ ก็มีส่วนได้รับประโยชน์ด้วย กล่าวคือ เมื่อพระสงฆ์ได้รับการถวายอุปถัมภ์ องค์ประกอบของศาสนาอื่น ๆ ก็ย่อมมีส่วนได้รับการอุปถัมภ์ด้วย เพราะพระสงฆ์จะทำหน้าที่สืบต่อพระพุทธศาสนา ประกอบศาสนพิธี และดูแลศาสนสถานและศาสนวัตถุให้มีความมั่นคงในระยะยาว เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้ว ประโยชน์ก็จะทำให้พระพุทธศาสนา มั่นคงนั่นเอง

การอุปฐากกับความเกื้อกูลกันและกันในสังคม

การทำหน้าที่ผู้อุปฐากมีส่วนยึดโยงสังคมพระสงฆ์ และสังคมชาวบ้าน ให้มีความเกื้อกูลกันและกัน เริ่มตั้งแต่สังคมของพระสงฆ์ในคัมภีร์พระไตรปิฎกได้แสดงความเกื้อกูลต่อกันในสังคมพระสงฆ์ไว้มากมาย แนวทางปฏิบัติเหล่านี้จำนวนมากอยู่ในรูปของ “วัตร” ซึ่งหมายถึงกิจที่พึงกระทำ หน้าที่ ธรรมเนียม ความประพฤติข้อปฏิบัติซึ่งจำแนกออกเป็น 3 ประเภทคือ กิจวัตรที่กล่าวถึงหน้าที่ที่พึงกระทำ จริยวัตรที่กล่าวถึง มารยาทที่ควรประพฤติ และวิธีวัตรที่กล่าวถึงแบบอย่างที่ดีที่พึงกระทำวัตรปฏิบัติ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต),

2539 : 224-225) ที่กล่าวมานี้แสดงให้เห็นว่า สถาบันพระสงฆ์จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกัน จะต้องตระหนักว่าควรปฏิบัติต่อกันให้เป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน และให้คำนึงถึงประโยชน์ของสังคมสงฆ์ส่วนรวมทั้งหมดด้วย วัตรปฏิบัติในพระพุทธศาสนาไม่มีลักษณะที่เป็นการเรียกร้องเอาจากฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดอย่างเดียว แต่มีลักษณะเป็นความสัมพันธ์ที่ได้รับประโยชน์ร่วมกัน

การอุปัฏฐากกับสร้างความเป็นปึกแผ่นของสังคม

กล่าวได้ว่าการทำหน้าที่ผู้อุปัฏฐากเป็นกิจที่ส่งเสริมการปลูกจิตสำนึกให้บุคคลมีความกตัญญูตเวที มีความรักเมตตาต่อกัน เช่น สัทธวิहारิกมีความรักเคารพอุปัชฌาย์ของตนอันเตวาสิก มีความเคารพอาจารย์หรือถ้าเป็นคฤหัสถ์ก็มีความรักเคารพพ่อแม่ ญาติ ตลอดจนบุคคลผู้เป็นที่เคารพรักของตน นอกจากนี้แล้วยังถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยหล่อหลอมกลมเกลียวให้คนรู้จักคุณค่าของกันและกัน รวมทั้งสร้างสรรค์จริยธรรมให้มีความรักและความเคารพนับถือกันตามฐานะอันสมควรของแต่ละบุคคล ภาพลักษณ์ที่พอมองเห็นได้จากการทำหน้าที่ผู้อุปัฏฐากนี้ ก็คือความเอาใจใส่ซึ่งกันและกันของสังคมทั้งฝ่ายบรรพชิตและสังคมของคฤหัสถ์ โดยเมื่อมีการอุปัฏฐากไม่ว่าฝ่ายพระสงฆ์หรือฝ่ายคฤหัสถ์ ภาพที่ปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัดก็คือสมาชิกในวัดทั้งเป็นพระอุปัชฌาย์ อาจารย์ สัทธวิहारิก อันเตวาสิกที่อยู่ในการปกครอง หรือสมาชิกภายในครอบครัวของฝ่ายคฤหัสถ์ เป็นผู้มีความปองดองรักใคร่เคารพซึ่งกันและกัน เกิดความสามัคคีในสังคมนั้น ๆ นับว่าการทำหน้าที่ผู้อุปัฏฐากเป็นกิจแสดงออกถึงความดี เป็นกิจที่แสดงออกถึงความสามัคคีและการแสดงน้ำใจเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสังคมอย่างแท้จริง

การทำหน้าที่ผู้อุปัฏฐากในพระพุทธศาสนา มีความสำคัญและจำเป็นต่อการพัฒนาของพระพุทธศาสนา เพราะทำให้พระภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนาสะดวกต่อการดำเนินชีวิต และเอื้อต่อการบำเพ็ญสมณธรรม ที่สำคัญเป็นเหตุให้การทำงานหรือการทํากิจหน้าที่สำเร็จได้ด้วยความสะดวก มีประสิทธิภาพและสัมฤทธิ์ผล ตามต้องการได้ ดังนั้นหากผู้อุปัฏฐากที่มีอยู่ในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในสังคมปัจจุบันก็จะช่วยให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองและสังคมมีความอบอุ่นเป็นสังคมที่น่าอยู่ เพราะหลักการทำหน้าที่ผู้อุปัฏฐากหรือข้อปฏิบัติต่าง ๆ ที่พระสงฆ์ปฏิบัติต่อกัน หรือฝ่ายคฤหัสถ์ได้เข้ามาทำหน้าที่ผู้อุปัฏฐากพระสงฆ์ก็ตาม หรือ การปรนนิบัติกันและกันตามฐานะของฝ่ายคฤหัสถ์ก็ตามสะท้อนให้เห็นว่าคนเราควรอยู่อย่างช่วยเหลือเกื้อกูลกันรักใคร่ห่วงใยกัน เหมือนเป็นญาติพี่น้องเป็นคนในครอบครัวเดียวกัน และที่สำคัญจะทำให้พระอุปัชฌาย์อาจารย์จะได้อบรมสั่งสอนศิษย์ให้ประพฤติดี และในขณะเดียวกันฝ่ายอุบาสกอุบาสิกาก็จะได้แนวทางในการเข้าไปทำหน้าที่ผู้อุปัฏฐากพระสงฆ์อย่างถูกต้องเหมาะสมยิ่งขึ้น

ในสังคมปัจจุบัน มีคนจำนวนไม่น้อยเข้าใจผิดว่า การทำหน้าที่ผู้อุปัฏฐากเป็นกิจที่ทำกันในวงแคบ คือระหว่างพระอุปัชฌาย์กับสัทธวิहारิก อาจารย์กับอันเตวาสิกหรือพ่อแม่กับลูกเท่านั้น ไม่ได้มีความเกี่ยวข้องกับสังคมในทางอ้อมอันวยประโยชน์ให้แก่สังคมเลย ความจริงแล้ว นอกจากการทำหน้าที่ผู้อุปัฏฐากจะสามารถประยุกต์ใช้ให้เป็นประโยชน์แก่ปัจเจกบุคคลดังกล่าวมาแล้ว ยังสามารถก่อให้เกิดประโยชน์ในระดับกว้างขึ้น

ในฝ่ายสถาบันพระสงฆ์ซึ่งเริ่มตั้งแต่อยู่อาวาสเดียวกันขยายออกไป ตำบล อำเภอ จังหวัด ประเทศ และองค์กรสงฆ์ทั้งหมดตามโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ คือพระสงฆ์ทั้งหมดที่มีอยู่ ส่วนฝ่ายคฤหัสถ์ไล่เรียงไปตั้งแต่สังคมหน่วยย่อยที่สุดตามระบบโครงสร้างทางสังคมคือครอบครัว จนถึงเครือญาติชุมชน หมู่บ้าน หรือสังคมส่วนอื่น ๆ ที่มีขนาดใหญ่กว่านั้น แน่นนอนว่าเมื่อการทำหน้าที่ของผู้ปฏิบัติถูกมุ่งหมายไปที่สังคม ก็เท่ากับว่าประโยชน์ที่เกิดขึ้นจักขยายออกไปอย่างกว้างขวางด้วย และไม่เพียงประโยชน์โดยตรงเท่านั้นที่สังคมจะพึงได้รับ แต่รวมไปถึงประโยชน์โดยอ้อมที่เป็นผลเนื่องมาจากประโยชน์โดยตรงดังกล่าว เช่น เมื่อลูกหลานเอาใจใส่ต่อบิดามารดาหรือญาติผู้ใหญ่ก็จะทำให้มีความเอื้อเฟื้อช่วยเหลือกัน สังคมก็น่าอยู่ เป็นสังคมเอื้ออาทร

การปฏิบัติดังกล่าวนี้ เป็นหลักของการเอาใจใส่ต่อกันและกันตามฐานะเป็นหลักการและวิธีการหนึ่งของการทำหน้าที่การอุปฐากในพระพุทธศาสนา หมายถึง การดูแลเอาใจใส่ต่อกันและกัน เป็นหลักที่พระพุทธเจ้าได้วางไว้ให้สังคมปฏิบัติชัดเจนอยู่แล้ว ในที่นี้จึงไม่กล่าวในเชิงประยุกต์ เพียงแต่นำหลักดังกล่าวมาให้เห็นว่า เป็นหลักของการทำหน้าที่ของแต่ละบุคคลซึ่งสามารถนำไปใช้ได้เลย และสามารถประยุกต์ใช้เพื่อความเป็นปึกแผ่นแก่การพัฒนาของพระพุทธศาสนา รวมถึงสถาบันครอบครัวและสังคมได้ กล่าวได้ว่าการอุปฐาก เป็นกิจที่ส่งเสริมการปลูกจิตสำนึกให้บุคคลมีความกตัญญูกตเวที มีความรักระหว่างกันของพ่อแม่ตลอดคนที่เป็นที่รัก เป็นที่เคารพของตนและสังคมนอกจากนั้น การทำหน้าที่ผู้อุปฐากยังเป็นส่วนหนึ่งที่หล่อหลอมกลมเกลียวจิตใจให้คนรู้จักคุณค่าของกันและกัน รวมทั้งช่วยสร้างสรรค์จริยธรรมของชุมชนคนในสังคมให้นับถือกันตามฐานะอันสมควรแต่ละบุคคล ภาพที่มองเห็นชัดเจนได้จากการทำหน้าที่การอุปฐากนี้คือการแสดงออกซึ่งความกตัญญูของผู้เป็นบุตรหรือผู้น้อยได้กระทำตอบต่อท่านผู้มีพระคุณ นอกจากนี้แล้ว การทำหน้าที่ผู้อุปฐากยังมีส่วนสร้างบรรยากาศแห่งความรักความเห็นอกเห็นใจกันความเข้าใจอันดีระหว่างกัน และเป็นการสร้างวัฒนธรรมความเข้าใจกันตามฐานะของตนได้เป็นอย่างดี

สรุป

การอุปฐากในพระพุทธศาสนา เป็นการปฏิบัติต่อกันระหว่างบรรพชิตด้วยกันให้ปฏิบัติตามแนวทางของ“วัตร” อันเป็นกิจที่ควรกระทำ หน้าที่ ธรรมเนียม มี 3 ประเภทด้วยกัน คือ กิจวัตรที่กล่าวถึงหน้าที่ที่พึงกระทำ จริยวัตรที่กล่าวถึงมารยาทที่ควรประพฤติ และวิธีวัตรที่กล่าวถึงแบบอย่างที่ดีที่พึงกระทำโดยได้กำหนดเป็นแนวทางปฏิบัติต่อกัน ก็พึงแสดงบทบาทให้เหมาะสมกับสถานภาพนั้นที่สำคัญก็คือข้อปฏิบัติทั้งหมดนั้นเป็นส่วนที่ต้องเกี่ยวข้องกัน ตระหนักว่าควรปฏิบัติต่อกันให้เป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ที่สำคัญวัตรหรือข้อปฏิบัติต่อกันในพระพุทธศาสนาไม่มีลักษณะเป็นการเรียกร้องเอาจากฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดอย่างเดียว แต่เป็นไปในลักษณะที่มีความปรารถนาดีต่อกัน และตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งความเมตตากรุณาต่อกัน

การอุปฐากกับความสำคัญต่อการพัฒนาทางพระพุทธศาสนา เป็นการปฏิบัติต่อกันระหว่างบรรพชิตและคฤหัสถ์การปฏิบัติต่อกันระหว่างบรรพชิตกับคฤหัสถ์ มีหลักปฏิบัติต่อกันและกันพบว่าต่างฝ่ายต้องปฏิบัติเกื้อกูลแก่กันและกัน กล่าว คือ พระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางจิตวิญญาณสอนคฤหัสถ์ให้เว้นจากการทำ

ความชั่ว ให้ทำความดี ช่วยเหลือเกื้อกูลในกิจการต่าง ๆ ด้วยความปรารถนาดี ให้ได้ศึกษาเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ หรืออธิบายสิ่งที่เคยฟังแล้วให้เข้าใจแจ่มแจ้งยิ่งขึ้น บอกแนวทางการดำเนินชีวิตที่ให้ประสพความสุขความเจริญ ส่วนคฤหัสถ์ก็พึงปฏิบัติต่อบรรพชิต ด้วยการเข้าไปทำหน้าที่อุปัชฌาย์ด้วยปัจจัย 4 ตลอดทั้งการเข้าช่วยเหลือในด้านต่างๆ ที่ตนเองสามารถเข้าไปช่วยจัดการแก้ปัญหาให้ได้ ทำให้สังคมทั้งหมดนับตั้งฝ่ายพระสงฆ์เองก็จะเป็นส่วนดีด้วยในด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน รวมทั้งพระพุทธศาสนาก็ได้ประโยชน์ และยึดโยงสังคมชาวบ้านกับสังคมสงฆ์ให้แสดงความเกื้อกูลต่อกันโดยที่ชาวบ้านเข้าไปเกื้อหนุนชีวิตพรหมจรรย์ของพระสงฆ์ และพระสงฆ์ก็ตอบแทนอุปการะด้วยธรรมทาน คือแนะนำสั่งสอน อบรมกล่อมเกลาคจิตใจของชาวบ้านให้มีวิถีชีวิตที่ดำเนินไปอย่างถูกต้องดีงามตามครรลองของศีลธรรม ช่วยชี้บอกทางสวรรค์ หรือบอกวิถีการดำเนินชีวิตให้มีความสุขและความเจริญก้าวหน้าตามหลักพุทธธรรม

เอกสารอ้างอิง

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เปรม หิมจันทร์. (2521). บทบาทของสตรีในวรรณคดีบาลี. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. ภาควิชาภาษาตะวันออก: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2539). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

การศึกษากรอบแนวคิดของผู้บริหารมืออาชีพยุคการศึกษา 4.0

The Study of Concept Idea for 4.0 Professional Administrators

กุลจิรา รักชนกร

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Kuljira Raksanakorn

Faculty of Education of Khonkaen University, Thailand

E-mail : kuljira.rak@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ของผู้บริหารมืออาชีพยุคการศึกษา 4.0 ซึ่งเป็นกลไกสำคัญยิ่งที่ผู้บริหารสถานศึกษา จะทำการปฏิรูปการศึกษาไทยที่เป็นแผนแม่ทบบรรลุผล ตามเจตนารมณ์ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ในการเป็นผู้บริหารมืออาชีพยุคการศึกษา 4.0 ถือเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการบริหารจัดการสถานศึกษา โดยมีองค์ประกอบและตัวบ่งชี้สำคัญดังนี้ 1). ด้านความรู้ความสามารถ 3 ตัวบ่งชี้ 2). ด้านทักษะภาวะผู้นำ 7 ตัวบ่งชี้ 3). ด้านผู้นำทางวิชาการ 3 ตัวบ่งชี้ 4). ด้านคุณธรรมจริยธรรม 4 ตัวบ่งชี้ 5). ด้านทักษะยุคใหม่ 3 ตัวบ่งชี้ 6). ด้านคุณลักษณะ 5 ตัวบ่งชี้ 7). ด้านผลการปฏิบัติงาน 3 ตัวบ่งชี้

คำสำคัญ: ศึกษากรอบแนวคิด; ผู้บริหารมืออาชีพ; ยุคการศึกษา 4.0

Abstracts

The objective of this article is to study the components factors and indicators for education 4.0 professional administrators which is the important strategies for school administrators to reform Thai education. This educational change is the plan leads to success according to the will. Professional administrators of education 4.0 are the person who play an important role in educational management consisted of seven components as followed; 1). Knowledge and ability with 3 indicators 2). Leadership skills with 7 indicators 3). Academic skills with 3 indicators 4). Morality and ethics with 4 indicators 5). Modern skills with 3 indicators 6). Characteristics with 5 indicators and 7). Results of performance with 3 indicators

Keywords: The study of concept idea; Professional Administrators; Education for 4.0

บทนำ

ไทยแลนด์ 4.0 เป็นวิสัยทัศน์เชิงนโยบายของรัฐบาลภายใต้การนำของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี และหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ที่ต้องเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจเดิมๆ ไป ไปสู่เศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี นวัตกรรม และความคิดสร้างสรรค์ “แบบทำน้อยได้มาก” เพื่อที่จะนำพาประเทศไทยไปสู่ประเทศในโลกที่หนึ่งภายในปี พ.ศ. 2579 ได้อย่างมั่นคง มั่นคงและ 2 ยั่งยืนโดยมีการกิจสำคัญในการขับเคลื่อนปฏิรูปประเทศในด้านต่างๆ เพื่อแก้ไขจัดระบบ และแนวทาง การพัฒนาประเทศให้ก้าวหน้า เพื่อสามารถรับมือกับโอกาสและภัยคุกคามแบบใหม่ๆ ที่เปลี่ยนแปลง อย่างรวดเร็ว และรุนแรงในไทยแลนด์ 4.0 ได้ ซึ่งโมเดลนี้จะสำเร็จได้ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมจากหลายๆ ฝ่าย เรียกว่า การสานพลังประชารัฐ ประกอบด้วย ภาคเอกชน ภาคการเงินการธนาคาร ภาคประชาชน ภาคสถาบันการศึกษา มหาวิทยาลัย และสถาบันต่างๆ รวมกันระดมความคิดกำลังการขับเคลื่อน ประเทศให้ก้าวไปสู่เศรษฐกิจและสังคมที่มีการพัฒนาอย่างมั่นคงและยั่งยืน เพื่อสร้างคนไทยในอนาคต ให้มีศักยภาพในการร่วมกันพัฒนาประเทศ สามารถปรับตัวรองรับบริบทการพัฒนาในอนาคต มีความ พร้อมทั้งกาย ใจ สติปัญญาและทักษะในการคิดวิเคราะห์ อย่างมีเหตุผล มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต มี ภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง มีจิตสำนึกวัฒนธรรมที่ดีงาม รู้คุณค่า ความเป็นไทย และมีความรับผิดชอบ เป็นรากฐานที่มั่นคง ของชุมชน สังคม รักชาติและสถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่งคุณลักษณะดังกล่าวจะ ช่วยให้คนไทยหลุดพ้นจากความยากจน มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และอยู่ในสังคมที่มีคุณภาพ ตลอด ถึงการสร้างเข้มแข็งจากภายในประเทศ ควบคู่กับการเชื่อมโยงกับประชากรโลกโดยน้อมนำหลักปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 มาเป็นแนวคิดหลักในการพัฒนาประเทศและใช้ยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี พ. ศ. 2560-2579 เป็นกรอบแนวทางการพัฒนาประเทศ ไทย ซึ่งประกอบด้วย 6 ยุทธศาสตร์ คือ ยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคง ยุทธศาสตร์ด้านสร้างความสามารถ ในการแข่งขัน ยุทธศาสตร์การสร้างพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพคน ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างโอกาส ความเสมอภาคและเท่าเทียมกันของสังคม ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างความเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็น มิตรกับสิ่งแวดล้อม และยุทธศาสตร์ด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ (สาริตา เจนเขว่า และสังเวียน เจนเขว่า, 2560 : 267-276)

ผู้บริหารสถานศึกษาในยุคปัจจุบันหรือที่เรียกว่าผู้บริหารในยุคการศึกษา 4.0 ต้องมี คุณลักษณะที่โดดเด่น มีทักษะและบทบาทในการบริหาร การเปลี่ยนแปลงให้ได้อย่างมีประสิทธิภาพการ ใช้ข้อมูลและสารสนเทศเพื่อใช้ในการกำหนดกลยุทธ์และนำไปสู่การปฏิบัติในอนาคต จากการศึกษา แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยของนักวิชาการทั้งในและต่างประเทศ สามารถกำหนด ประเด็นศึกษาที่ สำคัญ 4 ด้านหลักได้แก่ คุณลักษณะความเป็นผู้นำยุคใหม่ ทักษะยุคใหม่ บทบาทหน้าที่ และ คุณธรรม ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ในการบริหารจัดการสถานศึกษา ได้มีการกล่าวถึง ครูมือ อาชีพและผู้บริหารมืออาชีพ และถือกันว่าเป็นกลไกที่มีบทบาทสำคัญยิ่ง ทำให้การปฏิรูปการศึกษาไทย บรรลุผลตามเจตนารมณ์ และช่วยให้แผน

แม่บทในการปฏิรูปการศึกษาของไทยเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการบริหารจัดการสถานศึกษา คือผู้ที่มีตำแหน่งเป็นผู้บริหาร สถานศึกษา เนื่องจากในภาคปฏิบัติจะเป็นตัวการและเป็นกลไกหลักในการกำหนดนโยบาย วิสัยทัศน์ และพันธกิจ ต้องทำหน้าที่และรับผิดชอบโดยตรงในการดูแลควบคุมกำกับและส่งเสริม สนับสนุนการจัดการเรียนการสอนและการทำงานในส่วนต่างๆของสถานศึกษาให้การดำเนินงานเป็นไปตามนโยบายที่ได้วางไว้ ดังนั้น ความก้าวหน้า หรือ ความล้าหลังของสถานศึกษาและคุณภาพของนักเรียน จะขึ้นอยู่กับ ความเป็นผู้นำและความสามารถของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นหลัก ผู้ที่ดำรงตำแหน่งผู้บริหาร สถานศึกษานั้น โดยภาพรวมแล้วจะมีภาระหลักที่สำคัญ 3 ด้านด้วยกัน คือ

1) ภาระด้านการบริหารงาน ภายในของสถานศึกษา ซึ่งมีงานวิชาการกิจการนักเรียนเป็นงานหลัก จากนั้นจะเป็นงานการเงินและ การงบประมาณ งานบริหารบุคคล งานบริหารทั่วไป ฯลฯ

2) ภาระด้านการพัฒนาสถานศึกษาและการ พัฒนามาตรฐานและคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา ซึ่งมีกิจกรรมด้านการประกันคุณภาพการศึกษา เป็นงานพื้นฐาน และมีงานด้านการพัฒนาอื่นๆ ประกอบ จะต้องมีการวางแผน มีการกำหนดการ ดำเนินงานให้สอดคล้องกับบริบททางการศึกษา สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและสังคมที่มีการ เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

3) ภาระด้านการประสานงานและการติดต่อกับหน่วยงานภายนอกสถานศึกษา ทั้งในระดับชุมชน หน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานอื่นภายนอกระดับท้องถิ่น ระดับภูมิภาค ระดับประเทศ และระดับนานาชาติ ภาระงานทั้ง 3 ด้าน ดังกล่าวนี้นี้ ล้วนมีความสำคัญและมีผลโดยตรงต่อการบริหาร จัดการและพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษา และสะท้อนถึงความรู้ ความสามารถ ความเป็นนักบริหาร ระดับมืออาชีพ (Professional) ของตัวผู้บริหารทั้งสิ้น โดยเฉพาะในการดำเนินงานให้บรรลุผลตาม เป้าหมายของการปฏิรูปการศึกษาไทยและการที่มีระบบการปฏิรูประบบราชการไทยดำเนินคู่ขนานไป พร้อมกัน ซึ่งจะมีการเปรียบเทียบและสะท้อนให้เห็นถึงฝีมือและผลงานได้ชัดเจนขึ้น การทำงานของ ผู้บริหารสถานศึกษานั้นดูจะล้าสมัยซับซ้อนขึ้นกว่าเดิม จึงต้องการความเป็นนักบริหารมืออาชีพที่มีทั้ง ความรู้ ความสามารถทางการบริหารและความเป็นผู้นำทางวิชาการในการบริหารการศึกษาค่อนข้างสูง มากกว่าที่เคยเป็นอยู่เดิม (กระทรวงศึกษาธิการ,2559 : 32)

จากที่กล่าวมาเห็นได้ว่าความเป็นมืออาชีพของผู้บริหารย่อมมีผลต่อครูและนักเรียน รวมทั้งส่งผลต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลของสถานศึกษา ดังนั้นตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ.2542 ที่ต้องการให้ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นมืออาชีพ องค์กรที่เกี่ยวข้องจึงกำหนด มาตรฐานวิชาชีพผู้บริหารสถานศึกษาตั้งแต่ระดับนโยบายจนถึงระดับปฏิบัติและภายใต้การเปลี่ยนแปลง ทางเทคโนโลยีในไทยแลนด์4.0ซึ่งอยู่ภายใต้เงื่อนไขการปรับเปลี่ยน ต่างส่งผลกระทบต่อวิชาชีพ โดยเฉพาะด้านการศึกษาทั้งนี้ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา (educational service area) ทั้งประถมและมัธยมศึกษาถือเป็นรูปแบบโครงสร้างการบริหารจัดการศึกษารูปแบบใหม่ ภายใต้สภาระแห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2542 เป็นการจัดโครงสร้างการบริหาร ที่ส่งผลโดยตรงต่อบุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะด้านการจัดการศึกษาภายใต้สังกัด กระทรวงศึกษาธิการ ทั้งครู อาจารย์ ผู้บริหารสถานศึกษาและผู้บริหารการศึกษาใน

เขตพื้นที่ฯ เพราะ สังคมต่างคาดหวังค่อนข้างสูงว่าบุคคลเหล่านี้จะมีศักยภาพที่จะดำเนินบทบาทหน้าที่ในการจัดการศึกษา ที่มีคุณภาพประสิทธิภาพ และนำมาซึ่งความสำเร็จของกระบวนการปฏิรูปการศึกษาของไทยได้ในอนาคต ดังนั้น คำว่าความเป็น “มืออาชีพ (professional)” จึงกลายเป็นคำสำคัญต่อบุคลากรทางการศึกษาเพื่อสร้างความมั่นใจ และความเชื่อมั่นให้กับสังคม โดยรวมต่อผลผลิตทางการศึกษาที่คนใน สังคมพึงได้รับ ทั้งนี้ ผู้บริหารสถานศึกษาซึ่งเปรียบได้กับจอมทัพที่จะนำพาองค์กรให้ก้าวไปในกระแส ของการปฏิรูปอย่างมีเกียรติและศักดิ์ศรี เพราะลักษณะของการเป็นผู้บริหารมืออาชีพของผู้บริหาร สถานศึกษาย่อมเป็นสิ่งที่ดีทุกฝ่ายต่างยอมรับและคาดหวังไว้ค่อนข้างสูงว่าจะมีความสามารถนำมาซึ่ง 5 ประสิทธิผลและประสิทธิภาพของงานได้ในที่สุด

การศึกษากรอบแนวคิดของผู้บริหารมืออาชีพยุคการศึกษา 4.0

จากการสังเคราะห์แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับผู้บริหารมืออาชีพยุคการศึกษา 4.0 นักการศึกษาและนักวิชาการหลายท่านให้ความสำคัญต่อการศึกษา และต่อบุคคล ในการใช้ชีวิตเพื่อการดำรงอยู่ในสังคมอย่างสันติและสมานฉันท์ สถานศึกษาเป็นหน่วยงานที่ให้บริการแก่ผู้เรียนและเยาวชนที่เป็นอนาคตของชาติเพื่อได้องค์ประกอบ และตัวบ่งชี้ อาทิเช่น

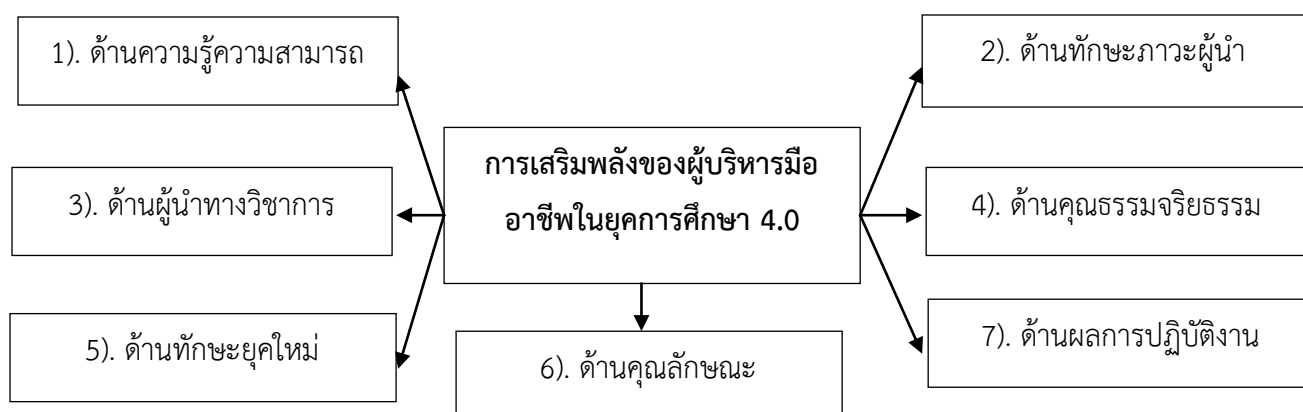
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2562:26) กล่าวไว้ในนโยบายข้อที่ 3 การปรับเปลี่ยนระบบการผลิตและพัฒนาผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษาทุกประเภท ตั้งแต่ การจูงใจ คัดสรรผู้มีความสามารถสูงให้เข้ามาเป็นครูคุณภาพ มีระบบการพัฒนาศักยภาพและสมรรถนะอย่าง ต่อเนื่องครอบคลุมทั้งเงินเดือน เส้นทางสายอาชีพ ปรับเปลี่ยนบทบาทครูให้เป็นครูยุคใหม่ที่มีคุณภาพ และประสิทธิภาพตรงตามความต้องการ “ เป็นมืออาชีพ มีทักษะวิชาชีพขั้นสูง ” โดยปรับบทบาทจาก “ครูสอน” เป็น “โค้ช” หรือ “ผู้อำนวยความสะดวกการเรียนรู้” สร้างเครือข่ายพัฒนาครูให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันรวมถึง การพัฒนาครูที่มีความเชี่ยวชาญด้านการสอนมาเป็นผู้สร้างครูรุ่นใหม่อย่างเป็นระบบ และวัดผลงานจากการพัฒนาผู้เรียนโดยตรง นอกจากนี้มีการออกแบบ วางแผนการผลิต และพัฒนาครูอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การกำหนดมาตรฐานวิชาชีพขั้นสูง เงินเดือนค่าตอบแทนและสวัสดิการต่าง ๆ ให้สามารถจูงใจบุคคลที่เก่ง ดี มีความรู้ มาเป็นครู มีการวางแผนอัตรากำลังระยะยาว (20 ปี) ร่วมมือกับสถาบันการศึกษาในการผลิตครู และมีการวางแผนการพัฒนาครูอย่างต่อเนื่อง โดยนำ Digital Platform มาเป็นเครื่องมือทั้งการพัฒนา อบรมครู และการจัดทำฐานข้อมูลกำลังคน เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลประวัติครู ประวัติการพัฒนาฝึกอบรมนำไปสู่การวิเคราะห์ วางแผนกำลังคนได้อย่างต่อเนื่อง

สาริตา เจนเข้ว่า และเสวียน เจนเข้ว่า (2560 : 267-276) กล่าวว่า การเป็นนักบริหารมืออาชีพในยุคไทยแลนด์ 4.0 ควรมีลักษณะทั้งด้านบุคลิกภาพ คุณลักษณะส่วนบุคคล ความรู้และการคิด การปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ความสามารถทางการบริหาร และความสามารถในการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรม รวมถึงการมีภาวะผู้นำแบบร่วมมือมากกว่าการใช้อำนาจหรือการบังคับ ซึ่งบทบาทของนักบริหารมืออาชีพที่มีประสิทธิผล

ควรทำหน้าที่ในการสร้างวิสัยทัศน์เพื่อความสำเร็จทางวิชาการสำหรับนักเรียน การสร้างบรรยากาศที่อบอุ่นเพื่อการศึกษา การปลูกฝังภาวะผู้นำให้กับบุคคลอื่น การปรับปรุง การเรียนการสอน และการบริหารจัดการกับคน ข้อมูล และกระบวนการ

กนกอร สมปราษฎ์ (2550:17) กล่าวถึงความเป็นมืออาชีพ (professional) ว่าหมายถึง การแสดงออกพฤติกรรมซึ่งเป็นผลจากความรู้ความเข้าใจ ทักษะ การประพฤติปฏิบัติที่ทำให้บรรลุเป้าประสงค์ซึ่งเป็นเป้าประสงค์ที่ไม่ธรรมดาที่คนทั่วไปสามารถ ทำได้ ดังนั้น การเป็นมืออาชีพจึงต้องผ่านกระบวนการของการแสวงหาความรู้ตามหลักวิทยาศาสตร์และ กระบวนการวิจัยจนได้คำตอบในการแก้ปัญหาได้ จึงจะเรียกว่าเป็นมืออาชีพ ซึ่งกระบวนการเหล่านั้นมี ดังนี้ 1) แสดงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น 2)ระบุว่าปัญหาแท้จริงคืออะไร 3)หาวิธีการ หาความรู้ หาสาเหตุแห่งปัจจัยต่าง ๆ ได้ 4) ลงมือปฏิบัติตามหลักวิชา หลักการ จนได้คำตอบของคำถามที่ตั้งไว้ทั้งหมด 5) เป็นนักปฏิบัติที่เรียนรู้หลักการและทฤษฎีอย่าง ต่อเนื่องตลอดเวลาที่ปฏิบัติงานและมีการสะท้อนความคิด 6) มีองค์ความรู้เกิดขึ้นว่าควรแก้ปัญหายังไรนอกจากนี้ ยังได้กล่าวถึงองค์ประกอบของความเป็นมืออาชีพของผู้บริหารสถานศึกษาว่าประกอบด้วยองค์ประกอบหลักใหญ่ ๆ 4 องค์ประกอบคือ 1) คุณลักษณะที่ดีของผู้บริหารที่ควรจะมีในตัวตนของผู้บริหาร(characteristic) 2) การเป็นผู้นำทางวิชาการ (academic leaders) 3) สมรรถนะเชิงวิชาชีพ (professional competencies) และ 4) ผลการปฏิบัติงาน (performance)

จากการสังเคราะห์จากนักวิชาการ การศึกษากรอบแนวคิดของผู้บริหารมืออาชีพยุคการศึกษา 4.0 มี 7 องค์ประกอบหลักดังนี้ 1). ด้านความรู้ความสามารถ 2). ด้านทักษะภาวะผู้นำ 3). ด้านผู้นำทางวิชาการ 4). ด้านคุณธรรมจริยธรรม 5). ด้านทักษะยุคใหม่ 6). ด้านคุณลักษณะ 7). ด้านผลการปฏิบัติงาน ดังภาพ



องค์ประกอบการศึกษากรอบแนวคิดของผู้บริหารมืออาชีพยุคการศึกษา 4.0

1). ด้านความรู้ความสามารถ (Knowledge and ability) หมายถึงพฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่แสดงออกถึงการปฏิบัติงาน มีความรู้และความเข้าใจในหลักการแนวคิดทฤษฎีในการจัดการศึกษา สามารถปฏิบัติงาน เพื่อผลสัมฤทธิ์ที่สูงกว่าเป้าหมายที่กำหนด สามารถสร้างแรงจูงใจในการพัฒนา

เพื่อความเป็นเลิศในทุกๆด้านให้เกิดประโยชน์สูงสุดมีทักษะและความรู้เกี่ยวกับปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อองค์กร เพื่อให้การปฏิบัติงานในหน้าที่การบริหารสถานศึกษามีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จสูงสุด

การศึกษากรอบแนวคิดของผู้บริหารมืออาชีพยุคการศึกษา 4.0 “ด้านความรู้ความสามารถ”มีตัวบ่งชี้ดังนี้

1.1 ความรอบรู้ด้านการบริหารจัดการศึกษา หมายถึง การแสดงออกผู้บริหารมืออาชีพที่มีความรู้และความเข้าใจในหลักการแนวคิด ทฤษฎี ในการจัดการศึกษา สามารถปฏิบัติงานเพื่อผลสัมฤทธิ์ที่สูงกว่าเป้าหมายที่กำหนด สามารถสร้างแรงจูงใจในการพัฒนาเพื่อความเป็นเลิศในทุกๆ ด้าน

1.2 ความสามารถด้านการบริหารจัดการทรัพยากรทางการศึกษา หมายถึง การแสดงออกของผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพ ที่มีทักษะในการบริหารจัดการตามสถานการณ์ มีความรู้เกี่ยวกับปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อสมรรถนะขององค์กร

1.3 ความสามารถด้านวิจัยเพื่อพัฒนา หมายถึง การแสดงออกของผู้บริหารที่มีทักษะด้านงานวิจัย นำนวัตกรรมใหม่ๆสู่องค์กร ใช้งานวิจัยเป็นฐาน เพื่อให้การปฏิบัติงานในหน้าที่การบริหารสถานศึกษามีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จสูงสุด

การศึกษากรอบแนวคิดของผู้บริหารมืออาชีพยุคการศึกษา 4.0 มีองค์ประกอบ “ด้านความรู้ความสามารถ”ซึ่งมี 3ตัวบ่งชี้ประกอบด้วย ความรอบรู้ด้านการบริหารจัดการศึกษา ความสามารถด้านการบริหารจัดการทรัพยากรทางการศึกษา ความสามารถด้านวิจัยเพื่อพัฒนา

2). ด้านทักษะภาวะผู้นำ (Leadership Skills) หมายถึงพฤติกรรมผู้บริหารที่แสดงออก การใช้ความสามารถในการทำงานในมิติค่านบุคคล มิติด้านงาน มิติด้านทีมงาน มิติด้านองค์กรสถานศึกษาและมิติด้านชุมชนทั้งในปัจจุบันและอนาคตได้อย่างโดดเด่นเพื่อให้ผู้บริหารมีทักษะภาวะผู้นำในการบริหารได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

การศึกษากรอบแนวคิดของผู้บริหารมืออาชีพยุคการศึกษา 4.0 ด้านทักษะภาวะผู้นำ ประกอบด้วย 7 ตัวบ่งชี้ ดังนี้

2.1 ทักษะด้านการตัดสินใจและการแก้ปัญหา หมายถึงการใช้ความสามารถในการทำงานในมิติค่านบุคคล มีการตัดสินใจและแก้ปัญหาในความถูกต้องและมีเหตุผลเพื่อประสิทธิภาพขององค์กร

2.2 ทักษะด้านมนุษย หมายถึงการใช้ความสามารถในการทำงานในด้านมิติงาน และบุคคล เข้าใจ เข้าถึงตัวบุคคล ใช้คนให้เหมาะกับงาน ตามความถนัดของแต่ละบุคคล

2.3 ทักษะด้านความคิดเชิงสร้างสรรค์ หมายถึงการใช้ความสามารถในการทำงานด้านองค์กรสถานศึกษา เพื่อความเป็นเลิศมีแนวคิดเชิงบวก และส่งเสริมองค์กรอย่างสร้างสรรค์

2.4 ทักษะด้านการสร้างทีม หมายถึง การใช้ความสามารถในการทำงานด้านมิติทีมงาน สร้างการทำงานโดย ร่วมกันเป็นทีม มีการประนีประนอม ช่วยเหลือเข้าใจซึ่งกันและกัน

2.5 ทักษะด้านการบริหารจัดการเวลา หมายถึงการใช้ความสามารถในการทำงานด้านการบริหารจัดการเวลา เพื่อองค์กรจัดการตนเอง จัดการเวลาการทำงานได้อย่างเหมาะสมกับบุคลากร ปฏิบัติงานตามเวลา มีการลงเวลาการทำงานเพื่อให้มีประสิทธิภาพขององค์กร

2.6 ทักษะด้านความฉลาดทางอารมณ์ หมายถึงการใช้ความสามารถในมิติการแสดงออกทางอารมณ์ ไม่ให้เกิดการลำเอียงมีความเสมอภาค สม่ำเสมอ ในบุคลากร มีการใช้อารมณ์อย่างอดทนอดกลั้น ด้วยเหตุและผลของการทำงานได้อย่างเหมาะสม

2.7 ทักษะการบริการที่ดี หมายถึงการใช้ความสามารถในมิติด้านชุมชน ทั้งในปัจจุบันและในอนาคตได้อย่างโดดเด่น เน้นการบริการ เพื่อสังคมที่ดีต่อองค์กร นำความเจริญรุ่งเรืองมาสู่องค์กรอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

การศึกษากรอบแนวคิดของผู้บริหารมืออาชีพยุคการศึกษา 4.0 องค์กรประกอบ “ด้านทักษะภาวะผู้นำ” มี 7 ตัวบ่งชี้ประกอบไปด้วย ทักษะด้านการตัดสินใจและการแก้ปัญหา ทักษะด้านมนุษย ทักษะด้านการคิดเชิงสร้างสรรค์ ทักษะด้านการสร้างทีม ทักษะด้านการบริหารจัดการเวลา ทักษะด้านความฉลาดทางอารมณ์ และทักษะการบริการที่ดี เพื่อให้ผู้บริหารมีทักษะภาวะผู้นำในการบริหารได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3). ด้านผู้นำทางวิชาการ (Academic Leadership) หมายถึง พฤติกรรมในการทำงานของผู้บริหารสถานศึกษาในงานวิชาการ ให้บรรลุเป้าประสงค์ในความสามารถในการพัฒนางาน และส่งเสริมการเรียนการสอนให้ได้ผลดีมีประสิทธิภาพ เอื้อต่อการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน มีการพัฒนาครูอย่างต่อเนื่อง มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในองค์กรอย่างสร้างสรรค์ มีการเรียนรู้ร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย มียุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้อ่านออกเขียนได้ร้อยละ 90 มีการวัดผลประเมินผลตามสภาพจริง มีการนิเทศแบบร่วมพัฒนาและกำกับติดตามอยู่เสมอเพื่อสร้างความเข้มแข็งในงานวิชาการและยกระดับคุณภาพการศึกษา การบริหารจัดการหลักสูตรและการสอน การสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้และการวางแผนการนำหลักสูตรไปใช้ในสถานศึกษา อย่างมีประสิทธิภาพ

การศึกษากรอบแนวคิดของผู้บริหารมืออาชีพยุคการศึกษา 4.0 ด้านผู้นำทางวิชาการประกอบด้วย 3 ตัวบ่งชี้ดังนี้

3.1 การบริหารจัดการหลักสูตรและการสอน หมายถึง การใช้ความสามารถในการบริหารจัดการหลักสูตรตลอดจนพัฒนาครู อย่างต่อเนื่องเพื่อประสิทธิภาพองค์กร

3.2 การสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ หมายถึง การใช้ความสามารถในการบริหารจัดการ สร้างบรรยากาศในการเรียนรู้โดยมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในองค์กรอย่างสร้างสรรค์ มีการเรียนรู้ร่วมกันกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยเฉพาะชุมชนข้างเคียงอย่างเอื้อต่อกัน

3.3 การวางแผนการนำหลักสูตรไปใช้ในสถานศึกษา หมายถึง การใช้ความสามารถการวางแผน โดยมียุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาผู้เรียนให้อ่านออกเขียนได้ร้อยละ 90 มีการวัดผลประเมินผลตามสภาพ

จริง มีการนิเทศแบบร่วมกันพัฒนาและกำกับติดตามอยู่เสมอ เพื่อสร้างความเข้มแข็งในงานวิชาการ และยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาจัดการให้เกิดประโยชน์กับคณะครูและนักเรียน

องค์ประกอบในการศึกษากรอบแนวคิดของผู้บริหารมืออาชีพยุคการศึกษา 4.0 มี 3 ตัวบ่งชี้ ประกอบด้วย ความสามารถในการบริหารจัดการหลักสูตรและการสอน มีการสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ มีการวางแผนการนำหลักสูตรไปใช้ในสถานศึกษา ให้ประสบผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ

4). ด้านคุณธรรมและจริยธรรม (Morality and ethics) หมายถึง พฤติกรรมที่ผู้บริหารแสดงออกในการบริหารจัดการในสถานศึกษา ให้ประสบความสำเร็จมีความซื่อตรงซื่อสัตย์ และโปร่งใสตรวจสอบได้ วางตัวเป็นกลางทางการเมืองประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี มีจิตสาธารณะ และจิตสำนึกที่ดี เพื่อให้เป็นผู้มีชื่อเสียงเกียรติคุณที่ดีและเป็นที่เคารพนับถือของผู้ใต้บังคับบัญชาและบุคคลทั่วไป

การศึกษากรอบแนวคิดของผู้บริหารมืออาชีพยุค 4.0 ด้านคุณธรรมจริยธรรม ประกอบด้วย 4 ตัวบ่งชี้ ดังนี้

4.1 การมีวินัย หมายถึง การแสดงออกของผู้บริหารในการมีวินัย มีความซื่อตรง ซื่อสัตย์และโปร่งใส ตรวจสอบได้ นำแนวทางประยุกต์สู่การปฏิบัติในการดำรงตนให้เป็นผู้มีวินัย มีการประพฤติตน เป็นแบบอย่างที่ดี

4.2 การยึดหลักประชาธิปไตย หมายถึง การแสดงออกของผู้บริหารในการวางตัวเป็นกลางทางการเมือง ปฏิบัติตนอยู่ในกรอบของประชาธิปไตยทางการศึกษา และพลเมืองที่ดีต่อสังคม โรงเรียน ชุมชน และครอบครัว

4.3 มีหลักธรรมในการครองตน ครองคนและครองงาน หมายถึง ผู้บริหารที่มีหลักธรรมในการบริหารตนด้วยการครองตน ครองคน และครองงานโดยใช้ธรรมะในการบริหารจัดการ ในการดำรงชีวิตอย่างเหมาะสม มีความรัก และศรัทธาในวิชาชีพ ความรับผิดชอบในวิชาชีพ มีคุณธรรมการครองตน ครองคน และครองงานในการดำรงตนให้เป็นผู้ มีการประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี มีการดำรงชีวิตอย่างเหมาะสมการดำรงชีวิตตามแนวทางหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีความรักและศรัทธารับผิดชอบในวิชาชีพ ทำให้ได้ชื่อว่าเป็นคนดีน่าเคารพยกย่อง เป็นผู้ที่มีภูมิรู้ ภูมิธรรม และภูมิฐานซึ่งจะเกิดขึ้นได้นั้นจะต้องประพฤติตนตามหลักศาสนาที่ตนเคารพนับถือ นั่นคือเป็นผู้มีคุณธรรม มีความรู้รอบด้วยสังคหวัตถุ 4 คือ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา สมานัตตา และคุณธรรมครองงาน คือมีอิทธิบาท 4 คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา เป็นต้น

4.4 ดำรงตนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง การแสดงออกของผู้บริหารที่ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี มีการดำรงชีวิตอย่างเหมาะสม การดำรงชีวิตตามแนวทางหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีความรักและศรัทธาในวิชาชีพ ความรับผิดชอบในวิชาชีพ มีจิตสาธารณะ และจิตสำนึกที่ดี เพื่อให้เป็นผู้มีชื่อเสียง เกียรติคุณที่ดี และเป็นที่เคารพนับถือของผู้ใต้บังคับบัญชา และบุคคลทั่วไป ศรัทธาในวิชาชีพ ความรับผิดชอบในวิชาชีพ

องค์ประกอบแนวคิดของผู้บริหารมีอาชีพยุคการศึกษา 4.0 ด้าน คุณธรรมและจริยธรรม ประกอบด้วย 4 ตัวบ่งชี้ดังนี้ การมีวินัย การยึดหลักประชาธิปไตย มีหลักธรรมในการครองตน ครองคน และครองงาน ดำรงตนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

5). ด้านทักษะยุคใหม่ (Modern Skills) หมายถึง พฤติกรรมแสดงออกของผู้บริหารในลักษณะ ด้านทักษะของผู้บริหารสถานศึกษาไทยแลนด์ 4.0 เป็นทักษะในสายวิชาชีพ ทักษะการสอนงานและพัฒนาคน ทักษะการวางแผนงานและทักษะการมอบหมายงานคัดเลือกทีมงาน การสร้างแรงบันดาลใจ และการกระตุ้นผู้อื่น เพิ่มพลังงานบวก ทักษะการทำงานเป็นทีม ทักษะการสร้างความสัมพันธ์ ทักษะการนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการบริหารจัดการ มีระบบความคิดเชิงกลยุทธ์ ทักษะการแก้ปัญหาและการตัดสินใจ ทักษะการบริหารผลการปฏิบัติงานและทักษะการวัดผลปฏิบัติงานในองค์กร เพื่อให้ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถนำทักษะยุคใหม่มาใช้ในการบริหารจัดการสถานศึกษาในสถานการณ์ต่างๆ ได้เป็นอย่างดี

การศึกษากรอบแนวคิดของผู้บริหารมีอาชีพยุคการศึกษา 4.0 ด้านทักษะยุคใหม่ ประกอบด้วย 3 ตัวบ่งชี้ ดังนี้

5.1 ทักษะด้านเทคนิค หมายถึง การแสดงออกของผู้บริหารที่ประกอบด้วยทักษะในสายวิชาชีพ ทักษะการสอนงานและพัฒนาคน ทักษะการวางแผนงาน และทักษะการมอบหมายงาน เกิดประสิทธิภาพขององค์กร

5.2 ทักษะด้านมนุษย์ หมายถึง การแสดงออกของผู้บริหาร ที่ประกอบไปด้วย ทักษะการคัดเลือกทีมงาน ทักษะการสร้างแรงบันดาลใจ และกระตุ้นผู้อื่น ทักษะการสื่อสารพลังงานบวก ทักษะการทำงานเป็นทีม ทักษะการสร้างความสัมพันธ์ ทักษะการนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศ มาใช้ในการบริหารจัดการที่ดี มีประสิทธิภาพต่อองค์กร

5.3 ทักษะด้านการคิดและตัดสินใจ หมายถึง การแสดงออกของผู้บริหารด้านทักษะความคิดเชิงระบบ ทักษะด้านความคิดเชิงกลยุทธ์ ทักษะแก้ปัญหาและตัดสินใจ ทักษะการบริหารผลการปฏิบัติงานและทักษะการวัดผลการปฏิบัติงานขององค์กร เพื่อให้ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถนำทักษะยุคใหม่มาใช้ในการบริหารจัดการสถานศึกษา เกิดผลประสิทธิภาพและประสิทธิผล

องค์ประกอบการศึกษากรอบแนวคิดของผู้บริหารมีอาชีพยุคการศึกษา 4.0 ด้านทักษะยุคใหม่ ประกอบด้วย 3 ตัวบ่งชี้ ดังนี้ 1) ทักษะด้านเทคนิค 2) ทักษะด้านมนุษย์ 3) ทักษะด้านการคิดและตัดสินใจ เพื่อให้ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถนำทักษะยุคใหม่มาใช้ในการบริหารจัดการ ได้เป็นอย่างดี

6). ด้านคุณลักษณะ (Characteristic) หมายถึง พฤติกรรมการแสดงออกถึงคุณสมบัติที่มีในตัวผู้บริหารสถานศึกษา ประกอบด้วย ความสามารถกำหนดวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนของสถานศึกษา สามารถสื่อสารวิสัยทัศน์ของสถานศึกษา มี การนำวิสัยทัศน์ไปสู่การปฏิบัติได้จริง มีความมั่นใจในตนเอง มีความมุ่งมั่น ไม่ลดละที่จะปฏิบัติงานให้ สำเร็จ มีความอดทนอดกลั้นและเพียรพยายาม มีความรับผิดชอบในการบริหารสถานศึกษา มีความ กระตือรือร้นในการทำงานอยู่เสมอ มีความสุขุมรอบคอบ มีเหตุผลน่าเชื่อถือ มีความโอบ

อ้อมอารี รู้จัก เอาใจเขาใส่ใจเรา และเป็นผู้มีพลังและศักยภาพในการปฏิบัติงานอย่างไม่มีขีดจำกัด เพื่อเป็นผู้บริหารที่มีคุณลักษณะที่ดีและเหมาะสมที่สุด

การศึกษากรอบแนวคิดของผู้บริหารมืออาชีพยุคการศึกษา 4.0 ด้าน คุณลักษณะมี 5 ตัวบ่งชี้ ดังนี้

6.1 การเป็นผู้นำที่พึงประสงค์ หมายถึง การแสดงออกผู้บริหาร ที่มีความตระหนักรู้ด้านวัฒนธรรม บรรยากาศ และบริบทต่างๆ ของผู้บริหาร

6.2 การมีวิสัยทัศน์ หมายถึง การแสดงออกผู้บริหารสถานศึกษาที่มีความสามารถสร้างภาพอนาคต ด้วยการสร้างวิสัยทัศน์ไปสู่การปฏิบัติได้จริง การสื่อสารวิสัยทัศน์ของสถานศึกษา มีความมั่นใจในตนเอง มีความมุ่งมั่น ไม่ลดละที่จะปฏิบัติงานให้สำเร็จ มีความอดทนอดกลั้นและเพียรพยายาม มีความรับผิดชอบในการบริหารสถานศึกษา สร้างแรงบันดาลใจให้บุคลากรสมำเสมอ เอาใจใส่อย่างดีต่อการบริหารสถานศึกษา

6.3 การมีมนุษยสัมพันธ์ หมายถึง การแสดงออกของผู้บริหารสถานศึกษาที่มีความสามารถในการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ การสร้างความเชื่อมั่น การสร้างเครือข่าย และความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น

6.4 ความสัมพันธ์กับงาน หมายถึง การแสดงออกของผู้บริหารสถานศึกษา ที่มีความสามารถในการบริหารงานโดยเน้นคุณภาพ การมองแบบองค์รวม การทำงานแบบบูรณาการและการวิเคราะห์ สังเคราะห์งาน ได้อย่างมีคุณภาพ

6.5 ความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม หมายถึง ความสามารถของผู้บริหารสถานศึกษาที่มีลักษณะในการบริหารงานโดยมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และนวัตกรรมใหม่ๆ สูงส่ง การผสมผสานเทคโนโลยี นวัตกรรม นำสู่เป้าหมาย ความท้าทายและการคิดอย่างจินตนาการ รอบรู้สถานการณ์ได้เป็นอย่างดี

องค์ประกอบการศึกษากรอบแนวคิดของผู้บริหารมืออาชีพยุคการศึกษา 4.0 ด้านคุณลักษณะ ประกอบด้วย 5 ตัวบ่งชี้ดังนี้ ความสามารถ การเป็นผู้นำที่พึงประสงค์ การมีวิสัยทัศน์ การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีความสัมพันธ์กับงาน และมีความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม

7). ด้านผลการปฏิบัติงาน (Performance) หมายถึง ผลการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อให้บรรลุเป้าประสงค์ที่ตั้งไว้โดยพิจารณาจากผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งสามารถแข่งขันได้ในระดับชาติและนานาชาติ ให้ความร่วมมือกับชุมชนโดยมีเป้าหมายร่วมกัน ในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลของงานอย่างมีคุณภาพสูงสุดและมีความพึงพอใจในการปฏิบัติงานในสถานศึกษาเพื่อให้เกิดผลการปฏิบัติงานเป็นเลิศในทุกๆ ด้าน

การศึกษากรอบแนวคิดของผู้บริหารมืออาชีพยุคการศึกษา 4.0 ด้านผลการปฏิบัติงาน ที่มีประสิทธิผลมี 3 ตัวบ่งชี้ดังนี้

7.1 การดำเนินงานตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยภายนอก หมายถึง การแสดงออกผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อให้บรรลุเป้าประสงค์ที่ตั้งไว้ ปรับเปลี่ยนแปลงตามปัจจัยภายนอกสถานการณ์ได้เสมอ ทันต่อยุคไทยแลนด์ 4.0 มีการจัดการคุณภาพตามมาตรฐานการ

7.2 การบริหารจัดการแบบบูรณาการ หมายถึง การแสดงออกผู้บริหารสถานศึกษาที่ปฏิบัติงานครบวงจร ผสมผสานการทำงานได้ดี สามารถบูรณาการงานได้อย่างมีระบบ

7.3 การจัดระบบงานอย่างคุณภาพ หมายถึง การแสดงออกของผู้บริหารสถานศึกษาที่ปฏิบัติงานได้อย่างมีระบบ มีการวางแผนและกำหนดนโยบาย โดยมี คณะกรรมการสถานศึกษา สอดคล้องกับนโยบายรัฐบาล มีระบบการศึกษาในสถานศึกษาเป็นระบบการศึกษาเพื่อทุกคน และทุกคนทำงานเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีเป้าหมายมีระบบการศึกษา นิเทศน์ติดตามประเมินผล

องค์ประกอบการศึกษากรอบแนวคิดของผู้บริหารมืออาชีพยุคการศึกษา 4.0 ด้าน “ผลการปฏิบัติงาน” ประกอบด้วย 3 ตัวบ่งชี้ ดังนี้ การดำเนินงานที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยภายนอก การบริหารจัดการแบบบูรณาการ การจัดระบบงานอย่างคุณภาพ

สรุป

การศึกษากรอบแนวคิดของผู้บริหารมืออาชีพยุคการศึกษา 4.0 ได้ส่งผลกระทบต่อการบริหารจัดการองค์การทางการศึกษาโดยตรงและส่งผลกระทบต่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาต้องปรับเปลี่ยนไปในทางที่จะส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาระบบการศึกษาแสวงหาวิธีการทักษะศักยภาพและความสามารถในการนำองค์การทางการศึกษาแบบมืออาชีพไปสู่ยุคการศึกษา 4.0 ที่โลกต้องปรับเปลี่ยนผู้บริหารจึงต้องพัฒนาตนเองในทุกๆด้าน ที่สามารถสนองเจตจำนงตามความคาดหวังโดยตรง การเป็นผู้บริหารมืออาชีพยุค 4.0 ที่จะนำความสำเร็จ ไปสู่สถานศึกษาทุกระดับต้องพัฒนาผู้บริหารให้มีภาวะผู้นำขั้นสูงขึ้น ส่งผลต่อการปฏิบัติงานให้เกิดประสิทธิผลและประสิทธิภาพในการนำองค์การมุ่งสู่เป้าหมายที่ร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพภายใต้ การบริหารทรัพยากรที่มีอยู่อย่างยั่งยืน โดยมีองค์ประกอบ 7 ด้านและมีตัวบ่งชี้ดังนี้

1). ด้านความรู้ความสามารถ ประกอบด้วย 3 ตัวบ่งชี้ดังนี้ ความรอบรู้ด้านการบริหารจัดการศึกษา, ความสามารถในการบริหารจัดการทรัพยากรทางการศึกษา และความสามารถด้านวิจัยเพื่อการพัฒนา

2). ด้านทักษะภาวะผู้นำ ประกอบด้วย 7 ตัวบ่งชี้ดังนี้ ทักษะด้านการตัดสินใจและการแก้ปัญหา ทักษะด้านมนุษย, ทักษะด้านความคิดเชิงสร้างสรรค์, ทักษะด้านการสร้างทีม, ทักษะด้านการบริหารจัดการเวลา, ทักษะด้านความฉลาดทางอารมณ์ และ ทักษะการบริการที่ดี

3). ด้านการเป็นผู้นำทางวิชาการ ประกอบด้วย 3 ตัวบ่งชี้ดังนี้ การบริหารจัดการหลักสูตรและการสอน, การสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ และ การวางแผนการนำหลักสูตรไปใช้ในสถานศึกษา

4). ด้านคุณธรรมจริยธรรม ประกอบไปด้วย 4 ตัวบ่งชี้ดังนี้ การมีวินัย, การยึดหลักประชาธิปไตย, มีหลักธรรมในการครองตน ครองคน และครองงาน และ การดำรงตนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

5). ด้านทักษะยุคใหม่ ประกอบไปด้วย 3 ตัวบ่งชี้ดังนี้ ทักษะด้านเทคนิค, ทักษะด้านมนุษย และ ทักษะด้านการคิดและตัดสินใจ

6). ด้านคุณลักษณะ ประกอบด้วย 5 ตัวบ่งชี้ดังนี้ การเป็นผู้นำที่พึงประสงค์, การมีวิสัยทัศน์, การมีมนุษยสัมพันธ์, ความสัมพันธ์กับงาน และ ความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม

7). ด้านผลการปฏิบัติงาน ประกอบด้วย 3 ตัวบ่งชี้ดังนี้ การดำเนินงานตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยภายนอก, การบริหารจัดการแบบบูรณาการ และ การจัดระบบงานอย่างคุณภาพ

เอกสารอ้างอิง

- กนกอร สมปราษฎ์. (2550). *ภาวะผู้นำทางการศึกษา*. ขอนแก่น: ภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2559). *แผนปฏิบัติราชการ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2560* ของกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อประกอบการจัดทำคำของบประมาณรายจ่ายประจำปี พ.ศ.2560. กรุงเทพมหานคร: สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ.
- สาริศา เจนเขว่า และ เสวียน เจนเขว่า. (2560). การเป็นนักบริหารมืออาชีพในยุคการศึกษา 4.0. *Journal of Nakhonratchasima College*, 11 (3), 267-276.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2562). *นโยบายสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีงบประมาณ พ.ศ. 2562*. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.

การจัดการทุนมนุษย์ตามแนวพุทธศาสนา The Human Capital Management according to Buddhism

รัตน์ติกันต์ อินทร์สุข, รัชฎาภา คงชน และ ธนัสถา โรจนตระกูล

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

Rattikarn Insuk, Patchayapha Kongkon and Tanastha Rojanatrakul

Pibulsongkram Rajabhat University, Thailand

Corresponding Author, E-mail : pednoi_ts@hotmail.com

บทคัดย่อ

การบริหารทรัพยากรมนุษย์มีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะเป็นกลยุทธ์ กระบวนการในการจัดการบุคลากรในองค์กรตามมิติต่างๆ เพื่อให้บุคลากรสามารถดำเนินการทำงานตามหน้าที่ของตนให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด และเกิดปัญหาให้น้อยที่สุดรวมถึงการพัฒนาให้บุคลากรมีศักยภาพเพิ่มขึ้น เพื่อการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นและเพื่อความสำเร็จขององค์กรที่เพิ่มขึ้นตามไปด้วย โดยบูรณาการร่วมกัน คือ การจัดการทุนมนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนา เริ่มต้นด้วยการนำเอาหลักบัว 4 เหล่ามาวิเคราะห์จำแนกอุปนิสัยคนเพื่อเตรียมความพร้อมในการสร้างรากฐานของทุนมนุษย์ที่มุ่งเน้นไปที่ใจซึ่งเป็นดังเข็มทิศชี้ทางมุ่งไปสู่การกำหนดรู้ชั้น 5 ซึ่งหลักเหล่านี้เป็นรากฐานที่สำคัญในการสร้างทุนมนุษย์ การนำเอาหลักพุทธเศรษฐศาสตร์มาตีเป็นกรอบสำคัญในการดำเนินชีวิตประจำวันของทุนมนุษย์บนพื้นฐานเศรษฐกิจในยุคโลกาภิวัตน์ และประการสุดท้ายการพัฒนาทุนมนุษย์ จำต้องอาศัยหลักปัญญา 3 ที่จะคอยช่วยฝึกอบรมพัฒนาศักยภาพให้กับทุนมนุษย์เองให้เป็นทุนมนุษย์ที่สมบูรณ์ด้วยความรู้และความประพฤติคือรู้ดีและประพฤติชอบ รวมทั้งให้ทุนมนุษย์รู้จักแก้ไขปัญหาด้วยตนเองตามหลักอริยสัจ 4 ทั้งนี้เมื่อทุนมนุษย์ได้ถูกพัฒนาให้เป็นทุนมนุษย์ที่สมบูรณ์แล้วก็จะกลายเป็นกลไกที่สำคัญในการขับเคลื่อนองค์กรก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงานในองค์กรทุกระดับภาคบนเงื่อนไขกระแสยุคโลกาภิวัตน์

คำสำคัญ: การจัดการ; ทุนมนุษย์; แนวพุทธศาสนา

Abstracts

Human resource management is extremely important because it is a strategy. Processes for managing personnel in the organization according to various dimensions So that personnel can perform their duties for the most efficiency. And cause problems to a minimum, including the development of personnel to have more potential For more efficient operations and for the increased success of the organization as well By integrating together, human capital management in accordance with Buddhism. It begins with the introduction of the four lotus principles to characterize human traits in order to prepare them for the foundation of human capital centered on the mind, which is a compass to guide towards the

* วันที่รับบทความ: 9 สิงหาคม 2563; วันที่แก้ไขบทความ 28 สิงหาคม 2563; วันที่ตอบรับบทความ: 29 สิงหาคม 2563

Received: August 9, 2020; Revised: August 28, 2020; Accepted: August 29, 2020

determination of Khan 5, which are The cornerstone of human capital building Applying the principles of Buddhist economics as a key framework for the daily life of human capital based on the globalized economy. And lastly, human capital development It is necessary to rely on the 3 principles of wisdom that will help train and develop the potential of human capital itself to become a complete human capital through knowledge and behavior, namely knowing and behaving. Including human capital to solve problems on their own according to the four noble truths, when human capital has been developed into a complete human capital, it will be an important mechanism in driving the organization to create efficiency in organizations at all levels. On the conditions of globalization

Keywords: Management; Human Capital; According to Buddhism

บทนำ

“มนุษย์” (Human) จัดว่าเป็น “ทุน” (Capital) ที่สำคัญที่สุดในการขับเคลื่อนองค์กร เนื่องจากมนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตชนิดเดียวในโลกที่สามารถสร้างสรรค์สิ่งอันเป็นประโยชน์เนกอนันต์ให้กับองค์กรได้ อันึงประโยชน์ที่มนุษย์สร้างให้กับองค์กรนั้นหาใช่มาจากกำลังกายแต่เพียงอย่างเดียวไม่ สิ่งที่สำคัญยิ่งกว่านั้นก็คือ กำลังสมองที่มีอยู่ในตัวมนุษย์นั่นเอง ซึ่งถือว่าเป็นทรัพย์สินภายในอันจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อองค์กรมากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคปัจจุบันซึ่งถือว่าเป็นยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงที่เรียกกันว่า “กระแสโลกาภิวัตน์” (Globalization) ต้องยอมรับว่า “ทุนทางปัญญา” (Intellectual Capital) ซึ่งเป็นสินทรัพย์ที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Asset) มีความสำคัญมากขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมและเศรษฐกิจปัจจุบันกำลังมุ่งเข้าสู่ยุคเศรษฐกิจฐานความรู้ (Knowledge-based Economy) ทุกองค์กรไม่ว่าภาครัฐ เอกชน องค์กรรัฐวิสาหกิจ ต่างล้วนให้ความสำคัญเรื่องการบริหาร “คน” อันเป็นเรื่องที่ทุกองค์กรไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้อีกต่อไป เฉกเช่นเดียวกับบริบทที่ต้องการนำมันในการขับเคลื่อน องค์กรต้องการบุคลากรที่มีความรู้ ความคิด ผลงาน เพื่อให้องค์กรบรรลุวัตถุประสงค์ หรือวิสัยทัศน์ขององค์กรได้ ดังนั้นทุกองค์กรจึงต้องพึ่งพิงทุนมนุษย์ (Human Capital) เพื่อจะทำให้องค์กรสามารถประสบความสำเร็จได้ในสภาพเศรษฐกิจปัจจุบัน (จิระประภา อัครบวร, 2552 : 26) ด้วยเหตุนี้ก็ยังเป็นเหตุทำให้สินทรัพย์ที่จับต้องไม่ได้ เช่น ความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skill) ความสามารถ (Competency) ตลอดจนประสบการณ์ (Experiences) กลายเป็นสิ่งที่มีพลังอำนาจมหาศาล ซึ่งสิ่งที่กล่าวมาทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็น ความรู้ ทักษะ ความสามารถ ล้วนแล้วแต่เป็นทรัพย์สินที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ทั้งสิ้น รวมเรียกว่า “ทุนมนุษย์” (Human Capital) นั่นเอง

ในปัจจุบันแต่ละองค์กรเริ่มเปิดเวทีแข่งขันกันอย่างไร้พรมแดน แต่ในความเป็นจริงเป็นที่น่าผิดหวัง เพราะนโยบาย กระบวนการ โครงการและกิจกรรมทางการบริหารทรัพยากรบุคคล (HRM) ของหลายๆ องค์กรไม่ได้เอื้อให้อำนวยให้นาทรัพยากรบุคคลเหล่านั้นมาใช้ในฐานะที่เป็น “ทุน” (Capital) เนื่องจาก “ฝ่ายบุคคล” ขององค์กรส่วนใหญ่ยังเน้นงานปฏิบัติ (Operational Focus) อย่างเช่น การสรรหา คัดเลือก พัฒนา รักษา และใช้ทรัพยากรบุคคลให้งานได้สำเร็จได้ลุล่วง ถ้า HRM ไม่สามารถปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับสิ่งที่ท้าทายในยุคเศรษฐกิจที่เน้นองค์ความรู้ (Knowledge Economy) ได้แล้ว แทนที่ HRM จะช่วยให้

องค์กรได้เปรียบเชิงการแข่งขัน (Competitive Advantage) กลายเป็นตัวถ่วงขององค์กร (สำนักงานพัฒนาและวิจัยระบบงานบุคคล สำนักงานข้าราชการพลเรือน, 2547 : 1) ทุกองค์กรให้ความสำคัญก็คือ “การจัดการทุนมนุษย์” ว่าองค์กรของตนจะสร้างธนาคารทุนมนุษย์ขึ้นมาได้อย่างไร ทั้งนี้เพื่อเตรียมพร้อมกับการสู้รบในการแข่งขัน อนึ่ง หลักการและทฤษฎีการจัดการทุนมนุษย์ที่แต่ละองค์กรนำมาใช้ล้วนแล้วแต่เป็นหลักการและทฤษฎีที่มาจากตะวันตกทั้งสิ้น ซึ่งทุนมนุษย์ที่นักวิชาการตะวันตกกล่าวถึงก็คือสินทรัพย์ภายในอันได้แก่ความรู้ ทักษะ ความสามารถ ตลอดจนประสบการณ์ ซึ่งเป็นคุณสมบัติของ “คนเก่ง” (Talent) การสร้างคนเก่งเพื่อมาเป็นทุนมนุษย์ในองค์กรเป็นเรื่องที่ทุกองค์กรกระทำโดยไม่วายนัก แต่การที่จะสร้างคนที่ทั้งเก่งทั้งดีให้เป็นทุนมนุษย์ในองค์กรเป็นเรื่องที่ทำได้ไม่ง่ายเลย ในบางองค์กรประสบปัญหาการจัดการทุนมนุษย์ต่างๆ ที่ก็มีคนเก่งอยู่เป็นจำนวนมากแต่ก็ไม่สามารถจัดการกับคนเก่งเหล่านั้นให้อยู่กับองค์กรได้ตลอดไปเพราะความเก่งยังไม่ถูกเติมเต็มด้วยความดีที่จะทำให้เป็นทุนมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้ ด้วยเหตุนี้พระพุทธศาสนาจึงเข้ามามีบทบาทมากในการจัดการทุนมนุษย์ในยุคโลกาภิวัตน์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการสร้างคนเก่ง (วิชา) และความดี (จรรยา) ทำให้ผู้ที่ปฏิบัติตามเป็นทั้งคนเก่งและคนดี (วิชาจรณสัมปันโน) ในคนคนเดียวกัน ด้วยเหตุที่ว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการกระทำ เป็นศาสนาแห่งความเพียรที่มีความเชื่อว่า มนุษย์สามารถเรียนรู้ ผีก่อกรรม จนกลายเป็นทุนมนุษย์ที่สำคัญของมวลมนุษยชาติได้ ดังเรื่องเวรัญชพราหมณ์ กล่าวว่า กิตติศัพท์อันงามขจรไปอย่างนี้ว่า พระผู้มีพระภาคเป็นพระอรหันต์ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบเพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะเสด็จไปดี เป็นสารณีกุศลผู้ควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค พร้อมรู้แจ้งโลกทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก และหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์เทวดาและมนุษย์ ด้วยพระองค์เองแล้ว จึงทรงประกาศให้ผู้รู้ตาม ทรงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลางและมีความงามในที่สุด ทรงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ บริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน การได้พบพระอรหันต์ทั้งหลายเช่นนี้เป็นความดีอย่างแท้จริง (วิมพา. (ไทย) 1/1/1-2)

จะเห็นได้ว่าในเรื่องนี้พระพุทธองค์ทรงกระทำตนให้เป็นตัวอย่างทรงสร้างพระองค์เองให้เป็นทุนมนุษย์ในพระพุทธศาสนาและทรงแสดงธรรมสร้างให้ผู้อื่นให้เป็นทุนมนุษย์ตามอีกทั้งยังทรงมีพุทธวิธีในการจัดการทุนมนุษย์ในพระพุทธศาสนา ด้วยเหตุนี้จึงอาจกล่าวได้ว่าหากในองค์กรใดมีทุนมนุษย์ที่ทั้งเก่งและดีเช่นนี้ และองค์กรเองก็มีกลยุทธ์ที่ดีในการจัดการทุนมนุษย์ ก็เป็นที่แน่นอนว่าองค์กรนั้นย่อมประสบความสำเร็จในการแข่งขันทุกๆ เวทีแห่งการแข่งขัน และในทางพระพุทธศาสนายังมีระบบการให้รางวัลและการลงโทษ ซึ่งเทียบได้กับการใช้พระเดชพระคุณในสมัยปัจจุบันนั้นคือ ใครทำดีก็ควรได้รับการยกย่อง ใครทำผิดก็ควรได้รับการลงโทษ ดังพระบาลีที่ว่า “นิคคณเห นิคคหารหํ ปคคณเห ปคคหารหํ ชมคนที่ควรชม ยกย่องบุคคลที่ควรยกย่อง” (ขุ.ชา. (บาลี) 27/2442/531) การจัดการทุนมนุษย์ตามทฤษฎีตะวันตกพร้อมทั้งหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่จะอนุโลมเข้ากับการจัดการทุนมนุษย์ เพื่อบูรณาการทั้งสองศาสตร์เข้าด้วยกันสร้างเป็นโมเดลการจัดการทุนมนุษย์ที่ยั่งยืน ทั้งนี้เพื่อรองรับกับสภาวะความเปลี่ยนแปลงของโลกที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา

การจัดการทุนมนุษย์

คำว่า “ทุนมนุษย์” คือ ความรู้ ความสามารถ ตลอดจนทักษะหรือความชำนาญรวมถึงประสบการณ์ของแต่ละคนที่มีสิ่งสมอยู่ในตัวเอง และสามารถจะนำสิ่งเหล่านี้มารวมเข้าด้วยกันจนเกิดเป็นศักยภาพขององค์กร หรือเป็นทรัพยากรที่สำคัญและมีคุณค่าซึ่งจะทำให้องค์กรนั้นมีความสามารถสร้างความได้เปรียบ

จารย์ศักดิ์ คงสาส์ (2550 : 3-8) ได้ให้ความหมายว่า อันว่า “ทุนมนุษย์” เป็นแนวคิดที่เกี่ยวกับ “คน” หรือ “มนุษย์” ในยุคใหม่ที่มีมองคนว่าเป็นทรัพย์สิน หรือสินทรัพย์ (Assets) ที่สำคัญที่สุดสำหรับทุกองค์กร เป็นทรัพย์สินที่มีค่าแต่มีคุณสมบัติบางอย่างที่แตกต่างจากทรัพย์สินอื่นดังนี้

เป็นทรัพย์สินที่จับต้องไม่ได้ 1. (Intangible) โดยทั่วไปเรามักจะแบ่งทรัพย์สินออกเป็น ประเภท 2 ใหญ่ๆ คือ ทรัพย์สินที่จับต้องได้ (Tangible Assets) เช่น รถยนต์ บ้าน ปากกา นาฬิกา เครื่องจักร เครื่องคอมพิวเตอร์ ฯลฯ และ ทรัพย์สินที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Assets) เช่น ค่าความนิยมในทางการค้า (Goodwill) , ภาพลักษณ์ชื่อเสียง (Image), ความน่าเชื่อถือขององค์กร ฯลฯ หรือแม้แต่มนุษย์ก็ถือว่าเป็นสินทรัพย์ที่จับต้องไม่ได้ เช่นเดียวกัน ก็เพราะว่าในแต่ละคนนั้นจะประกอบไปด้วยความรู้ (Knowledge) ทักษะหรือความชำนาญ (Skills) ความสามารถ (Abilities) ตลอดจนประสบการณ์ (Experiences) ซึ่งเป็นสินทรัพย์ที่จับไม่ได้ แต่สามารถดึงออกมาใช้สร้างสรรค์ประโยชน์ให้เกิดแก่องค์กรอีกมากมายมหาศาล

2. ไม่มีค่าเสื่อมเหมือนทรัพย์สินอื่น เวลาเราซื้อสิ่งของต่างๆไม่ว่าจะเป็นอาคาร รถยนต์ เครื่องจักร เครื่องคอมพิวเตอร์ เครื่องมือ เครื่องใช้ หรืออุปกรณ์ต่างๆ เพื่อนำมาใช้ในการทำงานนั้นเรามักจะต้องมีการคิดค่าเสื่อมราคาทุกปี โดยทางบัญชีก็จะต้องมีการตัดค่าเสื่อมราคาทุกปี เช่น ซื้อรถยนต์มาใช้งานของบริษัทก็จะกำหนดอายุงานไว้ ปีก็ถือว่าตัดค่าเสื่อมหมดแล้ว แต่ 5 เปอร์เซ็นต์ เมื่อครบ 20 ปี โดยตัดค่าเสื่อมปีละ 5 “คน” เป็นทรัพย์สินที่ไม่มีการเสื่อมค่าลงตามระยะเวลาเหมือนทรัพย์สินอื่น เพราะ “คน” จะมีมูลค่าในตัวเองเพิ่มมากขึ้นตามระยะเวลาที่ผ่านไป ยิ่งนานวัน นานเดือน นานปี ก็จะพบว่าคนจะมีทั้งความรู้ ประสบการณ์ ความสามารถที่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ในขณะที่คนเหล่านี้จะเป็นกำลังสำคัญในด้านต่าง ๆ ขององค์กร ไม่ว่าจะเป็นผู้บริหาร หรือเป็นผู้เชี่ยวชาญประจำองค์กรในที่สุด

3. “สร้างมูลค่าเพิ่ม” ได้เสมอ เครื่องมือเครื่องใช้เครื่องจักร หรือทรัพย์สินอื่นๆนั้น เมื่อซื้อเข้ามาใช้งานก็จะทำงานไปตามกำลังความสามารถหรือคุณสมบัติที่มีอยู่ แต่ “คน” เป็นทรัพย์สินที่ไม่ได้มีการทำงานแบบเครื่องจักร องค์กรสามารถจะพัฒนาคนให้มี “มูลค่าเพิ่ม” ได้เสมอ

นิสตรรก เวชยานัน (2551 : 3-4) ได้ให้ความหมายไว้ ว่า “ทุนมนุษย์” คือ คุณลักษณะต่างๆ รวมถึงความสามารถที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ อันได้แก่ ความรู้ ทักษะ ความสามารถ ซึ่งส่วนหนึ่งเกิดมาจากมนุษย์ผู้นั้น หรือใช้เวลาและเงินในการสร้างเสริม สะสม คงไว้ ทุนมนุษย์ไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะการเรียนในโรงเรียนเท่านั้น แต่ทุนมนุษย์ถูกสะสมขึ้นมาหลายทาง เช่น การศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน การย้ายถิ่นฐาน ประสบการณ์ชีวิต การรักษาสภาพ รวมทั้งการค้นคว้าหาข้อมูลต่างๆ สาเหตุที่นักเศรษฐศาสตร์ใช้คำว่า “ทุน” เนื่องจาก

ต้องมีเรื่องของเวลา ความพยายาม เงิน ในการเสริมสร้างทุนมนุษย์ ซึ่งเป็นการลงทุนเช่นเดียวกับการลงทุนปกติ เพื่อให้ได้คืนมาทีหลัง และการได้คืนมาไม่จำเป็นจะต้องอยู่ในรูปของการคืนทุนเป็นรูปตัวเงินอย่างเดียว เงินเป็นเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น คนที่มีทุนมนุษย์มากจะมีความสามารถและแนวโน้มที่จะมีรายได้มากกว่าคนที่มีความรู้ทุนมนุษย์น้อย จากการศึกษาของนักเศรษฐศาสตร์ พบว่า คนที่จบปริญญาตรีหรือสูงกว่า มักจะมีรายได้ในชีวิตสูงกว่า นอกจากนี้นักเศรษฐศาสตร์ยังพบอีกว่า การศึกษาเป็นการลงทุนที่ทำให้เกิดผลกำไรเช่นเดียวกับการลงทุนด้านสุขภาพ เพราะทำให้คนสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ดนัย เทียนพุฒ (2553 : 108) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ทุนมนุษย์ (Human Capital) คือ ทรัพยากรอย่างหนึ่งและเป็นทรัพยากรที่ทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มในตัวเอง และมนุษย์มีความต้องการไม่สิ้นสุด เริ่มจากความต้องการขั้นพื้นฐานจนสุดท้ายความต้องการบรรลุผลสำเร็จในชีวิต การจัดการทุนมนุษย์ (Human Capital Management : HCM) เป็นความรอบยอด เพราะว่า HCM ไม่เพียงรวมถึง การปฏิบัติด้าน HR แต่ยังมีการปฏิบัติอื่นๆ และกลยุทธ์การจัดการคนที่เพิ่มผลการดำเนินงานขององค์กร ซึ่งความแตกต่างที่สำคัญระหว่าง HRM และ HCM คือทุนมนุษย์ ขยายไปเหนือหน้าที่ HR เพื่อรวบรวมกลยุทธ์ด้านคนทั้งหมดขององค์กร ทุนมนุษย์ถูกมองเป็นเจ้าของโดยผู้นำธุรกิจและส่วนที่เหลืออยู่ขององค์กร

(Brain Becker & Mark Hunselid, 2008 : 24 – 25) กล่าวว่า การสร้างคุณค่าสำหรับผู้ลงทุน เป็นหัวใจสำคัญที่ HR สามารถมีอิทธิพลด้านมูลค่าต่อผู้ถือหุ้น เพื่อสร้างมูลค่า อย่างไรก็ตาม HR ต้องการมุมมองทุนมนุษย์ที่แตกต่างกันระหว่าง HRM กับ HCM เพราะแนวคิด HCM เน้นที่จุดสำคัญในทรัพยากรมนุษย์ขององค์กรและส่วนย่อยๆที่ตามมาของระบบ HR เพราะสามารถทำให้มีค่าใช้จ่ายได้น้อยกว่า HCM ให้ความสำคัญต่อการวิเคราะห์และการรายงานด้านข้อมูลที่บอกให้รู้ทิศทางของมูลค่าเพิ่มเชิงกลยุทธ์ การลงทุนและการตัดสินใจด้านจัดการคนในการปฏิบัติระดับองค์กร ระดับจัดการตามความหมายนี้มุ่งคุณค่าสูงสุดของทุนมนุษย์ HCM เป็นการสนใจเกี่ยวกับการวัดอย่างมีจุดประสงค์ไม่ใช่แค่การวัดทั่วไป การนิยาม HCM ลักษณะนี้เป็นการใช้การวัดเพื่อชี้แนวทางการจัดการคนที่มีแนวโน้มว่า คนเป็นสินทรัพย์และเน้นความได้เปรียบในการแข่งขันเพื่อบรรลุเป้าหมายจากการลงทุนเชิงกลยุทธ์ ในสินทรัพย์ผ่านการผูกพันและการรักษานักงาน การจัดการคนอัจฉริยะ โปรแกรมการเรียนรู้และการพัฒนา HCM จึงเป็นสะพานเชื่อมระหว่าง HR กับธุรกิจ HCM และกลยุทธ์ที่เน้นทรัพยากรที่มีส่วนร่วมกันเป็นส่วนใหญ่ โดยเป็นการมุ่งกลยุทธ์ธุรกิจที่อยู่บนพื้นฐานของการได้มา การรักษา การจูงใจและการพัฒนาคนที่มีคุณภาพสูงเพื่อสมรรถภาพของทุนมนุษย์และความได้เปรียบในการแข่งขัน HCM เป็นซัพเซทของ HR เป็นระบบที่สนับสนุนธุรกิจให้บรรลุวัตถุประสงค์ธุรกิจทั้งในระยะสั้นและระยะยาว โดยปรับปรุงผลการดำเนินงานเป็นสำคัญ ดังนั้น HCM เป็นสิ่งที่อยู่บนรากฐานของทฤษฎีทุนมนุษย์ ทัศนคติข้อความที่ว่าทุนมนุษย์รังสรรค์อย่างไรเพื่อความสำเร็จของธุรกิจ จึงมีความจำเป็นที่ต้องเข้าใจ - ทุนมนุษย์ที่ใช้ในปัจจุบันดังนั้น HCM จึงเป็นระบบสำหรับการปรับปรุงผลการดำเนินงานตามบทบาทสำคัญที่มีภายใต้ทฤษฎีทุนมนุษย์

ทุนมนุษย์คือ ความรู้ ความสามารถ ตลอดจนทักษะหรือความชำนาญรวมถึงประสบการณ์ของแต่ละคนที่มีสิ่งสมอยู่ในตัวเอง ดังนั้นจากความหมายของการจัดการทุนมนุษย์ที่กล่าวมานั้นผู้วิจัยสังเคราะห์ว่าการจัดการทุนมนุษย์คือ การรู้จักใช้ประโยชน์จากความรู้ความสามารถของบุคลากรที่มีอยู่ภายในองค์กร เนื่องจากว่ามนุษย์แต่ละคนมีความรู้ความสามารถที่แตกต่างกันไป ดังนั้นทางฝ่าย HR จึงจำเป็นต้องฉลาดในการจัดงานให้ตรงกับความสามารถของแต่ละบุคคล เพื่อให้งานขององค์กรสัมฤทธิ์ผลอย่างมีประสิทธิภาพ

การจัดการทุนมนุษย์ตามแนวพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการกระทำ เป็นศาสนาแห่งความเพียร ที่มีความเชื่อว่า มนุษย์สามารถเรียนรู้ ฝึกอบรม จนกลายเป็นทุนมนุษย์ที่สำคัญของมวลมนุษยโลก

การจำแนกสมรรถะเบื้องต้นของทรัพยากรมนุษย์ คือ หลักการบัว เหล่า หลักในการสรรหาทุน 4 ไต มนุษย์ หลังจากที่พระพุทธองค์ตรัสรู้ใหม่ ๆ ทรงพิจารณาพระธรรมที่พระองค์ตรัสรู้แล้วว่าเป็นคุณธรรมอันลึกซึ้ง ยากที่โลกซึ่งยุ่งยากนี้จะรู้และเข้าใจได้ แต่เมื่อพิจารณาพื้นฐานของมนุษย์ก็ทรงทราบด้วยพระญาณว่าคนในโลกนี้มีความแตกต่างกัน ดังที่พระองค์ทรงเปรียบเทียบสมรรถนะของบุคคลเสมือนไว้ออกบัว 4 เหล่า (จ.องตฺก 202/133/21) (ไทย)

1. อุคฆฏิตัญญู จำพวกที่มีคุณสมบัติพิเศษ ก็สามารถรับรู้สิ่งต่าง ๆ ได้รวดเร็ว แม้ฟังเพียงครั้งเดียวเท่านั้น ก็สามารถที่จะเข้าใจได้ เปรียบดอกบัวที่ชูดอกขึ้นพ้นน้ำแล้ว สามารถที่จะบานสะพรั่งได้ทันทีที่ได้รับแสงจากพระอาทิตย์ เปรียบเสมือนบุคคลที่มีสติปัญญาแหลมคม เฉลียวฉลาด สามารถจัดการบริหารงานด้วยตนเองได้ (Self Directed) ทำงานโดยไม่ต้องกำกับควบคุมเป็นผู้มีความรับผิดชอบพร้อมปรับตัวและเปลี่ยนแปลง (Change Agent) ผู้คนเหล่านี้ ทำดีไม่ได้ดีก็จะเฉยๆ เพราะว่าผลที่ได้รับจากการกระทำนั้น ได้ตอบสนองความต้องการของตนเองไปแล้ว สไตล์ของผู้นำกับบุคคลกลุ่มนี้ ใช้การมอบหมายงาน (Delegating) โดยติดตามอยู่ห่างๆ คอยพิจารณาผลสำเร็จของงาน ให้กำลังใจเป็นแรงเสริม

2. วิปจิตัญญูจำพวกที่มีคุณสมบัติปานกลาง เมื่อได้รับการแนะนำอบรมเพิ่มเติม หรือชี้แนะเล็กน้อย ก็สามารถที่จะเข้าใจในเรื่องนั้นได้ เปรียบดอกบัวที่ตั้งอยู่เสมอน้ำ เมื่อได้รับแสงจากพระอาทิตย์ยามอรุณ ก็จะสามารถบานได้เช่นกัน เปรียบเสมือนบุคคลที่มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด ให้ความสำคัญ และสนใจในตนเองมาก ต้องการสิ่งจูงใจ และผลตอบแทนในการทำงาน มีการปรับตัวได้ดีในระยะแรก (Early Adaptor) ยึดถือ “การทำความดีต้องได้ดี จึงจะมีความสุข” การปฏิบัติงานกับบุคคลกลุ่มนี้ ต้องใช้ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม หรือคอยให้การสนับสนุน (Participating of Supporting)

3. เนยยะ จำพวกที่มีคุณสมบัติพอแนะนำได้ เมื่อได้รับการอบรมเสมอๆ บ่อยๆ จำจำใช้ ก็สามารถที่จะเข้าใจในหน้าที่การงานได้ เหมือนดอกบัวที่ยังจมอยู่ในน้ำ รอวันที่จะพ้นน้ำในวันต่อ ๆ ไป เปรียบเสมือนบุคคลที่มีสติปัญญาน้อย ทำงานหรือไม่ทำงานต้องได้เงิน ค่าตอบแทน สนใจผลตอบแทนเป็นหลักผู้นำต้องใช้

การขาย หรือกระตุ้นความคิดให้ทำงาน คอยให้คำปรึกษา ข้อคิดเห็นต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงาน เป็นผู้ทำในสไตล์ ที่ต้องขายความคิดหรือ สอนงานให้ (Selling of Coaching)

4. ปทปรมะ จำพวกที่ขาดคุณสมบัติ พวกหัวดื้อ ไม่ยอมรับคำแนะนำหรือการพัฒนาอย่างใด มีทัศนคติที่รุนแรงกล้า เหมือนดอกลำโพงที่อยู่น้ำและยังอยู่ในโคลนตมที่คอยเป็นอาหารของปลาและเต่า เปรียบเสมือนบุคคลที่มีสติปัญญาทึบ (Sluggard of Dog mate) ไร้ซึ่งความสามารถ สภาพการทำงานไร้จิตวิญญาณ ผลงานเกิดจากความขี้ใจ ผู้นำต้องการใช้การบอกกำกับ หรือบังคับให้ทำงาน (Telling of Directing)

หลักแห่งการศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์

การพัฒนาตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา เริ่มที่หลักการของการศึกษา เพราะการภาวนา หรือการพัฒนานั้น แท้ที่จริงก็คือสิ่งเดียวกันกับการศึกษา หรือสิกขา สิ่งที่ต้องศึกษา หรือสิ่งที่ต้องพัฒนา แยกออกไปเป็น ด้านใหญ่ ๆ 3 โดยสอดคล้องกับองค์ประกอบแห่งการดำเนินชีวิตของมนุษย์ที่มี ด้าน คือ 3 พฤติกรรม จิตใจ และปัญญา เรียกว่า ไตรสิกขา ซึ่งมีสาระสำคัญ ดังนี้

1. ศีลคือ การฝึกฝนพัฒนาด้านพฤติกรรม หมายถึง การพัฒนาพฤติกรรมทางกายและวาจาให้มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้องมีผลดี สิ่งแวดล้อมที่เราเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์ มี ประเภท 2 คือ สิ่งแวดล้อมทางสังคม ได้แก่ เพื่อนมนุษย์

2. สมาธิ หมายถึง การฝึกพัฒนาในด้านจิตใจ มีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะจิตใจเป็นฐานของพฤติกรรม เนื่องจากพฤติกรรมทุกอย่างเกิดขึ้นจากความตั้งใจหรือเจตนา และเป็นไปตามเจตจำนงและแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลัง ถ้าจิตใจได้รับการพัฒนาให้ดีขึ้นแล้ว ก็จะควบคุมดูแลและนำพฤติกรรมไปในทางที่ดีงามด้วย แม้ความสุขความทุกข์ในที่สุดก็อยู่ที่ใจยิ่งกว่านั้นปัญญาจะเจริญงอกงามได้ ต้องอาศัยจิตใจที่เข้มแข็งสู้ปัญหา เอาใจใส่ มีความเพียรพยายามที่จะคิดค้นไม่ทอดทิ้ง ยิ่งเรื่องที่คิดหรือพิจารณานั้นยาก หรือละเอียดลึกซึ้ง ก็ยิ่งต้องมีจิตใจที่สงบแน่วแน่ ไม่ฟุ้งซ่านไม่พลุ่งพล่านกระวนกระวาย คือ ต้องมีสมาธิจึงจะคิดได้ชัดเจน เจาะลึกทะลุได้และมองเห็นทั่วตลอด จิตที่ฝึกดีแล้ว จึงเป็นฐานที่จะให้ปัญญาทำงานและพัฒนาอย่างได้ผล

3. ปัญญา หมายถึง การพัฒนาปัญญา ซึ่งมีความสำคัญสูงสุดเพราะปัญญาเป็นตัวนำทางและควบคุมพฤติกรรมทั้งหมด คนเราจะมีพฤติกรรมอะไร อย่างไร และแค่ไหน ก็อยู่ที่ว่าจะมีปัญญานำหรือบอกทางให้เท่าใด และปัญญาเป็นตัวปลดปล่อยจิตใจให้ทางออกแก่จิตใจ เช่น เมื่อจิตใจอึดอัดมีปัญหาคิดตันอยู่ พอเกิดปัญญารู้ว่าจะทำอย่างไร จิตใจก็โล่งเป็นอิสระได้การพัฒนาปัญญาเป็นเรื่องกว้างขวางแยกออกไปได้หลายด้าน และมีหลายขั้นหลายระดับ

ดังนั้นการจัดการทุนมนุษย์ตามแนวพระพุทธศาสนานั้น เป็นการดำเนินการอย่างมีระบบ ขั้นตอน เพื่อให้การจัดการทุนมนุษย์หรือทรัพยากรมนุษย์ที่มีอยู่เกิดประโยชน์สูงสุดต่อองค์กร กระบวนการ ดัง 3 แผนภาพ

1.การจำแนกสมรรถนะหรือคุณสมบัติของทรัพยากรมนุษย์ คือ เป็นกิจกรรมการจัดการทรัพยากรมนุษย์ขั้นตอนแรกก่อนที่จะมีการสรรหา การคัดเลือกและการบรรจุพนักงานเข้าทำงาน ซึ่งเป็นการพยากรณ์ความต้องการทรัพยากรมนุษย์ ทั้งในด้านจำนวนและทักษะความสามารถ เพื่อให้แน่ใจว่าจะมีทรัพยากรมนุษย์ใช้ตามความต้องการขององค์กร โดยจำแนกสมรรถนะเบื้องต้นของทรัพยากรมนุษย์ตามหลักการ บั้ว เหล่า 4 ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ซึ่งเป็นการวางแผนให้เป็นขั้นตอนแรกของกระบวนการจัดการทรัพยากรมนุษย์

2.การสรรหาและคัดเลือกทรัพยากรมนุษย์ คือ เป็นกระบวนการค้นหาและชักจูงให้บุคคลที่มีคุณสมบัติตามต้องการมาสมัครทำงาน เพื่อองค์กรจะได้ทำการคัดเลือกผู้ที่มีความเหมาะสมที่สุดเข้าทำงาน โดยใช้หลักจรรยา ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว เป็นหลักในการคัดเลือกทรัพยากรมนุษย์ เป็นการกลั่นกรองผู้สมัครงาน 6 เพื่อให้ได้คนที่เหมาะสมที่สุดสำหรับตำแหน่งงานว่างที่เปิดรับ ซึ่งเป็นความรับผิดชอบของผู้บังคับบัญชาตามสายงานของตำแหน่งที่ว่างที่เปิดรับสมัครบุคคล โดยตัดสินใจเลือกบุคคลที่ดีและเหมาะสมที่สุดตามจำนวนตำแหน่งที่ว่าง

3.หลักการพัฒนาศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ คือ กระบวนการพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์นั้นต้องพัฒนาสัมพันธ์เชื่อมโยงกับโลกภายนอก และด้านภายในชีวิตมนุษย์โดยบูรณาการกับหลักขั้น 5 ของบุคคลที่ 5 เรียกว่า आयตนะ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว เพื่อเป็นกระบวนการในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขา คือ การฝึกฝนพัฒนาด้านพฤติกรรม การฝึกพัฒนาในด้านจิตใจ และการพัฒนาปัญญา

สรุป

ตามหลักพระพุทธศาสนานั้นการจัดการทุนมนุษย์นั้นมีกฎเกณฑ์หรือมาตรการในการจัดการทุนมนุษย์ภายในองค์กรพระพุทธศาสนาอย่างชัดเจน เริ่มตั้งแต่ในยุคเริ่มต้นของการก่อตั้งศาสนา เนื่องด้วยพุทธสาวกยังมีไม่มาก จึงมิได้มีกฎเกณฑ์ซึ่งพระพุทธองค์ทรงบัญญัติขึ้นมากมาย คงมีแต่กรอบหลักการหรืออุดมการณ์และวิธีการที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติแก่สาวกทั้งหลายที่เรียกว่า โอวาทปาติโมกข์ ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจหลักของพระพุทธศาสนา ในยุคที่พระพุทธองค์ทรงประกาศศาสนาใหม่ๆ ต่อมาเมื่อพุทธสาวกเพิ่มมากขึ้นเนื่องจากกลุ่มบุตรมากหลายออกบวชจากตระกูลต่างๆ เปรียบเหมือนดอกไม้หลากสีที่ถูกนำมาร้อยในพวงเดียวกัน ดังนั้น จึงมี พระวินัยบัญญัติ เกิดขึ้น ซึ่งนับได้ว่าเป็นเหมือนกฎหมายในทางพระพุทธศาสนา เพื่อเอาไว้ควบคุมเหล่าสาวกให้มีความประพฤติเรียบร้อยดีงาม เป็นไปเพื่อยังศรัทธาไทยให้เกิด ซึ่งในการบัญญัติพระวินัยนั้นพระพุทธองค์ทรงอาศัยเรื่องเกิดมีขึ้นจึงทรงบัญญัติ ในองค์กรพระพุทธศาสนานั้นมีกฎเกณฑ์ในการจัดการทุนมนุษย์ภายในองค์กรอย่างชัดเจน เป็นแบบแผนที่ยึดถือปฏิบัติกันมาจนถึงทุกวันนี้ แม้ว่าพระพุทธองค์จะทรงประณีตพยานานแล้วกว่า เปรียบเสมือนปี แต่พุทธสาวกก็ยังมิมีพระธรรมวินัย ซึ่ง 2,500 กฎหมายที่ดั่งเป็นแกนกลางในการประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นที่น่าเลื่อมใสศรัทธาของเหล่าศาสนิก และอารัง

รักษาพระพุทธศาสนา ทำศาสนกิจตราบจนถึงทุกวันนี้ เถกเช่นเดียวกับเวลาที่พระพุทธองค์ยังทรงพระชนม์อยู่ เพราะมีพระธรรมวินัยซึ่งเป็นตัวแทนของพระพุทธองค์

การจัดการทุนมนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนานั้นมีหลักการและวิธีการที่คล้ายคลึงกับกระบวนการจัดการทุนมนุษย์ตามทฤษฎีตะวันตกจะแตกต่างกันแต่เพียงเนื้อหาสาระที่เป็นหลักของพระพุทธศาสนา เริ่มตั้งแต่การสรรหา ซึ่งพระพุทธองค์ก็จะทรงตรวจดูอุปนิสัยของเวไนยสัตว์เพื่อจะรับมาเป็นทุนมนุษย์ในองค์กรได้หรือไม่ ซึ่งหลักการก็คือ หลักบัว เหล่า เพราะพระพุทธองค์ได้ทรงพิจารณาด้วยพระญาณว่าพื้นฐานของ 4 มนุษย์มีความแตกต่างกัน ดังนั้นพระธรรมที่พระองค์ทรงตรัสรู้แล้วเป็นธรรมลึกซึ้ง จึงเป็นเรื่องยากที่จะรู้และเข้าใจได้โดยง่าย ดังที่พระพุทธองค์เปรียบมนุษย์เหมือนบัว เหล่า และหลักการนี้ก็กลายเป็นบรรทัดฐานใน 4 หลักในการคัดเลือก ซึ่งความสามารถในการ 6 การสรรหาทุนมนุษย์เข้ามาในองค์กรพระพุทธศาสนา หลักจริต ซึ่ง 6 ทำงานใดๆ ของแต่ละบุคคลย่อมถูกกำกับด้วยหลักจริตเป็นพื้นฐานทางด้านจิตใจของแต่ละคนดังนั้นจึงต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับจริตของแต่ละคนแล้วมอบหมายงานให้เหมาะสมแก่จริตของแต่ละบุคคล หลักในการอบรมพัฒนา ซึ่งก็ได้แก่ หลักอายตนะ 12 อันเป็นทฤษฎีการเรียนรู้ของทวารทั้ง ห้า หรือที่เรียกว่าอายตนะ 6 ประกอบไปด้วย ตา 6 ภายในหู จมูก ลิ้น กาย ใจ ซึ่งปฏิสัมพันธ์กับสิ่งเร้าภายนอก อันได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะและธรรมารมณ์ ซึ่งเรียกว่า อายตนะภายนอก หลักไตรสิกขา เป็นหลักที่ทุน (ศีล สมาธิ ปัญญา) มนุษย์ต้องฝึกฝนและพัฒนา โดยกระบวนการพัฒนาตามหลักไตรสิกขามีดังนี้ ศีล คือ การฝึกฝนพัฒนาด้านพฤติกรรม สมาธิ คือ การฝึกฝนพัฒนาด้านจิตใจ และปัญญา คือ การพัฒนาปัญญา ซึ่งมีความสำคัญสูงสุด เพราะปัญญาเป็นตัวแทนทางและควบคุมพฤติกรรมทั้งหมด

เอกสารอ้างอิง

- จิรประภา อัครบวร. (2552). *คุณค่าคนคุณค่างาน*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เต๋า (2000).
- ดนัย เทียนพุฒ. (2553). *ทุนมนุษย์จัดการให้ดีที่สุดเลิศ*. กรุงเทพมหานคร: โครงการฮิวแมนแคปิตอล.
- อรรถศักดิ์ คงคำสวัสดิ์. (2550). *ทุนมนุษย์การกำหนดตัวชีวิตเพื่อพัฒนา*. กรุงเทพมหานคร: สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย-ญี่ปุ่น).
- นิสตากร เวชยานนท์. (2551). *มิติใหม่ในการบริหารทุนมนุษย์*. กรุงเทพมหานคร: บริษัทกราฟิก ชิส์เต็มส์ จำกัด.
- สำนักงานพัฒนาและวิจัยระบบงานบุคคล สำนักงานข้าราชการพลเรือน. (2547). *ทุนมนุษย์กับการพัฒนาสมรรถนะการบริหารทรัพยากรบุคคล*. กรุงเทพมหานคร: บริษัท พี ลีปวิ้ง จำกัด.
- Brain Becker & Mark Hunselid. (2008). *The New Human Capital Strategy*. New York: AMACOM.

กฎหมายแรงงานกับการจัดการทรัพยากรมนุษย์ Labor law and human resource management

ชนัญฑิตา มุลชีพ, จิราภรณ์ สีไพร และ ธนัสถา โรจนตระกูล

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

Chananthida Mooncheep, Jiraporn Seepai and Tanastha Rojanatrakul

Pibulsongkram Rajabhat University, Thailand

Corresponding Author, E-mail : chananthitm@gmail.com

บทคัดย่อ

กฎหมายแรงงานเป็นกฎหมายที่บัญญัติถึงสิทธิและหน้าที่ระหว่างนายจ้างและลูกจ้าง โดยกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการใช้แรงงานและการจ่ายค่าตอบแทนในการทำงาน ทั้งนี้เพื่อให้ลูกจ้างทำงานด้านความปลอดภัย มีสุขภาพอนามัยดี ได้รับค่าตอบแทนและสวัสดิการตามสมควรกฎหมายแรงงาน และยังเป็นสิ่งที่นักบริหารทรัพยากรมนุษย์ และพนักงานควรรู้และเข้าใจเป็นอย่างดี ซึ่งเป็นกฎหมายที่บัญญัติถึงสิทธิและหน้าที่ของนายจ้าง ลูกจ้าง องค์กรของนายจ้าง และองค์กรของลูกจ้าง รวมทั้งมาตรการที่กำหนดให้นายจ้าง ลูกจ้าง และองค์กรดังกล่าวต้องปฏิบัติต่อกันและต่อรัฐ เพื่อให้การจ้างงาน การใช้แรงงาน การประกอบกิจการ และความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างและลูกจ้างเป็นไปโดยเหมาะสมต่างได้รับประโยชน์ที่พอเพียง อันจะมีผลทำให้เกิดความสงบสุข ความเจริญ และความมั่นคงแก่นายจ้าง ลูกจ้าง สังคม และประเทศชาติ

คำสำคัญ: กฎหมายแรงงาน; การจัดการทรัพยากรมนุษย์

Abstracts

Labor law is the law that establishes the rights and duties between employers and workers. By setting minimum standards for labor and compensation for work. This is to allow employees to work on safety. Good health Receive reasonable compensation and benefits Labor law And is also something that executives and human resources And employees should know and understand well. This is a law that regulates the rights and duties of the employer, employee, employer's organization. And organization of employees Including measures requiring employers, employees and such organizations to treat each other and the state. To provide employment, labor use, business operation And the relationship between the employer and the employee is appropriate, all receiving sufficient benefits. This will result in peace, prosperity and security for employers, workers, society and the nation.

Keywords: Labor law; Human resource management

บทนำ

การจัดการทรัพยากรมนุษย์ องค์การและฝ่ายทรัพยากรมนุษย์ จำเป็นต้องศึกษาและเข้าใจกฎหมายแรงงานเป็นอย่างดี ซึ่งกฎหมายแรงงาน หมายถึง กฎหมายที่บัญญัติถึงสิทธิและหน้าที่ของนายจ้าง ลูกจ้าง องค์การของนายจ้าง และองค์การของลูกจ้าง รวมทั้งมาตรการที่กำหนดให้นายจ้าง ลูกจ้าง และองค์การดังกล่าวต้องปฏิบัติต่อกันและต่อรัฐ ทั้งนี้เพื่อให้การจ้างงาน การใช้แรงงาน การประกอบกิจการ และความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างและลูกจ้างเป็นไปโดยเหมาะสมและต่างได้รับประโยชน์ที่พอเพียง อันจะมีผลทำให้เกิดความสงบสุข ความเจริญ และความมั่นคงแก่นายจ้าง ลูกจ้าง สังคม และประเทศชาติ

กฎหมายแรงงานที่สำคัญมีอยู่หลายฉบับ ซึ่งโดยทั่วไปแล้วฉบับที่ใช้บังคับกับเอกชนทั่วไปที่นายจ้าง ลูกจ้าง และผู้ที่ประกอบอาชีพด้านนี้ต้องให้ความสนใจ เช่น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 เอกเทศสัญญา ลักษณะ 6 จ้างแรงงาน นอกจากนี้ ยังมีพระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พระราชบัญญัติประกันสังคม พระราชบัญญัติเงินทดแทน พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พระราชบัญญัติความปลอดภัย อาชีวอนามัย และสภาพแวดล้อมในการทำงาน เป็นต้น กฎหมายแรงงาน เป็นกฎหมายสำคัญของทุกประเทศ ในปัจจุบันกฎหมายแรงงานได้แสดงบทบาทและให้คุณประโยชน์แก่ประเทศทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจและการเมือง (เกษมสันต์ วิลาวรรณ, 2556 : 52-53) ดังต่อไปนี้

1. การสร้างความเป็นธรรมในสังคม กฎหมายแรงงานจะช่วยลดความเอารัดเอาเปรียบในการจ้างงานระหว่างนายจ้างและลูกจ้างได้ในระดับหนึ่ง ซึ่งทำให้สังคมมีความเป็นธรรมในขอบเขตของการยอมรับได้
2. การสร้างความสงบสุขในสังคมอุตสาหกรรม กฎหมายแรงงานจะกำหนดขั้นตอนและกระบวนการที่จะระงับข้อขัดแย้งหรือข้อพิพาทแรงงานให้ยุติลงด้วยวิธีการที่ใกล้เคียงกับความพอใจของทุกฝ่ายมากที่สุด จึงทำให้ข้อพิพาทแรงงานลดจำนวนลงหรือลดความเสียหายรุนแรงลง สังคมอุตสาหกรรมมีความสงบขึ้น
3. การถนอมแรงงานและพัฒนาคุณภาพชีวิต กฎหมายแรงงานจะช่วยมิให้ลูกจ้างต้องทำงานหนักเกินกำลังซึ่งทำลายทั้งสุขภาพและชีวิตให้เสียหายก่อนวัยอันควร ช่วยเหลือลูกจ้างทำงานด้วยความปลอดภัย และมีโอกาสได้รับพิกัดภัยจากการทำงานน้อยลง อีกทั้งลูกจ้างจะได้รับสวัสดิการตามความเหมาะสมด้วย ซึ่งเป็นการถนอมแรงงานไว้ใช้ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด และประชากรในสังคมมีคุณภาพชีวิตในการทำงานที่ดี
4. การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ กฎหมายแรงงานที่กำหนดถึงค่าตอบแทนในการทำงานที่เหมาะสม เช่น การกำหนดอัตราค่าจ้างขั้นต่ำ หากมีความสัมพันธ์กับคุณภาพและปริมาณของผลผลิตโดยรวมของประเทศก็ย่อมทำให้เกิดการไหลเวียนของกระแสเงินตราทั้งในประเทศและระหว่างประเทศซึ่งจะส่งผลโดยตรงต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ

กฎหมายแรงงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรมนุษย์มีด้วยกันหลายฉบับ ในที่นี้ผู้เขียนนำเสนอเฉพาะกฎหมายคุ้มครองแรงงาน เพราะเป็นสิ่งที่นายจ้าง ลูกจ้าง รวมถึงนักศึกษาที่เรียนด้านการจัดการทรัพยากรมนุษย์จำเป็นต้องใช้ในการปฏิบัติงาน และเพื่อให้สามารถรู้สิทธิและหน้าที่ของตนเองเมื่อ

ทำงานในองค์กรโดยสาระสำคัญของกฎหมายคุ้มครองแรงงาน และกฎหมายความปลอดภัยอาชีวอนามัย และสภาพแวดล้อมในการทำงาน

จริยธรรมในการจัดการทรัพยากรมนุษย์

จริยธรรม (Ethics) เป็นหลักในการปฏิบัติเพื่อการปกครองบุคคลหรือกลุ่มบุคคลและเป็นบรรทัดฐานที่ใช้เพื่อตัดสินว่าอะไรเป็นการประพฤติที่ถูกต้อง การตัดสินใจอย่างมีจริยธรรมประกอบไปด้วยปัจจัย 2 ประการ คือ 1) การตัดสินใจอย่างมีจริยธรรมเกี่ยวข้องกับการวินิจฉัยโดยเปรียบเทียบกับมาตรฐาน (Normative Judgment) การวินิจฉัยโดยเปรียบเทียบกับมาตรฐาน ช่วยบอกว่าสิ่งนี้ดีหรือไม่ดีสิ่งนี้ถูกหรือผิด 2) การตัดสินใจอย่างมีจริยธรรม มีความเกี่ยวข้องกับการศีลธรรม (Morality) ซึ่งเป็นบรรทัดฐานของพฤติกรรมที่สังคมยอมรับ (Velasquez, M.G., 1992 : 9-12)

จริยธรรมและกฎหมายเป็นการปฏิบัติตามกฎหมายไม่ใช่สิ่งที่ดีที่สุดที่บอกว่าการกระทำต่างๆ มีจริยธรรมหรือไม่เพราะว่าการกระทำบางอย่างอาจจะถูกกฎหมายแต่ไม่ถูกต้อง หรือบางอย่างถูกต้องตามหลักจริยธรรมแต่ไม่ถูกกฎหมาย เราสามารถทำการตัดสินใจในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับความมีจริยธรรม (เช่น การไล่พนักงานออก) บนพื้นฐานที่ว่าอะไรถูกกฎหมาย แต่อย่างไรก็ตามไม่ได้หมายความว่าตัดสินใจนั้นจะมีจริยธรรม เช่น การไล่พนักงานอายุ 58 ปี ที่มีอายุงาน 30 ปีออก โดยไม่มีสาเหตุหรือไม่มีการบอกกล่าวล่วงหน้าอาจจะไม่ถูกหลักจริยธรรม แต่ถูกกฎหมายในบางประเทศ (รวมถึงออสเตรเลีย) ให้ความสำคัญแก่ผู้เปิดเผยสิ่งผิดกฎหมายขององค์กรในการแจ้งให้ทราบถึงการกระทำผิดที่ร้ายแรงภายในองค์กรของตนในบางรัฐของออสเตรเลีย เช่น วิกเตอเรียและออสเตรเลียใต้ มีกฎหมายเพื่อคุ้มครองพนักงานจากการเปิดเผยสิ่งผิดกฎหมายหรือผิดจริยธรรมขององค์กร

การจัดการทรัพยากรมนุษย์มีความเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจที่ยุติธรรม เช่น การเลือกที่จะจ้างผู้สมัครคนหนึ่งและปฏิเสธคนอื่นๆ การเลื่อนตำแหน่งคนหนึ่งและลดขั้นคนอื่นๆ การจ่ายค่าตอบแทนคนหนึ่งมากกว่าคนหนึ่งน้อย พนักงานจะโต้ตอบอย่างไรกับการตัดสินใจเหล่านี้ ขึ้นอยู่กับว่าพนักงานคิดว่าการตัดสินใจและกระบวนการต่างๆ ที่เกิดขึ้นมีความยุติธรรมหรือไม่

ในประเทศจีน รูปแบบการสรรหาและการคัดเลือกจะมีความแตกต่างจากรูปแบบของตะวันตกซึ่งไม่มีความเป็นส่วนตัว ผู้จัดการฝ่ายทรัพยากรมนุษย์ในกิจการของจีนจำนวนมากได้รับการอบรมให้คัดเลือกผู้สมัครโดยพิจารณาจากมหาวิทยาลัยที่สำเร็จการศึกษามากกว่าทักษะที่แท้จริง ความสัมพันธ์ทางสถาบัน (Institutional Guanxi) ช่วยให้มหาวิทยาลัยบางแห่งมีผลต่อการตัดสินใจในการสรรหาและการคัดเลือก การปฏิบัติเช่นนี้พบบ้างในกิจการของเกาหลีและญี่ปุ่น ซึ่งสรรหาจากมหาวิทยาลัยชั้นนำบางแห่ง

บทบาทของฝ่ายทรัพยากรมนุษย์ ในเรื่องจริยธรรมและการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม จากคำกล่าวของ Peter Drucker ซึ่งเป็นปรมาจารย์ท่านหนึ่งทางด้านบริหารธุรกิจกล่าวว่า “เขาทั้งหลายไม่ใช่พนักงาน เขาเป็นบุคคลและควรได้รับการปฏิบัติด้วยความมีเกียรติและความเอาใจใส่” ความเป็นธรรมสร้างความผูกพันของ

พนักงานและทำให้เกิดความพึงพอใจในระดับสูงทั้งต่อกิจการและงานที่ทำ ผู้สมัครซึ่งเห็นว่าการทดสอบของกิจการเป็นสิ่งที่เป็นธรรมจะไม่เพียงขึ้นช่อบต่อกระบวนการคัดเลือกเท่านั้นแต่จะมีความสนใจในกิจการและงานมากยิ่งขึ้น

การจัดการทรัพยากรมนุษย์อย่างมีจริยธรรม กิจกรรมด้านทรัพยากรมนุษย์มีผลจากการปฏิบัติอย่างมีจริยธรรมของพนักงาน ดังตัวอย่างต่อไปนี้ เช่น เครื่องมือในการสรรหาควรกล่าวถึงการให้ความสำคัญกับความซื่อสัตย์และความมีจริยธรรมของกิจการอย่างชัดเจน กระบวนการนี้จะคัดบุคคลที่ไม่ต้องการออกก่อนที่จะสมัครกระบวนการคัดเลือกที่พิจารณาจากเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับงานและมีการใช้อย่างเสมอต้นเสมอปลายส่งสัญญาณถึงค่านิยมของกิจการในด้านจริยธรรมและการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม โดยจริยธรรมที่ถูกนำมาใช้ในการกระบวนการหรือกิจกรรมต่างๆ ในการจัดการทรัพยากรมนุษย์ ได้แก่

1) การคัดเลือก ผู้สมัครจะมองการทดสอบตัวอย่างงานว่าเป็นธรรม หากมีความเกี่ยวข้องกับงานให้ผู้สมัครมีโอกาสในการปฏิบัติ และให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ผู้สมัคร ผู้สมัครจะมองว่าการสัมภาษณ์มีความเป็นธรรมหากให้เป็นการสื่อสารแบบสองทางและให้ผู้สมัครสามารถแสดงทักษะต่างๆ ทำให้ผู้สมัครได้ข้อมูลย้อนกลับจากการสัมภาษณ์และมีความเพ็ญตรงสูง

2) การฝึกอบรม การอบรมด้านจริยธรรมมีบทบาทสำคัญในการช่วยทำให้เกิดวัฒนธรรมของความมีจริยธรรมและความเป็นธรรม การอบรมประเภทนี้ประกอบด้วยการแสดงให้เห็นถึงสถานการณ์ที่เสี่ยงต่อการไม่มีจริยธรรม การใช้หลักจริยธรรม เพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ และการใช้กิจกรรมด้านทรัพยากรมนุษย์ (เช่น การสัมภาษณ์และการดำเนินการทางวินัย) อย่างมีจริยธรรม

3) การประเมินผลการปฏิบัติงาน กระบวนการประเมินผลการปฏิบัติงานของบริษัท ได้เปิดโอกาสในการให้ความสำคัญกับจริยธรรมและความเป็นธรรม การประเมินผลงานเป็นโอกาสที่ทำให้เห็นอย่างชัดเจนว่าบริษัทไม่เพียงแต่ให้การสนับสนุนมาตรฐานจริยธรรมในระดับสูง แต่ยังวัดผลและให้รางวัลตอบแทนกับพนักงานที่ประพฤติอย่างยึดมั่นต่อมาตรฐานจริยธรรม วิธีการที่หัวหน้างานทำการประเมินผลงานเป็นสิ่งสำคัญในการส่งสัญญาณถึงความเป็นธรรมและการประเมินควรมีมาตรฐานที่ชัดเจน และพนักงานเข้าใจถึงหลักเกณฑ์ที่ใช้ในการประเมิน และการประเมินควรดำเนินต่อไปอย่างมีวัตถุประสงค์ และต้องมีความเป็นธรรม

4) ระบบการให้รางวัลและดำเนินการทางวินัย ในการดำเนินการเรื่องดังกล่าว จำเป็นต้องมีจริยธรรมในการจัดการ เนื่องจากหาการจัดการไม่ดีพอหรือไม่เป็นธรรม จะส่งผลโดยตรงต่อพนักงาน ดังนั้นองค์การควรมีระบบการให้รางวัลตามผลการปฏิบัติงาน และลดอิทธิพลของการเมืองภายในองค์การลง หรือแม้แต่การดำเนินการทางวินัยที่พนักงานทำผิดเพียงเล็กน้อย แต่งลงโทษด้วยการไล่ออก ซึ่งอาจไม่เป็นธรรมต่อพนักงาน

จริยธรรมในการจัดการทรัพยากรมนุษย์แล้ว หากกรณีที่ต้องให้พนักงานออกโดยพนักงานไม่มีความผิด เช่น ในกรณีที่องค์การประสบภาวะขาดทุน หรือเกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ นอกจากจะต้องจ่ายเงินชดเชยตามที่กฎหมายกำหนดแล้ว นายจ้างอาจให้คำปรึกษาเพื่อหางานใหม่ (Outplacement Counseling)

ให้กับพนักงาน ทั้งในเรื่องของการวางแผนอาชีพและทักษะการหางาน หรืออาจมอบหมายให้บริษัทที่ทำหน้าที่ในการจัดหางาน อำนาจความสะดวกให้กับพนักงานในการหางานใหม่ จนกว่าพนักงานจะได้ทำงานอีกครั้ง ซึ่งเรื่องดังกล่าว ถือว่าเป็นจริยธรรมอย่างหนึ่ง ในการจัดการทรัพยากรมนุษย์ ที่จะต้องสร้างให้เกิดขึ้นในองค์กร ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน

หลักการทั่วไปเกี่ยวกับการคุ้มครองแรงงาน

กฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงาน เป็นกฎหมายที่บัญญัติถึงสิทธิและหน้าที่ระหว่างนายจ้างและลูกจ้าง โดยกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการใช้แรงงานและการจ่ายค่าตอบแทนในการทำงาน ทั้งนี้ เพื่อให้ลูกจ้างทำงานด้านความปลอดภัย มีสุขภาพอนามัยดี ได้รับค่าตอบแทนและสวัสดิการตามสมควรกฎหมายว่าด้วยการแรงงานสัมพันธ์ เป็นกฎหมายที่กำหนดแนวทางปฏิบัติต่อกันระหว่างบุคคลสองฝ่าย คือ ฝ่ายนายจ้างและฝ่ายลูกจ้าง เพื่อให้บุคคลทั้งสองฝ่ายได้มีความเข้าใจอันดีต่อกัน สามารถตกลงในเรื่องสิทธิหน้าที่ และผลประโยชน์ในการทำงานร่วมกันได้รวมทั้งกำหนดวิธีการระงับข้อขัดแย้งหรือข้อพิพาทแรงงานที่เกิดขึ้นให้ยุติลงโดยรวดเร็ว ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความสงบสุข ในสถานประกอบกิจการ ซึ่งจะส่งผลถึงเศรษฐกิจและความมั่นคงของประเทศ กฎหมายความปลอดภัยในการทำงาน เป็นการกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำให้สถานประกอบกิจการถือปฏิบัติ เพื่อความปลอดภัยและสุขภาพอนามัยที่ดีปราศจากอุบัติเหตุ และโรคเนื่องจากการทำงาน

พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 มีสาระสำคัญที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ที่ศึกษากฎหมายแรงงาน และเป็นประโยชน์ในการปฏิบัติตามทั้งฝ่ายนายจ้างและลูกจ้าง โดยผู้เขียนได้รวบรวมข้อกฎหมายที่สำคัญๆ ของพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงานจากหนังสือของ พงษ์รัตน์ เครือกลิ่น (2550 : 32-37) และวิจิตรา (พึ้งลัดดา) วิเชียรชม (2556 : 4-15) ไว้ดังต่อไปนี้

1. เวลาทำงานปกติ กฎหมายได้กำหนดให้นายจ้างกำหนดเวลาทำงานปกติให้แก่ลูกจ้าง โดยแยกพิจารณาตามลักษณะงานได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

1.1 งานลักษณะที่อาจกำหนดเวลาเริ่มต้นและสิ้นสุดของการทำงานแต่ละวัน งานลักษณะดังกล่าว ได้แก่

1) งานโดยทั่วไป ซึ่งนายจ้างจะต้องประกาศเวลาทำงานปกติให้ลูกจ้างทราบ โดยกำหนดเวลาเริ่มต้นและสิ้นสุดของการทำงานแต่ละวันของลูกจ้างได้ไม่เกินวันละ 8 ชั่วโมง และรวมกันแล้วต้องไม่เกินสัปดาห์ละ 48 ชั่วโมง (มาตรา 23)

2) งานที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพและความปลอดภัยของลูกจ้าง สำหรับงานประเภทนี้นายจ้างต้องกำหนดเวลาทำงานปกติไม่เกินวันละ 7 ชั่วโมง และรวมกันแล้วต้องไม่เกินสัปดาห์ละ 42 ชั่วโมง ซึ่งงานนี้อาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพและความปลอดภัยของลูกจ้าง ได้แก่ งานที่ต้องทำไต่ดิน ไตน้ำ ในถ้ำ ในอุโมงค์ หรือในที่อับอากาศ งานเกี่ยวกับกัมมันตภาพรังสี งานเชื่อมโลหะ งานขนส่งวัตถุอันตราย งานผลิตสารเคมีอันตราย และงานที่ต้องทำด้วยเครื่องมือหรือเครื่องจักรซึ่งผู้ทำได้รับความสั่นสะเทือนอันอาจเป็นอันตราย

3) งานลักษณะเฉพาะ งานในกิจการบางประเภทซึ่งมีลักษณะเฉพาะ กฎหมายจะกำหนดความคุ้มครองเกี่ยวกับกำหนดเวลาทำงานแตกต่างกันไปจากความคุ้มครองในลักษณะงานที่ได้กล่าวแล้ว โดยงานที่มีลักษณะเฉพาะ มีดังต่อไปนี้ งานในกิจการปิโตรเลียม นายจ้างจะกำหนดให้ลูกจ้างทำงานได้วันละไม่เกิน 12 ชั่วโมง แต่เมื่อรวมกันแล้วต้องไม่เกินสัปดาห์ละ 48 ชั่วโมง และกรณีให้ทำเกินวันละ 8 ชั่วโมง นายจ้างต้องจ่ายค่าตอบแทนให้แก่ลูกจ้างไม่น้อยกว่าหนึ่งเท่าครึ่งของอัตราค่าจ้างต่อชั่วโมงตามจำนวนชั่วโมงที่ทำเกิน งานใช้วิชาชีพหรือวิชาการ งานด้านบริการจัดการ งานเสมียนพนักงาน งานเกี่ยวกับการค้า งานอาชีพด้านบริการงานที่เกี่ยวกับการผลิต หรืองานที่เกี่ยวกับงานดังกล่าว นายจ้างและลูกจ้างอาจตกลงกันกำหนดเวลาทำงานปกติวันละกี่ชั่วโมงก็ได้ แต่เมื่อรวมกันแล้วต้องไม่เกินสัปดาห์ละ 48 ชั่วโมง และกรณีที่ตกลงกันเกินวันละ 8 ชั่วโมง ลูกจ้างอื่นที่ไม่ใช่ลูกจ้างซึ่งได้รับค่าจ้างเป็นรายเดือนก็จะมีสิทธิ์ได้รับค่าตอบแทนเป็นเงินเท่ากับอัตราค่าจ้างต่อชั่วโมงในวันทำงานหรือเท่ากับอัตราค่าจ้างต่อหน่วยในวันทำงานตามจำนวนผลงานที่ทำได้สำหรับลูกจ้างซึ่งได้รับค่าจ้างตามผลงานโดยคำนวณเป็นหน่วย

1.2 งานที่ไม่อาจกำหนดเวลาเริ่มต้นและสิ้นสุดของการทำงานแต่ละวัน ในกรณีที่นายจ้างไม่อาจประกาศกำหนดเวลาเริ่มต้นและสิ้นสุดของการทำงานแต่ละวันได้ เนื่องจากลักษณะหรือสภาพของงานที่ไม่อาจกำหนดได้ นายจ้างต้องตกลงกับลูกจ้างกำหนดชั่วโมงการทำงานแต่ละวัน ไม่เกินวันละ 8 ชั่วโมง และเมื่อรวมเวลาทำงานทั้งหมดแล้วต้องไม่เกินสัปดาห์ละ 48 ชั่วโมงด้วย

2. การทำงานล่วงเวลา หมายถึง การทำงานนอกหรือเกินเวลาทำงานปกติหรือเกินชั่วโมงทำงานในแต่ละวันที่นายจ้างและลูกจ้างตกลงกันตามมาตรา 23 ในวันทำงานหรือวันหยุด แล้วแต่กรณี (มาตรา 5) กฎหมายได้กำหนดความคุ้มครองเกี่ยวกับการทำงานล่วงเวลาของลูกจ้าง โดยแบ่งเป็น 2 กรณีคือ

2.1 กรณีที่นายจ้างไม่อาจให้ลูกจ้างทำงานล่วงเวลาได้ นายจ้างไม่อาจให้ลูกจ้างทำงานล่วงเวลาในกรณีงานซึ่งให้ลูกจ้างทำนั้น เป็นงานที่อาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพและความปลอดภัยของลูกจ้าง

2.2 กรณีนายจ้างอาจให้ลูกจ้างทำงานล่วงเวลาได้ โดยทั่วไปแล้ว นายจ้างจะสั่งให้ลูกจ้างทำงานได้เฉพาะในเวลาทำงานปกติ ยกเว้นงานที่มีลักษณะต่อไปนี้

1) กรณีเป็นงานอื่นนอกเหนือจากงานอันตรายต่อสุขภาพและความปลอดภัยของลูกจ้าง นายจ้างอาจให้ลูกจ้างทำงานล่วงเวลาได้โดยได้รับความยินยอมจากลูกจ้างเป็นคราวๆ ไป

2) กรณีเป็นงานลักษณะหนึ่งลักษณะใดในสามลักษณะนี้ นายจ้างอาจให้ลูกจ้างทำงานล่วงเวลาได้เท่าที่จำเป็น ได้แก่ งานที่มีลักษณะหรือสภาพที่ต้องทำติดต่อกันไป ถ้าหยุดจะเสียหายแก่งาน งานฉุกเฉิน หรือ งานอื่นที่กำหนดในกฎกระทรวง (ปัจจุบันยังไม่มีกำหนดเพิ่มเติม)

ในเรื่องของการทำงานล่วงเวลา มีข้อยกเว้นกำหนดไว้ตามวรรคสองของมาตรา 24 ว่าในกรณีที่ลักษณะหรือสภาพของงานต้องทำติดต่อกันไป ถ้าหยุดจะเสียหายแก่งานหรือเป็นงานฉุกเฉิน นายจ้างอาจให้ลูกจ้างทำงานล่วงเวลาได้เท่าที่จำเป็น การที่จะพิจารณาว่างานใดเป็นงานฉุกเฉินหรือไม่นั้นมีมติที่นายจ้างเคยตกเป็นข้อต่อสู้และศาลได้วินิจฉัยไว้แล้วดังนี้

3. การทำงานในวันหยุด อาจให้ลูกจ้างทำได้โดยได้รับความยินยอมจากลูกจ้างก่อนเป็นคราว ๆ ไป อาจให้ลูกจ้างทำงานล่วงเวลา และทำงานในวันหยุดได้เท่าที่จำเป็น ถ้าลักษณะหรือสภาพของงานต้องทำติดต่อกันไป ถ้าหยุดจะเสียหายแก่งาน หรือเป็นงานฉุกเฉิน อาจให้ทำงานในวันหยุด สำหรับกิจการโรงแรม สถานมหรสพ งานขนส่ง ร้านขายอาหาร ร้านขายเครื่องดื่ม สโมสร สมาคม และสถานพยาบาลได้ โดยไม่จำเป็นต้องได้รับความยินยอมจากลูกจ้างก่อน ชั่วโมงการทำงานล่วงเวลา การทำงานในวันหยุด และการทำงานล่วงเวลาในวันหยุด รวมแล้วต้องไม่เกิน 36 ชม./สัปดาห์ ในพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน (มาตรา 25)

4. เวลาพัก ระหว่างการทำงานปกติ ไม่น้อยกว่า 1 ชม./วัน หลังจากลูกจ้างทำงานมาแล้วไม่เกิน 5 ชม. ติดต่อกัน หรืออาจตกลงกันพักเป็นช่วง ๆ ก็ได้แต่รวมแล้วต้องไม่น้อยกว่า 1 ชม./วัน งานในร้านขายอาหารหรือร้านขายเครื่องดื่มซึ่งเปิดจำหน่ายหรือให้บริการในแต่ ละวันไม่ติดต่อกัน อาจพักเกิน 2 ชม./วันก็ได้ นายจ้างอาจจะไม่จัดเวลาพักได้กรณีเป็นงานที่มีลักษณะหรือสภาพของงานต้องทำ ติดต่อกันไปโดยได้รับความยินยอมจากลูกจ้างหรือเป็นงานฉุกเฉิน ก่อนการทำงานล่วงเวลา กรณีให้ลูกจ้างทำงานล่วงเวลาต่อจากเวลาทำงานปกติไม่น้อยกว่า 2 ชม. ต้องจัดให้ลูกจ้างพักก่อนเริ่มทำงานล่วงเวลาไม่น้อยกว่า 20 นาที (มาตรา 27)

5. วันหยุดประจำปี ต้องไม่น้อยกว่า 1 วัน/สัปดาห์ โดยให้มีระยะห่างกันไม่เกิน 6 วัน สำหรับงานโรงแรม งานขนส่ง งานในป่า งานในที่ทุรกันดาร หรืองานอื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวงอาจตกลงกันสะสมและเลื่อนวันหยุดประจำปี สัปดาห์ไปหยุดเมื่อใดก็ได้ภายในระยะเวลา 4 สัปดาห์ติดต่อกัน (มาตรา 28)

6. วันหยุดตามประเพณี ไม่น้อยกว่า 13 วัน/ปี โดยรวมวันแรงงานแห่งชาติ โดยพิจารณาจากวันหยุดราชการประจำปี วันหยุดทางศาสนาหรือขนบธรรมเนียมประเพณีแห่งท้องถิ่น ถ้าวันหยุดตามประเพณีตรงกับวันหยุดประจำปีให้หยุดชดเชยวันหยุดตาม ประเพณีในวันทำงานถัดไป สำหรับงานในกิจการ โรงแรม สถานมหรสพ ร้านขายอาหาร ร้านขายเครื่องดื่ม ฯลฯ อาจตกลงกันหยุดวันอื่นชดเชยวันหยุดตามประเพณี หรือจ่ายค่าทำงานในวันหยุดให้ก็ได้ (มาตรา 29) และกฎกระทรวงฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2541) กำหนดงานที่มีลักษณะหรือสภาพของงานที่นายจ้างไม่อาจให้ลูกจ้างหยุดทำงานในวันหยุดตามประเพณีได้ มีดังนี้ 1) งานในกิจการโรงแรม สถานมหรสพ ร้านขายอาหาร ร้านขายเครื่องดื่ม สโมสร สมาคม สถานพยาบาล และสถานบริการท่องเที่ยว 2) งานในป่า งานในที่ทุรกันดาร งานขนส่ง และงานที่มีลักษณะหรือสภาพของงานต้องทำติดต่อกันไป ถ้าหยุดจะเสียหายแก่งาน

7. วันหยุดพักผ่อนประจำปี ไม่น้อยกว่า 6 วันทำงาน/ปี สำหรับลูกจ้างซึ่งทำงานติดต่อกันมาครบ 1 ปี อาจตกลงกันล่วงหน้าสะสมและเลื่อนวันหยุดพักผ่อนประจำปี ไปรวมหยุดในปีต่อ ๆ ไปได้ (มาตรา 30)

8. วันลาป่วย ลูกจ้าง ลาป่วยได้เท่าที่ป่วยจริง การลาป่วยตั้งแต่ 3 วันทำงานขึ้นไปนายจ้างอาจให้ลูกจ้างแสดงใบรับรองของแพทย์แผนปัจจุบันขึ้น หรือของสถานพยาบาลของทางราชการได้ หากลูกจ้างไม่อาจแสดงได้ให้ลูกจ้างชี้แจงให้นายจ้างทราบ วันที่ลูกจ้างไม่อาจทำงานได้เนื่องจากประสบอันตรายหรือ

เจ็บป่วยซึ่งเกิดจาก การทำงาน หรือวันลาเพื่อคลอดบุตรไม่ถึงเป็นวันลาป่วย และลูกจ้างมีสิทธิได้รับค่าจ้างในวันลาป่วยตลอดระยะเวลาที่ลา แต่ไม่เกินปีละ 30 วันทำงาน (มาตรา 32) (มาตรา 41) (มาตรา 57 วรรค 1)

9. วันลาเพื่อทำหมันและลาเนื่องจากการทำหมัน ลูกจ้างลาเพื่อทำหมันและเนื่องจากการทำหมันได้ตามระยะเวลาที่แพทย์แผนปัจจุบันชั้นหนึ่งกำหนดและออกใบรับรอง (มาตรา 33 และมาตรา 57 วรรค 2)

10. วันลาเพื่อกิจธุระอันจำเป็น การลาเพื่อกิจธุระอันจำเป็นกฎหมายมิได้กำหนดไว้ว่ากิจธุระอันจำเป็นนั้นเป็นกิจธุระเพื่อการใดบ้าง นอกจากนั้นไม่ได้กำหนดจำนวนวันที่ลาไว้ ดังนั้น เหตุที่จจะลาเพื่อกิจธุระตามกฎหมายนี้จะไปตามเงื่อนไขที่ได้กำหนดไว้ในข้อบังคับเกี่ยวกับการทำงานของนายจ้างซึ่งจะชอบธรรมเหมาะสมหรือไม่เพียงใด ก็คงเป็นไปตามที่นายจ้างกำหนดไว้แต่ละราย ส่วนจำนวนวันที่ลาก็คงเป็นไปตามกำหนดไว้ในข้อบังคับเกี่ยวกับการทำงาน สำหรับค่าจ้างนั้น กฎหมายไม่ได้กำหนดว่าจะต้องจ่ายค่าจ้างในวันลาเพื่อกิจธุระอันจำเป็น ดังนั้นการจะจ่ายค่าจ้างหรือไม่ มากน้อยเพียงใด คงเป็นไปตามข้อบังคับเกี่ยวกับการทำงานของนายจ้าง (มาตรา 34)

11. วันลาเพื่อรับราชการทหาร ลูกจ้างลาเพื่อรับราชการทหารในการเรียกพล เพื่อตรวจสอบฝึกวิชาทหาร หรือทดลองความ พรั่งพร้อมตามกฎหมายว่าด้วยการรับราชการทหารได้ โดยมีสิทธิได้รับตลอดระยะเวลาที่ลา แต่ไม่เกินปีละ 60 วัน (มาตรา 35) (มาตรา 58)

12. วันลาเพื่อการฝึกอบรม ลูกจ้าง มีสิทธิลาเพื่อการฝึกอบรมหรือพัฒนาความรู้ความสามารถเพื่อประโยชน์ต่อการแรงงานและสวัสดิการสังคมหรือการเพิ่มทักษะความชำนาญเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานของลูกจ้างตามโครงการหรือหลักสูตร ซึ่งมีกำหนดช่วงเวลาที่เหมาะสมและชัดเจน และเพื่อการสอบวัดผลทางการศึกษาที่ทางราชการจัดหรืออนุญาตให้จัดขึ้น ลูกจ้างต้องแจ้งเหตุในการลาโดยชัดแจ้ง พร้อมทั้งแสดงหลักฐานที่เกี่ยวข้อง (ถ้ามี) ให้นายจ้างทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่า 7 วันก่อนวันลา นายจ้างอาจไม่อนุญาตให้ลาหากในปีที่ลาลูกจ้างเคยได้รับอนุญาตให้ลามาแล้วไม่ น้อยกว่า 30 วัน หรือ 3 ครั้งหรือแสดงได้ว่าการลาของลูกจ้างอาจก่อให้เกิดความเสียหายหรือกระทบต่อ การประกอบธุรกิจของนายจ้าง (มาตรา 36) และกฎกระทรวงฉบับที่ 5 (พ.ศ.2541) กำหนดให้ลูกจ้างมีสิทธิลาเพื่อการฝึกอบรม หรือพัฒนาความรู้ความสามารถในกรณีดังนี้

1) เพื่อประโยชน์ต่อการแรงงานและสวัสดิการสังคม หรือการเพิ่มทักษะความชำนาญ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของลูกจ้าง ซึ่งจะต้องมีโครงการหรือหลักสูตรและกำหนดเวลาที่เหมาะสมชัดเจน

2) การสอบวัดผลทางการศึกษาที่ทางราชการจัดหรืออนุญาตให้จัดขึ้น

ในการลาดังกล่าว ลูกจ้างต้องแจ้งเหตุที่ลาโดยชัดแจ้ง พร้อมทั้งแสดงหลักฐานที่เกี่ยวข้อง (ถ้ามี) ให้นายจ้างทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่า 7 วัน

13. วันลาเพื่อคลอดบุตร ลูกจ้างหญิงมีครรภ์ลาเพื่อคลอดบุตรได้ครรภ์หนึ่งไม่เกิน 90 วัน โดยนับรวมวันหยุด และให้นายจ้างจ่ายค่าจ้างให้แก่ลูกจ้างแต่ไม่เกิน 45 วัน (มาตรา 41 และมาตรา 59)

14 วันลาเพื่อเข้าประชุม การทำงานของเด็กให้ลูกจ้างซึ่งเป็นเด็กอายุต่ำกว่าสิบแปดปี มีสิทธิลาเพื่อเข้าประชุม สัมมนา รับการอบรม รับการฝึกหรือลาเพื่อการอื่น ซึ่งจัดโดยสถานศึกษาหรือหน่วยงานของรัฐหรือเอกชนที่อธิบดีเห็นชอบโดยให้ลูกจ้างซึ่งเป็นเด็กแจ้งให้นายจ้างทราบล่วงหน้าถึงเหตุที่ลาโดยชัดแจ้ง โดยจ่ายตลอดเวลาที่ลาแต่ปีหนึ่งไม่เกิน 30 วัน (มาตรา 52)

15. การใช้แรงงานหญิง

1. ห้ามนายจ้างให้ลูกจ้างหญิงทำงานต่อไปนี้ งานเหมืองแร่หรืองานก่อสร้าง ที่ต้องทำไต่ดิน ไต่ น้ำ ในถ้ำ ในอุโมงค์ หรือปล่องในภูเขาเว้นแต่ลักษณะของงานไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพหรือ ร่างกายของลูกจ้างหญิงนั้น งานที่ต้องทำบนนั่งร้านที่สูงกว่าพื้นดินตั้งแต่ 10 เมตรขึ้นไป งานผลิตหรือขนส่งวัตถุระเบิดหรือวัตถุไวไฟ งานอื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

2. ห้ามนายจ้างให้ลูกจ้างหญิง ที่มีครรภ์ทำงานในระหว่างเวลา 22.00น.-06.00น. ทำงานล่วงเวลาทำงานในวันหยุดหรือทำงานอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้ งานเหมืองแร่หรืองานก่อสร้างที่ต้องทำไต่ดิน ไต่ น้ำ ในถ้ำ ในอุโมงค์ หรือปล่องในภูเขาเว้นแต่ลักษณะของงาน ไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพหรือ ร่างกายของลูกจ้างหญิงนั้น งานเกี่ยวกับเครื่องจักรหรือเครื่องยนต์ที่มีความสั่นสะเทือน งานขับเคลื่อนหรือติดไปกับยานพาหนะ งานยก แบก หาม หาบ ทุบ ลาก หรือเข็นของหนักเกิน 15 กิโลกรัม งานที่ทำในเรือ งานอื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

3. พนักงาน ตรวจแรงงานมีคำสั่งให้นายจ้างเปลี่ยนเวลาทำงานหรือชั่วโมงทำงาน ของลูกจ้างหญิงที่ทำงานในระหว่างเวลา 24.00 น.- 06.00 น. ได้ตามที่เห็นสมควรถ้าพนักงานตรวจแรงงานเห็นว่างานนั้นอาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพ และความปลอดภัยของลูกจ้างหญิงนั้น

4. ลูกจ้างหญิงมีครรภ์มีสิทธิขอให้นายจ้างเปลี่ยนงานในหน้าที่เดิมเป็นการชั่วคราวก่อนหรือหลังคลอดได้ กรณีที่มีใบรับรองแพทย์ แผนปัจจุบันชั้นหนึ่ง มาแสดงว่าไม่อาจทำงานในหน้าที่เดิมต่อไปได้

5. ห้ามนายจ้างเลิกจ้างลูกจ้างหญิงเพราะเหตุมีครรภ์ (มาตรา 37 มาตรา 38 มาตรา 39 มาตรา 11 มาตรา 42 และมาตรา 43)

16. การใช้แรงงานเด็ก

1. ห้ามนายจ้างจ้างเด็กอายุต่ำกว่า 15 ปี เป็นลูกจ้าง

2. กรณีที่มีการจ้างเด็กอายุต่ำกว่า 18 ปี เป็นลูกจ้าง นายจ้างต้องแจ้งต่อพนักงาน ตรวจแรงงาน ภายใน 15 วันนับแต่วันที่ เด็กเข้าทำงาน และแจ้งการสิ้นสุดการ จ้างเด็กนั้นต่อพนักงานตรวจแรงงานภายใน 7 วันนับแต่วันที่เด็กออกจากงาน นายจ้างต้องจัดให้มีเวลาพัก 1 ชั่วโมงต่อวันภายใน 4 ชั่วโมงแรกของการทำงาน และให้มีเวลาพักย่อยได้ตามที่นายจ้างกำหนด

3. ห้ามนายจ้างใช้ลูกจ้างเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี ทำงานในระหว่างเวลา 22.00 – 06.00 น. เว้นแต่ได้รับอนุญาตจากอธิบดี

4. ห้ามนายจ้างใช้ลูกจ้างเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี ทำงานล่วงเวลา

5. ห้ามนายจ้างให้ลูกจ้างเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี ทำงานต่อไปนี้ งานหลอม เป่า หล่อ หรือรีด โลหะ งานปั๊มโลหะ งานเกี่ยวกับความร้อน ความเย็น ความสั่นสะเทือน เสียงและแสง ที่มีระดับแตกต่างจาก ปกติอันอาจเป็นอันตรายตามที่กำหนดในกฎกระทรวง งานเกี่ยวกับสารเคมีที่เป็นอันตรายตามที่กำหนดใน กฎกระทรวง งานเกี่ยวกับจุลชีวันเป็นพิษซึ่งอาจเป็นเชื้อไวรัส แบคทีเรีย รา หรือเชื้ออื่น ตามที่กำหนดใน กฎกระทรวง งานเกี่ยวกับวัตถุมีพิษ วัตถุระเบิด หรือวัตถุไวไฟ เว้นแต่งานในสถาน บริการที่เป็นเชื้อเพลิงตามที่ กำหนดในกฎกระทรวง งานขับหรือบังคับรถยกหรือปั้นจั่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง งานใช้เลื่อยเดินด้วย พลังไฟฟ้าหรือเครื่องยนต์ งานที่ต้องทำได้ดิน ใต้น้ำ, ในถ้ำ อุโมงค์ หรือปล่องในภูเขา งานเกี่ยวกับ กัมมันตภาพรังสีตามที่กำหนดในกฎกระทรวง งานทำความสะอาดเครื่องจักรหรือเครื่องยนต์ที่กำลัง ทำงาน งานที่ต้องทำบนนั่งร้านที่สูงกว่าพื้นดินตั้งแต่ 10 เมตรขึ้นไป งานอื่นตามที่กำหนดในกระทรวง

6. ห้ามนายจ้างให้ลูกจ้างเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี ทำงานในสถานที่ต่อไปนี้ โรงฆ่าสัตว์ สถานที่ เล่นการพนัน สถานที่เต้นรำ รำวง หรือ ร้องเงิ้ง สถานที่ที่มีอาหาร สุรา น้ำชา หรือเครื่องดื่ม อย่างอื่นจำหน่าย และบริการ โดยมีผู้บําเรอสำหรับปรนนิบัติลูกจ้าง หรือโดยมีที่สำหรับพักผ่อนหลับนอน หรือมีบริการนวด ให้แก่ลูกค้า สถานที่อื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

7. ห้ามนายจ้างจ่ายค่าจ้างของลูกจ้างซึ่งเป็นเด็กแก่บุคคลอื่น

8. ห้ามนายจ้างเรียก/หรือรับ เงินประกันจากฝ่ายลูกจ้างซึ่งเป็นเด็ก

9. ลูกจ้าง ซึ่งเป็นเด็กอายุต่ำกว่า 18 ปี มีสิทธิลาเพื่อเข้าประชุม สัมมนา รับการอบรม รับการฝึก หรือลาเพื่อการอื่นซึ่งจัดโดยสถานศึกษา หรือหน่วยงานของรัฐหรือเอกชน ที่อธิบดีเห็นชอบ และให้นายจ้าง จ่ายค่าจ้างแก่ลูกจ้างเด็กเท่ากับค่าจ้างในวันทำงานตลอดระยะเวลาที่ลา แต่ปีหนึ่งต้องไม่เกิน 30 วัน (มาตรา 44 มาตรา 45 มาตรา 46 มาตรา 47 มาตรา 48 มาตรา 49 มาตรา 50 มาตรา 51)

17. การปฏิบัติโดยเท่าเทียมกัน นายจ้างปฏิบัติต่อลูกจ้างชายและหญิงโดยเท่าเทียมกัน และถ้างาน มีลักษณะและคุณภาพอย่างเดียวกันและปริมาณเท่ากัน จะต้องกำหนดค่าจ้าง ค่าล่วงเวลา ค่าทำงานใน วันหยุด และค่าล่วงเวลาในวันหยุดให้แก่ลูกจ้างเท่าเทียม(มาตรา 15 มาตรา 53)

18. การล่วงเกินทางเพศ นายจ้าง หัวหน้างาน ผู้ควบคุมงาน หรือผู้ตรวจงาน กระทำการล่วงเกิน คุกคาม หรือก่อความเดือดร้อนรำคาญทางเพศต่อลูกจ้าง (มาตรา 16)

กฎหมายกับการจัดการทรัพยากรมนุษย์

ในการจัดการทรัพยากรมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐหรือภาคเอกชนก็ตาม ล้วนต้องให้ความสำคัญกับ ข้อกำหนดของกฎหมายในการดำเนินงาน ซึ่งกฎหมายได้ออกมาคุ้มครองแรงงานที่ทำงานในสถานประกอบการ ในหลายมิติ ส่งผลให้ลูกจ้างมีคุณภาพชีวิตในการทำงานที่ดีขึ้น อย่างไรก็ตามกฎหมายเป็นเพียงส่วนหนึ่งที่ สถานประกอบการจะต้องปฏิบัติตาม ในขณะที่ตัวองค์กรจะต้องดำเนินงานอย่างมีจริยธรรม เพื่อให้การ จัดการทรัพยากรมนุษย์ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

หากพิจารณาตามข้อกำหนดของพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 นั้นได้กำหนดวันลาเพื่อกิจธุระอันจำเป็น ในมาตรา 34 ไว้ว่า “ให้ลูกจ้างมีสิทธิลาเพื่อกิจธุระอันจำเป็นได้ตามข้อบังคับเกี่ยวกับการทำงาน” ซึ่งตามบทบัญญัติดังกล่าว จำนวนวันลาเพื่อกิจธุระอันจำเป็นที่แต่ละองค์กรกำหนด จะแตกต่างกันไปตามข้อบังคับเกี่ยวกับการทำงาน เช่น บางองค์กรกำหนดวันลาเพื่อกิจธุระอันจำเป็นได้ปีละไม่เกิน 45 วันทำการโดยได้รับเงินเดือน ในขณะที่บางองค์กรกำหนดวันลาเพื่อกิจธุระอันจำเป็นได้เพียง 15 วัน โดยได้รับเงินเดือนซึ่งการกำหนดดังกล่าวทั้งสองนั้นเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด แต่พนักงานได้รับประโยชน์จากจำนวนวันลาที่ต่างกัน ดังนั้นหากองค์กรกำหนดข้อบังคับที่แตกต่างมากจนเกินไป เมื่อเปรียบเทียบกับองค์กรอื่น อาจทำให้พนักงานในองค์กรที่ได้รับสิทธิน้อยกว่าไม่พึงพอใจ และอาจก่อให้เกิดความไม่เสมอภาคภายนอกได้ ดังนั้น องค์กรที่มีจริยธรรมในการจัดการทรัพยากรมนุษย์ ควรต้องทำการสำรวจค่าตอบแทน (Compensation Survey) เพื่อให้ทราบว่าการค่าจ้าง กำหนดค่าจ้าง เงินเดือน และผลประโยชน์เกื้อกูลอื่นใดเพิ่มเติมบ้าง และควรกำหนดค่าจ้าง เงินเดือนที่ทัดเทียมหรือสูงกว่าองค์กรคู่แข่ง หากองค์กรมีความสามารถในการจ่ายที่เพียงพอ ซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงการมีจริยธรรมในการจ่ายค่าตอบแทนได้อีกด้วย

นอกจากนี้ องค์กรที่มีจริยธรรมในการจัดการทรัพยากรมนุษย์ นอกจากจะจัดสวัสดิการและผลประโยชน์เกื้อกูลตามที่กฎหมายกำหนดแล้ว (Legally Required Benefits) นายจ้างอาจจัดผลประโยชน์เกื้อกูลอื่นๆ ที่กฎหมายไม่ได้กำหนดให้กับลูกจ้างได้ (Discretionary Benefits) เช่น ประกันชีวิต หรือแผนการจ่ายค่าตอบแทนเมื่อพนักงานเกษียณอายุ เป็นต้น ซึ่งผลประโยชน์เกื้อกูลเหล่านี้แม้ว่ากฎหมายไม่ได้บังคับให้จัดให้กับพนักงาน แต่หากองค์กรได้จัดให้กับพนักงาน นั่นก็แสดงให้เห็นถึงจริยธรรมอย่างหนึ่ง ซึ่งนอกจากจะทำให้ลูกจ้างเกิดความพึงพอใจแล้ว ยังเป็นการทำให้ภาพลักษณ์ขององค์กรดีขึ้น สะท้อนให้เห็นถึงการสร้างแบรนด์ของนายจ้าง(Employer Branding)ได้อีกช่องทางหนึ่งด้วย (ณัฏฐพันธ์ เจริญนนท์, 2545: 14)

ในทัศนะของผู้เขียนในเรื่องของจริยธรรมในการจัดการทรัพยากรมนุษย์นั้น มองว่า ทรัพยากรมนุษย์เป็นทรัพยากรที่พัฒนาได้ และคนต้องมีศักยภาพในการพัฒนา ดังนั้นเมื่อพนักงานปฏิบัติงานแล้วผลการปฏิบัติงานไม่เป็นไปตามความคาดหวัง องค์กรควรให้พนักงานได้รับการฝึกอบรมและพัฒนาพนักงานอย่างเต็มที่ เพื่อให้พนักงานมีผลการปฏิบัติงานตามที่องค์กรคาดหวัง แต่หากมีการพัฒนาพนักงานแล้ว ไม่สามารถสร้างผลงานตามที่องค์กรคาดหวังได้ ควรย้อนกลับไปดูที่กระบวนการในการคัดเลือกขององค์กรก่อน เพื่อดูว่าเกิดความบกพร่องประการใด เพราะการที่พนักงานผ่านการคัดเลือก ถือได้ว่าพนักงานนั้นมีความรู้ความสามารถ และเหมาะสมกับงาน องค์กรจึงเลือกบุคคลนั้นเข้ามาทำงาน ดังนั้น ควรทบทวนกระบวนการคัดเลือกว่า เครื่องมือที่ใช้มีมาตรฐานมากน้อยเพียงใดเพราะหากเครื่องมือในการคัดเลือกมีมาตรฐาน และความเที่ยงตรง ผู้สมัครที่ผ่านการคัดเลือก คือคนที่ได้คะแนนสูงสุด ในกลุ่มผู้สมัครนั้นๆ และผู้สมัครนั้นน่าจะสร้างผลการปฏิบัติงานตามความคาดหวังขององค์กรได้ ซึ่งหากนักทรัพยากรมนุษย์ได้พิจารณา

กระบวนการต่างๆ อย่างรอบคอบแล้วหากพบว่ากระบวนการใดบกพร่อง ก็ควรกลับไปแก้ไข ไม่ใช่มองที่พนักงานเพียงปัจจัยเดียว ซึ่งกรณีดังกล่าวเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงจริยธรรมในการจัดการทรัพยากรมนุษย์ ที่องค์การควรปฏิบัติต่อพนักงานอย่างเป็นธรรม

สรุป

กฎหมายแรงงาน เป็นสิ่งที่นักบริหาร นักทรัพยากรมนุษย์ และพนักงานควรรู้และเข้าใจเป็นอย่างดี ซึ่งกฎหมายแรงงานนั้นหมายถึง กฎหมายที่บัญญัติถึงสิทธิและหน้าที่ของนายจ้าง ลูกจ้าง องค์การของนายจ้าง และองค์การของลูกจ้าง รวมทั้งมาตรการที่กำหนดให้นายจ้าง ลูกจ้าง และองค์การดังกล่าวต้องปฏิบัติต่อกัน และต่อรัฐ ทั้งนี้เพื่อให้การจ้างงาน การใช้แรงงาน การประกอบกิจการ และความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างและลูกจ้างเป็นไปโดยเหมาะสมต่างได้รับประโยชน์ที่พอเพียง อันจะมีผลทำให้เกิดความสงบสุข ความเจริญ และความมั่นคงแก่นายจ้าง ลูกจ้าง สังคม และประเทศชาติ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับแรงงานนั้น ได้แก่ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 เอกเทศสัญญา ลักษณะ 6 จ้างแรงงาน นอกจากนี้ยังมีพระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พระราชบัญญัติประกันสังคม พระราชบัญญัติเงินทดแทน พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พระราชบัญญัติความปลอดภัย อาชีวอนามัย และสภาพแวดล้อมในการทำงาน ซึ่งมีรายละเอียดที่เป็นประโยชน์อย่างมาก ส่วนจริยธรรมในการจัดการทรัพยากรมนุษย์ เป็นการเน้นการดำเนินการด้านทรัพยากรมนุษย์ให้เป็นไปตามหลักคุณธรรมจริยธรรม โดยองค์การจะต้องใส่ใจและดำเนินการอย่างถูกหลักจริยธรรมและหลักของกฎหมายด้วย โดยองค์การสามารถนำจริยธรรมเข้าไปใช้ในกิจกรรมต่างๆ ของการจัดการทรัพยากรมนุษย์ได้อย่างหลากหลาย เช่น การใช้จริยธรรมในการคัดเลือกพนักงาน การฝึกอบรม การประเมินผลการปฏิบัติงาน ระบบการให้รางวัล และดำเนินการทางวินัย ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นการสร้างวิธีปฏิบัติที่ดีต่อกัน พนักงานมีความสุขในการทำงาน ตลอดจนสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มในการแข่งขันให้กับองค์การได้ และผลที่ตามมาคือ องค์การมีวิธีปฏิบัติที่ดีในด้านการคุ้มครองแรงงานและการคำนึงถึงคุณธรรมจริยธรรมในการจัดการทรัพยากรมนุษย์ และเป็นส่วนสำคัญที่จะนำไปสู่การสร้าง แแบรนด์นายจ้างได้ (Employer Branding)

เอกสารอ้างอิง

- เกษมสันต์ วิลาวรรณ. (2556). *คำอธิบายกฎหมายแรงงาน*. (พิมพ์ครั้งที่ 19). กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- ณัฐพันธ์ เขจรนันท์. (2545). *การจัดการทรัพยากรมนุษย์*. กรุงเทพมหานคร : ซีเอ็ดดูเคชั่น.
- พงษ์รัตน์ เครือกลิ่น. (2550). *รวมกฎหมายแรงงานสำหรับการบริหารทรัพยากรมนุษย์*. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธรรมนิติเพรส จำกัด.
- วิจิตรา (ฟุ้งลัดดา) วิเชียรชม. (2556). *คำอธิบายกฎหมายแรงงาน*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- Velasquez, M.G. (1992). *Business Ethics: Concepts and Cases*. New jersey: Prentice Hall.

การพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ

The Community Development Based Buddhist Way of Life

ทาริตา แท่งเส็ง, ณัฐวิภา ทองรุ่ง และ กัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

Tarita Tangseng, Natthawipa Thongrung and Kampanart wongwatthanaphong

Pibulsongkram Rajabhat University, Thailand

Corresponding Author, E-mail : pednoi_ts@hotmail.com

บทคัดย่อ

การพัฒนาชุมชนมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งที่จะช่วยลดช่องว่างทางสังคมและขจัดปัญหาความยากจนในชุมชนให้ลดน้อยลง ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่าย ทั้งภาครัฐบาล เอกชน องค์กรชุมชน นักวิชาการ และองค์กรธุรกิจ เพื่อขจัดปัญหาความยากจนให้หมดสิ้นไป การพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนของท้องถิ่นใน 5 ประเด็น คือ 1) การจัดการชุมชนบนวิถีแห่งความเป็นจริง 2) การจัดการชุมชนเพื่อประโยชน์ในการดำเนินชีวิต 3) การจัดการชุมชนบนพื้นฐานความถูกต้อง 4) การจัดการชุมชนบนพื้นฐานความสบายใจ และ 5) การจัดการชุมชนบนพื้นฐานความสามัคคีของคนในชุมชน ทั้ง 5 ประเด็นนี้ เพื่อเป็นหลักในการพัฒนาชุมชนให้คนในชุมชนเป็นคนดี รู้จักใช้ชีวิตอย่างพอเพียง มีความขยันในการหาและรักษาทรัพย์ รวมทั้งเป็นสังคมที่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แบ่งปันความรู้ถ่ายทอดขนบธรรมเนียมประเพณีศิลปวัฒนธรรม และให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อกันเพื่อเป็นหลักในการดำเนินชีวิต

คำสำคัญ: การพัฒนา; ชุมชน; วิถีพุทธ

Abstracts

The development of shuns is essential and essential to help bridge the social gap and eliminate poverty in the community. Which requires cooperation from all parties Including government, private sector, community organization, academics and business organization To eradicate poverty Community development according to the Buddhist way of life affecting the local community development in 5 issues: 1) Community management based on the real way 2) Community management for the benefit of life 3) Community management based on the truth. 4) Community management based on peace of mind, and 5) Community management based on the solidarity of the people in the community, these 5 issues are to be the key to community development for the people in the community to be good people. Know how to live a sufficient life Diligent in finding and maintaining wealth Including being a generous society Share knowledge, convey Culture And give useful advice to each other to be the pillar of life

Keywords: Development; Community; Buddhist Way of Life

* วันที่รับบทความ: 9 สิงหาคม 2563; วันที่แก้ไขบทความ 28 สิงหาคม 2563; วันที่ตอบรับบทความ: 29 สิงหาคม 2563

Received: August 9, 2020; Revised: August 28, 2020; Accepted: August 29, 2020

บทนำ

การพัฒนาท้องถิ่นอย่างเต็มรูปแบบนั้นน่าจะเป็นสิ่งที่ยาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีของประเทศไทยของเรา ซึ่งท้องถิ่นขาดความเป็นอิสระขาดความช่วยเหลือร่วมมืออย่างถูกวิธีจากรัฐบาลกลาง นักบริหารหรือผู้นำท้องถิ่นที่สามารถ “ทำให้เกิดความเจริญ” ขึ้นในท้องถิ่นของตนได้ก็นับว่ามีสมรรถภาพมาก ถึงแม้จะไม่เข้าใจกระบวนการพัฒนาการพัฒนาเลยก็ตาม ความปรารถนาที่จะให้ท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาท้องถิ่นอย่างมีระบบได้นั้น ต้องเกิดความพยายามและความจริงใจของรัฐบาลกลาง ที่จะร่วมกันสร้างความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารส่วนกลาง ราชการบริหารส่วนภูมิภาค และการบริหารส่วนท้องถิ่นบนเป้าหมายและวิธีการอย่างมีระบบที่แน่นอน อันที่จะนำไปสู่การพัฒนาชาติบ้านเมืองเป็นส่วนรวม ปัจจัยสำคัญที่จะส่งเสริมให้ท้องถิ่นได้เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาประเทศ ซึ่งรัฐบาลจำเป็นต้องคำนึงถึงสิ่งเหล่านี้

1) การจัดระบบการปกครองและระเบียบการบริหารราชการแผ่นดินที่แน่นอน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องรูปแบบของการบริหารส่วนท้องถิ่น

2) สร้างระบบและระเบียบตลอดจนขั้นตอนของการพัฒนาบทบาทของการบริหารส่วนท้องถิ่นร่วมกัน

3) สร้างสถานะผู้นำในท้องถิ่น โดยการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ พฤติกรรมตลอดจนการให้ความรอบรู้ทางด้านการบริหารการพัฒนา จากความหลากหลายและความแตกต่างของของผู้คนในครอบครัวในชุมชน ในสังคม ให้และเผื่อแผ่กัน ชุมชนก็จะสามารถพัฒนาได้อย่างยั่งยืน

สังคมไทยเป็นสังคมที่มีพระพุทธศาสนาเป็นพื้นฐาน ดังนั้น การใช้หลักธรรมเพื่อการจัดการชุมชนตามแนววิถีพุทธ และส่งผลต่อการพัฒนาท้องถิ่น ประกอบด้วย หลักทฤษฎีธรรมมีกัตถสังวัตตนิคธรรม (หัวใจเศรษฐกิจ)

1) อุฏฐานสัมปทา (อุ) หมายถึง ขยันหา การถึงพร้อมด้วยความขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติหน้าที่การงานประกอบอาชีพอันสุจริต

2) อารักขสัมปทา (อา) หมายถึง ขยันรักษา การถึงพร้อมด้วยการรักษา

3) กัลยาณมิตตตา (กะ) หมายถึง การเลือกคบคนดี การรู้จักคบคนดีหรือมีกัลยาณมิตร และ

4) สมชีวิตา (สะ) หมายถึง มีความเป็นอยู่เหมาะสม (เลือกใช้) หลักศีล แปลว่า การรักษาใจให้เรียบร้อย และยังหมายถึงข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม (สุชีพ ปุณฺณานุภาพ, 2551 : 262) อวาสาสัปปายะ หมายถึง ที่อยู่ซึ่งเหมาะสมกันรื่นรมณ์ ไม่พลุกพล่านจอแจเกินไป และการอยู่ร่วมกันต้องรู้จักแบ่งปันเผื่อแผ่ สังคหวัตถุธรรม ประกอบด้วย ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตตา การอยู่ร่วมกันต้องถ้อยทีถ้อยอาศัยซึ่งกันและกัน

การจัดการชุมชนตามแนววิถีพุทธซึ่งสังคมไทยเป็นสังคมที่มีพระพุทธศาสนาเป็นพื้นฐาน ดังนั้น การจัดการชุมชนตามแนววิถีพุทธและมีผลต่อการพัฒนาท้องถิ่น พัฒนาวีถีชีวิตและความเป็นอยู่ ใช้ชีวิตในสังคม

อย่างมีคุณค่า ใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างประหยัด และให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม เพื่อการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน

การพัฒนาชุมชน

การพัฒนาชุมชนเป็นการเสริมสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมให้แก่ท้องถิ่น ชนบททุกแห่งทุกส่วนโดยดำเนินการและการริเริ่มจากประชาชนเองการพัฒนาชุมชนต้องอาศัยความสามารถของรัฐบาลที่เป็นผู้แทนเข้าไปบริหารในด้านเครื่องมือเครื่องใช้ตลอดจนกระตุ้นและเร่งรัดให้ประชาชนมองเห็นปัญหาของตนเอง

การพัฒนาชุมชนแบบพึ่งตนเองนั้น ประชาชนในชุมชนก็มีความตื่นตัวในการที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนมากขึ้น การกระจายอำนาจลงสู่ชุมชนทำให้การพัฒนาชุมชนขึ้นอยู่กับประชาชนในท้องถิ่น ทั้งสิ้นและผู้ที่ทำหน้าที่สนับสนุน ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับแนวคิดและโครงการ วิชาการก็คือเจ้าหน้าที่ภาครัฐในชุมชนบทนั้นเอง บทบาทของเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ว่าต้องกระตุ้นให้ประชาชนได้รู้ ได้เข้าใจ ถึงแนวคิด หลักการ วิเคราะห์ ปัญหาของชุมชน และให้ประชาชนตระหนักว่าเป็นปัญหาร่วมกันของคนทุกคนในชุมชน มิใช่ของคนใดคนหนึ่ง การกระทำเช่นนี้จะทำให้ประชาชนมีความรู้สึกว่าได้เข้ามามีส่วนร่วมในการอภิปราย ถกเถียง พิจารณาปัญหาต่างๆ ในชุมชนของตนเองด้วย จะรู้สึกมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการดำเนินโครงการ เหมือนเป็นปัญหาของตนโดยแท้จริงการพัฒนาชุมชนไม่จำเป็นที่จะเป็นการพัฒนาด้วยการจัดกิจกรรมในด้านใดอย่างหนึ่งอยู่บนพื้นฐาน การสนับสนุน ให้ประชาชนพึ่งตนเองได้เป็นประการสำคัญ หากสิ่งใดเกินกว่าความสามารถของประชาชนเช่น ทางด้านวิชาการและวัสดุที่จำเป็น รัฐบาลย่อมเข้าให้การช่วยเหลือเพื่อโครงการ กิจกรรมของราษฎรบรรลุผล ด้วยดี ทั้งนี้โดยวิธีการ “ทำงานกับประชาชน (work with people) หมายถึงร่วมคิด ร่วมปรึกษา และร่วมกันทำงาน ไม่ใช่ทำให้ประชาชน (Work for people) แต่ฝ่ายเดียว (ไพศาล สรรสวัสดิ์, 2550 : 11-14)

แนวคิดการพัฒนาชุมชนแบบพึ่งตนเองเป็นแนวคิดที่เหมาะสมที่จะใช้อธิบาย ปรากฏการณ์ทางสังคมของกลุ่มประเทศทางตะวันตกได้ดี เพราะอาศัยพื้นฐานวัฒนธรรมทางตะวันตกเป็น แนวคิดหลัก และทฤษฎีการพัฒนาชุมชนแบบพึ่งตนเองเป็นทฤษฎีที่เกิดขึ้นจากการได้ประจักษ์ถึงความ บกพร่องของการพัฒนาตามกระแสหลัก เช่นทฤษฎีทางพุทธศาสตร์ ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง (ทฤษฎีใหม่) ซึ่ง อาคม กล่าววาทฤษฎีการพัฒนาแบบพึ่งตนเองเป็นทางเลือกเพื่อการพัฒนาประเทศอีกแนวทางหนึ่ง ซึ่งถูก กำหนดขึ้นมาเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ของกลุ่มประเทศโลกที่สาม จากนักเศรษฐศาสตร์และนัก สังคมศาสตร์หลายๆประเทศ โดยอาศัยรากฐานการสร้างองค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์เศรษฐกิจที่ผ่านมาว่า ภายใต้กระบวนการพัฒนาของประเทศต่างๆ ทั้งในเอเชียบางประเทศและประเทศแถบละตินอเมริกา ได้ส่งผล ให้เกิดการพัฒนาแท้จริงหรือไม่แต่ผลปรากฏจากการที่ได้กล่าวถึงไว้แล้วในทฤษฎีความด้อยพัฒนาและการ พึ่งพิงนั้นก็พบว่าประเทศในโลกที่สามต้องตกอยู่ในสภาพเสียเปรียบทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมตลอดมา การกระจายความเจริญกระจุกอยู่ในเมืองใหญ่ที่เป็นศูนย์กลางการปกครอง ความมั่งคั่งก็ตกอยู่กับผู้นำประเทศ

เพียงบางกลุ่มเท่านั้น ความยากจนของประชาชนในชนบทก็ยังปรากฏอยู่ทั่วไป ถึงแม้ผู้นำประเทศจะพยายามแสดงให้เห็นถึงความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วด้วยการพิจารณาจากรายได้ประชาชาติ ซึ่งเป็นการมองเพียงภาพรวมระดับประเทศที่มีได้คำนึงถึงความเป็นจริงระดับบุคคลว่า รายได้ประชาชาติที่เพิ่มขึ้นนั้นได้กระจายไปทุกระดับหรือไม่

การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable development) หมายถึง การพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของปัจจุบันโดยไม่ทำให้ผู้คนในอนาคตเกิดปัญหาในการตอบสนองความต้องการของตนเอง” (นิยามของ คณะกรรมการโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา World Commission on Environment and Development การพัฒนาที่ยั่งยืนรวมความถึง 3 ด้าน คือ เศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมซึ่งเชื่อมโยงและสัมพันธ์กัน โครงการพัฒนาใดๆต้องคำนึงถึงองค์ประกอบทั้งสามด้านนี้ การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นมากกว่าเพียงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นการเปลี่ยนโครงสร้างระบบเศรษฐกิจและสังคมเพื่อลดการบริโภคทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมลงไปในระดับที่ยังรักษาความสมดุลที่ดี ทำให้อยู่ร่วมกับธรรมชาติโดยไม่ทำลายล้างอย่างที่ผ่านมาและทำกันอยู่หลายแห่ง ให้อยู่ร่วมกันเป็นชุมชนอยู่ดีกินดีและอยู่เย็นเป็นสุข “การพัฒนาที่ยั่งยืน” เป็นคำที่ถูกใช้คู่ไปกับคำว่า “ธรรมาภิบาล” (good governance) ถือว่าเป็นสองคำที่สัมพันธ์เกี่ยวพันกันอย่าแยกจากกันได้ โดย

โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) เห็นว่าการพัฒนาจะยั่งยืนได้ถ้าหากมีธรรมาภิบาล ก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน การพัฒนามนุษย์ (human development) หมายถึงการเปิดทางเลือกมากมายผู้คนในสังคม หมายถึงว่าการให้ถือเอาผู้ชายผู้หญิง โดยเฉพาะคนจนและคนที่อยู่ในภาวะยากลำบากเสี่ยงอันตราย เป็นศูนย์กลางของกระบวนการพัฒนารายงานของ (UNDP) 1996 ได้แสดงให้เห็นว่า การเติบโตทางเศรษฐกิจ ไม่ได้เป็นหลักประกันการพัฒนาที่ยั่งยืนและไม่ได้ขจัดปัญหาความยากจนให้หมดไปเช่น บางประเทศมีรายได้ให้ประชาชาติต่อหัวสูงกลับอยู่ในระดับต่ำของการพัฒนามนุษย์ มีปัญหาความเหลื่อมล้ำแตกต่างระหว่างประเทศร่ำรวยและประเทศยากจนระหว่างคนรวย กับคนจนในประเทศเดียวกัน ช่องว่างที่ถ่างออกไปเรื่อยๆ การพัฒนามนุษย์มีอยู่ 5 ลักษณะคือ

1. การสร้างความเข้มแข็ง (Empowerment) คือการเพิ่มขีดความสามารถในการเลือกทางและทางเลือกให้ผู้คนได้เป็นอิสระจากความหวาดกลัวจากสิ่งที่พวกเขาขาดแคลน และให้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่องที่มีผลกระทบต่อชีวิต

2. ความร่วมมือ (co-Operation) ผู้คนสัมพันธ์กันช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

3. ความเท่าเทียม (Equity) คนมีโอกาเข้าถึงทรัพยากรการศึกษาการดูแลสุขภาพ การจัดการชีวิต ทรัพยากร ชุมชนของตนเอง

4. ความยั่งยืน (Sustainability) การพัฒนาวันนี้ไม่ทำลายทรัพยากรและโอกาสของคนรุ่นต่อไปแต่สร้างหลักประกันให้คนในอนาคตเป็นอิสระจากความยากจนและได้ใช้ความสามารถขั้นพื้นฐานของตัวเอง

5. ความมั่นคงปลอดภัยอันตราย (Security) ในชีวิตทรัพย์สินการคุกคามจากโรคและภัยอันตราย

การพัฒนาอย่างยั่งยืน คือ การพัฒนาที่สนองตอบความต้องการของชนรุ่นปัจจุบันโดยไม่กระทบกระเทือนชนรุ่นต่อไปในการที่จะสนองตอบความต้องการของตนเอง ซึ่งหมายถึงขีดจำกัดของสิ่งแวดล้อม โดยคำนึงถึงความยุติธรรมในสังคมระหว่างชนรุ่นเดียวกันกับชนรุ่นต่อไป เมื่อนำแนวความคิดนี้มาพิจารณาเรื่องชุมชนเมือง จึงมีการกำหนดแนวทางของการตั้งถิ่นฐานมนุษย์อย่างยั่งยืน (Sustainable Human Settlements) เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาความเสื่อมโทรมของเมืองและสิ่งแวดล้อม (Agenda 21 for Sustainable Development) การพัฒนาที่อยู่อาศัยแบบยั่งยืน (Sustainable Housing)

การพัฒนามนุษย์พื้นฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เศรษฐกิจพอเพียง คือ การวางรากฐานอันมั่นคงและยั่งยืนของชีวิตเมื่อวันเฉลิมพระชนมพรรษา ปี 2541 ได้ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณอธิบายเพิ่มเติมถึงคำว่า “พอเพียง” หมายถึง “พอมีพอกิน” “พอมีพอกินก็แปลว่า เศรษฐกิจพอเพียงนั่นเองถ้าแต่ละคนมีพอกินก็ใช้ได้ ยิ่งถ้าทั้งประเทศพอมีพอกินก็ยิ่งดี” “ฉะนั้นความพอเพียงนี้ก็แปลว่า ความพอประมาณและความมีเหตุผล”เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง เศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตัวเอง (Relative Lill - Sufficiency) อยู่ได้โดยมีต้องเดือดร้อน โดยต้องสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของตนเองให้ดีเสียก่อน คือ ตั้งตัวให้มีความพอกินพอใช้ไม่มุ่งหวังแต่จะทุ่มสร้างความสำเร็จรวดเร็วแต่เพียงอย่างเดียว เพราะผู้ที่มีอาชีพและฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเองการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับเกษตรกรนั้นมีการปฏิบัติตามขั้นตอน “ทฤษฎีใหม่” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งประกอบด้วย 3 ขั้น คือ

ขั้นที่ 1 ผลิตเพื่อใช้บริโภคในครัวเรือน ในระดับชีวิตที่ประหยัด ทั้งนี้ต้องมีความสามัคคีในท้องถิ่น

ขั้นที่ 2 รวมกลุ่ม เพื่อการผลิต การตลาด ความเป็นอยู่ สร้างสวัสดิการ การศึกษา สังคมและศาสนา

ขั้นที่ 3 ร่วมมือกับองค์กรภายนอกในการทำธุรกิจและพัฒนาคุณภาพชีวิต

ทั้งนี้ทุกฝ่ายต้องได้รับประโยชน์การพัฒนาชนบทในลักษณะเศรษฐกิจพอเพียง จึงเป็นการใช้ “คน” เป็นเป้าหมายและเน้น “การพัฒนาแบบองค์รวม” หรือ “การพัฒนาแบบบูรณาการ” ทั้งด้านเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรมสิ่งแวดล้อม การเมือง ฯลฯ โดยใช้ “พลังทางสังคม” ขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาในรูปของกลุ่ม เครือข่ายหรือประชาสังคม กล่าวคือเป็นการผนึกกำลังทุกฝ่ายในลักษณะ “พหุภาคี” ประกอบด้วยภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน

การนำแนวคิดใหม่มาใช้ในการพัฒนาชุมชน จะเกิดขึ้นไม่ได้ภายใต้การกฎเกณฑ์ และกติกากการพัฒนาประเทศแบบเก่า ด้วยเหตุนี้ การแก้ไขระเบียบกฎหมายของประเทศเพื่อให้สอดคล้องกับทิศทางใหม่นี้จึงเป็นสิ่งจำเป็น เห็นได้จากการประกาศใช้รัฐธรรมนูญเมื่อปี พ.ศ. 2540 หากวิเคราะห์ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นข้างต้น จะพบว่าสิ่งที่เกิดขึ้นนี้ได้สะท้อนลักษณะที่เป็นสากลและลักษณะเฉพาะของการพัฒนาชนบทไทยไปพร้อมกัน ลักษณะที่เป็นสากลก็คือ การเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์โลกทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองได้ส่งผลกระทบต่อนโยบายและทิศทางการพัฒนาของไทยตลอดช่วง 2 ทศวรรษแรกของการพัฒนา

หลังจากนั้นการทำงานได้หันเข้าสู่ลักษณะเฉพาะที่ให้ความสำคัญต่อวัฒนธรรมชุมชน การค้นหาประสบการณ์ระดับชุมชน ทำให้เกิดทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ที่เกิดจากสภาพที่เป็นจริงของอดีตและปัจจุบันของสังคมไทย และการแสวงหาความร่วมมือจากทุกฝ่าย ทั้งหมดนี้เป็นการพัฒนาอย่างรอบด้าน มีรากฐานอยู่ที่ระบบคุณค่าดั้งเดิม และแสวงหารูปแบบใหม่เพื่อสืบทอดจิตวิญญาณแห่งอดีตและการพึ่งตนเอง

วิถิปุทธ

วิถิปุทธ คือ สัจธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ คือ อริยสัจ 4 สามารถนิยาม วิถิปุทธ ได้ว่าเป็น วิถีแห่งการประจักษ์แจ้งสัจจะ หรือ วิถีแห่งการทำความจริงให้ปรากฏ ซึ่งความจริงที่ต้องประจักษ์แจ้งหรือทำให้ปรากฏนั้น มีอยู่ 4 มิติหลักๆ คือ

1. ความจริงของทุกข์หรือปัญหาต่างๆ (ทุกข์สัจจะ) เป็นความจริงที่เราต้องรู้หรือเข้าใจอย่างถ่องแท้ว่าทุกข์หรือปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นนั้น คืออะไร มีขอบเขต และผลกระทบอย่างไร
2. ความจริงของสาเหตุแห่งทุกข์หรือปัญหาต่างๆ (สมุทัยสัจจะ) เป็นความจริงที่เราต้องรู้และแก้ไขให้ได้ หรือจัดการแก้สาเหตุที่แท้จริงของปัญหาให้ได้
3. ความจริงของความพ้นทุกข์หรือเป้าหมายของการแก้ปัญหา (นิโรธสัจจะ) เป็นความจริงที่เราต้องบรรลุถึง หรือทำให้เกิดความชัดเจนว่าเป้าหมายในการแก้ปัญหาคืออะไร ประโยชน์สุขที่แท้จริงที่เราต้องการคืออะไร

4. ความจริงของทางพ้นทุกข์หรือทางแก้ปัญหา (มรรคสัจจะ) เป็นความจริงของทางแก้ปัญหาที่เราต้องสร้างขึ้นและใช้ปฏิบัติเพื่อขจัดสาเหตุที่แท้จริงของปัญหา และบรรลุเป้าหมาย หรือประโยชน์สุขที่แท้จริง

ประเด็นสำคัญของวิถิปุทธตามหลักอริยสัจ 4 ในการจะแก้ปัญหาได้สำเร็จเราต้องรู้เข้าใจ "สัจจะ" หรือความจริงของปัญหา สาเหตุ เป้าหมาย และแนวทาง โดยมีวิธีปฏิบัติต่อความจริงแต่ละอย่างแตกต่างกันออกไป ความจริงของปัญหาจะต้องถูกระบุออกมาให้ชัดเจนว่าคืออะไร สาเหตุของปัญหาจะต้องถูกขจัดให้หมดไป เป้าหมายของปัญหาจะต้องบรรลุถึง และแนวทางแก้ปัญหาจะต้องสร้างขึ้นและใช้ปฏิบัติให้สามารถขจัดสาเหตุของปัญหาและบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้จริง

วิถิปุทธ คือ หลักธรรมต่างๆ ที่เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เหมาะสมกับการจัดการชุมชนวิถิปุทธ ในแต่ละด้าน ดังนี้ ด้านเศรษฐกิจ (ทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ บ้างเรียกว่า หัวใจเศรษฐกิจ "อุ อา กะ สะ" ขยันหา ขยันเก็บ เลือกรับ เลือกใช้) ด้านสังคม (หลักศีลธรรม) 3) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (อวาสสัปปายะธรรม) และ ด้านศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม (หลักสังคหัตถุธรรม) อธิบายได้ดังนี้

ทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ เป็นหลักธรรมในพุทธศาสนา คือ ประโยชน์ในปัจจุบัน 4 อย่าง บ้างเรียกว่า หัวใจเศรษฐกิจ "อุ อา กะ สะ" อาจเรียกสั้น ๆ ว่า ทฤษฎีธัมมิกัตถะ (เนื่องจาก อรรถะ แปลว่า ประโยชน์อยู่แล้ว จึงไม่จำเป็นต้องมีประโยชน์ ซ้ำซ้อนกันสองคำก็ได้) หรืออาจเรียกเต็ม ๆ ว่า ทฤษฎีธัมมิกัตถสังวัตตนิกธรรม 4 หมายถึง ธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน หลักธรรมอันอำนวยประโยชน์สุขขั้นต้น เพื่อประโยชน์สุข

สามัญที่มองเห็นกันในชาตินี้ ที่คนทั่วไปปรารถนา มี ทรัพย์ ยศ เกียรติ ไม้ตรี เป็นต้น อันจะสำเร็จด้วยธรรม 4 ประการ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2546 : 12) คือ

1. อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น เช่นขยันหมั่นเพียร เลี้ยงชีพด้วยการหมั่นประกอบการทำงาน เป็นผู้ขยันไม่เกียจคร้านในการทำงานนั้น ประกอบด้วยปัญญาเครื่องสอดส่อง อันเป็นอุบายในการทำงานนั้น ให้สามารถทำได้สำเร็จ

2. อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษาโภคทรัพย์ (ที่ทำมาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียร โดยชอบธรรม) เขารักษาคุ้มครองโภคทรัพย์เหล่านั้นไว้ได้พร้อมมูล ไม่ให้ถูกลัก หรือทำลายไปโดยภัยต่างๆ

3. กัลยาณมิตตตา คบคนดี ไม่คบคนชั่ว อยู่อาศัยในบ้านหรือนิคมใด ย่อมดำรงตน เจริญ สันทนา กับบุคคลในบ้านหรือนิคมนั้น ซึ่งเป็นผู้มีสมาจารบริสุทธิ ผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา

4. สมชีวิตา อยู่อย่างพอเพียง รู้ทางเจริญทรัพย์และทางเสื่อมแห่งโภคทรัพย์ แล้วเลี้ยงชีพพอเหมาะ ไม่ให้สุรุ่ยสุร่ายฟุ่มเฟือยนัก ไม่ให้ผิดเคืองนัก ด้วยคิดว่า รายได้ของเราจักต้องเหนื่อรายจ่าย และรายจ่ายของเราจักต้องไม่เหนื่อรายได้

หลักธรรมที่ส่งเสริมเศรษฐกิจตามวิถีพุทธ เมื่อได้ทราบหลักการและการสอดประสานระหว่างระบบเศรษฐกิจ ในฐานะที่เป็นพลเมืองชาวไทย ก็ควรน้อมนำแนวคิดปรัชญาแบบเศรษฐกิจพอเพียง มาประยุกต์ใช้ และในฐานะที่เป็นพุทธศาสนิกชนก็ควรน้อมนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ที่จะนำเสนอต่อไปนี้มาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตอีกทางหนึ่ง พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ กล่าวไว้ว่า งานคือเงินเงินคืองานบันดาลสุข หมายความว่า มนุษย์ก็งานต้องมาด้วยกันต้องทำงานเพื่อประกอบอาชีพให้มีความสุขอย่างพอเหมาะพอควร และงานที่ที่ต้องเป็นงานที่ปราศจากโทษ ไม่ทำตนเอง สังคม สภาพแวดล้อมให้เดือดร้อน รู้จักวิธีการหาทรัพย์ วิธีใช้ทรัพย์ เรียกว่า หาเงินเป็น ใช้เงินเป็น มิใช่หาเงินได้ ใช้เงินได้ ต้องเป็นคนตั้งใจทำมาหากินและทำมาหาเก็บรู้จักสร้างหลักฐานและรู้จักใช้ทรัพย์สมบัติให้เป็นประโยชน์ โดยที่ผู้ปฏิบัติได้เช่นนี้ชื่อว่า ได้ปฏิบัติหลักธรรมที่ส่งเสริมเศรษฐกิจตามวิถีพุทธ หรือหลักธรรมที่ส่งเสริมประโยชน์สุขในปัจจุบัน ซึ่งเรียกว่า ภูมิธรรมมิกัตถสังวัตตนิคธรรม 4 ประการคือ

- 1.อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น มีความเพียรพยายามในการประกอบอาชีพ คือต้องเป็นอาชีพสุจริต ฝึกฝนอาชีพที่ประกอบนั้น ให้มีความรู้และเข้าใจอย่างถ่องแท้จนเป็นผลสำเร็จด้วยดี และศึกษาหาวิธีการที่ดีและ เหมาะสมเพื่อพัฒนางานให้ดียิ่งขึ้นไป

- 2.อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษา รู้จักเก็บออมรักษา คุ้มครอง บริหารจัดการทรัพย์ และงานที่ตนทำไว้ด้วยความเพียรอันชอบธรรม ด้วยกำลังงานของตน ไม่ให้เป็นอันตราย หรือเสื่อมสลายไป ผู้ถึงพร้อมด้วยการรักษา จะมีลักษณะที่เด่นชัด 5 ประการ คือ

- 2.1 พอใจ รู้จักหยุดความพอใจไว้กับทรัพย์และงานที่ตนทำมิให้เกิดอันตรายหรือเสื่อมสูญไป

- 2.2 พอดี รู้จักปล่อยวางใจไว้กับทรัพย์และงานที่ตนทำมิให้ถลำไปสู่ธรรมฝ่ายต่ำใช้จ่ายแต่พอดี

2.3 พอเพียง รู้จักคิด คือคิดได้ คิดเป็นและคิดถูก รู้จักหยุด คือหยุดได้ หยุดเป็น และหยุดถูก ไม่คิดออกนอกไปจากกรอบของกุศลธรรม

2.4 พอละ รู้จักทำใจ คือรู้และเข้าใจที่จะพัฒนาทรัพย์และ งานที่ตนทำใน การทำให้ชีวิต มีความเป็นอยู่ที่ดี

2.5 พอแล้ว รู้จักหยุดใจไม่ให้ตกเป็นทาสของกิเลส คือ ความโลภ ความโกรธและความหลง อันจะเป็นเหตุให้ทำชั่วทางกาย วาจา และใจ ขาดความรู้ชั้น สัมมา และเมตตาธรรม เป็นคน เห็นแก่ตัวสร้างความเดือดร้อนแก่ตน

3.กัลยาณมิตรตตา คบเพื่อนดี ปัจจัยสำคัญสิ่งหนึ่งของคนเราคือการคบเพื่อน ถ้าคบเพื่อนดี ชีวิตจะรุ่งโรจน์ ถ้าคบเพื่อนไม่ดีชีวิตจะร่วง

4.สมชีวิตา เลี้ยงชีวิตพอเหมาะ รู้จักกำหนดรายรับรายจ่ายอย่างเหมาะสมกับฐานะ กำหนดรายได้และกำหนดรายเหลืออย่างพอดี ดำเนินชีวิตไม่ให้ฟุ่มเฟือยหรือฝืดเคืองเกินไป กำหนดให้มีรายเหลือ มีประหยัดเก็บออมไว้ส่วนหนึ่งในยามจำเป็น ดังคำกลอนที่ว่า มี สิ่งพึงบรรจบให้ครบบาทย่าให้ขาดสิ่งของต้องประสงค์มีน้อยใช้น้อยค่อยบรรจบ อย่าย่ำ ลงให้ มากจะยากนาน ความเลี้ยงชีวิตที่เหมาะสมเช่นนี้ เรียกว่าชั้น เลี้ยงชีวิตพอเหมาะ

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), (2546 : 12) กล่าวว่า หลักศีล แปลว่า การรักษาจิตใจให้เรียบร้อย และยังหมายถึงข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม การรักษาปกติตามระเบียบวินัย ปกติมารยาทที่สะอาดปราศจากโทษข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว ข้อปฏิบัติในการฝึกกาย วาจาให้ดียิ่งขึ้น ความสุจริตทางกายวาจาและอาชีพ เพราะ “ศีล” เป็นสิ่งสำคัญที่ควรจะมีก่อน เพราะศีลเป็นเบื้องต้นแห่งความดีงาม เป็นที่พึ่งเบื้องต้น เป็นมารดาแห่งกัลยาณธรรมและเป็นบ่อเกิดแห่งกุศลธรรมทั้งปวง คำว่า ศีล แปลว่า ปกติ สิ่งใดเป็นปกติสิ่งนั้นย่อมไม่มีโทษ อย่างบ้านเมืองสงบเป็นปกติ หมายความว่า ปราศจากภัยจากภายในและภายนอก คนมีความปกติภายในตนคือ ไม่มีภัยเบียดเบียน มีอาหารเครื่องนุ่งห่มที่อยู่อาศัยเป็นปกติ คนที่อยู่ร่วมกันไม่เบียดเบียนก่อทุกข์แก่กัน คือ ไม่ฆ่ากัน ไม่ทำร้ายกัน ไม่ลักฉ้อแย่งชิงกัน ไม่ลักลอบทำชู้กัน ไม่ขี้ปดหลอกลวงกัน ไม่ขี้เมาก่อความรำคาญทะเลาะวิวาทกัน ในครอบครัวนั้นก็อยู่เป็นปกติ ไม่มีใครเดือดร้อนลำบากทุกข์ยาก คำว่า ปกตินี้ จึงหมายถึง ความเรียบร้อยภายในตัวบุคคลแต่ละคนและทั้งหมู่คณะที่อยู่ร่วมกัน ปกตินี้มาจากภาษาบาลี คือ ศีล การรักษาจิตใจให้เรียบร้อย และยังหมายถึงข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม การรักษาปกติตามระเบียบวินัย ปกติมารยาทที่สะอาดปราศจากโทษ (สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (จวน อุฏฐายีมหาเถร), 2546 : 6)

ศีลขั้นพื้นฐานสำหรับมนุษย์ ได้แก่ ศีล 5 มีสาระมุ่งไปเพื่อการไม่เบียดเบียน ซึ่งเป็นขั้นเริ่มต้นของการสร้างสภาพแวดล้อมทางสังคมที่เกื้อกูลศีล ต่อจากนั้นจะเป็นการเน้นการเกื้อกูลสิ่งแวดล้อมและความ เป็นอยู่ส่วนตัวและการฝึกหัดขัดเกลา (กิเลส) ตนเอง การรักษาศีลมีเป้าหมายหลัก 2 ประการ คือ ขัดเกลากิเลส

พัฒนาตนเองให้เป็นคนดีสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติสุข และเพื่อเกื้อกูลประโยชน์ต่อผู้อื่นและต่อสังคมซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสว่า ศิลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีลมีอานิสงส์ 5 ประการ คือ

1. บุคคลผู้มีศีลย่อมมีโภคทรัพย์เป็นอันมาก
2. กิตติศัพท์อันดีงามของบุคคลผู้มีศีลย่อมขจรไป
3. บุคคลผู้มีศีลจะเข้าไปยังบริษัทโดยอ้อมแก่กล้าไม่เก้อเขิน
4. บุคคลผู้มีศีลย่อมไม่หลงลืมสติในเวลาตาย
5. บุคคลผู้มีศีลหลังจากตายแล้วย่อมไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์

จะเห็นได้ว่าหลักศีลจะมีลักษณะหลายประการที่บ่งบอกถึงความเป็นระเบียบเรียบร้อยของตนเองและชุมชน หมายถึงว่า การที่บุคคลได้ปฏิบัติตามศีลธรรมจะยังผลประโยชน์ไปสู่บุคคลอื่นโดยรอบ เพราะการทำให้ตนเองให้มีความเป็นปกติก็เท่ากับว่าได้ เราได้สร้างประโยชน์ให้เกิดขึ้นกับสังคมแล้วด้วยการไม่เบียดเบียนใคร ไม่ไปลักขโมยทรัพย์สินของใคร ไม่ไปผิดลูกผิดเมียผู้ใดไม่มีปกติกล่าวเท็จและไม่ทำลายสติสัมปชัญญะของตนเอง เมื่อปฏิบัติได้ดังนี้ย่อมได้รับอานิสงส์มากมาย ได้แก่ การนอนหลับก็มีความสุข เป็นต้น ฉะนั้นถ้าคนในชุมชนนำหลักศีลไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันจะส่งผลให้เจ้าหน้าที่เทศกิจ กรุงเทพมหานครในชุมชนเป็นผู้ที่มีความประพฤติเรียบร้อย มีความซื่อสัตย์สุจริต ส่งผลทำให้สังคมเกิดความสงบ ประชาชนมีความสุข ท้องถิ่นเป็นระเบียบเรียบร้อยดีซึ่งก็เป็นการเพิ่ม

อawasสัปปายะธรรม คำว่า “สปปายะ” แท้ที่จริงก็มีรากศัพท์มาจากคำว่า “สัปปายะ” นี้เอง โดยคำนี้ปรากฏอยู่ในพระวินัยปิฎกและถูกขยายความในคัมภีร์วิสุทธิมรรคไว้อย่างกระจ่างแจ้ง พระพุทธองค์ทรงระบุไว้ว่า “นี่คือ สิ่งที่เหมาะสม สิ่งที่เกื้อกูล ช่วยสนับสนุน ในการบำเพ็ญภาวนาให้ได้ผลดี ช่วยให้สมาธิตั้งมั่น ไม่เสื่อมถอย” นี่คือ ปัจจัยสำคัญใน “การบรรลุธรรม” นั่นเอง.... ด้วยภูมิปัญญาแห่งจิตอัจฉริยะจึงพบว่า เมื่อสิ่งนี้เป็นประโยชน์ทางธรรมแล้ว ย่อมยังผลย้อนกลับมาสู่ทางโลกด้วย คือ สามารถนำมาเป็นแนวทางชีวิตได้เป็นอย่างดี ในการที่เราจะมีสิ่งที่เหมาะสม สิ่งที่เกื้อกูล ช่วยสนับสนุนให้ชีวิตและการทำงานต่างๆ ได้ผลดีเลิศ สัปปายะ สิ่งที่เหมาะสม สิ่งที่เกื้อกูล ช่วยสนับสนุนในการบำเพ็ญภาวนาให้ได้ผลดี ช่วยให้สมาธิตั้งมั่น ไม่เสื่อมถอย (Suitable things; things favorable to mental development)

เราจะเห็นได้ว่าพระพุทธองค์ทรงแสดงธรรมอันเป็นเที่ยงแท้ เหมาะแก่ทุกกาลเวลา คือไม่ว่าเมื่อใดก็ยังเป็นจริงเสมออย่างชัดเจน หากเราสามารถนำตนและทำตนให้เดินตามแนวของสัปปายะ 7 นี้ได้บริบูรณ์ ชีวิตความสบายที่เราปรารถนาจะไปไหนเสีย ซึ่งทั้งหมดทั้งปวงนี้ก็สอดคล้องกับวิถีชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของพระเจ้าอยู่หัว สอดคล้องกับหลักของการดูแลสุขภาพตามวิถีธรรมชาติ และตรงกับวิถีชีวิตของมนุษย์

สัปปายะ คือ สถานที่หรือบุคคลซึ่งเป็นที่สบายเหมาะสม เกื้อกูลแก่การบำเพ็ญและประทับระครองรักษาสมาธิ ช่วยสนับสนุนในการบำเพ็ญภาวนาให้ได้ผลดี ช่วยให้สมาธิตั้งมั่น ไม่เสื่อมถอย มี 7 ประการ คือ

1. อawasสัปปายะ ที่อยู่อาศัยที่เหมาะสม
2. โคจรสัปปายะ ที่หาอาหาร ที่เที่ยววิณทนาที่ที่เหมาะสม
3. ภัสสสัปปายะ การพูดคุยที่เหมาะสม การพูดคุยในเรื่องที่เป็นประโยชน์

4. บุคคลสัปปายะ บุคคลที่ถูกกันเหมือนกัน บุคคลที่ถูกคอกัน หรือบุคคลที่ทรงคุณธรรมทรงภูมิปัญญาสามารถเป็นที่ปรึกษาแก้ข้อขัดข้องต่าง ๆ ได้ มีการปฏิบัติที่เสมอกัน ทัศนคติเสมอกัน ศีลเสมอกัน อยู่ด้วยกันอย่างมีเมตตาและเกื้อกูลกัน

5. โภชนสัปปายะ อาหารที่เหมาะสม

6. อุตสัปปายะ ดินฟ้าอากาศธรรมชาติแวดล้อมที่เหมาะสม ดินฟ้าอากาศไม่ร้อน ไม่หนาว หรือฝนตกจนเฉอะแฉะไปไหนไม่สะดวก มีธรรมชาติแวดล้อมที่ดี ไม่มีมลพิษทางอากาศ ทางเสียงหรืออื่น ๆ ทำให้เป็นอุปสรรคในการปฏิบัติธรรม หรือเกิดความลำบากต่าง ๆ

7. อิริยาปถสัปปายะ อิริยาปถที่เหมาะสม

หลักสังคหัตถุ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ใน สังคหัตถุสูตร (อง.จตุกก. (บาลี) 21/256/373).ว่า “ทานญจ เปยวชชญจ อตถจริยา จ ยา อิธ สมานตตตา จ ธมเมสุ ตตถ ตตถ ยถารห” หลักสังคหัตถุ 4 ประกอบด้วย ทาน ปิยวาจา อตถจริยา สมานตตตา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2551 : 412) ได้ให้ความหมายของ สังคหะ ว่าวิธีสังเคราะห์ หมายถึงวิธีปฏิบัติเพื่อยึดเหนี่ยวน้ำใจคนอื่นที่ยังไม่เคยรักใคร่นับถือ หรือที่รักใคร่นับถืออยู่แล้วให้สนิทแนบยิ่งขึ้น พุดง่าย ๆ สังคหัตถุ ก็คือ เทคนิควิธีทำให้คนรัก หรือมนต์ผูกใจคนนั่นเอง มี 4 ประการ คือ

1. ทาน คือการให้ คือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของตลอดถึงให้ความรู้ และแนะนำสั่งสอน

2. ปิยวาจา คือ วาจาเป็นที่รัก วาจาพูดตื้นน้ำใจ หรือวาจาซาบซึ้งใจ คือกล่าวคำสุภาพไพเราะอ่อนหวานสมานสามัคคี ให้เกิดไมตรีและความรักใคร่นับถือ ตลอดถึงคำแสดงประโยชน์ประกอบด้วยเหตุผลเป็นหลักฐานจูงใจให้นิยมยอมตาม

3. อตถจริยา คือ การประพฤติประโยชน์ คือ ขวนขวายช่วยเหลือกิจการ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ตลอดถึงช่วยแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรม

4. สมานตตตา คือ ความมีตนเสมอ ทำตนเสมอด้วยปลาย ปฏิบัติสม่ำเสมอในชนทั้งหลาย และเสมอในสุขทุกข์โดยรวมรับรู้ร่วมแก้ไข ตลอดถึงวางตนเหมาะสมแก่ฐานะ ภาวะ บุคคล เหตุการณ์และสิ่งแวดล้อมถูกต้องตามธรรมในแต่ละกรณี

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) (2550 : 25) กล่าวว่า หลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจคนและประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี ประกอบด้วย

1. ทาน ให้ปัน คือ เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือสงเคราะห์ด้วยปัจจัยสี่ ทุน หรือทรัพย์สินสิ่งของ ตลอดจนให้ความรู้ ความเข้าใจ และศิลปวิทยา

2. ปิยวาจา พูดอย่างรักกัน คือ กล่าวคำสุภาพ ไพเราะ น่ารัก ชี้แจง แนะนำสิ่งที่เป็น ประโยชน์ มีเหตุผล เป็นหลักฐาน ชักจูงในทางที่ดีงาม หรือแสดงความเห็นอกเห็นใจ ให้กำลังใจ รู้จักพูด ให้ความเข้าใจดี สมานสามัคคี เกิดไมตรี ทำให้รักใคร่นับถือ และช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

3. อุตถจริยา ทำประโยชน์ คือ ช่วยเหลือด้วยแรงกาย และ ขวนขวายช่วยเหลือกิจการต่าง ๆ บำเพ็ญประโยชน์ รวมทั้งช่วยแก้ไข้ปัญหาและช่วยปรับปรุงส่งเสริมในด้านจริยธรรม

4. สมานัตตตา เอาตัวเข้าสมาน คือ ทำตัวให้เข้ากับเขาได้ วางตนเสมอต้นเสมอปลาย ให้ความเสมอภาค ปฏิบัติสม่ำเสมอทั้งต่อคนทั้งหลาย ไม่เอาเปรียบ และเสมอในสุขทุกข์ คือร่วมสุข ร่วมทุกข์ ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไข้ปัญหา เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน

สังคหัตถุธรรม หมายถึง การประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์แก่บุคคลอื่น และตนเอง ทาน การให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ผู้ที่มีความรู้ก็จะแบ่งปันให้โดยไม่หวงความรู้ หรือถ้าไม่ได้ขาดความรู้ ยินดีที่จะเขาไปช่วยให้งานสำเร็จ หรืออาจเรียกได้ว่าทำให้ผู้คนในชุมชนเป็นกัลยาณมิตรซึ่งกันและกัน

วิถีพุทธหลักการวิธีการโดยอาศัยหลักพุทธธรรมเป็นกระบวนการและบูรณาการเพื่อการจัดการชุมชน ให้ชุมชนนั้นมีความเป็นอยู่ที่ดี สามารถพึ่งตัวเองได้อย่างยั่งยืน หลักธรรมที่ผู้เขียนยกมาประกอบนั้นเป็น หลักธรรมที่มีมิติของการพัฒนาชุมชน ดังตารางต่อไปนี้

หลักธรรม	มิติในการพัฒนาชุมชน
อริยสัจ 4	หลักในการพัฒนาชุมชนบนวิถีแห่งความเป็นจริง
ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์	หลักในการพัฒนาชุมชนเพื่อประโยชน์ในการดำเนินชีวิต
ศีล 5	หลักในการพัฒนาชุมชนบนพื้นฐานความถูกต้อง
สัพปาเย	หลักในการพัฒนาชุมชนบนพื้นฐานความสบายใจ
สังคหัตถุ 4	หลักในการพัฒนาชุมชนบนพื้นฐานความความสามัคคี สมานสามัคคีของคนในชุมชน

การจัดการชุมชนตามแนววิถีพุทธ

ประเทศไทยนับถือพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติมาเป็นเวลานานกว่า 800 ปี ความเป็นพุทธมีความเข้มข้นตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย ปัญหาสังคมในปัจจุบันที่เกิดขึ้นทำให้รัฐบาล หน่วยงานราชการ สถาบันการศึกษาหันกลับมาทบทวนแนวทางในการพัฒนาประเทศว่าจะเดินทางไปในทิศทางใด จึงจะเหมาะสมกับสังคมไทย จึงได้มีการกำหนดแนวทางที่ใช้ความเป็นอยู่ดั้งเดิมที่แฝงไปด้วยความผูกพันกับศาสนา และวัฒนธรรมที่เคยถูกมองว่าเป็นความล้าสมัย กลับมาเป็นแนวทางที่ต้องเดินอีกครั้ง เช่น โรงเรียนวิถีพุทธ ซึ่งต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนคุณธรรม นับเป็นบทบาทที่สำคัญอีกครั้งหนึ่งที่แสดงถึงความพยายามนำแนวคิดที่ดีที่เคยมีมาแต่อดีตซึ่งศาสนาเคยให้ผู้คนมาแล้ว เพราะวัดในอดีต ไม่ได้สอนเรื่องจิตใจอย่างเดียว หากแต่ยังอำนวยความสะดวกทางวัตถุแก่บุคคล เช่น เป็นแหล่งสมบัติกลางแก่ชุมชนสามารถหยิบยืมมาใช้ได้ นอกจากนั้น พระยังเป็นหมอหรือครูวิชาทางโลกแล้ว บางครั้งพระสงฆ์ยังเป็นผู้ดำเนินการพัฒนาชุมชน เช่นการสร้างถนน

หนทาง ขุดบ่อน้ำ อีกทั้งยังเป็นแหล่งสงเคราะห์ปัจจัย 4 แก่ชาวบ้านที่ยากจน ใครที่อยากมีศรีสุข ก็นิยมมาทำบุญที่วัด ในด้านสังคมนั้นวัดยังเป็นสถานที่พบปะ ประชุม สังสรรค์ ในคราวที่มีงานเทศกาลต่าง ๆ นอกจากนั้น พิธีกรรมต่าง ๆ ยังสามารถหล่อหลอมจิตใจของชาวบ้านทุกคนเป็นหนึ่งเดียวกันได้ แม้กระทั่งยามมีข้าศึกศัตรูเข้ามารุกราน ยังได้อาศัยพระผู้ทรงวิทยาคมเป็นเป็นศูนย์รวมจิตใจให้มีความกล้าหาญปกป้องถิ่นกำเนิดของตน สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่อยู่ในความทรงจำของผู้คนที่ผ่านวัยมาไม่น้อยกว่า 40-50 ปี คำว่า ชุมชนวิถีพุทธ จึงเป็นแนวทางหนึ่งที่ทุกคนมองเห็นว่าน่าจะเป็นทางออกหนึ่งของสังคมไทย

ในปัจจุบันคำว่า “ชุมชน” ได้ถูกนำไปใช้ในความหมายที่กว้างออกไปจากเดิม เพราะชุมชนได้เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสของสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งปรับเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว และมีผลกระทบต่อโครงสร้างชุมชนเดิม ลักษณะของชุมชนปรับเปลี่ยนไปตามลักษณะของชุมชนตามลักษณะหน้าที่ (Functional Community) มากกว่าที่จะเป็นชุมชนลักษณะทางภูมิศาสตร์ (Geographical Community) กล่าวคือความสัมพันธ์ของคนในขอบเขตพื้นที่ (Area) จะเปลี่ยนไปเป็นลักษณะของเครือข่ายของกลุ่มที่มีกิจกรรมทางสังคมต่างๆ คล้ายคลึงกัน มีความสนใจร่วมกัน มีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน เช่น ชุมชนมุสลิม ชุมชน จส.100 ในกรุงเทพฯ เราไม่สามารถบอกได้ว่าชุมชนนี้อยู่ตรงไหน แต่ทุกคนมีความรู้สึกถึงความเป็นพวกเดียวกันชุมชนก็เกิดขึ้นได้ ชุมชน หมายถึง การที่คนจำนวนหนึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีความพยายามทำอะไรร่วมกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำ ซึ่งรวมถึงการติดต่อสื่อสารกัน (Communicate) ความเป็นชุมชนอยู่ที่ความร่วมกัน ความเป็นชุมชนอาจเกิดขึ้นในสถานที่และสถานการณ์ต่างๆ กัน (ประเวศ วะสี, 2550 : 23) เช่น

1. ความเป็นชุมชนในครอบครัว 2. ความเป็นชุมชนในที่ทำงาน 3. ความเป็นชุมชนวิชาการ (Academic community) 4. ความเป็นชุมชนสงฆ์

ความเป็นชุมชนมิได้เริ่มต้นขึ้นด้วยธรรมเนียมแห่งความร่วมมือร่วมใจ ในทางตรงกันข้าม ธรรมเนียมแห่งความร่วมมือร่วมใจ เป็นสิ่งที่ก่อรูปขึ้นทีละน้อยจากกระบวนการทำงานร่วมกันของคนในชุมชน ธรรมเนียมของความร่วมมือนั้น เป็นสิ่งที่เกิดหรือพัฒนาขึ้นในระหว่างทาง หรือหลังจากที่คนได้มาทำงานร่วมกัน นอกจากนี้การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการแก้ปัญหาชุมชน เป็นตัวกระตุ้นให้เกิดสำนึกความเป็นชุมชน และยังเป็นตัวส่งเสริมให้ประชาชนอยากทำงานร่วมกันในอนาคต วิถีพุทธ หมายถึงแนวทางการดำเนินชีวิตของคนไทยที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย วิถีพุทธ จึงเป็นแหล่งรวมความรู้เรื่องสังคม วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ ภูมิปัญญาของคนไทย การประเพณี ปฏิบัติ การศึกษาอบรม และการสืบทอดวัฒนธรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ดังนั้น สังคมไทยในปัจจุบันจึงมีบางส่วนที่ตั้งคำถามว่าแล้ววิถีชีวิตชาวพุทธที่แท้จริงควรเป็นอย่างไร ซึ่งในปัจจุบันได้มีนักวิชาการได้เสนอแนวคิดโดยหลักพุทธธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้สภาพชีวิตที่กล่าวได้ว่าเป็นวิถีชาวพุทธ ดังนี้ 1. เน้นการพึ่งตนเอง 2. การเน้นการใช้ชีวิตอย่างไม่ประมาท 3. การเน้นอธิษฐาน หรือการละเว้นจากการสร้างเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดความรุนแรง 4. การเน้นการดำเนินชีวิตและประกอบอาชีพการงานที่เป็นประโยชน์สุจริต และมีมานะ อดทน หรือสัปปะกัมม 5. การเน้นการมาเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

6. พยายามละกิเลสและความโลภ 7. การเน้นความซื่อสัตย์ สุจริต มีความละเอียดและเกรงกลัวการกระทำผิด

วิถีชุมชนชาวพุทธ เป็นการขยายหลักธรรมบางข้อมาขยายให้มีมิติทางสังคมที่กว้างขึ้น คือแทนที่จะมีความหมายเพียงแต่ละบุคคล ก็มาขยายเป็นคุณธรรมต่อสังคมซึ่งมีขอบเขตที่ต้องรักษาร่วมกัน เช่นในส่วนที่เป็นรูปธรรม คือ สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เช่นแม่น้ำ ลำคลอง ป่าไม้ ถนน ทรัพยากรธรรมชาติ สวนสาธารณะ ฯลฯ ส่วนที่เป็น นามธรรม คือ หลักการ กฎระเบียบ ข้อปฏิบัติ กฎหมาย ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะต้องมีความเข้าใจ รู้ในประโยชน์และโทษ ตามหลักการทางพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญเพราะเป็นประโยชน์ส่วนตนและประโยชน์ของสังคม ความรู้สึกมีส่วนร่วมในรักษาสาธารณสมบัติในชุมชนทั้งที่เป็นสถานที่ วัตถุสิ่งของ และที่สำคัญที่สุดคือ วัฒนธรรม ประเพณี ภาษาท้องถิ่น สิ่งเหล่านี้กำลังจะเลือนหายไปกับกระแสโลกาภิวัตน์ แต่ถ้าหากชุมชนวิถีพุทธ กลับมามีความเข้มแข็ง ทุกคนตระหนักในหน้าที่ที่ต้องรักษา หวงแหน วิถีชุมชนชาวพุทธ ก็จะไม่มีแต่เพียงแต่ชื่อเท่านั้น แต่อยู่ในชีวิตจิตใจของชาวไทยทุกคน พร้อมทั้งพัฒนาตนตามหลักพระพุทธศาสนาให้มีคุณภาพ เพื่อนำพาตนและชุมชนมุ่งสู่ความเป็นอารยะ อันจะเกิดความสันติสุขอย่างแท้จริง และยั่งยืนในวิถีพุทธตลอดไป

ประเทศไทยนับถือพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติมาเป็นเวลานานกว่า 1000 ปี ความเป็นพุทธมีความเข้มข้นตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย จนกระทั่งความเจริญก้าวหน้าจากดินแดนตะวันตกได้เข้ามาพร้อมการเดินทางมาติดต่อค้าขาย การล่าอาณานิคม การเผยแผ่ศาสนาที่มาพร้อมกับการเจริญสัมพันธไมตรี ได้เข้ามาบิบบบาทในชีวิตประจำวันของชาวไทยที่ละน้อย ด้วยความเปิดใจกว้างรับวัฒนธรรมอื่น ๆ ทำให้ความยึดมั่นในวัฒนธรรมดั้งเดิมของคนไทยต้องเผชิญกับการรุกรานของลัทธิบริโภคนิยม ซึ่งหลังไหลทะลุทะลวงเข้ามา ความสำนึกของคนในชาติมีกำลังอ่อนลงโดยไม่รู้ตัว คำว่า “พุทธ” จึงเป็นเพียงสัญลักษณ์ของกลุ่มชนเท่านั้น พร้อมกับวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงเป็นการใช้ชีวิตที่มีได้นึกถึงความเป็นพุทธ สารพันที่เกิดขึ้นและสั่งสมเรื่อยมาทุกยุคทุกสมัย ปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นทำให้รัฐบาล หน่วยงานราชการ สถาบันการศึกษาหันกลับมาทบทวนแนวทางในการพัฒนาประเทศว่าจะเดินทางไปทิศทางใด จึงจะเหมาะสมกับสังคมไทย จึงได้มีการกำหนดแนวทางที่ใช้ความเป็นอยู่ดั้งเดิมที่แฝงไปด้วยความผูกพันกับศาสนา และวัฒนธรรมที่เคยถูกมองว่าเป็นความล้าสมัย กลับมาเป็นแนวทางที่ต้องเดินอีกครั้ง เช่น โรงเรียนวิถีพุทธ ซึ่งต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนคุณธรรม นับเป็นบทบาทที่สำคัญอีกครั้งหนึ่งที่แสดงถึงความพยายามนำแนวคิดที่เคยมีมาแต่อดีตซึ่งศาสนาเคยให้ผู้คนมาแล้ว เพราะวัดในอดีต ไม่ได้สอนเรื่องจิตใจอย่างเดียว หากแต่อำนวยประโยชน์ทางวัตถุแก่บุคคล เช่น เป็นแหล่งสมบัติกลางแก่ชุมชนสามารถหยิบยืมมาใช้ได้ นอกจากนั้นพระยังเป็นหมอหรือครูวิชาทางโลกแล้ว บางครั้งพระสงฆ์ยังเป็นผู้ดำเนินการพัฒนาชุมชน เช่นการสร้างถนนหนทาง ขุดบ่อน้ำ อีกทั้งยังเป็นแหล่งสงเคราะห์ปัจจัย 4 แก่ชาวบ้านที่ยากจน ใครที่อยากมีศรีสุข ก็นิยมมาทำบุญที่วัด ในด้านสังคมนั้นวัดยังเป็นสถานที่พบปะ ประชุม สังสรรค์ ในคราวที่มีงานเทศกาลต่าง ๆ นอกจากนั้น พิธีกรรมต่าง ๆ ยังสามารถหล่อหลอมจิตใจของชาวบ้านทุกคนเป็นหนึ่งเดียวกันได้ แม้กระทั่งยามมีข้าศึกศัตรูเข้ามารุกราน ยังได้อาศัยพระผู้ทรงวิทยาคมเป็นเป็นศูนย์รวมจิตใจให้มีความกล้าหาญปกป้องถิ่นกำเนิดของตน สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่อยู่ในความ

ทรงจำของผู้คนที่ผ่านวัยมาไม่น้อยกว่า 40-50 ปี คำว่า “ชุมชนวิถีพุทธ” จึงเป็นแนวทางหนึ่งที่ทุกคนมองเห็นว่าน่าจะเป็นทางออกหนึ่งของสังคมไทย

การจัดการชุมชนตามวิถีพุทธนั้น ผู้เขียนขอจำแนกหลักในการจัดการชุมชนตามวิถีพุทธ ออกเป็น 5 ประเด็น คือ

1. การจัดการชุมชนบนวิถีแห่งความเป็นจริง คือ กระบวนการจัดการชุมชนโดยอาศัยสภาพแวดล้อมในชุมชน มองเห็นซึ่งหลักการ กระบวนการ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน เพื่อเป็นหลักในการพัฒนาชุมชน
2. การจัดการชุมชนเพื่อประโยชน์ในการดำเนินชีวิต คือ การดำเนินการ กิจกรรม โครงการต่างๆ ต้องเป็นการดำเนินการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนและเกิดประโยชน์โดยตรงต่อประชาชนในการดำเนินชีวิต
3. การจัดการชุมชนบนพื้นฐานความถูกต้อง คือ การจัดการต่าง ๆ ต้องมีความถูกต้อง เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของคนในชุมชน นอกจากนั้นชุมชนเองก็ดำเนินชีวิตบนพื้นฐานความถูกต้องด้วย
4. การจัดการชุมชนบนพื้นฐานความสบายใจ คือ การจัดการต่างๆในชุมชนนั้น ต้องให้ประชาชนได้รับรู้รับทราบ ทั้งนี้เพื่อให้คนในชุมชนเกิดความสบายใจ และรู้ถึงการจัดการ การดำเนินโครงการ กิจกรรมต่าง ๆ อีกด้วย
5. การจัดการชุมชนบนพื้นฐานความความสามัคคีปรองดองของคนในชุมชน คือ ในการจัดการชุมชนนั้นไม่ว่าจะเป็นการดำเนินกิจกรรม โครงการต่างๆ ต้องสร้างความสามัคคีปรองดองของคนในชุมชนให้คนในชุมชนดำเนินชีวิตได้อย่างเป็นปกติสุข

สรุป

การจัดการชุมชนตามแนวทางของพระพุทธศาสนา ตามบทบาทของผู้คนในชุมชน สังคม ที่ต้องดูแลรักษาร่วมกัน เช่น สภาพแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ สาธารณประโยชน์ ฯลฯ และการอยู่ร่วมกันอย่างมีกฎระเบียบ ข้อปฏิบัติ กฎหมาย มีความเข้าใจ รู้ในประโยชน์และโทษ ตามหลักการทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นประโยชน์ส่วนตนและประโยชน์ของสังคม มีความรู้สึกมีส่วนร่วมในรักษาสาธารณสมบัติ เช่น สถานที่ วัตถุ สิ่งของ วัฒนธรรม ประเพณี ภาษาท้องถิ่น และพร้อมที่พัฒนาด้านหลักพระพุทธศาสนา เพื่อนำพาตนและชุมชนมุ่งสู่ความเป็นอริยะและเกิดความสันติสุขอย่างยั่งยืน โดยมีกระบวนการสำคัญของชุมชน คือ กระบวนการตัดสินใจภายในชุมชน หรือพฤติกรรมตัดสินใจในเรื่องสาธารณะของชุมชน นั่นคือ การตัดสินใจกิจการสาธารณะ จะต้องดำเนินไปอย่างไม่รีบร้อน และบังคับให้คนในชุมชนตัดสินใจ แต่ต้องดำเนินการหลัง “กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน” ซึ่งหมายถึง การแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน เพื่อทำความเข้าใจให้ตรงกัน เช่น อะไรคือสิ่งที่มีคุณค่าต่อเราในฐานะที่เป็นชุมชน อะไรคือผลประโยชน์ร่วมของเรา ในฐานะที่เป็นชุมชนเรามีเป้าหมายตรงกันหรือไม่ อะไรคือสิ่งที่เรา(ชุมชน)คิด เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น กระบวนการ

เรียนรู้และแลกเปลี่ยนระหว่างคนในชุมชนและสาธารณะจะทำให้เรารู้ในสิ่งที่เราต้องการจะรู้ซึ่งไม่สามารถรู้ได้โดยลำพัง การเรียนรู้ของชุมชนแยกไม่ขาดจากการสร้างสำนึกสาธารณะ การเรียนรู้ของชุมชนเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาชุมชนในวิถีทางที่ทำให้ประชาชนรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน การสร้างความเป็นชุมชนจึงเป็นหนึ่งเดียวกับการกระตุ้นให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ชุมชนที่อุดมไปด้วยชีวิตสาธารณะที่มีสุขภาพดี หรือชุมชนที่มีประชาสังคมที่เข้มแข็ง จึงมิได้เป็นอะไรอื่น นอกจากชุมชนแห่งการเรียนรู้ ความเป็นชุมชนมิได้เริ่มต้นขึ้นด้วยธรรมเนียมแห่งความร่วมมือร่วมใจ ในทางตรงกันข้าม ธรรมเนียมแห่งความร่วมมือร่วมใจ เป็นสิ่งที่ก่อรูปขึ้นที่ละน้อยจากกระบวนการทำงานร่วมกันของคนในชุมชน ธรรมเนียมของความร่วมมือนั้น เป็นสิ่งที่เกิดหรือพัฒนาขึ้นในระหว่าง หรือหลังจากที่คนได้มาทำงานร่วมกัน นอกจากนี้การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการแก้ปัญหาชุมชน เป็นตัวกระตุ้นให้เกิดสำนึกความเป็นชุมชนและยังเป็นตัวส่งเสริมให้ประชาชนอยากทำงานร่วมกันในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- ประเวศ วะสี. (2550). *พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร : หมอชาวบ้าน.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2550). *ธรรมานุญชีวิต*. (พิมพ์ครั้งที่ 82). กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สวย จำกัด.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2551). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ไพศาล สรรสวัสดิ์. (2550). *การพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพมหานคร: รัฐศาสตร์สาส์น.
- สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (จวน อุฏฐายีมหาเถร). (2546). *ธรรมคดี*. กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- สุชีพ ปุณฺณานุภาพ. (2551). *พจนานุกรมศัพท์พุทธศาสนา ไทย-อังกฤษ*. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

การดำเนินชีวิตตามแนวทางพระพุทธศาสนาเพื่อแก้ปัญหา
หนี้สินของเกษตรกรไทย

**Living the Buddhist approach to solve the debt problems
of farmers in Thailand**

สุภารัตน์ ทองปลิว, กุลชาติ บุญกลั่นสอน และ กัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

Supharat Thongpliw, Kullachar Bunklason and Kampanart Wongwatthanaphong

Pibulsongkram Rajabhat University, Thailand

Corresponding Author, E-mail : Bumbim.3941@gmail.com

บทคัดย่อ

การแก้ปัญหานี้สินมีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะ หากมนุษย์มีความขยันหมั่นเพียรรู้จักรักษาทรัพย์
คบเพื่อนที่ดี และมีชีวิตพอเพียง หรือ สมชีวิตา อันเป็นคำสอนข้อหนึ่งในพระพุทธศาสนา ที่มุ่งให้มวล
มนุษยชาติดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย ไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่ฟุ่มเฟือย ใช้จ่ายให้พอเหมาะแก่กำลังทรัพย์ที่หามาได้ ไม่ตก
เป็นทาสของกิเลส คือความทะยานอยากจนเกินไป ซึ่งอาจเป็นแนวป้องกันความยุ่งยากในชีวิตและวิกฤต
เศรษฐกิจทุกระดับได้เป็นอย่างดี ทำให้ชีวิตมีภูมิคุ้มกันต่อกระแสความเปลี่ยนแปลงของโลก ตามหลักทฤษฎีธัม
มิกัตประโยชน์เพื่อการส่งเสริมการเกษตร สอดคล้องตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สร้างแนวทางการดำรงอยู่
และปฏิบัติตนของมนุษย์ในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและ
บริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลางหรือมัชฌิมาปฏิปทา โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทัน
ต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์นั้น ต้องมีทฤษฎีธัมมิกัตถะหรือหลักธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์สุข อันจะนำไปสู่การแก้
วิกฤตเศรษฐกิจหรือความยากจนรวมถึงปัญหานี้สินของเกษตรกรไทยได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การดำเนินชีวิต; ปัญหานี้สิน; เกษตรกร

Abstracts

If a man diligent about keeping the estate. Still good friends And have sufficient life
or the eye as one of the teachings of Buddhism. Aimed at providing mankind to live a
simpler, less extravagant, lavish spending is to some extent the funds are acquired. Do not
become slaves of passion Ambition is too This could be a barrier to the frustration of life and
the economic crisis at all levels as well. Life is immune to the wave of change in the world.
By ti l l Grantham Bugatti is useful for the promotion of agriculture. In accordance with the
philosophy of sufficiency economy. Create a line of existence and behavior of human beings
at every level, from the family, community and state levels. Both in developing and
managing international operations in the Middle or Middle Way. The economic development

* วันที่รับบทความ: 9 สิงหาคม 2563; วันที่แก้ไขบทความ 28 สิงหาคม 2563; วันที่ตอบรับบทความ: 29 สิงหาคม 2563

Received: August 9, 2020; Revised: August 28, 2020; Accepted: August 29, 2020

to catch up to the globalized world. Law requires Ticketmaster Grantham Vegas is perfected or principle that is going to benefit.

Keywords: Lifestyle; Liability Issues; Farmers.

บทนำ

ประชากรในประเทศไทยจำนวนมากมีอาชีพทางการเกษตร เช่น การเพาะปลูก การประมง การเลี้ยงสัตว์ การทำนา และทำไร่ เกษตรกรดังกล่าวมีฐานะทางเศรษฐกิจครอบครัวยากจน คือ ผลผลิตทางการเกษตรมีราคาตกต่ำลงเรื่อยๆ ส่งผลให้ผู้ประกอบอาชีพการเกษตรมีรายจ่ายมากกว่ารายรับ เป็นผลทำให้เกษตรกรเกิดเป็นหนี้สินทั้งในระบบสถาบันการเงิน และหนี้สินนอกระบบสถาบันการเงิน เมื่อเป็นเช่นนี้เกษตรกรทุกคนก็ต้องดิ้นรนหาทางออกให้กับการดำเนินการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยวิธีการที่เหมาะสม นอกจากนั้น เกษตรกรได้ประสบกับภัยธรรมชาติ มีน้ำท่วมที่ทำกิน ที่ดินแห้งแล้งไม่มีน้ำทำการเกษตร และซ้ำเติมอีกคือปัญหาสังคมเศรษฐกิจ การเมืองการปกครองภายในประเทศที่มีความเห็นแตกต่างกันแบ่งเป็นฝักเป็นฝ่าย มีการประท้วงเรียกร้องสิทธิทางการเมืองด้วยการปิดถนน ปิดสถานที่ราชการ สร้างความเดือดร้อนให้ผู้คนที่ทั้งกรุงเทพมหานคร ส่งผลให้เกษตรกรทุกพื้นที่ได้รับผลกระทบอย่างแสนสาหัสทั่วหน้ากัน การพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวทางพระพุทธศาสนา จะต้องเริ่มด้วยการพัฒนาคน เป็นอันดับแรกเมื่อพัฒนาคนให้มีคุณภาพแล้ว การพัฒนาวัตถุก็เป็นไปได้ง่าย เพราะคนเป็นผู้หาเป็นผู้ใช้ปัจจัยในการดำรงชีวิต ถ้าคนรู้จักหาและรู้จักใช้ปัจจัยในการดำรงชีวิตบุคคลนั้นจะสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างดี ไม่เดือดร้อนและเป็นประโยชน์แก่ตนเอง ถ้านำหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้จะทำให้การดำเนินชีวิตของเกษตรกรมีความสุขปราศจากหนี้สินต่าง ๆ คือ การนำหลักธรรมที่ถือว่าเป็นหัวใจเศรษฐกิจ โดยมีคำย่อว่า “อุ อา กะ สะ” ซึ่งย่อมาจากหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาที่เป็นไปเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์ในปัจจุบัน

ปัญหาหนี้สินของเกษตรกรไทย

ความยากจนเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นและมีมานานในประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายทั่วโลกความยากจน ตามคำนิยามที่เคยใช้กันมาตั้งแต่ในอดีต มักพิจารณาถึงระดับรายได้หรือฐานะทางเศรษฐกิจของบุคคลว่ามีรายได้เป็นตัวเงินเพียงพอกับการดำรงชีพตามมาตรฐานขั้นต่ำ หรือมีรายได้ต่ำกว่ามาตรฐานคุณภาพชีวิตขั้นต่ำที่ยอมรับกันในแต่ละสังคมมาน้อยเพียงใด ดังนั้น เครื่องมือที่ใช้วัดความยากจนจึงนิยมใช้ตัวชี้วัดที่สำคัญ (Key performance indicator: KPI) ด้านรายได้หรือรายจ่ายของบุคคลหรือของครัวเรือนมากกว่าตัวชี้วัดอื่นๆ โดยธนาคารโลกและนักเศรษฐศาสตร์ผู้สนับสนุนแนวทางการพัฒนาแบบทุนนิยมอุตสาหกรรมตะวันตกเป็นผู้ริเริ่มแนวคิดการวัดความยากจนของประเทศจากรายได้ต่อหัว เพื่อวิเคราะห์ว่ามีรายได้เพื่อซื้อสินค้าและบริการพอเพียงหรือไม่ ประเทศใดที่มีรายได้ต่อหัวโดยเฉลี่ยต่ำกว่าอัตราที่กำหนดถือว่าเป็นประเทศยากจน บุคคลใดที่มีรายได้ต่ำกว่าระดับรายได้ในการยังชีพก็ถือว่าเป็นคนยากจน

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้นิยามความยากจนที่ครอบคลุมแทบทุกมิติทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม รวมทั้งทางด้านจิตลักษณะโดยมีองค์ประกอบ 7 ประการ ได้แก่ 1) จนนเงิน 2) จนนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 3) จนนทางสังคม 4) จนนทางการเมือง 5) จนนการศึกษา 6) จนนทางวัฒนธรรม และ 7) จนนทางจิตวิญญาณ ไร้สิ่งยึดมั่นทางจิตใจ ขาดคุณธรรมและจริยธรรม ส่วนกรมการพัฒนาชุมชน ได้ให้คำจำกัดความความยากจนในมุมมองทางด้านรัฐศาสตร์ คือ ความไม่เสมอภาคได้แก่ ความเหลื่อมล้ำในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นทางด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ กฎหมาย และการเมือง ระหว่างกลุ่มคนต่างๆ ในสังคม เช่น การขาดการศึกษา ได้รับการศึกษาน้อย การขาดทรัพยากร ขาดที่ดินทำกิน หรือข่าวสารความรู้ในการประกอบอาชีพ รวมทั้งการมีภาวะการพึ่งพาสูง และไม่สามารถเข้าถึงบริการของรัฐและความช่วยเหลือต่างๆ ของรัฐ ซึ่งสภาวะเหลื่อมล้ำมีผลต่อการขาดโอกาสในการปรับเปลี่ยนสภาพทางสังคมของบุคคล และก่อให้เกิดปัญหาหนี้สินตามมา ซึ่งมีสาเหตุหลักๆ (วิทยา เจียรพันธุ์, 2554 : 35-36) ดังนี้

1. สาเหตุจากปัจจัยส่วนบุคคล ตัวแปรของปัจจัยส่วนบุคคลที่มีผลต่อหนี้สินและความยากจนในประเทศไทยเป็นอย่างมาก ได้แก่ ปัญหาทางการศึกษาของประชากรโดยพบว่า ประชากรที่ยากจนส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาน้อย สำเร็จการศึกษาเพียงระดับชั้นประถมศึกษาหรือต่ำกว่า อ่านหนังสือไม่ออก จึงขาดโอกาสในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ ขาดทักษะที่จะเอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขัน นอกจากนี้ยังทำให้การส่งเสริมและการฝึกอบรมเพื่อให้ความรู้และวิทยาการต่างๆ แก่ประชาชนในชนบทของภาครัฐไม่บรรลุผลเท่าที่ควร จนกลายเป็นสาเหตุสำคัญที่ส่งผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนจนในภาคชนบทไทย สอดคล้องกับผลการศึกษาของสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (2558) ซึ่งได้ข้อสรุปในประเด็นเดียวกันที่กล่าวถึงความยากจนของคนจนว่า มีสาเหตุมาจากภูมิหลังของตนเองและครอบครัว คือ ไม่รู้หนังสือ มีความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพต่ำ รวมทั้งการไม่มีความรู้และความสามารถหรือทักษะเฉพาะในการทำงาน นอกเหนือจากอาชีพการเกษตร ซึ่งถ่ายทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ จึงไม่สามารถเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอื่นที่มีรายได้สูงกว่าอาชีพการเกษตรได้ ทำให้ครอบครัวต้องตกเป็นหนี้สินตามมา

2. สาเหตุจากปัจจัยจิตลักษณะ ปัจจัยทางด้านนิสัยหรือพฤติกรรมของบุคคลและสมาชิกในครอบครัว เป็นสาเหตุสำคัญอีกสาเหตุหนึ่งที่ส่งผลต่อความยากจนของคนจน ได้แก่ ความเกียจคร้าน ติดอบายมุข เช่น เล่นการพนัน ติดสุรา เที่ยวโสเภณี ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ฯลฯ ทำให้ตนเองและสมาชิกในครอบครัวต้องตกเป็นหนี้สินล้นพ้นตัว สอดคล้องกับรายงานผลการศึกษาของสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (2558) ซึ่งได้อธิบายถึงสาเหตุของความยากจนจากพฤติกรรมส่วนบุคคลของชาวชนบท ว่าเกิดจากการติดอบายมุข ขาดความรอบคอบในการใช้ชีวิต เลียนแบบการบริโภคสิ่งฟุ่มเฟือยต่างๆ ปัญหาหนี้สินภาคครัวเรือนของเกษตรกรในชนบทส่วนหนึ่งมีสาเหตุเชิงพฤติกรรมจากการกู้ยืมเงินแล้วใช้จ่ายเงินไปในทางที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ เช่น จัดงานบุญงานกุศล ซื้อสิ่งเสพติดและอบายมุข ซื้อสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น โทรทัศน์สี ตู้เย็น โทรศัพท์ มือถือ และรถจักรยานยนต์ ฯลฯ รวมทั้ง การนำไปใช้คืนหนี้สินเดิมแก่เจ้าหนี้เงินกู้ในและนอกระบบ ซึ่งเป็นพฤติกรรมผลัดฟ้า

ขวาม้า หรือหมุนหนี้ แทนการลดรายจ่ายและเพิ่มการออมเพื่อลดภาระหนี้

3. สาเหตุจากปัจจัยทางสังคม สาเหตุของความยากจนว่าเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างทางสังคมที่เกิดขึ้นมาตั้งแต่ในอดีต ดังกรณีที่มาของคนจนในสังคมไทย ซึ่งเป็นสังคมเกษตรกรรมแบบดั้งเดิมที่คนส่วนใหญ่ผลิตเพื่อกินเพื่อใช้นั้น คนในหมู่บ้านมิได้มีฐานะทางเศรษฐกิจต่างกันมากนัก คนที่ถูกจัดว่ายากจนส่วนใหญ่จะมาจากความด้อยโอกาสทางสังคมและวัฒนธรรม เช่น มาจากชาติพันธุ์หรือภูมิหลังทางสังคมที่ถูกจัดว่าเป็นพวกด้อยโอกาสทุกประเภท ไม่ค่อยเป็นที่ยอมรับ หรือกลายเป็นกลุ่มคนยากจนในสถานการณ์บางอย่าง เช่น เกิดมาพิการ ผู้ประสบภัยธรรมชาติหรือภัยพิบัติต่างๆ กลุ่มชาวเขา กลุ่มศาสนาที่ไม่เน้นความมั่งคั่ง

4. สาเหตุจากปัจจัยทางเศรษฐกิจ ที่ผ่านมาประชากรในประเทศกำลังพัฒนาประสบปัญหาความยากจนจากปัญหาหนี้สินที่สะสมมานาน เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรายย่อย ขาดปัจจัยทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีข้อจำกัดเรื่องคุณภาพและขนาดของที่ดินการเกษตรซึ่งเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญของครัวเรือน ประกอบกับความจำกัดในเรื่องความรู้ในการพัฒนาปรับปรุงคุณภาพดิน ตลอดจนความรู้ในการปลูกพืชที่เหมาะสม และข้อจำกัดด้านการตลาด รวมทั้งความมั่งคั่ง เกษตรกรจึงมีรายได้น้อยไม่เหลือพอที่จะชำระหนี้ ทำให้ไม่มีโอกาสที่จะปลดหนี้สินและเป็นไทยได้เลย สอดคล้องกับข้อมูลทางวิชาการด้านการพัฒนาชนบท (วิทยา เจียรพันธุ์, 2554 : 36) ซึ่งได้ศึกษาวิเคราะห์ถึงปัญหาที่สำคัญของเกษตรกรขนาดเล็กของไทยแล้ว พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ตกเป็นหนี้ เนื่องจากครัวเรือนมีที่ดินการเกษตรขนาดเล็กจึงมีรายได้น้อย ไม่มีเหลือที่จะนำมาใช้หนี้ ประกอบกับราคาของผลผลิตการเกษตรตกต่ำ ไม่นั่นเอง ความสามารถของเกษตรกรในการเพิ่มรายได้จึงลดน้อยลง

5. สาเหตุจากการเข้าร่วมโครงการตามนโยบายรัฐ ในอดีตปัจจัยที่มีส่วนสำคัญเป็นอย่างมากในการสร้างภาระหนี้สินให้กับเกษตรกรโดยเฉพาะอย่างยิ่งเกษตรกรชั้นเล็กและยากจน คือ การเข้าร่วมในโครงการพิเศษตามนโยบายของรัฐบาล ปรากฏว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ประสบความสำเร็จจนต้องเลิกล้มโครงการ นอกจากนั้นยังต้องมีภาระหนี้สินติดตัวว่าจะได้รับการช่วยเหลือจากรัฐบาลหรือหน่วยที่รับผิดชอบก็ล้งเลยมานานจนกลายเป็นประเด็นให้มีการเคลื่อนไหวทางการเมือง มีการเดินขบวนเรียกร้อง เพื่อขอ ปรับ ลด ปลดหนี้ให้แก่เกษตรกรตามโครงการ ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่เคยเกิดขึ้นมาแล้ว อันเป็นผลพวงมาจากนโยบายรัฐและการดำเนินงานที่ผิดพลาดของเจ้าหน้าที่ของรัฐเอง จึงมีนัยยะที่แสดงให้เห็นว่า หนี้สินของเกษตรกรในชนบทยังดำรงอยู่ในสภาพที่รุนแรงเช่นเดียวกับสภาพก่อนมีโครงการช่วยเหลือจากรัฐหรือมีบางส่วนที่มีความรุนแรงเพิ่มขึ้น ทั้งนี้ โดยมีสาเหตุทั้งจากปัจจัยภายใน (Internal factors) และปัจจัยแวดล้อมภายนอก (External factors) หลายประการ ดังต่อไปนี้

ประการที่หนึ่ง ในอดีตนอกจากเกษตรกรจะมีหนี้สินเดิมอันเป็นภาระหนักอยู่ก่อนแล้ว ยังมีหนี้สินที่เกิดขึ้นใหม่จากหน่วยงานและสถาบันการเงินของรัฐที่ได้ดำเนินนโยบายประชานิยมไปสู่การปฏิบัติเพื่อช่วยเหลือประชาชนระดับฐานราก ซึ่งที่ผ่านมาสถาบันการเงินของรัฐมุ่งแข่งขันในการนำเสนอผลิตภัณฑ์ให้คนยากจน ทั้งในภาคเมืองและภาคชนบทก็ยังมีในรูปแบบต่างๆ

ประการที่สอง เกษตรกรส่วนหนึ่งมีขีดความสามารถที่จะชำระหนี้ได้ แต่กลับมีพฤติกรรมที่จะไม่ชำระหนี้หรือมีความพยายามบิดพลิ้วที่จะไม่ชำระหนี้เงินกู้ ทั้งนี้เนื่องจากได้รับการปลูกฝังค่านิยมและวัฒนธรรมที่ไม่ถูกต้องจากแนวนโยบายหาเสียงของพรรคการเมืองจากผู้นำกลุ่มเกษตรกร หรือจากนักพัฒนาองค์กรเอกชน (บางกลุ่ม/บางคน) โดยมีการปลุกกระตือรือร้นให้มีการเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อขอปลดหนี้ของเกษตรกรทั่วประเทศ ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นดังที่กล่าวแล้วข้างต้นโดยอาศัยสถานการณ์ของกลุ่มที่ไม่มีศักยภาพจะชำระหนี้มาเป็นเงื่อนไขในการเจรจาต่อรอง

ประการที่สาม ปัญหาของภาครัฐจากการนำนโยบายฟื้นฟูและพัฒนาอาชีพต่างๆ ของประชาชนในชนบทไปสู่การปฏิบัติ (Policy implementation) ปรากฏว่ามีการดำเนินการที่ซ้ำซ้อน ลำช้า และไม่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนที่ยากจนในชนบทที่แท้จริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องปัจจัยการผลิต เช่น พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ รวมทั้งคำแนะนำทางวิชาการที่จำเป็นต่าง ๆ

ประการที่สี่ ขาดการติดตาม กำกับ แนะนำ การประกอบอาชีพ การใช้สินเชื่อและการออมเงินของเกษตรกรและสมาชิกในครัวเรือนอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องจากเจ้าหน้าที่และพนักงานของรัฐที่เกี่ยวข้องในพื้นที่รับผิดชอบเท่าที่ควร

ประการที่ห้า สืบเนื่องจากปัญหาเศรษฐกิจที่ชะลอตัว ภาครัฐจึงได้ใช้แนวคิดในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจมหภาคโดยการขยายอำนาจซื้อโดยรวม เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจของประเทศ ด้วยการกระตุ้นให้ภาคประชาชน โดยเฉพาะในภาคชนบท เร่งการใช้จ่ายอุปโภคบริโภคของครัวเรือนให้เพิ่มสูงขึ้น เพื่อส่งผลให้เศรษฐกิจโดยรวมของประเทศเติบโตตาม คนยากจนส่วนใหญ่จึงถูกรอบงำด้วยกระแสบริโภคนิยม

ผลกระทบที่เกี่ยวกับนโยบายการชำระหนี้ของเกษตรกรไทย เกษตรกรลูกค้ำส่วนหนึ่งก็มีปัญหาหนี้สินที่เป็นภาระหนัก รุนแรง และเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง อันเป็นผลมาจากปัญหาที่สะสมเรื้อรังมานาน ไม่สามารถคิดได้ว่า จะเปลี่ยนไปทำอาชีพอะไร ไม่มีทุน ปัญหาความเจ็บป่วย หากแนะนำให้หันมาประกอบอาชีพพอเพียงมาใช้ ก็เป็นหลักการที่ดี แต่เหมาะสำหรับคนที่มีภาระหนี้สินน้อย หากบางคนมีหนี้สินมาก การผลิตตามระบบเศรษฐกิจพอเพียงจะไม่มีรายได้เป็นตัวเงินมากพอที่จะชำระหนี้ เมื่อศึกษาถึงที่มาของปัญหาหนี้สิน จะเห็นได้ว่า เกษตรกรมีปัญหหลายประการ เช่น 1) ความยากจนตั้งแต่กำเนิด 2) ลักษณะนิสัยส่วนตัวได้แก่ เกษตรกรมีความต้องการบริโภคตามแบบอย่างของผู้ที่มีรายได้มากกว่าโดยไม่มีความพอประมาณไม่คำนึงถึงความสามารถของตนเองใช้จ่ายในสิ่งที่ไม่สมควร 3) ระดับการศึกษา 4) ภาระทางครอบครัว 5) วิถีชีวิตและความเชื่อ 6) ความล้มเหลวจากการลงทุน นอกจากนั้น เมื่อวิเคราะห์ปัญหาหนี้สินของเกษตรกรเกี่ยวกับแหล่งเงินทุน ตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบันนี้ก็ยังมีสถานการณ์หนี้สินอยู่ ตลอดจนแนวทางการแก้ปัญหาหนี้สิน เมื่อศึกษาถึงที่มาของปัญหาหนี้สิน จะเห็นได้ว่า แหล่งเงินทุนที่เป็นระบบและไม่เป็นระบบ คือ การเข้าถึงแหล่งเงินกู้ได้ง่าย เมื่อกู้เงินจากแหล่งเงินกู้ในระบบจนเต็มวงเงิน แหล่งเงินกู้บางแห่งให้กู้เงินไม่ตรงกับประเภทของการผลิต เมื่อวิเคราะห์ปัญหาหนี้สินของเกษตรกรเกี่ยวกับระบบการผลิต ตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบันนี้ก็ยังมีสถานการณ์หนี้สินอยู่ ตลอดจนแนวทางการแก้ไขปัญหาระบบการผลิต เมื่อศึกษาถึงที่มาของการแก้ไขปัญหากระบวนการผลิต จะเห็นได้ว่า เน้นการผลิตเพื่อขาย ขาด

ความรู้และข้อมูลที่จะช่วยให้สามารถวางแผนการผลิตอย่างมีประสิทธิภาพ ต้นทุนการผลิตสูง แรงงานที่มีอยู่ถึงนำไปใช้ก็ไม่ได้ผลตอบแทนคุ้มค่า เน้นปลูกพืชเพียงชนิดเดียว ด้วยเหตุผลด้านการตลาด ระบบการผลิตพึ่งพาธรรมชาติมาก เสี่ยงต่อภัยธรรมชาติ มีปัญหาในเรื่องแหล่งน้ำ ประกอบกับการเสื่อมโทรมของทรัพยากรดินและน้ำ (วิทยา เจริญพันธุ์, 2554 : 39)

สถานการณ์หนี้สินของเกษตรกรไทยดังกล่าวข้างต้นเป็นการบ่งบอกถึงเหตุที่ต้องการให้มีการวิเคราะห์วิจัยปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อหนี้สินเกษตรกรไทย เป็นสาเหตุสำคัญของความยากจน ทั้งนี้ หนี้สินดังกล่าวน่าจะมีสาเหตุมาจากหลายปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคลและจิตลักษณะ รวมทั้งปัจจัยทางสังคม ซึ่งเป็นข้อจำกัดทำให้เกษตรกรไม่สามารถเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันเพื่อความอยู่รอดในสังคมได้ ประกอบกับปัจจัยทางเศรษฐกิจซึ่งเป็นมูลเหตุสำคัญทำให้เกษตรกรและสมาชิกในครัวเรือนต้องดำรงชีวิตอยู่ด้วยความยากลำบาก ตลอดจนปัจจัยจากการเข้าร่วมโครงการตามนโยบายรัฐเพื่อหวังผลประโยชน์ทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ทั้งภาครัฐในฐานะผู้ให้และประชาชนในฐานะผู้รับ เป็นมูลเหตุซ้ำเติมให้เกษตรกรในชนบทประสบปัญหาหนี้สินและความยากจนมากยิ่งขึ้น

การดำเนินชีวิตตามแนวทางพระพุทธศาสนา

หลักทฤษฎีธรรมมีกัตตประโยชน์เป็นหลักธรรมในพุทธศาสนา หมายถึง ประโยชน์ในปัจจุบัน 4 อย่าง อาจเรียกสั้นๆ ว่า ทฤษฎีธรรมมีกัตตะ เนื่องจากอรรถะ แปลว่าประโยชน์อยู่แล้ว จึงไม่จำเป็นต้องมีประโยชน์ ซ้ำซ้อนกัน สองคำก็ได้หรืออาจเรียกเต็มๆ ว่า ทฤษฎีธรรมมีกัตตสังวัตตนิกรรม หมายถึงธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน หลักธรรมอันอำนวยประโยชน์สุขขั้นต้น เพื่อประโยชน์สุขสามัญที่มองเห็นกันในชาตินี้ ที่คนทั่วไปปรารถนา มี ทรัพย์ ยศ เกียรติ ไม้ตรี เป็นต้น อันจะสำเร็จด้วยธรรม 4 ประการ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2553 : 138) คือ

1. อุฏฐานสัมปทา : ถึงพร้อมด้วยความหมั่น เช่น ขยันหมั่นเพียร เลี้ยงชีพด้วยการหมั่นประกอบการทำงาน เป็นผู้ขยันไม่เกียจคร้านในการทำงานนั้น ประกอบด้วยปัญญาเครื่องสอดส่อง อันเป็นอุบายในการทำงานนั้น ให้สามารถทำได้สำเร็จ
2. อารักขสัมปทา : ถึงพร้อมด้วยการรักษาโภคทรัพย์ที่หามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียรโดยชอบธรรม เขารักษาคุ้มครองโภคทรัพย์เหล่านั้นไว้ได้พร้อมมูล ไม่ให้ถูกลัก หรือทำลายไปโดยภัยต่างๆ
3. กัลยาณมิตตตา : คบคนดี ไม่คบคนชั่ว อยู่อาศัยในบ้านหรือนิคมใด ย่อมดำรงตนเจรจา สนทนากับบุคคลในบ้านหรือนิคมนั้น ซึ่งเป็นผู้มีสมาจารบริสุทธิ์ ผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ศีลจาคะ ปัญญา
4. สมชีวิตา : อยู่อย่างพอเพียง รู้ทางเจริญทรัพย์และทางเสื่อมแห่งโภคทรัพย์ แล้วเลี้ยงชีพพอเหมาะ ไม่ให้สุรุ่ยสุร่ายฟุ่มเฟือยนัก ไม่ให้ฝืดเคืองนัก ด้วยคิดว่า รายได้ของเราจักต้องเหนื่อรายจ่าย และรายจ่ายของเราจักต้องไม่เหนื่อรายได้

หลักความสำคัญของการปฏิบัติเพื่อให้สำเร็จประโยชน์ต่อตนเอง ได้รับประโยชน์ในปัจจุบันตาม

หลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์นั้น พระธรรมปิฎกได้กล่าวไว้ในหนังสือธรรมานุญชีวิตว่า “คนที่จะเรียกได้ว่ารู้จัก รู้จักใช้ทรัพย์ หรือหาเงินเป็น ใช้เงินเป็น เป็นคนที่ทำมาหากินที่ดี ตั้งตัวสร้างหลักฐานได้ และใช้ทรัพย์สมบัติให้เป็นประโยชน์ เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่ทางเศรษฐกิจอย่างถูกต้อง เพราะปฏิบัติตามหลักธรรมต่อไปนี้” และความสำคัญของทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์นั้นมีหลักธรรม 4 อย่างนี้มีประโยชน์มากมายหลายประการแก่ผู้ประพฤติปฏิบัติตามรวมทั้งส่งผลดีไปถึงสังคมด้วย คือ

1. ทำให้บุคคลสามารถสร้างหลักฐานได้อย่างมั่นคง
2. ทำให้เป็นคนที่มีเกียรติ มีชื่อเสียง มีคนเชื่อฟังนับถือ
3. เป็นทางเสริมสร้างสัมพันธไมตรี
4. ทำให้มีโอกาสดำเนินการประโยชน์แก่ส่วนรวม
5. เป็นแบบอย่างที่ดีให้บุคคลอื่นได้ปฏิบัติตามทั้งในด้านการงานและการดำรงชีวิต
6. สร้างความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจให้แก่ชาติทางอ้อม และช่วยลดปัญหาสังคมได้

การเลี้ยงชีวิตแต่พอดี คือรู้จักกำหนดรายได้และรายจ่าย เป็นอยู่แบบพอดี สมรายได้ มีให้ผดเคืองหรือฟุ่มเฟือย ให้มีรายได้เหนือรายจ่าย มีประหยัดไว้สำหรับปันปลายของชีวิต จะได้ไม่ลำบากตามหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาเป็นไปเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์ในปัจจุบัน หมายถึงประโยชน์อันพึงได้รับจากการประกอบกิจการหรืออาชีพที่สุจริต ถูกต้องทั้งทางกฎหมายและศีลธรรม ผลประโยชน์ที่ได้จากการประกอบกิจนั้น เป็นผลที่ได้ทันตาเห็นไม่ต้องรอถึงภายภาคหน้า ตามหลักธรรมทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์นั้น เป็นเรื่องเกี่ยวกับปากท้อง การกิน การอยู่ ปัจจัยการดำรงของคน ถ้าบ้านเมืองมีเศรษฐกิจดี คนมีความอยู่ดี กินดีต่างคนต่างประกอบอาชีพที่สุจริตไม่เบียดเบียนกัน รัฐบาลก็ไม่ต้องร่นวายุอยู่กับการปราบปรามเรื่องทุจริต สามารถพัฒนาประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าไป และเศรษฐกิจของชาติจะดีขึ้นจำเป็นต้องมีการพัฒนา คือ การดำเนินกิจการเพื่อเพิ่มรายได้ของคนให้สูงขึ้นต่อเนื่องกันเป็นระยะยาวนาน ปัจจัยขั้นมูลฐานที่สำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ คือประชากรซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีค่าสูงสุด และเป็นปัจจัยมูลฐาน เป็นต้นทุนเบื้องต้น ถ้าคนทุกคนที่เป็นประชากรของชาติมีหลักธรรมตามที่กล่าวมา ก็ถือว่าประเทศชาติมีประชากรที่มีคุณภาพ มีความสามารถในการประกอบอาชีพ และเป็นอาชีพที่สุจริต รัฐบาลก็สามารถพัฒนาส่งเสริมอาชีพทางด้านเทคโนโลยีเพื่อคุณภาพและปริมาณของผลผลิต มีการศึกษาวิจัยค้นคว้านวัตกรรมให้ประชากรเกิดความชำนาญในวิชาชีพ การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศก็ย่อมบรรลุตามเป้าหมายการพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวทางพระพุทธศาสนา จะต้องเริ่มด้วยการพัฒนาคน เป็นอันดับแรกเมื่อพัฒนาคนให้มีคุณภาพแล้ว การพัฒนาวัตถุก็จะเป็นไปได้ง่าย เพราะคนเป็นผู้หาคนเป็นผู้ใช้ปัจจัยในการดำรงชีวิต ถ้าคนรู้จักหา และรู้จักใช้ให้เป็น เศรษฐกิจย่อมจะดีขึ้น นอกจากนั้น หลักการปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนหรือประโยชน์ในปัจจุบันนั้น หมายถึงการรู้จักเลือกคบมิตร ผู้ใดสามารถปฏิบัติตนได้ครบทั้ง 4 ข้อได้ บุคคลนั้นจะสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างดี ไม่เดือดร้อน เป็นประโยชน์แก่ตนเองในปัจจุบัน หลักธรรมข้อนี้จึงถือว่าเป็นหัวใจเศรษฐกิจ โดยมีคำย่อว่า “อุ อา กะ สะ” ซึ่งย่อมาจากหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาที่เป็นไปเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์ในปัจจุบัน (พระ

พรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2552 : 38-40)

กล่าวได้ว่า “พึงเข้าใจ ระลึกไว้เสมอว่า การที่เพียรพยายามแสวงหา รักษา และ ครอบครองโภคทรัพย์ไว้นั้น ก็เพื่อจะใช้ให้เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนและคนอื่น ถ้าไม่ใช้ทรัพย์สมบัติให้เกิดคุณประโยชน์แล้ว การหาและการมีทรัพย์สมบัติก็ปราศจากคุณค่าหาความหมายใดๆ มิได้ ดังนั้นเมื่อมีทรัพย์หรือหาทรัพย์มาได้แล้ว ต้องรู้จักสรรถทรัพย์นั้น โดยถือหลักการแบ่งทรัพย์เป็น 4 ส่วน ที่เรียกว่า โภควิภาค” และท่านได้กล่าวอีกว่า “เมื่อได้ใช้โภคทรัพย์ทำประโยชน์อย่างนี้ แล้ว ถึงโภคจะหมดสิ้นไปก็สบายใจได้ว่า ได้ใช้โภคนั้นให้เป็นประโยชน์ถูกต้องตามเหตุผลแล้ว ถึงโภคจะเพิ่มขึ้น ก็สบายใจเช่นเดียวกัน เป็นอันไม่ต้องเดือดร้อนใจในทั้งสองกรณี” การทำประโยชน์ปัจจุบัน หรือ การปฏิบัติตามหลักธรรมทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ เป็นเรื่องเกี่ยวกับปากท้อง การกิน การอยู่ ปัจจัยการดำรงชีวิตของคน ถ้าบ้านเมืองมีเศรษฐกิจดี คนมีความอยู่ดีกินดี ต่างคนต่างประกอบอาชีพที่สุจริต ไม่เบียดเบียนกัน รัฐบาลก็ไม่ต้องวุ่นวายอยู่กับการปราบปรามเรื่องทุจริต สามารถพัฒนาประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าไปและเศรษฐกิจของชาติจะดีขึ้น จำเป็นต้องมีการพัฒนา คือ การดำเนินกิจการเพื่อเพิ่มรายได้ของคนให้สูงขึ้นต่อเนื่องกันเป็นระยะยาวนาน ปัจจัยขั้นมูลฐานที่สำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ คือประชากรซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีค่าสูงสุด และเป็นปัจจัยมูลฐาน เป็นต้นทุนเบื้องต้น ถ้าคนทุกคนที่เป็นประชากรของชาติมีหลักธรรมตามที่กล่าวมา ก็ถือว่าประเทศชาติมีประชากรที่มีคุณภาพ มีความสามารถในการประกอบอาชีพ และเป็นอาชีพที่สุจริต รัฐบาลก็สามารถพัฒนาส่งเสริมอาชีพทางด้านเทคโนโลยีเพื่อคุณภาพและปริมาณของผลผลิต มีการศึกษาวิจัยค้นคว้านวัตกรรมให้ประชากรเกิดความชำนาญในวิชาชีพ การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศก็ย่อมบรรลุตามเป้าหมาย

หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์เพื่อการจัดการปัญหาหนี้ของเกษตรกรไทย

หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ เป็นข้อปฏิบัติสำคัญที่ทำให้เกิดผล คือ ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ทำให้มีทรัพย์สินเงินทอง พึ่งตนเองได้ เรียกว่าธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ปัจจุบัน บางทีเรียกว่า “หัวใจเศรษฐกิจ” ซึ่งเป็นหลักธรรมที่มีความสอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 คือ ความพอเพียงในระดับบุคคลและครอบครัวโดยเฉพาะเกษตรกรเป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐานดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 มุ่งแก้ปัญหาของเกษตรกรที่อยู่ห่างไกลแหล่งน้ำ ต้องพึ่งน้ำฝนและประสบความเสี่ยงจากการที่น้ำไม่พอเพียง แม้กระทั่งสำหรับการปลูกข้าวเพื่อบริโภคและมีข้อสมมติว่า มีที่ดินพอเพียงในการชุดบ่อเพื่อแก้ปัญหาในเรื่องดังกล่าวจากการแก้ปัญหาความเสี่ยงเรื่องน้ำจะทำให้เกษตรกรสามารถมีข้าวเพื่อการบริโภคยังชีพในระดับหนึ่งได้ และใช้ที่ดิน ส่วนอื่นๆ สนองความต้องการพื้นฐานของครอบครัว รวมทั้งขายในส่วนที่เหลือเพื่อมีรายได้ที่จะใช้เป็นค่าใช้จ่ายอื่นๆ ที่ไม่สามารถผลิตเองได้ ทั้งหมดนี้เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันในตัวให้เกิดขึ้นในระดับครอบครัว อย่างไรก็ตามแม้กระทั่งในหลักการขั้นตอนที่ 1 เกษตรกรจะต้องได้รับความช่วยเหลือจากชุมชนราชการ มูลนิธิ และภาคเอกชน ตามความเหมาะสม อีกประการหนึ่ง ความพอเพียงในระดับชุมชนและระดับ

องค์กรเป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้าซึ่งครอบคลุมตามหลักการ

ขั้นตอนที่ 2 เป็นเรื่องของการสนับสนุนให้เกษตรกรรวมพลังกันในรูปกลุ่มหรือสหกรณ์ หรือการทำธุรกิจต่างๆ รวมตัวกันในลักษณะเครือข่ายวิสาหกิจ กล่าวคือ เมื่อสมาชิกในแต่ละครอบครัวหรือองค์กรต่างๆ มีความพอเพียงตามขั้นพื้นฐานเป็นเบื้องต้นแล้วก็จะรวมกลุ่มกันเพื่อร่วมมือกันสร้างประโยชน์ให้แก่กลุ่มและส่วนรวมบนพื้นฐานของการไม่เบียดเบียนกัน การแบ่งปันช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามกำลังและความสามารถของตนซึ่งจะสามารถทำให้ชุมชนโดยรวมหรือเครือข่ายวิสาหกิจนั้นๆ เกิดความพอเพียงในวิถีปฏิบัติอย่างแท้จริง นอกจากนั้น ความพอเพียงในระดับประเทศ เป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า ซึ่งครอบคลุมตามหลักการ

ขั้นตอนที่ 3 ส่งเสริมให้ชุมชนหรือเครือข่ายวิสาหกิจสร้างความร่วมมือกับองค์กรอื่นๆ ในประเทศ เช่น บริษัทขนาดใหญ่ ธนาคาร สถาบันวิจัย เป็นต้น การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในลักษณะเช่นนี้จะประโยชน์ในการสืบทอดภูมิปัญญาแลกเปลี่ยนความรู้ เทคโนโลยี และบทเรียนจากการพัฒนา หรือร่วมมือกันพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้ประเทศอันเป็นสังคมใหญ่อันประกอบด้วยชุมชน องค์กร และธุรกิจต่างๆ ที่ดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงกลายเป็นเครือข่ายชุมชนพอเพียงที่เชื่อมโยงกันด้วยหลักไม่เบียดเบียนแบ่งปัน และช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้เป็นที่สุด (วสันต์ ฤทธิ, 2551 : 32)

การที่บุคคลจะให้ฐานะมีชีวิตที่มั่นคง และมีชีวิตที่เป็นสุขได้นั้น ก็ต้องเลี้ยงอบายมุขให้ได้ มีกรณีศึกษาที่พระพุทธเจ้าสอนไว้ในตอนท้ายของพระพุทธพจน์ข้างต้น เพราะอบายมุขนั้น ล้วนเป็นส่วนเกินของชีวิตและนำพาชีวิตให้มัวเมา จนต้องเสียหาย เสียศูนย์และสูญเสียในที่สุด ด้วยว่าการเป็นนักเลงเที่ยวผู้หญิงก็ดี เป็นนักเลงดื่มสุราก็ดี เป็นนักเลงเล่นการพนันก็ดี คบคนชั่วเป็นมิตรก็ดี ล้วนเกินมาจากต้นหาซึ่งมีวิชาเป็นมูลรากและมีความทุกข์เป็นดอกผล ทุกท่านผู้หวังความเจริญจึงควรหลีกเลี่ยงให้ไกล ดุจหลีกเลี่ยงสรรพพิษที่มีพิษร้าย ไม่ควรเข้าใกล้ ไม่ควรส้องเสพโดยเด็ดขาด บุคคลควรจะหันมาทำการศึกษาพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าให้ชัดเจนเพื่อหาทางแก้ปัญหาไขและนำไปประพฤติปฏิบัติให้บรรลุวัตถุประสงค์ ในยุคปัจจุบันจะได้ยินคำว่า เศรษฐกิจพอเพียงหรือชีวิตพอเพียง จึงเป็นโอกาสที่ดีที่บุคคลควรจะได้เลือกวิถีทางดำเนินชีวิตให้ถูกต้อง เมื่อประสบกับวิกฤติทางเศรษฐกิจและสังคม ที่สำคัญหากทุกคนจับประเด็นสำคัญของการดำเนินชีวิตทั้งในแง่เป้าหมาย และวิธีการได้ คือ มีความสันติสุขเป็นเป้าหมาย มีหลักการดำเนินชีวิตที่พอเพียงตามแนวพุทธศาสนา เป็นวิธีการที่อาศัยสันโดษเป็นพื้นฐาน อาศัยทวิภูมิมักตถประโยชน์ เป็นกระบวนการและอาศัยการเว้นจากอบายมุขทุกชนิดเป็นกำแพงกันความเสื่อม เมื่อบุคคลทำได้เช่นนี้เชื่อแน่อนว่า ความสุขความเจริญจะเกิดขึ้นแก่บุคคลและสังคมอย่างไม่ต้องสงสัยส่วนการปฏิบัติตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักการสมัยใหม่ ความสำคัญของแนวคิดระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงมีองค์ประกอบหลักอยู่ 3 ประการ ได้แก่ ประการแรก เป็นระบบเศรษฐกิจที่ยึดถือหลักการที่ว่าตนเป็นที่พึ่งแห่งตน โดยมุ่งเน้นการผลิตพืชผลให้เพียงพอกับความต้องการบริโภคในครัวเรือนเป็นอันดับแรกเมื่อเหลือพอจากการบริโภคแล้ว จึงคำนึงถึงการผลิตเพื่อการค้าเป็นอันดับรองลงมา ผลผลิตส่วนเกินที่ออกสู่ตลาดก็จะเป็นกำไรของเกษตรกร ในสภาพการณ์เช่นนี้เกษตรกรจะกลายเป็นสถานะเป็นผู้กำหนดหรือเป็นผู้กระทำต่อตลาด แทนที่ตลาดจะเป็นตัวกระทำหรือเป็นตัวกำหนดเกษตรกรดังเช่นที่เป็น

อยู่ในขณะนี้ และหลักใหญ่สำคัญยิ่ง คือ การลดค่าใช้จ่าย โดยการสร้างสิ่งอุปโภคบริโภคที่ดินของตนเอง เช่น ข้าว น้ำ ปลา ไข่ ไม้ผล พืชผัก ประการที่สอง เศรษฐกิจแบบพอเพียงให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่มของชาวบ้านทั้งนี้ กลุ่มชาวบ้านหรือองค์กรชาวบ้านจะทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่างๆ ให้หลากหลาย ครอบคลุม ทั้งการเกษตรแบบผสมผสาน หัตถกรรม การแปรรูปอาหาร การทำธุรกิจค้าขาย และการท่องเที่ยวระดับชุมชน เมื่อ องค์กรชาวบ้านเหล่านี้ได้รับการพัฒนาให้เข้มแข็งและมีเครือข่ายที่กว้างขวางมากขึ้นแล้ว เกษตรกรทั้งหมดใน ชุมชนก็จะได้รับการดูแลให้มีรายได้เพิ่มขึ้น รวมทั้งได้รับการแก้ไขปัญหาในทุกๆ ด้าน เมื่อเป็นเช่นนี้ เศรษฐกิจ โดยรวมของประเทศก็จะสามารถเติบโตไปได้อย่างมีเสถียรภาพ ซึ่งหมายความว่าเศรษฐกิจสามารถขยายตัวไป พร้อมๆ กับสถานการณ์ด้านการกระจาย รายได้ที่ดีขึ้น ประการที่สาม เศรษฐกิจแบบพอเพียงตั้งอยู่บนพื้นฐานของ การมีความเมตตา ความเอื้ออาทร และความสามัคคีของสมาชิกในชุมชนในการร่วมแรงร่วมใจเพื่อประกอบอาชีพ ต่างๆ ให้บรรลุผลสำเร็จ ประโยชน์ที่เกิดขึ้นจึงมิได้หมายถึงรายได้แต่เพียงมิติเดียว หากแต่ยังรวมถึงประโยชน์ใน มิติอื่นๆ ด้วย ได้แก่ การสร้างความมั่นคงให้กับสถาบันครอบครัว สถาบันชุมชนความสามารถในการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนบนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งการรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงามของไทยให้คงอยู่ตลอดไป

ดังนั้นการจัดการปัญหานี้ของเกษตรกรไทยด้วยหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์เป็นหลักการดำเนินชีวิต เพื่อให้เกษตรกรมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ทำให้มีทรัพย์สินเงินทองสามารถนำไปจัดการหนี้สินได้สอดคล้อง กับการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงที่ให้เกษตรกรเดินบนทางสายกลาง มีความพอดี พอเพียง พอประมาณ ซึ่งการจัดการปัญหานี้ของเกษตรกรไทยตามหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ ผู้เขียนจะอธิบายดังนี้

1. อุฏฐานสัมปทา (อุ) หากเกษตรกรมีความขยันหมั่นเพียร รู้จักใช้ปัญญาไตร่ตรองพิจารณาหา วิธีการในการทำการเกษตร โดยมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รู้จักคิด รู้จักทำ รู้จักดำเนินการ ปรับเปลี่ยน วิธีการดำเนินชีวิตของตัวเอง มีหลักการและวิธีการในการเพิ่มผลผลิตหรือแปรรูปพื้นผลทางการเกษตรซึ่งจะ ส่งผลให้ผลผลิตนั้นมีมูลค่าเพิ่มขึ้น หนี้สินของเกษตรกรที่มีอยู่ก็จะค่อยๆ หมดไป

2. อารักขสัมปทา (อา) หมายถึง ถ้าเกษตรกรรู้จักการรักษา ปกป้องคุ้มครองพื้นผลทางการเกษตร โดยอาศัยธรรมชาติมากกว่าสารเคมี จะส่งผลให้ต้นทุนในการผลิตลดลงการรักษาทรัพย์สินที่หามาได้นั้นไม่ได้ สูญเสียทรัพย์สินเงินลงทุนมาก หายสามารถจัดการได้ก็จะทำต้นทุนลดลงไปด้วย หนี้สินของเกษตรกรที่มีอยู่ก็จะ ค่อยๆ หมดไป

3. กัลยาณมิตตตา (กะ) เกษตรกรถ้ารู้จักคบคนดีหรือมีกัลยาณมิตรที่ดี จะช่วยให้การดำเนินชีวิต เจริญก้าวหน้าในวงการอาชีพนั้น ๆ ทำให้รู้เห็นช่องทางและโอกาสต่าง ๆ ในการทำงาน ทันท่วงทีเหตุการณ์ ตลอดจนรู้จักปฏิบัติต่อทรัพย์สินของตนอย่างถูกต้อง ไม่ถูกมิตรชั่วชักจูงไปในทางอบายมุข ซึ่งจะทำให้ทรัพย์สินไม่ เพิ่มพูนหรือมีแต่จะหดหายไป

4. สมชีวิตา (สะ) เป็นการดำเนินชีวิตบนพื้นฐานความพอเพียง ทารกเกษตรรู้จักความพอดี หรือความเป็นอยู่สมดุล คือ เลี้ยงชีพแต่พอดี ไม่ให้ฟุ่มเฟือย ไม่ให้ฝืดเคือง หารายได้เหนือรายจ่าย มีเหลือเก็บไว้ใช้ในคราวจำเป็น การจัดการหนี้สินจะหมดไปในที่สุด

สรุป

หลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์เพื่อการบูรณาการจัดการมีความสอดคล้องตามหลักธรรมในเศรษฐกิจพอเพียง กล่าวคือ ระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงพระราชดำริและพระราชทานไว้ให้เป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศแก่คนไทยนั้น วัตถุประสงค์หรือเป้าหมายหลักของเศรษฐกิจพอเพียงก็คือ ความสงบสุขของผู้คนในสังคม ประชาชนมีกินมีใช้อย่างเพียงพอแก่ความต้องการที่สำคัญต้องไม่ทำตนและผู้อื่นเดือดร้อน หากวิเคราะห์โดยละเอียดก็จะเห็นได้ว่า ทรงประยุกต์มาจากหลักธรรมในพระพุทธศาสนา นั่นเอง จากพระราชดำรัสอธิบายขยายความหมายของระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ทำให้เห็นได้ว่า มีหลักธรรมต่อไปนี้ปรากฏเป็นรากฐานอยู่ในระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียง คือ หลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ เป็นข้อปฏิบัติสำคัญที่ทำให้เกิดผล คือ ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ทำให้มีทรัพย์สินเงินทอง พึ่งตนเองได้ เรียกว่าธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ปัจจุบัน บางทีเรียกว่าหัวใจเศรษฐกิจ โดยมีคำย่อคือ อู อากะ สะ ดังนี้คือ

1. อุฏฐานะสัมปทา (อุ) หมายถึง การถึงพร้อมด้วยความขยันหมั่นเพียร รู้จักใช้ปัญญาไตร่ตรองพิจารณาหาวิธีการที่แยบคายในการทำงาน มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รู้จักคิด รู้จักทำ รู้จักดำเนินการด้านเศรษฐกิจ ทำการงานประกอบอาชีพให้ได้ผลดี

2. อารักขสัมปทา (อา) หมายถึง การถึงพร้อมด้วยการรักษา สามารถปกป้องคุ้มครองรักษาทรัพย์สินที่หามาได้ ไม่ให้สูญหายพินาศไปด้วยภัยต่างๆ

3. กัลยาณมิตตตา (กะ) หมายถึง การรู้จักคบคนดีหรือมีกัลยาณมิตร ซึ่งจะเป็นองค์ประกอบสำคัญ ที่ช่วยให้เจริญก้าวหน้าในวงการอาชีพนั้นๆ ทำให้รู้เห็นช่องทางและโอกาสต่างๆ ในการทำงาน ทันท่วงทีเหตุการณ์ตลอดจนรู้จักปฏิบัติต่อทรัพย์สินของตนเองอย่างถูกต้อง ไม่ถูกมิตรชั่วชักจูงไปในทางอบายมุข ซึ่งจะทำให้ทรัพย์สินไม่เพิ่มพูนหรือมีแต่จะหดหายไป

4. สมชีวิตา (สะ) หมายถึง ความเป็นอยู่พอดี หรือความเป็นอยู่สมดุล คือเลี้ยงชีพแต่พอดี ไม่ให้ฟุ่มเฟือย ไม่ให้ฝืดเคือง หารายได้เหนือรายจ่าย มีเหลือเก็บไว้ในคราวจำเป็น

การพัฒนาประเทศที่มุ่งเน้นไปสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรมของประเทศไทยที่ผ่านมา ก่อให้เกิดการแข่งขันด้านการผลิตสิ่งของเครื่องใช้เป็นจำนวนมากมีการส่งเสริมให้ประชาชนใช้วัตถุดิบความสะดวกรสบายและปรนเปรอความสุขของตน ก่อให้เกิดลัทธิ วัตถุนิยมก่อให้เกิดหนี้สินจำนวนมากมาย ลัทธินี้เป็นการส่งเสริมเศรษฐกิจในลักษณะที่ทำให้สังคมเป็น สังคมบริโภคนิยม ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ลำบากเพิ่มมากขึ้น ความเชื่อที่ว่า การส่งเสริมความสุข โดยการปรนเปรอทางวัตถุจึงเป็นการเพิ่มความทุกข์ อย่างปฏิเสธไม่ได้ พระพุทธเจ้าท่านได้สอนหลักธรรมเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้มากมาย เช่น ทิฏฐธัมมิกัตถะ เป็นข้อปฏิบัติสำคัญที่ทำให้เกิดความมั่นคงทาง

เศรษฐกิจ ทำให้มีทรัพย์สินเงินทองเพียงพอได้ ได้แก่ ความขยันหมั่นเพียร การรู้จักรักษาทรัพย์ที่หามาได้ การคบเพื่อนที่ดี และการมีความเป็นอยู่พอดี การดำเนินชีวิตตามแนวทางพระพุทธศาสนาของเกษตรกรไทย เพื่อแก้ปัญหาหนี้สินให้น้อยลงจนหมดไปนั้นควรดำเนินชีวิตตามหลักดังต่อไปนี้

1. ยึดความประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้าน ลดละความฟุ่มเฟือยในการดำรงชีพอย่างจริงจังดังพระราชดำรัสว่า ความเป็นอยู่ที่ดีต้องไม่ฟุ้งเฟ้อ ต้องประหยัดไปในทางที่ถูกต้อง

2. ยึดถือการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้อง สุจริต แม้จะตกอยู่ในภาวะขาดแคลนในการดำรงชีพก็ตาม ดังพระราชดำรัสที่ว่า ความเจริญของคนทั้งหลายย่อมเกิดมาจากการประพฤติชอบและการหาเลี้ยงชีพของตนเป็นหลักสำคัญ

3. เลือกรับการแก่งแย่งผลประโยชน์และแข่งขันกันในทางการค้าขาย ประกอบอาชีพแบบต่อสู้กันอย่างรุนแรงดังอดีตซึ่งมีพระราชดำรัสเรื่องนี้ว่าความสุขความเจริญอันแท้จริงนั้น หมายถึงความสุขความเจริญที่บุคคลแสวงหามาได้ด้วยความเป็นธรรมทั้งในเจตนา และการกระทำไม่ใช่ได้มาด้วยความบังเอิญ หรือ ด้วยการแก่งแย่งเบียดเบียนจากผู้อื่น

4. ไม่หยุดนิ่งที่จะหาทางในชีวิตหลุดพ้นจากความทุกข์ยากครั้งนี้โดยต้องชวนช่วยไฝหาความรู้ให้เกิดมีรายได้เพิ่มพูนขึ้นจนถึงขั้นพอเพียงเป็นเป้าหมายสำคัญ พระราชดำรัสตอนหนึ่งที่ทำให้ความชัดเจนว่า การที่ต้องการให้ทุกคนพยายามที่จะหาความรู้และสร้างตนเองให้มั่นคงนี้เพื่อตนเอง เพื่อที่จะให้ตัวเองมีความเป็นอยู่ที่ก้าวหน้าที่มีความสุข พอมีพอกินเป็นขั้นหนึ่ง และขั้นต่อไปก็คือให้มีเกียรติว่ายืนได้ด้วยตัวเอง

5. ปฏิบัติตนในแนวทางที่ดีลดละสิ่งชั่วกิเลสให้หมดสิ้นไป ทั้งนี้ด้วยสังคมไทยที่ล่มสลายลงในครั้งนี้ เพราะยังมีบุคคลจำนวนมิใช่น้อยที่ดำเนินการโดยปราศจากละอายต่อแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระบรมโฆษาว่า พยายามไม่ก่อความชั่วให้เป็นเครื่องทำลายตัว ทำลายผู้อื่น พยายามลด พยายามละความชั่วที่ตัวเองมีอยู่ พยายามก่อความดีให้แก่ตัวอยู่เสมอพยายามรักษา และเพิ่มพูนความดีที่มีอยู่นั้นให้งอกงามสมบูรณ์ขึ้น ทรงย้ำเน้นว่าคำสำคัญที่สุดคือคำว่าพอ ต้องสร้างความพอที่สมเหตุสมผลให้กับตัวเองให้ได้และเราก็จะพบกับความสุข

เอกสารอ้างอิง

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2552). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลศัพท์*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2553). *ธรรมานุญชีวิต*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วิสนัย ผุสดี. (2551). *การดำเนินงานศูนย์บริการเทคโนโลยีการเกษตร*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด.

วิทยา เจียรพันธุ์. (2554). *หนี้สินเกษตรกรไทย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

ภาวะผู้นำแบบโลกาภิวัตน์ Globalization leadership

จีรนนท์ ยายะวงษ์, วัชรรา จินตา และ พัฒนพันธ์ เขตต์กัน

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

Jeeranan Yayawong , Watchara Jinta and Pattanaphan Khetkhan
Pibulsongkram Rajabhat University, Thailand

Corresponding Author, E-mail : Jeeranan.ple2528@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสำคัญ หลักการ และภาวะผู้นำแบบโลกาภิวัตน์ พบว่า ภาวะผู้นำมีความสำคัญเพราะเป็นกระบวนการที่ช่วยให้ผู้นำสร้างความชัดเจนต่อผู้ใต้บังคับบัญชาหรือผู้ตามขององค์กรนั้นๆ ซึ่งสามารถนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จได้ ภาวะผู้นำในยุคโลกาภิวัตน์เกิดจากการเปลี่ยนแปลงมาตามลำดับเริ่มจากยุคสังคมเกษตรกรรม ยุคสังคมอุตสาหกรรม ยุคสังคมแห่งข้อมูล ยุคสังคมความรู้ ยุคของนักคิดนักบูรณาการความรู้ ยุคแห่งการสร้างสภาพแวดล้อมทาง เศรษฐกิจของโลกแบบใหม่ มีการแลกเปลี่ยนความรู้และทัศนคติใหม่ๆ มีการร่วมมือแก้ปัญหา รวมไปถึงการพัฒนาและปรับปรุงสินค้า ผลิตภัณฑ์ และการบริการต่างๆ อย่างรวดเร็วในแบบที่ไม่เคยเป็นมาก่อน ดังนั้น ผู้นำจะต้องมีลักษณะเป็นผู้ที่ ว่องไวและปรับตัวได้ง่าย สามารถนำพาองค์กรไปสู่การปฏิรูปหรือปรับเปลี่ยนวัฒนธรรม โครงสร้าง ระบบ และกระบวนการต่างๆ เพื่อนำไปสู่ความอยู่รอดและความเจริญก้าวหน้าขององค์กร

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำ; โลกาภิวัตน์

Abstracts

This academic article aims to study the importance, principles and globalization of leadership. Leadership is important because it is a process that helps leaders create clarity to the subordinates or followers of the organization. Which can lead the organization to success Leadership in the globalization era arises from changes in order, starting from the agricultural society. Industrial society Information society Knowledge society The era of the thinker The era of The new world economy There is an exchange of knowledge and new attitudes. Have cooperation to solve problems Including product development and improvement And various services Therefore, leaders must be agile and adaptable. Able to lead the organization to reform or modify the culture, structure, systems and processes To lead to the survival and progress of the organization

Keywords: Leadership; Globalization

บทนำ

ภาวะผู้นำแบบโลกาภิวัตน์ได้เริ่มมีการศึกษาอย่างจริงจังตั้งแต่ทศวรรษที่ 1990 เป็นต้นมาซึ่งเริ่มจากการศึกษาและการวิเคราะห์เกี่ยวกับสมรรถนะที่จะฝ่าภาวะวิกฤตไปสู่ความสำเร็จได้ กลุ่มนักสังคมวิทยา (Social scientists) ได้การศึกษาและการวิเคราะห์สมรรถนะที่มีประสิทธิภาพต่อภาวะของผู้นำแบบโลกาภิวัตน์มากกว่า 160 สมรรถนะได้ข้อค้นพบว่า มีหลายสมรรถนะที่มีแนวคิดสอดคล้องกันแต่ส่วนใหญ่จะมีความหมายแยกจากกันชัดเจน เมื่อก้าวเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 ที่มีการเปลี่ยนแปลงและการแข่งขันกัน อย่างสูง จะเห็นได้จากปัญหาและสภาพของวิกฤตการณ์ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และ สภาพแวดล้อม ผู้นำองค์กรจึงมีบทบาทสำคัญไม่เพียงผลักดันให้มีการเปลี่ยนแปลงเท่านั้น แต่ ต้องมีวิธีให้การเปลี่ยนแปลงเพื่อบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ โดยสามารถจัดการกับความขัดแย้ง และการต่อต้านได้อย่างเหมาะสม เนื่องจากการเป็นผู้นำหรือภาวะผู้นำนั้น บุคคลซึ่งเป็นกลไก สำคัญยิ่งในการที่จะนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จหรือความล้มเหลว เราไม่สามารถที่จะตัดสินใจ จากแค่รูปลักษณ์ภายนอกเท่านั้น แต่ภาวะผู้นำยังมีความสัมพันธ์ในแง่ของความร่วมมือระหว่าง บุคคลกับกลุ่มหรือระหว่างกลุ่มและกลุ่ม รวมทั้งทักษะในการบริหารจัดการเพื่อนำพาองค์กร ไปสู่ความสำเร็จ โดยการทำงานนั้นเพื่อจะให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเชิงบวกขึ้นแก่สังคม และ พร้อมทั้งจะเปลี่ยนแปลงตัวเองให้ก้าวไปสู่ผู้นำที่ดี ที่สามารถจะทำให้ผู้ตามนั้นรู้สึกดีไปด้วย ซึ่ง แสดงถึงภาวะผู้นำที่มีพลังที่มีความกระตือรือร้น (วิจารณ์ พานิช, 2555 : 34-37)

การเป็นผู้นำที่จะต้องทำให้ผู้อื่นยอมรับในตัวเรา รวมทั้งเป็นกุญแจสำคัญของ ความมีประสิทธิภาพนั้น จึงเป็นสิ่งที่ค่อนข้างยาก ผู้นำในยุคนี้ควรปรับเปลี่ยนการเริ่มต้นจากความคิดที่จะต้องทำให้ผู้คนยอมรับมาเป็น การเริ่มต้นจากตัวเราก่อนโดยการวางแผนคิดที่จะทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งและทำให้ตัวผู้นำเองมีกำลังใจซึ่งจะเป็นตัวเสริมแรงให้เกิดการผลักดันที่จะทำงานต่อไป ดังนั้น ผู้นำแบบโลกาภิวัตน์ต้องเป็นผู้นำที่เริ่มต้นจากความศรัทธาก็จะมีความเชื่อมั่นตามมา ความศรัทธาจึงเป็นหลักสำคัญที่จะทำให้การร่วมมือกันเป็นผลสำเร็จ และ พร้อมทั้งจะเปลี่ยนแปลง สังคมให้ส่งผลในเชิงบวกและทันสมัยพร้อมที่จะก้าวไปสู่ยุคเทคโนโลยี มีความเจริญก้าวหน้าอย่าง ยั่งยืนและนำไปสู่การเป็นภาวะผู้นำที่ดีสามารถที่จะแก้ไขเผชิญกับปัญหาทุกอย่างที่จะตามมาได้

ภาวะผู้นำ

ภาวะผู้นำ (Leadership) หรือความเป็นผู้นำ หมายถึง ความสามารถในการนำ ความสำเร็จอย่างยิ่ง สำหรับความสำเร็จของผู้นำ ภาวะผู้นำได้รับ ความสนใจและศึกษามานานแล้วเพื่อให้รู้ว่าอะไรเป็น องค์ประกอบที่จะช่วยให้ผู้นำมีความสามารถในการนำ หรือเป็นผู้นำที่มีประสิทธิภาพ องค์ประกอบที่สำคัญประการ

.1ภาวะผู้นำเป็นกระบวนการของการใช้อิทธิพล ผู้นำจะพยายามมีอิทธิพลเหนือผู้ตาม เพื่อให้มีพฤติกรรมปฏิบัติตามต้องการโดยมีจุดมุ่งหมายขององค์กรเป็นเป้าหมายไม่ใช่เรื่องของบุคคลที่จะพึงมีภาวะผู้นำได้โดยที่ไม่ได้มีกระบวนการทำใด ๆ เป็นกระบวนการ (Process) ให้เกิดอิทธิพลต่อผู้อื่น

.2ภาวะผู้นำนอกจากจะเป็นกระบวนการแล้ว ภาวะผู้นำจะเกิดได้ก็ต่อเมื่อผู้ตามยอมให้ใช้อิทธิพลต่อตัวเขา ซึ่งโดยทั่วไปก็ต้องพิจารณาถึงระดับความถูกต้องของอิทธิพลที่ใช้ด้วยว่าไม่ใช่เป็นการใช้อำนาจเข้าขู่ เชิญ หรือบีบบังคับให้ทำตาม เพราะถ้าเป็นการเช่นนั้นก็ไม่ถือว่าเป็นภาวะผู้นำได้

.3ภาวะผู้นำจะถูกอ้างถึงเมื่อจุดมุ่งหมายของกลุ่มหรือองค์กรประสบความสำเร็จ หากผู้นำไม่สามารถนำกลุ่มไปสู่ความสำเร็จดังกล่าวก็ย่อมหมายถึงว่าผู้นำไม่ได้แสดงภาวะผู้นำ หรือไม่มีความสามารถในการเป็นผู้นำนั่นเอง

ภาวะผู้นำเป็นกระบวนการที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือมากกว่าพยายามใช้อิทธิพลของตนหรือกลุ่มตน กระตุ้น ชี้นำ ผลักดัน ให้บุคคลอื่น หรือกลุ่ม บุคคลอื่น มีความเต็มใจ และกระตือรือร้นในการทำสิ่งต่าง ๆ ตามต้องการโดยมีความสำเร็จของกลุ่มหรือองค์กรเป็นเป้าหมาย

ในการทำงานต่างทำงานต่าง ๆ นั้นเกิดขึ้นจากผู้นำที่มีภาวะของความเป็นผู้นำ รู้จักสังเกตการณ์ ตรวจสอบ และควบคุมได้อย่างทั่วถึง แสดงให้เห็นว่าผู้นำนั้นมีความเป็นผู้นำระดับสูงและระดับของผู้นำได้มีนักวิชาการได้แสดงออกเป็น 5 ระดับ เพื่อให้เห็นภาวะผู้นำในแต่ละระดับงาน ตามแนวคิดของวิโรจน์ สารัตนะ (2556 : 47-53) ดังต่อไปนี้

ระดับที่ 1 ตำแหน่งหน้าที่ (position) ตำแหน่งหน้าที่เป็นภาวะผู้นำระดับต่ำที่สุด เนื่องจากพลังโน้มน้าวหรือการจูงใจ (persuasion) มาจากตำแหน่งหน้าที่เพียงอย่างเดียวที่ทำให้คนอื่นจำเป็นต้องทำตาม ซึ่งภาวะผู้นำแบบอาศัยตำแหน่งหน้าที่นี้มีพื้นฐานมาจาก “สิทธิ” ซึ่งมาจากตำแหน่งของผู้นำนั่นเองซึ่งจะเป็นได้เพียง “ผู้บริหาร” หรือ “หัวหน้า” ได้แต่ไม่สามารถเป็น “ผู้นำ” ได้เลย ดังนั้น ภาวะผู้นำระดับนี้จึงเป็นระดับที่ไม่ต้องใช้ความสามารถหรือ ความพยายามใดๆ เลยเพราะใครก็ได้มีสิทธิเข้าสู่ตำแหน่งนี้ได้ทุกคน (people follow you because they have to) ผู้นำประเภทนี้จะยึดกฎเกณฑ์ ข้อบังคับ นโยบาย และผังองค์กร ต่างๆ เพื่อควบคุมคนอื่น ผู้คนจะทำตามเฉพาะภายในขอบเขตอำนาจของหัวหน้า และจะทำ ตามที่พวกเขาจำเป็นต้องทำเท่านั้น ผู้นำโดยตำแหน่งหน้าที่มักจะมีปัญหาในการทำงานร่วมกับ คนอื่นเสมอเนื่องจากขาดพลังในการโน้มน้าวหรือจูงใจให้ผู้อื่นทำตาม

ตำแหน่งหน้าที่ถือเป็นระดับต่ำสุดของภาวะผู้นำ ซึ่ง การได้รับตำแหน่งผู้นำนั้นมักเกิดขึ้นเพราะคนที่มีอำนาจได้พิจารณาแล้วว่าบุคคลนั้นมี ความสามารถ และศักยภาพ เมื่อได้ตำแหน่งหรือหน้าที่ไปแล้วสิ่งที่ตามมา คือ สิทธิ และอำนาจ ส่วนหนึ่งในการนำคนอื่น ดังนั้น ตำแหน่งจึงถือเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีที่ผู้นำทุกคนควรใช้เป็นโอกาส ในการพัฒนาตนเองให้เป็นแบบอย่างที่ดี สอดคล้องกับผลการวิจัยในสหรัฐอเมริกาที่พบว่า คุณลักษณะสำคัญที่สุดที่พนักงานต้องการจากผู้นำคือการเป็นแบบอย่างที่ดี มีจรรยาบรรณและศีลธรรมที่ดีที่จะทำให้ผู้คนเคารพนับถือไม่ใช่ตำแหน่งหน้าที่ ซึ่งผู้นำที่ขาดประสบการณ์มัก พยายามใช้ตำแหน่งผลักดันให้ผล

การปฏิบัติงานบรรลุผล แต่ผู้นำที่มีวุฒิภาวะและรู้จักตนเองดี พอจะอาศัยการสนับสนุนจากค่านิยมที่จริงใจ คุณธรรมจริยธรรมที่ดีนั่นเอง

ระดับที่ 2 การยอมรับ (permission) ผู้นำในระดับที่ 2 คือผู้นำโดยการสร้างสัมพันธ์ ที่ดี (relationship) ในระดับที่สองนี้ถือว่าเป็นระดับเริ่มต้นของการเริ่มเป็นผู้นำที่ดี การเป็น ผู้นำนั้นจะต้องสร้าง อิทธิพลต่อผู้ตามได้ (influence) กล่าวคือ ผู้ตามจะต้องยอมทำตามด้วยความเต็มใจ แต่ในระดับที่ 1 นั้น ผู้ ตามยอมทำตามผู้นำแค่เพียงเพราะมีตำแหน่งเท่านั้น แต่ถ้า ไม่มีตำแหน่ง ผู้ตามก็จะไม่มีความรู้สึกว่าคุณนั้นคือ ผู้นำของเขา การที่จะเปลี่ยนจากผู้นำใน ระดับหนึ่งมาเป็นระดับที่สองนั้น จะต้องเปลี่ยนจากผมมาเป็นเรา (Leader who move up to Level 2 shift their focus from me to we) ในระดับที่สองจะเป็นระดับที่จะ เริ่มทำให้ผู้ ตามยอมทำตามด้วยความเต็มใจนั่นเอง โดยเป็นผู้นำโดยการสร้างสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ตามที่เรา จะสามารถทำให้คนอื่นยอมตามเราได้ด้วยความเต็มใจ และความเชื่อมั่นในตัวผู้นำตามมาผู้ตาม จะยอมทำตาม เราไม่ใช่เพราะเป็นคำสั่ง แต่จะเริ่มยอมทำตามเพราะเริ่มให้ความเชื่อถือในตัวผู้นำ มากกว่า ดังนั้น แนวทางในการ สร้างสัมพันธ์ที่ดีสำหรับผู้นำที่ต้องการจะพัฒนาตนเองจาก ระดับตำแหน่งขึ้นมาเป็นระดับที่สร้างความสัมพันธ์ อันดีกับผู้ตามได้

ระดับที่ 2 การสร้างผลงาน (production) ผู้นำโดยการสร้างผลงานผู้ใต้บังคับบัญชาทำ ตามเพราะ ผู้นำได้พิสูจน์ตัวเองแล้วว่ามีความสามารถทำงานประสบความสำเร็จ (key Word) ของระดับนี้คือ “momentum” เป็นแรงขับเคลื่อนที่จะทำให้สิ่งต่างๆ รอบตัวประสบความสำเร็จได้เร็วขึ้น ถ้าผู้นำมี momentum ก็จะทำให้ทีมงานมีความเชื่อมั่นว่า ผู้นำของเขาทำในสิ่งที่ถูกต้องเสมอและจะมองว่าเป็นผู้นำใน หัวใจ ถึงแม้สิ่งที่ทำอาจจะดูไม่ถูกต้องนัก แต่ก็รู้สึกว่าเป็น ความผิดที่ยิ่งใหญ่ปัญหาที่เกิดขึ้นสามารถแก้ไขให้ ลุล่วงไปได้ ผู้นำในระดับที่ 1 ที่เรียกว่าผู้นำโดยตำแหน่ง ผู้ตามจะทำตามก็แค่เพียงเพราะผู้นำมีตำแหน่งและ ปฏิเสธไม่ได้ พอเป็นผู้นำในระดับ 2 ผู้ตามจะเริ่มยอมทำตามผู้นำในระดับนี้ด้วยความเต็มใจ เพราะผู้นำกับผู้ ตามมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันเป็นพื้นฐาน เมื่ออยู่ในระดับที่ 3 ผู้ตามยินดีทำตามเพราะผู้นำสามารถสร้างผลงาน ให้ผู้ตามได้เห็น ดังนั้นผู้นำในระดับ 3 จึงเป็นผู้นำที่จะต้องสร้างผลงานที่ดีจนผู้ตามให้การยอมรับ เนื่องจากมี ความ เชื่อมั่นในตัวผู้นำว่าจะสามารถนำพาองค์กรไปสู่อนาคตที่ดีขึ้นได้

ระดับที่ 4 การพัฒนาคน (people development) เป็นผู้นำบุคคลอื่นโดยให้ความสำคัญกับการ พัฒนาผู้ตามให้ก้าวหน้า เป็นผู้นำที่ทำให้ คนอื่นยอมทำตามเพราะการสร้างและพัฒนาคนให้ดีขึ้น ในระดับนี้ เป็นระดับที่เรียกว่า สร้างความแตกต่างให้กับผู้นำได้อย่างชัดเจนคือ ผู้นำที่มีความสัมพันธ์ที่ดี และสร้างผลงาน ที่ดีด้วยก็ถือว่าเป็นผู้นำที่ดีแล้ว แต่ถ้าผู้นำคนนั้นสามารถที่จะพัฒนาคนอื่นให้ก้าวหน้าและสร้างคนอื่นให้เป็น ผู้นำได้ด้วย จะยังเป็นผู้นำที่มีแต่คนกล่าวถึงเสมอ โดยปกติแล้วองค์กรย่อมคาดหวัง ผลงานที่ดีขึ้นทุกปี ในการ สร้างผลงานที่ดีขึ้นนั้นก็ต้องมีการพัฒนาบุคลากรให้มีทักษะและ ความรู้ที่สูงขึ้นเพื่อที่จะนำเอาทักษะความรู้ เหล่านั้นมาใช้ในการทำให้องค์กรดีขึ้น แต่ถ้าผู้นำ ไม่สนใจพัฒนาคนอื่นให้เก่งขึ้น การสร้างผลงานที่ดีก็จะยาก กว่าปกติ เพราะฝีมือคนเท่าเดิม แต่ เราคาดหวังผลงานที่ดีขึ้นนั้นคงเป็นไปได้ยาก

ระดับที่ 5 จุดสูงสุด (pinnacle) เป็นผู้นำในระดับสูงสุด คือ เป็นผู้นำโดยสมบูรณ์ ซึ่งมีไม่มากนัก เนื่องจากผู้นำในระดับนี้เป็นผู้นำที่ไม่ว่าใครได้ยินชื่อก็จะยินดี ยอมตามเพราะเขาเป็นผู้นำที่มีบารมีและสั่งสมความเป็นผู้นำมายาวนาน ผู้นำในระดับ 5 นี้ ต่างก็เริ่มต้นจากระดับที่ 1 ก็คือเป็นผู้นำโดยตำแหน่ง ก่อนจากนั้นก็สร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่นๆ ในองค์กรซึ่งก็เข้าสู่ผู้นำในระดับ 2 จากนั้นก็เริ่มต้นสร้างผลงานที่ดีให้กับองค์กร ผักผีไม้ลายมือในการสร้างสรรค์ผลงานใหม่ๆ ได้ ซึ่งก็คือ ผู้นำในระดับ 3 และเข้าสู่ระดับ 4 โดยการทำการพัฒนาผู้อื่นให้เก่งขึ้น ส่วนในระดับ 5 นั้น ก็คือการพัฒนาผู้นำให้เกิดขึ้นในองค์กรนั่นเอง

แนวโน้มภาวะผู้นำในยุคโลกาภิวัตน์

จากรายงานการวิจัยบริษัทเฮย์กรุ๊ป ซึ่งเป็นบริษัทให้คำปรึกษาด้านการบริหารจัดการ องค์กรและทรัพยากรบุคคลชั้นนำของโลกระบุถึงแนวโน้มที่สำคัญมากที่สุด 6 แนวโน้ม ที่จะมี ผลต่อองค์กร บุคลากร และผู้บริหารในอีก 2 ทศวรรษข้างหน้า รวมถึงคุณลักษณะและ ความสามารถของผู้นำยุคใหม่ที่ต้องการประสบความสำเร็จในอนาคต แนวโน้มการ เปลี่ยนแปลงแสดงให้เห็นว่าผู้นำรุ่นต่อไปจะต้องมีแนวความคิด และมีกลยุทธ์ในการที่จะ สร้างสรรค์ผลงาน รวมถึงสามารถสร้างความสอดคล้อง (Congruence) ในการทำงาน การเปิด กว้างทางความคิด และค้นหาแนวทางใหม่ๆ ในการสร้างความผูกพันในองค์กร การทำความเข้าใจเกี่ยวกับผู้นำยุคใหม่นั้นจำเป็นต้องเข้าใจสภาพแวดล้อมของสิ่งที่จะเกิดในอนาคตด้วย แม้ว่าสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคตนั้นไม่สามารถทำนายล่วงหน้าได้ แต่ก็สามารถดูแนวโน้มที่อาจ ส่งผลถึงลักษณะภาวะผู้นำในระยะยาว ซึ่งสามารถคาดการณ์อนาคตได้อย่างน้อย 15 ปี โดย สามารถสรุปแนวโน้มรูปแบบของการเปลี่ยนแปลงออกมาได้ 6 แนวโน้ม ดังนี้

แนวโน้มแรก การเปลี่ยนจากยุคเศรษฐกิจสังคมอุตสาหกรรม (industrial-based society หรือ 1.0) ไปสู่เศรษฐกิจสังคมแห่งองค์ความรู้ (Knowledge-based society หรือ 2.0) เนื่องจากแรงขับเคลื่อนของโลกาภิวัตน์ในโลกของธุรกิจยุคใหม่จะมีลักษณะของทีมงาน ที่หลากหลายขึ้น ทำให้ความจงรักภักดีระหว่างองค์กรกับพนักงานนั้นลดลง ในภูมิภาคเอเชีย จะมีอำนาจและอำนาจนั้นจะถูกถ่ายโอนไปที่ภูมิภาคเอเชียซึ่งกลุ่มชนชั้นกลางจะมีขนาดเพิ่มขึ้น อีกทั้งต้นแบบและการบริหารงานแบบเอเชียจะเริ่มมีอิทธิพลมากยิ่งขึ้น มีการซื้อขายแลกเปลี่ยนในกลุ่มตลาดเปิดใหม่ที่มากขึ้น ถึงแม้ว่าจะมีขนาดของกลุ่มชนชั้นกลางเพิ่มขึ้น ใน กลุ่มของตลาดใหม่ที่อยู่ในบริเวณใกล้ๆ กันนั้นก็มีความแตกต่างจากกันตามท้องถิ่นมากขึ้น โดยจะเน้นไปที่ส่วนภูมิภาคซึ่งเป็นคุณลักษณะของโลกยุคใหม่หรือที่เรียกกันว่าโลกยุคโลกาภิวัตน์ มากไปกว่านี้โลกธุรกิจก็มีความเสี่ยงสูงขึ้น เช่น การติดต่อเชื่อมโยงที่ดีขึ้นนั้นได้สร้าง ความผันผวนที่มากขึ้นซึ่งก่อให้เกิดวิกฤตทางการเงิน ทำให้เกิดการระบอบ และการก่อ วินาศกรรมทางคอมพิวเตอร์ที่มากขึ้นด้วยเช่นเดียวกัน เมื่อโลกแห่งโลกาภิวัตน์นี้ไม่สามารถ หยุดลงได้ ดังนั้น การที่ผู้นำจะต้องเดินไปข้างหน้าคงไม่ใช่เรื่องง่ายหลายๆ องค์กรมีความ จำเป็นต้องตระหนักถึงความอ่อนไหวทางการเมืองและเศรษฐกิจในหลากหลายประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศเกิดใหม่และประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งจะชะลอการพึ่งพากันใน ระดับ

สากล รวมถึงการเข้าถึงระหว่างกันได้น้อยในระยยะสั้น นอกจากนี้ในขณะที่รูปแบบ การบริโภคในกลุ่มของชนชั้นกลางนั้นกำลังเกิดการผสานผสานเข้าด้วยกัน คุณค่าต่างๆ ของแต่ละกลุ่มตลาดเกิดใหม่นั้นอาจจะแตกต่างกันไปจากกลุ่มตลาดทางตะวันตก

แนวโน้มที่สอง บรรยายภาพที่เปลี่ยนแปลงไป การเพิ่มขึ้นของก๊าซเรือนกระจก อุณหภูมิโลกจะทวีคูณ ความรุนแรงขึ้น สืบเนื่องมาจากการเพิ่มขึ้นของที่อยู่อาศัย และโรงงาน อุตสาหกรรมที่เกิดขึ้นในประเทศกำลังพัฒนา การขาดแคลนของทรัพยากรที่เป็นหลักสำคัญ ระดับยุทธศาสตร์เช่น น้ำ แร่ธาตุ และน้ำมัน ที่จะส่งผลต่อการติดตัวของราคาและความขัดแย้ง ที่เพิ่มมากขึ้น โดยผลกระทบต่อนำองค์การจะถูกบังคับให้ลดในเรื่องของ eco-footprint หรือการวัดผลกระทบที่มีต่อสิ่งแวดล้อม และต้องปรับตัวให้รับกับต้นทุนในการดำเนินงานที่สูงขึ้น และจัดโครงสร้างตามแนวทางที่ยั่งยืน ผู้นำจะต้องมีความโดดเด่นในทักษะของการรับรู้และการคิด เพื่อทำให้เกิดความสมดุลในความต้องการที่จะแข่งขันเพื่อให้ประสบความสำเร็จทางการเงินความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม รวมถึงต้องทำหน้าที่เป็นตัวแทนต่างๆ ขององค์กร และต้องเป็นผู้สนับสนุนในการดำเนินธุรกิจที่ต้องมีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมที่ เปลี่ยนแปลง

แนวโน้มที่สาม การเปลี่ยนแปลงและการเคลื่อนย้ายของผู้ที่มีศักยภาพ การเติบโตของ ประชากรโลกที่ขาดความสมดุลส่งผลให้เกิดความขาดแคลนทักษะแรงงานบางกลุ่มและการ เพิ่มขึ้นของการย้ายถิ่นฐานสำหรับประเทศที่เป็นประเทศกลุ่มอุตสาหกรรมต่างๆ เช่น ประเทศ ในทางตะวันตกและประเทศจีน อายุเฉลี่ยของประชากรนั้นมีตัวเลขที่เพิ่มขึ้นในขณะที่จำนวน ประชากรไม่ได้เพิ่มขึ้นตามไปด้วย เพียงแต่ตัวเลขนั้นยังคงที่หรือลดลงไปกว่าเดิม ซึ่งตรงกันข้าม กับประชากรในประเทศที่กำลังพัฒนาที่กำลังพุ่งสูงขึ้น ประเทศอุตสาหกรรมต่างจะต้องทนรับ กับปัญหาการขาดแคลนของทักษะแรงงานบางกลุ่มตามความกดดันในเรื่องการดูแลความ เป็นอยู่และสวัสดิการ รวมถึงมีการเพิ่มขึ้นในการโยกย้ายถิ่นฐานของประชากร มากไปกว่านี้ภัยพิบัติธรรมชาติและทรัพยากรที่ลดลงก็ถือว่าเป็นปัญหาเช่นกัน อย่างไรก็ตาม ปัญหาการ อพยพของกลุ่มผู้มีความสามารถ (brain drain) นั้น จะแปรเปลี่ยนเป็นวัฏจักรของผู้มีความสามารถ อันเนื่องมาจากกลุ่มคนเหล่านี้จะย้ายกลับมาสู่ประเทศบ้านเกิดของตนเองและ นำเอาความรู้และความสามารถนั้นมาเร่งการพัฒนาประเทศหรือท้องถิ่นของตน แต่ผู้ที่มีความสามารถเหล่านี้ก็ยังคงเป็นที่ต้องการสูงและการรักษาคนกลุ่มนี้ยังคงเป็นเรื่องที่ท้าทายของ องค์กรต่อไป ซึ่งผลกระทบของความเป็นผู้นำสำหรับองค์กรนั้นบุคลากรที่ลดน้อยลงหมายถึง สงครามที่ดุเดือดในการแย่งชิงบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ ผู้นำจะต้องสร้างแรงดึงดูดและ จูงใจให้กับทีมของตน อีกทั้งต้องคอยหาวิธีการในการพัฒนาและส่งเสริมบุคลากรที่ย้ายถิ่นฐาน ในการทำงานระหว่างและส่งเสริมวัฒนธรรมที่หลากหลาย ซึ่งก่อให้เกิดความผูกพันทางจิตใจ และความจงรักภักดีระหว่างกลุ่มบุคลากรที่มีอายุ พื้นฐานวัฒนธรรมและคุณค่าที่แตกต่างกัน ผู้นำจึงจำเป็นต้องปรับองค์กรเพื่อส่งเสริมให้เกิดการโยกย้ายพนักงานระหว่างประเทศ รวมถึง การส่งเสริมพนักงานสุภาพสตรีและบุคลากรที่มีอายุน้อยให้เข้าสู่ตำแหน่งผู้นำมากขึ้น

แนวโน้มที่สี่ การตอบสนองต่อความแตกต่างระหว่างบุคคลที่เพิ่มขึ้น เส้นทาง ความก้าวหน้าในสายอาชีพได้เข้ามามีบทบาทสำคัญมากยิ่งขึ้นเพื่อค้นหาความต้องการในการเติมเต็มความรู้ความสามารถของตนเอง และความต้องการที่อยากจะแสดงตนเองนั้น ได้เข้ามาเป็นตัว ขับเคลื่อนที่เร่งให้มาบรรจบกันระหว่างความเป็นส่วนตัวและชีวิตการทำงาน รวมไปถึงความ ต้องการที่แตกต่างกันในแต่ละบุคคลที่รวมเข้ากับเป้าหมายส่วนบุคคลและเป้าหมายในการทำงาน ความแตกต่างระหว่างบุคคลนั้นเป็นปัจจัยที่สร้างผลกระทบอย่างมากต่อความซื่อสัตย์ของพนักงาน รวมถึงการสร้างแรงจูงใจในการทำงาน ปัจจัยที่ละเอียดอ่อนเช่น การได้รับการยอมรับนับถือ การ พัฒนาตนเอง คุณลักษณะเฉพาะตัว ความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานโดยการยึดถือคุณค่าร่วม ความสมดุลระหว่างชีวิตและการทำงาน สิ่งเหล่านี้กลายเป็นปัจจัยสำคัญมากกว่าปัจจัยพื้นฐานทั่วไป เช่น เงินเดือนหรือการเลื่อนตำแหน่งงาน ด้านผลกระทบของความเป็นผู้นำนั้นผู้นำจะต้อง ทำงานหนักขึ้นเพื่อสร้างความจงรักภักดีให้เกิดขึ้นโดยผ่านกระบวนการจัดและลำดับความต้องการของพนักงานให้ได้อย่างเหมาะสม สนับสนุนให้พนักงานนั้นสามารถขึ้นนำตนเองในการทำงาน รวมถึง สร้างความแตกต่างในการเป็นผู้นำ การสร้างความสัมพันธ์ที่อยู่เหนือสภาพแวดล้อมขององค์กรใน การทำงานนั้นจึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญในการสะท้อนให้เห็นถึงการสร้างคุณค่าอย่างต่อเนื่องให้กับองค์กร

แนวโน้มที่ห้า ดิจิตอลไลฟ์สไตล์ที่เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการทำงาน เทคโนโลยีจะเข้ามา ทำให้เส้นแบ่งระหว่างชีวิตส่วนตัวและชีวิตการทำงานนั้นไม่ชัดเจน รวมถึงจะขยายให้เกิดการ แบ่งแยกบุคลากรตามกลุ่มยุคสมัยและถ่ายโอนอำนาจไปสู่บุคลากรที่มีทักษะในการทำงาน ทางด้านดิจิตอล โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ ซึ่งสามารถทำงานที่ใดก็ได้ ความรู้ในเรื่องของดิจิตอลกลายเป็นสิ่งที่มีอิทธิพลต่อเศรษฐกิจโลกเนื่องจากการแลกเปลี่ยนข้อมูล ผ่านอินเทอร์เน็ตที่รวดเร็ว อุปกรณ์ดิจิตอลมีราคาถูกและให้ความสะดวกรวดเร็วในการ ติดต่อสื่อสาร การประสานงาน การจัดการงานต่างๆ รวมถึงการผลิต อีกทั้งสถานที่ทำงานนั้นไม่ได้ ถูกผูกเอาไว้ว่าจะต้องทำงานได้เฉพาะที่ทำงานเพียงอย่างเดียวอีกต่อไป ดังนั้น ผู้นำจะต้องเข้ามา เป็นส่วนหนึ่งในการสร้างสรรค์ มีความอยากรู้อยากเห็นเรื่องเทคโนโลยีและเปิดกว้างให้กับบุคลากรสายพันธุ์ ดิจิตอล แต่ควรที่จะเสนอขอบข่ายงานและการแนะแนวทางที่เป็นที่ต้องการ ผู้นำควรที่จะเข้าไป ดูแลในส่วนของการร่วมมือและการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างผู้นำกับพนักงาน เพื่อที่จะลด ช่องว่างของข้อมูลที่ข้ามไปไม่ถึง ถ้ามองเพียงผิวเผินอาจกล่าวได้ว่าคนรุ่นใหม่ที่ดีถือว่าเป็นสายพันธุ์ ดิจิตอลที่รู้จักเทคโนโลยีเป็นอย่างดีนั้นอาจมีภาพลักษณ์เป็นผู้มีคุณภาพที่จะเป็นผู้นำได้มากกว่า คนรุ่นเก่า แต่อย่างไรก็ตาม ความสามารถด้านเทคโนโลยีที่มีอยู่มากนั้นให้ความช่วยเหลือในด้าน เทคโนโลยีได้ แต่ความมั่นใจในเทคโนโลยีที่มากเกินไปของคนเหล่านี้ได้ลดทักษะในด้านสังคม ลงไปอย่างมากสำหรับบทบาทในการเป็นผู้นำ ส่วนในด้านผลกระทบของความเป็นผู้นำนั้น เนื่องจากองค์กรได้กลายเป็นองค์กรเสมือนจริงมากยิ่งขึ้น ผู้นำจะต้องรู้จักและควบคุมทักษะ ของบุคลากรที่ใช้งานในส่วนของดิจิตอล การทำงานร่วมกันระหว่างบุคลากรในองค์กรและ บุคลากรทั่วไป รวมถึง การเปิดกว้างด้านดิจิตอลให้มากขึ้น มีความซื่อสัตย์และความจริงใจเพื่อทำ ให้ชื่อเสียงขององค์กรนั้นคงอยู่ในโลกที่มีความโปร่งใส

แนวโน้มที่หัก การนำเทคโนโลยีมาสร้างให้เกิดนวัตกรรม สืบเนื่องจากความรู้ใน เทคโนโลยีต่างๆ ที่ซับซ้อนกลายเป็นความสามารถที่สำคัญของธุรกิจ แม้ว่าจะคงจะไม่ได้อยู่ใน ธุรกิจเกี่ยวกับเทคโนโลยีนวัตกรรม แต่ความซับซ้อนของนาโนไบโอเทคโนโลยีได้ทำการ แลกเปลี่ยนความรู้ที่สำคัญมาก รวมถึงการสร้างเครือข่ายการผสมผสานของธุรกิจ (ความร่วมมือ และการสร้างพันธมิตรข้ามธุรกิจ) กลายเป็นเรื่องธรรมดา การปรับตัวกลายเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ องค์กรอยู่รอด รวมถึงความต้องการที่จะผสมผู้เล่นรายอื่นซึ่งเป็นความพยายามของบริษัท จะนำไปสู่โครงสร้างที่เปิดกว้างและรวมเป็นหนึ่งเดียวขององค์กรนั้น ด้านผลกระทบของความเป็น ผู้นำ แม้ว่าผู้นำอาจจะขาดความรู้ในเรื่องของเทคโนโลยีในเชิงลึก ผู้นำจะต้องเปิดกว้างและสนับสนุนความคิดที่มีวิสัยทัศน์ต่างๆ ผู้นำจะต้องเป็นผู้ที่ผลักดันนวัตกรรมและความร่วมมือ อีกทั้งต้องเล่นบทเป็นเหมือนกับวิทยากรผู้เชี่ยวชาญจากภายในและภายนอกองค์กรเพื่อจะได้มี ความสามารถในการควบคุมเทคโนโลยี การเข้าไปช่วยไขข้อข้องใจหรือข้อสงสัยในเรื่องที่เกี่ยวกับ เทคโนโลยีใหม่ๆ นั้นถือว่าเป็นการยอมรับตัวกำหนดความสำเร็จหรือความล้มเหลวและชี้เป็นชี้ ตายของผลิตภัณฑ์ ผู้นำอาจจะไม่สามารถเป็นผู้เชี่ยวชาญเองได้ แต่ต้องเป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับ เทคโนโลยีที่มากพอ

การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยและแนวโน้มดังกล่าว จะเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงมาตามลำดับเริ่มจากยุคสังคมเกษตรกรรม ซึ่งมีปัจจัยพื้นฐานคือที่ดิน ผู้นำทางสังคมหรือผู้นำแห่งยุคคือจอมพล ผู้กุมอำนาจทหารเพื่อปกป้องปัจจัย และหาปัจจัยใหม่ให้ สังคมของตน ยุคนี้เป็นยุคที่พ่อค้าวานิช จะหลบซ่อนอยู่หลังทหาร ต่อมาเป็นยุคสังคม อุตสาหกรรมโดยมีปัจจัยแห่งยุคคือทุนเครื่องมือแห่งยุคได้แก่เครื่องจักร เครื่องกลต่างๆ หลังจากที่มีการคิดค้นสร้างเครื่องจักรไอน้ำ โลกเราก็เข้าสู่สังคมอุตสาหกรรมมีการสร้างถนน และสาธารณูปโภคต่างๆการเดินทางไปมาหาสู่กันของคนมีมากขึ้นเนื่องจากการคมนาคม สะดวกขึ้นภาษาท้องถิ่นเริ่มมีบทบาทน้อยลง ในขณะที่ผู้คนหันมาเรียนรู้ที่จะใช้ภาษาสากลเพื่อ ง่ายและมีประสิทธิภาพในสื่อสารระหว่างกันมากขึ้นยุคนี้เป็นยุคที่ทหารจะซ่อนอยู่หลังนายทุน พ่อค้า นักธุรกิจ แล้วเปลี่ยนไปสู่ยุคสังคมแห่งข้อมูลปัจจัยแห่งยุคคือข้อมูลเครื่องมือแห่งยุคคือ ข้อมูลสารสนเทศ หรือ IT สิ่งต่างๆ ในยุคนี้เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ผู้ที่เข้าถึงข้อมูลก่อนจะ ได้เปรียบในการแข่งขัน จนมาถึงยุคสังคมความรู้โดยมีปัจจัยแห่งยุคคือความรู้ที่มีเครื่องมือเป็น ศาสตร์ในแขนงต่างๆ เช่น nanotechnology, biotechnology, pharmaceutical เป็นต้น และในศตวรรษที่ 21 จะเป็นยุคสังคมแห่งปัญญา และเป็นสังคมเครือข่าย (net work based society) เป็นยุคของนักคิด นักบูรณาการความรู้ และใช้ปัญญาเพื่อการเปลี่ยนแปลง ครั้งใหญ่ จะมีการนำเทคโนโลยีมาสร้างให้เกิดนวัตกรรม มีการสร้างเครือข่ายการผสมผสานของ ธุรกิจ (ความร่วมมือและการสร้างพันธมิตรข้ามธุรกิจ) สังคมใดสามารถพาตนสู่การเป็นปราชญ์ สังคมได้สำเร็จ สังคมนั้นจะอยู่แนวหน้าของโลก เป็นยุคแห่งการสร้างสภาพแวดล้อมทาง เศรษฐกิจของโลกแบบใหม่ ในขณะเดียวกัน ยุคนี้ถือว่าเป็นประชากรเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดใน การแข่งขันเพราะโลกสมัยใหม่ได้เปลี่ยนฐานการผลิตจากทรัพยากรทางธรรมชาติไปเป็น ประชากร ประชากรในฐานะเป็นฐานการผลิตเพราะจะต้องใช้เทคโนโลยีและวิทยาการ ใหม่ๆ ที่มีอยู่ในปัจจุบันเพื่อจัดการให้เกิดมูลค่าสูงสุด ดังนั้น สิ่งแรกที่ต้องรีบเร่งที่จะต้อง พัฒนาคูณรุ่นใหม่ให้มีศักยภาพอันเป็นสากลและ

เป็นคนดีในฐานะเป็นทุนทางสังคมเพื่อยกระดับ ประเทศเราให้อยู่ในระดับสากลได้ก็คือรูปลักษณ์แห่งการแข่งขันของสังคมโลกในศตวรรษที่ 21 เป็นยุคที่โลกได้ก้าวเลยความคิดของ "การแข่งขัน" ไปสู่ "การร่วมมืออย่างสร้างสรรค์" โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การร่วมสร้างสรรค์ทางสังคมมิใช่เพื่อการพาณิชย์เพียงอย่างเดียว เป็นโลกที่ รั้งสรรค์ภูมิปัญญาที่ก้าวเลยเรื่อง "ทรัพย์สินทางปัญญา" ไปสู่ "ภูมิปัญญามหาชน" เป็นโลกที่เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของมนุษย์จาก "การพึ่งพิง" ไปสู่ "สองโลก" ที่เสริมกันระหว่าง "ความเป็น อิสระ" และ "การพึ่งพาอาศัยกัน" ในส่วนของกระบวนการและรูปแบบของการเรียนรู้ก็ เปลี่ยนไป จากเดิมที่ความรู้ถูกจำกัด อยู่แค่ในตำรา รวมไปถึงการถ่ายทอดประสบการณ์จาก หัวหน้าไปสู่ลูกน้องจากครูไปสู่ศิษย์เป็นว่าความรู้มีอยู่มากมายให้เราได้ค้นคว้าเองจาก internet การได้เข้าสังคมกับคนอื่น ๆ ทั้งในและนอกองค์กร รวมถึงในโลก Cyber ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้และทัศนคติใหม่ๆ มีการร่วมมือแก้ปัญหา รวมไปถึงการพัฒนาและปรับปรุงสินค้าผลิตภัณฑ์ และการบริการต่างๆ อย่างรวดเร็วในแบบที่ไม่เคยเป็นมาก่อน ผู้นำจะต้องมีลักษณะเป็นผู้ที่ว่องไวและปรับตัวได้ง่าย สามารถนำพาองค์กรไปสู่การปฏิรูปหรือปรับเปลี่ยนวัฒนธรรม โครงสร้าง ระบบ และกระบวนการต่างๆ เพื่อนำไปสู่ความอยู่รอดและ ความเจริญก้าวหน้าขององค์กรนั่นเอง จาก แนวโน้มดังกล่าวเป็นแรงผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหลายประการ ซึ่งจะเป็นแนวโน้มสำคัญที่คาดว่าจะส่งผล กระทบต่อการบริหารองค์การหรือหน่วยงานต่างๆ และการประยุกต์ใช้ภาวะผู้นำในยุคโลกาภิวัตน์ (สมฤทธิ กางเพ็ง และสรายุทธ กันหลง, 2555 : 76-78) ดังนี้

1. รูปแบบใหม่ขององค์การที่เกิดขึ้น (New forms of organization) มีรูปแบบใหม่ขององค์การที่ได้รับการพัฒนาและสร้างอย่างต่อเนื่องตลอดเวลาเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงตัวบุคคลในองค์การ องค์การที่ก่อตั้งขึ้นแล้วย่อมเจริญเติบโตขึ้น หรือบางครั้งอาจประสบปัญหาเป็นครั้งคราว จึงมีการปรับปรุงองค์การเพื่อรักษาองค์การให้เจริญก้าวหน้าตลอดไป คือ การเปลี่ยนแปลงผู้บริหารระดับสูงหรือเปลี่ยนผู้บริหารระดับรองลงไป หรืออาจเปลี่ยนแปลงบุคคลระดับปฏิบัติการเพื่อให้้องค์การดำเนินไปสู่เป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างขององค์การเป็นการจัดรูปแบบองค์การใหม่ถือว่าการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ ซึ่งมักจะทำเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงวัตถุประสงค์ขององค์การ เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงผู้บริหารระดับสูง การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี หรือเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการเงิน การเปลี่ยนแปลงกระบวนการทำงาน หรือเทคโนโลยี เช่น การใช้เครื่องจักรที่ทันสมัยการนำคอมพิวเตอร์มาใช้ในองค์การ จึงเป็นเหตุให้มีการปรับปรุงองค์การเพื่อรับกับเทคโนโลยีใหม่นั้น

2. การเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง (Leading continuous change) จากการเปลี่ยนแปลงด้านสภาพแวดล้อมทางสังคมและข้อมูลสารสนเทศที่เจริญก้าวหน้า จากการเปลี่ยนแปลงด้านสภาพแวดล้อมต่าง ๆ จึงเป็นหน้าที่สำคัญของผู้นำที่ต้องสามารถคาดการณ์ล่วงหน้าได้ถูกต้อง และรู้จักปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านสภาพแวดล้อมต่าง ๆ เพื่อการพัฒนาขององค์การอย่างต่อเนื่อง

3. การใช้ภาวะผู้นำร่วม (Shared leadership) มีแนวโน้มที่สำคัญหลายประการในปัจจุบันที่เป็นตัวบ่งชี้ถึงการเปลี่ยนแปลงด้านภาวะผู้นำในอนาคต การใช้ภาวะผู้นำร่วมเป็นประเด็นสำคัญโดยเฉพาะในองค์กรรูปแบบใหม่ที่ลดเลิกการบังคับบัญชาตามลำดับชั้น และความเป็นระบบแบบราชการลง ทำให้ผู้นำมีบทบาทในการกำหนดทิศทางและใช้พฤติกรรมด้านการประสานงานมากยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยาก สำหรับผู้บริหารที่จะทำเช่นนั้นได้ทั่วถึงทั้งองค์กร ดังนั้นทางออกที่ดี ในประเด็นดังกล่าว คือ การพัฒนาผู้นำใหม่ให้เกิดขึ้นทั่วทั้งองค์กร เพื่อให้ทำหน้าที่ในการพัฒนา การแปลความหมาย การนำวิสัยทัศน์ และการชี้ทิศทางลงถึงพนักงานได้ทั่วถึง ในกรณีเช่นนี้ ผู้นำแต่ละคนจึงไม่เพียงเป็นผู้ตามที่ดีของผู้มีระดับสูงเท่านั้น แต่ต้องเป็นผู้นำที่มีสิทธิ์ในการตัดสินใจและกำหนดแนวทางปฏิบัติต่าง ๆ ด้วยตนเอง เพราะต้องทำหน้าที่แทนผู้มีระดับสูงในการสร้างแรงจูงใจต่อผู้ร่วมงานของตนให้ปฏิบัติงานที่มีประสิทธิผลยิ่งขึ้น

4. ภาวะผู้นำในองค์กรเสมือน (Leadership in virtual organizations) ในอนาคตองค์กรเสมือนนับวันจะมีความสำคัญและเกิดแพร่หลายมากขึ้น องค์กรเสมือนจะประกอบด้วยสมาชิกที่ผูกพันต่อกันชั่วคราวแบบหลวม ๆ สมาชิกทั้งหมดไม่จำเป็นต้องมาจากองค์กรเดียวกันและไม่เคยมีความสัมพันธ์ยาวนานต่อกันมาก่อน การที่องค์กรเสมือนมีสมาชิกที่มีแหล่งที่มาและคุณลักษณะที่หลากหลายเช่นนี้ ยิ่งต้องการผู้นำที่มีประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น เพราะผู้นำจะเป็นเพียงกลไกเดียวเท่านั้นที่สามารถทำให้เกิดความเป็นปึกแผ่นให้แก่องค์กรเสมือนได้ด้วยการทำหน้าที่ด้านการประสานงาน ถึงแม้ว่าองค์กรเสมือนบางแห่งสมาชิกอาจไม่มีโอกาสที่จะปฏิสัมพันธ์ต่อกันโดยตรง แต่ก็ใช้การติดต่อสื่อสารด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์อื่น ๆ สิ่งเหล่านี้จึงเป็นความท้าทายต่อผู้นำที่จำเป็นต้องให้ความสำคัญแม้จะเป็นภารกิจที่มีความยุ่งยากมากขึ้น ก็เพื่อให้องค์กรนั้นเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น

5. การนำทีม (leading teams) มีข้อมูลจำนวนมากที่ยืนยันว่า หน่วยงานหรือ องค์กรขนาดใหญ่ในปัจจุบันมักจะประกอบด้วยทีมงานประเภทต่าง ๆ อยู่ภายในโดยที่ทีมงานแต่ละประเภท จะมีประเภทของผู้นำที่ต่างกัน มีตั้งแต่ทีมงานเฉพาะกิจเพื่อการแก้ปัญหาเฉพาะเรื่องขององค์กร ไปจนถึงทีมงานแบบไขว้หน้าที่ ซึ่งมีศักยภาพสูงเพื่อรับผิดชอบในการพัฒนาสิ่งต่าง ๆ จึงเป็นทีมงานที่มีภารกิจที่มีความท้าทายค่อนข้างสูง และสำคัญต่อความเจริญก้าวหน้าของหน่วยงานหรือองค์กร

6. การเน้นองค์กรที่ใช้องค์ความรู้เป็นฐาน (knowledge-based organization) เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปในปัจจุบัน องค์กรที่มีความเป็นเลิศนั้นจะต้องสามารถสร้างองค์ความรู้และมีการบริหารจัดการที่ดี โดยผู้นำจำเป็นต้องมีความสามารถในการดึงดูดและรักษาบุคลากรที่ดีมีความรู้ความสามารถให้อยู่กับองค์กรได้ยาวนาน โดยผู้นำต้องรู้จักวางคนเหล่านี้ให้เหมาะสมกับการเป็นสินทรัพย์ทรงคุณค่าขององค์กร เพื่อให้คนเหล่านี้พึงพอใจที่จะใช้ศักยภาพสูงสุดของตนให้เกิดประโยชน์ต่อด้านภารกิจเชิงกลยุทธ์และกิจการขององค์กร

สรุป

ผู้นำเป็นผู้กำหนดทิศทางขององค์กร ซึ่งจากข้อมูลเชิงประจักษ์ที่เห็นได้ชัดเจน ในหลายๆ ปีที่ผ่านมาจะเห็นว่าลักษณะผู้นำแบบที่ดีที่สุดไม่มีในโลก แต่ผู้นำที่ประสบความสำเร็จ คือผู้นำที่เลือกใช้วิธีที่เหมาะสมกับสถานการณ์เพื่อให้ได้มาซึ่งผลผลิตภาพ และความพึงพอใจสูงสุด (maximize productivity and human satisfaction) ดังนั้น ความสามารถในการปรับตัวของ ผู้นำจึงเป็นสินทรัพย์ที่ยิ่งใหญ่ที่สุด ผู้นำและภาวะผู้นำในยุคศตวรรษที่ 21 (Leaders and Leadership in 21st Century) ซึ่งเป็นโลกของการแข่งขันที่รุนแรงเช่นนี้ องค์กรจะขับเคลื่อนไป ได้ต้องอาศัยผู้นำที่ดีและเก่ง มีความรู้มีความสามารถในการกำหนดทิศทางของ องค์กร บุคลากร หรือทีมงานอีกหลายร้อยคนจะต้องเป็นผู้ที่เดินอยู่ในทิศทางที่ผู้นำกำหนด หากผู้นำกำหนด ทิศทางผิด ไม่มีภาวะผู้นำที่ดี เส้นทางแห่งความสำเร็จย่อมวกวนเกิดความสับสน และสุดท้าย องค์กรย่อมมี ปัญหา แต่ในทางตรงข้ามหากผู้นำมีภาวะผู้นำที่ดียอมทำให้บุคลากรยอมรับ ศรัทธา และเชื่อมั่นในตัวของผู้นำ จนสามารถนำทีมทั้งหมดไปสู่เส้นทางแห่งความสำเร็จได้ในที่สุด ซึ่ง คำถามที่ตามมาก็คือ “ศรัทธาเหล่านี้มา จากไหน เราจะสามารถพัฒนามันขึ้นมาได้อย่างไร” หากจะกล่าวโดยรวมแล้วศรัทธาเป็นเรื่องของ ความชอบ ความเชื่อ เป็นเรื่องของ การยอมรับ เป็น เรื่องของใจ ซึ่งไม่จำเป็นต้องมีเหตุผลผลกำกับเสมอไป โดยหลักใหญ่ๆ แล้วการที่คนคนหนึ่ง ผู้ใดจะเป็นที่ยอมรับนับถือของคนทั่วไป บุคคลนั้นก็ต้องมีอะไรที่เหนือ หรือโดดเด่นอยู่ บ้าง เช่น อาจจะโดดเด่นในเรื่องคุณวุฒิ วิทยุฒิ ประสบการณ์ หรือความรู้ความสามารถ ซึ่งคนทั่วไป ก็จะทำให้ ความสำคัญกับสิ่งเหล่านี้แตกต่างกันไป บางคนก็ให้ความสำคัญกับเรื่องคุณวุฒิ วิทยุฒิ ในขณะที่บางคนกลับให้ ความสำคัญกับเรื่องความรู้ความสามารถเป็นหลัก แต่มีสิ่งหนึ่งที่ผู้คน ส่วนใหญ่มักจะเห็นพ้องต้องกันว่าสิ่งนี้คือ ปัจจัยหลักในการสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นได้ในตัวผู้นำสิ่ง นั้นก็คือคุณสมบัติในเรื่องการเป็น “ผู้ให้” หากเราลอง นึกถึง ผู้นำในดวงใจ ของเรามาสัก 2-3 คน และลองพิจารณาถึงคุณสมบัติของการเป็นผู้ให้ของผู้นำในดวงใจที่ เราเลือกมา ก็จะพบว่า ส่วนใหญ่มักจะมีคุณสมบัติที่ว่านี้ค่อนข้างชัดเจนซึ่งเราจะพบว่า ผู้นำที่แท้ คือ ผู้ที่ให้ โดยไม่หวังสิ่งใดตอบแทน แน่นนอนที่สุดหากเรามองว่าในองค์กรภาครัฐ เอกชน หรือธุรกิจคงหนีไม่ พ้น คือ การแข่งขัน ซึ่งเป้าหมายของการแข่งขันก็คือชัยชนะ ผู้เข้าร่วมแข่งขันทุกคนต่างก็ล้วน แต่ต้องการชัยชนะ ด้วยกันทั้งนั้น แต่สำหรับผู้นำที่แท้จริงแล้วชัยชนะที่เขาต้องการที่จะได้มานั้น เขาจะมองชัยชนะในฐานะที่เป็น รางวัลสำหรับทุกคนมิใช่เพียงเพื่อตัวเขาเท่านั้น ผู้นำที่แท้จริง ต้องการจะเห็นคนทุกคนที่ก้าวเดินไปพร้อมกับ เขา มีความสุข ได้รับชัยชนะ ถึงแม้ว่าสายตาของ เขาจะจับจ้องอยู่ที่ชัยชนะแต่ก็เป็นชัยชนะเพื่อคนทุกคนเขา จะเป็นบุคคลที่คิดถึงตัวเองเป็นคนสุดท้ายเสมอ

ผู้นำในยุคโลกาภิวัตน์ต้องมีความแตกต่างจากผู้นำในอดีต เป็นอย่างมาก เนื่องจากสภาวะแวดล้อม ของโลกที่เปลี่ยนแปลงไป ความต้องการของลูกค้าหรือ ผู้รับบริการมีความแตกต่างและเปลี่ยนแปลงไป มาตรฐานของคุณภาพมีความเปลี่ยนแปลงไป มีสถาบันหรือหน่วยงานที่เข้ามาควบคุมมาตรฐานเหล่านี้เป็นการ เฉพาะ หรือแม้แต่กฎระเบียบ หรือข้อกำหนดของรัฐบาลที่มีความแตกต่างไปจากเดิม ผู้นำจึงต้องมองทะลุถึง ความ เปลี่ยนแปลงเหล่านี้ด้วย ดังนั้น ผู้นำแบบโลกาภิวัตน์จึงมีความต้องการในเรื่องทักษะ และ ความสามารถ

ที่เพิ่มมากขึ้นต่อการนำไปสู่การเป็นผู้นำที่มีประสิทธิผลและประสบความสำเร็จ ของการนำในที่สุด ผู้นำที่มีประสิทธิผลประกอบได้ด้วยคุณลักษณะต่างๆ มากมาย ได้แก่ การสื่อสารวิสัยทัศน์ ร่วมกับสมาชิกในองค์การ การแสดงความซื่อสัตย์สุจริต การมุ่งเน้นไปที่ผลลัพธ์ในการทำงาน และการสร้างความมั่นใจต่อความพึงพอใจของผู้รับบริการ อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงสู่ยุค โลกาภิวัตน์ทำให้มีความต้องการคุณลักษณะในการนำองค์การมากขึ้นจากอดีต เพราะมีเพียง คุณลักษณะเดิมคงไม่เพียงพอในการนำองค์การไปสู่ประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

- วิจารณ์ พานิช. (2555). *วิธีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.
- วิโรจน์ สารรัตนะ. (2556). *กระบวนทัศน์ใหม่ทางการศึกษา : กรณียกคณะต่อการศึกษาศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพมหานคร: ทิพยวิสุทธิ.
- สัมฤทธิ์ กางเพ็ง และสรายุทธ กันหลง. (2555). *ภาวะผู้นำแบบโลกาภิวัตน์ : แนวคิดเชิง ทฤษฎี*. ขอนแก่น: คลังน่านาวิทยา.

วิเคราะห์หลักอนียตในพระวินัยปิฎก

Analyze the Aniyata in the Vinaya Pitaka

พระครูพิมลธรรมาภรณ์, พระครูสุธีศัมภีรญาณ และ อุดลย์ หลานวงศ์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Prakru Phimondhammaporn, Prakru Suthikampirayan and Adul Lanwong

Mahachulalongkornrajavidyalaya University KhonKean Campus, Thailand

Corresponding Author, E-mail : pipisit@hotmail.com

บทคัดย่อ

ตามหลักอนียต คือการกำหนดโทษทางพระวินัยบัญญัติไม่แน่นอนตายตัว จะใช้ตัดสินความผิดตามมูลฟ้องของโจทก์ที่เป็นบุคคลมีวาจาเชื่อถือได้ อนียตจึงมุ่งหมายการจัดการคดีความฟ้องร้องให้สงบและเป็นธรรมทั้งแก่โจทก์และจำเลย การพิจารณาอาบัติอนียต พระวินัยธรต้องประยุกต์ใช้กับการได้ส่วนมูลฟ้องคดีวินัยบนความเที่ยงธรรมและทันสมัย จึงจะสร้างความชอบธรรมและยุติธรรมให้เกิดขึ้นกับคดี และสร้างความมั่นคงให้เกิดขึ้นแก่พระพุทธศาสนาได้

คำสำคัญ: อนียต; วินัยปิฎก; พระวินัยธร

Abstracts

According to the Aniyata is to impose disciplinary penalties on inconsistent definitions. It will be used to determine the offense as according to the prosecution of the plaintiff who is a credible verbal person. the Aniyata Therefore aims at peaceful and fair prosecution of both the plaintiff and the defendant. Phra Winai Thon when considering the case must be applied to preliminary investigations on charges of discipline on fairness and modernity. It will create righteousness and justice in the case And able to create stability to Buddhism.

Keywords: Aniyata; Vinaya Pitaka; Phra Winaithorn

บทนำ

สังคัมมนุษย์ ไม่ว่าในหมู่ชนกลุ่มใดหรือสังคมใดก็ตาม เมื่อมาอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มหรือชุมชนหรือเป็นสังคมแล้วจะต้องมีกติกา กฎระเบียบ กฎเกณฑ์ หรือกฎหมาย เพื่อเป็นเครื่องมือในการควบคุมสังคมให้เกิดสงบสุข เรียบร้อย สังคมของชาวพุทธก็เช่นเดียวกันโดยเฉพาะพระภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนาเริ่มแรกมีพระสงฆ์ในพุทธศาสนามีเพียง 5 รูป คือ พระปัญจวัคคีย์ ต่อมาเมื่อพระยสะกุลบุตรมาขออุปสมบทและชักชวนเพื่อนมาอุปสมบทอีก ทำให้มีพระอรหันต์เกิดขึ้นทั้งหมดจำนวน 61 รูปเมื่อกาลต่อมามีพระภิกษุสงฆ์มากขึ้น บางรูปก็ยังไม่บรรลุนิพพานเป็นพระอรหันต์ และยังไม่ทราบว่าการกระทำเช่นใด เป็นความผิดระเบียบแบบแผนทาง

* วันที่รับบทความ: 15 กรกฎาคม 2563; วันที่แก้ไขบทความ 29 สิงหาคม 2563; วันที่ตอบรับบทความ: 30 สิงหาคม 2563

Received: July 15, 2020; Revised: August 29, 2020; Accepted: August 30, 2020

พระพุทธศาสนา เมื่อมีการกระทำผิดระเบียบเกิดขึ้น พระพุทธองค์จึงทรงบัญญัติพระวินัยขึ้น เป็นข้อ ๆ หรือหมวดหมู่ เช่น พระภิกษุ มีความผิด ฐานอาบัติ ปาราชิก เมื่อมีภิกษุผู้กระทำผิดก่อน ตัวอย่าง เช่น พระภิกษุสุทินพระสงฆ์ที่กระทำผิดอาบัติปาราชิกครั้งแรกถือว่าเป็นต้นเหตุแห่งการอาบัติเกิดขึ้น จะไม่มีความผิดอาบัติซึ่งเรียกว่า “เป็นอาทิกัมมิกะ” หากต่อมาพระภิกษุรูปใด ที่ไปกระทำผิดอาบัติซ้ำหรือทำในลักษณะเดียวกันกับพระสุทินจึงจะเป็นความผิดในอาบัติ ตามที่บัญญัติไว้

ในพระวินัยได้กล่าวถึงประเภทอาบัติที่เกี่ยวกับการปรับอาบัติที่ว่าด้วย การจะปรับอาบัติแก่พระภิกษุผู้ล่วงละเมิดวินัยด้วยในอาบัติหมวดต่าง ๆ มีอาบัติปาราชิก อาบัติสังฆาทิเสส และอาบัติปาจิตตีย์ หากภิกษุรูปใดล่วงละเมิดด้วยอาบัติ ปาราชิก หรือ สังฆาทิเสส หรือ ปาจิตตีย์ พระพุทธองค์จึงทรงบัญญัติประเภทความขัดแย้งในพระวินัยเรียก อธิกรณ์ 4 อย่าง (ม.มู.อ. (ไทย). 3/46/28) คือ 1) วิวาทาธิกรณ์ 2) อนูวาทาธิกรณ์ 3) อาปัตตาธิกรณ์ และ 4) กิจจาธิกรณ์ไว้ สำหรับการกล่าวหาในอนินยต ถือว่าเป็น อนูวาทาธิกรณ์ หรือเรื่องที่โจทก์กันด้วยอาบัติ อาบัติที่เป็นข้อ เช่น การสันนิษฐานอยู่ที่ลับหูหรือลับตาหรือที่เรียกว่า อาบัติอนินยต เป็นเรื่องที่ต้องให้พระวินัยธรพิจารณาพยานหลักฐานให้ชัดเจนเสียก่อนจึงค่อยปรับอาบัติ ซึ่งมีอยู่ 2 สิกขาบท (วิ.มหา. (ไทย) 1/373/243-244) ได้แก่

1. ภิกษุหนึ่งอยู่ในที่ลับตากับหญิงสองต่อสอง ถ้ามีคนสมควรเชื่อถือได้มาพูดด้วยธรรม (อาบัติ) 3 อย่าง คือ ปาราชิก (วิ.ป. (ไทย) 1/17/28) หรือ สังฆาทิเสส หรือ ปาจิตตีย์ อย่างใดอย่างหนึ่งภิกษุรับอย่างใดให้ปรับอย่างนั้น หรือเขาว่า จำเพาะธรรม (อาบัติ) อย่างใดให้ปรับอย่างนั้น ฉะนั้น การกระทำผิดหรือการต้องอาบัติของภิกษุนั้น ลักษณะใดจะเป็นความผิดใน หมวดใด ข้อใด เมื่อกระทำเกี่ยวกับหญิง ในลักษณะที่ลับตาแล้วพระวินัยธรต้องทำการสืบสวนสอบสวนเพื่อให้แน่ชัด ว่าผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำผิดในสิกขาบทใดก่อนแล้ว ค่อยตัดสินในบทนั้น

2. ภิกษุหนึ่งในที่ลับหูกับหญิงสองต่อสอง ถ้ามีคนสมควรเชื่อถือได้มาพูดด้วยธรรม (อาบัติ) 2 อย่าง คือ อาบัติสังฆาทิเสส หรือ ปาจิตตีย์อย่างใดอย่างหนึ่ง ภิกษุรับอย่างใดให้ปรับอาบัติอย่างนั้น ในสิกขาบทนี้ ก็เช่นเดียวกันที่เกี่ยวกับหญิงที่นั่งด้วยภิกษุเมื่อถูกกล่าวหาว่าเขาว่าอยู่ในที่ลับหูว่าได้กระทำผิดอาบัติในหมวดนั้นจริงหรือไม่ และคำว่าหญิงนั้นหมายความว่ารวมถึงใคร เมื่อแน่ใจแล้วจึงค่อยปรับอาบัติแก่ภิกษุรูปนั้นต่อไป เช่น การเกิดความกำหนดภิกษุจับต้องกายหญิงก็จะเป็นอาบัติสังฆาทิเสส พระวินัยธรรมผู้มีอำนาจชี้ขาดว่าภิกษุถูกกล่าวหาว่าต้องอาบัติอะไร ผู้ตัดสินต้องยึดการระงับประเภทของความขัดแย้งข้อกล่าวหา(อธิกรณ์) ทั้ง 4 ประการ ตามหลักการระงับข้อขัดแย้ง 7 ประการอย่างใดอย่างหนึ่งดังนี้ คือ 1) สัมมุขวินัย 2) สติวินัย 3) อมูหวินัย 4) ปฏิญญาตกรณะ 5) เภยยุยสีกา 6) ตัสสปาปิยสีกา 7) ตินวัตถการวินัย (วิ.จุ. (ไทย) 6/585/267) การปรับอาบัติผิดโดยปราศจากความเป็นจริงแล้วทำให้ผู้ถูกกล่าวหาได้รับโทษหนักขึ้น ซึ่งเป็นการไม่ได้รับความเป็นธรรมแก่ผู้ถูกกล่าวหา ภิกษุรูปนั้นเพราะโทษบางอย่าง เช่น ปาราชิกนั้นเสมือนหนึ่งเป็นโทษประหารชีวิตของทางกฎหมายบ้านเมือง องค์ประกอบในการกระทำผิดนั้นผู้กระทำผิดได้กระทำเช่นไรเป็นความผิดฐาน อาบัติปาราชิกหรืออาบัติข้ออื่น เช่น อาบัติสังฆาทิเสส หรือ อาบัติปาจิตตีย์นั้นได้มีผู้รู้อธิบาย

ตีความไว้อย่างชัดเจนแจ่มแจ้ง (วิมหา. (ไทย) 1/373/243-244) สำหรับวินัยข้ออนัตตนั้น ยังมีความเข้าใจผิด และดูเหมือนว่า ไม่ค่อยได้รับความใส่ใจในอาบัตินิยตเท่าใดนัก

บทความนี้จึงต้องการจะศึกษาวิเคราะห์หลักอนัตตในพระวินัยปิฎกซึ่งได้บัญญัติขึ้นในสมัยพุทธกาลที่เป็นด้านประวัติและพัฒนาการกระบวนการพิจารณาการกระทำความผิดวินัยอนัตตตลอดของคณะสงฆ์ไทย เพื่อความเข้าใจในพระวินัยบัญญัติข้ออนัตตต่อไป แล้วนำมาเปรียบเทียบการพิจารณาโทษประมวลกฎหมายอาญา แห่งราชอาณาจักรไทยปรากฏว่ามีลักษณะอย่างไร

พัฒนาการการบัญญัติพระวินัยในพระพุทธศาสนาเถรวาท

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ว่าด้วยความจริงของชีวิตเป็นศาสนาที่ว่าด้วยความเป็นเหตุเป็นผล ที่สอนให้เห็นถึงความดับทุกข์ หรือบ่งชี้ในการกระทำว่าเจตนา เป็นตัวกำหนดในเรื่องบาปบุญ โทษ ผลของการกระทำ ดังพุทธวจนะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า “กลยาณการี กลยาณํ ปาปการี จ ปापํ” แปลความว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว (ขุ.ขุ. (ไทย) 19/27/163) หรือ “เจตนาหิ ภิกขเว กम्मํ วทามิ” แปลความว่า ภิกษุทั้งหลายเรากล่าวเจตนาว่าเป็นกรรม (อง.ฉก. (ไทย) 22/63/577) ฉะนั้น กรรม คือกิจที่บุคคลจงใจทำ หรือทำด้วยเจตนาซึ่งประกอบไปด้วยความตั้งใจแล้วกระทำด้วย วาจา ใจ ถ้าทำด้วยไม่เจตนา ถ้าไม่มีเจตนา ก็ไม่ถือว่าเป็นกรรม ทั้งนี้เพราะพระพุทธศาสนาเชื่อว่ากรรม เป็นเครื่องบ่งชี้เจตนา หรือแสดงออกซึ่งเจตนา ดังนั้นหลักพุทธพจน์ดังกล่าว ถือว่าเป็นหลักเป็นอมตวาจาที่ชาวพุทธหรือพุทธศาสนิกชนยังยึดถือและปฏิบัติเพื่อให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขลดปัญหาต่าง ๆ ในสังคมที่ตามมา หลักเกณฑ์ในเรื่องเจตนาจึงเป็นหลักเกณฑ์ในการตัดสินที่จะเป็นสิ่งที่บ่งบอกชี้ได้ว่าการกระทำใดที่เป็นองค์ประกอบสำเร็จเป็นความผิดในเรื่องกรรมทางพระพุทธศาสนา ก็น่าจะมีสอดคล้องตามหลักในเรื่องเจตนาในประมวลกฎหมายอาญา

ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าปัญหาในเรื่องการกระทำความผิดต่าง ๆ ที่มักจะพบทั้งในอดีตและปัจจุบันนั้น ล้วนแต่เกิดจากเจตนาของบุคคลนั้นๆ เป็นเหตุไม่ว่าจะทางด้านพระพุทธศาสนาและกฎหมายอาญาที่ใช้ในการปกครองบ้านเมืองล้วนต้องอาศัยเจตนาเป็นเครื่องกำหนด หรือวางแนวทางต่างๆ ในการลงโทษทั้งสิ้น

ความเข้าใจในเรื่องกรรมนั้น พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ว่า “เรากล่าวเจตนา (ความตั้งใจ) ว่าเป็นกรรม เพราะคนจงใจ คือ มีใจมุ่งมัน จึงทำทั้งทางกายบ้าง ทางวาจาบ้างและทางใจบ้าง” ฉะนั้น กรรม คือ กิจที่บุคคลที่จงใจทำ หรือ ทำด้วยเจตนา ถ้าทำด้วยไม่มีเจตนา ไม่เรียกว่า กรรม พระพุทธเจ้าได้จำแนกแสดงเป็นทางปฏิบัติไว้ชัดเจน เรียกว่า กรรมบถ แปลว่า ทางกรรม ได้แก่

1) กายกรรม (กรรมทางกาย) นั้น ฆ่าสัตว์ 1 ลักขณที่เจ้าของไม่ได้ให้ 1 ประพฤติผิดในกาม 1 เป็นอกุศล ไม่ดี เว้นจากการทำอย่างนั้นและอนุเคราะห์เกื้อกูลเขา 1 เลี้ยงชีพในที่ชอบ 1 สวรรในกาม 1 เป็นกุศล ส่วนดี

2) วจีกรรม (กรรมทางวาจา) นั้น พุตมสา 1 พุตส่อเสียด 1 (เพื่อให้เขาแตกกัน) 1 พุตหยาบ(ด้วยใจมีโทษ) เพื่อให้เขาเจ็บใจ 1 พุตเพื่อเจ้าเลวไหล 1 เป็นอกุศล ไม่ดี เว้นจากการพูดอย่างนั้นและพูดแต่คำจริง 1

พูดสมมุติสมาน 1 พูดคำสุภาพพระรื่นหูจับใจ 1 พูดมีหลักฐานถูกต้อง ชอบด้วยกาลเทศะ 1 เป็นกุศลกรรม เป็นส่วนดี

3) มโนกรรม (กรรมทางใจ) นั้น คิดเพ่งเล็งอยากได้ของเขามาเป็นของตนเอง 1 คิดพยาบาทมุ่งร้ายเขา 1 มีความเห็นผิดจากคลองธรรม เช่น เห็นว่าทำดีไม่ได้ดี ทำชั่วไม่ได้ชั่ว 1 เป็นอกุศล ไม่ดีไม่คิดอย่างนั้น และคิดเพื่อแผ้ว 1 คิดแผ้วเมตตาจิตให้เขาอยู่เป็นสุข 1 คิดเห็นชอบตามคลองธรรม เช่น เห็นว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว 1 เป็นกุศล เป็นส่วนดี (สมเด็จพระญาณสังวร, 2539 : 12)

ประวัติและพัฒนาการการบัญญัติพระวินัยในพระไตรปิฎก บทบัญญัติพระวินัยทั้งหลายที่พระพุทธองค์บัญญัติขึ้นนั้นแต่ละข้อจะต้องมีพระภิกษุรูปใดรูปหนึ่งได้กระทำความผิดเสียก่อน จากนั้นพระองค์ก็ได้บัญญัติพระวินัยข้อนั้น ๆ ขึ้น แต่พระภิกษุรูปแรกที่ได้กระทำความผิดครั้งแรก (อาทิกัมมิกะ) จะไม่ถือว่ามีความผิดเนื่องจากยังไม่ได้มีบัญญัติพระวินัยข้อนั้นๆเอาไว้ แต่ต่อมาถ้าพระภิกษุรูปใดไปกระทำความผิดซ้ำหรือทำผิดอาบัติเช่นที่ภิกษุรูปเดิมได้กระทำไว้ ต้องมีความผิด เป็นอาบัติ จะมาอ้างว่าไม่รู้ว่ามีพระวินัยข้อนั้นมีอยู่ไม่ได้ ตัวอย่างกรณี อาบัติปาราชิกข้อเสพเมถุนของพระสุทิน พระสุทินเป็นอาทิกัมมิกะ ต้นบัญญัติ ไม่เป็นอาบัติ ส่วนผู้อื่นเสพเมถุนต้องอาบัติปาราชิกทันที แต่ก็ยังมีข้อที่ได้รับการยกเว้นเป็นพิเศษ โดยสังเขปมีดังนี้ คือ (วิ.มหา.(ไทย) 1/66/53) 1) ภิกษุผู้นอนหลับไม่รู้ตัว 2) ภิกษุถูกข่มขืนโดยไม่ยินยอม 3) ภิกษุเป็นบ้าคลั่ง จนถึงไม่มีสติสัมปชัญญะ 4) ภิกษุผู้เพ้อถึงไม่รู้สีกตัว หลงไหลไม่ได้สติ 5) ภิกษุกระสับกระส่าย เพราะทุกข์เวทนาคล้ำถึงไม่มีสติ 6) ภิกษุผู้เป็นต้นบัญญัติ เช่นพระสุทิน ผู้แรกเสพเมถุนธรรมก่อนภิกษุอื่น ซึ่งเป็นเหตุให้ทรงบัญญัติปฐมปาราชิก ภิกษุรู้ตัวอยู่ แต่ไม่มีจิตยินดีเลย เช่นถูกผู้อื่นข่มขืนทำเมถุนธรรม ในนิमितของตน เป็นต้น

พระวินัยที่มีการบัญญัติสิกขาบทโดยพระพุทธเจ้า มีทั้งหมด 9 ประเภท คือ 1) ปาราชิก 2) สังฆาทิเสส 3) อนินย 4) นิสสัคคียปาจิตตีย์ 5) ปาจิตตีย์ 6) ปาฏิเทสนียะ 7) เสขียะสารูป 8) โภชนปฏิสังยุตต์ 9) อธิกรณสมณะ พระวินัยเป็นกฎหมายหรือระเบียบที่มีไว้เพื่อลงโทษหรือพิจารณาโทษแก่ภิกษุผู้กระทำความผิด พระวินัย โทษที่ลงนั้นจะหนัก หรือเบาอยู่ที่ประเภทของพระวินัย และโทษนั้นเป็นโทษทางจิตใจ โทษทางพระวินัยนั้นไม่มีการลงโทษย้อนหลัง

ประเภทและอาบัติของพระภิกษุ ตามสิกขาบท 227 ข้อ มีดังต่อไปนี้คือ ปาราชิก 4 ข้อ สังฆาทิเสส 13 ข้อ อนินย 2 ข้อ นิสสัคคียปาจิตตีย์ 30 ข้อ ปาจิตตีย์ 92 ข้อ ปาฏิเทสนียะ 4 ข้อ เสขียะ 75 ข้อ (แบ่งกลุ่มเป็น สารูป 26 ข้อ โภชนปฏิสังยุตต์ 30 ข้อ ธิมมเทสนาปฏิสังยุตต์ 16 ข้อ ปกิณณกะ 3 ข้อ) และอธิกรณสมณะ 7 ข้อ

การกำหนดโทษ มีหนัก เบา ตามประเภทความผิด และมีวิธีแสดงคืนอาบัติตามระดับความหนักเบาของอาบัติที่ต้อง ซึ่งแบ่งเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ 3 ประเภท คือ (วิ.อ. (บาลี) 1/39/233)

1) อาบัติหนักที่สุด (วิ.มหา.(ไทย) 1/45-66/34-52) หมายถึง ละเมิดแล้วขาดจากความเป็นภิกษุทันที ไม่ว่าจะมิคนรู้หรือไม่ก็ตาม เรียกว่า อาบัติปาราชิก ภิกษุล่วงอาบัติปาราชิกเพียงข้อใดข้อหนึ่งแล้ว ย่อมไม่สามารถอยู่ร่วมกับภิกษุทั้งหลายเหมือนก่อนได้อีก เป็นปาราชิกหาสังวาสมิได้ (วิ.มหา. (ไทย) 1/52/31) เป็น

ปาราชิก แปลว่า ผู้พ่ายแพ้(สารตถ.ฎีกา (บาลี) 2/55/103) แม้จะอุปสมบทอีก ก็ไม่เป็นภิกษุโดยชอบด้วยพระวินัยตลอดชาติ อาบัติในสิกขาบทนี้ จึงเป็น อเทกัจฉา คือแก้ไขไม่ได้ เป็น อนวเสสา คือหาส่วนเหลือมิได้ เป็น มูลเฉท คือตัดรากเหง้า ภิกษุจะล่วงมิได้เลยเด็ดขาด ปาราชิก มี 4 ข้อ คือ (1) เสพเมถุน แม้กับสัตว์เดรัจฉาน ตัวเมีย (ร่วมสังวาสกับคนหรือสัตว์) (2) ถือนาถทรัพย์ที่เจ้าของไม่ได้ให้มาเป็นของตน จากบ้านก็ดี จากปากก็ดี (ขโมย) ได้ราคา 5 มาสก (3) พรากมนุษย์จากชีวิต (ฆ่าคน)หรือแสวงหาศาสตรา ปรงยา หรือ สรรเสริญคุณแห่งความตาย อันจะนำไปสู่ความตายของมนุษย์ (4) กล่าวอวดอุตตริมนุสสธรรมที่ไม่มีในตน (พูดอวดคุณวิเศษ เช่น ฌาน สมาบัติ มรรค ผลที่ไม่มีจริงในตน)

ทั้ง 4 สิกขาบทนี้ ผู้ล่วงละเมิดจะหมดสภาพจากความเป็นภิกษุทันที และจะบวชอีกไม่ได้ตลอดชีวิต พระอรรถกถาจารย์ได้เปรียบเทียบเสมือนนักโทษที่ถูกประหารชีวิตตามกฎหมายบ้านเมืองไม่สามารถฟื้นคืนชีพมาอีก ไม่มีทางแสดงคืนได้ นอกจากจะปฏิญาณตนเป็นฆราวาสเสียก่อน ทำเช่นนี้ จะพ้นจากโทษนั้นจะสามารถปฏิบัติธรรมจนบรรลุสูงขึ้นโดยลำดับได้อีก ดังกล่าวในอัฐกถาจุฬัจฉรา สังฆาฏสูตร อ้างในตามรอยพระอรหันต์ของพุทธทาสภิกขุ ว่า “ภิกษุผู้ต้องปาราชิกแล้วละเพศภิกษุเสีย อยู่ในเพศสามเณร รักษาศีลสิบให้บริบูรณ์ ขวัญขวยในภavana บางพวกก็ยังเป็นโสดาบัน สกทาคามี อนาคามี บางพวกเกิดในเทวโลก”(พุทธทาสภิกขุ, 2539 : 23) หมายความว่า ผู้ต้องอาบัติปาราชิกเมื่อแสดงคืนแล้วสามารถบรรลุโลกุตระธรรมได้อีก หากผู้นั้นมีความตั้งใจรักษาศีลปฏิบัติสมาธิภาวนา โลกุตระธรรม หากบรรลุขั้นต้นแล้ว ย่อมสามารถบรรลุขั้นสูง คือ อรหันต์ได้ ดังนั้นการแสดงคืนอาบัติปาราชิก คือ การละเพศภิกษุอาบัติหนักที่สุดเกี่ยวกับอนิยต ข้อที่ 1 ภิกษุนั่งในที่ ลับตากับผู้หญิง(อาสนะกำบัง) ภิกษุนั้นสามารถล่วงละเมิด อาบัติปาราชิกข้อที่ 1 คือ การเสพเมถุนได้

2) อาบัติหนักรองลงมา คือ อาบัติสังฆาติเสส สังฆาติเสส (วิ.มหา.(ไทย) 1/436/466) ความหมายของสังฆาติเสส คำว่าสังฆาติเสส มาจากคำว่า สังฆะ+อาทิ เสสะ = อาบัติที่ต้องอาศัยสงฆ์ทั้งในกรรมเบื้องต้นและกรรมที่เหลือ อธิบายว่า กรรมเบื้องต้น (อาทิกรรม) คือปริวาส และ มานัต คือ เมื่อภิกษุต้องอาบัติสังฆาติเสสแล้ว จะต้องอยู่ปริวาสเท่ากับจำนวนวันที่ปกปิดไว้ หลังจากนั้นมาอยู่มานัตอีก 6 ราตรี ทั้งขั้นตอนปริวาสและขั้นตอนการอยู่มานัตนี้ ต้องอาศัยสงฆ์เป็นผู้ให้ โดยผ่านพิธีสงฆ์ที่เรียกว่า ญัตติจตุตถกรรมวาจา ส่วนกรรมที่เหลือ (เสสกรรม) ได้แก่การชกเข้าหมุ่ หรือการสวดอัพภาน เป็นขั้นตอนสุดท้ายของการประพฤติ ฎฐานวิธี (วิธีออกจากอาบัติสังฆาติเสส) จะต้องอาศัยพระสงฆ์อย่างน้อย 20 รูป สวดให้พ้นจากอาบัติสังฆาติเสสขั้นตอนนี้เป็นญัตติจตุตถกรรมวาจาเช่นเดียวกัน เมื่อผ่านขั้นตอนนี้ไปแล้ว ภิกษุนั้นจึงถือว่าพ้นจากอาบัติสังฆาติเสส เป็นปกติตตะภิกษุ (ภิกษุที่เป็นปกติ) เหมือนเดิม

อาบัติสังฆาติเสส ทั้ง 13 สิกขาบท ภิกษุฝ่าฝืนแล้วไม่ถึงการขาดจากความเป็นภิกษุแต่ต้องอยู่ปริวาสหรืออยู่มานัต คือ การลงโทษกักบริเวณตัวเอง ประจานตัวเองตามกรรมวิธีของสงฆ์ การแสดงคืนการอยู่ปริวาสหรืออยู่กรรม คือ ภิกษุใดเมื่อต้องอาบัติสังฆาติเสสแล้ว ถ้าไม่ปกปิดไว้ก็เพียงแต่ขอมานัตต่อสงฆ์ตั้งแต่ 4 รูปขึ้นไป แล้วให้อยู่มานัตครบ 6 ราตรี เมื่ออยู่ครบแล้วก็ไปขออัพภานต่อสงฆ์ 20 รูป เมื่อออกอัพภานแล้วก็ไปอันเสร็จพิธี ถ้าปกปิดไว้นานเท่าใดต้องอยู่ปริวาสนานเท่าจำนวนวันที่ปิดไว้ก่อนแล้วจึงไปขอขมานัต อยู่

มานต์ต่ออีก 6 ราตรี จึงจะได้อัฟกานภิกษุที่อยู่ปรึวาสจะถูกตัดสิทธิต่าง ๆ มากมาย เช่น ไม่ให้ทำหน้าที่พระเถระ ห้ามถือสิทธิแห่งภิกษุปกติ ห้ามถือสิทธิอันพึงได้ตามลำดับพรรษา ฯลฯ ซึ่งการตัดสิทธิต่าง ๆ รวมทั้งสิ้น 94 ข้อ (วิ.มหา. (ไทย) 1/436/466)

การประพตัตว์ตรของภิกษุผู้ต้องอาบัติสังฆาทิเสสพึงแสดงคืนโดยการอยู่มานต์และการอยู่ปรึวาส ซึ่งการอยู่ปรึวาสหรืออยู่กรรมมี 3 แบบ คือ (พระราชธรรมนิเทศ (ระเบียบ จูติญาณโณ), 2543 : 136) (1) ปฏิจันนปรึวาส : การอยู่ปรึวาสเพื่ออาบัติที่ปกปิดไว้ตามจำนวนวันที่ปิดไว้ (2) สุทนต์ปรึวาส : การอยู่ปรึวาสของท่านที่ต้องอาบัติซ้ำซ้อนจนจำวัน และจำนวนอาบัติไม่ได้ ต้องอยู่ไปจนกว่าจะรู้สีกว่าครบวันที่ปิดไว้ (3) สโมธานปรึวาส : การอยู่ปรึวาสของท่านที่ต้องอาบัติมากแต่กำหนดวันที่ปิด และจำนวนอาบัติได้ ให้รวมอาบัติทั้งหมดเข้าด้วยกัน อยู่ไปจนครบวันที่ปิดแล้วขอมานต์จากสงฆ์อยู่มานต์อีก 6 ราตรี การอยู่ปรึวาสเป็นโทษที่ทำให้ผู้ต้องอาบัติได้รับโทษนาน ซึ่งมีผลทั้งทางกายและทางใจเปรียบเสมือนการจำคุก และกักขังในโทษฝ่ายบ้านเมือง เพื่อให้รู้สำนึกแล้วเข็ดหลาบจะได้ไม่หวนกลับมาทำความชั่วอีก

ในสังฆาทิเสส 13 สิกขาบท มีอาบัติที่เกี่ยวข้องกับอนิยต ทั้ง ข้อที่ 1 นั่งในที่ลับตากับหญิง และข้อ 2 นั่งในที่ลับตาหญิง(ที่ซึ่งไม่มีใครสามารถจะได้ยินถ้อยคำที่สนทนากันตามปกติได้) ที่ภิกษุสามารถล่วงอาบัติได้เพียง 4 สิกขาบท ได้แก่ สิกขาบท ที่ 2 ภิกษุมิจิตกำหนด จับต้องกายหญิง ด้วยการ ลูบคลำ เคล้าคลึง จับมือ ช้องผมหรืออวัยวะอันใดก็ตามของสตรีเพศ, สิกขาบทที่ 3 ภิกษุพูดจาตะโลม เกี้ยวพาราสี เกาะเกาะสตรีเพศ, สิกขาบทที่ 4 ภิกษุการกล่าวถึงคุณในการบำเรอตนด้วยกาม หรือ ถ้อยคำพาดพิงเมถุนสิกขาบทที่ 5 ภิกษุทำตัวเป็นพ่อสื่อรัก บอกความต้องการของอีกฝ่ายให้กับหญิงหรือชาย แม้สามีกับภรรยา หรือแม้แต่หญิงชายบริการในการปรับอาบัติสังฆาทิเสส โทษรองลงมาจากปาราชิก ภิกษุสามารถล่วงละเมิดที่เกี่ยวข้องกับอนิยตมีเพียง 4 สิกขาบท ที่ยกแสดงแล้ว

3) อาบัติเบา (วิ.อ. (บาลี) 3/213/295) หมวดนี้มีมากมายเกี่ยวกับมารยาททั่วไปก็มิ เกี่ยวกับการกินอยู่ก็มีถ้าต้องอาบัติหรือฝ่าฝืนแล้วเพียงแต่ “ปลงอาบัติ” หรือสารภาพผิดต่อหน้าพระภิกษุอย่างน้อยหนึ่งรูปก็พ้นผิด อาบัติประเภทนี้ได้แก่ อาบัติอุลลัจจัย อาบัติปาจิตตีย์ อาบัติปาฏิเทสนียะ อาบัติทุกกฏ และอาบัติทุพภาสิต การแสดงอาบัติคือการประจานความผิดของตน และรับว่าจะระวังไม่ให้เกิดขึ้นอีกต่อไป อาบัติเบาที่เกี่ยวข้องกับอนิยตทั้ง 2 ข้อ (นั่งในที่ลับตา และนั่งในที่ลับตากับผู้หญิง) ที่ภิกษุสามารถล่วงละเมิดได้ มีหลายข้อสามารถปรับอาบัติ ปาจิตตีย์ ภิกษุผู้เป็นต้นบัญญัติต่อไปนี้(วิ.มหา. (ไทย) 1/131)

1. พระเสยยกะ 1 สิกขาบท
2. พระอุทายี 4 สิกขาบท
3. พระภิกษุชาวเมืองอาฬวี 1 สิกขาบท
4. พระฉันทะ 1 สิกขาบท
5. พระเมตติยะ พระภุมมชกะ 2 สิกขาบท

6. พระเทวทัต 1 สิกขาบท

7. พระพวกของพระเทวทัต 1 สิกขาบท

8. พระอัสสชิและพระปณฺพสุกะ 1 สิกขาบท

เพื่อให้เป็นธรรมสำหรับผู้ถูกกล่าวหา จึงมีเนื้อหาพระบัญญัติเกี่ยวกับเงื่อนไขที่ถูกปรับโทษไว้ดังนี้

1. ภิกษุยอมรับว่าล่วงละเมิดพระบัญญัติใด ให้ปรับอาบัติตามพระบัญญัตินั้น

2. บุคคลที่กล่าวหาอาบัติ จะต้องเป็นอุบาสกหรืออุบาสิกาถึงพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งมีคุณธรรม มีศรัทธาและเข้าใจหลักพระพุทธศาสนาดี ต้องบรรลุธรรมอย่างต่ำเป็นโสดาบันขึ้นไป (วิ.อ. (บาลี) 2/444–445/135) เมื่อบุคคลเช่นนี้ กล่าวหาภิกษุว่าต้องอาบัติ แม้ภิกษุจะไม่ยอมรับว่าละเมิดพระบัญญัติก็ให้ปรับโทษตามคำกล่าวหาของบุคคลเช่นนั้น เพราะมีคุณธรรมน่าเชื่อถือ

อนียตในพระวินัยปิฎก

1. ความหมายอนียต

อนียต(วิ.มหา.(ไทย) 1/444/474) หรือ สิกขาบทอันไม่แน่ว่าจะปรับอาบัติอย่างไรแน้นอยู่ใน “อนียตกัณฑ์” แปลว่า ไม่แน่นอน กล่าว คือ ไม่แน่ว่าจะปรับอาบัติแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิดด้วยอาบัติใด เช่น ปราราชิก หรือ สังฆาทิเสส หรือ ปาจิตตีย์ อย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้งหมด มีจำนวน 2 สิกขาบท ซึ่งเป็นความผิดที่ไม่กระจ่างชัด ว่าควรจัดเป็นโทษระดับใด จึงต้องมีการไต่สวนและพิจารณากำหนดขึ้นโทษตามพยานหลักฐาน และหนักไปในทางแนะนำวิีตติสินอาบัติและเป็นโทษทางจิตใจ แต่ก็มุ่งอยู่ว่า ห้ามภิกษุนั่งในที่ลับตาภิตาม ลับหู (ไม่ลับตา) ก็ตาม กับหญิง เว้นแต่ในที่ลับตาจะมีชายผู้รู้เดียวสาอยู่ด้วย แต่ในที่ลับหู หรือชายผู้รู้เดียวส้านังเป็นเพื่อนอยู่ด้วยก็พ้นจากความเป็นที่ลับหูไป ผู้โจทก์อาบัติที่ควรเชื่อในครั้งนั้น หมายถึง พระอริยบุคคล เช่น นางวิสาขา แต่โดยใจความหมายถึง ผู้ที่พบเห็น เป็นผู้มิอาจควรเชื่อได้เป็นหลักฐาน เป็นต้น

กรณีการโจทก์อาบัติตามอนียต ข้อที่ 1 ภิกษุนั่งหรือนอนในที่ลับตากับหญิงตามลำพังมีคนเชื่อถือได้มากกล่าวโทษด้วยอาบัติ 3 อย่าง ว่าเธอต้องอาบัติ ปราราชิก หรือ สังฆาทิเสส หรือ ปาจิตตีย์อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือ ทั้ง 3 อย่าง ในอีกกรณีหนึ่ง ตามอนียตข้อที่ 2 ภิกษุนั่งหรือนอนในที่ลับหูกับหญิงตามลำพัง มีคนเชื่อถือได้มากกล่าวโทษด้วยอาบัติ 2 อย่าง ว่าเธอต้องอาบัติ สังฆาทิเสส หรือ ปาจิตตีย์อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือ ทั้ง 2 อย่าง ถ้าไม่มีพยานหลักฐานหรือผู้เป็นโจทก์มิได้ระบุชัดเจนว่าทำอะไรกันบ้าง พระวินัยธรควรปรับอาบัติตามคำยอมรับของภิกษุ ถ้าผู้เป็นโจทก์มีพยานหลักฐานและระบุชัดเจนว่า ภิกษุทำอย่างนั้น ต้องอาบัตินั้น แม้ภิกษุไม่รับ พระวินัยธรรก็ควรพิจารณาตามรูปความและฟังความคำของพยานแล้วปรับปรับอาบัติตามข้อเท็จจริง

2. ลักษณะความผิดในอนียตวินัยแต่ละข้อ

ลักษณะความผิดในอนียตวินัยแต่ละข้อนั้น พระพุทธองค์ได้บัญญัติไว้ จำนวน 2 ข้อดังนี้ คือ

1) สิกขาบทที่ 1 บัญญัติว่า ภิกษุนั่งในที่ลับตากับหญิง สองต่อสอง ถ้ามีคน ที่ควรเชื่อได้มาพูดด้วยธรรม (อาบัติ) 3 อย่าง คือ ปราราชิก หรือ สังฆาทิเสส หรือ ปาจิตตีย์ อย่างใดอย่างหนึ่ง ภิกษุรับอย่างใดให้

ปรบอย่างนั้น หรือเขาว่าจำเพาะธรรม (อาบัติ) อย่างไรให้ปรบอย่างนั้นที่มาของปฐมบัญญัติข้อที่ 1 เรื่อง พระอุทายีกับนางวิสาขา มิครมาตาโดยสมัยนั้น พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระเชตวัน ครั้นนั้น ท่านพระอุทายีเป็นพระประจำสกุลในพระนครสาวัตถีเข้าไปหาสกุลเป็นอันมาก สมัยนั้น สาวน้อยแห่งสกุล อุปัฏฐากของท่านพระอุทายี เป็นสตรีที่มารดาบิดายกให้แก่หนุ่มน้อยของสกุลหนึ่ง ครั้นเวลาเช้า ท่านพระอุทายีครองอันตราวาสแล้ว ถือบาตรและจีวรเข้าไปหาสกุลนั้น ครั้นแล้วจึงไต่ถามพวกชาวบ้านว่า สาวน้อยผู้มีชื่อนี้ อยู่ไหน พวกชาวบ้านตอบอย่างนี้ว่า พวกข้าพเจ้าได้ยกให้แก่หนุ่มน้อยของสกุลโน้นแล้ว เจ้าข้า แม้สกุลนั้นแลก็เป็นอุปัฏฐากของท่านพระอุทายี จึงท่านพระอุทายีเข้าไปหาสกุลนั้น ครั้นแล้วจึงถามพวกชาวบ้านว่า สตรีผู้มีชื่อนี้ อยู่ไหน?

พวกชาวบ้านตอบว่า นางน้อยอยู่ในห้อง เจ้าข้าจึงท่านพระอุทายีเข้าไปหาสาวน้อยนั้น ครั้นแล้วสำเร็จการนั่งในที่ลับคือในอาสนะกำบัง ซึ่งพอจะทำการได้กับสาวน้อยนั้น หนึ่งต่อหนึ่ง เสร็จจากแล้วธรรมอยู่ ควรแก่เวลาโดยสมัยนั้นแล นางวิสาขา มิครมาตา เป็นสตรีมีบุตรมาก มีนิตตามาก มีบุตรไม่มีโรค มีนิตดาไม่มีโรค ซึ่งโลกสมมติว่าเป็นมิ่งมงคล พวกชาวบ้านเชิญนางไปให้ รับประทานอาหารก่อนในงานบำเพ็ญกุศล งานมงคล งานมหรสพ ครั้นนั้น นางวิสาขา มิครมาตา ได้ถูกเชิญไปสู่สกุลนั้น นางได้เห็นพระอุทายี นั่งในที่ลับคือในอาสนะกำบัง ซึ่ง พอจะทำการได้กับหญิงสาวนั้น หนึ่งต่อหนึ่ง ครั้นแล้วได้กล่าวคำนี้แก่ท่านพระอุทายีว่า ข้าแต่พระคุณเจ้า การที่พระคุณเจ้าสำเร็จการนั่งในที่ลับคือในอาสนะกำบัง ซึ่งพอจะทำการได้กับ มาตุคาม หนึ่งต่อหนึ่งเช่นนี้ ไม่เหมาะ ไม่ควร แม้พระคุณเจ้าจะไม่ต้องการด้วยธรรมนั้น ก็จริง ถึงอย่างนั้น พวกชาวบ้านผู้ที่ไม่เลื่อมใส จะบอกให้เชื่อได้โดยยาก ท่านพระอุทายี แม้นางวิสาขา มิครมาตา ว่ากล่าวอยู่อย่างนี้ ก็มีได้เชื่อฟัง

เมื่อนางวิสาขา มิครมาตา กลับไปแล้ว ได้แจ้งเรื่องนั้นแก่ภิกษุทั้งหลาย บรรดาภิกษุที่เป็นผู้มักน้อย สันโดษ มีความละอาย มีความรังเกียจ ผู้ใคร่ต่อสิกขา ต่างพากันเพ่งโทษ ตีเตียนโทษกันว่าไฉนท่านพระอุทายีจึงได้สำเร็จการนั่งในที่ลับ คือ ในอาสนะกำบัง ซึ่งพอจะทำการได้กับมาตุคาม(แปลว่า หญิง) สองต่อสองเล่า แล้วกราบทูลเนื้อความนั้น แต่พระผู้มีพระภาคประชุมสงฆ์ทรงบัญญัติสิกขาบท ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมภิกษุสงฆ์ในเพราะเหตุเป็นเค้ามูลนั้น ใน เพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วทรงสอบถามท่านพระอุทายีว่า ดูกรอุทายีข้าว่า เธอสำเร็จการนั่ง ในที่ลับ คือในอาสนะกำบัง ซึ่งพอจะทำการได้กับมาตุคาม หนึ่งต่อหนึ่งจริงหรือ? ท่านพระอุทายีทูลรับว่า จริง พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงติเตียนว่า ดูกรโมฆบุรุษ การกระทำของเธอนั้น ไม่เหมาะไม่สม ไม่ควร ไม่ใช่กิจของสมณะ ใช้ไม่ได้ ไม่ควรทำ ดูกรโมฆบุรุษ ไฉน เธอจึงได้ สำเร็จการนั่งในที่ลับ คือในอาสนะกำบัง ซึ่งพอจะทำการได้กับมาตุคาม หนึ่งต่อหนึ่งเล่า การกระทำของเธอนั้นไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส หรือเพื่อความ เลื่อมใสยิ่ง ของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว โดยที่แท้การกระทำของเธอนั้น เป็นไปเพื่อความไม่เลื่อมใส ของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใสและเพื่อความเป็นอย่างอื่นของชนบางพวกที่เลื่อมใสแล้ว

ครั้งพระผู้มีพระภาคทรงติเตียนท่านพระอุทายีโดยอเนกปริยาย ดังนี้แล้ว ตรัสโทษแห่ง ความเป็นคนเลี้ยยาก ความเป็นคนบำรุงยาก ความเป็นคนมักมาก ความเป็นคนไม่สันโดษความคลุกคลี ความเกียจคร้าน ตรัสคุณแห่งความเป็นคนเลี้ยง่าย ความเป็นคนบำรุงง่าย ความมักน้อย ความสันโดษ ความขัดเกลา ความกำจัด อาการที่น่าเลื่อมใส การไม่สะสม การปรารภความเพียรโดยอเนกปริยายแล้วทรงกระทำธรรมิกถาที่สมควรแก่เรื่องนั้น ที่เหมาะสม แก่เรื่องนั้นแก่ภิกษุทั้งหลาย แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า เราจักบัญญัติสิกขาบทว่า

อนึ่ง ภิกษุใดรูปเดียว สำเร็จการนั่งในที่ลับ คือในอาสนะกำบัง พอจะทำการได้กับมาตุคามผู้เดียว อุบาสิกาไม่ว่าชาติที่เชื่อได้ เห็นภิกษุกันมาตุคาม นั้นนั่นแล้ว พุดขึ้นด้วยธรรม 3 ประการ อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ ด้วยปาราชิกก็ดี ด้วย สังฆาติเสสก็ดี ด้วยปาจิตติยก็ดี ภิกษุปฏิญาณซึ่งการนั่ง พึงถูกปรับด้วยธรรม 3 ประการ อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ ด้วยปาราชิกบ้าง ด้วยสังฆาติเสสบ้าง ด้วยปาจิตติยบ้าง อีกอย่างหนึ่ง อุบาสิกาไม่ว่าชาติที่เชื่อได้นั้น กล่าวด้วยธรรมใด ภิกษุนั้นพึงถูกปรับ ด้วยธรรมนั้นธรรมนี้ชื่อ อนียต

ความผิดตามโจทก์ หมายความว่า โจทก์ทราบ ว่า ภิกษุนั่งในที่ลับต่อกับหญิง แต่ได้ยินเสียงการร่วมสังวาส หรือ การเกี่ยวพาราสีกัน จึงโจทว่า ภิกษุเสพเมถุน หรือพุดเกี่ยวหญิงหากสอบสวนได้ความเป็นสัตย์จาม โจทก์ก็ปรับอาบัติตามข้อกล่าวหาความผิดอาบัติ อนียต คือ ภิกษุนั้นได้นั่งที่ลับตา 1 ผู้ที่นั่งด้วย เป็นหญิง 1 ถ้าภิกษุนั้นได้ล่วงประเวณี คือ เสพเมถุนหญิงนั้น ต้องอาบัติปาราชิก ถ้าจับต้องกายหญิง ต้องอาบัติสังฆาติเสสถ้าเพียงแต่นั่ง ต้องอาบัติปาจิตติย หากนั่งในที่ลับหุบหญิงตามลำพัง ถ้าพระภิกษุจับต้องกายหญิงต้องอาบัติสังฆาติเสส ถ้าเพียงแต่นั่ง ต้องอาบัติปาจิตติย ตามความผิดตัวอย่าง การปรับอาบัติตามคำสารภาพของภิกษุ จำเลย ภิกษุไม่ได้เสพเมถุน แต่อ้างว่าได้เคล้าคลึง จับมือ จับข้อมผม ลูบคลำ จับต้องอวัยวะอันใดก็ตามของสตรีเพศ 1 พุดจาหยาบคายเกะแอะสตรีเพศ เกี่ยวพาราสี 1 การกล่าวถึงคุณในการบำเรอตนด้วยกาม หรือถ้อยคำพาดพิงเมถุน 1 ทำตัวเป็นสื่อรัก บอกความต้องการของอีกฝ่ายให้กับหญิงหรือชาย แม้สามีกับภรรยา หรือแม้แต่หญิงขายบริการ 1 ให้ปรับอาบัติ สังฆาติเสส

ถ้าภิกษุไม่ได้เสพเมถุน และไม่ได้เคล้าคลึง จับมือ จับข้อมผม ลูบคลำ จับต้องอวัยวะอันใดก็ตามของสตรีเพศ 1 พุดจาหยาบคาย เกะแอะสตรีเพศ เกี่ยวพาราสี 1 การกล่าวถึงคุณในการบำเรอตนด้วยกาม หรือถ้อยคำพาดพิงเมถุน 1 ทำตัวเป็นสื่อรัก บอกความต้องการของอีกฝ่ายให้กับหญิงหรือชาย แม้สามีกับภรรยา หรือแม้แต่หญิงขายบริการ 1 แต่สารภาพว่าได้อยู่ในที่ลับต่อกับหญิงสองต่อสองจริง ให้ปรับอาบัติ ปาจิตติย

2) สิกขาบทที่ 2 บัญญัติว่า ภิกษุนั่งในที่ลับหุบหญิงสองต่อสอง ถ้ามีคนที่ควรเชื่อได้มาพุดด้วยธรรม (อาบัติ) 2 อย่าง คือ สังฆาติเสส หรือ ปาจิตติย อย่างใดอย่างหนึ่งภิกษุรับอย่างใดให้ปรับอย่างนั้น หรือเขาว่าจำเพาะธรรม (อาบัติ) อย่างใดให้ปรับอย่างนั้นที่มาของปฐมบัญญัติ เรื่องพระอุทายี กับนางวิสาขา มีกรรมมาตาโดยสมัยนั้น พระผู้มีพระภาคพระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอานาถบิณฑิกคหบดี เขตพระนครสารวัตถิ ครั้นนั้น ท่านพระอุทายีดำริว่า พระผู้มีพระภาค ทรงห้ามการสำเร็จการนั่งในที่ลับ คือในอาสนะกำบัง พอจะทำการได้กับมาตุคาม หนึ่งต่อหนึ่ง จึงสำเร็จการนั่งในที่ลับ กับสาวน้อยคนนั้นแล หนึ่งต่อหนึ่ง

เจรจากล่าวธรรมอยู่ ควรแก่เวลาแม้ครั้งที่สองแล นางวิสาขา มิครมาตา ก็ได้ถูกเชิญไปสู่สกุลนั้น นางได้เห็นท่าน พระอุทายเป็นที่ลับ กับสาวน้อยนั้นแล หนึ่งต่อหนึ่ง ครั้นแล้วได้กล่าวคำนี้กะท่านพระอุทายี ว่าข้าแต่พระคุณเจ้าการที่พระคุณเจ้านั่งในที่ลับ กับมาตุคาม หนึ่งต่อหนึ่งเช่นนี้ ไม่เหมาะ ไม่ควร พระคุณเจ้าแม่ไม่ต้องการด้วยธรรมนั้นก็จริง ถึงอย่างนั้น พวกชาวบ้านผู้ที่ไม่เลื่อมใส จะบอกให้เชื่อได้โดยยาก ท่านพระอุทายีแม่ถูกนางวิสาขา มิครมาตา ว่ากล่าวอยู่อย่างนี้ ก็มีได้เชื่อฟัง

เมื่อนางวิสาขา มิครมาตากลับไปแล้ว ได้แจ้งนั้นแก่ภิกษุทั้งหลาย บรรดาภิกษุที่เป็นผู้มักน้อย สันโดษ มีความละอาย มีความรังเกียจ ผู้ใคร่ต่อสิกขา ต่างก็พากันเพ่งโทษ ตีเตียน โพนทะนาว่าโฉนท่านพระอุทายี จึงได้สำเร็จการนั่งในที่ลับ กับมาตุคาม หนึ่งต่อหนึ่งเล่า แล้วกราบทูลเนื้อความนั้นแด่พระผู้มีพระภาค ประชุมสงฆ์ทรงบัญญัติสิกขาบทว่า อนึ่ง สถานหาเป็นอาสนะกำบังไม่เลยทีเดียว หาเป็นที่พอจะทำการ ได้ไม่ แต่เป็นที่พอจะพูดเคาะมาตุคามด้วยวาจาชั่วหยาบได้อยู่ แลภิกษุใดรูปเดียว สำเร็จการนั่งในที่ลับกับด้วยมาตุคามผู้เดียว ในอาสนะมีรูปอย่างนั้น อุบาสิกามีวาจา ที่เชื่อได้เห็นภิกษุกับมาตุคามนั้นแล้วพูดขึ้นด้วยธรรม 2 ประการ อย่างใดอย่างหนึ่ง คือด้วยสังฆาติเสสก็ดี ด้วยปาจิตติยก็ดี ภิกษุปฏิญาณซึ่งการนั่ง พึงถูกปรับด้วย ธรรม 2 ประการ อย่างใดอย่างหนึ่ง คือด้วยสังฆาติเสสบ้าง ด้วยปาจิตติยบ้าง อีก อย่างหนึ่ง อุบาสิกามีวาจาที่เชื่อได้นั้นกล่าวด้วยธรรมใด ภิกษุนั้นพึงถูกปรับด้วยธรรม นั้นแม้ธรรมนี้ก็ชื่อ อนินย

ในกรณีการนั่งในที่ลับหู 2 วิธีพิจารณาก็ไม่ต่างจากกรณีการนั่งในที่ลับตา คือ มองเห็นแต่ไม่ได้ยิน โจทก์ไม่สามารถโจทถึงอาบัติปาราชิก แต่ อาบัติที่เหลือ คือ สังฆาติเสส และปาจิตติยยังสามารถปรับได้ ตามโจทก์ฟ้อง หรือ ตามคำสารภาพของภิกษุจำเลยเช่นกัน

3. องค์ประกอบและลักษณะของความผิดในอนินยพระวินัยปิฎก

องค์ประกอบ สิกขาบททั้ง 2 อย่าง ไม่ใช่อาบัติแผนกหนึ่ง แต่เป็นแบบสำหรับพิจารณาความผิดเกี่ยวกับผู้หญิง หญิงนั้นแม้แต่เกิดในวันนั้น หากภิกษุได้นั่งในที่ลับตากับหญิงหนึ่งต่อหนึ่ง ก็เกิดความผิดอย่างใดอย่าง หรือทั้ง 3 อย่าง คือ ปาราชิก หรือ สังฆาติเสส หรือปาจิตติย ถ้านั่งในที่ลับหูกับหญิงหนึ่งต่อหนึ่ง ก็เกิดความผิดอย่างใดอย่างใน 2 อย่าง หรือทั้ง 2 อย่างคือ สังฆาติเสส หรือ ปาจิตติย ส่วนในที่ลับนั้นมี 2 อย่าง คือ (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2541 : 47)

1) ที่มีวัตถุกำบัง มองไม่เห็น พอจะเสพเมถุนได้ เรียกว่า ที่ลับตา

2) ที่แจ้ง แต่ห่างกันจนไม่สามารถได้ยินคำพูดได้ เรียกว่า ที่ลับหู

4. ลักษณะความผิดในอนินย

ภิกษุผู้ถูกกล่าวหา ต้องถูกกล่าวหาว่าอยู่ในที่ลับตา (หู) สองต่อสองกับหญิง หญิงนั้นให้หมายความว่า หญิง แม้เกิดในวันนั้น ภิกษุได้นั่งอยู่ในห้องที่มิดชิด ไม่มีใครมองเห็นด้วยตา เพราะอยู่ในที่กำบัง มีฝากระดานนี้หากมีผู้เชื่อถือหรือบุคคลเช่น อย่าง นางวิสาขาสมาภตติกถา หรือ กล่าวหาอาบัติแก่ภิกษุว่า ปาราชิก หรือสังฆาติเสส หรือ ปาจิตติย อย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้ง 3 อย่าง ภิกษุรับอย่างใด ให้ปรับอาบัติอย่างนั้น ถ้าภิกษุ (ผู้ถูกกล่าวหา) ไม่รับให้มีการประชุมสงฆ์และทำการไต่สวนหาความผิดแล้วปรับอาบัติตามที่สอบได้ตาม

มูลฟ้อง หากภิกษุถูกกล่าวหาว่า นั่งอยู่ในที่ลับหู คือ ที่แจ้ง แต่ห่างกันจนไม่สามารถได้ยินคำพูดได้ มีบุคคลผู้เชื่อถือได้

กล่าวหาว่า ภิกษุต้องอาบัติ คือ สังฆาติเสส หรือปาจิตติย อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือทั้ง 2 อย่างภิกษุรับอย่างไร ให้ปรับอาบัตินั้น ถ้าภิกษุ (ผู้ถูกกล่าวหา) ไม่รับให้มีการประชุมสงฆ์และทำการไต่สวนหาความผิด แล้วปรับอาบัติตามที่สอบได้ตามมูลฟ้อง เช่นกันความผิดในอนียตกัณฑ์ นี้เน้น ความเป็นมนุษย์ที่เป็นผู้หญิง กะเทย หรือ บัณเฑาะว์ ชั้นที่หรือ ชายที่ตอนแล้ว หากภิกษุร่วมเสพเมถุน ภิกษุก็มีความผิดสำเร็จแล้ว

สรุปได้ว่า การพิจารณาอาบัติ อนียต มีหลักการว่า เมื่อพระภิกษุมีพฤติกรรมกับสตรีที่ไม่เหมาะสม คือการนั่งในที่ลับตา หรือที่ลับหู กับสตรีสองต่อสอง ไม่มีบุรุษผู้รู้เพียงคนเดียวอยู่ด้วย ตามธรรมดาโดยพระวินัยตามสิกขาบทข้ออื่น พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทที่ห้ามภิกษุนั่งร่วมกับสตรี สองต่อสองปรับอาบัติปาจิตติย โดยตรงอยู่แล้ว แต่การที่ภิกษุนั่งในที่ลับตากับสตรี ไม่มีผู้อื่นร่วมอยู่ด้วยพระภิกษุอาจจะทำความผิดล่วงละเมิดพระวินัยได้ถึง 3 ฐานะ คือ เป็นอาบัติปาราชิกเพราะการเสพเมถุน หรือเป็นอาบัติสังฆาติเสส เพราะการถูกต้องกายสตรี หรือสังฆาติเสสข้ออื่นๆ อีกได้ หรือเป็นปาจิตติยก็ได้ หรืออาจไม่เป็นอาบัติอะไรก็ได้ แต่เมื่อมีคนที่ควรเชื่อได้ มั่นคงเข้าใจหลักพระวินัยของสงฆ์ กล่าวตักเตือน และไปฟ้องร้องว่า ไม่ควร กล่าวหาพระภิกษุว่าละเมิด พระวินัย เช่น เป็นปาราชิก หรือ สังฆาติเสส หรือปาจิตติย คณะพระวินัยธร ต้องนำโจทก์และจำเลยมาสอบสวนไต่สวนว่าทำความผิดจริงตามที่กล่าวหาหรือไม่ การพิจารณาจึงต้องพิจารณาไต่สวนตามข้อมูลที่ เป็นจริง การปรับอาบัติฐานใดฐานหนึ่งจึงไม่แน่นอน ต้องให้เป็นธรรมกับผู้กล่าวหาและผู้ต้องหา ทั้งนี้ เพื่อการจัดการที่เหมาะสมกับคดีความที่มีการฟ้องร้องพระภิกษุว่ากระทำความผิด โดยอาศัยหลักอธิกธรรมาและหลักนิคหกรรม

วิเคราะห์ประเด็นอนียตในพระวินัยปิฎก

1. หลักการใช้พระวินัยอนียต

การกำหนดโทษทางพระวินัยบัญญัติ (การปรับอาบัติ) ไม่แน่นอนตายตัว แต่จะใช้ตัดสินความผิดตามมูลฟ้องของโจทก์ที่เป็นบุคคลมีวาจาเชื่อถือได้ และเป็นผู้เข้าใจพระวินัยของภิกษุว่ามีการทำความผิดระดับ หนัก กลาง เบา เพียงใด หรือตามคำสารภาพความผิดของภิกษุผู้เป็นจำเลย หรือตามข้อเท็จจริงที่ได้กระทำลงไป

2. ความมุ่งหมาย

คำว่า อนียต แปลว่า ไม่แน่นอน เป็นพระวินัยที่ไม่แน่ว่าจะปรับอาบัติใด (ปาราชิก สังฆาติเสส หรือ ปาจิตติย) เช่น ในคำสารภาพของภิกษุผู้ถูกกล่าวหาตามอนียต ภิกษุยอมรับการไป การนั่งและอาบัติ ฟังปรับอาบัติ นั้น หมายถึง ภิกษุสารภาพว่า ต้องอาบัติ ปาราชิก หรือสังฆาติเสส ก็ให้ปรับอาบัติปาราชิก หรือ อาบัติ สังฆาติเสส ตามคำสารภาพ แต่ถ้าไม่สารภาพ ให้ไต่สวนและปรับอาบัติตามข้อเท็จจริง

3. การยอมรับผิด

ในทางอภิรณพระภิกษุนั้น การกระทำย่อมมีเจตนาเป็นองค์ประกอบสำคัญภิกษุผู้ถูกกล่าวหา ต้องถูกกล่าวหาว่าอยู่ในที่ลับตา (หู) สองต่อสองกับหญิง หญิงนั้นให้หมายความว่า หญิง แม้เกิดในวันนั้น ภิกษุได้นั่งอยู่ในห้องที่มิดชิด ไม่มีใครมองเห็นด้วยตา เพราะอยู่ในที่กำบัง มีฝาปิด ดังนั้น หากมีผู้เชื่อถือหรือบุคคลเช่นอย่าง นางวิสาขา สามารถบอกกล่าว หรือกล่าวหาอาบัติแก่ภิกษุว่า ปาราชิก หรือสังฆาทิเสส หรือ ปาจิตติย์ อย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้ง 3 อย่างภิกษุรับอย่างใด ให้ปรับอาบัติอย่างนั้น หากภิกษุผู้ถูกกล่าวหา มิได้กระทำโดยเจตนา (ตั้งใจ) หรือถูกบังคับขู่เข็ญ ไม่มีความผิด ในทางอภิรณพระภิกษุนั้น การกระทำย่อมมีเจตนาเป็นองค์ประกอบสำคัญ เช่นเดียวกับทางกฎหมายอาญา หากขาดเจตนาแล้ว ต้องไปดูต่อว่าประมาทหรือไม่เป็นต้น ในทางกฎหมายอาญานั้น หากบุคคลผู้ถูกบังคับให้กระทำ หรือกระทำไปโดยจำเป็น บุคคลนั้นไม่ต้องรับโทษ เช่น ประมวลกฎหมายอาญา (มาตรา 67) บัญญัติว่า “ผู้ใดกระทำความผิดด้วยความจำเป็น

(1) เพราะอยู่ในที่บังคับ หรือภายใต้อำนาจซึ่งไม่สามารถหลีกเลี่ยงหรือขัดขืนได้ หรือ

(2) เพราะเพื่อให้ตนเอง หรือผู้อื่นพ้นจากภัยอันตรายที่ใกล้จะถึงและไม่สามารถหลีกเลี่ยงให้พ้น (สักรอกแสงเรือง, 2545 : 13)

ความเหมือนกันทั้งพระวินัยอนียต และประมวลกฎหมายอาญา ก็ถือเจตนา หรือในสถานการณ์ที่ถูกบังคับเป็นสำคัญ

4. ที่มาและลักษณะความผิด

พระพุทธเจ้าเป็นผู้ทรงบัญญัติ เพราะพระอุทายี นั่งในที่ลับตา / ลับหูกับหญิงหนึ่งต่อหนึ่งลักษณะความผิดในอนัตตวินัยแต่ละข้อนั้น พระพุทธองค์ได้บัญญัติไว้ จำนวน 2 ข้อ คือ ห้ามภิกษุหนึ่งในที่ลับตา หรือลับหูกับหญิง หนึ่งต่อหนึ่ง ถ้ามีคนที่ควรเชื่อได้มาพูดด้วยธรรม (อาบัติ) 3/2 อย่างคือ ปาราชิก หรือ สังฆาทิเสส หรือ ปาจิตติย์ อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือ ทั้ง 3 / 2 อย่าง ภิกษุรับอย่างใดให้ปรับอย่างนั้น หรือเชื่อว่าจำเพาะธรรม (อาบัติ) อย่างใดให้ปรับอย่างนั้น

5. ประเภท

ประเภทที่ต้องอาบัติ ได้แก่ อาบัติปาราชิก หรือ อาบัติสังฆาทิเสส หรือ อาบัติปาจิตติย์อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือทั้ง 3 อย่าง พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้เพื่อเป็นหลักวินิจฉัยตัดสินอนุวาทาธิรณคือเรื่องที่โจทก์ด้วยอาบัติ) อันไม่แน่นอนเกี่ยวกับผู้หญิงซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องการให้พระวินัยธรพิจารณาพยานหลักฐานให้ชัดเจนเสียก่อนจึงค่อยปรับอาบัติ

ในการจะกล่าวหาและต้องปรับอาบัติพระภิกษุรูปใดนั้น จะต้องคิดและทำให้รอบคอบ มิฉะนั้น ผู้ถูกกล่าวหา อาจได้รับความไม่เป็นธรรม หรืออาจทำให้เสียสิทธิและหน้าที่ของผู้ถูกกล่าวหาโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ และภิกษุผู้ถูกกล่าวหาได้รับผลกระทบกระเทือนเกิดขึ้น ดังนั้นพระสงฆ์ที่ทำหน้าที่ในการสืบสวนสอบสวนอภิรณแก่พระรูปใดนั้น จำเป็นจักต้องชำนาญและรอบรู้พระวินัยและสังคัมเป็นอย่างดี จึงจะมีคุณภาพในการทำคดีพระที่ต้องอาบัติ อนียต กัณท์ หรือพระวินัยเรื่องอื่น ๆ ที่เป็นองค์ประกอบความผิดฐานอนียต เช่น อุบาสก / อุบาสิกา หรือผู้นำเชื่อถือกล่าวหาต่อพระภิกษุ ว่า ภิกษุหนึ่งอยู่ในที่ลับตา หรือลับหู กับหญิงหนึ่งต่อ

หนึ่ง เป็นอาบัติ ปาราชิก หรือ สังฆาติเสส หรือ ปาจิตตีย์ อย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้ง 3 อย่าง หรือทั้ง 2 อย่าง คือ

1) อาบัติปาราชิก โทษหนัก เสมือนหนึ่งเป็นการประหารชีวิต แต่เป็นการประหารทางจิตใจ (บังคับทางใจ) เป็นประเภทแก้ไขไม่ได้ (อเทกัจฉา)

2) อาบัติสังฆาติเสส โทษอย่างกลาง เมื่อภิกษุต้องอาบัติสังฆาติเสสแล้ว จะต้องอยู่ปริวาสเท่ากับจำนวนวันที่ปกปิดไว้ หลังจากนั้นมาอยู่มาอีก 6 ราตรี ทั้งขั้นตอนปริวาสและขั้นตอนการอยู่มานั้น ต้องอาศัยสงฆ์เป็นผู้ให้ โดยผ่านพิธีสงฆ์ที่เรียกว่า ญัตติจตุตถกรรมวาจา คือสวดญัตติ 1 ครั้ง สวดอนุสาวนา 3 ครั้ง รวมเป็น 4 ครั้ง การอยู่ปริวาสเป็นโทษที่ทำให้ผู้ต้องอาบัติได้รับโทษนาน ซึ่งมีผลทั้งทางกาย และทางใจ เปรียบเสมือนการจำคุก และกักขังในโทษฝ่ายบ้านเมือง เพื่อให้รู้สำนึกแล้วเช็ดหลาบจะได้ไม่หวนกลับมาทำ ความชั่วอีก เป็นประเภทสเทกัจฉาหมายถึงแก้ไขได้

3) อาบัติปาจิตตีย์ โทษอย่างเบา ถ้าต้องอาบัติหรือฝ่าฝืนแล้วเพียงแต่ “ปลงอาบัติ” หรือสารภาพผิด ต่อหน้าพระอิกรูปหนึ่งก็พ้นผิด อาบัติประเภทนี้ได้แก่ อาบัติถุลลัจจัย อาบัติปาจิตตีย์อาบัติปาฏิเทสนียะ อาบัติทุกกฏ และอาบัติทุกภาสิต การแสดงอาบัติคือการประจานความผิดของตนและรับว่าจะระวังไม่ให้เกิดขึ้นอีกต่อไป เป็นประเภทแก้ไขได้เช่นกัน

แนวทางการประยุกต์ใช้การพิจารณาโทษในสังคม

จากการศึกษาอาบัตินิยต จะเห็นว่าพระพุทธองค์ได้ทรงบัญญัติไว้ เพื่อพิจารณาข้อพิพาท เบื้องต้นเกี่ยวกับพระวินัยที่ยังไม่แน่ว่าผิดอาบัติใด จึงให้ทำการไต่สวนหาข้อเท็จจริงก่อนว่าผู้ถูกกล่าวหาได้ กระทำผิดในเรื่องอาบัติใดใน 3 อย่าง (ปาราชิก สังฆาติเสส ปาจิตตีย์) หรืออย่างใดอย่างหนึ่งใน 3 อย่างหรือ 2 อย่าง แล้วแต่กรณี เมื่อพระวินัยธรพิจารณาและแน่ใจแล้วจึงลงโทษผู้ถูกกล่าวหาตามข้อเท็จจริงที่ได้จากการไต่สวนหรือได้จากการรับสารภาพหรือคำรับของผู้ถูกกล่าวหาทั้งนี้เพื่อให้ความเป็นธรรมต่อทั้งฝ่ายผู้กล่าวหาและผู้ถูกกล่าวหา

ฉะนั้น พระวินัยธรณ์ สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการไต่สวนมูลฟ้องคดีวินัยเรื่องอนิยตของพระ วินัยธรณ์ในการฟังพยานหลักฐาน โดยคำนึงถึงในพื้นฐานเหล่านี้ คือ

ฝ่ายผู้กล่าวหา ว่าผู้กล่าวหาเป็นบุคคลที่น่าเชื่อถือได้เพียงใด เป็นอุบาสก อุบาสิกา หรือผู้มีส่วนได้เสียขนาดเพียงใด จะฟังแต่ผู้ กล่าวหาที่ไม่น่าเชื่อถือหรือไม่มีส่วนได้เสียมาฟ้องก็หาได้ไม่

ฝ่ายผู้ถูกกล่าวหา พระภิกษุที่ถูกกล่าวหา หากได้กระทำความผิดจริงก็ควรปฏิบัติตามอธิกรณสมณะ ตามความเป็นจริง โดยคำนึงถึงบนพื้นฐาน หิริ คือความละอายแก่ใจ โอตตัปปะ คือความเกรงกลัวต่อบาป การ ระงับอธิกรณนั้นก็จะระงับตามอธิกรณสมณะ 7 ประการ คือ (1) สัมมุขาวินัย (2) สติวินัย (3) อมูพหวินัย(4) ปฎิญญาตรกณะ (5) เยภุยยสิกา (6) ตัสสปาปิยสิกา (7) ตินวัตถการวินัย

ฝ่ายพระวินัยธรณ์ ในการไต่สวน สอบสวนหาความผิดของพระภิกษุผู้ถูกกล่าวหา จะต้องทำการสืบสวน สอบสวน ข้อเท็จจริงให้ถูกต้องมากที่สุด รอบคอบ เพื่อรักษาผดุง ความเป็นธรรมต่อทุกฝ่ายตามพระวินัยด้านอนิยต พระสงฆ์นอกจากจะประพฤติตามสิกขาบทในพระวินัยบัญญัติ แล้วภิกษุสงฆ์ยังมีกฎหมายอันจะพึงพึงอยู่อีก 2 ประเภท คือ กฎหมายอาญาแผ่นดิน และจารีตประเพณีของสังคม

การประพฤติปฏิบัติของบุคคลในสังคมสงฆ์จึงมีลักษณะแตกต่างจากประชาชนโดยทั่วไป เพราะนอกจากจะต้องประพฤติปฏิบัติอยู่ในกรอบแห่งวินัยสงฆ์แล้วยังต้องปฏิบัติตามกฎหมายของฝ่ายอาณาจักรและจารีตของแต่ละสังคมที่ตนอยู่อีกด้วย ถ้าล่วงละเมิดส่วนใดส่วนหนึ่งก็อาจจะมีผลเกี่ยวโยงไปถึงอีกส่วนหนึ่งด้วย แต่อย่างไรก็ตาม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์มีใช้พระธรรมวินัย เป็นกฎหมายที่ฝ่ายอาณาจักรตราขึ้นไว้เพื่อเป็นเครื่องมือสำคัญในอันที่จะธำรงรักษาและส่งเสริมพระพุทธศาสนาเมื่อมีพระภิกษุประพฤติผิดล่วงละเมิดพระธรรมวินัยแล้วจะต้องพิจารณาให้เป็นไปตามหลักการแห่งพระธรรมวินัย จะนำข้อกฎหมายทางบ้านเมืองมาตีความหักล้างพระธรรมวินัยไม่ได้ต้องยึดพระธรรมวินัย

สรุป

การพิจารณาอาบัติ อนิยต มีหลักการว่า เมื่อพระภิกษุมีพฤติกรรมกับสตรีที่ไม่เหมาะสม คือ การนั่งในที่ลับตา หรือที่ลับหู กับสตรีสองต่อสอง ไม่มีบุรุษผู้รู้เพียงสาวอยู่ด้วย ตามธรรมดาโดยพระวินัยตามสิกขาบทข้ออื่น พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทที่ห้ามภิกษุนั่งร่วมกับสตรี สองต่อสองปรับอาบัติปาจิตตีย์โดยตรงอยู่แล้ว แต่การที่ภิกษุหนึ่งในที่ลับตากับสตรี ไม่มีผู้อื่นร่วมอยู่ด้วยพระภิกษุอาจจะทำความผิดล่วงละเมิดพระวินัยได้ถึง 3 ฐานะ คือ เป็นอาบัติปาราชิกเพราะการเสพเมถุน หรือเป็นอาบัติสังฆาติเสส เพราะการถูกต้องกายสตรีหรือสังฆาติเสสข้ออื่นๆ อีกได้ หรือเป็นปาจิตตีย์ก็ได้ หรืออาจจะไม่เป็นอาบัติอะไรก็ได้ แต่เมื่อมีคนที่ควรเชื่อมั่นคงเข้าใจหลักพระวินัยของสงฆ์ กล่าวตักเตือน และไปฟ้องร้องว่า ไม่ควร กล่าวหาพระภิกษุว่าละเมิดพระวินัย เช่น เป็นปาราชิก หรือ สังฆาติเสส หรือปาจิตตีย์ คณะพระวินัยธร ต้องนำโจทก์และจำเลยมาสอบสวนไต่สวนว่าทำความผิดจริงตามที่กล่าวหาหรือไม่ การพิจารณาจึงต้องพิจารณาไต่สวนตามข้อมูลที่เป็นจริง การปรับอาบัติฐานใดฐานหนึ่งจึงไม่แน่นอน ต้องให้เป็นธรรมกับผู้กล่าวหาและผู้ต้องหา ทั้งนี้ เพื่อการจัดการที่เหมาะสมกับคติความที่มีการฟ้องร้องพระภิกษุว่ากระทำความผิด

ตามหลักอนิยต การกำหนดโทษทางพระวินัยบัญญัติ (การปรับอาบัติ) ไม่แน่นอนตายตัว แต่จะใช้ตัดสินความผิดตามมูลฟ้องของโจทก์ที่เป็นบุคคลมีวาจาเชื่อถือได้ อนิยตมุ่งหมายการจัดการคติความฟ้องร้องให้สงบและเป็นธรรม ทั้งแก่โจทก์และจำเลย เพราะเป็นพระวินัยที่ไม่แน่ว่าจะปรับอาบัติใด (ปาราชิก สังฆาติเสส หรือ ปาจิตตีย์) เช่น ในคำสารภาพของภิกษุผู้ถูกกล่าวหาตามอนิยต ภิกษุยอมรับการไป การนั่งและอาบัติ พึงปรับอาบัติ นั้น หมายถึง ภิกษุสารภาพว่า ต้องอาบัติปาราชิกหรือสังฆาติเสสก็ให้ปรับอาบัติปาราชิก หรือ อาบัติสังฆาติเสส ตามคำสารภาพ แต่ถ้าไม่สารภาพ ให้ไต่สวนและปรับอาบัติตามข้อเท็จจริง คืออาบัติ 3 ฐานะ ได้แก่ อาบัติปาราชิก หรืออาบัติสังฆาติเสส หรือ อาบัติปาจิตตีย์ อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือทั้ง 3

อย่าง พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้เพื่อเป็นหลักวินิจฉัยตัดสินอนุวาทาธิกรณ์ (เรื่องที่โจทก์ด้วยอาบัติ) อันไม่แน่นอนเกี่ยวกับผู้หญิง

จากการพิจารณาด้านอนียต จากการศึกษาวินัยเปรียบเทียบอาบัตินียตในพระวินัยปิฎกและประมวลกฎหมายนี้ พระวินัยธรณ์ สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการไต่สวนมูลฟ้องคดีวินัยเรื่องอนียตของพระวินัยธรณ์ ในการฟังพยานหลักฐาน โดยคำนึงถึงในพื้นฐานเหล่านี้ คือ ฝ่ายผู้กล่าวหา ว่าผู้กล่าวหาเป็นบุคคลที่น่าเชื่อถือได้เพียงใด เป็นอุบาสก อุบาสิกาหรือผู้ มีส่วนได้เสียขนาดเพียงใด จะฟังแต่ผู้กล่าวหาที่ไม่น่าเชื่อถือหรือไม่มีส่วนได้เสียมาฟ้องก็หาได้ไม่ ฝ่ายผู้ถูกกล่าวหา พระภิกษุที่ถูกกล่าวหา หากได้กระทำความผิดจริงก็ควรรับสารภาพตามความเป็นจริง โดยคำนึงถึงบนพื้นฐาน หิริ คือความละอายแก่ใจ โอตตัปปะ คือ ความเกรงกลัวต่อบาป ฝ่ายพระวินัยธรณ์ ในการไต่สวน สอบสวนหาความผิดของพระภิกษุผู้ถูกกล่าวหาจะต้องทำการสืบสวนสอบสวน ข้อเท็จจริงให้ถูกต้องมากที่สุด รอบคอบ เพื่อรักษาผดุง ความเป็นธรรมต่อทุกฝ่าย เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการตัดสินลงโทษผู้กระทำความผิดของพระภิกษุในพระพุทธศาสนาจึงควรที่จะศึกษาวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมในพระพุทธศาสนา คือ การสืบสวนและสอบสวนของพระวินัยธรณ์เพื่อระงับการอธิกรณ์ของพระภิกษุในสมัยปัจจุบันนั้น พระวินัยธรณ์ควรศึกษาและเข้าใจวิชาสืบสวนสอบสวนเพื่อให้การสอบสวนนั้นมีคุณภาพและทันต่อสถานการณ์ยุคปัจจุบันควรใช้สื่อเทคโนโลยีเป็นส่วนประกอบการพิจารณาการตัดสิน ซึ่งเป็นสมัยที่มีความเจริญทางเทคโนโลยีก้าวหน้าไปอย่างมาก

เอกสารอ้างอิง

- พระราชธรรมนิเทศ (ระเปียบ ฐิตญาโณ). (2543). *พระวินัยปิฎกย่อ เล่ม 2*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เอ็ดสันเพรสโปรดักส์.
- พุทธทาสภิกขุ. (2539). *ตามรอยพระอรหันต์*. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมมิก จำกัด.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.(2539).*พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระญาณสังวร. (2539). *อำนาจแห่งกรรม*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา.
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. (2541). *วินัยมุข เล่ม 3*. (พิมพ์ครั้งที่ 39). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหัฏราชวิทยาลัย.
- สั๊ก กอแสงเรือง. (2545). *ประมวลกฎหมายพิธีพิจารณาความอาญา*. กรุงเทพมหานคร: นิติบรรณาการ.

ภาคผนวก

คำแนะนำสำหรับผู้เขียนบทความ

1. ส่วนประเภทของบทความที่ลงตีพิมพ์ในวารสาร

1.1 บทความพิเศษ (Special Article) บทความทางวิชาการพิเศษ ที่เสนอเนื้อหาความรู้วิชาการอย่างเข้มข้น และผ่านการอ่านและพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชานั้นๆ มีกลุ่มเป้าหมายเป็นนักวิชาการในวงการวิชาการ/วิชาชีพ

1.2 บทความวิจัย (Research Article) ได้แก่ รายงานผลงานวิจัยใหม่ที่มีองค์ความรู้อันเป็นประโยชน์ จะต้องไม่เคยตีพิมพ์ในวารสารใดๆ มาก่อน

1.3 บทความทางวิชาการ (Academic Articles) ที่เสนอเนื้อหาความรู้วิชาการมีความโดดเด่น เพื่อนำเสนอองค์ความรู้ใหม่สู่สังคม

1.4 บทความปริทรรศน์ (Review Article) เป็นบทความที่รวบรวมความรู้จากตำรา หนังสือ และวารสารใหม่ หรือจากผลงานและประสบการณ์ของผู้เขียนมาเรียบเรียงขึ้น โดยมีการวิเคราะห์ สังเคราะห์ วิเคราะห์ เปรียบเทียบ

1.5 ปกิณกะ (Miscellany) ได้แก่ บทความ ทบทวนความรู้ เรื่องแปลก ย่อความจากวารสารต่างประเทศ การแสดงความคิดเห็น วิวิจารณ์ แนะนำเครื่องมือใหม่ ตำราหรือหนังสือใหม่ที่น่าสนใจ หรือข่าวการประชุมทั้งระดับชาติและระดับนานาชาติ

2. การส่งบทความ

บทความที่จะตีพิมพ์ใน Journal of Modern Learning Development ให้ผู้เขียนทำตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

2.1 ให้ผู้เขียนบทความดาวน์โหลดหนังสือรับรองก่อนตีพิมพ์บทความใน Journal of Modern Learning Development โดยสามารถดาวน์โหลดได้ที่ <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jomld/about/submissions> และให้กรอกรายละเอียดให้ครบถ้วน และส่งเข้า E-mail : journal1990jmsd@gmail.com

2.2 รอเจ้าหน้าที่ติดต่อกลับตามเอกสารที่แนบของผู้เขียนบทความที่ส่งเข้าอีเมลของวารสาร

2.3 ให้ผู้เขียนบทความดาวน์โหลด Template บทความวิจัย หรือ Template บทความวิชาการ ซึ่งเป็นตัวอย่างของการเขียนบทความวารสาร โดยสามารถดาวน์โหลดได้ที่ <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jomld/about/submissions>

2.4 เจ้าหน้าที่แจ้งให้เข้าในระบบสมัครสมาชิกออนไลน์ของวารสารและ/หรือ (กรณีผู้สมัครแล้วต้องดำเนินการตามขั้นตอนที่ 2.1 และ 2.2 เช่นเดียวกัน) ถึงให้เข้าระบบได้ตามลิงค์นี้ <https://so06.tci->

thaijo.org/index.php/jomld/user/register เมื่อส่งบทความเข้าระบบแล้ว เจ้าหน้าที่จะดำเนินการตรวจสอบและดำเนินการตามขั้นตอนในการจัดทำบทความให้ผู้เขียนบทความทราบตามลำดับต่อไป

3. การตรวจสอบบทความและพิสูจน์อักษร

ผู้เขียนควรตระหนักถึงความสำคัญในการเตรียมบทความให้ถูกต้องตามรูปแบบของบทความที่วารสารกำหนด ตลอดจนตรวจสอบความถูกต้องแน่นอน พร้อมทั้งพิสูจน์อักษรก่อนที่จะส่งบทความให้กับบรรณาธิการ การเตรียมบทความให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของวารสารจะทำให้การพิจารณาตีพิมพ์มีความรวดเร็วมากยิ่งขึ้น และทางกองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ที่จะไม่พิจารณาบทความจนกว่าจะได้แก้ไขให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของวารสาร

4. รูปแบบการจัดเตรียมบทความ

4.1 สำหรับภาษาไทย บทความต้องเป็นตัวพิมพ์ดีด โดยใช้ชุดแบบอักษร (Font) ชนิดไทยสารบรรณ (TH SarabunPSK) ขนาดอักษร 16 จัดกันหลังตรง ส่วนบทความภาษาอังกฤษให้ใช้แบบอักษร Times New Roman ขนาดอักษร 12 ในการจัดให้มีระยะห่างระหว่างบรรทัดหนึ่งช่อง (Double spacing) ตลอดเอกสาร พิมพ์หน้าเดียวลงบนกระดาษพิมพ์สี่ขนาดเอ 4 (A4) ระยะขอบกระดาษบน 1.5 นิ้ว, ล่าง 1 นิ้ว, ซ้าย/ขวา 1 นิ้ว พร้อมใส่หมายเลขหน้ากำกับทางมุมขวาบนทุกหน้า บทความไม่ควรยาวเกิน 20 หน้ากระดาษพิมพ์สี่ โดย นับรวมภาพประกอบและตาราง

4.2 ชื่อเรื่องต้องมีภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พิมพ์ไว้หน้าแรกตรงกลาง

4.3 ชื่อผู้เขียน ตำแหน่งทางวิชาการ สาขา คณะ สังกัด/หน่วยงานของผู้ร่วมหรือที่ปรึกษาทุกคน โดยเรียงจากผู้เขียนบทความ 1 ผู้ร่วม 2,3,4 ตำแหน่งได้ชื่อเรื่อง เยื้องชิดฝั่งขวาของหน้ากระดาษ มี E – mail ที่ติดต่อในการส่งบทความได้

4.4 มีบทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ไม่เกิน 500 คำต่อบทคัดย่อ

4.5 กำหนดคำสำคัญ (Keywords) ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ 3-5 คำ

4.6 การเรียงหัวข้อ หัวข้อใหญ่สุด ให้พิมพ์ชิดขอบด้านซ้าย หัวข้อย่อยเว้นห่างจากหัวข้อใหญ่ 3-5 ตัวอักษรและหัวข้อย่อยขนาดเดียวกันต้องพิมพ์ให้ตรงกัน เมื่อขึ้นหัวข้อใหญ่ควรเว้น ระยะพิมพ์ 0.5 ช่วงบรรทัด

4.7 การใช้ตัวเลข คำย่อ และวงเล็บ ใช้เป็นตัวเลขอารบิกทั้งหมด ใช้คำย่อที่เป็นสากลเท่านั้น (ระบุคำเต็มไว้ในครั้งแรก) การวงเล็บภาษาอังกฤษ ควรใช้ดังนี้ (Network Organization) เป็นต้น

บทความวิจัย ให้เรียงลำดับสาระ ดังนี้

- 1) บทคัดย่อ (Abstract)
- 2) บทนำ (Introduction) ระบุความสำคัญของปัญหาการวิจัย
- 3) วัตถุประสงค์การวิจัย (Research Objectives)
- 4) ระเบียบวิธีวิจัย (Research Methodology) ระบุแบบแผนการวิจัยการได้มาซึ่งกลุ่ม ตัวอย่าง และการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย วิธีการเก็บ รวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล
- 5) กรอบแนวคิดในการวิจัย
- 6) ผลการวิจัย/ผลการทดลอง (Results) เสนอผลที่พบตามวัตถุประสงค์การวิจัยตามลำดับอย่างชัดเจน ควรเสนอในรูปตารางหรือแผนภูมิ
- 7) อภิปรายผล/วิจารณ์ (Discussion) เสนอเป็นความเรียง ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยง ของผลการวิจัยกับกรอบแนวคิด และงานวิจัยที่ผ่านมา ไม่ควรอภิปรายเป็นข้อๆ แต่ ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของตัวแปรที่ศึกษาทั้งหมด
- 8) ข้อเสนอแนะ (Suggestion) ระบุข้อสรุปที่สำคัญและข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ และประเด็นสำหรับการวิจัยต่อไป
- 9) เอกสารอ้างอิง (References) ต้องเป็นรายการที่มีการอ้างอิงไว้ในเชิงบรรณเท่านั้น เป็นภาษาไทย และภาษาอังกฤษ

บทความพิเศษ บทความวิชาการ บทความปริทรรศน์ ปกิณกะ บทความวิจารณ์หนังสือ ให้เรียงลำดับสาระ ดังนี้

- 1) บทคัดย่อ (Abstract)
- 2) บทนำ (Introduction)
- 3) เนื้อเรื่อง (Content) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับและมีกรอบแนวคิด ผลสัมฤทธิ์ของบทความ
- 4) บทสรุป (Conclusion)
- 5) เอกสารอ้างอิง (References)

ตัวอย่างการจัดพิมพ์บทความ

←	1 นิ้ว	↑	1. นิ้ว	→	1 นิ้ว		ระบุหมายเลขไว้ด้านบนขวา (16 pt)
		ชื่อบทความภาษาไทย (20 pt)					
		Articles English (14 pt)					
						ชื่อ – นามสกุล ผู้เขียนบทความ (16 pt)	
						หน่วยงานต้นสังกัด (16 pt)	
						Name - Surname of Article author (12 pt)	
						Agency (12 pt)	
						E-mail (12 pt)	

บทคัดย่อ (18 pt)							
(16 pt ไม่เกิน 350 คำ)							
.....							
คำสำคัญ : 3-5 คำ (16 pt)							
Abstract (14 pt)							
(12 pt ไม่เกิน 350 คำ).....							
.....							
Keywords : 3-5 words (12 pt)							
บทนำ (18 pt)							
(16 pt ไม่เกิน) แสดงเนื้อหาสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับ.....							
.....							
เนื้อหาแต่ละประเด็น ตามแบบบทความวิชาการ/วิจัยและอื่นๆ (18 pt)							
(16 pt ไม่เกิน) แสดงเนื้อหาสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับ.....							
.....							
สรุป (18 pt)							
(16 pt ไม่เกิน) แสดงเนื้อหาสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับ.....							
.....							
เอกสารอ้างอิง (18 pt)							
(16 pt ไม่เกิน) แสดงเนื้อหาสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับ.....							
.....							
		↓					
		1 นิ้ว					

สำหรับการอ้างอิงเอกสารในบทความนั้นใช้ระบบ APA ให้ใช้ระบบตัวอักษรโดยใช้ วงเล็บ เปิด-ปิด และระบุชื่อ-นามสกุล ของผู้เขียน ปี พ.ศ. และเลขหน้า ของเอกสารที่นำมาอ้างอิงกำกับท้ายเนื้อความที่ได้ อ้างอิง เอกสารที่อ้างอิงในบทความจะต้องปรากฏในเอกสารอ้างอิงท้ายบทความทุกรายการ และผู้เขียน บทความต้องรับผิดชอบถึงความถูกต้องของเอกสารที่นำมาอ้างอิงทั้งหมด การอ้างอิงเป็นภาษาไทยหรือ ภาษาอังกฤษ โดยรูปแบบของการอ้างอิงเอกสาร มีดังนี้

1. หากชื่อผู้แต่งอยู่หน้าข้อความที่อ้างถึงให้ใช้ชื่อผู้แต่ง (ปีที่พิมพ์ : เลขหน้า) เช่น ศิริวรรณ เสรีรัตน์ (2545 : 15-16) หรือ Baruard, Chester L, (1938 : 50)

2. หากชื่อผู้แต่งอยู่ท้ายข้อความที่อ้างถึง ให้ใช้ (ชื่อผู้แต่ง, ปีที่พิมพ์ : เลขหน้า) เช่น

1) กรณีผู้แต่ง 1 คน ให้เขียนเป็น (ชื่อผู้เขียน, ปีที่พิมพ์ : เลขหน้า) เช่น (ชวลิต ประภาวนนท์, 2545 : 19) หรือ (Chandler, Alfred D, 1962 : 42)

2) กรณีผู้แต่ง 2 คน ให้เขียนเป็น (ชื่อที่ 1 และชื่อที่ 2, ปีที่พิมพ์: เลขหน้า) เช่น (ทองใส นามดี และวิทยา แสงทอง, 2556 : 20) หรือ (Chandler,Ralph C. and Plano Jack C, 1982 : 3)

3) กรณีผู้แต่งมากกว่า 3 คนขึ้นไป ครั้งแรกให้เขียนชื่อผู้เขียนทั้งหมด และครั้งต่อไปให้เขียนเป็น คณะ เช่น (ชื่อผู้เขียนคนที่ 1 และคณะ, ปีที่พิมพ์: เลขหน้า) เช่น (สมศักดิ์ วานิชยาภรณ์ และคณะ, 2556 : 23) หรือ (Argyris et al.,1972 :9)

4) การอ้างอิงท้ายบทความ ให้ใช้รูปแบบ APA เวอร์ชัน 6 ดังตัวอย่างนี้ (<http://www.apastyle.org>)

1) หนังสือ

ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อเรื่อง. (ครั้งที่พิมพ์). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์. เช่น

1.1) ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2543). 2475 การปฏิวัติสยาม. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

1.2) Simon,Herbert A. (1976). *Administrative Behavior*. (3rd ed.). New York: The Free Press.

2) บทความในวารสาร

ชื่อผู้เขียนบทความ. (ปีที่พิมพ์). ชื่อบทความ. ชื่อวารสาร, ปีที่ (ฉบับที่), เลขหน้าที่ ปรากฏ บทความในวารสาร. เช่น

2.1) ฉลอง พัฒนา. (2556). การสร้างฐานความรู้ในการบริหารจัดการชุมชน. *วารสาร ปกครองท้องถิ่น*, 1(1), 52-67.

2.2) Jurkovich,R (1974). A Core Typology of Organization Environments. *Administrative Science Quarterly*, 19 (2), 380-394.

3) วิทยานิพนธ์/ดุษฎีนิพนธ์/สารนิพนธ์/รายงานการวิจัย

ชื่อผู้วิจัย. (ปีที่พิมพ์). ชื่อเรื่อง. ระดับของงาน.หน่วยงานที่รับผิดชอบ : มหาวิทยาลัย

3.1สมพร เกษตรศิริ (2550). *การบริหารจัดการองค์กรในเขตอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี*. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น. วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

3.2 Jaffee,D. (2001). *The Development on New Generation of Thai Farmers to Propel Thai Economy* . Research Report. College : Thepsatri Rajabhat University.

4) แหล่งข้อมูลจากเว็บไซต์

ชื่อผู้เขียน. (ปีที่พิมพ์). ชื่อเรื่อง. ออนไลน์. สืบค้นเมื่อ วัน เดือน ปี. แหล่งที่มา : Url
เช่น

พิรพล หาญพิชัยยุทธ. (2553). การขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทย. *ออนไลน์*. สืบค้นเมื่อ 7 กันยายน 2555. แหล่งที่มา <http://www.buddhismth.com/index.hp?y>.

BBC New. (2016). Etical Alzheimers or Social Advocates solution. *Online*. Retrieved May 3, 2017. from : <http://www.bbc.com/2016/ WORLD>

5) รายงานการประชุมหรือสัมมนาทางวิชาการ

ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อเรื่อง. ชื่อเอกสารรวมเรื่องรายงานการประชุม. วัน เดือน ปี. สถานที่จัด. สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

เช่น สมาน นิดตาทอง. (2550). การพัฒนาการเรียนรู้แห่งศาสตร์ทางการจัดการ. *เอกสารประกอบการประชุมการประสานงานชุมชน*. 25 พฤศจิกายน 2550. โรงแรมณานิมิตร. กรุงเทพมหานคร: พิสดการพิมพ์.

Natthabhan, S. (2000). The Besuty of Wonmen in Theravada Philosopy. *Nebraska Symposium on Motivation : voll. 38. Perspectives on Motivation*. 18 July 2000. Lincoln. USA: University of Nebraska Prees.

6) พจนานุกรม

ชื่อหนังสือ. (ปีที่พิมพ์). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

เช่น พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. (2525). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานราชบัณฑิตยสถาน.

Shoter Oxford English dictionary. (2002). New York: Oxford University Press.

6. ส่วนภาพประกอบ (Figure) และส่วนตาราง (Table)

ภาพประกอบและตารางควรมีเท่าที่จำเป็น โดยพิมพ์หน้าละ 1 ภาพ หรือ 1 ตาราง สำหรับคำบรรยายภาพและตารางให้พิมพ์เหนือภาพหรือตาราง ส่วนคำอธิบายเพิ่มเติมให้ใส่ใต้ภาพหรือตาราง

7. ลิขสิทธิ์

เพื่อให้เป็นไปตามกฎหมายลิขสิทธิ์ ผู้เขียนทุกท่านต้องลงลายมือชื่อในแบบฟอร์มใบมอบลิขสิทธิ์บทความให้แก่วารสาร พร้อมกับบทความต้นฉบับที่ได้แก้ไขครั้งสุดท้าย นอกจากนี้ ผู้เขียนทุกท่านต้องยืนยันว่าบทความต้นฉบับที่ส่งมาตีพิมพ์นั้น ได้ส่งมาตีพิมพ์เฉพาะใน Journal of Modern Learning Development เพียงแห่งเดียวเท่านั้น หากมีการใช้ภาพหรือตารางของผู้เขียนอื่นที่ปรากฏในสิ่งตีพิมพ์อื่นมาแล้ว ผู้เขียนต้องขออนุญาตเจ้าของลิขสิทธิ์ก่อน พร้อมทั้งแสดงหนังสือที่ได้รับการยินยอมต่อบรรณาธิการ ก่อนที่บทความจะได้รับการตีพิมพ์

8. การติดต่อโฆษณาและการสมัครสมาชิก

การติดต่อโฆษณา การสั่งซื้อ และการสมัครเป็นสมาชิกวารสารพัฒนาระบบการจัดการ กรุณาติดต่อ “กองบรรณาธิการวารสาร” ศูนย์พัฒนาเรียนรู้สมัยใหม่ บจก.พัฒนาเรียนรู้สมัยใหม่ เลขที่ 141 หมู่ 6 ตำบลบ้านชัย อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี 41190

<https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jomld/index>

E-mail: journal1990jmsd@gmail.com

9. กำหนดการออกวารสาร

ฉบับที่ 1 มกราคม – กุมภาพันธ์

(เผยแพร่ทางเว็บไซต์ 28 กุมภาพันธ์)

ฉบับที่ 2 มีนาคม – เมษายน

(เผยแพร่ทางเว็บไซต์ 30 เมษายน)

ฉบับที่ 3 พฤษภาคม – มิถุนายน

(เผยแพร่ทางเว็บไซต์ 30 มิถุนายน)

ฉบับที่ 4 กรกฎาคม – สิงหาคม

(เผยแพร่ทางเว็บไซต์ 30 สิงหาคม)

ฉบับที่ 5 กันยายน – ตุลาคม

(เผยแพร่ทางเว็บไซต์ 30 ตุลาคม)

ฉบับที่ 6 พฤศจิกายน – ธันวาคม

(เผยแพร่ทางเว็บไซต์ 30 ธันวาคม)

10. อัตราค่าวารสาร

กำหนดออกวารสารปีละ 6 ฉบับ จำหน่ายราคาฉบับละ 300 บาท (ไม่รวมค่าส่ง)

11. อัตราค่าสมาชิก

ปีละ 500 บาท



ใบสมัครเป็นสมาชิก

Journal of Modern Learning Development

ที่.....
วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

เรียน บรรณาธิการ Journal of Modern Learning Development

ข้าพเจ้า (ชื่อภาษาไทย).....
(ชื่อภาษาอังกฤษ).....

ที่อยู่ (ที่สามารถติดต่อได้).....
.....

E-Mail : โทรศัพท์ โทรสาร.....

มีความประสงค์จะขอรับสมัครเป็นสมาชิก Journal of Modern Learning Development

() สมาชิกประเภทรายปี 500 บาท

() เล่มละ 300 บาท

พร้อมนี้ ข้าพเจ้าได้ส่ง

() เงินสด

() อื่นๆ.....

โปรดนำส่ง Journal of Modern Learning Development

สถานที่ติดต่อ ☐ ที่บ้าน ☐ ที่ทำงาน

เลขที่.....ถนน.....หมู่ที่.....ตำบล/แขวง.....

อำเภอ/เขต.....จังหวัด.....รหัสไปรษณีย์.....

โทรศัพท์ มือถือ.....

โทรสาร.....E-Mail :

ลงชื่อ.....
(.....)

(สำหรับเจ้าหน้าที่)

คำบารุงปี พ.ศ.....

เลขที่ใบเสร็จ.....

ลงวันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ลงบัญชีแล้ว.....



หนังสือรับรอง

ก่อนตีพิมพ์บทความใน Journal of Modern Learning Development

เรียน บรรณาธิการ Journal of Modern Learning Development

ตามที่ ข้าพเจ้า.....

ได้ส่งบทความเรื่อง.....
.....
.....
.....

เพื่อตีพิมพ์ใน Journal of Modern Learning Development

ทั้งนี้ ข้าพเจ้าและผู้เขียนร่วม ขอรับรองว่า บทความที่เสนอมานี้ (ถ้ามี) นี้ยังไม่เคยได้รับการตีพิมพ์ หรือไม่ได้อยู่ระหว่างกระบวนการพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารหรือแหล่งตีพิมพ์อื่นใด หรือได้รับการตอบรับให้ตีพิมพ์ในวารสารฉบับอื่น ข้าพเจ้าและผู้เขียนร่วมยอมรับหลักเกณฑ์การพิจารณาต้นฉบับ ทั้งยินยอมให้กองบรรณาธิการมีสิทธิพิจารณาและตรวจแก้ต้นฉบับได้ตามที่เห็นสมควร พร้อมนี้ขอมอบลิขสิทธิ์บทความที่ได้รับการตีพิมพ์ให้แก่ ศูนย์พัฒนาการเรียนรู้สมัยใหม่ หากมีการฟ้องร้องเรื่องการละเมิดลิขสิทธิ์เกี่ยวกับภาพ กราฟ ข้อความส่วนใดส่วนหนึ่ง และหรือข้อคิดเห็นที่ปรากฏในบทความ ข้าพเจ้าและผู้เขียนร่วม/ยินยอมรับผิดชอบแต่เพียงฝ่ายเดียว

หาก กองบรรณาธิการ Journal of Modern Learning Development ตรวจพบว่าคำรับรองดังกล่าว ไม่เป็นความจริง กองบรรณาธิการ Journal of Modern Learning Development มีสิทธิยกเลิกบทความของผู้นิพนธ์ออกจาก Journal of Modern Learning Development ได้ทันทีโดยไม่ต้องแจ้งให้ผู้นิพนธ์ทราบล่วงหน้า และผู้นิพนธ์ทุกท่านขอรับรองและยินยอมปฏิบัติตามข้อตกลงดังกล่าว พร้อมทั้งลงนามรับรองไว้ที่ข้างท้ายของหนังสือรับรองฉบับนี้

ลงนามผู้เขียนหลัก (ชื่อที่ 1)

ลงนามผู้เขียนร่วม (ชื่อที่ 2)

.....
(.....)

.....
(.....)

ข้อมูลติดต่อ (เฉพาะผู้เขียนหลัก)

Facebook :

ID : Line

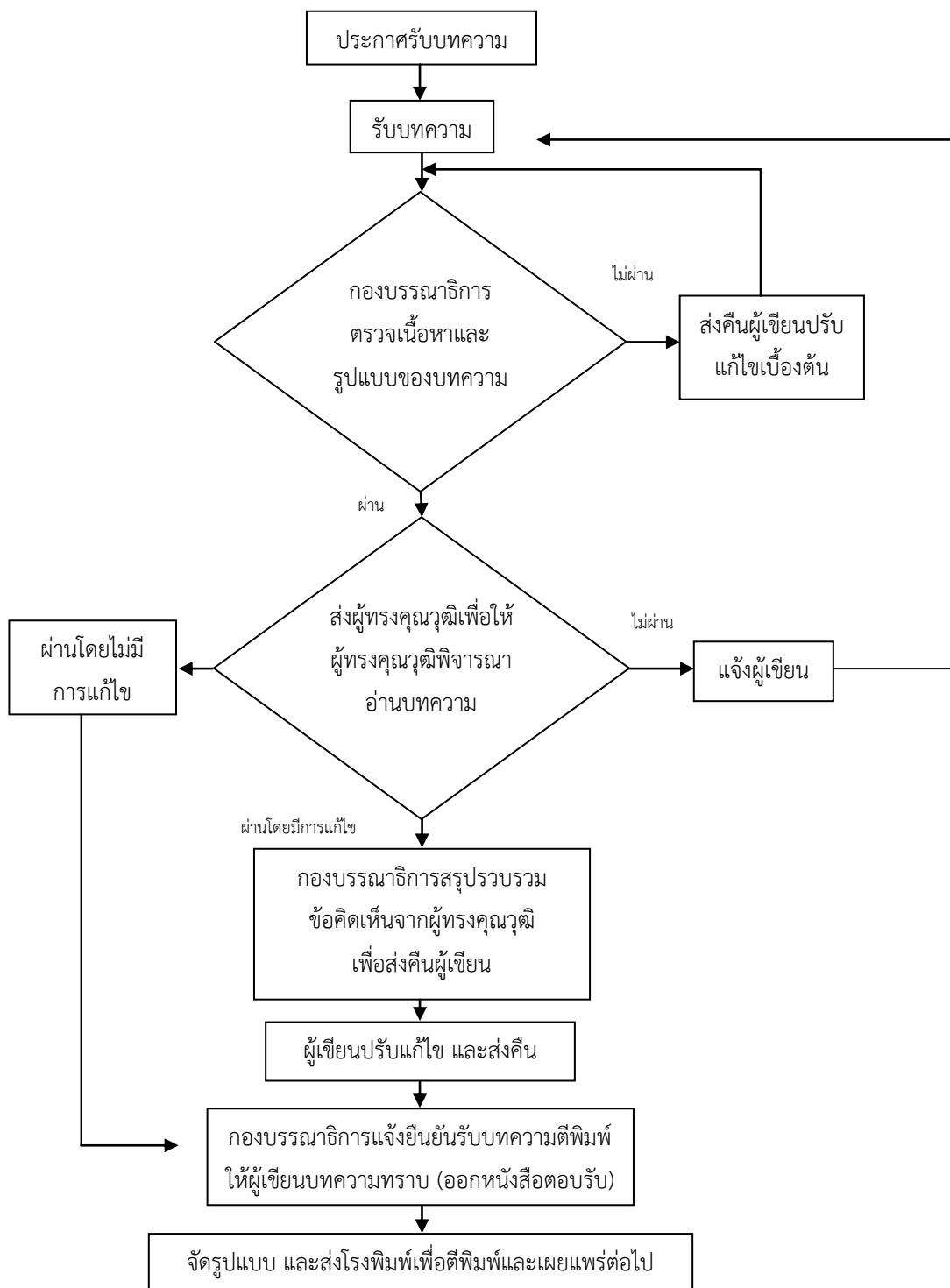
E : mail

เบอร์โทร

หมายเหตุ: ให้ผู้เขียนหลักและผู้เขียนร่วมลงนามให้ครบทุกท่าน หากมีผู้เขียนมากกว่า ท่าน สามารถเพิ่มเติมรายชื่อผู้ลงนาม 2
ข้างท้ายได้ตามจำนวนผู้เขียนบทความทั้งหมด

รูปแบบการตีพิมพ์

Journal of Modern Learning Development



จริยธรรมการตีพิมพ์

บทบาทและหน้าที่ของบรรณาธิการ

1. บรรณาธิการมีหน้าที่พิจารณาคุณภาพของบทความ เพื่อตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารนักรบริหารที่ตนรับผิดชอบ และต้องคัดเลือกบทความมาตีพิมพ์หลังจากผ่านกระบวนการประเมินบทความแล้ว โดยพิจารณาจากความชัดเจน และความสอดคล้องของเนื้อหา กับนโยบายของวารสารเป็นสำคัญ และจะต้องมีข้อความรู้ที่สะท้อนมุมมอง แนวคิดเชิงทฤษฎีที่ได้จากประสบการณ์ การสังเคราะห์เอกสาร หรืองานวิจัย มุ่งเน้นการนำเสนอแนวคิดทฤษฎีใหม่รวมถึงแบบจำลองเชิงแนวคิด (Conceptual Model) ที่ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจ อันจะนำไปสู่การวิจัยในหัวข้อวิชาการที่สำคัญ
2. บรรณาธิการจะต้องไม่เปิดเผยข้อมูลของผู้เขียน และผู้ประเมินบทความแก่บุคคลอื่นๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องในช่วงเวลาของการประเมินบทความ
3. บรรณาธิการจะต้องไม่ตีพิมพ์บทความที่เคยตีพิมพ์ที่อื่นมาแล้ว โดยต้องมีการตรวจสอบการคัดลอกผลงานผู้อื่น (Plagiarism) อย่างจริงจัง และใช้โปรแกรมที่เชื่อถือได้ เพื่อให้แน่ใจว่า บทความที่ตีพิมพ์ในวารสารไม่มีการคัดลอกผลงานของผู้อื่น และหากตรวจพบ การคัดลอกผลงานของผู้อื่น จะต้องหยุดกระบวนการประเมิน และติดต่อผู้เขียนบทความหลักทันที เพื่อขอคำชี้แจง เพื่อประกอบการ “ตอบรับ” หรือ “ปฏิเสธ” การตีพิมพ์บทความนั้นๆ
4. บรรณาธิการจะต้องไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อนกับผู้เขียน และผู้ประเมิน
5. บรรณาธิการต้องไม่นำข้อมูลบางส่วนหรือทุกส่วนของบทความไปเป็นผลงานของตนเอง
6. บรรณาธิการมีหน้าที่พิจารณาตีพิมพ์เผยแพร่ผลงานวิจัยที่มีระเบียบวิธีวิจัยที่ถูกต้อง และให้ผลที่น่าเชื่อถือ โดยนำผลของการวิจัยมาเป็นตัวชี้ว่า สมควรตีพิมพ์เผยแพร่หรือไม่
7. หากบรรณาธิการตรวจพบว่า บทความมีการลอกเลียนบทความอื่นโดยมิชอบ หรือมีการปลอมแปลงข้อมูล ซึ่งสมควรถูกถอดถอน แต่ผู้เขียนปฏิเสธที่จะถอนบทความ บรรณาธิการสามารถดำเนินการถอนบทความได้โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้เขียนซึ่งถือเป็นสิทธิและความรับผิดชอบต่อบทความของบรรณาธิการ

บทบาทและหน้าที่ของผู้เขียนบทความ

1. ผู้เขียนบทความจะต้องรับรองว่า บทความที่ส่งมาพิจารณาไม่เคยได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ที่ไหนมาก่อน และไม่ส่งต้นฉบับบทความซ้ำซ้อนกับวารสารอื่น
2. ผู้เขียนจะต้องคำนึงถึงจริยธรรมการวิจัย จะต้องไม่ละเมิดหรือคัดลอกผลงานของผู้อื่นมาเป็นของตนเอง

3. ผู้เขียนจะต้องปรับแก้ไขบทความให้ถูกต้องตามรูปแบบของวารสารในหัวข้อ “คำแนะนำสำหรับผู้เขียน”
4. ผู้เขียนที่มีชื่อในบทความจะต้องเป็นผู้มีส่วนในการจัดทำบทความหรือมีส่วนในการดำเนินการวิจัย
5. ผู้เขียนจะต้องอ้างอิงผลงาน ภาพ หรือตาราง หากมีการนำมาใช้ในบทความของตนเอง โดยให้ระบุ “ที่มา” เพื่อป้องกันการละเมิดลิขสิทธิ์ (หากมีการฟ้องร้องจะเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนแต่เพียงผู้เดียว ทางวารสารจะไม่รับผิดชอบใดๆ ทั้งสิ้น)
6. ผู้เขียนจะต้องตรวจสอบความถูกต้องของรายการเอกสารอ้างอิง ทั้งในแง่ของรูปแบบและเนื้อหา และไม่ควรนำเอกสารวิชาการที่ไม่ได้อ่านมาอ้างอิง หรือใส่ไว้ในอ้างอิง และควรอ้างอิงเอกสารเท่าที่จำเป็นอย่างเหมาะสม ไม่ควรอ้างอิงเอกสารที่มากเกินไป
7. ผู้เขียนจะต้องปรับแก้ไขบทความตามผลประเมินจากผู้ประเมินบทความและกองบรรณาธิการให้แล้วเสร็จภายในเวลาที่กำหนด
8. ผู้เขียนจะต้องระบุชื่อแหล่งทุนที่ให้การสนับสนุนในการทำวิจัย (ถ้ามี) และจะต้องระบุผลประโยชน์ทับซ้อน (ถ้ามี)
9. ในบทความผู้เขียนจะต้องไม่รายงานข้อมูลที่คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง ไม่ว่าจะเป็นการสร้างข้อมูลเท็จ หรือการปลอมแปลง บิดเบือน รวมไปถึงการตกแต่ง หรือ เลือกลงข้อมูลเฉพาะที่สอดคล้องกับข้อสรุป
10. ผู้เขียนไม่ควรอ้างอิงเอกสารที่ถูกถอดถอนออกไปแล้ว เว้นแต่ข้อความที่ต้องการสนับสนุนนั้นเป็นข้อความที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการถอดถอน และจะต้องระบุไว้ใน เอกสารอ้างอิงด้วยว่า เป็นเอกสารที่ได้ถูกถอดถอนออกไปแล้ว

บทบาทและหน้าที่ของผู้ประเมินบทความ

1. ผู้ประเมินบทความต้องรักษาความลับและไม่เปิดเผยข้อมูลของบทความที่ส่งมาเพื่อพิจารณาแก่บุคคลที่ไม่เกี่ยวข้องในช่วงระยะเวลาของการประเมินบทความ
2. หลังจากได้รับบทความจากบรรณาธิการวารสาร และผู้ประเมินบทความ ตระหนักว่า ตนเองอาจมีผลประโยชน์ทับซ้อนกับผู้พิมพ์ที่ทำให้ไม่สามารถให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะอย่างอิสระได้ ผู้ประเมินบทความควรแจ้งให้บรรณาธิการวารสารทราบและปฏิเสธการประเมินบทความนั้นๆ
3. ผู้ประเมินบทความ ควรประเมินบทความในสาขาวิชาที่ตนมีความเชี่ยวชาญ โดยพิจารณาความสำคัญของเนื้อหาในบทความที่มีต่อสาขาวิชานั้นๆ คุณภาพของการวิเคราะห์ และความเข้มข้นของผลงานหรือระบุผลงานวิจัยที่สำคัญๆ และสอดคล้องกับบทความที่กำลังประเมิน แต่ผู้เขียนบทความไม่ได้เข้าถึง เข้าไปในการประเมินบทความด้วยผู้ประเมินไม่ควรใช้ความคิดเห็นส่วนตัวที่ไม่มีข้อมูลรองรับมาเป็นเกณฑ์ในการตัดสินบทความ

4. ผู้ประเมินบทความต้องไม่นำข้อมูลบางส่วนหรือทุกส่วนของบทความไปเป็นผลงานของตนเอง
5. เมื่อผู้ประเมินบทความพบว่า มีส่วนใดของบทความ ที่มีความเหมือนกัน หรือซ้ำซ้อนกับผลงาน
ชิ้นอื่นๆ ผู้ประเมินบทความต้องแจ้งให้บรรณาธิการทราบ

Publication Ethics

Duties of Editors

1. The editor will assess the paper quality for publication and select only those passing through the reviewing process, in which the clarity of and congruence with the journal policy must be prioritized. The selected paper must contain a body of knowledge that reflects valuable perception and a theoretical framework derived from experiences or textual/research synthesis. A grounded theory or a conceptual model contributing to further research must be preferably included.

2. No information regarding the paper's author(s) or reviewers shall be revealed to irrelevant parties during the paper reviewing process.

3. The paper published formerly elsewhere must not be accepted by the editor for publication. Plagiarism must be scrutinized seriously by using the credible detecting software. The paper detected as bearing plagiarism must be frozen for further evaluation, the author(s) will be contacted to ask for explanation to support the editor's decision to accept or reject the said paper.

4. The editor must not bear any conflict of interest with the author(s) or the reviewer(s).

5. The editor must not claim a partial or all of the submitted paper as his/her own.

6. The editor must consider for publication only the paper conducted with valid methodology and yielding accurate findings, and the quality of which serves as the main indicator for publication.

7. In case the editor detects plagiarism or false data in the submitted paper and hence deciding for revocation with which the author(s) refuse(s) to comply, the editor has thus full rights and responsibility to proceed with the revocation process without the author(s)'s prior consent.

Duties of Authors

1. The author has to assure that his/her paper has not been previously published in nor simultaneously submitted to other journals.

2. The author shall not commit any degree of plagiarism in his/her paper.

3. The author shall produce his/her manuscript format in accordance with the 'guideline to authors' stated in the journal.

4. The author whose name listed in the paper shall contribute to paper production or research-related procedure.

5. All pictures, figures, or tables appearing in the paper must be cited properly with their source(s) accurately identified. The author(s) shall be solely liable to any legal suit, if any.

6. The author shall verify the accuracy of content and format in both 'in-text' citations and references, no citation(s) shall be made for unread references, and the proper number of citations is preferable.

7. The author is required to correct or rework on their paper in due time as assessed and advised by reviewers and the editorial board.

8. The author shall identify the source(s) of research fund (if any) as well as any applicable conflict of interest.

9. Findings must be presented in accordance with the acquired data. No exploitation (false summary, or distortion or biased selection of data/finding) shall be committed.

10. No reference shall be made to any revoked article unless the cited statement refers to that in the revocation procedures. A statement must be additionally provided in the said reference as ‘the revoked article’.

Duties of Reviewers

1. The reviewer must keep confidential of the submitted paper and avoid revealing a partial or all of the information of the said paper to irrelevant parties during the paper reviewing process.

2. Perceiving as having a conflict of interest with the paper’s author(s) that may inhibit his/her freedom of expression, the reviewer should notify the editor at once and deny taking part in the reviewing process of the said paper.

3. The reviewer should evaluate the paper that fits with their area of his/her expertise, by assessing the paper’s contribution to the discipline, quality of analysis, and intensity of literature review related to the topic of study. Advices should also be provided regarding the literature failed to be included by the author(s), and personal judgment without supportive evidences should not be used as a criterion for paper evaluation.

4. The reviewer must not claim a partial or all of the submitted paper as his/her own.

5. In case of the plagiarism detecting, the reviewer must notify the editor at once.



ศูนย์พัฒนาการเรียนรู้สมัยใหม่

บก.พัฒนาการเรียนรู้สมัยใหม่ 141 หมู่ 6 ตำบลบ้านชัย อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี

<https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jomld/index>

E-mail : journal1990jmsd@gmail.com